

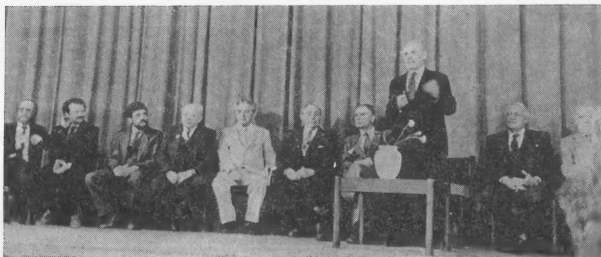
סאווטניש

2

1990

דיימלאנד

אף דער לייענער-קאָנפֿערענץ פֿון „סאָוועטיש היינלאַנד“

● אין פֿרעזידיום

● עס טרעט ארויס אלעקסאנדער טווערסקאי.

● עס טרעטן ארויס אלא יאָשפֿע
און סטאכאן ראַכִּימאָוו.

סאָוועטן וואָס זיי מלאנד

ליטעראַריש-קינסטלערישער
כּוידעש-זשורנאַל

אַרגאַן פון שרייבער-פאַרבאַנד פון פּסט

דערשיינט פון 1961

פאַרלאַג „סאַוועטסקי פּיסאַטעל“

מאַסקווע

פּעוּראַל

БИБЛИОТЕКА
Дома Еврейской книги
ЭКЗЕМПЛЯР
ВЫДАЧЕ НЕ ПОДЛЕЖИТ

1990

- 3 טשינגיז אייטמאטאוו. מיקוועך דעם געזעץ
 וועגן שפראכן פון די פעלקער פון פסטר . . .
 ס'איז געשאפן געווארן די אלפארבאנדישע געזעלשאפט
 פון דער סאָוועטישער יידישער קולטור . . .
 5 גרינגארי קאנגוויסט. פיגיל איבערן בעסוילעם
 ארן ווערגעליס. פונעם ציקל „רינג נאך רינג“
 47 שמועל גארדאן. יוזקער (ראמאן. פארעצונג) .
 53 מישע לעמסטער. א יעדנעצער ייד אין מאסקווע
 סטאניסלאוו לעסטעווסקי. א מאנאקאלישע
 89 „איד“
 בולאט אָקודזשאווא. א קוואל פון גוטסקיט
 92 און גיט פון האס
 יעוועסי יאצאוווסקי. א שמוציקע שפיל . .
 94 פאלעמיק. באָריס ווינער. אסימילאציע-פראַ-
 צעסן בא יידן אין פסטר; איגאר קרופניק.
 וואָס דארפן מיר טאָן מיט דער אסימילאציע אָדער
 98 דריי געטפערס באָריס ווינערן
 אונדזער דיסקוטיקלוב. גענאדי עסטרייך.
 106 אפיקארטישע געדאנקען
 פון דער שטערנישער יערושע. יאנקעו שטערנ-
 109 בערג. זיי רעדן היינט צו אונדז (לידער) . .
 צו אונדזער מעמאָריאל. דאָס לעבן און שאפונג פון די
 יידישע סאָוועטישע שריפטשטעלער—קאַרבאָנעס
 פונעם סטאלין־טעראָר. ארן וואָלאָברניסקי
 114 (1900—1937)
 קורצע רעצענזיעס. סעויע גען. אונדזער אייבי-
 קער אויער; כאַים מעלאמוד. דער גיורל
 פון אן עכטן מענטשן עליע קריס. א בא-
 זינגער פון ווילנע; דאָויד פרישטאט.
 117 מאַרק שאַגאלס לידער אין א מינאטיור־פאַרמאט
 היימישע ערטער. מאַניע לאַנדמאן. אַמאַל און
 129 היינט
 מאַטל פאַליאנסקי. דער קאָיאָנע ראבינער .
 136 עליע ביי־דער. מינאטיוון וועגן דער איבערבוינג
 139 ליטעראַרישער טאַגבונ. דאָויד פיישטער. אונד-
 140 זער אָשער
 אלעקסאנדער ליזען. און איך אליין בין ווי א
 142 קלאנגלאָזער געשריי
 סערגאָ בענגעלסדאָרף. פאַעזיע. לידער.
 145 ספּעקטאַקלען
 ראול וואלענבערג — עס איז איינגעפאלן די וואנט פון
 147 שוויגן
 יידישע געשיכטע. שימען דובנאָוו. די רוימישע
 מעשאַלע און דער אונטערגאנג פון דער יידישער
 154 מעלוכע
 כּוֹנֵ. ביאליק. י.כ. ראובניצקי. יידישע אגא-
 162 דעס
 זאלמען יאקוב. „ווערסער און מוויק פון מאַרק
 165 ווארשאַווסקי...“
 רעזומע (רוסיש, ענגליש)
 1

הויפט־רעדאקטאָר

א. ווערגעליס

רעדאקטאָלעגיע:

כ. ביי־דער (שטעלפארטערסער פון
 הויפט־רעדאקטאָר).

ש. גארדאן, ט. גען,

א. טווערסקאי, ב. מאַגילנער,

כ. מעלאמוד, ב. סאנדלער,

ה. פאַליאָנאָנער, ג. עסטרייך

(פאַראַנטוואָרטלעכער

סעקרעטאַר). י. שוסטער,

י. שרייבמאַן

מיקויצע רעם געזעץ וועגן שפראכן

פון די פעלקער פון פוסט

(פון דער ארויסטערונג אף דער סטעי פונעם אויבערשטע פון פוסט)

פונעם מענטשלעכן גייסט, וואס עס וואלט גע-
בראכט צום סוף פון דער וועלט. אין דער זעל-
בער צייט קאן די מענטשהייט זיך נישט באגייבן אן
שטייגערשאפט, אף וועלכע עס שפארן זיך אן די
בריקן צווישן קולטורן און ציוויליזאציעס, אן
שפראכן, וואס סומירן דאס וועלטסדענקען.
די דיאלעקטיק פונעם שפראך-פראצעס פאר-
דאסראד נאציאנאלע רעגיאנען פונעם לאנד בא-
שטייט אין דער פאראדאקסאלער, און וואס ווייטער
אלץ מער קאמפליצירטער, באוועגערס אינעם גאנצן
מיליאנעפערציג, דערשיינונג פון, פארלירן די
נאציאנאלע שפראך, פון סטיליסטישער דענענער-
ציע פון די שפראכן, פונעם אנטווער ווערע געזעל-
שאפטלעכע פונקציעס.

אזא איז די שווערע פריז פאר דער אומגע-
הייערער צענטראליזאציע און מאנאפאליזאציע פון
נעם גייסטליכע פלעק אין דער סאטעליטער געזעל-
שאפט, דערין אין געביט פון דער שפראך-פאליטיק,
די פריז פאר דער וועלטווער פאליטיזאציע פון
דער קולטור, פאר קעגנשטעלן צווישן זיך די
קלאסן און נאציאנאלע אינטערעסן, פאר אזא
לאנד, ווען די שפראך-פראבלעמען זינען ביכלעך
געזען אויסער דער באהאנדלונג און א באלייגער
געזאגט מיקויצע דעם פלעג טייקע ארויסגעטריבן
ווערן אלס נאציאנאליסטישער. אזא טאטאליטאריזם
האט געבראכט נישט הייניק פארלוסטן אויך דעם
עצמם רוסישן פאלק, דער מאנאפאליזם און דער
צענטראליזם אינעם גייסטיקן, פאליטישן לעבן פלעגן
ברענגען אין דער וועלט, פון איין זייט, אן אויג-
טארן צוגאנג, אן אומפערשן באוויסטווייז, וועלכע
גיבן וועגן זיך צו וויסן אויך איצט אין א גאנצער
רײ פאלק, ווען מע וויל נישט אופגעזען די פרינציפן
פון נישט שפראך-צווישנאציאנען, און פון דער
אנדערער זייט, רופט עס ארויס, אלס פראטעסט,
דעם נאציאנאליזם און עקסטרעמיזם, מיט וואס מיר
שטייען זיך היינט צונויף זיין מיט אן אפגעזע-
ארויסטרייבן. נישט די ערשטע, נישט די צווייטע עקס-
טרעמיקטן קאנען נישט מיטוירקן אונדזער וויילדיגן,
וואס זאל באפרידיקן אלע מענטשן, אלע שפראכן
און אלע האפענונגען. ביכומען די עקסטרעם-
קייטן — הייסט געפֿינען אן אלגעמיינעם דעמאקרא-
טישן אויפן צו לייזן אט די פראבלעמען אפן וועג
פון דער איבערלויבונג, פון דעם נייעם היסטארישן
דענקען, ווען דער אינטערנאציאנאליזם וואלט אופ-
גענומען געווארן אלס אן עקסטרעם פארייניקונג פון
די נאציאנאלע אינטערעסן, אלס אזא געשטערן,
וואס שליינגט נישט איין די באוועגערע שטערן.

איך מיינ, אז אין אונדזער געזעלעכערישער
פראקטיק איז עס א באוועגערע, אויב נישט קיין
אינקאלער פאל, ווייל דער געזעץ האט א שטיי-
קעס צו דער טיפסטער סטרוקטור פון א דענקענ-
דיקער באשעפעניש, צום אינסטרומענט פון קאנ-
טראקטן און פון וועלטסבאניקונג — ס'גייט א רייד
וועגן אזא אייביקן באגריף, ווי דאס הארט, דאס
הארט אינעם מיל פון אן עטנאס, ס'גייט א רייד
וועגן א ניהער קאנצעפציע פון די לעשוונעס,
וועלכע עקזיסטירן אונדזער בעזעמעס קאלאטאר
דער מעדיע, וועגן די גוראדעס פון שפראך-קול-
טור און פון אלץ, וואס איז מיט דעם פארבונדן —
אין סאציאלע, פאליטישע און נאציאנאלע אס-
פעקטן.

אלס פילנאציאנאלע מעדיע זינען מיר אן
אמערסאן אקטיווער קאמפאנענט פון דער היינטי-
קער מענטשהייט, מע קאן זאגן, א טעקטאנישע
מאגמע, און דעריבער צווייפל איך נישט, אז דער
אינהאלט פון אונדזער געזעץ, די דיסקוסיעס ארום
אירם וועלן צוציען די אומפערקומאמקייט מיצאל דער
געזעלשאפטלעכקייט פון דער גארער וועלט, ווייל
איר זינען נישט די איינציקע, ווער עס שטייט זיך
צונויף אף דער ארבעט פון דער געשיכטע מיט
ענלעכע שארפטע פראבלעמען פון דער טיפער,
און מיר זינען נישט די איינציקע, ווער עס וועט די
וועגן צום אכדעס צווישן גייסט און סייכל, און
אונדזערע וועגן איין אט דעם געביט קאנען
דינען ווי א דערפארונג פאר אנדערע פעלקער און
פילעטנטישע אויסבילדונגען.

דער געזעץ וועגן שפראכן האט א שייכעס
בוכשטעבלעך צו אלעמען, צו דער גאנצער בא-
פעלקערונג, פון קליין ביז גרויס, צו אלע פעל-
קער און פעלקערשאפטן פונעם פאסטערלאנד. אזא
איז די אלגעמיינע באדייטונג פון דער פראבלעם,
ווארעם די שפראך איז איינע פון די ערשטאנגיקע
פארבאדינגען פארן קיעם פון א באלייגער נאציע.
יעדע נאציע איז ווערטפול און פאר זיך. איינ-
לעכע נאציע — צו זי איז א גרויסע, אדער א
קליינע — לעכט צו זיין אייביק, און דאס איז איר
נאטירלעכע רעכט. צוליב דעם מוז לעבן אן פאר-
הארגעלט ווערן אפן אייגענעם באדן דאס לאשן פון
נעם פאלק, און בישיינעס מיט דער אייגענער
שפראך דארפן בלייבן אנדערע, און גאט זאל אפ-
הייטן, אז א געוויסע שפראך זאל בלייבן איינצליין
אף דער גאנצער וועלט, איינצליינענדיק אלע אג-
דערע שפראכן, ווארעם אזא לאנד האלט געקאנט
באטייטן בלויז איינס — די גלאבאלע דעגראדאציע

אין רעד וועגן דעם דערפאר, וויל די וואלד-טאריטשע פריוו צו פארמירן אן אינטערנאציאנאליסטישע אינאריטיקט אן אן אייגענעם פאנעם, צו איבערמישן און צווייפליסן די נאציס' פלעגן אין מעשעל פון לאנדען יארן קינסטלעך איינהאלטן און פארשמעלדן די אנטוויקלונג פון די שפראכן, אלץ מער באגרענעצן די ספערע פון זייער פונק ציגלונג, אויפצירן די פארמען פונעם שפראך אויסדרוק אין די מיטלען פון מאסאיינפארמאציע, אין ענטשטעלעך ארויסטערטונגען, אין דער קינסטלעך רישע אנטראדאר און אין דער פערסע, פירן אביעקטיוו צו אן אלגעמיינער מאנאפראטיקט. מיר דארפן זוכן, וויאזוי צו ליין די דאזיקע פראבלעמען אפן וועג פון שאפן א רעכטלעכע דע מאקראטישע מערקלעך, וועלכע גארנטירט די רעכט פון בירגער און פון גאנצע פעלקער אין צו בא פרידן ווערען געניטלעכע שפראך-באדערפענישן. דער געזעץ פון פסטר וועגן שפראכן דארף גארטן טירן די גרונטיגעסידעס, בעסויכעס אזעלכע רעכט און אלגעמיינדעכטלעכע יעסידעס, ווי:

— די גלייכע רעכט פון אלע פעלקער אין דער אייגענער שפראך-יערשע, איינגעשלאסן ליטעראטור, פאליטיק, טאפאגראפיע, און אנטאפאגאמיע; — גלייכע רעכט אין א שפראכעלעכער צוקונפט, אומאפהענגיק פון דער צאל מענטשן, וועלכע רעדן אין דער אדער יענער שפראך;

— גלייכע רעכט אין אנטוויקלען אן שטערן גען די מוטער-שפראך, אין האבן אן אייגענע שריפט און אין אויסצוגעבן און אלע ספערן פונעם געזעלשאפטלעכן און קולטורלעכן; — רעכט אין לערנען די מוטער-שפראך און דערציען די קינדער אין דער מוטער-שפראך אין די פארשולאגטשולטן;

— רעכט פון די בירגער פון א נישטאלטער וועסנער נאציאנאליטעט (דאספארע) אין די ער-טעל פון איר קאמפאקטער באוועגונג אין אן א-וויטיקער שפראך-אנטוויקלונג;

— רעכט אין א פולער שפראכעלעכקייט, דה. אין מולדערטיק באהערשן די שפראך און אויסצוגעבן זי אלס מיטל נישט בלויז פארן שטייגער-פארקער, נאר אויך פאר א שטערקע אינטוויקלונג פון דער קולטור, וויל אנדערש ווערט א מענטש אויס-געשטעלט אין, האלבשפראכיקייט" האלבקולטור;

— רעכט אין א פולער שפראכעלעכקייט, דה. אין מולדערטיק באהערשן די שפראך און אויסצוגעבן זי אלס מיטל נישט בלויז פארן שטייגער-פארקער, נאר אויך פאר א שטערקע אינטוויקלונג פון דער קולטור, וויל אנדערש ווערט א מענטש אויס-געשטעלט אין, האלבשפראכיקייט" האלבקולטור;

— רעכט אין א פולער שפראכעלעכקייט, דה. אין מולדערטיק באהערשן די שפראך און אויסצוגעבן זי אלס מיטל נישט בלויז פארן שטייגער-פארקער, נאר אויך פאר א שטערקע אינטוויקלונג פון דער קולטור, וויל אנדערש ווערט א מענטש אויס-געשטעלט אין, האלבשפראכיקייט" האלבקולטור;

— רעכט אין א פולער שפראכעלעכקייט, דה. אין מולדערטיק באהערשן די שפראך און אויסצוגעבן זי אלס מיטל נישט בלויז פארן שטייגער-פארקער, נאר אויך פאר א שטערקע אינטוויקלונג פון דער קולטור, וויל אנדערש ווערט א מענטש אויס-געשטעלט אין, האלבשפראכיקייט" האלבקולטור;

— רעכט אין א פולער שפראכעלעכקייט, דה. אין מולדערטיק באהערשן די שפראך און אויסצוגעבן זי אלס מיטל נישט בלויז פארן שטייגער-פארקער, נאר אויך פאר א שטערקע אינטוויקלונג פון דער קולטור, וויל אנדערש ווערט א מענטש אויס-געשטעלט אין, האלבשפראכיקייט" האלבקולטור;

אייגנטום-רעכט אין קיין איינעם פון די לעשונעס, וועלכע די פעלקער פון פסטר ניצן אויס אלס מיטל פון וועבסטאטיסדריק. אין דער וועלכער צייט זעט פארויס דאס נישט פאליטישע דענקען אן איבער-גאנג פון דער גאנצער סאחאליטישער געזעלשאפט אין א העכערער מאדירענע פונעם שפראך און סטיל-וועבסטאטיסדריק. דאס באציען זיך מיט דערער-כערען צו א באליבטער שפראך און צו א אסיר-לע ביו גאר קליינצאליקער געמיינשאפט, וואס ניצט די דאזיקע שפראך, אדער צו א פילימיטיק-פאלק — אין א אומבאדינגטע טייל פון א האר-מאניע צווישן דעם פאטריאטיזם און אינטערנאציאנאליזם, אס די סאמע וויכטיקע אלגעמיינעמענטלעכע כע ווערטן. אס אזא הארמאניע אנטשפערן פאלגן-דיקע פרינציפן פון דער שפראך-פאליטיק פון פסטר: (1) דער פרינציפ פון שאפן די בעסטע באדיי-גונגען פאר יעדער פון די שפראכן פון די פעל-קער פון פסטר;

(2) דער פרינציפ פון מאקסימאל באפרידיקן די שפראך-באדערפענישן פון אלע פעלקער און ביר-גער פון פסטר;

(3) דער פרינציפ פון גארנטירן די פילע שפראכעלעכקייט פאר יעדן בירגער פון פסטר;

(4) דער פרינציפ פון פארזיכערן א באליבטע דיסקרימינאציע בענעגניע די שפראכן פון נאציא-נאלע מינדערהייטן;

(5) דער פרינציפ פון אלעמעלעכער סטיל-רוג פון די בירגער פון פסטר, וועלכע שטערן-צו א היכער קולטור פון צווישנפראכיקייט און פיל-שפראכיקייט, ווי אויך די ספעציאליסט, וועלכע חירוק מיט, סולא דערגרייכט ווערן אזא קולטור-צוזאמען מיטן אנהאלטן די פרינציפן 1 — 5: (6) יעדעס פאלק, וואס האט א סטאטוס פון אוטאנאמיע, האט דאס רעכט צו פראקלאמירן זיין שפראך אלס מעלוכע שפראך אין די גרענעצן פון דער אוטאנאמיע;

(7) דער רוסישער שפראך אלס איינער פון די אפיציעלע שפראכן און ארבעטס-שפראכן פון דער ארגאניזאציע פון די פארייניקטע נאציס און אלס טראדיציאנעל פאר אונדזער לאנד מיטל פארן צווישננאציאנאל פארקער וואלט מען געדארפט צוגעבן דעם סטאטוס פון דער אפיציעלער שפראך פונעם ראטנאראנד.

דער דאזיקער געזעץ דארף דעפירירן די אלע-מינע פרינציפן פון דער שפראך-פאליטיק פון פסטר, ווי אויך די אומאפגעלעכע רעכט פון די בירגער פון פסטר אלס שפראך-רעכט. ער פארזיכערט בלויז די סאמע גרונט-באדינגונגען פאר א פרייער שפראך און קולטור-אנטוויקלונג פון יעדן בירגער פונעם לאנד און פון די אלגעמיינעמענטלעכע פאר-קער-ספערן. די ספעציפישע אייגנארטיקייטן פון באזונדערע רעגיאנען און די פראקטישע אופגאבעס בענעגניע דער שפראך-ביווינג און פונעם אמעריטן-פולן באפרידיקן די שפראך-באדערפענישן פון דער געזעלשאפט ווערן דיסקאנטירט אין די געזעצגע-בונגען פון די פארכאנדישע רעפובליקן, ווי אויך אין דער טאגטעלעכער סטעיטיק פון די אריטקע סאחועס פון פאלקסדעפוטאטן, וועלכע דארפן מיטוירן די שפראך-איניציאטיוו פון די בירגער.

ס'אין געשאפן געוואָרן די אלפארבאנדישע

געזעלשאפט פון דער סאָוועטישער

יידישער קולטור

אין פאָריקן נומער, "סאָוועטיש היימלאנד" האָבן מיר מיטגעטיילט וועגן דעם, און דעם 21 סענטיאבער פ.י. אין און היסטאָרישן אַקטיאבער-זאל פונעם הויז פון די פראַפאָרמירטן אין מאַסקווע פאַרגעקומען אן אלפארבאנדישע ליינער-קאָנפערענץ פון, "סאָוועטיש היימלאנד" מיטן אָנטייל פון פינף הונדערט דעלעגאטן פון מאַסקווע, קיעוו, טאַשקענט, לענינגראַד, ביראָדזשאַו, קעשענעוו, ווילנע, אַדעס, טשערנאָוויץ און אנדערע — סאַכאַל 30 שטעט פון אונדזער לאַנד. אין דער רעזאָלוציע פון דער קאָנפערענץ איז דער רעדאָקציע פון, "סאָוועטיש היימלאנד" באַפטרעגט געוואָרן צונויפֿרופן א גרינדונגס-באראַטונג אָף צו שאַפן אן אלפארבאנדישע געזעלשאפט פון דער סאָוועטישער יידישער קולטור און ליטעראַטור. דעם קאָנקרעטן סיידער און די אופגאבן פון אזא באראַטונג זינען: הוימל גערעדט געוואָרן אָף מאַרגן, דעם 22 סענטיאבער, ביים א, רונדן טיש" אין רעדאָקציע-לאָקאַל פון "סאָוועטיש היימלאנד". אין רעזולטאַט פון די ווייטערדיקע באהאנדלונגען האָט זיך אויסגעפֿורעמט די גרופע גרינדער פון דער אלפארבאנדישער געזעלשאפט אין פאָלגנדיקן באַשטאַנד: די פארוואלטונג פונעם שרייבער-פארבאנד פון פּסטער, די פארוואלטונג פונעם סאָוועטישן קולטור-פאָנד, די רעדאָקציע פון, "סאָוועטיש היימלאנד" צוזאַמען מיט דער רעדאָקציע פונעם, ביראָדזשאַו-שטערן" און מיט פאַרשטייער פון די יידישע קולטור-געזעלשאפטן אין קיעוו, מינסק, טאַשקענט, ווילנע, אַדעס, קע-שענעוו.

דעם 22—23 אַקטיאבער פ.י. האָט געאַרבעט די באראַטונג פון די גרינדער צוזאַמען מיטן שפּעצערשן אַקטיוו פון דער יידישער ליטעראַטור און קולטור. עס איז אויסגעאַרבעט געוואָרן דער סטאַטוט פון דער קומענדיקער אלפארבאנדישער געזעלשאפט און ס'איז אָפּציעל פראָקלאַמירט גע-וואָרן דאָס שאַפן פון דער אלפארבאנדישער געזעלשאפט פון דער סאָוועטישער יידישער קולטור. די פארוואלטונג איז אויסגעוויילט אין באַשטאַנד פון 26 פערזאָן, אלס פאָרויזער — דער הויפט-רעדאָק-טאָר פון, "סאָוועטיש היימלאנד" און ווערגעלעס.

אָף דער גרינדונגס-באראַטונג איז אונטערגעשטראַכן געוואָרן, אז די אלפארבאנדישע געזעל-שאפט פון דער סאָוועטישער יידישער קולטור איז אָפּן פאַר באַליביקע יידישע סאָוועטישע קולטור-קערפערשאפטן, וועלכע שטייען אָף דער פאָזיציע פון דער ווייטענדיקער אנטוויקלונג אין א געווי-סער אַטמאָספער פון דער דויערסדיקער יידישער נאַציאָנאַלער קולטור, ליטעראַטור און קונסט אין סאָוועטפארבאנד. זי וועט אויך זיין דער געהעריקער אדרעס פאַר פאַרשידנארטיקע שפּעצערשע קאָנ-טאַקטן מיט יידישע נאַציאָנאַלע קולטור-אינסטיטוציעס אין אויסלאַנד.

מיטגלידער פון דער פארוואלטונג פון דער אלפארבאנדישער געזעלשאפט פון דער סאָוועטישער יידישער קולטור:

1. לעאָניד בערשטיין (קזעוו)
2. כאים בייִדער (מאָסקווע)
3. כאַנע ברעגמאן (ריגע)
4. סערגאַ בענגעלסדאָרף (קענענעוו)
5. ארן ווערגעלס (מאָסקווע)
6. שלוימע ווערנאָווסקי (מאָסקווע)
7. אלעקסאנדער ווישנעוועצקי (מאָסקווע)
8. לעאָניד גאלינסקי (קזעוו)
9. שמועל גאָרדאָן (מאָסקווע)
10. מיכאיל קול (ביראָבידזשאַן)
11. יויסעף לאַכמאַן (מאָסקווע)
12. וויקטאָר לענגאָן (מאָסקווע)
13. מישה לעמסטער (קענענעוו)
14. אלעקסאנדער ליעזן (לוצק)
15. גריגאָרי ליאָמפּע (מאָסקווע)
16. באָריס מאָגילנער (מאָסקווע)
17. הערשל פאָליאָנקער (קזעוו)
18. אלעקסאנדער רויזן (אָדעס)
19. הירש רעלעס (מינסק)
20. שימען סאנדלער (מיראָסלאָ)
21. אלעקסאנדער טווערסקי (מאָסקווע)
22. וואַלאַמיר טערלעצקי (מאָסקווע)
23. יעכיעל שרייבמאַן (קענענעוו)
24. יויסעף שווסטער (מאָסקווע)
25. מויני שולמאַן (מאָסקווע)
26. יעזשי יאָזאַחאָוּסקי (וויילנע)

אין די לעצטע טעג פונעם פארגאנגענעם יאָר איז אין קיעוו פאָרגעקומען א גרינדונגס־פאראמלונג פון דער קולטור־געזעלשאפט אף שאלעס־אליי־נעמס נאָמען. מיר ברענגען דאָ די באַגריסונג, מיט וועלכער ס'האָט זיך געווענדט צו דער פאראמלונג די אלפארבאנדישע געזעלשאפט פון דער סאָוועטישער יידישער קולטור.

סייערע ליבהאַבער אין שעפער פון דער יידישער קולטור אין קיעוו און אין גאַנץ אוקראַינע

די אלפארבאנדישע געזעלשאפט פון דער סאָוועטישער יידישער קולטור, די רעדאקציע און רעדאַקט־לעגנע פונעם ליטעראַריש־קינסטלערישן כוידעש־זשורנאַל „סאָוועטיש היימלאנד“, די יידישע שרייבער־מישפּאַכע אין סאָוועטנאָפּאָלאַנד באַגריסן האַרציק אַיפער פאראמלונג, וועלכע וועט זיין א וויכטיקער ביטראָג צום לייגן דעם יעסאָד פאר אן איינהייטלעכער יידישער קולטור־אַרגאניזאַציע. דאָס הייסט אויך — שאפן א באזע פאר דער וויסערדיקער פרייער אנטוויקלונג פון דער ליטעראַטור, קונסט, קולטור, געזעלשאפטלעכער און בילדונגס־טעטיקייט פונעם אוקראַינישן ייִדנטום.

ס'וועט נישט זיין איבעריק דאָ צו דערמאָנען, אז קיעוו און אוקראַינע האָבן געגעבן דעם פּאָל די גרעסטע קאָרפּיעע פונעם יידישן וואָרט אין קלאַסישן פּערציאָל און די גרונטליכער פון דער סאָוועטישער יידישער ליטעראַטור און קונסט. דאָס גיט צו נישט בלויז קאָוועד און וואָג אַיפער פאראמלונג, נאָר אויך גרויס אַכרייעס פאר די וויסערדיקע אופטוען.

מיר מיינען, אז לעבאַלאַפּאַכעס דארפן מיר אַרויסגיין פון עטלעכע גרונט־האַנאַכעס. ערשטנס, אז די סאָוועטישע יידן וועלן, פונקט ווי ביז איצט, בויען בא זיך אין לאַנד א סאָוועטישע יידישע קולטור, נישט האַלטנדיק זיך בא אַיליוועס. אז מע קאָן אימפּאַרטירן א יידישע קולטור פון אַנדערע לענדער. צווייטנס, אז די שפּראַך, אף וועלכער מיר זעצן פאַר די אַנטוויקלונג פון דער יידישער סאָוועטישער קולטור, די שפּראַך פון די וואָליניער, פּאָדאָליער, וויסרוסישע, ליטווישע יידן איז ייִדיש, דערביי ווערט נישט אָפּגעפּרעגט דאָס קענען און דאָס ניצן די אוראַלטע העברעישע שפּראַך. דריטנס, אז טאָן אונדזער הייליקע זאך — אָפּהייטן און וויסער פאַרזעצן די קולטור פון די זעקס מיליאָן קדושים. פון אונדזער פּילגעליטענעם אוראַלטן פּאָל, דארפן מענטשן מיט ריינע הענט, מיט ריינע געוויסן, מיט א געוונטן נאַציאָנאַלן געפיל.

אין א מאָדליקער שאַ, סייערע פריינט!

אלפארבאנדישע געזעלשאפט
פון דער סאָוועטישער יידישער קולטור

פייגל איבערן בעסוילעם

ראמאן

II

מין ערשטער דערער, דער פאריקמאכער דאמסקי, וואס איז אמאל גע-
ווען אין דער וויסער און, ווי ער זאגט, שיינער שטאט פאריזש, איז פלוצלינג
געליימט געווארן. געשטאנען א מענטש פארן שפיגל און געשוירן די מאכיקע
בארד פונעם באלעבאס פון דער שטעטלשער בעניוידקאלאנקע עפראים קלינגמאן
און פלוצעם אינמיטן טאג פון דער העלער הויט ארויסגעלאזן פון די הענט די
שער, פארקרימט דאס מויל מיט די אריינגעשטעלטע אויסלענדישע ציינער און
געפאלן אף דר'ערד, פונקט ווי דאס גאנצע לעבן וואלט ער געשטאנען נישט אף
די פיס, נאר אף הייצערנע שטאצן.

אזויארום, איז אף דער גרויסער וועלט געווארן מיטאמאל מיט צוויי שער-
רער היינטיקער, כאטש, דעם עמעס געזאגט, האב איך נישט נאר נישט קיין גאל-
מעסער, נאר אפילע דאס פענדול אין האנט נישט געהאלטן. פון אינדערפרי ביו
אונטן האב איך זיך געדרייט אין דער פאריקמאכערסקע, געטראגן פאר רעב ארע-
נען ווארעמע וואסער אין א בליענעם שיסעלע, געראמט פרעמדע האר און פריי-
לעך מיט א נאזטיכל, צוגעבונדן צו א שטעקל, געקלאפט די אומפארשעמטע
פליגן, וואס האבן געהודשעט אין די אויערן און געפאטשקעט אף די שפיגלעך
און טאפעטן.

רעב און איז געלעגן אינמיטן דער פאריקמאכערסקע און אין די צוויי
גרויסע, פון דער צייט טונקל געווארענע, שפיגלעך האט זיך אפגעשפיגלט זיין
פארשטארטער קערפער אין א שנייזויסן, ווי טאכריכים, כאלאט.
— באלעבאס! באלעבאס! — האט זיך א ווארף געטאן צו אים דער עלטער
רער געהילף ליבעלע פאראוואניק, וואס האט ערשט פאראוואניק אופגעהערט צו
ראמען פרעמדע האר און יאגן זיך מיט א נאסן טוך נאך פליגן. — אייך איז
נישט גוט?

— פרעג נישט קיין נארישע קאשעס, — האט געענטפערט פאר דאמסקין דער
באלעבאס פון דער בעניוידקאלאנקע. ער האט זיך אויסגעקערעוועט מיטן שטול
צו דאמסקין, באקוקט אים, דעם ליגנדיקן, און געזאגט: — בעסער הייב אויף די
מאשינקע און ענדיק מיר שערן. אויב דו קאנסט.

— איך קאן, — האט מיט א ציטערנדיקער שטים געזאגט ליבעלע.
— רעב און וועט ליגן און זען, צו די קאנסט טאקע, — האט געזאגט ער-
פאס קלינגמאן.

ליבעלע פאראוואניק, וואס האט ערשט פאראוואניק אופגעהערט צו קלאפן
פליגן, האט זיך נישט דרייטט איינגעבויגן און אנגעווייבן צו שערן די מאכיקע
בארד פונעם באלעבאס פון דער בעניוידקאלאנקע, פון צייט צו צייט ווארפנדיק
דערשראקענע בליקן אף דעם באלעבאס, וואס איז געלעגן אף דר'ערד. איך קאן
שווער, אז אין דאמסקיס בליק איז נישט געווען נישט קיין פארווארף נישט קיין
קאס, נישט קיין אופרענונג. ער האט מיט פארוואנדערונג און שרעק, איך וואלט
זאגן, קימאט מיט אייפערזוכט, נאכגעפאלגט נאך דער ארבעט פונעם יונג, ווי ער

סאף. אנהייב ווע. סאוועטיש היימלאנד" נומ. 1, 1990.

קנאקט מיט דער מאשינקע, ווי ער ארדעוועט פלינק מיט דער לאנגער שער, וואס ער, און דאמי סקי, האט געבראכט מיט א יאר פופצן צוריק פון דער גרויסער און געהימניסירטער שטאט פאריזש. — איינע זיך ניט, — האט געזאגט עפראים קלינגמאן. — אז רעב און שערס מיר, איינע ער זיך אויך ניט.

און מיר האט זיך אויסגעוויזן, אז די אייגן פון מיין ערשטן דערער דאמסקי האבן באגייסטיקט דיע א וואונדער געטאן. איך, א פארלירער און א ביסל עלטער געווארענער, האב ניט אראפגע-לאזן פונעם באלעבאס די אויגן.

אז לייעלע האט געזענדיקט שערן, האבן מיר זאלעדריט אפגעוויבן רעב ארענען פון דיע און איבער די געדריטע טרעפ ארופגעטראגן אים, ווי אפן הימל, אפן צווייטן שטאק.

— איי, א ברודן אן אמגליק — האט אויסגערופן דאמסקי פרוי ראכל, דערווענדיק דעם מאן. זי איז געווען א הויכע, א דארע, מיט וואונדערס, וואס זינען שוין א ביסל גרוי געווארן, און מיט א גרויסער בראדעוועקע, ענדלעך איז א צייטיקער טריסקאוועקע, וואס האט זיך איינגעמאסטעט אינטער דער לאנגער וויקערדיקער נאז.

רעב און האט געשוויגן. מיר האבן אויך געשוויגן.

גאט וועט געבן, ער וועט געוונט ווערן, — האט געטרייסט דער באלעבאס פון דער

בענזין־קאלאנקע.

— גאט האט, כוז ארענען, נאך קליענטן, — האט אפגעשניטן ראכל, און עפראים קליינג

מאן איז אוועק.

איך בין געגאנגען אהיים און געקלערט וועגן רעב ארענען, וועגן זיין געליימט ווערן, וועגן גאט, וואס האט א סאך קליענטן, און איך דער נעשאמט איז מיר געווען פוסט, ווי א פויגל־נעסט אום ווינטער. ניט איך האב זיך געפרייט, ניט איך האב געטרייערט. מער ניט א ראכמאנעס־געפיל, ווי א שטייג מינול, האט זיך געשקראבעט אין מיין ברוסט. איך האב אליין ניט געוואלט, איך וועמען האב איך ראכמאנעס, איך מיין דערער? איך זיך? און עפסער איך זי אלעמען, אפילו איך גאט, וואס האט, ווי דער פאריקמאכער, א סאך קליענטן?

דעם גאנצן וועג איז מיר פון קאפ ניט ארויס דאמסקי, ווי ער ליגט איך דערער און זיין בליק איז פיל מיט א באוועגונדיקער פארוואנדערטקייט און שרעק. איך האב פלוצלינג דערווען זיך, אייך אזא אלטן שערע, ווי ער, ווי איך שער אן אנדערע מאכיקע בארד פון אן אנדערן באלעבאס פון דער שטעטלשער בענזין־קאלאנקע, ווי איך ליגן פלוצעם ארויס די מאשינקע פון דער האנט, פאל פון דער העלער הויט, פאל איך שטענדיק, איך אייביק... איך האב מיט א ווייטיקדיקער קלאר-קייט דערווען אלע טייטע און קינדעמקאל די באבע, ווי זי באגייסט מיר פון קאפ ביז די פיס פון איך פון צעבער צאר און ווייטיק.

איך בין געגאנגען אהיים און כיהאב געקלערט, וואס וועט איצטער זיין מיט דער פאריקמא-כערסקע? נו, פארשטייט זיך, זי וועט אנקומען ניט לייעלע פאראוואונקן. נאכן טייט פון רעב ארענען וועט ראכל פארמאכן די פאריקמאכערסקע, פארקייפן די פון פליגן און בליקן פארפאטשעק טע שפיגלען, פארקייפן די אפגעריבענע פון די שווערע מענערשע מעכילעס דעדרענע פאטעל-שטולן, פארקייפן אייך דעם בארימטן אמעריקאנער גאלמעסער. צו וואס דאמיר ראכל א גאלמעסער? די וואונדער וועט זי סייזי ניט אפגאן. דעם גאלמעסער וואלט געקאנט קויפן דער שוויכעט — א שלעכטער כאלעז, הא?

אז רעב און וועט שטארבן, האב איך ניט געצווייפלט, כאטש זינען כווער אייגעלעך האבן געלעבט, ווי פריער. נאך אייגן, האב איך געהערט, לעבן לענגער, ווי אליי. ניט אמיסט פארמאכט מען זי בא א טויטן. פאראיין איז אונדזער שטעטלשער קסיאנדז געליימט געווארן — אינמיטן דער גאטסדיגסטן געפאלן און פארטיק. אויב גאט האט זיין דינער ניט געקאנט העלפן, טא איך וואס האט שוין געקאנט האפן רעב און, וואס האט א גאנצן לעבן געדינט זיין וואונדערקער ראכל?

— וואס איז דער מער, דאנקלעך? — האט מיר געפרעגט דער זידע. — וואס אויף פרי?

— רעב און איז געליימט געווארן, — האב איך געזאגט.

— גאט צו דאנקען! עצבא עלויקים! באשערט דיר צו ווערן א זיגערמאכער.

איך האב געשוויגן. נו, וואס זאל איך אים זאגן? מ'קאן דען זאגן אים דעם עפעס וועגן זינען אייגן, וואס ווען ניט, וועגן זינען איערן, וואס זינען פארלייגט, ווי ס'איז פארלייגט א קעלער-שטוב מיט שטיינער?

— איך וועל דיר אוועקפירן צו פאקעלשיוקן, — האט מיט זיין שפעצילאזן קאל געזאגט דער זידע. — ס'איז דער איינציקער זיגערמאכער, וואס איז עפעס ווערט. איך אליין... פון מיר וועט שוין קיין טאלעס ניט זיין...

— אז איך וויל ניט זיין ווייגערמאכער.

— וואס דען ווילסטו זיין?

— איך וויל זיין א פריער.

דער זיידע האט מיט זיבע בייערדיקע פינגער אָנגענומען זיין באַרד און זיך פאָנאָדער געלאכט. זיין געלעכטער האט זיך צעשאַטן איבערן צימער, ווי ס'צעשט זיך ארבעט פון א לע-
כערדיקן זאך, און אין צימער איז געוואָרן נאָך אומהיימלעכער. ס'איז געווען, ווי די לופט וואָלט
ארויס פון א מעכלעך געוואָרענער קאמער און אין צימער וואָלט געבליבן הענגען דער בארמיגענ-
שער רייער פון געברענטן גומי.

— פרייהייט — דאָס איז א מעלאַכע, וואָס בא אונדז אין שטעטל קאָן מען זי ניט אויסלער-
נען. אין דער גאנצער וועלט ניטאָ אזעלכע באלמעלאַכעס, וואָס זאָלן דאָס לערנען.
— צו פאקעלשטיקן וויל איך ניט.

— באקלער זיך, קאלומאן ס'איז ניט שפעט.

די דראָונגען פונעם אלטן, פונקט ווי זיבע אָנצוהערענישן, אז ער וועט גיך שטארבן, האָבן
מיך ניט געשראָקן. איך בין שוין געווען צוגעוויינט צו זיי, פונקט ווי איך בין געווען צוגעוויינט
צו זיין שאַרנדיקן גאנג, צו זיין זקנישן הוסט, וואָס האָט געשראָקן באנאכט די הינטער די מא-
פעט פארטייעטע וואנצן און די מיז, וואָס שלאָנדערן איבער דער שטוב.

— מ'איז געקומען פון דער קעהילע, — האָט שטיג געזאָגט דער זיידע.

— נו, איז וואָס?

— זי ווילן מיך אָפשיקן אין מוישעווקינים.

ער האָט זיך ווידער פאָנאָדער געלאכט, אָבער איצטער איז דער געלעכטער געווען א קלאַ-
רער און א גיפטיקער.

— און דיר אין בייעסווימים.

— מ'יך? אין בייעסווימים? אָבער איך בין דאָך ניט קיין יאָסעס. כ'האָב א טאטן.

— באקלער זיך, קאלומאן ס'איז ניט שפעט, — האָט איבערגעכאווערן דער זיידע. — אויב
דו וועסט אַנקומען צו פאקעלשטיקן, וועט מען דיר ניט טשעפען. פאקעלשטיקן איז אן אָרנטלעכער
מענטש.

— און דו, זיידע?

— מיר איז אלציניס. אין מוישעווקינים איז נאָך בעסער, דאָרט איז מען מיט מענטשן.
נאָך בעסער איז, פארשטייט זיך, אפן בעסוילעם... מיט דער באַנען. אָבער לעבעדיקע פירט מען
ניט אפן בעסוילעם.

פון די אויגן בא אים האָט גערונען. אָבער דאָס זיבען ניט געווען טרערן, נאָר טטאם אויז
טראַפנס — אויז שיטן זיך טראַפנס פון די שטעטלעך דעכער נאָך א רעגן — קאפ, קאפ, קאפ, —
בין די זון גייט ניט אהן און טרינקט זי ניט אויס. קענטיק אויז האָט אויך דער זיידע געזאָרט אף
זיין זון — דעם סוים, — זי זאָל אופגיין און אויסטריקענען זיבען טרערן, נאָר זי איז אלץ ניט
געקומען.

— מע וועט דיר אין ערגעץ ניט שיקן, — האָב איך געטרייסט דעם זיידן.

— מ'עט שיקן. ניט לאָזן שטארבן פון וואַנער.

— איך וועל פארדינען פאר ביידן.

— ביסט א גוטער, — האָט געזאָגט דער זיידע. — ווער וואָלט עס געקאָנט זאָגן, אז איך וועל
בלינד ווערן און טויבן ווער וואָלט עס געקאָנט זאָגן גאט, צו וואָס גיסטו א מענטשן אויגן? קע-
דיי ווי דערנאָך אָפצונעמען? פארוואָס גיסטו אים פיס? קעדיי דערנאָך פענטען, ווי מע פענטעט א
פערד אף א לאַנקע? שוין וועט זיבען דיר שלאפע מענטשן ליבער, ווי געוונעט? ריבינעשעוילעס!
הינטערן פענצטער האָט געבליט דער צווייט, און אין בלויען הימל האָבן זיך געקוילעט די
ערשטע פיגל.

— מיר מ'יך, דאגילעך, אוועק אפן בעסוילעם, — האָט געזאָגט דער זיידע. — איך וויל זיך
דורכשמועסן מיט דין באַנען. כ'האָב שוין צוויי יאָר מיט איר ניט גערעדט. ס'איז נאָס. כ'וועל
אָנטאָן די קאלאָשן.

ער האָט אָנגעטאָן די קאלאָשן, וואָס די באַנע האָט געקויפט בא א צייגנער, א פערד-גאנער,
און זיבע שטארע פיס זיבען ווידער געוואָרן באוועגלעך. אָבער גאָר אף א ווילע. אין הויף האָבן
זיי ווידער אָנגעהויבן פלאַנטערן.

די באַנע איז געווען באערדיקט, ווי זי האָט געבעטן, אף א בערגל. נאָר דעם מאַרק האָט
מען פון דאָרטן ניט געקאָנט זען. איבער דעם קייזער האָט זיך געהויבן אן אלטע גרינע סאָמע.
בלויז פון איר שפיץ האָט זיך געווען דער מאַרק מיט זיבע אומבאוועגלעכע וועגענער, מיט די
לאנגע סאָמבענע און מיט זיבע שטענדיקע הייבער, וואָס נישטערן דאָרטן, זוכנדיק ביליקע בילעס
און אייער.

אז איך בין געווען א קלייניקער, פלעגט מיר דער וידע דערציילן, אז אף יענער-וועלט לעבט מען, פונקט ווי אף דערוועלט: די וויגערמאכערס פאריכטן זייערס, די שנידערס גייען הויזן, די סטאלעירס סטאליראעווען, נאך אלץ ווערט געטאן בענימעס, אן זידלערייזען און אן געשרייזען, מאכמעס טויטע פארמאגן גיט קיין לאשן. גאט אין הימל, ווי גוט וואלט עס געווען, האב איך דעמלט געטראכט, אז אלע זאלן שטארבן!

— זי איז איצטער ניטא, — האב איך געזאגט דעם וידן, ויך דערמאנענדיק יענע רייד.
דער אלטער האט א פינטל געטאן מיט די אויגן, פון וועלכע ס'האט גערונען, און געפרעגט:

— ווער איז ניטא?

— די באבע.

— ווו איז זי אוינגעקומען?

— אוועק אפן מארק.

— נו גוט, מיר האבן ויך גיט האט צו איילן. מירן ווארטן.

דער וידע האט זיך צוגעזעט אף א בערגל אנטקעגן דעם קייווער, און איך האב אנגעהויבן אפצורייניקן די מאצייווע פון די סאנסענדאדלען, און פון יעדן באריי האט עפעס-וואס געזאפלט אין מיר, און א נעפל האט פארשטעלט די אויגן, און דאס הארץ האט געקלאפט שטארקער, און די גיטשעטיקע נאדלען האבן ויך אקשאנעסדיק און הייטיקלעך אינגעשניטן אין אים.

— הערסטו? — האב איך געזאגט צום וידן.

— וואס?

— זי גייט.

— ווער? — דער וידע האט פארגעסן, וואס ער האט אמאל גערעדט.

— די באבע.

דער וידע האט זיך אפגעהויבן, איז צוגעגאנגען צו דער מאצייווע, א לעק געטאן די פאר-טריקונטע לייפן און ארויסגעגעבן א מאדנעם קלאנג, עפעס ווי א פיגלשער געשריי, אין וועלכן ס'איז געווען אי א קרעכץ, אי א זיפץ, אי א געחייץ. ער איז שווינגנדיק געשטאנען איבער דעם קייווער און אין זיין גאנצן אנגליק — אין דעם אויסגעטריקענעם, פארוואקסענעם גיט מיט הארץ, נאך מיט סאנסענדאדלען, פונעם, אין אפגעטראגענעם, פארדומפטן פאלטא, אין זינע שווארצע קאלאשן, האט זינען געווען אויסגעבענקט נאך רושעס, איז געווען גיט קיין טרויער, גיט קיין צאר, נאך א בענקשאפט נאך עפעס, וואס האט געקאנט זיין, נאך איז אף אייביק אוועק. ער איז אויחוי צו געוואקסן צום ברעקל ערד, ווי א צעשוויבערסער קוסט, אף וועלכן ס'וועלן שוין קיינמאל גיט זיין קיין קנאספון.

דער וידע האט עפעס געשעפטשעט. ער האט, וויזט אויס, געבעטן מעכילע בא דער באבען, וואס ער איז גיט געשטארבן באציטנס און ער האט זיך גיט אוועקגעלייגט לעבן איר, ווי ער איז ויך גייהעג געווען טאגטעגלעך קיימאס פופציק יאר נאכאנאנד. ער האט איר, פארשטייט זיך, גאר-גייט גיט געזאגט וועגן מוישערווייניגס, ווייל די באבע וואלט פון אים דאן אינגאנצן גיט גע-האלטן — א מוישערווייניגס איז גיט קיין ארט פאר אן ארבעטס-מענטש, אפילו ווען ער איז א וויגערמאכער.

— ויך דורכגעשמועסט? — האב איך געפרעגט.

— ויך דורכגעשמועסט, — האט געזאגט דער וידע. — זי איז מיט מיר מאסקים.

— אין וואס?

— דו דארפט אקומען צו פאקעלשטיקן.

דער וידע האט מיר א קלאפ געטאן אין פלייצע און זיך צעשמייכלט.

— איך וויל גיט זיין קיין וויגערמאכער, נאך א פויגל, — האב איך געזאגט.

— ווי גיט קיין מעשווגענער. דו וועסט זיין דער ערשטער מעשווגענער אין אונזער מיש-פאכע.

— האט גוטמאטיק געזאגט דער וידע.
— פארוואס זאל גאט גיט איבערמאכן אלטע לייט אין פויגל? פארוואס נעמט ער צו פון אייך די אויגן, די אויערן? אז איך וואלט געווען גאט, וואלט איך דיר, וידע, איבערגעמאכט, אשטיי-גער, אין א טויב.

— אין א טויב? — דעם וידן איז דער אייניק געפעלן.

— וואלט דעמלט געלעבט אונטערן דאך פון דער שול, אדער פונעם קאסטיאל און גיט געוויסט פון א מוישערווייניגס.

— פאר טויבן זינען דא שפארבערס...

— דו, וידע, ביסט דאך א מיסטער. וואלטט זיך וויעסאיו ארויסגעדייט פונעם שפארבער.

— נו גוט, לאמיר ווייטער ריידן. אין וואס פאר א פויגל וואלטסטו איבערגעמאכט די באבע?

— די באבע?

— יא, יא, די באבע.
דער ווידע האט טרוימפירט, ער האט מיך אריינגעיאגט אין א טעמפון ווינקל.
— אין א וואַרענע?
דער ווידע האט א גיפטיקן לאך געטאן.
— אין א גאנדן. כאכאכא, — האט דער ווידע זיך פארקלייבט אין א געדעכטער, — מע וואלט
זי טייקע אוועקגעטראגן צום שויכעט...
— הער אויף, — האב איך אים אנגעשרינען, — ווי שעמסטו זיך עס ניט צו ריידן אוועקע
ריידן. ווידע גענדו שלעפט מען ניט צום שויכעט... ווידע גענדו לעבן ניט אף דער ערד... זיי
לעבן אף די אָרעס... איך ווייס...
— נו גוט, נו גוט. לאָ ווידע, ווי דו ווילסט, גאטעלע מיינס.
מיר זיינען געגאנגען איבערן בעסוילעם, דער ווידע האט זיך פון צייט צו צייט אָפגעשטעלט,
איבערגעכאפט דעם אָטעם, געקוקט אף די מאצייוועס און געזיפצט:
— גאט מיינ פאטער! וויפל באקאנטע פיגל זיינען דא באגראבן!
איך בין געווען אין קאס אפן ווידן, נו האט אווינס האב איך געזאגט, ער זאל לאכן פון מיר
און כויעקען? איך בין דען שולדיק, האט איך בין ניט גאט. כאטש ער, גאט, ווי איך האב שוין
באוויזן צו זען, איז איך גיט אזא אלמעכטיקער. ער ברענגט מענטשן אף דער וועלט און נעמט
זיי צו צוריק. אבער איידער ער נעמט זיי צו זיך, דארפן די מענטשן זיך גוט אָנמושען אין א
פאריקמאכערסקע, אין א ווייגערמאכער, אָדער אין א מוישערוויקייט, ווי גיט גאט וואלט זיי האבן
באשאפן. מיר, פאר מיינע ווייטערע צוועק, יאר, האט גאט, קאן מען זאגן, קיינמאל גיט געהאלפן,
כונ ערשער יענע מאל, ווען איך האב זיך געטרוגען. נאך אויך דאן האט מיר געראטעוועט גיט
גאט, נאך פראנאס. גאט איז פונקט יענעם טאג גיט געווען אפן טיך. די באבע איז, עמעס, מיט
מיר גיט מאסקים געווען און האט מיך שאבעס אוועקגעשלעפט אין שול, איך זאל בענטשן
גוימל.
— ער האט עס פראנאס אונטערגעשיקט אפן טיך, — האט די באבע מיך פארוויכערט.
נאכן גוימל בענטשן בין איך אוועקגעלאפן צו פראנאס און געפרעגט.
— דין האט גאט געשיקט?
— ווהיז?
— אפן טיך.
— מיר האט די מאמע געשיקט. נאך וואסער, — האט געענטפערט פראנאס און אָנגעשטעלט
אף מיר א פאר אויגן, ווי ער וואלט מיר דערווען צום ערשטן מאל אין לעבן.
אז מיר האבן געהאלטן באס פארלאזן דעם בעסוילעם, איז אין דעם הילצערנעם טויער מיט
די צעפוינטע טלופעס אריינגעפאלן א וואגן, אָנגעלאדן מיט שווערע גרויסע שטיינער. אף די שטיי-
נער איז געווען יוסיסע און געשרייען אפן פערדל, האט איז פארוואקען מיט די קאפיטעס אין דער
געדיכטער וועסנע-בלאטע.
— נאך, פאדלע, נאך!
דער איינפויטיקער איז אראפגעקראכן פון וואגן, זיך אָנגעשפארט מיט די הענט אין דער פאר-
לעס הינטן און געזאגט:
— אייך בייזן דארף מען אין מוישערוויקייט...
— פונדאנען ווייסט וועגן מוישערוויקייט — האט זיך פארוואנדערט דער ווידע און זיך נאך
מער איינגעהויקערט.
— איך ווייס אלץ, — האט אָפגעפאטערט יוסיסע. — אנו, דאניקע, קום אהער און ווידע דעם
פערדאטש מיינעם, האט דו קענסט.
איך בין געקומען אהער, נאך באוויזן דעם פערדאטש, וואס איך קען, בין איך גיט געווען
בעקויער. די פור איז געשטאנען אין בלאטע, ווי א צוגעשמידעטע.
— לייבאקעס ויצו אין עקוילע, — האט זיך באקלאגט דער ווידע. — האבן גיט וואס צו טאן,
טראסקען זיי מיט דער צונג.
— דו האלטסט פון זיך מיינדייע וואס, — האט געזאגט דער איינפויטיקער. — אצינד זיינען
דא בילכערע פאר דיר.
— ווער איז עס בילכער?
— היטלער! נאך, פאדלע, נאך!
— היטלער? היטלער? — האט זיך פארקלערט דער ווידע. — ער איז גיט פון ווילקאמיר?
— גיט פון ווילקאמיר, נאך פון בערלין.
— נו, איז וואס?

— א פינער מאן, — האט מיט כויעק געזאגט דער קאברען. — דער ערשטער יידןפריינט.
— בא וועמען האט ער זיך אפגעשטעלט? בא קלינגמאנען, אדער פיאנקא?
— וואס איז מיט דיר? דו רעדסט א בויבעריק! היטלער איז א מעטורע, א הונט, א האר מאן, — איז דער איינפויסקער צעקאכט געווארן.

— אט איז ער דער בעסטער יידןפריינט, אט איז ער א האמאן... גיי פארשטיי דיר...
— היטלער דאס איז דער גלאזונער אין דייטשלאנד, — האב איך אונטערגעזאגט דעם זידן.
אין דער פאריקמאכערסע פון מיין לערער רעב ארענען האבן אלע, אנהייבנדיק פון ליבעדען און ענדיגנדיק מיטן איידעלן אפטייקער, גערעדט וועגן היטלערן. אפילו די דארע ראכל פלעגט זיך אראפלאזן פון אייבערשטן עטאזש און אויך געהאלפן בוידען זיין היטלערן. זי האט געטיינעט, אז היטלער איז א מאמוזער, א זון פון א יידישער אקטריסע. — אט כ'האב פארגעסן איר פאמיר ליע, — און אן עסטרייכישן גראץ, וואס די עלטערן האבן אים אפגעציען צו א זון איר ליער, א גראבנייג און א שיקער. ראכל האט געשווירן, אז ס'איז אויז, נאר קיינער, כוז מיר, האט ניט געהאלטן פון דעם. איבערהויפט איז קעגן איר סווארע געווען דער איידעלער אפטייקער. ער האט זיך געדרייט, ווי א דריידל, אין פאריקמאכערס שטיל, געשאקלט מיט זיין פליכעוואסן קאפ און ארויסגעשפילט צוזאמען מיט זיין שוים ווערטלעך, וואס האבן גארניט געפאסט צו זיין איר דעלן מעהס. מיין ערשטער לערער, רעב ארן, פלעגט דערציילן ניט אויז וועגן היטלערן, ווי וועגן זיין פאריקמאכער. — אנדער, פון אכטנו בני יישראל — ווי עס ציטערן בא אים די הענט, ווען ער נעמט זיך צו די בארימטע חאזעלעך. איך האב געהערט און בעשוםאייפן ניט באנומען, פאר וואס איז אט דער גלאזונער דייטש אהא טיינע יישראלע, אז די מאמע איז בא אים א יידישע און דער פאריקמאכער מעאכטני בני יישראלע.

— נאך, פאדלעך, נאך! די קישקעס זאלן פון דיר ארויסקריכן! — האט געשריין יויסעף, נאך די קלייטשע האט גארניט געקלערט זיך א ריר צו טאן. זי האט געקוקט מיט אירע גרויסע אויגן אפן הימל, אף דער כמארע, וואס איז אויז ענדלעך אף א פערד, און מיסטאם מעקאנע געווען אים, דעם נייטערדישן, וואס ווייסט ניט פון וועסענסדיקע בלאטעס און פון אוא אכוער, ווי דער איינפויסקער איז.

— ווארף אראפ א שטיין פון דער פור, — האט געציעט דער זיידע.
— און ווער וועט אים שפעטער אפהייבן? דו, עפשער? — איז דער איינפויסקער אין קאס געווארן. — זאל זי צעפיקט ווערן און שטיין ביז די זון וועט א ווארעם טאן און אויסטריקענען די בלאטעס.

דער איינפויסקער האט אונדז פארבעטן צו זיך אין שטיבל.
אין שטוב איז געווען הויז און פוסט. אין חוינקל איז געשטאנען א ניט-פארבעטע בעט, א הארטע און אומגעניילעך ברייטע, ווי א פליט אף א סתך, א פאשעטער היילענדערער טיש און א טישטער. אף אים איז איינזאם געשטאנען א ליימענע טיפע שטיל מיט צוויי ניט-אפגעשיידטע בול-בעס. דאנעבן האבן זיך געהאלטענע ביינער צי פון א הערינג, צי פון אן אנדער פיש. איך האב זיך דערמאנט, ווי אף דעם וועלכן טיש איז געזעגן די באבע, אן אויסגעטריקענע און אן אינגע חילקעט אין טאכריכים, און ווי צען מאנצבלעך, כוז מיר און דעם זיידן, האבן שטיל און מאך גאטאן געזאגט טפילעס, און ווי שפעטער האט דער קיימעקערער געדאליע גאליק א זאג געטאן:
— אלע וועלן מיר דא ליגן טיש.

איך האב געקוקט אפן טיש, אף דער ליימענער שטיל, נאך געווען האב איך גאך אן אנדער זאך. איך האב געזען אפן טיש אי זיך, אי דעם זיידן און אפילו דעם קאברען גופע. איך האב געוואלט לויפן פונדאנען אף דער ריינער וועסענדיקער לופט, צום סתך, וואס איז געווען אומגעבן בלאזן, און דער בויך פון דער שוואנגערער שולאמיס, דער טאכטער פון אונדזער שטעטלשן קרעמער. — מיט וואס זאל איך אים מעכאבעד זיין? — יויסעף האט געעפנט די שאפע און באקוקט איר אינגעווייז. — עפשער א קעלישעק?

— זאל זיך א קעלישעקל, — האט געזאגט דער זיידע.
יויסעף האט אוועקגעשטעלט אפן טיש א פלעשל.
איך וויל זיך אנשיקערן, — האט געזאגט דער זיידע.
נא דיר א מיסען אף אוינס האב איך זיך גארניט געריכט. דער זיידע האט פינט געהאט שיקורים, ניט געהאלטן פון זי.

— מאכעטייטע, שיקערן איז שיקערן, — האט צוגעשטימט יויסעף און אָנגעגאסן דעם אלטן. דער זיידע האט אויסגעטרונקען און איז גלייך געווארן בעגילופן.
איך וויל ווערן א טויב, — האט ער, פלאגטענדיק מיט דער צונג, געזאגט.
— דו ביסט סתמי א טויב, — האט געזאגט דער קאברען.

— נין, נין, — האט דער זיידע א פאכע געטאן מיט די הענט. — דו האסט מיר נישט פארשטאנען... איך וויל לעבן אפן דאך פון דער קלויז און ארומפליען איבערן שטעטל.

קיענדיק די ליפן, האט יויסעי א קוק געטאן מיט פארשטענדעניש אפן זיידע, אף זיין אגזאניק, פון דער אימגעוויינטער מאשקע, אפגעברענגטן מויל, אויסגעמרונקען מיט א פינצטערער אנטשלאסנקייט זיין גלאז און געזאגט:

— דאנילקען נעם איך צו זיך.

— איך וויל נישט לעבן אפן בעסידעם, — האב איך, שיר נישט ווייגענדיק, געזאגט.

— ס'גאנצע לעבן לעבט א מענטש אפן בעסידעם, — האט געזאגט דער איינפויסקער. — וואס איז די וועלט? א גרויסער בעסידעם. און די הייזער, זיי זינען דען נישט קיין מאסזיכער?

— כוועל נישט אפגעבן דאנילקען, — האט דערווידערס דער זיידע.

— אין מיישערוויקייטן וועסטו אים נישט מיטנעמען.

— כוועל אליין אויך נישט גיין אהין, — האט זיך געהאלטן בא זינס דער זיידע. — קיינער קאן מיר נישט צווינגען. און דאנילקען וועל איך מארגן אפפירן צו פאקעלשטיק.

— א גארנישט איז דין פאקעלשטיק, — האט געפאסקנט דער קאברען און זיך געווענדט צו מיר: — איך האב געהערט, דו פארמעסט זיך מיט גאט אליין — קלעפט אים מענטשן און כייסע פון ליים.

פונדאנען ווייטט ער דאס? — בין איך נישטויעם געווארן.

— איז אט: ליים איז בא מיר פאראן, וויפל בא די יידן צאָרעס. ס'וועט דיר שטייען אף דעם גאנצן לעבן, קלעפּ זיך געוונטערדייט און נאך עפעס וועל איך דיר, דאנילקע, אויסלערנען: אויס-צוהאקן אף שטיינער אויסעס, — האט מיר איינגערעדט יויסעי.

— דרעק זינען דינע אויסעס און דרעק דינע שטיינער, — דער שיקערער זיידע האט קוים געקערעוועט מיט דער צונג. — כ'ל דיר נישט אפגעבן דאנילקען. פאר קיין...

ער האט נישט פארענדיקט, אראפגעלאזן דעם קאפ אפן טיש, ווי ס'איז געשטאנען די ליימענע שיסל מיט די צוויי נישטאפגעשייטע בולבעס. זיין קאפ, א גלאסער און א מאטער, איז אויך גע-ווען ענדלעך אף א זארגעווארדיק אפגעשייטע בולבע מיט בלוילעכע אָדערלעך.

אין א וואך ארום האט מען דעם זיידע אוועקגעפירט. דער אלטער, וואס האט פריער נישט גע-וואלט הערן פון דעם מיישערוויקייט, איז פלוצעם מאסקים געווארן.

אז דער פארוויצער פון דער קעהילע, דער באלעבאס פון דער בעניוויקאלאנקע עפראים קלינגמאן, האט אים געבראכט א בילעט אפן צוג און האט אים דערקלערט, ווי דאָרט אָנצוקומען, האט דער זיידע געזאגט:

— איין מינוטלעך, רעב עפראים. איך דארף נאך עפעס וואס נעמען.

— איר דארפט דאָרט קיין זאך נישט, — האט דערווידערס רעב עפראים און א גלעס געגעבן זיין מאַכיקע באַרד.

— באלד, באלד...

דער זיידע איז ארויס אין זיין צימער און אומגעקערט זיך מיט זיין פארגרעסער-גלאז.

— א פארגרעסער-גלאז? — האט זיך פארווידערט עפראים קלינגמאן. — וואס דארפט איר א פארגרעסער-גלאז אין מיישערוויקייט?

— א גוסטער זייגעמאכער, רעב עפראים, נעמט מיט זיין פארגרעסער-גלאז אפילע אין קיי-ווער. דאן וועלן די ווערעם האבן דערקערעץ פאר אים.

— וואס רעדט איר? — האט אים פירגעווארפן דער באלעבאס פון דער בעניוויקאלאנקע.

— א זייגעמאכער נעמט מיט זיין פארגרעסער-גלאז, א שניידער זיין נאָרד, א שוסטער זיין אָל, און איר?

— וואס איך? — האט זיך אָנגעבליאָן עפראים קלינגמאן.

— וואס וועט איר נעמען? דעם שטונק פון בעניוין?

אף דער סטאנציע האט דער זיידע געזאגט דעם קאברען, וואס האט אים באגלייט:

— פאס אָף אף דאנילקען. כ'וועל איינלייטן קומען.

אז דער צוג איז אוועקגעגאנגען, איז יויסעי צו צו מיר און געזאגט:

— אנטקעגן גאט קאן מען קיין כאָכעם נישט זיין.

— וואָס?

— דו ווייסט, דאנילקע, פארוואס דין זיידע איז אוועקגעפארן?

— כ'ווייסט נישט.

— דער מישעוויקינים איז אין דער זעלבער שטאט, וווּ די טורמע, דער אלטער קלערט, או ער וועט זען שויעלן.

איר בין געשטאנען א געפלעפטער און קוים אינגעהאלטן די טרערן. נעכער, דער זיידע? ער האט, קענטיק, פארגעסן, או דער טאטע איז אנטלאפן פון טורמע, מע האט אים געכאפט און אוועק געשיקט ערגעץ ווייט אפן צאפן פון ליטע, און עפשער האט די באבע פאר איר מיט גוט באוויזן עס צו זאגן אים.

אין דער ווייט האבן זיך געצויגן די רעלסן, אויסגעוואשענע דורך דעם ערשטן פרינגירעגן. אן דעם צוג, אן דעם הודאק פונעם פאראנאז און אן דעם פארטאזשעוועטן פאגנעם פונעם מאשיי גיסט האבן זיי אויסגעווען, ווי פאריאטעמטע.

— ערס אנטלויפן פון מישעוויקינים, — האב איך געזאגט, קוקנדיק אף די רעלסן און פינטלענדיק מיט די אויגן, קעדי זיך גיט פאנאנדערהינען.

— ווען גיט די פיס, — האט א בורטשע געטאן דער קאברען. — נו, וואס, דאנילקע, וועסט גיין צו מיר אלס לערן יונגל?

— גיין.
איצטער זינען די רעלסן געווען ענדלעך אף צוויי בלישטשענדיקע שלאנגען, וואס לויפן אף געוועט.

— אן עכטער מאנצבל טאר זיך גיט אילן מיט אן ענטפער. באקלער זיך, דאנילקע.
— גיין.

— נאכאמאל באקלער זיך. אין בייערסוימים איז גארניש פריגלדיק.
איר בין געלאפן ראפטום פון דער סטאנציע און געקומען ערשט צוויי, ביים איך בין אריינגעלאפן אין פראנאטעס הויף.

— פראנאטעס איז אף דער פאבריק, — האט מיר געזאגט די מומע טערעסע.
— אף דער פאבריק?
— פון היינט אן. ביסט, מיטטאם, הונגעריק?
— גיין.

— קום שפעטער. דאן וועסטו זיך מיט אים געזעגענען.
— איך בין גיט געקומען זיך געזעגענען.
— דו בלייבסט דען אף שטעטל? און מיר האט מען געזאגט, אז מען נעמט דיר צו אין בייערסוימים.

— קיינער נעמט מיך גיט צו, — האב איך געזאגט און כ"בן אוועק מיט אן אראפגעלאזן קאפ צו דער מעבל-פאבריק.

פון הויף פון דער מעבל-פאבריק האט שטענדיק געשמעקט מיט סטרוזשקע, מיט סטאליר-קליי און מיט געהיימיגן. איך פלעג אמאל אריבערקוקן איבערן צאם אהין נאך שפענדלעך אף איינצוהייערן. כ"פלעג אריבערקוקן, זיך אראפלאזן אף א הויפן סטרוזשקעס און זיך איינהערן, ווי עס יונגען די זעגן, ווי עס רוישן די מאשינען און הודושען די שויבן אין די פענצטער. איך פלעג דעמלט פארנעסן די באבע, דעם אפגעקראכענעם אויזן אנדווערן און מיט א פארבאפטן אטעם קוקן, ווי ברייטפלייציקע, שווינגנדיקע יונגען לאזן אף מאשינען אדער וועגענער פאלירטע שטולן, שאפעס און אפילע בעטן. קיינמאל אין לעבן בין איך גיט געזעסן אף אוועלכע שטולן, גיט גע-שלאפן אף אוועלכע בעטן. איך פלעג פארשמוצען די אויגן און אין די געדאנקען זיך אויסציען אפן חייכן מאטראק, זיך אוועקן מיט א פוביקער זיידענער קאלדער, אדער זיך פאנאנדערוועגן אף דעם גלאנציקן שטול און עמעצן געבן שטרענגע באפעלן. נאך מער פון אלץ זינען מיר געפערן געווען די סטאלירער גופע. ווי זינען נישט געווען ענדלעך גיט אפן זיידע, גיט אף דעם קאברען, גיט אף רעב ארענען. יונגע און געוונטע, פלעגן זיי צייטנווייז גיט ארבעטן גאנצע מעסטעס, און דער זיידע האט דעמלט געבורטשעט אף דער באבען, האלעמץ וי שיקט מיר נאך שפענדלעך.

— איך דער פאבריק אף פאליציי.
— נו, איז וואס? — פלעגט זיך די באבע מאכן נישטוויסנדיק. — דאנילקע שטריקט דאך גיט. שטריק, שטריק, דאנילקע! — האט געשריען דער זיידע, האב איך האב גיט פארשטאנען דעם מיין דערפון.

וואס דאס איז א שטריק, דאס האב איך מיט פראנאסן זיך דערווייט פונעם פעטער סטאטוס... פארוואס האט קיינמאל גיט געשטריקט דער זיידע, דער קאברען, אדער רעב אריין? שוין וועט זינען זיי מיט אלץ אין לעבן צופרידן? פארשטייט זיך, אז גיט די באבע האט געפאלגט דעם זיידע טאגאויס, טאגאויס, געוויגן פון אים, ווי ער האט אליין געזאגט, דעם מארך פון די ביינער, נאך אים איז גארנישט איינגעפאלן צו שטריקן. ווי קומט ער? איך ווע, פארקערט, האב געשטריקט און, מע קאן זאגן, מיט דערפאלג. פריער האב איך געדארפט גיין מיט דער באבען דריט מאל א טאג

דאווען, שפעטער האב איך זיך דערשלאָגן, איך זאל גיין מער ניט ווי אום שאבעס, און נאך דער באַבעס טויט פלעג איך אפילו שאבעס אויך ניט גיין אהין.

דער מומע טערעסעס רייד האָבן מיר אינגאנצן אראפגעשלאָגן דעם מיט. הייסט עס, אויך צו איר זינען דערגאנגען קלאנגען וועגן בייסעסוימיס. וואָס איז דאָ אייגנטלעך צו ווידערן זיך? דאָס שטעלט איז א קליינס און א קלאנג, ווי א באבעלע, פליס אים אדורך אין א האלב-שאַ. איך האָב זיך ארומגעדרייט איבערן הויף פון דער מעבל-פאבריק, מיינענדיק צו טרעפן דאָ פראנאס, נאָר ער איז אין ערגעץ ניט געווען.

אויים האָט זיך ניט געוואלט גיין. נאָך דעם ווי דער זיידע איז אוועקגעפארן, איז דאָס הויז געווען אינגאנצן א פאריאסעמטס. אפילו די קאץ האָט זיך געפילט אומהיילעך. זי איז געווען אפּ דער שוועל און מיסע אליטעשטעלע אפּ עפעס-וואָס געווארט, אויסגינגדיק דעם רוקן און מאַקענדיק אפּ די פארבייגער, וואָס האָבן געפילט צו זייערע שוועלן און זייערע קעץ. געווען א ציט, ווען איך האָב געקלערט, אז כוץ מיין און דער באַבע, דאָרף אונדזער קאץ גאָרניט האָבן, נאָר צו ערשט זינען פון דער שטוב אוועק די מיין, דערנאָך די באַבע, און די קאץ, און איינזאמע און א טראַגעדיקע, האָט ניט געוואלט ווי זיך אויפצושטעלן. איך האָב אפּ איר ראכמאַנאס געהאַט און אויס-געקלעפט פון ליים א צענדליק מיזלעך, פאנאדערערקעס זיי אונטערן טיש, הינטערן אויזן, נאָר זי האָט זיך גיך אנטישט און זי.

ניין, אויים האָט זיך ניט געוואלט.

ס'איז צוגעפאלן דער אָונט. דאָס שטעטל האָט זיך איינגעוויקלט אין א ווארעמען וועסנעדיקן נעפל. ער האָט זיך צעגאסן און פארפולט אלץ ארום מיט וויסעלעכער ציגל-מילך.

אז איך בין אריין אין קלויז, האָט דער שאמעס כאים, וואָס האָט געדאלטן אפּ אַנציגנדן ליכט, געזאָגט:

— ריכטיק, דאנילעך. פארן אָפּפארן דאָרף מען זאָגן א טפילעך.

— איך בין ניט געקומען זאָגן א טפילעך.

— אין א בעסמערדעש נייט מען ניט און מע גאָלט ניט, — האָט געזאָגט כאים.

— איך דאָרף רעב פיאנקאָ.

רעב פיאנקאָ האָט געהערט די מעבל-פאבריק אין שטעטל. דאָס איז געווען א שטילער פרו-מער מענטש מיט אַ אָפּגעברענט פאָנעם, א פארוואקסענע מיט באקענבארדן. אפּ דער פאבריק איז אמאָל אויסגעבראָכן א סרייפּע און דער באלעבאָס איז גוט אָפּגעסמאלעט געוואָרן.

— רעב נאָטע קומט צום סאמע דאווען, — האָט געזאָגט כאים און אָנגעצוגלונדן נאָך א ליכט. — ער וועט דיר סייווי ניט העלפן.

דער שאמעס, האָט זיך ארויסגעוויזן, איז געווען גערעכט. רעב נאָטע האָט מיך אויסגעהערט און גלעטנדיק די באקענבארדן, מיר געזאָגט:

— אלס ראש-האקאָלאָל מוז איך אויספירן דעם באשלוס פון דער קעהילע. ס'איז באשלאָסן זיך אריבערשיקן אפּ בייסעסוימיס. פאר מיין פאבריק ביסטו צו קליין.

— אין א יאָר ארום וועט קומען דער פאָטער.

— וועלן מיר אין א יאָר ארום מיט דיר ריידן, — רעב נאָטע האָט א גלעט געטאָן זינען באקענבארדן, ווי מ'גלעט א הינטל, און צוגעטראָסן צום דאווען.

דער נעפל האָט אריינגעזאָגט די קאץ אין שטוב. איך האָב שטילערהייט געעפנט די טיר און כ'בין אריין אין צימער. ניט אָנציגנדיק ליכט, האָב איך זיך אויסגעטאָן און זיך געלייגט שלאָפן. די קאץ האָט זיך ארויסגעשליכט פון דער פינצטערגיט, איז ארופגעשפרונגען אפּ מיין בעט און האָט זיך צוגעטויילט צו מינע פיס, צו וועלכע זי האָט ביו איצט געהאַט גאָר א קנאפן אינטער-רעס. אין איר מאַנאָטאָנעם בורטשען האָב איך ארויסגעהערט ניט נאָר אירע קעצישע קלאַנגערייזען אפּ איר בידעם גיירל, נידערט אויך די הייזעריקלעכע שטים פון דער באַבע, וואָס האלט, אז אין אלע אונדזערע צאָרעס איז שוילדיק איר איינציקער ווין, דער ארעסטאנט שויער.

איך בין געלעגן און געיאָגט פון זיך די געדאנקען וועגן בייסעסוימיס. איך האָב געקוקט דאָ אפּ פאלאפּ, אפּ איך זיך צווייטלעכע טאפּעטן, הינטער וועלכע ס'האָבן זיך באוועגט וואַנצן. איבערן סופיס איז ארומגעגאנגען דער שאמעס כאים און געצוגלונדן ליכט, ווי שטערן אפּן הימל, און אונטער די שטערן האָט זיך געקלייטעט דער זיידע, און די שטערן האָבן געסמאלעט זינען פליגלען.

מיין פאנאטאיע האָט געמאָלט אפּן סופיס ניט נאָר דעם שאמעס און דעם זיידן. דאָרט איז געלאָפן פון דער טורמע מיין פאָטער שויערל וויסאס, קעדיי מיך ארויסצוראטעווען פון בייס-עסוימיס.

אײַך האָב געײַאָגט די געדאַנקען װעגן בײַס־עסוימיס, נאָר זײ האָבן זיך זיידער און זיידער געקעװעט צו אים, אַדער צום קאַברען יױסעף, און דאן זינען פונעם סופיס פאַרמאָלן געװאָרן די שטערן און ער האָט געדריקט אַף מיר, װי אַ מאַצײע.

אײנמיטן נאכט האָב אײך פּלוצלינג דערהערט, װי עס סקרײפּט די טיר. סײַהאַבן זיך דער־הערט טריט און אײך בין צוגעפאַלן צו דער װאַנט, װי אײך װאָלט געװוסט אַ שוץ באַ די װאַנצן. — מײַדאַרף אַף דער נאכט פאַרשליסן די טיר, — האָב אײך דערהערט אַ שטיין און אַ שטיין אײז מיר אַראָפּגעפאַלן פון האַרצן. דאָס אײז געװען דעם קאַברענס שטיין. ער האָט אָנגעצונדן אַ שװעב־עלע, און דער צײַמער אײז באַלױכטן געװאָרן דורך אַ בלאַנדזשענדיקער לײכט.

מײך האָט געשוידערט. אַ דריבנער צײַטער האָט דורכגענומען מײן גאַנצן קערפּער. די צײַגער האָבן געקלאַפּט, װי עס קלאַפּט דער נאכט־סטרוש מיט זײן העלצ.

דער אײנפויסערקער האָט נאָכאַמאָל אָנגעצונדן אַ שװעב־עלע און געזאָגט: — דו האָסט זיך גוט אײבערגעשראַקן, דאַנילקע. אַ צאָן אַף אַ צאָן פאַלט באַ דיר נײט. יױסעף האָט צוגעטראָגן דאָס אָנגעצונדענע שװעב־עלע צום קנויט, און אײבערן צײַמער האָט זיך צעגאַסן דער װײלכאַקאַנטער און הײמישער רײער פון געברענטס.

— אײך האָב זיך גאַרנישט אײבערגעשראַקן, — האָב אײך געזאָגט און סײַהאַט מײך זיידער אָנגע־הויבן צו טרייסלען.

יױסעף אײז צו צו מיר און אװעקגעלייגט זײן האנט אַף מײן שטערן.
— רײכטיק, אונז, לײג זיך, דאַנילקע. כװעל דיר צודעקן, — ער האָט אַראָפּגענומען זײן פעלצל און און אַרױפּגעװאַרפן אַף דער קאַלדורע.
— סײַאײז גוט! — האָט געפרעגט יױסעף.
— גוט.

דער צײַטער אײז אײבער אײן אַ היץ. אװײַ הייס אײז מיר נײט געװען אפּילע זומער ביים די זון באַכט. סײַהאַט געברענט דאָס פּאַנעם, די אױגן, די ברעמען, אַטאַט צײַנדן זיך אָן באַ מיר די האָר און דער צײַמער װעט פול װערן מיט סמאַלעניש.

— אײך װעל בלייבן מיט דיר ביז פאַרטאַג, און אײנדערפרי װעלן מיר רופן אַ דאַקטער, — האָט געזאָגט דער קאַברען. — אױב דיר װעט נײט בעסער װערן.

ער האָט אָפּגעשפּילעט זײן הילצערנעם פּוס, צוגערקט אַ טאַבורעטקע און זיך אװעקגעזעצט, אַן אומצולופּערטער און גרױקער אין דעם לײכט פון נאכט־עלמפּל. אײך בין געװען שטאַרק צו־פרידן, האָט דער קאַברען זיצט, נאָר מיט קײן אײן װאָרט עס נײט אַרױסגעזאָגט.

— אַ מענטש טאָר נײט לעבן אײז, — האָט מיט זײן גראַבער שטיין געזאָגט דער קאַב־רען. — װײסט, דאַנילקע, פאַרוואָס מע באַגראַבט די מענטשן אפּן בעסוילעס? זייל אַ טײַטער קאָן אײך נײט אײז... מע דאַרף לעבן אײם אװעקלייגן נאָך עמעצן...

צורעטש האָב אײך אײם נאָך געהערט, נאָר שפּעטער האָט עמעצער פאַרקלאַפּט מיר די אױגן. װי מע פאַרקלאַפּט אַ באַנקע אַף װײנטער, און אײן די אױגן אָנגעשטאַן זאַלץ. אײך האָב אַראָפּ געלאָזן די אָנגעצונדענע װײס און אַלץ אײז אװעק באַדאַראָם. סײַהאַט זיך געדרייט דער הילצערנער פּוס, די קאַץ, די בעס און אײך האָב געשוועבט אײבער אַלץ, װי אַ מאַלער, און די שטערן פון אױבן האָבן געװויכט אַף מיר מיט אַ הײמלשער קליקט.

אײך האָב זיך געװאַרפן אײן פּיבער און גאַרנישט באַמערקט, װי סײַאײז געקומען דער קאַיאָר. אַז כײַהאַב זיך אָפּגעקאַפּט, האָב אײך דערזען פאַר זיך דעם שטעטלשן דאַקטער. ער אײז גע־שטאַנען אײבער מיר, אַ דאַרער, אַן הױכער, און בריקל, װאָס האָבן געלאַנגט, װי די שפּײַגלען אײז דער פאַריקמאַכערקע פון רעב ארענען.

— אװײ, אװײ — האָט געזאָגט דער דאַקטער. ער האָט מיר געהייסן אַראָפּנעמען דאָס העמד און צוגעשטעלט צו דער ברוסט אַ טרייבל.

דעם דאַקטערס טרייבל אײז פאַר מיר נעװען אַ קישעפּדיק טרייבל — מע שטעלט עס צו צו־דער ברוסט און מע װײסט אַלץ װעגן מענטשן, זינען מאַכשװעט, זינען פאַרלאַנגען. כײַבן קײנעם אין שטעטל אװײ נײט מעקאַנע געװען, װי דעם דאַקטער יאַכעלסאָנען. אַמאָל, אַמאָל האָט אין דאָקטערס שטיבן געאַרבעט אַלס דינסט מײן מאמע און, כאָטש אײך בין נאָך דעמלט אַף דער װעלט נײט געװען, האָט שוין זײן טרייבל געװוסט װעגן מיר אַלץ.

— צװײװײטקע דונגען־אַנצונדונג, — האָט געזאָגט יאַכעלסאָן דעם קאַברען. — מײַעס דאַרפן לײגן אַ פאַר װאָכן. מײַנדסטנס.

— װאַס־װאַס? — האָט נײט פאַרשטאַנען דער קאַברען.
— אַ פאַר װאָכן מײַנדסטנס, — האָט דערקלערט יאַכעלסאָן. ער האָט אַראָפּגענומען די בריקל און אריטגעװישט די געלדער.
— װוּ לײגן?

— אין שטוב.
 — פארשטייט איר, הער דאקטער, איך האב ניט אמויסט געפרעגט. איר וויסט דאך אואדע,
 אז די באבע זינע איז געשטארבן, און דעם ווידן האט מען צוגענומען אין מושה'דיקייט.
 — יא, — האט זיך פארטראכט יאכעלסאן. — כ'האב גאר פארגעסן.
 — איך וואלט, פארשטייט זיך, אים געקאנט נעמען צו זיך... אפן בעסוילעס. נאך ס'איז דאך,
 ווי איר פארשטייט...
 — ניין. אפן בעסוילעס איז נאך א ביסל צו פרי פאר אים, — האט העפלעך באמערקט דער
 דאקטער. — מער קיין קרויזים האט ער ניט?
 — ניין.
 — אזוי, אזוי... איז אט וואס, — יאכעלסאן האט ווידער א וויש געטאן זינע קאפירונג גלעד
 לער. — ברענגט אים צו מיר.
 — צו אייך?
 — איר וויסט דאך מיין אדערעס?
 — איינער אדערעס און מינעם וויסן אלע.
 — נ, איז גוט. נאך וויקלט אים און. און זאל ער די גאנצע צייט עפעמען ניט דורכן מויל,
 נאך דורך דער גאז.
 — זינט זיכער, הער דאקטער, ער וועט שוין בא מיר עפעמען דורך דער גאז, — האט דער
 קאברען זיך צערעדט. — א גרויסן דאנק אייך... מירן זיך אמאל אויסרעכענען...
 — אואדע, אואדע — האט געזאגט יאכעלסאן, א שנעל מיר געגעבן אין גאז און איז ארויס.
 אינגליכן האט זיך לעבן אונדזער שטוב אפגעשטעלט די פור פון מיט'ס שטיבל.
 גלייך איז פון אלע שטיינעש שטיכער געווארן אן אַנגעלאך. וויבער האבן געזינגט, גע-
 בראכן די הענט, געשאלטן דעם גוירל.
 אזא יונגער ביימס אזא גאלדן יונגל! פארברענט געווארן! — האט געגאסן טרערן די פיש
 הענדלערקע שיינע-דווירע, וואס האט מיך פֿינט געהאט סיגעס-מאָעס.
 — שטיל, זיכער! איר זאלט אליין פארברענט ווערן! — איז אויף רויט געווארן פון קאס
 דער קאברען.
 אז ער האט מיך ארויסגעטראָגן אי די הענט, איז דער האמוין אָפּגעטראָגן פון וואָגן און
 די זעלבע שלאק שיינע-דווירע האט אויסגעשאָסן:
 — ווו איז דאס געהערט געוואָרן... אָן טאכריכים... אין א שטינקענדיק פּעצל...
 ביסט אליין א שטינקענדיקע, — האט אָפּגעהאקט דער קאברען און אוועקגעלייגט מיך
 אפן דגן פון וואָגן.
 דאך בין געלעגן און זיך ניט געריט. דער אוילעס ארום איז געוואָרן געדיכטער.
 — יידן! — האט אויסגעשרייען דער איינפויסקער, — לאָט דורכפארן! און דו, דאליקע, עטעם
 דורך דער גאז!
 — איר'ס געהערט א כּוּפּפּע? — האט זיך ווידער אריינגעמישט שיינע-דווירע. — ער איז
 דיעקעוועט זיך נאך איבערן טויטן!
 — מ'דארף צוגעמען בא אים דאס יינגל!
 — ס'איז דאך פאָר א מענטש! — האבן זיך געהערט שטימען.
 — עטעם, דאליקע, דורך דער גאז, — האט געהייסן ייִסעף און א שמייך געטאן דאס
 פערד. — גאָ, פאדלע! גאָ!
 — גאט אין הימל, ער באוועגט זיך דאָן! — האט פלוצעם אויסגעשרייען שיינע-דווירע. —
 ער לעבט, יידן! ער לעבט!
 און דא האבן די יעלאַעס זיך אָפּגעשטעלט און די טרערן זינען מיטאמאל אויסגעטריקענט
 געוואָרן. איך בין געלעגן אפן דגן פון וואָגן, געעטעמט דורך דער גאז און דורך דער גראַבער
 אָנגעפּעלצטקייט, זיך צוגעהערט צום קלאפן פון די טלאַען איבערן ברוק, און מיר איז געווען אזוי
 גוט, ווי קיינמאל.
 דער דאקטער יאכעלסאן מיט דעם ווייב און זון האבן געלעבט אונטערגן דעם קאסטיאל אין
 א צווייגאָרניקן הילצערנעם הויז, אָפּגעצאמט פון דער גאס מיט א פארקן, הינטער וועלכן ס'זי-
 נען געשטאנען עטלעכע עפֿלביימער, וואס האבן זיך צו פרייגן אויסגעפּוזט אין שנייד-וויסע שמעקן
 דיעק יארמעלקעס. דורכן פענצטער פונעם קינדער-ציימער, ווו מ'האט מיך איינגעקווארטירט, האט
 מען גוט געקאנט זען די אלטע, ווי וועטלעס, גרויסע וויזערס פונעם קאסטיאל-זייגער, וואס האט
 שטענדיק געוויזן איין און זיך זעלבסט צייט. דאס האט ניט געלאזט צורו מיין ווידן. ער האט אלע
 מען דערציילט, אז ער וויסט דעם סעקרעט, וויאזוי צו אונטערמאנערן די וויזערס-פּויליאקעס, נאך,
 העיסט ווי אָף צו פאריכטן זיי דאָרף מען האבן אי א דערליבעניש פונעם קאסטיאל, אי א העס

קעם פונעם ראָז, איז גלייכער פאר אים, ער זאל זיך פארקען אין דאמסקוס ויגער, אָדער אינעם ויגער פון דער פישענדלערקע שיינע דחויירע.

יעדן פרימארגן פלעגט שימען, דעם דאקטערס זון, אוועקגיין אין שול, און איך פלעג בלייבן אליין אין דער ריינער בעט, צווישן הייכע זידענע קישנס, ווי א מאלדער צווישן וואלקנס. גאט, מיין פאטער, כ"י וואלט מען געקאנט האבן לונגען-אנצינדונג א גאנץ לעבן! ערשטע, די ערשטע פינג טעג בין איך געלעגן אן באוועגונג און האב געבעטן דעם זעלבן גאט, איך זאל שטארבן. נאך דער אייבערשטער האט מיר ניט געפאלגט און, כ"לעבן, ער האט ריכטיק געטאן.

ווי נאך שימען פלעגט אוועקגיין, פלעגט אריינקומען יוזעפא, דאס דינסטמיידי, פארבעטן די בעס און מיט א גראבער מאנצבלעסער שטיין פרעגן:
— וואס וויל דער פאן? א פינוקובן, אָדער מאנע-קאשע מיט ראזשינקעס?
— מיט ראזשינקעס.
— און די הענט האט דער פאן געוואשן?
— גיין.

יוזעפא פלעגט אריינסטראגן א שיסל, איך פלעג אריינשטעקן אין ס'ווארעמע, ווי א מיקסטור, וואסער די הענט, זיי אָנזיפן, היידער אריינשטעקן און אויסווישן זיי מיט א גרויסן הייכן האני סער. יוזעפא פלעגט מיט דעם ביטל פון א געניטן מענטשן קוקן אַזי מיין האדענשי, ארויסטראגן דעם טאן צוזאמען מיט איר ביטל אין קיר און אין פינג מינוט ארום האב איך שוין געשעפט מיטן לעפל פון סעלדער די קאשע מיט ראזשינקעס.
איינמאל, ווען איך האב געווישט מיטן הייכן האנטער די הענט, האט יוזעפא געזאגט:
— פאן יעסטעש פאראויס.

איך האב אויסגעשטעלט אַזי איר א פאַר אריגן, און יוזעפא איז אריבער אַזי א געבראכענעם יידיש:

— זיך פאנאנדערגעלייגט און ליגט, ווי א פאַרעץ...
איך בין רויט געווארן, אָפגעשטיסן דעם סעלדער און זיך אויסגעדרייט צו דער וואנט. אויס די ווייכע, ווי וואלקנס, קישנס, אויס די יזיס, ווי א כאַלעס, ראזשינקעס און פינוקובנס, אויס די עפליימער הינטערן פענצטער, וואס טוען אָן אום פריילינג שניי-ווייטע שמעקנדיקע יארמלקעס.
איך בין אומגעשפּרונגען פון בעס און אָנגעהויבן זוכן מינע בגאָדים. כ"האב שוין וואס גיכער געוואלט אראפּהארפן פון זיך שימענס פיושאמע — מ'האט זי מיר געגעבן דעם ערשטן טאג — און לויפן, ווהיין די אריגן טראָגן. כ"האב אריינגעקוקט אונטער דער בעט, געווכט אין דער שאפע, נאך מינע הויזן און העמדל זינען ניט געווען. דאן האב איך געעפנט דעם פענצטער, אומגעכאפט זיך אַזי אום און כ"בין אראפּגעשפּרונגען אַזי דער פּיכטער, נאך קאלטער, ערד.
איך וואלט מיסטאמע געמאכט די פלייטע, נאך אין דעם מאַמענט האט זיך געעפנט די פאַרט-קע און ס'איז אריין דער דאקטער יאָכעלסאָן.

— ווער האט דיר דערלויבט ארויסצוגיין אין גאס? — האט שטרענג געפרעגט דער דאקטער.
— קיינער ניט.
— די מינוט מארש צוריק!
— כ"וועל ניט גיין.
די קאלטע ערד האט געברייט די פיאמקעס.
— וואס איז דא געשען? — איז צו מיר צוגעשטאנען יאָכעלסאָן.
— קיין זאך ניט. איך בין גיט קיין פאראויס. איר האט אליין מיך אריבערגעפירט. און די פיושאמע וועל איך אייך אָפגעבן. איך דאָרף ניט אייער פיושאמע און אייערע איינשפּריצונגען און אייער קאשע...

— קום אויבן, דאנילקע, מירן זיך פאנאנדערגעלייבן.
יאָכעלסאָן האט מיר גענומען פאר דער האנט, און מיין צאָרן איז צערוגען געווארן, ווי שניי.
— יוזעפא — האט יאָכעלסאָן געזאגט אויבן. — ווארעמט, זינט אויז גוט, אָן וואסער. מיט אוועלעק פיס טאָר מען גיט אין בעט. — און ער האט געוויזן אַזי דער בלאַטע אַזי מינע פיס, אַזי דער פיושאמע. דעם דאקטערס באוועגונגען זינען געווען באדאכט, פון הינטער זינען בריילן האט געפלאָסן די שוין פון מידקייט און גוטסקייט, די שענסטע שוין אַזי דער וועלט.

אז יוזעפא האט געבראכט דאס וואסער, האט יאָכעלסאָן קליימערשט גלייכגילטיק געזאגט:
— א דאנק, פאני. און איצטער, זינט אויז גוט, און אנטשולדיקט דך.
— פאר וועמען? — יוזעפא האט גיט אָנגעהויבן צו פארשטיין.
— פארן פאן.
— איך האב זיך גיט פארשולדיקט קעגן פאן.

— אויב איר וועט זיך נישט אנטשולדיקן, וועל איך געצוהנגען זיין אייך אפצוזאגן, — האט בענימערסדיק געזאגט דער דאקטער. — בא אונדז אין שטוב זינען נישט קיין פאראויסן. פארגע-דענקט עס איין מאל פאר אלע מאל.
— איך הער, פאן דאקטער, — האט געזאגט יוזעפא און, נישט קוקנדיק אף מיר, ארויסגע-בורשעט: — איך בעט אנטשולדיקונג, פאן... דאס וואסער איז נישט צו הייס?
— אקוראט, — האב איך געזאגט און ביזן ארונטערגעקראכן אונטער דער קאלדער.

דאקטער יאכעלסאן איז קימאט קיינמאל נישט געווען אין שטוב. ער פלעגט גאנצענע טעג ארום-פארן אין שטעטל און ראיאן. פלעגט זיך דערקלייבן צו די סאמע פארלעגענע ערטער און קומען צוריק א מויער און געזעלטערער. אף אים איז געווען א שטייף געווארענער וועגמאגל און א גרויס היטל פון קראליקפעלץ. קיין קוטשער האט יאכעלסאן נישט געהאלטן. ער האט אליין אנגע-טויבן זיין פערד, אן איינגעשפאנט אין א שטארק אפגעניצטער בריטשקע. דאס פערדל האט ארומגעווען יוזעפא, זי האט עס איינגעשפאנט, אויסגעשפאנט, גערייניקט מיט א דראסענעם בערשטל און אפילע אליין עס געפירט צום שמיר פראנישקוס. פון גאט האט יאכעלסאן נישט געהאלטן, איז קלויז איז דער דאקטער נישט געגאנגען און דערפאר האבן די פרומאקעס נישט געוואלט אים צו זיך און גע-האלטן אים שוין נישט פאר א מעשומע.
— ווער געוונט! — האט ער מיר געזאגט אין צוגעבן: — היינטקע צייטן דארף מען זיין א שטארקער.

דעם עמקס געזאגט, האב איך זיך געשעמט פאר יאכעלסאנען. איך האב זיך שוין געפילט גאר נישקאשעדיק און וואלט שוין געקאנט זיך אפמארגן. נאר כ'האב אומישנע נישט געפילט זיך. מיך האט געהאלטן נישט אזוי די קאשע מיט ראזשינקעס און די ריינע בעט, ווי דעם דאקטערס זון שימען, וואס איז געווען מיט מיר אין איינע יארן. ער איז געווען א הויכער און דארער, ווי דער פאטער, געטראגן ברייל, וואס האבן גארנישט געפאסט צו זינע קורצע הייזעלעך, פון וועלכע ס'האבן געסטארשעט דינע, וויסע פיס.

— דו גייסט אין שול? — האט מיך גלייך דעם ערשטן טאג געפרעגט שימען.
— נין.
— פארוואס?
— כ'האב נישט האלטן זיך לערנען.
— איך האב אויך נישט האלטן, — איז זיך מויער געווען שימען. — נאר די עלטערן צווינגען.
דו האסט עלטערן?
— א טאטן.
— ווער איז דוין טאטע?
— א שניידער... אין טורמע זיצט ער.
— פארשטענדלעך, — האט געזאגט שימען. — דוין טאטע גייט זי קליידער.
— וועמען?
— די ארעסטאנטן.
— נין. ער איז אליין אן ארעסטאנט.
— ארעסטאנט? — בא שימענען זינען די ברעמען ארומגעקראכן אין דער הייז. — אז איך וועל איינמאכען, וועל איך אויך ווערן אן ארעסטאנט.
— וועסט נישט ווערן.
— כ'וועל ווערן... — האט אקשענעדיק איבערגעכאזערט שימען.
— דער דאקטער וועט נישט דערלויבן.
— כ'וועל אוועקהארגענען יוזעפען און מ'וועט מיך אריינזעצן.
— פארוואס וועט וועסטו זי אוועקהארגענען?
יוזעפא האט שטענדיק געפירט מאכליקעס מיט שימענען וועגן עסן, וועגן קליידונג. דא האט ער נישט דאס אנגעטאן, דא האט ער נישט דאס געגעסן, דא איז ער געקומען צו שפעט, דא צו פרי.
— זי טוט מיט מיר, וואס זי וויל. א גלייך נאך, וואס זי פירט מיך נישט צום שמיד, ווי דעם פאר פאס פערדל, — האט זיך געקלאגט שימען. — איך וואלט זיך מיט דיר, דאנילקע, געבייט. דו וואלטסט געלעבט בא אונדז, געגאנגען אין שול, און איך וואלט אוועק אלס לערניינגל צום קאברען. קוידעמ קאל וואלט איך באגראבן נישט א מענטש, נאר דעם סקעלעט.
— וואס פאר א סקעלעט? — בין איך פארכידעשט געווארן.
ער האט מיך ארונטערגעפירט אונטן, אין קאבינעט פונעם דאקטער.
— וועמענס איז עס? — האב איך געפרעגט, סטארענדיק זיך נישט צו קוקן אף די אייגענע פא-לענע אוינגעלעכער און אף די גאלע ביינער, וואס האבן אומפארשעמט געסטארשעט.

— דעם טאטנס. וועמענס דעז? — האָט געזענטפערט שיעמן. ער איז צוגעגאנגען צום סקע-
לעט און א שונעל אים געגעבן אין דער איינגעפאלענער נאָז.
— איך מיינ'... ווען ער איז געווען א לעבעדיקער... — האָב איך ארויסגעשטאַמלט און זיך
אָפּגעדרייט.
— א! — איז געפאלן אפן סיכל שיעמן, — פון אן אנטיסעמיט. אזוי זאָגט דער טאטע.
— אן אנטיסעמיט? — האָב איך איבערגעפרעגט. איך האָב קיינמאל נישט געהערט פון אזא
פראַפעסיע.
מער האָב איך נישט געהאט צו פרעגן. אין מיין פאַרשטעלונג איז אן אנטיסעמיט געווען א
גראַף, אַדער עפעס עקזויטע, אַניט וואָלט דער דאָקטער נישט אַרויסגעשטעלט אין קאבינעט זיין
סקעלעט. און גאר אַמפאראשענדלעך איז געווען, פאַרוואָס וויל שיעמן אים דאַפּקע באַגראָבן. איין
קליניקיסט — ס'איז דאָך א גראַף, אפילע אויב ער האָט אזא אַמגעזינדלעכען אויסזען.

קאַלומאַן איך בין געלעגן, האָט דער פּריילינג זיך געשטאַרקט און געשטאַרקט. בימער זי-
נען גריי געוואָרן און הינטערן פענצטער האָבן, ווי מעכטזאָגן אַף א קאסענע, געהאָועט ריטשקע-
לעך. די לופט האָט געקלונגען פון פיגלשע געזאַנגען און מער פאַר אלעמען האָט געקנאַקט, ווי
א כאָון באַם אַמער, א קליין פיגלעך מיט א זילבערן גלעקלעך אין האַלדן.
און איך, באַגלייך מיטן פּריילינג, האָב זיך אויך געשטאַרקט. אפן צענטן טאַג האָט מען מיר
דערלויבט אפּשושטוין פון בעס, נאָר אין דרויסן האָט מיר דער דאָקטער שטרענג פאַרבאָטן אַרויס-
צוגיין.

— עס זאָלן נישט אפּקומען קאַמפּליקאַציעס.
יאָקעלסאָן פלעגט אָפט זאָגן ווערטער, וואָס דער באַרייט פון זיי האָט זיך אַרויסגעלייטשט
פון מוידעך, ווי עס גלייטשט זיך אַרויס א פיש פון נעץ.
איינמאל איז צו אונדז אין קינדער-צימער אריין יוזעפּא און מיט א קלוימערשטיקער פּייער-
לעכקייט געמאַלדן:

— צו אייך זינען געקומען געסט.
— צו מיר? — האָט געפּרעגט שיעמן. ער איז געזעסן לעבן מיין בעס און געוויזן מיר, ווי
ער שפּילט אַף א האַרמאָשקע.
— ווער? — בין איך מעוואָבל געוואָרן.
— דער פאָן גראַבאָוש.
— רוח אהער, — האָט זיך דערפּרייט שיעמן.

קלאַנדיק מיט זיין הילצערנעם פּוס, האָט זיך דער קאַברען אפּגעהויבן אַף די הילצערנע
טרעפּ. שיעמן האָט אוועקגעלייגט די האַרמאָשקע, פאַרגעלייגט יויסעפּא א שטול, נאָר דער איי-
פּוטיקער האָט זיך נישט אַנטשלאָסן צו זעצן. ער איז געשטאַנען אַף דער שוועל מיטן היטל אין
האַנט.

— אלץ איז אין אַרדענונג, — האָט פּריילעך געזאָגט דער קאַברען. — פון הינטליקן טאַג אָן
בין איך דיין אָפּקען. איצטער וועט מען דייך, דאָנליקע, נישט פאַרשפּאַרן אין יעסוימיס-הויז.
ער האָט זיך אַויסגעדרייט און איז אוועק צו דער טיר.
— האַרט, — האָט אים אָפּגעשטעלט שיעמן, — צוגאָסט אַף איין מיונט קומט מען נישט.
— כּיחָב קיין צייט נישט, — האָט אים אָפּגעזענטפערט יויסעף. — דער בעדער צאָליע איז
געשטאַרבן.

— זאָגט מיר, זייט אזוי גוט, — האָט שיעמן אים נישט אָפּגעלאָזן, — מיין באַכען האָט איר
באַגראָבן?

— איר.
— און דעם זיידן?
— איר, — האָט נישט אָן שטאַלץ געזאָגט דער גרעכער.
— איר וועט דאָס נאָנצע שטעטל באַגראָבן?
— איר באַגראָב נאָר יידן.
— פאַרוואָס?
— פאַר נישט-יידן איז פאַראַן א קאטוילישער בעסוילעם.

— אפּן קאטוילישן איז בעסער, — האָט געמאַלדן שיעמן, — מער בימער, און מאַציוועס שע-
נערע, מיט מאַלכיימלעך און ציילעמער. נאָכן טויט וועל איך בעסן פאַפּא, מע זאָל מיר דאַרטן
באַגראָבן, — האָט ער געזאָגט און זיך פאַנגאָדערגעלאַכט. — און דו, דאָנליקע, אַף וועלכן בעסוי-
לעם ווילסטו ליגן?

— איך וויל ביכלאל ניט שטארבן.
 — נארישקייטן, — האט זיך אנגעצונדן שימען. — קיינער לעבט ניט אייביק. ניט עמעס? —
 האט ער געווכט הייליג באם קאברען.
 — עמעס, — האט צוגעשטימט דער קאברען.
 — און איך וועל ניט שטארבן. איך וועל ווערן א פויגל.
 — דאס איז אומעגלעך, — האט דעם דאקטערס זון געזאגט. — ניט עמעס? — האט ער ווי-
 דער געווכט הייליג באם קאברען.
 — פארוואס אומעגלעך? — האט זיך דער קאברען דערמאנט אין זיינע אפּעקווישע פליכטן. —
 און גאט וויל, קאן אלץ זיין. און דער אייבערשטער וויל, קאן א מענטש ווערן א שלאנג, א פויגל.
 — נארישקייטן, — האט שימען געזאגט מיט הארץ. — גאט איז ניטא. פריגעט בא מיין
 פאטער.
 — אף מיר ווארט דער מעס, — האט געזאגט דער קאברען און, געבנדיק מיר א פינטל
 מיטן אויג, איז ער ארויס.
 שימען האט זיך אלץ ניט געקאנט בארויפן. ער האט מיר אומבאדיינט געוואלט דערזיין, און
 ער איז גערעכט, זיך געדרייט אין בעס, ניט געקאנט אינשלאפן און דער גערויש איז קענטיק
 דערגאנגען אונטן צום דאקטער. ער האט זיך אופגעהויבן, איז צוגעגאנגען צום זונט בעסל און
 געפרעגט:
 — פארוואס שלאפט איר ניט?
 — דו הער זיך נאך צו, פאפא, וואס דאגליקע זאגט, — האט שימען זיך געקלאגט אף מיר.
 — וואס זאגט ער? — דער דאקטער האט אריינגערעדט דעם טערמאמעטער אונטער שימענס
 ארעם. — מיסעס רייד?
 — ניין. ער זאגט, אז ער וועט ניט שטארבן, נאך ווערן א פויגל. א מענטש קאן דאך ניט
 ווערן א פויגל. ניט, פאפא?
 — פראקטיש — ניט, — האט געזאגט יאכעלסאן. — שליינגען טוט ניט וויי?
 שימען האט געמאכט עטלעכע טאמלאזע שלונגען און געזאגט:
 — ניין.
 — בעסער, קינדער, באטראכט זיך, וואס וועט איר ווערן באם לעבן. — יאכעלסאן האט ארויס-
 גענומען דעם טערמאמעטער, דאס קוק געטאן און צוגעגעבן: — סעמפּעראטור איז בא דיר א נאך-
 מאלע, שלאג!
 נאך דעם ווי די סיר האט זיך נאכן דאקטער צוגעמאכט, האט שימען ארויסגעשעפטשעט:
 — ס'ט געהערט?
 — די סעמפּעראטור איז בא דיר א נאָרמאלע.
 — ניט וועגן דער סעמפּעראטור... וועגן פויגל...
 — סיי וועל איך ווערן, — האב איך זיך ניט אנטערגעגעבן. — דו, שימען, וועסט ליגן אפן
 קאטווישן בעסוילעם, און איך — איך וועל פליען איבער דיר און זיינגען, וו א פויגל.
 — נארישקייטן.
 ס'האט זיך מיר געכאַלעמט, אז איך בין טאקע געווארן א פויגל. איך שוועב אין דעם קלאַרן
 הימל איבער דעם מארק, איבער דער קראָם, איבער דער קלויז און איבערן בעסוילעם, און די
 שטעטלעך זיינעלעך שוין אף מיר מיט שטיינער, און דער דראַנג פייסער, צאָדעק דעם באלע-
 גאַלעס לערן זיינגל, שרייט:
 — דאגליקע נעם זיך ניט איבער! אונט וועלן מיר דיר באלד חיותן ווהיין פליסטו, בעהימע?
 נאך איך שפאר אלץ העכער און העכער, אט גרייך איך שוין די זון, זי סמאלעט מינע
 פליגלען, אבער זיך ברענען ניט, נאך ווערן יאמטעוודיק שווארץ און גלאנצן, ווי די שטיוול באם
 ווירשיניקאס, און אס פלי שוין איבער די ביימער פונעם גאניידן, און די דאָויקע ביימער זיי-
 נען ענדלעך אף די ביימער פון יאכעלסאָנס גארטן, נאך זיינען העכער און אף זיי הענגען ניט אַנ-
 טאָנאָקעס און גראנאטן, נאך גאלדענע פרוכטן, און מאלאכים דרייען זיך ארום זיי און וועגן זיך
 צו אף די צווייגן, און איך ווען זיך אויך צו, און די מאלאכים פארפירן מיט מיר א שמועס אף
 זייער הימלשן לאָשן וועגן דאָס און יענע, און איך דערצייל זיי וועגן דער טורמע, וועגן מושיעווד
 זקיינים, וועגן מיין ערשטן לערער דאמסקי, וועגן מיין אָפּעקן דעם קאברען, וועגן דעם דאקטער
 יאכעלסאן און זיין זון שימען, וואס האט זיך איינגעשפאָרט און גלייבט ניט, אז מענטשן קאָנען
 ווערן פייגל, און די מאלאכים לערן הערן, כיידעשן זיך און איינס א מאלעכל הייבט אָן אפילע צו
 יפּפּאן און וויינען, ווי זיינע טרערן, ווי טראַפּנס רעגן, קליקלען זיך און פאלן אף דער זינדיקער
 ערד, וואס איך וועל זי קיינמאל מער ניט ווען.

נאך דעם ווי דער דאקטער יאכעלסאן האט מיר דערלויבט אומצושטין פון בעט, איז דער קינדער-צימער מיר ענג געווארן. ווי נאך שווער פלעגט אונזעקליין אין שול, פלעגט יוועפא פאר-שליסן אף א שליסל די טיר פונעם צימער, איך זאל נישט ארומלויפן איבער די צימערן און נישט שטערן, כאטש, דער דאקטערשע אין איר שלאף. די דאקטערשע איז געווען א שווינגדיקע, נישט פריינטלעכע פרוי. זי איז זעלבס ארויסגעגאנגען פון שטוב, געזעסן אין גאסט-צימער און געלייענט ביכער, זייער געשפילט אין דער פיאנע. א פיאנע האב איך קיינמאל נישט געזען פריער, און אז שווער האט זי מיר געזיין, איז עס פאר מיר געווען א וונדער. ווי קומט א פידל, א קלארענט, אדער אפילע א באראבאן צו אירן נאך א פיאנע — דאס איז מער נישט פאר איין מענטשן, א פיאנע קאן מען נישט נעמען אף א כאסענע, אין ווייז קאן מען אויך נישט שפילן אף איר, דאקען איז א פידל א וונדער פאר אלעמען.

איך בין צוגעגאנגען צום פענצטער פונעם צימער, געקוקט אף די אופגעלעכטע בימער, אף דעם קאסטיאל-יוגער, וואס האט שטענדיק געזיין איין און די זעלבע צייט, אף די פריילינגדיקע וואלקנס, וואס האבן ערגעצווייט זיך געהאלט, און געקלערט וועגן דעם, וואס וועל איך טאן, אז איך וועל געוויינט ווערן.

און דא איז מיר אין קאפ געקומען א גרויסארטיקער געדאנק. עמשער גאר פרויזן אַנקומען אלס לערן-ינגל צום קלעזמער לייזער? לייזער — ער וועט מאסן זיין, מיטאף נאך האבן א קלארענט. מיט א פידל, געמאכט פון קארע, טאך מען זיך צו אים נישט רוקן. הער, שווער, — האט איך געזאגט צו אים, אז ער איז געקומען פון שול, — דו האסט א

פידל?

— כהאב, נו, איז וואס?
— דו שפילסט אף אים?
— נין.
— פארקויף אים מיר.
— דו האסט קיין געלט נישט.
— איכיל קריגן.
— צו וואס דארפסטו א פידל?
— כדאף.
— זאג צווערשט, צו וואס?
— איך וויל אַנקומען אלס לערן-ינגל צום קלעזמער לייזער. אן א פידל וועט ער נישט נעמען.
— איך קאן נישט. די מאמע וועט נישט לאזן.
ווי גרויס איז אָבער געווען מיין פארוואנדערונג, ווען אפן אנדערן טאג איז געקומען יוועפא און האט מיר געזאגט, ווישנדיק מיטן ברעג קלייד אירע קורצפלינגערדיקע אומערמיטלעכע הענט:
— די באלעבאסטע רופט דיר.

איך בין אראפ אין גאסט-צימער, און דאס הארץ האט בא מיר געקלאפט, ווי דער קאסטיאל-גלאק, ווען ער צעקלינגט זיך אפן גאנצן שטעטל. איך בין געשטאנען לעבן דעם דיוואן און האב געקוקט אף די בילדער אף דער וואנט. אף דער סאמע גרעסטער פאטאגראפיע איז געווען א זאקן אין א יארמעלקע, קעגטיק, דער דאקטערשע פאטער. א האדרעס-פאנעמדיקע בארד האט באצירט זיין געזיכט און ס'האט זיך געדאכט, אז אַטאט וועט זי, ווי גראַז פון דער ערד, ארויסשפארן פון אונטער דער גלאַז פון דער ראם.

שווער האט מיר געזאגט וועגן דיין פארלאנג, — האב איך דערהערט א פרויען-שטיין און זיך אומגעדרויט. די דאקטערשע איז געשטאנען אין דער טיר און איר נישט-פריינטלעך פאָנעם האט געלויבטן מיט א מאַסן שמיכל.

דער גלאק האט אפגעווערט צו קלינגען, און אין הארצן איז מיר געווארן שטיל און פוסט. — האסט א געהער? — האט געפרעגט די דאקטערשע און זיך צוגעווענט צו דער פיאנע.

— א געהער האב איך. וואס ס׳זיג דא א געהער? — האב איך איר אָפגעענטפערט. קונדיק איר אין פלייצע.

— לאמיר זען, — האט געזאגט די דאקטערשע. — זאג מיר נאך!
זי האט א קלאפ געטאן איבער די קלאוישן. אזוי קלאפט מיט אירע פליגלען איבערן וואסער א חילד ענטל, ווען עס דערשרעקט זיך.
— דאָרע-מירפאטאל-לא-סידא...

איך האב נישט פארשטאנען, צו וואס דארף איך עפעס זיך רייצן מיט דער פיאנע. נאכאמאנדיק אירע קלאנגען, נאך כהאב געעפנט ס'מיויל און, שטיקנדיק זיך פון אומבאוואוסטקייט און מי, געצויגן:

— דאָרע-מירפאטאל-לא-סידא...
— נאכאמאָל. אידל זיך נישט.

— דאָרעם פארטאָל די אַרטיקל.

דעם טאָגס באַרד האָט זיך טאָקע דורכגעשלאָגן דורך דער גלאַז און פאַרנומען א האלבע וואנט. און עפּשער איז פון אַנשטערענגונג אלץ געשפּרונגען באַ מיר פאַר די אויגן, און א שטראל פון דער זון איז געשפּרונגען אַף דעם גלאַז און צעשפּריצט אַף אלע זייטן די האַרע, האַלבע גרויע באַרד פונעם אלטן.

— ניט שלעכט, — האָט געזאָגט די דאָקטערשע. ס'איז איר קענטניק אומעטיק אליין אין שטוב און זי האָט באַשלאָסן זיך צו פאַרוויילן אַ ביסל. דעם פּיפל וועט זי סיחוי ניט פאַרקויפן. מיטטאָמע האָט אים דער וידע געקויפט פאַרן אייניקל שימען און באַזאָלט האָט ער פאַרן פּיפל אַ יאָר געלט. — א געהער האָט, — די דאָקטערשע האָט זיך ווידער צעשמיכלט מיט איר מאַטן שמיכל. — און וויבאלד אויז, וועסטו איר האָבן אַ פּיפל. מיר האָט זיך אַרײַנגעזאָגט, אז דער אלטער אַף דער וואנט האָט אַנגעשפּיצט זינע גרויע אויערן און זיך פאַרקוימט.

— עפּשער וועסטו מיט דער צייט ווערן דער צווייטער כּײַפּעץ.

— ווער? — איר האָב ניט געוואָסט ניט פון ערשטן כּײַפּעץ, ניט פון צווייטן, ניט פון צענטן.

— כּײַפּעץ. דער גרויסער מוזיקער, — האָט מיר דערקלערט יאָכעלסאָגן וויב.

— און שימען?

— שימען וועט בלייבן יאָכעלסאָגן, — ווידער האָט א שמיכל זיך א גליש געטאן איבער איר פאַנעם און איז טייקע פאַרשוואַנדן, ווי עס וואָלט זיך דערשראָקן פאַר דער שיין פון דער זון. מיין באַכע פלעגט איר שמיכלען נאָר אין דער פינצטערניש. באַ דער שיין פון זון איז זי געווען פינצטער, ווי אַ האַלדן.

— הייט אים, — האָט געזאָגט די דאָקטערשע. — ער איז קימאט אַ נײַער. עפּשער וועסטו אַמאָל אוועקפאַרן קיין אמעריקע, און איר וועל ווערן דײַן שפּיל.

זי איז צו צו דער שאַפּע, אַרײַנגענומען דעם פּיפל און אים גענומען אַף דער האנט, ווי מע נעמט אַ וויגקיד.

— איר האָב אַבער קיין געלט ניט, — האָב איר געזאָגט.

— פאַרן פּיפל איז שוין באַזאָלט, — האָט געזאָגט די דאָקטערשע.

— באַזאָלט? ווער? וויסע?

— וואָס פאַר אַ וויסע?

— מיין אַפּעקן. דער אַברען.

— נײַן, — האָט געזאָגט די דאָקטערשע. — ס'האָט באַזאָלט מיין פּאָטער, — וי האָט אַ קוק געטאן אפן אלטן אין ראם. — ס'איז אַן אוייער, אז א פּיפל ליגט אין דער שאַפּע. א פּויגל אין שטיב איז אַ האַלבער פּויגל.

די דאָקטערשע איז אַנשויגן געוואָרן, און איר בין געשטאנען, געקוקט דאָ אַף איר, דאָ אפן אלטן אין דער ראם און ניט געוואָסט, וואָס צו טאָן. מיר האָט זיך געדאַכט, אז אַס וועט יאָכעל-סאָגס מיר אַ געשרי טאָן. כאַטש דעם גאַנצעו. ס'וועט קומען צו לויפן יוזעפּא, זי וועט מיר פאַר-ברעכן די הענט, צונעמען דעם פּיפל, א רוף טאָן דעם שטעטלשן פּאַליאַנאט, און דאן וועל איר זיך שוין ניט אַרײַנסדרייען פון יעסוימיס-וויז.

— גײ, — האָט געזאָגט די דאָקטערשע.

כּײַהאַב זיך נידעריק פאַרײַגט, ווי ס'פלעגט זיך פאַרײַגן די באַכע פאַרן ראָז, בײַם ער פלעג איר באַזאָלן פאַר די גענדן.

— נו, אָט, — האָט געזאָגט שימעןס מאַמע, — פאַרײַגן זיך קאָנסט שוין. איצט דאַרפסטו מער ניט זיך אײַסלערנען שפּילן.

— לײזער וועט מיך אײַסלערנען.

— לײזער האָט געשפּילט, ווי אַ גאָס, — האָט געזאָגט די דאָקטערשע. — זײַן פּירעלע האָט אַרײַנגעגעבן לײזערס טענער, נאָר איצטער זינען די פינגער זינען פאַרטריקעט. איר האָב געהערט, ער שמיסט ווי.

— שמיסט די פינגער?

— שמיסט און רעדט דערביי. איר וועל איר צווינגען, לײזדאקעס וואָס איר זינט, צו אר-בעטן. כּײַלע איר צווינגען. פאַראירן איז ער געקומען צום דאָקטער און געבעטן אַ רעפּיע פאַר זיי. נו, גי און גאָס זאָל דיר מאַכלער זײַן.

דער קלעזמער לײזער האָט זיך אײַנגעבויגן, אַרײַנגעטאן זײַן גראָזן קאַפּ אין עמער און, ווי אַ פאַרמאָסערס פּערד, אַנגעהויבן זײַן דאָס קאַלמע ברוינע-וואַסער. כּײַהאַב אַפּגעוואַרט, בײַ ער האָט זיך אַנגעטרוקען און געזאָגט:

— גוט מארגן!
 לייווער האָט ניט געזענטפערט. ער האָט אפילע זיך ניט אומגעדרייט צו מיר. אָפגעווישט מיטן אַרבעל די נאסע ליפן און אוועק צו זיך אין שטוב.
 — גוט מאַרגן! — האָב איך געזאָגט נאָכאמאל, און חידער האָט לייווער ניט געזענטפערט.
 איך בין אריין גאָר אים אין שטוב און זיך אוועקגעשטעלט, ווי א בעטלער, בא דער טיר.
 אויב כוץ „גוט מאַרגן“ האָסטו ניט וואָס צו זאָגן, טאָ זאָל שוין זיין „גוט יאָר“, און מעגסט גיין, — האָט א בורטשע געטאן לייווער.
 — איך בין געקומען, איך זאָלט מיך אויסלערנען שפילן, — האָב איך שטיל אַרויסגעזעט.
 האלטנדיק דעם פידל אונטערן אָרעם.
 — וואָס אויסלערנען? — האָט געפרעגט לייווער.
 — שפילן אפן פידל.
 — הערסט א מיסע, — לייווער האָט זיך געזעצט צום טיש און אָנגעהויבן צו קייען א סקאָר רינקע, — שפילן אפן פידל?
 — איך בין מאַסעס צו שפילן אַמויסט, — האָב איך דערקלערט.
 — הערסט א מיסען מאַסעס צו שפילן אַמויסט? — לייווער האָט א קייע געטאן די סקאָריג קע און א קאָסע געטאן אפן פידל. — דו, כאָכעם דו איינער, וועסט א גאנץ לעבן אָפּלעבן אומ-יוסט... ווי איד... ווי דין נאָכע, אַלעזאשאלעם... ווי אלע מענטשן...
 אלע מענטשן זיינען מיר קנאָפ אָנגעגאנגען, און איך האָב ניט געוואָלט זיך אַמפערן מיט אים.
 קענטסטו, ער איז שוין אָן דעם געווען אין א שלעכטער שטימונג.
 — ס'ט געדארפט אַנקומען צו מיר אלס לערן יינגל מיט צוואנציק יאָר צוריק.
 — דאן בין איך גאָר אַי דער וועלט ניט געווען.
 — דערפאר בין איך געווען, — האָט געזאָגט לייווער. — און אלע מינען לערער זיינען געווען, — ער האָט אוועקגעלייגט אפן טיש זיינע פינגער און באַקוקט זיי. — און איצטער זיינען זיי שוין אַלעוו-האשאלעם.
 — ווער?
 — מינען פינגער. אלע צען לערער מינען.
 אין שטוב איז געוואָרן שטיל. ס'האָט זיך גאָר געהערט, ווי לייווערס ציינער קייען די סקאָרינקע און דער דאָזיקער קלאנג האָט אַרויסגערופן בא מיר אן אומפאַרשטענדלעכן ווייטיק און מורע.
 — אנו, ווייז דין באַנדורע.
 איך האָב דערלאנגט לייווערן דעם פוטליאָר. ער האָט אַרויסגענומען דעם פידל, באַקוקט אים און אוועקגעלייגט.
 — דער דאָקטער האָט דיר געשאַנקען?
 — די דאָקטערשע.
 — איך האָב געשפילט אַי זייער כאַסענע, — האָט זיך דערמאָנט לייווער. — דער אלטער לעווין, דער קאלעס פאַטער, האָט מיר דעמלט געבראַכט אַי דעם אָונט דעם פידל.
 — הייסט עס, ס'איז זייער אן אלטער?
 — א פידל איז ניט קיין מענטש. פידלען ווערן גיט אלט. מע זאָגט, אן ערגעץ וווּ אין דעם-לאַנד, צי אין עסטרייך איז דא א פידל, וואָס איז דריי א האַלב טויזנט יאָר אלט. און זיין קלאנג איז זיס, ווי האַניק.
 — ? — בין איך פאַרכידעשט געוואָרן.
 — מע זאָגט, אז שלוימע האַמעלעך מיט זיינע ווייבער האָט אים גאָר געהערט. און גאָר זאָגט מען, אז דער ערשטער פידלער בא אים איז געווען א זאָקן מיט יונגע, ווי בא א באַכערל, פינגער און מיט א געהער פון אן אַלדער. גאָט האָט געשאַנקען זיינע פינגער און זיין געהער אייביקע יונגע, און אלע איבעריקע אייזערן זיינען געווען אלט. ס'איז גיט געווען קיינער, גיט אין יעדווע, גיט אין מיצראים, וואָס האָט געקאָנט זיך מיט אים פאַרמעסטן. אז שוואַרצע קראַען, די, וואָס זאָגן אָן שלעכטס, פלעגן פאַרבייפליען איבער אים, פלעגן זיי פאַרברענט ווערן, און זייער אש האָט זיך אַרומגעטראָגן איבער די געצעלטן.
 — פון וואָס, רעב לייווער, פלעגן זיי פאַרברענט ווערן?
 — פון זיין שפיל. זיין שפיל האָט אַרויסגעראַטן אַלדאָס שלעכטס, ווייל זי איז געווען שטאַרק און הייס, ווי פייער... א שוואַד, יינגל, וואָס דו ביסט געקומען צו מיר גאָר דער לעוויצע...
 — וועמענס לעוויצע?
 — כ'האָב דאָך געזאָגט: פון מינען פינגער. ווייסט דען גיט, אז יעדע זאָך אַי דער וועלט האָט איר בעטוילעז?
 — כ'ווייסט גיט.

— אבי דו קליבסט ויך ווערן א קלעמער. קלעמער באגראבן זייערע פינגער אין קעסע-נע, אדער אין די האר פון זייערע פאטיליצעס.

— אבער אייערע פינגער, רעב לייזער, לעבן דאך.

— נין, נין... איי יויער לעהע איז געווען אזא אוילעם, וואס איי קיין אנדערע לעוהעס וועט עס קיינמאל נישט זין. פון גאנץ ליטע — וואס זאג אייך, ליטע — פון גאנץ פוילן און אפילע פון דייטשלאנד זיינען געקומען באמאנים און קאלעס, שוויגערס און שווערן, שאדאכאנים און שאדאכס, טעס, דיין באבע און זיידע זינען אויך געווען, כיהאב דאך געשפילט אויך איי זייער כאסענע. רא באנים האבן געזאגט קאדיש נאך מינע פינגער, און טרערן זינען געפלאסן איבער זייערע הייליקע בערד. וואס, מיינסט אייך בין מעשוועזן — האט געזשעט לייזער, און אייך האב אפגעווענדט די אויגן אן א זיט, קעדיי און ארויסגעבן זיך. — אייך קאן דיר נישט אויסלערנען שפילן. וועסט זיך אליין אויסלערנען. מייך האט אייך קיינער נישט געלערנט, כיהאב איינמאל גענומען דעם פידל, צו געשטעלט אים צום אקסל און אנגעהויבן צו שפילן. עפשער וועט דיר פון גאט באשערט זיין און דו וועסט ווערן א פידלער, ווי יענער בלינדער, און אלע יידן וועלן דיר רופן איי זייערע כאסענעס, און עפשער וועסטו אפילע שפילן פאר קייסארים און זייערע ווייבער...

אייך בין שוין קימאט ווי יזער געווען, אז דער קלעמער לייזער, צי פון אלטקייט, צי פון איינאמקייט, איז געריט געווארן פון זינען. א קלייניקייט — א גאנץ לעבן אליין, אן א ווייב, אן קינדער און אפילע אן א קאך.

— אייך קאן דיר בלויז אויסלערנען דאס, וואס א קלעמער טאר נישט טאן, — האט הייטער גערעדט לייזער.

— וואס טאר ער נישט טאן?

— ערשטנס, טאר ער נישט מעקאנע זיין אן אנדערן. בייער זיינען דען מעקאנע איינער דעם אנדערן? יעדער וואקסט זיך און וויינט מיט זינע בלעטער. און וועמענס ווייטן איז אנגענומען פאר גאט. דאס איז נישט זייער אייסקע.

זיין שטיין האט געקלונגען מיד, ווי ער וואלט גערעדט נישט צו מיר, נאר צו עמעצן אן אן דערן, אן אומזעכערן, דעם איינציק נאענטן, וואס איז געוויינט צו זינע מאדנע רייד, צו זיין אייני-ואקסט און זינע האוויזעס. אייך האב זיך צוגעהערט צו זינע רייד האכנאגדיק, עס ווערן זינע רייד די ווענט פון זיין שטוב, דער אלטער יודעריקער קאמאד, דאס שטיקל פארטריקענט ברויט אפן טיש, נישט וואנדיק אים איבערצושלאגן און קוים עטעמענדיק מיט מינע אקארשט געווען געוואגן רענע לונגען.

— צווייטנס, — לייזער האט א קנאק געטאן מיט זינע פינגער, — טאר א מוזיקער נישט טיילן זיין ליבע צווישן מוזיק און פרוי, מאכמעס ביידע זינען זיי אייפערזיכטיק, און א האלבע ליבע וויל קיינער נישט פון זיי. און דריטנס — ווער עס שפילט טאר נישט זיין קיין שיקער. מאל פרעסט א קלייד, און בראנפן — די נעשאמע. נישט גוט, זייער נישט גוט, אז דער פידל היינט מיט שיקערע טערן, האסט מייך פארשטאנען, יינגל?

— פארשטאנען, — האב אייך אויסגעשטאמלט, — אייך וועל נישט האבן קיין פרוי.

— פארוואס זיך נישט.
— און א שיקער וועל אייך אויך נישט זיין.
— קאן גרייזער זיין, קאן גרייזער זיין, — לייזער איז אופגעשטאנען, צו צום קאמאד און געזאגט: — קום אוועק. כוועל דיר הייזן מיין פידל.

אייך בין צוגעגאנגען, און דער קלעמער האט געעפנט דעם שופלאד פונעם קאמאד.
— אייך האלט אים פארשלאסן, — האט געזאגט לייזער. — אייב דו וועסט טרעפן פארוואס, וועסטו ווערן א קלעמער פון קלעמער-לאנד.

— מע זאל אים נישט אוועקטאנעווען, — האב אייך געזאגט.
— נין, נין. בא מיר קאן מען שוין גארנישט נישט גאנצווען.
דער פידל איז געלעגן אפן דגא פונעם שופלאד אוווייט אין א קייזער, אין א פוטלאר, מיט אנגעצויגענע סטרוועס. דא איז אויך געלעגן דער סמיטשעק, א ליכטער, קימאט אנהויבער, וואס לייזער פלעגט נעמען אין די הענט און וועלכער האט בא אים געשעכט איבערן פידל, איבער פרעמדע כאסענעס, איבער דעכער.

— גו, קאנסט נישט טרעפן? — האט זיך מיט מיר גערייצט לייזער.

— כ'קאן נישט, — בין אייך זיך מוידע געווען.
— אייך פארשליס אים, קעדיי ער זאל נישט אנטלויפן. איי עמעצעס א כאסענע, ער פארמאגט דאך נאך אויפיל קויער אין זיך... אייך זע, גלייבסט מיר נישט. וואו איז עס געהערט געווארן, אז א פידל זאל אנטלויפן? ער איז דאך נישט קיין קאך, נישט קיין הונט, נישט קיין ווייב.
— נישט קיין ווייב.

— איינמאל האט ער שוין געוואלט אנטלויפן, נאך כ'האב אים געכאפט. אט דארט... הינטער דער שוועל... ס'איז געווען שטיל, די לעוואנע האט געליכטן. ערגעץ וו האט געוויפצט דער קלאר-נעט, געטראסקעט דער באראבאן. דער פידל האט עס דערהערט און ויך געלאזט אהין. פון דאן אן פארשליס איך אים. נאך ס'וועט קומען די שא, ווען דער פידל וועט זיך פארט ארויסגאנווענען. וועט זיך ארויסגאנווענען, האז — האט לייווער זיך געווענדט צום פידל. — ער ענטפערט ניט. שעמט זיך פאר דיר אזאדע, שעם זיך ניט, פידעלע, שעם זיך ניט. אט דער באכערעץ וויל ווערן א קלער מער. זאג אים דעם עמעס, זאג אלץ.

לייווער האט נאך האט געשעפטשעט, נאך איך האב אים ניט געהערט. איך בין באגאסן גע-ווארן מיט א שווייט, די באקן האבן געברענט, ווי אן אנגעגליטער פרעס-איזן. ס'האט זיך געוואלט אריינשטעקן דעם קאפ אין קאלט וואסער און האלטן אים אין עמעס, ביז ער וועט ניט אופהערן צו סארפענען.

איך וואלט מיטמאט אוי סאקע געטאן, ווען אין דעם מאמענט וואלט ניט אריין אין שטוב מיין אפערקען, דער קאברען יויסעף.

— איך בין שוין איינסגעווען ווי א שטוב אין שטעטל, — האט געזאגט יויסעף. — און דו, לאזט זיך אויס, ביסט גאר דא...

— קיינער האט דיר ניט גערופן, — האט זיך אים אנגעבייזערט לייווער. — גיי פונדאנען, שווארצע קרא.

— א לעץ ביסטו, לייווער, א לעץ... קלעזמער ווינען אלע לייזאנים, — האט מיר דעקלערט יויסעף און צוגעגעבן: — קום, דאנילקעו!

גיי, גיי, — האט געזאגט לייווער. — ער וועט דיר אויסלערנען באגראבן מיטע אין דר'ערד. צו וואס פאר א שווארציאר דארפסטו האבן א סמיטשעק, או ס'איז דא א לאפעטע!

— איך וועל ניט זיין קיין גרעכער, — האב איך געזאגט. — איר'ס מיר ניט צווינגען.

— א גוטן טאג, לייווער, — האט געזאגט דער קאברען מיט זיין גראכער שטים. — אין שלאג מיר ניט דאס קינד פון דער-האישער.

— פון דער-האישער? — האט געבויוועקט דער קלעזמער. — פאראן וועגעדער, סטעזש-קעס, וועגן און שטאטען. אבער קיין דער-האישער איז ניט פאראן. ניטא און ס'וועט ניט זיין. און

ס'דארף ניט זיין, ווארעם דער דער-האישער איז דער סאמע קירצסטער און פירט אין ערגעץ ניט.

ער האט זיך אראפגעלאזן אף דעם טאבורעט און האט ווידער אנגעוויבן צו קייען די סקא-רינקע.

— בא לייווערן איז ניט אלץ אין ארדענונג, — האט אפן הויף געזאגט יויסעף און א דריי געטאן מיטן פינגער באם שליף, — זיין סאטע, אַלעוואשאַלעס, איז אויך געווען אויווער. געווארן א מאטראס, זיך אנגעוואנדן אף א פאראכאד. א ייד האט ניט וואס צו טאן אפן יאם.

אן אף דער ערד?

— וואס, אף דער ערד?

— וואס האט צו טאן א ייד אף דער ערד?

— מאכן יידעלעך און געלט, — האט א שמיכל געטאן יויסעף.

— און אויב א מענטש וויל ניט דאס און ניט יענן, וואס זאל ער דאן טאן?

דעם ערשטן טאג פייסער איז געשטארבן מיין ערשטער לערער, רעב ארין דאמסקי. ווי איך האב געקלערט, האט ער ניט לאנג געצויגן נאכן געליימט ווערן. פארמאכט האבן זיך די כוירע אייגעלעך, באוויקט דיר די שטענדיק באוועגלעכע הענט, און די צאלריכע נאזטיכלעך האט די דארע ראכל נאס געמאכט מיט אירע פערן.

באגניגן איז לייעלע פאראוואניק געקומען צו לויפן אפן בעכילעס, אנגעקלאפט אין די לאַדנס, אופגעוועקט יויסעפן און, ניט קוקנדיק אין זיין פארשלאפן צעקניטשט פאנעם, געזאגט: — די באלעבאסטע האט געשיקט וואנגעלעט.

ער האט ארויסגעשלאפט פון קעשענע צוויי זילבערנע מינצן, דערלאנגט ווי מיין אפערקען און צוגעגעבן:

— ראכל האט געבעטן אויסצוקליבן א גוט אָרט.

— בא מיר ווינען אלע ערטער גוטע, — יויסעף האט צוגענומען דאס געלט און איז ארויס פון שטוב א בעכילעס. — מירן אים אוועקלייגן נעבן איציק פיינבלומען.

— נאך ניט נעבן פיינבלומען. ווי האבן זיך ניט האלטן געהאט, זיך געריסן, ווי צוויי הינט.

— ווי וועלן גוט ווערן, — האט געזאגט דער גרעכער.
 — נאך גיט נעבן פינבלומען.
 — דאן וועלן מיר אים אוועקלייגן נעבן יענטע אראנסאן.
 — און ווי וועט מען לייגן ראכלען? — האט באמערקט לייבעלע פאראוואונזיק. — רעב אין קאך
 דאך גיט לייגן מיט צוויי הייבער מיטאמאל.
 — הער, לייבעלע, נא דיר דאס האנטגעלט צוריק און דריי מיר גיט דעם ספאדעק. עפשער
 ביכלאל גיט טשעפען רעב ארענען? לאז ער זיך לייגן אין שטוב?
 די וון האט באגלידעט די בעסילעס-סאסנעס מיט די אפגעהאקטע שפיצן און אפילע די
 קראנע האבן אין די ווושטראלן אויסגעזען, ווי קישע-פייגל מיט צארטע בלישטשענדיקע עפעדערן.
 מיין אפערקן און לייבעלע זינען נאך לאנג ארומגעגאנגען איבערן בעסילעס, ווי אפגעשטעלט
 אין איין אָרט, אין א צווייטע, געקליבן און געאמפערט זיך און צו קיין טאלע גיט געקומען.
 — זאל ראכל אליין קומען. דו האסט מיר, לייבעלע, פארמישטעט.
 מיר איז געווען מאָדע, פארוואס זיי דינגען זיך צוליב אן אָרט, אויזוי עס וואָלט גיט געווען
 אלציינס, ווי צו באגראָבן מיין ערשטן לערער רעב ארענען, אף דער וון, צי אין שאַטן. איך בין אַפֿ-
 געשטאנען פון ייִסעפֿ און אדעק אף דער באָבעס קייווער, צו איר מאַזשייע, און מיר איז פֿלוצלינג
 באַפֿאלן דער כיישעק אויסצוקלעפֿן פון ליים דעם מאַרק, די קאַרב מיט דער גאנדז און די אלטע,
 וואָס טאפֿט זי מיט אירע נישטגוטע הענט.
 איך בין אוועק צום שטיבל, גענומען אן עמער און זיך געלאָט אונטערן באַרג נאָך ליים.
 דאָרט איז געווען נאָך פֿיכט, ס'וואָבן נאָך געפֿילט די פֿאראַיאַרטיקע בלעטער און דער ויס-
 לעכער רייכער. פון פֿילעניש איז געשוואַמען אין דער דורכגעוואַרעמטער לופֿט, זיך אויסמישנדיק מיטן
 רייכער פון די זיידענענדיקע קנאָספֿן און פון די פֿריינדיקע וואָלקנס, אָנגעצונדענע פון דער
 אפֿפֿינדליכער וון.
 איך האָב פֿאַרמישט ליים און קוידעמקאַל אָנגעהויבן צו קלעפֿן די באָבע מיט דער גאנדז. די
 באָבע האָט זיך לאנג גיט באַקומען, אָבער די גאנדז איז גלייך ארויס — א לאנגהאלדיקע, א צו-
 לאַכעסניצע מיט רויטע לאַפּקעלעך. דער מאַרק איז אויך גיך פֿאַרטיק געוואָרן. באַזונדערס גוט האָבן
 זיך באַקומען די פֿורן. כּהאַב אראַפֿגעריסן עטלעכע בלעטער, אויסגעשפּרייט זיי אַפֿן דגאָ פון די
 פֿורן און אוועקגעשטעלט זיי אין מירקענען אף דער וון. די וון האָט געבאַט אַלץ שטאַרקער און
 אינגלייך זינען די באָבע, זי וואָנד און דער מאַרק אויסגעפֿרייט געוואָרן.
 — דאָמילקען — האָב איך דערהערט ייִסעפֿס שטים. — ווי ביסטו אַהינגעקומען? דאָמילקען
 איך האָב זיך גיט אָפּגערופֿן.
 מאָרגן, האָב איך געטראַכט, וועל איך פֿרווון אויסצוקלעפֿן דעם ויידן, לאָז ער איך שטיין אַפֿן
 באָבעס קייווער. ווייניגסאיז האָט ער דאָך אָפּגעלעבט מיט דער באָבען כּימאס פּרופּיק יאָר. מע דאַרף
 אויך גיט פֿאַרגעסן די קאָך, דער באָבעס ליבלינג און מיטשמעסערן, און אויב ס'וועט בלייבן אָרט,
 וואָלט גיט קיין אוועק געווען צו ברענגען געסט אייך. אשטיגער, מיין ערשטן לערער, רעב ארע-
 נען. ער'ס זיין צוגאטס א טאָגצוויי און דערנאָך אוועק אין קייווער. אריבערטראָגן דעם ליימענעם
 פֿאַריקמאַכער איז א קיבאַדשפֿי. זאל זיך נאָך ראַכל צונויפֿריידן מיט ייִסעפֿ וועגן אָרט.
 — ציט צום פֿרישטיקן, — איז צוגעגאנגען צום קייווער ייִסעי. — די בולבעס וועלן קאלט
 ווערן.
 — זאָלן זיי קאלט ווערן.
 מיין אפֿערקן האָט באַקוקט דעם קייווער פון דער באָבען און האָט בייז געזאָגט:
 אָנגעליאפּעט... א יונד קעגן גאט אין ליטן...
 — וואָס פֿאַר א יונד? איר זעט דאָך...
 — וואָס?
 — דאָס איז די באָבע.
 — הערסט א מיסטע... — זיין פֿאַנעם האָט אפּגעלויכטן. — טאקע די באָבע! ווי אויסגעגאָסן!
 אַבערהויפּט די גאָלד...
 — און דאָס איז א גאנדז.
 — הערסט א מיסטע... — ייִסעי האָט געקוקט א פֿאַרידעשטער. — און פֿאַרוואָס איז זי אוינע?
 — וואָס אוינע?
 — א געלע. גענדז זינען אָדער וויסע, אָדער גרויע.
 — זי איז אן אָפּגעפֿליסעטע, — האָב איך געזאָגט.
 — אן אָפּגעפֿליסעטע? טאקע אן אָפּגעפֿליסעטע? — האָט זיך דערפֿרייט ייִסעי. — מאַלאַדעק, דאָ
 נילקע! ביסט א כּחאס און מיר קענסטו אייך אויסקלעפֿן?
 — איר זיט גיט קיין טויטער.

— אזוי, אזוי... נאָר טויטע קלעפטסטו אויס?
 — לעבעדיקע איז נישט קעדיג צו קלעפן.
 — פארוואָס?
 — זיי האָבן פאריבל.
 — א מאָדנער ביסטו, דאנילקע, — דער גרעכער האָט ווידער באקוקט דעם קייווער און גע-
 זאָגט: — די בולבעס וועלן קאלט ווערן.

מיר זינען געווען מיט וויסעפן באם טיש אין, בריענדיק די ליפן, געשלונגען די הייסע בול-
 בעס, אינטונקענדיק זיי אין הערינגדראַסל. הינטערן פענצטער האָבן מעשונגערהייט געקארקעט די
 קראַנץ און פון וויער קארקען האָבן געציטערט די שוויבן. און עפּשער האָט עס דער ווינט געקלאַפּט
 אין לאַדן. אויב נישט די קראַנץ, וואָלט מען נאָך געקאָגט לעבן אפּן בעסוילעם. איך האָב זיך דער-
 מאַנט די רייד פונעם קלעזמער לייזער. האלעזיג וואָלט איך זיך אויסגעלערנט צו שפּילן אזוי, אז
 די קראַנץ זאָלן פאריבערנט ווערן אין דער קופּט און דער אש וויערער זאָל זיך טראָגן איבער די
 געצעלטן.

— ווייסט, דאנילקע, — האָט פּלוצעם געזאָגט וויסעף. — איך האָב א ביסל געלט. דו הערסט?
 — כ'הער.
 — כ'האָב געשפּאַרט געלט, געוואָלט זיך קויפּן א פּוס.
 — פארוואָס וועט האָט איר נישט געקויפּט?
 — א קונציקן פּוס: פּון לעדער און אינאָן. אין אמעריקע מאכט מען אזעלכע, וואָלט איך טאקע
 א פאַר געטאָן אהין, נאָר א שאַד זיך צו שיינן.
 — מיט וועמען?
 — מיטן בעסוילעם.

וויסעף האָט אינגעטונקען א בולבע אין ראַסל, געגעבן א ביס און ווייטער גערעדט:
 — עפּשער אָפּפירן דיך אין שטאָט?
 — צום טאָטן?
 — א שטאָט איז א שטאָט. דאָס איז נישט אונדזער שטעטל. דאָרט זינען פאראן אלערליי מיי-
 סטערס, וועכט זיך אונטערלערנען און קומען צוריק אין שטעטל א מיסטערן וועסט מאכן דאן מא-
 לאַכימלעך פארן קאטוילישן בעסוילעם. פאר אזעלכענע זאכן לאָזט מען זיך גוט באצאָלן.
 ער האָט שאַרף א קוק געטאָן אף מיר, ווארטנדיק אף אן ענטפער, נאָר איך האָב א פאר-
 שעמטער אראָפּגעלאָזן דעם קאפּ, נישט וואגנדיק אופצוהייבן די אויגן פונעם סעלער. אין ראַסל האָט
 זיך אָפּגעשפּילט מין פאָנעם, צעשוואמען זיך און איז פארשוונדן. פון וויסעפּס אומדערווארטער
 גוסטקייט האָט מיר פארכאפט דער אָטעם, כ'האָב זיך צעהוסט, און דער גרעכער האָט פארשטאנען
 מין צושטאנד.

— כ'וועל ווארטן ביז דער טאטע וועט צוריקומען, — האָב איך געזאָגט וויסעפּן.
 — ווי דו ווילסט, דאנילקע, ווי דו ווילסט, — האָט ער געזאָגט גלייכביליטיק. נאָר די קנייטשן
 אף זיין פאָנעם זינען שארפער ארויסגעטראָגן און אין זינע ברוינע אויגן, צוגעדעקט מיט הארטע,
 ווי קאָרע, וויסעף, האָט אפּגעלייכט א דאנקבארקייט. ס'האָט זיך אים שטארק נישט געוואָלט בלייבן
 איינער אליין מיט די מייסיס.

— מאַרגן וועסטו פאָרן נאָר דיין ערשטן לערער, — האָט ער געזאָגט מיט א וואַכעדיקן טאָן. —
 איך וועל גראָבן די גרוב, און דו וועסט אים ברענגען, נא דיר געלט.
 — מ'דארף נישט.

— דו האָסט איצטער רעכט אף א האלבן פארינט.
 — כ'וועל באגראָבן מין לערער אומייסט, — האָב איך געזאָגט און אָפּגעשטויסן זיין האנט.

א מאָדנע נאטור געווען בא וויסעפּס פערד. דער קאברען האָט עס געקאָגט איבערלאָזן אין
 אן אנדער שטאָט, אָדער שטעטל, פון אומעטום האָט עס זיך אליין אומגעקערט אפּן בעסוילעם.
 וויסעף האָט שוין איינמאָל געוואָלט פארקויפּן דאָס פערד, ס'האָט זיך שוין אפּליע א קוינע אינגע-
 פונען, דער באלעגאַלע צאָדעק, נאָר פון דער קניע איז גאָרניט געוואָרן: וויסעף האָט געמוזט צו-
 ריקגעבן דאָס גאנצע געלט ביזן לעצטן סעגן. ווי נאָר צאָדעק פלעגט אף א מינוט איבערלאָזן ס'פערד
 אָן אופזיכט, פלעגט עס גלייך נעמען און אדעקשפאנען מיט אלץ, וואָס אפּן וואָגן איז געווען: ווייץ
 אָדער זאמד, עפּל אָדער מעל, צום בעסוילעם.

אײך ביזן געשטאנען אונטן בא דער פאריקמאכערסקע פון מיין ערשטן לערער רעב ארן דאמסקי
און געהיט דאס פערדל, עס זאל נישט, די שוץ זאל נישט זיין, אונזערשטאנען ליידיקערהייט צום בער
טוילעם. דאן וואלט מען געדארפט טראגן רעב ארענען דעם לאנגן וועג אף די הענט.
דער ערשטער פון צווייטן עמאש איז אראפגעפלוין דער מיטטער-געזעל לייבעלע פאראוואונק.
ער האט געטראגן דריי גרויסע פוכענע קישנס.

— די באלעבאסטע וויל נישט וויסן פון שטרוי, — האט געזאגט לייבעלע פאראוואונק.
— וואס וויל זי נישט וויסן?
— זי זאגט, אז רעב ארן איז קיינמאל נישט געלעבן אף שטרוי און אין זיין לעצטן וועג טאר
ער אײך נישט ליגן אף שטרוי.

דער מיטטער-געזעל לייבעלע האט אויסגעשפרייט די קישנס אין וואגן.

— מיין באבעס קישנס, — האב איך זיך בארימט.

לייבעלע איז פלוצעם אריינגעקראכן אין וואגן, זיך אויסגעשפרייט אף די קישנס.

— ווייך, א מעכטיג.

— קריך ארויס. אײנס וועל איך כאפן א גאב פון וויסעפן.

אן כיישעק איז ער ארויסגעקראכן פון וואגן און אנגעהויבן צו קוקן אף די אייבערשטע פענצ-

טער.

— וואס פארקענען זיי זיך דארטן? מיטסאמע איז ראכל ווידער געפאלן אין כאלעשעס. נ, וויפל

מאָל קאָן מען עס כאלעשן? די פאריקמאכערסקע איז שוין דעם דריטן טאג פארמאכט.

— וועמען וועט זי אנקומען, די פאריקמאכערסקע?

— וואס הייסט, וועמען? מיר. איך וועל כאסענע האבן מיט איר.

— מיט דער פאריקמאכערסקע?

— מיט ראכלען.

— זי איז דאך אן אלטע...

— איז וואודע גוט, — האט געזאגט דער געזעל, שטירענדיק זינע ציין.

סאָפּאָלסטאָף האָט זיך דורך דער אָפּענער טיר פונעם הויז אדורכגעריסן א געוויין און איך

האָב פארשטאנען, אז די געוועזענע קליינע פון מיין ערשטן לערער האבן אים שוין אפגעוויבן

אף דער נישטאָפּגעוואלטער שאַקלענדיקער טראָג אים אראָפּ צום וואָגן. ראָכל איז געווען אין

שוואַרצן, זי איז געגאנגען טאָקלענדיק זיך, נישט ווענדיק נישט די גאס, נישט די פיר, נישט די ווין.

די מאַנצבלען האָבן אַרופּגעלייגט אפּן וואָגן דעם קערפּער, אײַנגעוויקלט אין טאָכריכס, און ליי-

בלעלע האָט געגעבן די קאָמאָנדע:

— פּאַר!

איך האָב א צי געטאן די לייצעס און דאָס פערד איז אונזער, שאַקלענדיק מיטן קאָפּ, איבערן

ברוך. איך ביזן געגאנגען פון דער ווייט און געקלערט וועגן די פוכענע זידענע קישנס, וועגן דער

נישטגעוואלטער טאָרע-ברעט און נישט געקאָנט פארשטיין, פארוואָס איז דער דארער ראָכל אויף נישט

געפֿעלן געוואָרן אונדזער שטרוי.

מענטשן אף דער גאס האבן באגלייט מיט די בלינק דעם וואגן און מיר האט זיך געדאכט,

אז זיי קוקן נישט אפן מעס, נישט אף דער אלמאנע, נאר אף מיר און זיי באווייזן נישט מיין ערשטן

לערער רעב ארענען, נאר מיר, וואס איך בין געווארן א קאברען. דאס ערשטע מאָל אין לעבן

האב איך געפירט א מענטשן אהין, פונדאנען מע קומט נישט צוריק, נאר, א מאָדען זאך, איך האב

נישט געפילט נישט קיין צאָר, נישט קיין בושע, ווי איך וואלט אונטערגעטריבן נישט די בעסילעס-

קליאשעס, נאר א געוויינלעך באלעגאליש פערד. דער רייזער פון פערדישן שווייט, פון דער לאנג

נישט געקעמטער גרויסע, פון די ביז בלוט אָפּגעטאָקטע טלאַען האָט אָנגעפילט אלץ אַרום מיט לעבן

און פאָקלאפּט דעם פרעמדן ווייטיק און צאָר. נײַן, איך האָב מיכ לאַכלונט נישט געפילט אלס גרע

בער. מיר האָט זיך געדאכט, איך בין אן אקערער, איך גיי לענגוויס דער פריש-אופגעקערטער ערד,

אין וועלכער עס גריבלען זיך מאלינענע ווערעמלעך און די ערד האט נישט קיין ברעג, קיין סאָף.

אז מיר זינען ארויסגעפארן פון שטעטל, איז ראכלען נישט גוט געווארן, און איך האב נישט

געוויסט וואָס צו טאָן: אָפּשטעלן דאָס פערדל, אָדער ווייטער פאַרן.

— עפּשער איז וואָגן? — האָט נישטדרייט פאַרגלייגט לייבעלע דער אלמאנע. — רעב ארן

וועט זיך א רוק טאָן.

די פריי פון מיין ערשטן לערער רעב ארן דאמסקי האט אפגעצייטערט, זי האט געזאָרפן א

מאָדענס בליק אפן געזעל, צורעכט געמאכט דאָס שוואַרצע שאלכל און זיך אײַנגעמאַסטעט בא די

פּיס פונעם מעס.

דער זאָגן האָט אונטערגעשפּרונגען אף די גריבער, דער קערפּער איז געקראַכן פון טאָרע

ברעט און די פּיס פון מיין ערשטן לערער רעב ארן האָבן געטאַקעט די ביינערדיקע וויפּלן פון ראָכל

לען. אויז איז זי אפגעזעסן דעם גאנצן רעשט וועג, און איך האב מוירע געהאט זי אנצוקוקן, ווי איך וואלט עס געווען דער שולדיקער אין איר מאנס טויט, אין דעם שלעכטן וועג, און א ראכ-מאנעס-געפיל האט געקעמטשט דעם האלדז. איצטער האב איך שוין געוואלט אוועקארפן די לייצעס און לויפן, לויפן פונדאנען, הייל עס איז שוין נישט געווען דער פערד-שווייס, נישט געווען דאס איבענדר-לעכע פלעד, וואס דארף צעאקערט ווערן, נישט געווען די רויקער, פיל מיט מאליגעוועזע ווערעס, נאר סיזונען בלויז געווען די גרייכער אפן וועג און די ביינעדיקע ראכל.

ביים מע האט געוואשן דעם קערפער אין טארע-שטיבל בין איך געזעסן אפן בארג גאסן גלייך בא דער גרוב, האט יויסעף האט אויסגעגראבן, און באטראכט אירע הייל-נאקעטע ווענט. פארוואס, האב איך געטראכט, דארף די שטוב, ווי עס וויינט דער מענטש אף עינער-וועלט, זיין אויז הייל און וויינט? פארוואס איז אף זי ווענט נישט קיין פאטאגראפיע, קיין איין שפיגל, קיין איין צוואק? איך בין ארויסגעשפירונגען אין גרוב, די צוקינפטיקע היים פון מיין געוועזענעם לערער, רעב ארן דאמסקי, און אנגעהויבן מיט א שטעקעלע צו מאכן אף די ווענט א שפיגל, א גאלמעסער און א בערשטל.

— אין גרוב איז מעצער דא, — האט געזאגט לייבעלע פאראוואניק.

— דאנילקע, דו? — האט געפרעגט יויסעף. — וואס טוסטו דארטן? קיין ארויס!

— באלד. כוועל נאר אנמאכן דעם געוועל לייבעלע פאראוואניק און זיך.

— א ווינד א כעס — האט אויסגעשריען טעויע דער רימער, א שטענדיקער קליענט פון מיין

ערשטן לערער דאמסקי.

איך בין ארויסגעקראכן פון גרוב און גארנישט געקלערט צו ווארטן ביז מ'וועט אראפלאזן אין קיינער פון ערשטן לערער רעב ארענען. זאלן זיי אליין קוקן. איך האב מינס געטאן. אייב די באנע וואלט געלעבט, וואלט זי, כ'לעבן, מיך געלויבט. זי האט דאך אלעמאל געזאגט, אז דעם, וואס לערנט דיר, דארף מען קוש זי הענט.

ס'איז שוין געווען ווער, ווען דער שטעטלשער פאטשטאליאן יעחזקאבאס איז געקומען צו יויסעפן און געבראכט א ברייז.

— א ברייז? — האט זיך פארוואנדערט דער גרעכער.

— א ברייז, — האט געזאגט יעחזקאבאס. — אבער נישט פאר דיר, נאר פארן אייניקל פון אלטן חייטאס.

— פון וועמען וועט? — יויסעף האט גענומען דעם קאנווערס און אנגעהויבן צו באטראכטן דעם שלעכטן קסאוו.

— איך מ'אג פאנאנדער ברייז און נישט איך לייזן זיי, — האט געענטפערט יעחזקאבאס אין איין אוועק.

— היי, דאנילקע, — האט מיר א רוף געטאן יויסעף. — א ברייז פאר דיר. ברענג די שפאקילן.

איך האב אים געבראכט די שפאקילן. יויסעף האט געפונט דעם קאנווערס, ארויסגענומען פון דאָרט פיר זיטלעך פאפיר, אַנגעפילט מיט דרייבע אייטעלעך, און, שווער פאנאנדערקלעבנדיק דאָס געשריבענע, אנגעהויבן צו לייזען:

„טויער אייניקל מינס, דאנילקע, אייב מ'האט דיר נישט צוגענומען אין יעסוימיס-הויז, און אייב יא, טא זאל מען דעם ברייז אפגעבן יויסעפן אפן בעסוילעס.“

— פון ווייזן, — האב איך אן אנטוישטער געזאגט.

— הער חייטער, — האט געזאגט יויסעף און געלייענט: — „קינמאל אין לעבן איז מיר נישט גע-גאנגען, נאר גאט צו דאנקען, איך לעב און פיל זיך אין מוישע-דוקיינים נישט ערנער, ווי אין שטוב, כאטש זיי האבן מיר טאקע אפגענוארט, און איך, דער אלטער פערד, האב זיך געלאזט אפגאבן...“

— גארנישט צו פארשטיין, — האב איך געזאגט.

— דאס רעדט ער וועגן יענע... פון דער קעהילע. — האט מיר געזאגט יויסעף. — שלאג מיר

נישט איבער. ווי האלט איך? אטא. איצטער וועגן מיר בייזע, דאנילקע, יעסוימיס. נאר ס'איז דא א גאס אין הימל און ער וועט אין אונדז נישט פארגעסן. זיין פאטער, מיין זון שויעל, האב איך נישט

געזען, גלייך פון וואקאל האט מען מיר אוועקגעפירט אין מוישע-דוקיינים, כאטש איך האב זיך געבעטן אין טורמע און זיי געוויזן דעם בילעט. דער מוישע-דוקיינים איז א גרויסער און ס'האבן

זיך איינגעפירט באקאנטע, לעמאשע, פייחל קראוועץ פון ושאנאר. ער איז א שוועסטער-קינד פון שלוימע רובינשטיין, און שלוימע רובינשטיין האט כאטענע געהאט מיט אונדער בריינע, און בריינע

האט נאך שלוימעס טויט כאטענע געהאט צום צווייטן מאל מיט מוישע-יאקעלען, און מוישע-יאקעל האט מיט מיר געדינט צוזאמען אין באברייסק. איך קען אים נישט. מ'מ'מ'א, — האט יויסעף גע-זאגט. — וואס-וואס, נאר א זיקארן האט זיין זידע אן איבערגעסן.

— ער איז דאָרט מאַמעש אויפֿער־באַטל געוואָרן, — האָב איך געזאָגט.
 — מאַראַן דאָ נאָך איינער אַ מעשומעד פֿון קיידאָן מאָטל פעטער, גאַרניט לאַנג איז ער צו-
 ריק געוואָרן אַ ייד, כאָטש אונטער דער קישן איז באַ אים נאָך באַהאַלטן אַ ציילעם. איך האָב עס
 ניט געזען, מאַכמעס מ'האַט באַ אים דעם קישן אַחצקעגענומען. נאָך איז דאָ גוט, וואָס איך בין
 דאָ דער איינציקער זייגעריגער. פֿיחול קראָדעץ איז אַ שניידער. שניידערס זינען דאָ, ווי הינט,
 און נייען נייען זיי ניט, מער ניט לאַטענען איינער באַם אנדערן און זינען צופֿרידן. סײַער אייניקל
 מינס דאַנעל! איך ווענד זיך צו דיר מיט דער גלאַזנער באַקאַשע אין לעבן. אויב מ'האַט דיר ניט
 צוגענומען אין בייסעיוסימיס, שיק מיר צו מיין קליין צווענגל. עס ליגט אין אונטערשטן שופֿטלאָז,
 און נאָך צוויי פינעפעס און נאָך בעניון אין אַ פֿלעשעלע, דאכט זיך, איך האָב עס פֿאַרמאכט מיט אַ
 קאַרעק און עפֿשער ניט. און נאָך שיק מיר צו אלע קעשענע־זיגערס, דעם וואַנטזיגער ניט, דעם
 וואַנטזיגער לאָ אַבער פֿאַר זיך. די זייגערס דאַרף איך האָבן, ווייל קיינער האָט דאָס ניט דאָ. דאָס
 אלץ שיק מיר צו דורך רוזן סטאַליארסקי, מע האָט נאָך פֿאַראַרן געקליבן זיך אים אָפֿשיקן אין
 מישע־וויניס. און זאָג אים אָן, ער זאָל קיין זאך ניט פֿאַרלירן אין וועג. אויב מ'האַט דיר ניט
 צוגענומען אין בייסעיוסימיס, גיי מיטן ברויח צו יויסעפֿן אפֿן בעסיליעס... — דער קאַברען האָט
 באַרעגכאַפֿט דעם אָטעס און געזאָגט: — גאָט צו דאַנקען, דערמאָנט זיך אין מירן. גיי מיטן ברויח
 צו יויסעפֿן און ער וועט אים דיר דורכלייענען. נאָך זאָל ער פֿון דיר ניט מאַכן קיין קאַברען. זאָל
 דיר גאָט שויםער אומאַזל זיין. דין וידע פֿון מישע־וויניס.

— אליץ? — האָב איך געפֿרעגט, אז יויסעף איז אנשוויגן געוואָרן.
 — אלץ, — האָט געזאָגט דער קאַברען.
 פֿון זיידנס ברויח, אואַ טרויעריקן און אומגעלומפֿערטן, האָט אַף מיר אַ ווייע געטאָן מיט עפעס
 נאָענטס און קלעמענדיקס. איך האָב מיר פֿלוצלינג פֿאַרשעמט, וואָס איך האָב אַ טראַכט געטאָן, אז
 ער איז אויפֿער־באַטל. ס'האַט זיך דערמאָנט אונדזער שטוב, וווּ כּוץ דעם וואַנטזיגער און די מיין
 אין קעלער, איז גאַרנישט ניט פֿאַרבלויבן (די קאץ האָבן מיר מיטגענומען אפֿן בעסיליעס).
 — רוזן סטאַליארסקי איז שוין לאַנג אַריבערגעפֿאַרן קיין קיאַראַט. ס'האַט זיך דאָרטן אַינ-
 געמונען באַ אים אַ טאַכטער פֿון דעם ערשטן חייב. — האָט געזאָגט יויסעף. — כּוועל לאַיין צופֿאַרן
 צו דין זיידן.

— און אויב ס'וועט ווער שטאַרבן?
 — ניט שטאַרבן. בייס ס'איז וואַרעם, שטאַרבט מען זעלטן. דו פֿאַרגעס נאָך ניט אַנצוהאַדע-
 ווען אונדזער קליאַשע און אינדערפֿרי צו פֿירן זי אפֿן טיך זיך פֿאַרען.
 — עפֿשער וועט דער וידע קומען מיט אייך צוריק?
 — קאָן זיין.

ער איז אַחצקעגעפֿאַרן אַף שאַבעס, ווען מע מאַכט ניט קיין לעווייעס. אין טשעמאַדאַנשטיקל
 האָט ער אַריינגעלייגט עטלעכע פֿאַרזשאַווערטע זייגערס, דאָס צווענגל, געקויפט באַ דעם בעקער
 פֿיין אַ בולקע מיט ראָזשינקעס — ס'פֿאַסט דאָך ניט צו פֿאַרן צונאָס אָן אַ מאַטאַנע — און איך
 האָב אים אפֿן בעסיליעס־וואַגן אַחצקעפֿירט אַף דער סטאַנציע.

אז איך בין געפֿאַרן צוריק פֿון דער סטאַנציע, האָט מיר אָנגערופן דעם דאָקטערס זון שימען.
 — פֿאַרוואָס קומסטו ניט אַרײַן? — ער האָט זיך אַרומגעכאַפֿט אפֿן וואַגן און זיך צוגעקוקט צו
 מיר. — די מאַמע פֿרעגט, וווּ איז דײַן דאַנק?
 — וואָס פֿאַר אַ דאַנק?

— פֿאַר דעם פֿידל. ס'ט צוגעזאָגט, אז דו וועסט ווערן אַ לער־זינגל באַ לייזערן און גאָר גע-
 וואָרן אַ קאַברען.

— איך בין ניט קיין קאַברען.
 — וואָס דען ביסטו?
 — קיינער ניט.
 — ניט עמעס. דו האָסט שוין עמעזן באַגראָבן?
 — כּוּהאַב קיינעם ניט באַגראָבן. טשעפֿע זיך אָפֿ.
 — ווילסט נאָך אלץ ווערן אַ פֿיגל? — איז שימען אלץ ניט אָפֿגעשטאַנען פֿון מיר.
 — וואָס גייט עס דיר אָן?

— זי ניט אין קאַס. איך וואָלט אויך גרייַלעך געוואָלט ווערן אַ פֿיגל. מיינסט, ס'איז אַ
 מיכל צו זיין אַ מענטש? ס'איז טאַקע זייער שווער צו זיין אַ מענטש. איין יוועפּא איז וואָס

קינסטלער מאטוויי וויסבערג

מאטוויי וויסבערג איז געבוירן געווארן אין קיעוו אין 1958. ער איז אן אייניקל פונעם באקאנטן יידישן דיכטער מאטל הארצמאן. פארענדיקט די רעפובליקאן נישע קינסטלערישע שול אין דעם אוקראינישן פאליגראפישן אינסטיטוט און איז און פיאדאראוס נאמען. מ'וויסבערגס ווערק געפינען זיך אין קאלעקציעס און גאלעריען פון פסער, פשא, ייסראעל, מירעווידיטשלאנד, שוועדן און אנ' דערע לענדער. פאר זיין שאפונג איז כאראקטעריש די אנטפלעקונג פון ביבלישע מאטיוון און פילאסאפישע געדאנקען. א באזונדער ארט פארנעמען ווערק לויט די מאטיוון פון גריגארי קאנאוויטשעס פראזע.

אוטאפארטרעט

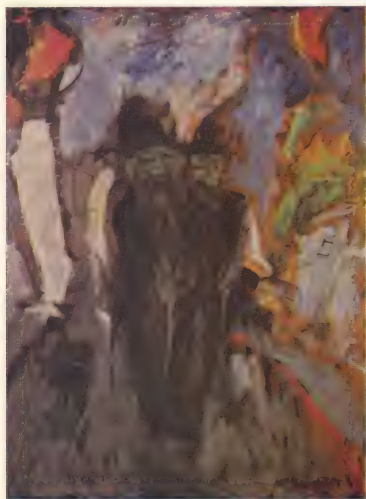
א הארבסטיקער סידלער

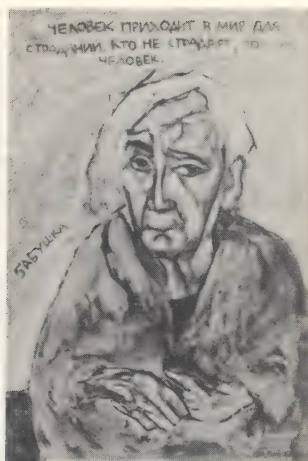
א געטא-ליד

כאום דער מעשאַרעס

די ראבאָנים זינגען געקומען

א מאַנעבל אפן בענקל

ווערט — דערגייט די יארן. נאָר פון איר וועלן מיר אינגיכן פאָטער ווערן... אין די לערער? און די מאמע? עמעס, כ'האָב זיך דערווייט גאָר א האַרשע זאך...

— וואָס פאר א זאך?

— אלע פייגל לעבן ניט לאַנג. כּוץ א קראָ. א קראָ לעבט דריי ווינדערט יאָר. נאָר א קראָ צו זיין איז א כאַרפּע. און א האַרצאָבי פאַרקעט זיך ס'גאנצע לעבן אין מיסט, און א בושל עסט פּרעש.

— איך וואָלט געקאָנט.

— נו? טאָקע?

מיר זינען דערפאַרן צו דער מעבל־פאַבריק. בא דעם טויער איז געווען א האַמיון.

— מילכאָמע, — האָט געזאָגט שײַמע. — מ'האָט איבערגעגעבן דורך ראדאָ.

— ווי?

— אין שפּאַניע. פאַפּא האָט אליין געהערט. די דייטשן זינען אָנגעפאלן אַף שפּאַניע. די

שפּאַניער האָבן בלויז בייקטן, און די דייטשן טאנקען און אַרעאָפּלאַנען. דו האָסט ווען געזען אַן אַרעאָפּלאַן?

— גיין.

— און א טאַנק?

— גיין.

— און איך האָב געזען. אין שטאָט. אפן פאַראד.

איך האָב אָפּגעשטעלט די קלייאַטשע, זיך אופגעהויבן און, שטײַענדיק אפן וואָגן, דערזען א יאט, וואָס האָט געשניטן מיט דער דלאָנע די לופט און אויסגעשרייען מאַדנע ווערטער, ענלעכע צו די, וואָס דער דאָקטער יאָכעלסאָן פלעגט געברויכן.

— פאַשיזם...

— פאַלאַנגא...

— רעפּובליק...

— פאַר ווייטער, — האָט געזאָגט שײַמע. — דאָס איז ניט אינטערעסאַנט.

דער האַמיון האָט געהערט דעם יאט און געשוויגן.

די בעסוילעם־קלייאַטשע האָט גלייכניצטיק באַזעצט מיט די אוייערן, געצופט מיט אירע ווייכע לייפן דאָס גראָז לעבן דעם צאָם. איבער איר צעפאַלטער גרינע האָבן געהוירשעט מאַנערע פליגן, און שײַמען האָט געגראַבלט מיטן פינגער אין זיין באַשפּרענקלטער נאָז. אלץ איז געווען, ווי פּרײַער, כּוץ דער דלאָנע, וואָס האָט געשניטן די לופט, און דער שטייט, פיל מיט צאָרן און אפּגעבראַכט קייט.

— פאַנאַנדערגיין זיך! — האָב איך פּלוצעם דערהערט אַן אנדער שטייט און איך האָב דערזען אינדזער שטעטלעך פּאַלייאַנט. „פאַריאדאָק“ איז צוגעלאָפן צום יאט און אים אָנגעכאַפט פאַר דער האַנט, ער זאָל מער ניט שניידן די לופט — די לופט פון אינדזער שטעטל, אין וועלכן ס'האָבן נאָר קיינמאַל ניט געקלונגען אוועלעכע ווערטער. נאָר דער יאט האָט נאָר אלץ אויסגעשרייען ווערטער און זיין געשריי האָט אונטערגעכאַפט דער עכאָ און אָפּגעטראָגן עס ערגעץ־ווייט הינטערן טייך און וואַלד און עפּשער נאָך ווייטער, צו די שפּאַניער און דייטשן.

סאָפּקאַטאָ איז דער יאט אנשוויגן געוואָרן. דער האַמיון איז זיך פאַנאַנדערגעגאַנגען און איך האָב א שטייט געגעבן די בעסוילעם־קלייאַטשע.

— דו ביסט פאַר וועמען, שײַמע? — האָב איך געפרעגט דעם דאָקטערס זון.

— איר? ווי פאַפּא: פאַר די קראַנקע און אַרעמע.

— און די שפּאַניער זינען אַרעמע?

— אַרעמע.

מיר זינען צוגעפאַרן צום טייך, זיך אויסגעטאָן און אָנגעהויבן זיך פליעסקען אין דעם וואַרע מען וואַסער, וואָס האָט געשמעקט מיט פיש און אַטשערעט.

— און איצטער, — האָט געזאָגט שײַמע נאָכן באַדן זיך, — וועל איך דיר אויסזאָגן דעם גלאַדער נעם סאָד.

— וואָס פאַר א סאָד?

— מיר פאַרן פונדאנען וואַקע.

— אַף אינגאנצן?

— אַף אינגאנצן.

— אין שטאָט?

— נאָך ווייטער.

— וווּ קאָן זיין נאָך ווייטער? צי דען קיין שפּאַניע?

— קיין אמעריקע.
 — א ליגן.
 — זאל איך אזוי לעבן. פאפא האט זיך שוין צוזאמענגערעדט מיטן חירשנינקאס.
 — ער פירט אייך אהין?
 — ניין. דער חירשנינקאס קויפט בא אונדז דאס ווייז און דעם סאד.
 — און פארוואס פאָרט איר?
 — אין אמעריקע איז ניטא קיין היטלער.
 — בא אונדז אין שטעטל איז ער אייך ניטא.
 — דערווייל ניט. אבער ער איז דאָרטן, הינטערן טיך. — שימען האט א מאך געטאן מיט
 דער האנט צו דער בריק. — היטלער הארגעט יידן.
 — און שפאניער אייך?
 — דאכט זיך. ער וועט אונדז אייך אוועקהארגענען, אויב מירן ניט אוועקפארן. פאפא ווייסט.
 — ער האט זיך געלערנט אין דייטשלאנד.
 — און ווער וועט דא היילן?
 — וועמען?
 — אלעמען.
 — ס'וועט קומען אן אנדער דאקטער. די מאמע וויל ניט. און איך וויל. פאפא האלט פון אמע-
 ריקע. ער זאגט, אז דאָרטן גייען די צוגן אונטער דער ערד און די הויזער זינען אזוי הויך —
 פון דאך גרייכט מען מאמעש דעם הימל. קום אייך פארן מיט אונדז.
 — ניין. איך וועל ווארטן.
 — אי וועמען?
 — אי מירן טאטן. עפּשער וועט איר דא נאך בלייבן? תפּשער וועלן די שפאניער בייקומען
 דעם היטלער? — מיר איז געווען א שטאד צו פארלירן שימענען.
 — אויב פאפא האט באשלאָסן, וועט עס בלייבן, ווי ער זאגט. קום צו אונדז צוגאסט, דא-
 נילקען!
 — כ'חזק' ווען אריינצוגיין, — האב איך געזאגט. אויסגעשפאנט די קליאטשע, גענומען זי פארן
 צאם און אוועקגעפירט צום טיך. זי איז אריין אין חאסער און אָנגעהויבן פאמעלעך און זשענדע
 צו שריינען, הייבנדיק פון צייט צו צייט די מאָרדע און באשקנדיק דעם ארום, וואָס איז פארווי-
 קען געווען אין א דיוועס נעפֿל.
 — ס'איז פארייז דער שאבעס, ס'איז געקומען וונטיק, און יויסעף איז אלץ ניט געווען. עפּשער
 האט מיט אים האָט געטאָפּט אין שטאָטן איך בין געלעגן איך דער הארטער בעט און מיט שרעק
 געטראכט, האָט וועט זיין מיט מיר, אויב בין אפּגעקוקן וועט גיט קומען, ווער וועט זיין דער שווימער
 אפּן בעסוילעם, ווער וועט גראָבן גריבער, ווער וועט ארומזען די קליאטשע. איך סאָר דאָך גיט אלץ
 אוועקווארפן אין אנטלויפן צום זייערמאכער פאקעלשטיק.
 — שטערן האָבן אריינגעקוקט אין פענצטער פון שטיבל, זיי זינען געווען גרייסע און לויכטן-
 דיקע און פון וויער שיין איז געווען נאך איימעדיקער. ס'האָט זיך געדאכט, אז טויזנטער אויגן קוקן
 זיך נאך און פרווון אויס זיין סאטלאָנעס. יויסעף האָט אמאָל געזאָגט, אז שטערן זינען די אויגן
 פון פארשטארבענע צאדיקים, וואָס זינען אריינגעפאלן אין גאניידן. פון זיי קאָן מען גיט ערגעץ
 אוועקגיין, גאָרניט אויסבאהאלטן.
 — איך בין אופגעשטאנען פון בעט, פארצויגן דאָס פאָרענגל, נאָר אייך דורך דעם דינעם ציץ
 איז אדורכגעדרונגען דאָס ליכט, און דאָ איז נאָך די לעזאָנע אויך דאָ — זי בלייטשטעט, ווי אן
 אליומינענער טאָפּ, וואָס די באָנע האָט אויסגעשייערט לעקאָועד יאָמטעו.
 — קידיקין, — האָב איך א רות געטאן די קאץ, קעדיי צו פארטרייבן די איימע. זי איז ארויס
 פון דער פינצטערדיש און אָנגעשטעלט איך מיר א פאָר בלודנע אויגן-שטערנדלעך. — ווילסט, וועל
 איך דיר אופשפילן אפּן פידל?
 — מיאן, — איז מאַסקין געווען די קאץ.
 — איך האָב איר אופגעשפילט א לידל, וואָס די באָנע פלעגט מיר אמאָל זינגען, וועגן בען-
 מילדער, וואָס האָט געפאשעט זיין ציגעלע.
 — די קאץ האָט מיר אופגעקוקט געהערט, אין אירע אויגן-שטערנדלעך איז געווען אויסגעגאָסן
 א מיטליד, ווי מיטטאמע אייך בא יענע צאדיקים.
 — אז דער וואנטווייגער האָט אָפּגעקלאפּט צוועקין, האָב איך אפּגעהערט צו שפילן אין אָנגע-
 הויבן צו שמעסן מיט דער קאץ וועגן אירע כאטאָים.

— דו האָסט היינט ווידער אופגעגעסן א פינגלעך, — האָב איך איר פירגעוואָרפן.
 — מיא, — האָט געענטפערט די קאץ. זי פלעגט גאנצע טעג זיך ארומטראָגן איבערן בע-
 סוילעם, געיאָגט זיך נאָך פייגל און אמאל פלעגט זי זיך אוועקוועגן און מיט טי-
 חעדיקע אויגן נאָכגעשפּירט זיי, ווי זיי פליען. אויב קען וואָלטן געקאָנט פליען, וואָס וואָלטן, נע-
 בער, געטאָן די פייגל?
 — א פייגל איז דען געשמאקער פאר א מיז?
 — מיא, — האָט באשטעטיקט די ווילדעל-וועטיוועניצע.
 — וועסט אריינפאלן אין געהענעם פאר דינע וינד.
 די קאץ איז ארומגעשפּרונגען מיר אָף די קני און האָט מיט איר מורמל באשטעטיקט, אז זי
 שלאָגט זיך אלעכעט.
 פארוואָס ווארפטו זיך ניט אָף די קראַנץ? האָסט מירען? די באַבע איז אָף דיר אין קאס.
 די קראַנץ טראָגן זיך ארום איבער איר קייזער און לאָזן זי ניט צורו. כאפ קראַנץ!
 — מיא, — איז מאַססן געווען די קאץ. זי האָט געוואלט, ווי ס'איז דער קייזער פון דער
 באַבע, פלעגט אָפט קומען אהין, רייבן זיך אָן דער מאַציזע און געקלאָגט זיך אָף איר ביטערער
 דאָליע, אָף יויסעפן, אָף מיר און אָף די פייגל, וואָס פליען עפעס אלץ אין הימל און אָף דער ערד
 לאָזן זיי זיך אראָפּ מער ניט אָף צו רייצן זיך מיט איר.
 באַניצען איז געקומען יויסעף. ער איז אריין אין שטוב, א קוק געטאָן אָף מיר, דערנאָך אָף
 דער קאץ און געפרעגט:
 — קיינער איז ניט געשטאַרבן?
 — קיינער ניט.
 — זיי לאָזן ניט אָפּ דיין אלטן, דאָנילעך, — האָט זיך פארענטפערט יויסעף. — אַט אווי, ברוי-
 דערל, איז עס. איר האָב מיט זיי אויז גערעדט און אווי. לאָזן ניט. — ער האָט זיך שווער אראָפּ-
 געלאָזן אָף דער באַנק, — כ'האָב זיך פארהאלטן א ביסל. א סריפע געלאָשן.
 — א מיינע?
 — מיט דיין זיידן לעבט אין איין צימער איינער א פאָזשארניק איציק. האָט ער אָנגעשטעלט
 א הויפן שטריי, ארונטערגעלייגט אונטער דער בעט און אָנגעצונדן.
 — אָנגעצונדן?
 — קיינער האָט אים ניט געוואלט גלייבן, אז ער איז אמאל געקראָכן אָף די העכסטע דעכער.
 נו, האָט ער געוואלט חיוון, אז ער איז דער עמעסער פאָזשארניק.
 מיין אַפּעקלן איז אנשויגן געוואָרן, א קוק געטאָן אפן פענצטער, דורך וועלכן ס'האָט זיך גע-
 רויטלט די פרימאָרגנדיקע זון, און האָט אָפּגעוויפּט:
 — כאַטש ווער הייסט, עפּשער וואָלט געווען בעסער, אלץ וואָל דאָרט אָפּברענען.
 — מיטן זיידן צוזאמען?
 — עפּשער וואָלט עס געווען מער קעדי פאר אים. אָף דער עלטער פליט א מענטש צו לאַנג.
 דו האָסט אָנגעפאָיעט די קליאטשע?
 — אָנגעפאָיעט, — האָב איך געענטפערט. — דאָקטער יאָכעלסאָן פאַרט קיין אמעריקע.
 יויסעף האָט געשוויגן, ווי ער וואָלט עס ניט געהערט. ער איז געווען אָף דעם בענקל און
 געקוקט אפן פענצטער, וואָס איז באלויכטן געווען פונעם קאָיאָר, און אין זיינע אויגן, פונקט ווי
 אין די אויגן פון דער קאץ, איז גאָרנישט ניט געווען, כּוץ מידקייט און מיטלדער.
 אין צוויי וואָכן ארום איז צום בעסילעם צוגעפאַרן יאָכעלסאָן בריטשקע. דער דאָקטער איז
 אראָפּגעשפּרונגען פון די קאָלעס, ארויסגעוועצט דאָס הויב און שיענען און מיט עפעס א פייערלעכער
 לאַנגזאָמקייט אוועק צום קאברענס שטיבל.
 — מיר זיינען געקומען זיך געוועגענען, — האָט געזאָגט יאָכעלסאָן.
 — זייער ווייל, — האָט געזאָגט דער קאברען. — איך מיט דאָליקען האָבן פאַריקע וואָך גע-
 בראכט אין אָרדענונג ביידע קוואַרטן.
 דאָקטער יאָכעלסאָן איז ערנסט און שוויגנדיק אוועק צום קייזער פון זיין פאַטער.
 פאַסט אויף דעם קייזער, רעב יויסעף, — האָט ער שטייל געבעטן.
 — אויב איך וועל אליין ניט אוועקפאַרן, — האָט יענער געענטפערט.
 — איר קלייבט זיך דען אייך קיין אמעריקע? — האָט זיך פארוואַנדערט יאָכעלסאָן.
 — מיין אמעריקע איז אַט דאָרטן, הינטערן קוסטל, — האָט יויסעף געוויזן אפן בערגל.
 — איך וועל אייך איבערלאָזן אלס דאנק פאַר דעם פערד און די בריטשקע.
 — א דאנק אייך, — האָט דער קאברען געזאָגט מיט א טיף גערייטער שטיי.

— פאר דעם גוטס, וואס איר האט געטאן... דאנילקען... מיר... אונדז אלעמען...

מיט דעם זעלבן ערנסט איז יאכעלסאן אוועק צום קייזער פון זיין שווער. די דאקטערשע האט געווישט מיט א טיכל די אויגן.

— הער דאקטער, — האט זיך יויסעי געווענדט צו יאכעלסאנען, — וואס וועט זיין, אז אלע וועלן זיך צעפארן: ווער אין אמעריקע, ווער אין מייסעוויקנים, ווער אין טורמען א בעסילעם לעבט דאך נאר קאלומאן כאטש איין מענטש באוואוסט אים.

— עמעצער וועט בלייבן, — האט געזאגט דער דאקטער און מיט דער זעלבער פיערלעכער ערנסטקייט אוועק צום ארויסגאנג.

— אין דער בריטשקע, — האט ער געזאגט באם טויער, — ליגן פארשיידענע זאכן פאר דא נילקען. ער איז דאך פון איין וואקס מיט שיעמען... קרייזעס נישט דאס יונגל. זעט פון אים מאכן א מענטש, לאז דער דערלענען עפעס א מעלאקע. דאס איז דאס גרעסטע גליק איך דער וועלט.

— עמעס, — האט געזאגט דער קאברען, — אבער איך קאן זייער ווייניק טאן.

די יאכעלסאנס זינען שוין פארביי דער בריטשקע, און יויסעי האט זיי אנגערופן:

— ווהיין?

— איך דער סטאנציע. מיר האבן שוין אלץ אינגעפאקט און אוועקגעפירט.

— צו וואס דארפט איר עס גיין צופוס אזא מעהאלער?

— איך וויל אזוי אוועקגיין פונדאנען, ווי מיט צוואנציק יאר צוריק, ווען איך האב קיין זאך נישט געהאט — נישט קיין חייב, נישט קיין זון, נישט קיין בריטשקע, נישט קיין סאך. גארנישט נישט, כוץ ווייטיק, נו, זינט געוונט!

זיי זינען ארויס אפן העג, און מיר האבן לאנג נאכגעקוקט, ווי זיי דערווייטערן זיך: דער קאברען, איך און דעם דאקטערס פערד. אבער נישט יויסעי, נישט דאס פערד האבן זיך אין דעם מאמענט נישט געפילט אזוי באוואוסט, ווי איך. באוואוסט צוליב אמעריקע, און גאר באוואוסט צוליב היטלערן, וואס האט פארטריבן פון שטעטל דעם בעסטן מענטשן אין דער וועלט.

— צי איז דען היטלער אזא שטארקער? — האב איך געפרעגט בא יויסעפן, ווען די יאכעלסאנס זינען שוין פארשוואנדן.

— כהאב אין ציריך זיך מיט אים נישט פארמאסטן, — האט א שמיכל געטאן יויסעי. — קום בעסער זיך איינקוקן, וואס פאר א זאכן האט דיר איבערגעלאזט יאכעלסאן.

נאך מיר האבן נישט אינטערעסירט די זאכן, וואס יאכעלסאן האט מיר איבערגעלאזט. איך האב געוואלט וויסן, פארוואס היטלער שלאגט אונדז.

— פרעג מיר בעכירעם, — האט געזאגט דער קאברען. — וועמען, אשטייגער, וועלן מיר פארקויפן אינדער פערד?

— היטלערן, — האב איך זיך באליידיקט.

— דאנילקע, דו טראכטסט צופיל. און טראכטן טראכטסט, ווי דיין פאטער. סאיז נישט גוט. פאראן א גאט איך דער וועלט, זאל ער טראכטן. אים וועט מען נישט אריינזעצן, וואס ער זאל נישט טראכטן. אין מיר, דאנילקע, זינען פאשעטע כח וועקעמעס. מיר טראכטן אינדערהויך.

— נו, איז וואס?

— טראכטן אינדערהויך איז געפערלעך.

— אבער איר טראכט דאך, לעמאשע, וועגן דער קליאטשע.

— וועגן דער קליאטשע מעג מען.

— און וועגן וואס טאג מען נישט?

— מאלד וועגן וואס. וואס וועל איך, אשטייגער, האבן דערפון, וואס איך וועל טראכטן טאגן אים, טאגאניין וועגן היטלערן? אויב סאיז באשערט, מע זאל אינדז אייכהארגענען, וועט מען אונדז אויסהארגענען. קאמיר טראכטן, דאנילקע, וועגן דער קליאטשע, אזוי, ברודער, איז עס...

די קליאטשע האבן מיר פארקויפט דעם וואסערפירער אניצעטאס.

אניצעטאס האט זיך לאנג געדונגען, ער האט אלץ געטיינעט, אז איין זאך איז פירן טויטע, און אן אנדער זאך — וואסער. אן אנדערש מאל וועגט א בארמינען ווייניקער, ווי א פוסטע פאס, ביפראט נאך, אז עס רעדט זיך וועגן יידן, וועמען מע פירט אן א טרויע, און ער, אניצעטאס, דארף דאך פירן נישט קיין פוסטע פאס, נאך אן אנגעפילטע מיט וואסער, און אז צען ליט דאס איז גענוג און איבערגענוג פאר אזא פאדלע.

סאפאליסטי זינען זיי מישווע געווארן איך צוועקלייט און זינען אוועק צו דראגאצקין בא שפריצן די קניע.

— דעם אינטערשיד, — האָט געזאָגט אַניצעטאס, — וועלן מיר פארמינען, און דאן וועט קייער גיט זיין באוואלט.

בא דראגאצקין אין טראקטיר האָט יויסעף געהאט זיין אָרט. דאָס איז געווען לעבן פענצטער, דורך וועלכן מע האָט געקענט זען דעם הויכער אפן סיך — די הילדערנע בריק — און עפראים קלינגמאנס בענויךקאלאָנקע. פון צייט צו צייט פלעגט מיין אָפּקען קומען צו דראגאצקין, קעדי, ווי ער אליין האָט זיך אויסגעדרויקט, א קוק צו טאָן אפן גרויסן חעג פון לעבן, אָי די וועגענער און מאשינען, וואָס פאָרן היין און צוריק, און דעריקער אפן סיך, וואָס דערמאָנט אים זיין אייגענע געט גייר — אויז שטיל און נישטוויסנדיק צוליב וואָס, צוליב ווען פליסט ער. נאָר איצטער איז יויסעפס טישל געווען פארגומען.

— בעזשענצעס, — האָט דער טראקטירשטיק דערקלערט ביים יויסעף האָט א קוק געגעבן אָי די אומבאקאנטע.

די בעזשענצעס האָבן זיך אופגעהויבן און זיך פארנייגט פארן קאברען, פארן וואסערפירער און פאר מיר.

— זיי זוכן, ווו איינצוקווארטירן זיך, — האָט געזאָגט דראגאצקין.

— בא מיר, ווייטסטו דאָ, איז פאר לעבעדיקע קיין אָרט נישט, — האָט געזאָגט יויסעף. — ברענג א פלעזשל שנאפס.

די בעזשענצעס זינגען געווען דריי: א רויטהאָריקער מאנצבל אין א געקעסטלט, ווי א שטאָר טישער טראַטאר, רעקל, א קליינע דארע פרוי מיט גרויסע אויגן, וואָס האָבן פארקאפט שוין גיט דאָס גאנצע פאָנעם, און א זויבער יינגל, קורץ אָפּגעשוירן.

אין האָב א טראכט געגעבן, ערשער צו זיי, — האָט געזאָגט דראגאצקין און געוויזן מיטן קאפ אָי מיין זיט. — דאָס הייז שטייט סיחויס א פוסטס. — ער האָט אוועקגעשטעלט יויסעפן א פלאש.

— ווער זינגען זיין

— ער איז א דייטש, זי — א יידישע.

— און וואָס טוען זיין

— ער איז א זיגערמאכער, זי — א שניידערקע און דער זון — א גימנאזיסט. — האָט ער אָפּגעהאקט, ווי א פוימען.

א זיגערמאכער? — בין איך פארבידעט געוואָרן און אָנגעשטעלט א פאָר אויגן אפן בעזשער נעץ, אָי זינען לאנגע הענט, אָי זינען, ווי נאָלדען, דינע און שפיציקע פינגער, אָי זינען געעפנט רעקל און אָי זינען שניפס, וואָס איז אראָפּגעהאנגען, ווי א פארשטארקער פאָמפּעדיקל. — א זיגערמאכער?

— יא, — האָט צוגעשאַקלט מיטן קאפ דער רויטהאָריקער מאנצבל. — איך בין איין אור-מיסטער... — האָט ער גערעדט, קונדיק אָי מיר, אזא פארבידעשט.

— זיין זיידע, — האָט געזאָגט דער קאברען, — איז אויך אן אורמיסטער. לעכאיום — האָט ער אויסגערוקען מיט אַניצעטאס.

— דאס איסט ווונדערבאר! — איז אויך דער בעזשענצען נישטפאָל געוואָרן.

— און איך בין א קאברען, — האָט זיך פאָרגעשטעלט מיין אָפּקען.

— וואָס? וואָס?

— איין קאברען, פארשטייען זי, איין קאברען!

די פרוי האָט עפעס-וואָס אַיינגעשושקעט דעם רויטהאָריקן, און אירע גרויסע שווארצע אויגן זינען נאָך גרעסער געוואָרן.

— אָ — האָט אויסגערופן דער בעזשענצען. — יא, יא... מיין פראו סארא... מיין זאָן — וויל-

העלם...

— הערסט א מיסט, נאָכן קיזער אָנגערופן, — האָט געזאָגט דער קאברען, שוין א ביסל בע-גילופן.

— יא, — האָט געטיינעט ווייטער דער דייטש. — מיין נאמען איסט הערמאן... הערמאן האט צענמילער...

— דאנעל, — האָב איך מיך פאָרגעשטעלט און צוגעגעבן: — ביז דער טאטע וועט גיט קומען לעבט דאָרט.

די בעזשענצעס זינען געגאנגען נאָך מיר און דעם בעגילופנדיקן יויסעפן איבערן שטעטל מיט אראָפּגעלאָזענע קעפ, ווי זיי וואָלטן זיך געשעמט מיט זייער אומפארשטענדליכען לאָש, מיט זייער וויכערער קליידונג און פארישעמטקייט. זיי האָבן אַקשאַנעסדיק געשווינגן, און אין זייער שווינגן איז געווען עפעס פון דעם שווינג פון א מאַזיחע — רעטענישמוסל און פאטאלס.

אין טראקטיר נאך האט מין אפּעקן יויסעף געפרוּחט אוממינסערן דעם דריטש מיט פארשיידענע פראגעס, נאך יענער האט זיך באגרענעצט בלויז מיט זיבן אייטרופן, יא, יא.

— קיינער איז דער וועלט שטעלט נישט אויפיל פראגעס, ווי מיר, יידן, — האט געזאגט דער טראקטירשטיק. — אן אנדערש מאַך קלער איך, אז דער אייבערשטער האט אונז אפגעשטאן מיט פראגעס פון קאפ ביז די פיס, נאך די ענטפערס האט ער צוגעטיילט עמעצן אנדערש.

— יא, יא — איז מיט אלץ מאַסן געווען דער בעזשענעץ אין איז אנשווינג געווארן.

דעם גאנצן וועג האב איך געהאט כיישעק צו שטעלן דעם בעזשענעץ נאך איידאן-איינציקע פראגע: ווער איז היטלער און פארוואס האבן אלע מירע פאר אים — א יא, אי דער דאָסטער יאָכעל סאָן? זאָל דער רויטהאַריקער ענטפערן. עס קאָן דאָך נישט זיין, מע זאָל פארפאלגן א מענטשן סטאט אויף. מיט וואס האט זיך פארשוילדיקט דער דאָסטער, וועמען מ'האט א נאָמען געגעבן נאָכן קינזער. נאָמען, זיין פרוי סארא און זיין ווילדעלעס, וועמען מ'האט א נאָמען געגעבן נאָכן קינזער.

— רעב יויסעף, פרעגט בא יא, ווער איז דאָס היטלער, — האב איך געזאגט ביים מיר זינען צוגעגאנגען צו אונדזער שטוב. — און פארוואס הארגעט ער אונדז?

נאך נישט דער רויטהאַריקער הערמאן, נישט סארא מיט אירע גרויסע אויגן, נישט דאָס וונדל ווערעס האבן קיין אכט נישט געלייגט איך דער פראגע. און עפּשער האבן זיי אפילע דאָ, אין שטעטל, נאך אלץ געציטערט פאר דעם, וועמענס נאָמען ס'האט אָנגערופן מין אפּעקן. די בעזשענעס האבן בלויז געקוקט איך דעם בעגליפונדישן קאברען, איז זינען האַריקע פּינגער, אין וועלכע ס'האט ווי א געפאנגענער פיש, זיך געצאפלט דער שליסל פון דעם הויז, וואו איך בין געבוירן געווארן און געוואקסן.

אז מיר זינען אריין אין שטוב, האב איך דערפילט, ווי פון ערגעץ אויבן, פון סופיט, האבן זיך א שאט געגעבן איך מין קאפ פון און פּעדערן, געקלעפט צו מין פאָנעם, צו מילע הענט און פיס, צו מין פלייצע און ברוסט. פון יעדן פּעדערל האט פלוצעם אויף טרויעריק א ווייץ געטאן מיט דער באַבען, מיט אירע זידלעדיגע און איר לאסקע, אז איך האב געמוזט פארכיטן די ליפּ, קעדיי זיך נישט פאנאנדעררוינען און נישט אָרופן זי באַם נאָמען.

— קווארטירט זיך איין, — האט געזאגט יויסעף, געעפנט דעם קאמאר און אין פינצטעריש א שאר געטאן מיט דער האנט.

— דאָרט איז קיין זאך נישט, — האב איך געזאגט.
— געשייד האט איר? — האט יויסעף געפרעגט בא דער פרוי.
— ניי, — האט זי געזאגט, — מיר האבן מער נישט מיטגענומען דאָס נייטיקסטע פאר דער אר-בעט. — די בעזשענעק האט געוויזן איך א קליין טשעמאָדאנטשקל, וואס האט זיך צוגעטויליגט, ווי א הינטל, צו די פיס פונעם ווייגערמאכער.

— איסמאכט נישט אים? זאכן און א קלייניקעס. אבי דער נעפעש, — האט געזאגט דער קאברען. — איר, לאַמיר נעמען, האב ס'גאנצע לעבן אפגעלעבט אָן זאכן.
— און איר זינט גליקלעך?

— א טאג יא, א טאג נישט. א מענטשן טאָר מען נישט באַלענען. גליק פארדארבט א מענטשן.
— גליק פארדארבט?
— נו, יא, — האט אפגעפאסאנט יויסעף. — א גליקלעכער שפּיט איך אלץ, אפילע איך גאט.
— יא, יא, — האט צוגעשטימט דער רויטהאַריקער. — גאט איסט אימער גאט. — ער האט געווארן א בליק אפן וואנטזייגער.

— ער שטייט, — האט געזאגט יויסעף.
דער בעזשענעק האט געזאגט עפעס וואס דעם ווייב, און סארא האט איבערגעגעבן זינען ווער-טער דעם קאברען.

— הערמאנען געפילט נישט, אז א ווייגער שטייט. א ווייגער דארף גיין. אפילע אין א פוסטער שטוב. ער בעט בא אייך א דערלייבעניש אים צו פאריכטן. דאָס, זאָגט ער, וועט זיין זיין ערשטע ארבעט איך דער נייצער ערד.

— זאָל ער פאריכטן, — האט געזאגט דער אפּעקן.
— זאָל ער, — האב איך געזאגט.
— דאנקע שייין, — האט געזאגט הערמאן.

ער איז ארויף אפן טאבורעט און, זיך ווארגנדיק מיט שטייב, אראפגעריסן דעם ווייגער פון דער וואנט.

— וואנצן! — האט אויסער זיך אויסגעשריען דער, וואס איז אָנגערופן געווארן נאָכן קיין ווער. — וואנצן! — און האט געוויזן מיט זיין ווייב הענטל איך דער וואנט.
איך האב געקוקט איך די איבערגעשראקענע וואנצן, איך די אויסגעלייכטע צעריסענע טאפּעטן און געקלערט, אז די וואנצן וועלן נישט גיין זיך צוגעוויינען צום פרעמדן לאַשן, נישט גיין וועלן זי

ארויסקריכן פון זייערע שפאלטן און פארווכן פרעמד בלוט, און אויב זיי וועלן עס יא פארווכן, וועט זיי עס מיטמאך נישט אזוי געפערן ווערן, ווי אנדערע. און נאך האב איך געקלערט וועגן די מיין. אויב זיי זינען נאך נישט געפייגערט פון דענגער, דארפן זיי דאנקבאר זיין מיר און היטלערן — היטלערן דערפאר, האט ער האט ארויסגעטריבן די בעזשענצעס פון דיטשלאנד, און מיר — האט איך האב זיי אריינגענומען.

איך בין געשטאנען אינמיטן שטוב און שטילערהייט געגעבן א שוועד דעם טאפשאן, איך וועלן איך בין אויפ'ל יארן געשלאפן, דער פאדלאגע, איך וועלכער איך בין געגאנגען, דעם טיש, איך וועלכן איך האב אויפ'ל מאל געכילאכט דעם מוטנעם, ווי א פריילינגיטלעך, ארבעטונג, אפילע די וואנען הינטער די אויסגעבלייכטע צעריסענע מאפעס, אז מיר וועלן זיך נאך אומקערן אהער: אי איר, אי דער יידע, אי מיין פאטער שווער, האט איז פארשיקט געווארן פאר זינע טרייע גע-דאנקען.

באנאכט האב איך געזען א כאלעם.

אין אנדערער שטעטל איז געקומען היטלער. ער האט זיך אראפגעלאזן איך אן אעראפלאן צו-זאמען מיט זיינע סאלדאטן גלייך אפן מארקפלאץ, צוגעבונדן דעם אעראפלאן צו א סלופ, ווי מע בינדט צו א פערד, און זיך געלאזן גיין איבערן מארק. און דא איז גראד א מארקטאג, בא די פורן איז א געדערג פון חיבתער, זיי דינגען זיך, פילדערן און זידלען זיך.

— קארפון פרישע קארפון — שרייט די פישענדלעכע שיינע-דווייזע. — קויפט קארפון! קויפט, הארעלען — ווענדט זי זיך צו היטלערן און שלעפט ארויס פון קארב א פעטן גליטשיקן קארפ.

נאך היטלער זאגט איר:

— וואו, פארפלוכטע, פון מארק וואו

פארטריבן דעם מארק און זיך געטוהעט אפן בעסילעם. גייט ער צו צו זייסעפן, האט וואלט גראד אין אויסהאלטן די פאמיליע פון מיין ערשטן דערער אפן שטיין, און זאגט:

— אלעמען פון שטעטל האב איך שוין פארטריבן. פארוואס טראגסטו זיך נישט אפ, פארפלוכט-סער יודע?

— איך און דאניעל הייטן די טויטע, — ענטפערט יויסעף.

— איך וועל די טויטע אויך פארטריבן, — זאגט היטלער.

— טויטע קאן קיינער נישט פארטריבן, — ענטפערט יויסעף.

— און איך קאן! היי, סאלדאטן! איך באפעל אויסטרייבן אלע טויטע

— יא, יא, — ענטפערן אים די סאלדאטן, ווארפן זיך צו די קווארטן, רוקן מיט איינעם אראפ די מאניטשעס, גראבן אים די קווארטן און שרייבן:

— וואו, פארפלוכטע! וואו!

און די טויטע לויפן פון בעסילעם, שפרינגען איבער די אפגערוקטע מאניטשעס, שטויבן לעזן, פאלן, הייבן זיך אהן און לויפן ווהיין די אויגן טראגן, צום טיך, צום וואלד, און די סאלדאטן גייען אים מיט שיקערע געשרייען:

— וואו, פארפלוכטע! וואו!

אט לויפט יאכעלסאגן שווער, דער אלטער לעווין, און דער ווינט צעפאטלט זיין שיינע האד-רעספאנדעמדיק בארד און די האר שווימען אין דער לופט, דינע, גראדע, ווי שפינוועבס אנהייב אטען.

אט לויפט מיין ערשטער דערער רעב ארן, האט האט פארגעסן אי די פאריקמאכערסקע, אי זיין געליימטקייט, אי די אונזיכער ראכל.

אט איז אויך די באבע, זי האט זיך אפגעשטעלט, א קוק געטאן איך מיין זיט און אויסגערופן:

— וואס ווארטסטו, דאנילעקע! כאפ די קאץ און לויף!

— שטייט, שטייט — שרייט מיין אפערקן, דער קאבערן יויסעף. נאך די טויטע פאלגן אים נישט, זיי לויפן און לויפן, און איך כאפ זיך אהן אין קאלטן שווייס און חיים, און מיין געוויין פארטויבט דעם פרימארגן און דעם פריגלשן געשריי הינטערן פענצשער.

אינמיטן ווער האט מיין אפערקן געבראכט אפן בעסילעם הענער ראפאפארטן, דעם דערער פון דער שטעטלשער שול, א קענדלעכן אויסגעצערטן מענטשן אין אן אפגערייבן רעקל, א דורכ-געזיידטן מיט שויל און קרייז. א קליינשניקע צעקייטשטע יארמעלעקע האט צוגעדעקט זיין קאפ, וואס איז געווען פארוואקסן מיט פאטלעס און טויער. געווען איז ראפאפארט אלט א יאָר פופציק, נאך אריבערגעווען האט ער, ווי יעדער סובאטניק און טויערמענטש, א טאך לעטער.

— רעב הענער געווען שרייבן, ליינען און רעכענען, — האט געזאגט יויסעף. — אין א יאָר ארום וועט דיר ווערן דרייצן. דו וועסט ווערן א פאלנער ייד, אליין שוין זיין פאראנט-

הארטלעך פאר דינע מיטן. איז קעדיי דו זאלסט נישט מאכן צופיל יונד, דארפסטו זיך לערנען און פאנגענדיקליכן.

— לערנען דארף מען, נישט קעדיי צו מאכן חייניקער יונד, נאר קעדיי זיך ארויסצוריינען און זען וואס חייניקער זאלן פאר זיי, — האט דערקלערט ראפאפארט און צוגעגעבן: — אייב אייך איז ניכט, וועלן מיר לערנען איר דער פרייער לופט.

— גוט, — האט געזאגט יויסעי, — לערנט, רעבע, געוונטערהייט.

— געוונטערהייט? — האט א ביסערן שמיכל געגעבן הענער. — מינע לונגען זינען, ווי א רעשעטע, לאזן דורך אלץ, כוץ די כאלאנעס. איז פון וואס וועלן מיר אנהייבן, יינגל?

— איך חייט נישט.

— קירעמקא? וועל איך אפשניידן א רוט, — האט געזאגט הענער און מיט זיין פוילכלעך גענגל אוועק צו די קוסטעס.

— מיר האבן דאך אפגעזעצט, רעבע, — איז געזאגן אומרויט מיין אפערן.

— אפגעזעצט איז אפגעזעצט. נאר ס'קאן געמאלט זיין, אז מ'וועט אים דארפן ווערניגסוועגן א שמיט טאן.

ראפאפארט האט אפגעבראכן א רוט און פלוצעם זיך מידע געזען:

— מיך האט מען אין דער קינדהייט געשמיטן יעדן טאג. אז מע שמיטט, איז עס לעטוועג פון דעם, וועמען מע שמיטט. גיט, רעב יויסעי, און זינט רויט. אומזיסטאמינישט וועל איך דאס יינגל נישט טעפען.

— איך וועל זיך נישט לאזן, — מיך האט געטרייסלט פון פארדראס, — איך וועל אייך אפ-שניידן א רוט.

— דאס יינגל געפעלט מיר, — האט געזאגט הענער, — נו, שנייד אפ, איך וועל הארען.

ער האט זיך אוועקגעזעצט איר א קייווער, וואס איז געווען פארוואקסן מיט גראז און אנהייבן מיט א מעסערל אפצורייניקן די רוט.

— נו?

איך האב זיך נישט געריירט פון ארט.

— דאמילקע האט געמאכט קאטאזעס, — האט זיך אנגענומען פאר מיר מיין אפערן יויסעי.

— א שאד, — האט געזאגט ראפאפארט, — א שאד.

ער האט איר א וויילע אראפגענומען זיין יארמעלע, אויסשטעלנדיק אפן חוינט זיין קאפ, פיל מיט פאלטעס און טורע, טיף אריינגעטעמט אין זינע לעכערדיקע לונגען לופט און זיך פארמאסטן מיט זיין רוט איר א קרא, וואס האט אנגעשטעלט איר אים א פאר ענגענדיקע אויגן.

— גאט איז מיט אייך, רעבע, — האט דערשראקן געזאגט דער קאברען. — פארוואס קומט אים שמיטן?

— פארוואס? — ראפאפארט האט זיך פארקלערט און ארויסגעבראכט: — נו, כאטשבי פאר זיין

פאטער... פאר שווער...

— פאר מיין פאטער? — איך האב שוין כאראטע געהאט, וואס איך האב אייך נישט אפגע-

שניטן א רוט. — וואס האט איר אים געטאן?

— אראפגעפירט אים פון דערערהאזשער. אויסגעלערנט אים ליינען און שרייבן.

ראפאפארט איז אפגעשטאנען און ווידער זיך פארמאסטן איר א קרא, נאר יענע איז געזעסן אומבאוועגלעך, ווי זי וואלט כוויקע געמאכט פון אים פאר זיין מאכטלאזיקייט.

— לערער דארף מען יאגן פון די שטיבער, הינט אנרייזן איר זי, ווייל זי גיבן מענטשן נישט פרייט, נאר ספייקעס. ביטער, איז זי ביטער איז דער האניק פון וויסן... אויב דו ווילסט, יינגל, טויעס זיין פון אט דעם האניק — לאמיר אנהייבן. מירן אנהייבן פון רעכענען. דער איקער אין לעבן איז קאנען רעכענען. וויפל איז צוויי מאל צוויי?

— איך חייט נישט.

— דו וועסט קיינמאל נישט ווערן א ראטשילד. ראטשילד האט שוין אין דער מאמעס בויד גע-וויסט: צוויי מאל צוויי — דאס זינען פיר מינצן. נאר וואס רייט איך דיר וועגן אים. דו האסט גאר מיטטאמע קיינמאל נישט געהערט פון אים?

— נישט געהערט.

— דארף מען נישט, — האט געזאגט ראפאפארט, — אבער טאמער וועט זיך דיר פארוועלן ווערן א נאגיד?

— איך וויל ווערן א פויגל, — האב איך פריער געזאגט.

— אויסגעצייכנט. איך, לעמאשעל, האב אין דער קינדהייט געכאלעמט צו ווערן א מיוז. יא, יא, א מיוז... און דאס אלץ דערפאר, וואס מיך האט מען יעדן טאג געשלאגן. און נישט אפן הינטן, נאר איר דער פלייצע. מיט א וואלדערהאלץ, מיט א קאטשערע, מיט קוילעקעס. מיט וואס ס'האט זיך

געמאכט. ווען איך וואלט געווען א מיזל, וואלט דער שטיק-פאטער מיר נישט אפגעשלאגן די לונגען
און איך וואלט נישט געשפילט מיט כלום. האסט מיטטאג געזען, וואס פאר א קליינשניקע פלייצע
האט א מיזל. קלענער פון מיין יארמעלקע.

— געזען.

— מאלאדעזין — ראפאפארט האט זיך פארהוסט, אויסגעשפילט און לאנג געקוקט אפן ראזעכן
שפיט אי דעם גראז.

פון עריגעדווי דורך עפעס א לאך אין צאם איז אפן בעסילעס ארויף א קו. זי האט געצופט
מיט די ליפן דאס גראז צווישן די קווארים. איר שווערער אייטער האט זיך געשאקלט און די סאט-
קעס זינען ענלעך געווען איינגעקוואלענע קנאספן.

— לאז זי זיך פיסטער, — האט געזאגט ראפאפארט, איבערכאפנדיק מיין אומצופרידענעם בליק.
און דערנאך ראמען נאך איר אירע קניידלעך, — האב איך געזאגט.
איך האב פארטריבן די קו און צוריקגעקומען צו הענעכן, וואס האט נאך אלץ באטראכט זיין
שפיט אפן גראז.

— וועמענס מאצייע איז די גרעסטע אפן בעסילעס? — האט זיך נאכגעפרעגט ראפאפארט.

— דעם אלטן ראזס.

— טא קום אהין.

מיר זינען פאמלעלעך אוועק צום קייזער פונעם אלטן ראז. ראפאפארט איז געגאנגען פארויס,
און איך האב געקוקט איי זיין פלייצע און מיר האט זיך אויסגעראכט, אז דורך זיין אפגעטראגן רעקל
זע איך באשימפעלעך די רויסע פאסן פון וואלגעהעלצער און קאטשערעס.

— גוט, — האט געזאגט הענער, באקוקנדיק די מאצייע, — קימאט חיי א שולדטאזל.

ער האט ארויסגעשעלעפט פון קעשענע א קריידל און עפעס-וואס אנגעשריבן אפן שטיין.

אט דאס איז זיין נאמען, דאנילקען טוק און פארגעדענקו

איך האב זיך איינגעטען אין די גרויסע אויסזעס.

— מארגן וועסט עס אליין הונדערט מאל אנשרייבן. און איצער מעק איך עס אפ.

הענער האט אפגעריסן גראז, אפגעמעקט די אויפשריפט פון דער מאצייע און געזאגט:

— איי הינט איז גענוג.

דעם אלעפבייס האב איך גיך ביגעקומען, אבער מיט רעכענען איז עס געגאנגען שלעכט.
ער האט זיך לאנג געמאטערט מיט מיר, ביז איך בין דערגאנגען דעם סייכל פון צאל, וואס פון
איר, ווי ער האט אליין געזאגט, הענגט אפ אלץ: נאר און קלוג, ריך און ארעם.

— אט איי יענעם צווייגל זיצן צוויי קראצן, — האט געזאגט ראפאפארט. — אויב צו זיי וועלן
צוקומען נאך צוויי, וויפל קראצן וועלן דאן זיין איי דער צווייג?

— צוויי, — האב איך טייקע געענטפערט.

— אייב זיך נישט, באקלער.

— צוויי.

— פארהאט?

— ווייל יענע צוויי, וואס זיצן איצער, וועלן אדער זיי פארטריבן, אדער אליין אוועקפליען.

— מיט-מיט, — האט ראפאפארט געקראצט די פאטיליצע, — דאמיר נעמען אן אנדער מאשעל.

אין יענער ריי ליגן וועקס קווארים. אויב מיר וועלן צוויי אפנעמען, וויפל וועט בלייבן?

— אלע וועלן בלייבן.

— נישט עמעס.

— עמעס. קווארים טאר מען נישט טשעפען.

— א, גאט, — האט געשוויצט הענער ראפאפארט, — איי ליג דען פאר זיי צו טשעפען? איך
לייג פאר אפנעמען.

צום סוף ווער איז ראפאפארט פארט געלונגען מיר אריינצוהאקן אין מויער, אז אלע זאכן
אין דער וועלט קאן מען צוזאמענלייגן אדער אפנעמען, נישט רירנדיק זיי פון ארט, און איך האב אג-
געוויבן צוזאמענלייגן אלץ, וואס איך האב געזען.

ערשטנס, האב איך צוזאמענגעלייגט אלע קווארים פון בעסילעס: מיט די גאר אלטע האב איך
באקומען צוואנציק מאל צו הונדערט, דערנאך האב איך געצייילט די קראצן איי די צווייגן און עפעס
האט זיך באקומען, אז ס'איז אויך צוואנציק מאל צו הונדערט, נאר דאס בין איך נישט געווען איי-
גאנצן זיכער, מאכעס קראצן זינען סטראשנע ענלעך איינע איי דער צווייטער און איך האב גע-
קאנט זיך טויע זיין.

אז ס'איז געקומען די צייט אָפצורעכענען זיך מיט אים, האָב איך זיך אָנגענומען מיט מוט און געפרעגט בא אים:

— דערהייבט מיר, רעבע, איך צו שטעלן א פראגע.
— גו.
— איר הייסט מיטסאמע, פארוואס האט מען אריינגעזעצט מיין פאטער?
— אומגעפער.
— קיינער וויל מיר נישט זאגן דעם עמעס, — האָב איך זיך געקלאָגט.
— דעם עמעס הייסט קיינער נישט, — האָט געענטפערט ראפאָפּאָרט. — אָדער וויל נישט וויסן.
— וועגן מיין טאטן?
— וועגן אלץ אין דער העלט, — האָט געזאָגט ראפאָפּאָרט. — וויל דער עמעס, זאָלסטו וויסן זיין, ברענגט אריין טרויער.
— פארוואס זשע האט מען אים אהעקגעזעצט?
— פארשטייטו מיר, דיין טאטע האט געוואלט מאכן א נעם.
— וואס פאר א נעם?
— ענדערן די העלט־ארדענונג. נישט מער און נישט הייניקער.
— וואס איז דאס העלט־ארדענונג?
— העלט־ארדענונג? — ראפאָפּאָרט האט אָפגעשפילעט דאס רעקל, — העלט־ארדענונג דאס איז קינדעמקאל פאליציי.
— מיין טאטע האט געוואלט, ס'זאלן זיין אנדערע פאליצייאנאט?
— אומגעפער אזוי...
— גוטע...
— גוטע פאליצייאנאט זינען נישט. — הענדער האט א קראץ געטאן זיין דארן, ווי א שטארקעטניג, גוף. — אז דיין טאטע וועט קומען, וועט ער דיר אליין אלץ זאגן. נאר זאג אים נישט, אז דו ווילסט הערן א מייגל.
— פארוואס?

— וואס איז א מייגל אנטקעגן א פאליצייאנאט? צוויי נעבעכדיקע פליגלען און מער גאָרנישט. דיר האט גאט געגעבן פארנונט. נעקסטן ווערט, מירעזשעס, וועלן מיר זיך אפאנעמעסן פארניען מען מיט לערנען. איך וועל דיר צוגרייטן, זאָלסט קענען אָנקומען אין שטאָלע. אלע מיינע ביו איצט טיקע טאלמירט זינען געווען בעהיימעס. געוואלט הערן קרעמער, מעקלער, הענדלער. קיינעס פון זיי איז נישט אופגעקומען דער ווילן אפצוהייבן זיך אין דער הייז, שוועבן אונטער די הימלען. אריב איך וועל לעבן, וועל איך אומבאדינגט קומען אהער צו דיר. גאט מיין פאטער, ווי גוט דא איז! כ'האָב גאָר קיינמאל נישט געטראכט... אזא לופט! אזוי איך דער שווייץ... ס'איז דא אזא לאנד — שווייץ.

— רעבע, איר זינט דאָרט געווען?
— איך, ליבער פריינט, בין אימערסום געווען. אין געדאנקען, פארשטייט זיך. דאכט זיך, ס'קלייבט זיך אַי א רעגן. — ראפאָפּאָרט האט אפגעוויבן די אַייגן צום הימל, וואס איז געווען פארדעקט מיט שווערע, שוין נישט ווערדיקע וואַלקעס און געזאָגט: — אז גאט גיט רעגן, וועט ער געבן א דאך אויך.

— וויפל קומען מיר איך, רעבע? — האָט געפרעגט יויסע, אז מיר זינען אריין פון רעגן אין שטוב.

— גאָרניט, — האָט געענטפערט הענדער. — אייער לופט איז טייערער פון געלט.
— לופט איז לופט, און געלט איז געלט, — האָט געזאָגט דער קאברען און ארויסגעלייגט א זשענעניע זילבערנע מינצן.

— איך קוק אין פענצטער און טראכט: צו וואס פאר א רוער דארפן זיי אַט די סאָסנעס, אַט די בלומען, וואָס שמעקן ווי האָגיק, אַט דאָס הייכע וואָס לאַסקענע גראָז?

— ווער זיי?

— די טויטע. — האָט געזאָגט ראפאָפּאָרט. — פארוואס האָט גאט געוואָרפן אזא אומכיין אַי די לעבעדיקע? פארוואס האָט ער אונדז אריינגעזאָגט אין די דושנע נארעס, באַזעצט אונדז אין דעם איימעק־האָבאָקאָ? ווער האָט עס אונדז אריינגעלייגט אין סיכל, מיר וואָלן מיט פינע טויזנט יאָר צו ריק אַראָפּגיין פון די ביימער אַי דער ערד? וואָס האָבן מיר דאָ געמוען?

— ס'האָט זיך געדאכט, אז ראפאָפּאָרט רעדט נישט צו אונדז, נאר צום לאַנגזאמען רעגן, און דער רעגן האָט אים געהערט. נישט איבערשלאָגנדיק אים, ווי דאָס האָלט געדענדט גאט אליין.

— די לעצטע צייט קלער איך אלץ, אז מיר דארפן זיך אומקערן צוריק.

— ווהיז? — האט ארויסגעשטעט דער קאברען.
— אדון. — ראפאפארט האט געוויזן אף די שפיץ סאטנעס.

אין א ליידישע ארום האט ראפאפארט זיך אפגעהאנגען אף א צווייג פון א בעריאזע.
אוי אזוי ער שטעקן געבליבן אפן האלבן וועג צווישן דער ערד און די ביימער, צו וועלכע
ער האט געשטרעבט זיך אומצוקערן.

נאך הענקעס לעוויזע — און באגראבן האט מען אים נישט ווי מע באגראבט אלעמען, נאר היי-
טערן צאם — האב איך לאנג נישט געקאנט קומען צוריק. אין קאפ האבן געוויבילע נייטקלארע גע-
דאנקען, האט האבן מיר נישט געלאזט צוריק. באוונדערט האט מיר געפלאגט איין געדאנק, און אז
מיין אפערן, יויסעי האט עס דערהערט, איז ער אויף בלייבן געווארן פון צארן.

— אריבערטרעגן ראפאפארט אפן בעסילעס? ביסט מעשועג, צי כאסערדייע?
עפשויער בין איך טאקע כאסערדייע, נאר פארוואס האט מען דעם גאנצע וועלדעלע יענערס?
געקאנט אוועקלייגן נעבן דעם אלטן ראח און דער לערער ראפאפארט דארף ליגן צוזאמען מיטן
שטאטמערשונגענס אבע זינגער הינטערן צאם?

— ער האט זיך אליין געהארגעט, — איז אויסער זיך געווען דער קאברען.

— איז ווער וועט האט אים געדארפט הארגענען?

— דער ריבוינעשעליצעס! — האט זיך געקאכט יויסעי. — נאר ער האט דאס רעכט.

— און פארוואס האט מען דעם שטאטמערשונגענס אבע באגראבן הינטערן צאם? אים האט

דאך גאט געהארגעט.

— דער אייבערשטער דארף טיטן אי דאס גאשמייס, אי דאס רוכניעס, און אבע האט זיין
רוכניעס אליין געפאטערט. — האט זיך געפלאגטערט דער קאברען.

די דאזיקע דערקלערונג האט נאך מער צערודערט מיין נעשעמע, און דא האט זיך מיסע
פוקס אונטערגעגאנגען דער הארבסט, זינגען געפאלן די בלעטער פון די ביימער, די קראצע האבן
געקארקעט אזוי, אז מ'האט געקאנט טויב ווערן, און מ'האט געווארן פינצטער, ווי
א וואלקן, ווייל דער אסיער האט, כוז ניע טויטע, קיין גוטס נישט אנגעזאגט.
גאנצענע טעג האבן מיר געברענגט די אראפגעפאלענע בלעטער.

איך האב געקוקט אפן בלויעלען פיער און געקלערט, ווי ווערט מען פאטער פון מינע גע-
דאנקען. ס'וואלט געווען גוט, ווען מע קאן זיי צוזאמענשטעלן ווי בלעטער און אנגינדן זיי. זאלן זיי
אויסגיין מיט פיער. נאר די געדאנקען זינגען אנגעוואקסן אין קאפ, ווי ניע בלעטער אף א בוים.
פארברענט איינע, וועלן אין פריילינג אויסוואקסן אנדערע, נאך ערגערע, ווי פריער.

פרייטיק פלעגן מיר, איך און מ'האט געקוקט יויסעי, גיין אין באד אפן אנדערן עק שטעטל.
קידעמאטל פלעגן דער קאברען וואשן זיין הילצערנעס פוס. ער פלעגט אים באגיסן מיט ווידיקן
וואסער, אפאקראצן מיט די נעגל פון אים די בלאטע און ארויסטראגן אים אין פאדערשטיבל. דערנאך
פלעגט ער זיך וואשן, שמיסן מיטן בעזעס און זינגען א מאדנע לידל, האט איז באשטאנען פון
איין שורה:

— א, מ'האט ליבער אוואוסטין, אוואוסטין, אוואוסטין!

שפעטער האט מיר דער קאברען געשיקט אהיים, שטענדיק מיט איין און דעם זעלבן אנוואג:

— פארגעס נישט אונטערוועגס אריינגיין נאך ביר.

געוויינלעך פלעג איך גיין צו דראנאצקיס טראקטיר נישט מיט דער גאס, נאר פארקירצנדיק
דעם וועג, דורך די געטרעטער. נאך דאס מאל האב איך באשלאסן צו גיין מיט דער גאס פארביי
אנדערע שטוב, קעדיי כאטש פונדערווייטנס ווארפן א בליק אף דער נידעריקער טיר, אף דעם
ווייטנס פענצטער. יעדעס מאל האב איך מיט עפעס אן אימרו געווארט, צי האט זיך נישט באוויזן אפן
פענצטער א ציפערבלאט, אנגעמאלט דורך אנופראט, און געקלערט, אז מיר וועט דאן אויסקומען
צו ווארפן א שטיין אין ציפערבלאט. אבער נישט קיין שידל, וויגערמאכער פון דייטשלאנד, נישט קיין
ציפערבלאט איז נישט געווען.

— דאזיקען — האב איך דערהערט פלוצעם סארעס שטיין. — ווארט א ביסל!

כ'האב זיך אפגעשטעלט.

— דא איז געווען עפעס א מאנצבל, — האט די בעזשענקע זיך צערעדט, — ער האט געוואלט

די אלטע, אדער דעם אלטן...

די פינגער האבן זיך בא מיר אויסגעלייכט, איך האב דערהערט דעם קלאנג פון דער פלאש,
וואס צעברענט זיך, און זיך געלאזט לויפן.

איך בין אריינגעלאפן אין הילצערנעס בעסילעס-טייער און זיך ארומגעקוקט.

אזוי איז עס טאקע געווען: דאָרט אפן בערגל, וואָ עס האָט גערוישט מיט אירע בלעטער און אלעס, אָנגעוואַפּטע מיט לעבנס־כאַכמע, סאַסנע, וואָס פון איר שפּיץ האָט מען געקאַנט זען דעם מאַרק מיט די פּויערישע פּרין און מיט די אייביקע ווייבער, וואָס נישטערן אַרום נאָך ביליקע בול־בעס און אייער, — דאָרט איז געשטאַנען אַ מיטל־וואַסער־מאַנזל אין אַ גרויען מאַנטל און אַן אַ היטל. דער אָסיענדיקער ווינט האָט געפאַטלט זיינע קורצע און האַרטע האָר.

איר האָב מיר אַיינגעקלאַמערט מיט די פּינגער אין דער גאַנצן געבליבענער פּלאַש, צוגעגאַנגען צו דער באַכעס קייזער און געזאָגט:

— אפן בעסוילעס אָן אַ היטל טאָר מען נישט.
דער מאַנזל האָט זיך אויסגעדרייט, צוגעגאַנגען צו מיר און אַרומגענומען. איר האָב גע־קועטשט מיט די גאַנצע קורכעס די פּלאַש און זיך געכידעשט, פון וואָס פאַר אַ שטאַרק גלאַז זי איז.
גאַט מיינער, ווי דו ביסט אויסגעוואַקסן! — האָט געזאָגט דער מאַנזל.
— איר וועל ברענגען אַ היטל. מע טאָר נישט שטיין אָן אַ היטל איבער אַ קייזער.
גאָישיקייטן, — האָט דער מאַנזל געזאָגט, — און וואָ איז דער זיידע? איר האָב נישט גע־מונען זיין קייזער.

— דער זיידע איז אין מיישערווייניס, — האָב איר געזאָגט, — ער האָט געוואַלט קומען צו זיין אין טורמע, איז ער מאַססירט געווען צו פאַרן אין מיישערווייניס.
— נישט געטאָרט עס טאָן.
— און איר מיט דער באַכעס האָבן געפירט אין טורמע אַ גאַנדו. נאָך זי איז טויכלע געוואָרן.
— שוין לאַנג איז זי געשטאַרבן? — האָט געפרעגט דער מאַנזל און אַ קוק געטאָן אפן קייזער.

— שוין באלד דריי יאָר, — האָב איר געענטפערט. — זי האָט געוואַלט זיין אַ שפּץ טאָן אין פאַנעם, אָבער גלייב איר נישט.
— איר גלייב טאקע נישט.
— יויסעף גייט, — האָב איר געזאָגט, — ער וועט אין קאַס ווערן, אז ער וועט זיך זען אָן אַ היטל.

דער קאַברען איז געגאַנגען איבערן בעסוילעס און זיין אויסגעוואַשענער הילצערנער פּוס האָט געזויגן צו זיך דאָס אָפּגעפאַלענע נאַסע בלעטער, וואָס האָבן געקלעפט זיך צו אים, אזוי ווי דאָס וואַלט געווען אַ גרויסע צו אָסיענ־צייט פאַריאַסעמטע צווייג.

בין טיף אין דער נאַכט אַרײַן האָט יויסעף דערצײלט מיין פּאָטער שויערע, ווי מיר האָבן גע־לעבט, וואָס פאַר אַן אויסערגעוויינלעכע פעיקייטן איר האָב, געווען דעם פּיידל, וואָס די דאָקטערשע האָט מיר געשענקט, געריימט זיך מיט דער ברייטשעק און מיטן נײַעם פּערד, אויסערעכענט אלע שטעטלעכע מענטשן, וואָס זיינען פאַר דער צײַט געשטאַרבן. מיין פּאָטער שויערע האָט זיך צוגעהערט, ווי עס פאַסט פאַר אַ גאַסס, מיט גרויס דערעכערעך, גענעצנדיק צוויסלעך אין זיין מיט האָר פאַר־וואַקסענער האַנט און קוקנדיק פון מאָל צו מאָל אַי זיין אויסערגעוויינלעך פעיקן זיין.

— ווען נישט די אַמביטסיע, וואַלט איר נאָך צוויי יאָר געדארפט פּינצטערן, — האָט געזאָגט מיין פּאָטער.

סאָפּקאַלסאַי האָט יויסעף אויסגעשפּרייט זיין פעלצל אפן דײַ, זיך אוועקגעלייגט און אַנשוויגן געוואָרן. מיר האָבן זיך געלייגט אַי דער ברייטער האַרטער בעס — איר באַ דער וואַנט, דער טאַטע באַם ברעג.

הינטערן פענצטער האָט געהאַיעט דער ווינט, אַריינגעדראָנגען דורך די שפּאַלטן פון דער כאַ טע און דורכגעבליאָן זי, ווי אַ דוידע. דער פּאָטער האָט מיך אַרומגענומען און איז איינגעשלאָפן, און איר בין געלעגן און געקלערט וועגן אים, וועגן ווינט, וועגן קאַברען און וועגן מיין מעלאַמעד, וואָס האָט זיך גענומען דאָס לעבן.

— שלאַף, — האָט זיך אין דער פּינצטערניש דערהערט דעם קאַברענס באַס.
— און פאַרוואָס שלאַפּט איר נישט? — האָב איר אַרויסגעשפּטשעט.
— איר טראַכט.
— וועגן וואָס?
— וועגן דײַר... וועגן זיך... — האָט מיט אַ דומפער שטים געזאָגט יויסעף. — איכײל שטאַרבן, אַז איר וועט אוועקגיין...

— מיר וועלן נישט אוועקגיין, — האָב איר ווידער אַרויסגעשפּטשעט, צוהערנדיק זיך, ווי דער פּאָטער בראָפּעט. שוין זשע האָט ער נישט געקאַנט אַייסשלאָפן זיך פאַר די צען יאָר!
— שלאַף! — האָט באַמפּילן יויסעף. — אַניט וועלן מיר נאָך אַפּוועקען זיין פּאָטער.
— און ער איז טאקע מיין פּאָטער?
— ווי דען, ווי דען.

— אײב ער איז מיין פאטער, נאך פארוואס טראפעט ער אויף?
 היינטערן פענצטער איז א בוים האט זיך צעקארקעט די ערשטע קראָ.
 — שוין קאײַאר, — האָט געזאָגט ייִסעף.
 מיין פאטער האט זיך קיין ריר נישט געגעבן. ער האט נישט געהערט, ווי ס'האט א קארקע גענוען
 די ערשטע קראָ, ווי דער קאברען האט זיך שווער אפגעהויבן און געטאנצט איין אײן פוס.
 — איך האב צו דיר, דאזילקע, א ביסעל זאג צו, אז דו וועסט זי אײספילן.
 — מיך זאג צו.
 — אז איך וועל שטארבן, באגראבט מיך מיט מיין קלידע, — ער האט צוגעשפּילצט זײַן הייל
 צערנעם פוס אין צוגעגעבן: — ווייניג ווילי האב איך אָפּגעשפּאנט איין אײר איבער א פערטל יאָרהונדערט.
 איך דער בעט האט זיך א קעדעווע געטאן מיין פאטער. ער האט געעפנט די אײגן און געזאָגט:
 — ס'איז גוט זיך אפצוצאפן איך דער פריי.
 איך האב אפן הויף געגאסן אים וואסער פון עמער, און ער האט זיך געוואשן.
 וואָס קלייבסט זיך צו טאן, שווער? — האט געפרעגט דער קאברען.
 — איך הייס נישט.
 — ס'וואלט נישט געווען קיין אוועק, זאלסט צונעמען דעם אלטן פון מוישעוויקיינים.
 — אוואדע.
 — און וואָס וועט זײַן... מיט די בעזשענצעס? — האב איך געפרעגט, — מע קען דאך זיי נישט
 ארויסהארפן איך דער גאט.
 דער טאטע האט זיך שוין געקליבן אין שטאט, נאך דאס איז געקומען אפן בעמילדעם סטאטס.
 ער איז נאך פריער געקומען פון טורמע. איך האב אים נישט איין מאָל געטראָפן מיט פראנאס, ווען
 איך האב געפירט דאָס פערד אפן טיך, אָדער לעבן דער מעבל פאבריק.
 דער סטאליער סטאטס האט ארויסגערופן מיין טאטן פון שטוב און זיי האבן זיך לאנג געשעפּטשעט
 היינטערן פענצטער.
 — פארשטייט, סטאטס, איך האב געוואלט צופאָרן צו מיין אלטן אין מוישעוויקיינים, —
 האט געזאָגט מיין פאטער.
 — ציט איז דא. פאַר צו, — האט געזאָגט דער סטאליער.
 — איך האב געוואלט אים ביכלאל צונעמען פון דאָרט, — האט געזאָגט מיין פאטער. — איצט
 וועט מען דארפן אָפּווארטן.
 — מע קאן גאָרנישט מאכן. מיר אלע דארפן ברענגען קאַרבאַנעס. ביז מאָנטיק דאָרף איך געבן
 די כאַויריין אן ענטפער.
 — איך בין מאסקים.
 — ביז מ'וועט צוגרייטן די דאָקומענטן, ביז וואָס ווען, וועט פארגיין א כוידעש. — האט געזאָגט
 האט סטאטס.
 זיי זינען זיך פאנאנדערגעטאנען.
 איך האב נישט פארשטאנען, וועגן וואָס פאר א קאַרבאַנעס זיי רידן, נאך איינס איז מיר קלאָר
 געווען: מיין פאטער וועט שוין אין שטאט נישט פאָרן. איך האב עס אים טאקע געזאָגט.
 — וועסט נישט פאָרן צום זיידן?
 — מיין ביידע פאָרן, — נאך אין זײַן שטיב איז נישט געווען קיין פריי.
 דער מוישעוויקיינים איז געשטאנען אין אן אלטן פארלאזטן פארק היינטער דער שטאט. אין
 דער טאשליקע, וואָס איז געווען פארמיטטיקט דורך אַראָפּגעפאלענע בלעטער אין אָפּפאלן, האָבן
 זיך געשפּילגט אַ אָפּגעקאלפּעטע וועג פונעם הויז און די הירעל טרויב, פון וועלכער ס'האט געשלאָגן א
 שוואַרצער ריז.
 מיין פאטער האט אופגעוואכט דעם אפּווער פון מוישעוויקיינים, א דאָר באוועגלעך מענטשעלע
 אין פענסטער, מיט א זיידענער יארעמלעך אפן קאפ און אים געפרעגט, ווו קאן מען געפֿינען ראכ-
 מייעל וויסאנס.
 — ראכמייעל וויסאנס? — דער אפּווער האט אַראָפּגענומען די פענסטער און באקוקט מיין פאָ-
 טער. — און ווער אייגנטלעך ווילט איר אים?
 — איך בין זײַן זון, — האט געענטפערט מיין פאטער.
 — ראכמייעל וויסאנס איז מיט דריי טעג צוריק פארפאלן געוואָרן.
 — פארפאלן געוואָרן?

— יא. יא. מיר זינען אפילע געצונגען געווען צו מעלדן וועגן דעם דער פאליציי.
 — א מענטש איז נישט קיין נאָר, — האָט זיך אומגעזעט מיין פאטער, — ער קאן נישט פאר-
 פאלן ווערן.
 — לאָמיר האָפן אפן איבערשטן, — האָט געזאָגט דאָס מענטשל, — אייער פאטער האָט גע-
 לעבט אין איין צימער מיט איינעם און איינעם, א געוועזענער פאזשאוויק, עפּשער וועט ער אייך
 דערציילן גענויער. אויב איר ווילט, וועל איך אייך באגלייטן צו אים.
 דער אומזענער האָט אונז געפירט איבער שטיינערנע סטעפּס, געעפנט די טיר פון א צימער
 און, נישט איבערשטענדיק די שוועל, האָט ער אריינגעדעלט אין צימער:
 — דערציילט זי, רעב אייזיק, וואָס איר ווייסט וועגן אייער שאַכן.
 דער אלטער, וועמען דער אומזענער האָט אָנגערופן אייזיק, האָט זיך אומגעוויבן פון דער
 סקריפּענדיקער הילדערנער בעט און מיט א הייזעריקער שטייט געזאָגט:
 — וואָס איז דאָ, פאן וואָראַבייטשיק, צו דערציילן? אדער, און פארטיק.
 — ער האָט אייך נישט געזאָגט, וואוּ ער גייט? — האָט פארויכטיק געפערעט מיין פאטער.
 — ווי דען, ווי דען, — האָט אייזיק געשאַטן מיט ווערטער. — געזאָגט, אז ער גייט אין
 שטוב.
 — נאָר ער איז דאָר קוממט א בלינדער, — האָב איך זיך אריינגעמישט.
 — די אייגענע שטוב זעט א בלינדער אייך. ער איז ארויס, ווייסט עס, איין ווייץ, זיך אומ-
 געדרייט צו די פענצער פון מושהוויקנים און ארומגעפון: "זיין, גייט מיט מיר! איך וועל
 אייך ארויספירן פונדאנען, ווי מושה פון מיצראים". מיר לאָבן, און ער גייט פארויס און טאקע
 גלייך אין מאַשולקע. נו, דער עמעסער מושה. נאָר פאר מושהווען האָט זיך דער יאָם געשפּאַלטן,
 און די מאַשולקע האָט זיך נישט געחאַלטן שפּאַלטן. מער האָט אים קינער נישט געזען.
 מיין פאטער האָט באַדאנקט אייזיק און מיר זינען ארויס פון מושהוויקנים, ארומגעטאָנען
 די מאַשולקע און אדער מיט דער אָסיענדיקער סטעזשקע, וואָס איז געווען אויסגעטראָסן דורך זיך-
 נישע פיס.
 — מע האָרף אים וואָס איז די בימער, — האָב איך געזאָגט, — אווייז ראפּאָפּאָרט.
 — דיין ווידער האָט נישט געקאָנט זיך אומפּענענען, — האָט געזאָגט מיין פאטער.
 — פארוואָס?
 — קענען אויף צו שטארבן, דאָרף מען האָבן קויער.
 אין שטעטל האָבן מיר זיך אומגעקערט מידע און דערדריקטע.
 — מע האָט אייך אים נישט אָפּגעגעבן? — האָט זיך פארוואַנדערט דער קאברען.
 — ער איז דאָרט נישט, — האָב איך געזאָגט.
 — וואו איז ער אהינגעקומען?
 — אדער, — האָט געזאָגט מיין פאטער, — אדער אהיים.
 — אויב ער איז אדער, וועט ער קומען, — האָט באַשלאָסן דער קאברען.
 נאָר דער ווידער האָט זיך נישט איינגעפונען. עפּשער האָט דער אייבערשטער געמאכט א נעם
 און פארוואַנדעלט אים אין א פויגל, און טאקע אין א טויב. אויב איז אן אנדער פויגל, וועט ער
 קומען ערשט איבעראַר זומער. ער וועט קומען צו פליען אין שטעטל, זיך אומקוקען אפן דאָך
 פון וויסענעם שטייב און מעלדן:
 — אַט בין אייך. וואָס מאכט איר, שליימאָנעליקעס וואָס איר זינט?
 און דערווייז זינען די זינגפויגל געפליגן אפּ דאָרעם און בלויז די שוואַרצע קראַנען האָבן
 זיך געדרייט איבערן בעסילדעם, געקוויטקט די ערד און באגלייט מיט פאראכטנדיקע בליקן די
 אומגעפליענדיקע זינגפויגל.
 ערעוואַרשענע איז היידער געקומען אפן בעסילדעם סטאָסיס. ער האָט זיך לאַנג געשטעקעט
 מיטן פאטער, און די דאָזיקע שושקער'ל האָט אָנגעפילט מיין האַרץ מיט א ביסערן און ווייטקומען
 אמרן.
 — פון דאָרט וועט מען אייך אריבערפירן קיין שפּאַניע, — האָב איך געהערט די לעצטע ווער-
 טער סטאָסיסעס.
 איז אַט פארוואָס מיין פאטער האָט זיך ביו איצט נישט צוגעקליבן קיין ארבעטן ער פאָרט
 אדער ער פאָרט קיין שפּאַניע אפּ מילכאָמע.
 — איך דאָרף זיך מיט דיר דורכטרייזן, דאָנליקע, — האָט ער מיר געזאָגט ביים מיר זינען
 געבליבן אליין.
 — איך ווייס אלץ, — האָב איך געזאָגט, — דו פאָרסט קיין שפּאַניע.

— יא. — האָט ער געזאָגט, — נאָר זאָג עס קיינעם נישט. אַפילו יויסעפּן.
 — נעם מיך מיט.
 — איך קאָן נישט.
 — פארוואָס?
 — דאָרט איז מילכאַמע. מע קאָן דיר דערהארגענען.
 — און דיר?
 — מיך איר, — האָט געזאָגט מיין פאָטער, — איך האָב, און אַן מיר וועסטו נישט פארפאלן ווערן.
 — און זי, — האָב געפרעגט, — זי וועט פארפאלן ווערן?
 — ווער זי?
 — שפּאניע.
 — ס'וועט קומען די צייט, וועסטו פארשטיין.
 — איך פארשטיי שוין. דו וועסט סיחוי קיין זאך נישט ענדערן.
 — מירן יאָ ענדערן, — האָט געזאָגט דער פאָטער.
 — אויב מע וואָלט געקאָנט וואָס ענדערן, וואָלט איך געוואָרן א פויגל.
 — א פויגל? — דער פאָטער האָט זיך גוטמוטיק מאַנאָדערגעלאכט.
 — מיר איז דערעסן צו זיין א מענטש.
 — האָסט א טאָטע. דער שענסטער פויגל איז דער וועלט איז פאָרט דער מענטש.
 — איינבייט איז ער אדעקעפּאָרן, און איך בין געבליבן מיט יויסעפּן, מיט מינע סלאַווימקס און מיט מיין טרויער.

מיר האָט זיך געכאַלעמט, און איך בין געוואָרן א פויגל, כּוהאָב זיך דערקלייבן צוזאמען מיט די זינג-פויגל ביז שפּאניע, כּוהאָב אייגענצוכט דאָרטן אַי דער מילכאַמע מיין פאָטער און איך האָב מיט מיין ברוסטל פארשטעלט דאָס שפּעלטל, פונדאָנען ס'האָט געדאָרפט אַרויספלייען די קויל און טרעפּן זיין קאָפּ, וואָס איז פול מיט געדאנקען וועגן שפּאניע, וועגן וועלט-אַרדענונג וועגן ייִשער און עפּשער איך וועגן מיר.

קולטור־נייט

א סעמינאר פון יידישע באַרעאַגראַפן

צערט פונעם ווילנער פאָלקלאָר־אנסאמבל „פּיער-לעך“. דער קאַלעקטיוו איז געשאפן געוואָרן אין 1971 אלס זעלבסטשטיקע גרופע. אָבער מיט צוויי יאָר צוריק איז זי געוואָרן א פּראָפּעסיאָנעלער אנסאמבל. וועלכער זיין שוין גוט באקאנט אין פיל שטעט פון פּוסט, פּוילן און ייִסראַעל. אין 1989 האָט דער אַני סאמבל באקומען א פרעמיע פון צושיוער־סימפּא-טיעס אפן טענץ־פּעסטיוואַל אין ייִסראַעל. כּוּך די טענץ פון מירוען־אייראָפּעזשע יידן, פילט אויס דער קאַלעקטיוו אויך באַרעאַגראַפישע מינאַטירן פון אַני־דערע יידישע איידעם, אריינגערעכנט טענץ פון די טיימענער יידן.

אנטוויקלען די אייגנארטיקע אאווענטישע פאָרמען פון יידישע פאָלקס־טענץ אין ראטנפארבאנד — און אופגאבע האָבן געשטעלט פאר זיך די אַנטייל־נעמער פונעם צווישנפאלקערלעכן סעמינאר. וועלכער האָט אין מעשעך פון א וואָך געארבעט אין ווילנע. צווישן די אַנטיילנעמער זיינען געווען צוואנציק באַרעאַגראַפן פון פארשיידענע שטעט פון פּוסט, ווי אויך געסט פון לאַנדאָן — דער פרעזידענט פון דער צווישנפאלקערלעכער אסאָציאַציע פון יידישע פאָלקלאָר־טענץ מאָריס סטאָן. דער באַרעאַגראַף אַנא גרינווד און די טענצערן קאראַלין האַפבראנד. בעשאַס דעם סעמינאר אין פאָרגעקומען א קאָנ-

פונעם ציקל „רינג נאך רינג“

טראנספלאנטאציע

כ׳וועל דאָס ווערק מינס דערטאָן און דעראַרבעטן
ביים דער כיוון גייט מיר נאָך און פארפּאָלגט.
ווי דאָס האַרץ פון אַן אַקאַרשט דערהאַרגעטן,
טראַנספּלאַנטירט אין דער ברוסט מיך פון פּאַלק.

און מע דארף מיך ניט שעלען און לעסטערן,
מינע האַרצען פאַרטאַרפּען מיט קעלט.
וועמען שטער איך — אַ לעצטער, פאַרגעסענער,
איין־אליין אפּן אַרעמען פעלד?

עמעס, אָפּט כ׳סו א פּיף צו דער ראַשטשיצע,
רוף צונויף, ווער עס לעבט און ווער ניט:
— לאַמיר ווידער פאַרמישן אַ ראַשטשיגען
— לאַמיר ווידער אַ גי טאָן מיט טריטן

נעמט צוריק אייך די בלעטער די לאַרבערנע,
אין די כקירעס ניטאָ איז קיין טאַלק.
ווי דאָס האַרץ פון אַן אַקאַרשט דערמאַרדעטן,
טראַנספּלאַנטירט אין דער ברוסט מיך פון פּאַלק.

פאַרוואָס?

די וועלט ווערט אלץ קליינער? דער מענטש האלט אין וואקסן?
איך בעט אייך, קלערט אהן, צוליב וואָס אַזאָ קונץ,
פאַרוואָס, באַ דעם אויסהייבן אונדז ביז מאַרקסן,
דערלאָזט האָט מען, היטלעך זאָל אויסקוילען אונדז?

די ליבע פון ברידער דערמאָנט אונדז אין העוועלן.
פאַרוואָס סאָוערט איבער די פאַלשקייט ויך הינט,
ווען איידער מע גייט אונדז מיט עפעס באַזאָרען,
פאַרענטפערט מען ויך, אז מע האָט אונדז ניט פיינט?

פאַרוואָס מיטאַמאָל הערט די זון אהן צו שיינען
און בלאָזן נעמט שטאַרקער און בייזער דער הינט?
פאַרוואָס, אויב ווי מענטשן ווי אלע מיר זיינען,
אי אונדז דארף מען אַגרייזן מיעסע הינט?

מע שרייבט, אז מיר לעבן אין לוסט און אין חוילטיק,
די שכינים פארגינען ניט אנדו דאס געדולד.
פארוואס, אייב מע פאסקנט: מיר זינען ניט שולדיק,
דאך מעג מען אנדו אומברענגען פאר אַט דער שולדי?

באם דינגען זיך איז פאר אנדו וואלדל די טאקע,
אין טייער עס קאסט אַט די דינגעניש אנדו.
די וועלט איז אַ מאַרק, וווּ די פרייזן וואקסן,
אין ביליקער ווערט אינעם שווינדל די קונסט.

ווּ איז דער געדענק, אז מע טאר אנדו ניט טשעפען
מיט גוירעס, פאגראמען און פינט אָן א שיר?
קעדיי אנדו א גלעט געבן איבערן קעפל —
פארוואס דארף מען שפּיטען אין פאָנעם אנדו פּריר?

זון-אופגאנג

דער האַרצאָג האָט זיך געפליעסקעט אינעם טיך,
צעטרייסלט האָבן זיך דאָרט זון-באשיטענע זיפן,
און מיטאמאָל איך האָב דערזען: די וועלט איז ריין,
א בלויקעט האָט געקושט מיך אין די ליפן.

איך האָב צעזיינט זיך גלאַט אָן א פארוואָס
און אָנגעהויבן ריידן מיט מעליצע,
נאָר סי'האַט דאָס לעבן אומגעפירט זיך פראָסט
און ווי אומיסטן גנייחט מיך געקיצלט.

האָב איך געלאכט, געלאכט און זיך געקוקט
מיט דעם פארטאָג, מיט זיך אליין בעטויכעם.
אייב עמעק וואַנדלט מיט דער זון געשיקט —
דאן הייל איך זיין דער קינד און דער סויכער.

שפינוועבס

א שפין האָט געראטעוועט דאָויד האמעלעכען דאָס לעבן. ווען דער קינד
שויעל האָט דאָרזיין נאָכגעיאָגט און יענער האָט זיך באהאלטן אין דער
הייל, האָט א שפין אפּגיך אויסגעשפּינט א נעץ באַם אריינגאנג, פונקט
ווי קיינער וואָלט שוין פון לאנג אין דער הייל ניט אריינגעקומען.

ווער עס הערט מיך, זאָל מיר זאָגן
(וויסט — פאר גוטסקיט, ווילסט —
פאר לויז):
וועלכער מענטש איז דער פארישין,
אייב מע היט אים אָפּ פון פלאַגן?

דאן דערטראָגן האָט זיך פריילעך
פון דער שפין דאָס וואָרט, וואָס בלייבט:
— ער נאָך דיר וועט זיין דער מילדער,
צוליב דיר דעם מהילים שרייבט.

לייגט א ווייץ אין בארג אין אלטן...
דאָרזיין איז אריין אהין,
און מיט שפינוועבס שנעל באהאלטן
דעם אריינטאנג האָט די שפין.

שטייט און שטייט דער קינד שויעל,
פון אזא פאסירונג מיד,
און לעסאָף בא זיך ער פריעלט
פרעגן שטרענג באקיינענדיג:

נאכמען בראסלאווער

נאכמען בראסלאווער: כסדישער רעבע, אוריניקל
פונעם בעש"ט. געב. אין 1772, געשט. אין 1880.
יידישע ענציקלאָפּעדיע

אחוועד האָט געוואָס וואַיאַס, וואַיאַן
דער סטאַרשינאַ פון בראַסלאַוו סאווער נאכמען.
„מע מאכט די בראַכע פריער פארן חוין,
און איז דעם טאָג דערנאָך די בראַכע מאכט מען“.

און טאָקע ברענגען פלעג ער אין טראַנשי
די פליאָגע בראַנפן פריער פארן ראפּאַרט
(דעם פריץ פירושים געבן קאַלערליי,
און עטלעכע גראַמאַטעס וואַרפן ראפּאַרט).

זאָג, נאכמען בראַסלאַווער, — איך פּרעג, — א זייערע ביסט
פון יענעם צאדיק, וואָס געטאָן האָט גרויסע ווונדער?
אנא, צי'ל אַן ווויזן מע דאָרף דיין ביסט
און נעם אַראָפּ דעם אָבערסט דאָרט באַוונדער.

געטראָפן האָט ער אין דעם אָפיצער,
נאָר אים אליין א דייטש האָט אויך געטראָפן.
ער האָט אַוועקגעלייגט זיך שווערלעך און דער ערד,
גלייך ווי אין פּעלד אַוועקגעלייגט זיך שלאָפן.

באָם גריסענען געזאָגט, אז אין דעם פאל,
אויב אַמגעריכט באַ אונדז עס וועט זיך ענדיקן
דער גייטקער ערדע, בעדייט-האָדאָל
די ראָטע בלייבן וועט, — צו אים מע וואָל זיך ווענדן:

א קוויטל ברענגען צו דעם קיחער פון זיין רח,
ווי ס'פלעגן קוויטלעך שרייבן ווייבער אַרעמע:
„רעב נאכמען בראַסלאַווער, וואָס גיכער שיק אונדז צו
פאָרמאַנען, סוכאַרעס און מאַשקע לויט דער נאָמע...“

און ווען דאָס קוויטל צו דעם צאדיק-סטאַרשינאַ
רעב נאכמען בראַסלאַווער דערגיין וועט לויטן אַדרעס,
דאן וועט די ראָטע אָפּטאָן גרינג איר אָר,
און ווערן אפן פראָנט וועט שטייל און שא,
און זיגן איך דער נאָרער וועלט וועט אכדעס.

¹ אן אויסדרוק אין דער געמאַרע.

ליכט

ס'ס שוועס אין ס'ס צו האַנדאַלע,
בייס מאַכן א בריס — טאַמיד ליכט.
מיט באַנעקע-ליכט די געדולדע —
באלייכטן זי איז און באַצירט.

יא, ליכט זיכען גייטקע זאכן,
פיל ווונדער מע קאָן מיט זיי טאָן.
נאָר פריער א ליכט דאָרף מען מאַכן,
און דאן שוין זיי צינדן מע קאָן.

מיר האָבן אין לידער באַוונדען
פון צערטלעכע ליכטלעך די שיין,
דעם אָפּלייכט פון כילעווע פונקטע,
וואָס רופן דעם שאַבעס אַריין.

מיט ליכט צו דער כּופּע מיר פירן,
ליכט צינדן מיר אָן בא א מעס.
אויב וועסט א מאַטבייע פאָרלידן,
מיט ליכט זיי געפינען דו וועסט.

ווי יי!

(פראגמענט פון אן אופשריפט אף א פרעטקע
בא דער זיט פון א דענקמאל די קדושים)

שטילט גיט איין מיד.
וויין וויין
שלאגט גיט איבער
מין געשריי.

מיהאט מיד געשרייסט,
אז ראטעווען דער רוס וועט —
אים פארטריט איך האב די שמערצן.
ס'האט געשוויגן רוועלעט,
זיך געדויגעזט שערטשייל.
איך פרעג איך:
פארוואס האט איר דערלויבט,
פארוואס געדונגען זיך?
פארוואס ס'ס'ט
זינט מוילע, וואס אצינד איך רעד גיט איידל,
אוי אויך איך רייטשע, ווי אן אקט,
אוי אויך איך האחקע, ווי א הונט,
כ'גי נאך פוסטריס איך, ווי דער מוידעד.
וועל קינמאל שוין גיט זיין געזונט,
בין פונקט ווי גיט דערקוילעט,
ווארף זיך ווי די הונ אין שויכעס הענט.
אין אויך געווען געזענדט...
איך האב געוואלט:
בלויז ראטעווען דער רוס וועט,
און אים פארטריט די שמערצן.
עס האט געשוויגן רוועלעט,
זיך געדויגעזט שערטשייל.
איצט שלאגט גיט איבער מין געשריי —
וויין!

פון מינע וועט מיליאן
גיט אימגעקערט איך האב קיין איינציק לעבן,
קיין איין-און-איינציק קינד —
פאר אלע פופציק יאר, פון אנהייב אן,
פון זינט דעם ראשע איז געווען געגעבן —
ווארג אן צינד.

איצט שלאגט גיט איבער
מין געשריי —
וויין

א סרייפע אין דארף

שוין די שטוב מיט פלאם איז פיל,
און אין אויחן הייצט זיך.

א נעקלאנג פון גלעקער וועקט
אנגדער דארף געלאסן.
מיטן פיער איז אוועק
ס'נאנצע דאָבער מאל.

שוין אוועק פון שטוב די קאן,
די איקאנעס הענגען.
מענטשן טראָגן אף דעם פלאץ
עמערס, העק און דרענגלעך.

ס'איז דער אוילעם פונקט ווי דול,
אלע גיבן אייצעם.

ווער וועמען האט אנטדעקט

ווען עס זינגען שוין די פארטוגעזער שיפן
אפגעשווממען אוי ווייט פון זייער ברעג,
אז מע האט געגארט א ווינט א פרישן,
ווייל אין אקעאן האט אטעם נישט געקלעקט
פאר די שטייפע זעגלען, — דאן, אנומלט
האט פון ערגעצקו, סטאם פון דער סוף,
פון דער פוסטעניש, א ליכטער סומל
ווי דערטראגן, און די ערשטע שוף
האט דערווען א סטייע פיגל פליען.
נישט געווען קיין סאפעק: דארט איז ער!

— עפעס איז געשען אין הימל פרייען,
האט פארציכנט ווערן האט די ווערט?

— פון בראזיליע א פיגלסטטייע
האט אנטדעקט אייראפע, מיט מיין רייע.

קלוימערשט

עס קומען שוין נישט צו
קיין נישט בלאטעס,
נאר אלטע בלאטעס זינגען נאך פאראן.
אין וואלד באהאלטן זיך, ווי פיפערנאטערס,
די פיגל, וועלכע זינגען בלויז איין זמאן.
איר דארפט נישט האבן אף דעם הארבסט פאריב,
סאיז ביזן שניי געבליבן נאך א וואך.
היינט האט א הארעם פרעסטל ויך דערקליבן
צום קוואל פון אסיען, נישט צו אסיענס סאך.

עס קומען שוין נישט צו
קיין נישט בלאטעס,
נאר אלטע בלאטעס זינגען נאך פאראן.
בלויז ערגעצקו, פארהאטעוועט ווי בלאטערס,
זיי ווערן איינגעטריקעט אפן ראגד.

דאס האט א הארעם פרעסטעלע פארבויגן
א פאלע בא דעם אסיען, און ארויס
פון דארט איז — נישטגעשוויגן, נישטגעפליגן —
א קלאנג, אז, קלוימערשט, סאיז די בלאטע אויס.

מינאמיוון

בלעטערפאל

כ'זאג איך, ס'קאן א בוים זיך אויך פארקילן,
און נאך ערגער... זיין זאל ניט די שא.
אינעם וואלד, באם ברעג פון טייך דעם שטיקן,
הער איך טריט, כאטש קיינער איז נישטא.

יא, עס רוישט אין וואלד עפעס קעסיידער.
די באטור איז צו דעם מענטשן גלייך.
ס'הארפט אראפ דער וואלד פון זיך די קליידער
איידער זיך אריינזארפן אין טייך.

איך זוך א שפענדל אין דער פינצטער

כ'בין א באלכיוו דעם וואלד, דעם פעלד,
אויך עפעס חיל פון מיר דער העטער.
דעם בער כ'בין שולדיק פאר דער פעל,
דעם בוים אין אסיען פאר די בלעטער.

נאך ניט דערגעבן האט די וועלט
אויך מיר א ווייניקסט א מינדסטע.
איך טראכט פון דעם, ווען אין געצעלט
איך זוך א שפענדל אין דער פינצטער.

דאס גאנצע לעבן

איך בין נאך ניט געשטארבן, אבער כ'חייט: ווען דאס וועט זיין,
דאן וועט מ'ין גאנצער לעבנסוועג אין ענגע קלאמערן אריין.
אט בייג איך אויף דעם ערשטן קלאמער, און דעם צווייטן כ'בייג ארונטער,
און א געפיל, אז כ'האב געראטעוועט זיך פונעם טויט, מיך מונטערט.

דיינס

דאס פינפטלע פון כ'יין אנטערן אייער,
דאס שריינטלע, וואס לויכט צווישן די האר.
דאס ווינטלע, וואס כ'זע קאלומאן עס דויערט
אין דיינע טייגן, — אלץ, וואס איך דער האר,
איך לייג צווייף אייניגעם,
און דיינס כ'פארטרוי ניט קיינעם.

א פארענטפערונג

זאגסט, אז דו שעמסט זיך, ס'איז אומאנגענעם,
ווען כ'קוק איך דיר דא איך דער ארבעט גראד.
דעם אקס ווארפט מען דען אויס די זאגלעך,
וועלכע ער צופט בעשאט ער דרייט די ראד?

צו דער פאטאגראפיע פונעם קינד

ווי קאן איך זיין מיט אייך איך, דו, א קינד מיט גראווע האר,
היינט וואלט איר פופציק אדער זעכציק אלט געווארן יאר.
געהאט שוין אייניקלעך איר וואלט היינט, קיין איינהארע,
פון אייער עלטער, היינט עס. נאך צו צען איר זינט געווארן
א פאטאגראפיע אין רעמל איך דער וואנט. ווען כ'טו א רוף אייך פון דער רח,
עס וואלט געווען דען שוין, כ'זאל זיין מיט אייך איך, דו?

ייוקער

28

דעם אימגעקומענעם אייזער בען אהראם נארווילן האט מען געבראכט צו קוורע אפן וואסטירא-קאָווער בעסאלמען.

פון די שרייבער זינען ביגעווען אף דער לעווישע בלוין וואלמען, מיינער און נאָסן. געקומען איז אויך נאָסנס פרוי, האַדל.

פארוואָס, אייסער זיי, זעט מען מער קינעם ניט פון די שרייבער, האָט וואלמענען ניט געכידעשט. אין א ציט, ווען ס'איז א סאָקאָנע ויך באגעגענען וואלבערדיס אפילע אף א לעווישע, איז ווער וויי עס גיין אינשטעלן צוליב דעם דאָס לעבן? דער נופטער וועט מייכל זיין, אייב מע וועט ניט קומען ארויסבאגלייטן אים אין זיין לעצטן וועג. און עפּשער איז פון די שרייבער מער קיינער ניט געקומען, — האָט וואלמען א קלער געטאָן, — ווייל אייסער זיי דרייען ווייסט דאָך מער קיינער ניט וועגן דעם בלויען האלבן העפטל, וועלכן אייזער האָט איבערגעלאָזט בא אים מיט א טאָג פאר דעם, ווי ער איז אף אַזא שרעקלעכן אויפן אוועק פון דער וועלט? וואלמען קען זיך ניט פארגעבן, וואָס ער איז ניט געווען צו שטוב ביים אייזער האָט געבראכט דאָס העפטל. עלישע, שטעלט וואלמען זיך פאר, מאכט זיך אויך שולדיק, כאַטש וואָס האָט זי געקאָנט טאָן, אייב ביי זיין קומען האָט זי קיין וואָרט פונעם העפטל ניט איינגעלייזט.

דאָס איינציקע, מיט וואָס ער קען שטייטן די פאריאָסעמסטע מישפּאָכע, דער אלמאָנע מיטן זון, איז צוגיין און זאָגן, אז מיטמאָ אַזא אייזערן געווען אזוי באשערט און אַפּקומען מיטן געבן דערביי א זאָג, ווי געזינגען בא א לעווישע, באַרויך דאיען עמעס אין אַדווישעס נאָסן, אַדווישעס קאָקאין. פאר זיך אָבער קען ער דערמיט ניט אַפּקומען. ער ווייסט דאָך יא, וואָס האָט דערפירט אייזערן צו אַזא טאָג. נאָר זאָגן זיי עס קען ער דערוויייל ניט, און דאָס האָט וואלמענען ביי אַזעס אָפּגעוואלטן צוגיין צו אייזערס אלמאָנע און צום פאריאָסעמסטן זון, וועלכע זינען געשטאנען בא דעם קוואַרעס שטיבל, וווּ מע האָט געגרייט דעם נופטער צום אוילאָס האַעמעס.

זעט אים, אז די געקומענע האָבן ווירקלעך געגלייבט, אז ס'איז גענוג זיך פארוואלדען אין א רעדל פון דרייפיר מענטשן, אז מע זאָל דערפון זיך. דאָרט גלייך דערווייט און אף איטלעך איינעם פון זיי ווארפן א כשאד, וואָרעם יעדערער האָט זיך דאָ געהאלטן אָפּגעוואנדערט, פונקט מע זאָל געווען קומען אף באַוואנדערע לעווישעס און איינער קען ניט און ווייסט ניט דעם צווייטן.

מער ווי עמעצער אנדערש פון די שפּעטער צוגעקומענע שרייבער האָט וואלמענען פארכידעשט באם דערווען דאָ זיך אַרומדרייען דאָס פאליבסט אין זיך באיאָרטע פאָר — דעם שטענדיק שיינען דיקן באלדראשן מיטן יינגלשן קעלכל, דעם פּרומאק פון דער גראַדלינגער אידעאָלאָגיע אין ליטע ראַרישע ווערק, נויטער לאַנדינגען און זיין קעסיידער טומלענדיקע פרוי די דיכטערין מעיר.

ווייזער קומען צוגיין הינט אהער האָט פארוואנדערט ניט בלוין וואלמענען. עפעס געדענקט זיך ניט, אז מע זאָל דאָס פאָרל געווען וועדניטאָי זען אף א לעווישע אפילע פון א גאָר נאָענטן מענטשן. ניט אנדערש, אפּאָנעם, האָט וואלמען, דערווענדיק זיי, געהאט בא זיך געטראכט, אז נויטער איז א קויהען. ווייסט ער דאָך אָבער, אז נויטער איז קאָל יאָמאָר געווען א פאברענטער אפיקוירעס, אין אַן א שיר מאָל א גרעסערער נאָך פון צעמאָר אכעלן, דעם מעכאכער פון די דייניקע ביכעלעך. קעגן גאָט און זינע מעשאַרסיס, וועלכער איז איצט דער שאַמעס פון דער כאַראַלער שול. גיכער פון אלץ

פּאַרזע צו 11. נומ. 9 — 11 פארן 1989. נומ. 1 פארן 1990.

האָבן מער מיט גויעבן, דאָרף מען קלערן, אויסגעמיטן גיין אַף לעזחעס, קעדי אָפּהײַט דאָס האַרץ. גויער איז ביזן מעשאַדער זיין זיך מיט דער ייִדישער ליטעראַטור געווען א דאָקטער און ווייסט ווי אַפּצוהײַטן דאָס האַרץ. הייבאלד אָבער זיי האָבן געמאַכט אן אויסנאַם און געקומען זיך געוועגענען מיט אויזערן, אין דער צײַט. ווען קיין באַווונדערס גרויסע פּרײַנטשאַפּט, ווי זאַלמען חײַטס, איז באַ זיי מיט אויזערן גיט געווען, איז מיטאַסאַמע פאַראַן דערף א סײַכע. מעגלעך, אַז צו זיי איז שוין עפּעס דערגאַנגען וועגן דעם העפּטל. אויזער האָט געקענט קומען מיט דעם אַפּרײַע צו זיי, און זיי האָבן זיך אָפּגעוואָגט נעמען עס באַ אים. איז מען געקומען בעטן באַ אים מעכילע. און גיט בלויז פאַר דעם. ביידע האָבן זיי גיט חײַניקער פון אים, זאַלמענען, צוגעהאַפּט, אַז מע זאָל זיך היטן פאַר אויזערן, זיין פאַרזיכטיק אין אויזערס אָנזענענדיג מיט א וואָרט. און אונטערגעוואָגט האָט עס זיי, פונקט ווי אים, מיטאַסאַם איינער און דער זעלבער: יעשע. אַז יעשע רויזען וועט דאָ הײַנט גיט זיין, איז זאַלמען געווען לאַכלונג זיכער.

אויב עס גייט אין בעטן מעכילע וואָלט דאָס פאַרזיכטע אין זיך פאַרל געדאַרפט בעטן גיט נאָך באַם פאַר דער צײַט אַהעקעגאַנגענעם פון דער וועלט אויזערן, נאָך קאַלמאַן סײַאז נאָך גיט שפּעט, אויך באַ די לעבעדיקע. און גיט בלויז באַ זייערע קאַלעגן, באַ די שרײַבער. דער פאַרזיגענער קריג, וואָס האַלט און דאָס היפּטע יאָר שוין צווישן דעם פאַרל און די ייִדישע שרײַבער, געהער אויך, און פריער פאַר אַלץ, צום פאַלס. סײַקומט אים, ווי דעם פאַרל זאָלן זיין חײַניק די אַלע רעכילעסן, בילבליים אפּן אייגענעם פאַלק, דאָס מעהאַיעש זיין און פאַרמיסן אים, דערפירן דערצו, אַז מע זאָל אַליין נעמען זיך דערנידעריקן. מאַכן זיך צו גיט, וויל ווי אַנערש קען מען אויסמיסשן מערס פאַעמען פון דער מיט פיל קאָן צוריק נאָך אָנגעשריבענער פאַעמע דייגט ארויס, אַז שיר גיט אַלע יידן פונעם געשילדערטן האָבן געוואָנען פּעטלירען זמירעס, אַז שיר גיט אַלע דאַרטיקע יידן זינען געווען ציעניסטן, קעגנער פון דער סאַחטנאַמאכט.

ביז אַדער האָט זיך, ווי צו זען, דער דיכטערן מערײַ לאַנדן מיט דער הייק פון איר מאַן, דעם פּרומאַק גויעבן, זיך גיט איינגעגעבן, צום גליק, עס דערזינען אין די הויכע פּענצטער, ווהיזן זיי האָבן געהאַלטן אין איין באַקלאָגן זיך אַף א רעדאַקציעס פון די ייִדישע ושרונאַלן און פאַרלאַגן. אַנדערש וואָלט דאָך די פאַעמע געווען שוין פון לאַנג אָפּגעדרוקט איצט איז פאַר איר פונקט געקומען די צײַט, איז אָבער נישט איצט ווי דרוקן. אַלץ איז שוין צוגעמאַכט. פאַרבייבן איין אויסוועג. דער זעלבער, צו וועלכן סײַהאַט זיך איינגעבליקלעך דערטראכט דער עקאָנאָמיסער פון פּוילן ביים דער מילכאַמע רודאַק, לעדער, וועגן דעמען סײַזענען אַרומגעגאַנגען פאַרשיידענע קלאַנגען, באַווונדערס נאָך דעם, ווי ער איז פאַרבייבט א שטענדיק א היגער, זיך גיט אַמגעקערט נאָך דער מילכאַמע צוריק קיין פּוילן, ווי אַלע אַנטלאָפּענע פון דאָרטן.

רודאַק לעדערן האָט מען פריער אויך קימאַט גיט געדורקט, אָבער גיט דערפאַר, וויל ער האָט געשריבן רעכילעס אפּן אייגענעם פאַלק, צי, כאַלילע, גערעדט לעשנאַרעס אפּן לאַנד. פאַרקערס, אַלע געדיכטן זינען אַז אים געווען איבערגעשריבן מיט לויבגעוואָנען. אין זיך האָט אָבער אויסגע פּעלט פאַעזיע, אויסגעפּעלט אַף אין דער שפּראַך, אַז אינעם בילד. דערפאַר איז אים אָבער איינגע פאַלן א געדאַנק, צו וועלכן קינער פון די נאָך פאַרבייבענע אַף דער פריי ייִדישע שרײַבער האָט זיך גיט דערטראכט און גיט געקאַנט זיך דערטראכטן. מע זאָל אפּילע געווען אויסגיין פון הונגער, וואָלט אויך קינעם גיט איינגעפאַלן אריינטראָגן אין א רעדאַקציע פון א רוסישער צײַטונג, צי פון א רוסישן ושרונאַל, אַז איבערגעציעט ייִדישע ליד. לעדערן איז עס יאָ אַנעפּאַלן. ער האָט מיט זיין נישטן דערצו כוש דערשפּירט, אַז שיר גיט יעדע צײַטונג וועט גערן אָפּדרוקן די שוואַכסטע ליד אפּילע, אַזי נאָך סײַטעס זיין אָנגעהויבן, אַז סײַאז איבערגעוועזען פון ייִדיש. זאָל די וועלט זען, אַז יידן זינען גלייך ווי אַלע, קינעם איז גיט פאַרבאַטן שרײַבן אַף ייִדיש. ער האָט דערשפּירט, אַז די צײַט גייטס זיך אין אים.

קיין טאַטעס דערינען האָט רודאַק לעדער גיט געהאַט. די בעסטע רוסישע דיכטער האָבן פון גרויס ראכמאַנעס, וואָס לעדער האָט ארויסגערופן צו זיך מיט זיין געפאַלנקייט, מיט זיין נעבעדיקייט אים איבערגעוועזען עטלעכע לידער, איבערגעוואָנען אין יעדערער פון זיי בלויז א צווייטער שורעס. דאָס איבעריקע האָבן זיי אַליין אָנגעשריבן פאַר אים.

די איבערזעצער פון מערס פאַעמע וואָלטן קיין איין שורע אויך גיט באדאַרפט פאַר איר אַנ שרײַבן. איר דיכטונג האָט פאַרמאַגט אַף פאַעטיש לעשן, אַף פאַעטישע בילדערישקייט. און געווען וואָלט זיך איצט אָפּגעוועט צווישן די רוסישע ושרונאַלן אַזא, וואָס וואָלט מיט פאַרגעסן אָפּגעדרוקט די דאָזיקע פאַעמע, זאַלמען איז אָבער גיט זיכער, צי וואָלט מער איינגעוואָנען דערף. עס גלייכט זיך גיט, אַז מער און גויער, ווי פאַריכטערס און דערצאָרטן זיי זינען נאָך אויך איצט אַף די ייִדישע שרײַבער פון די צוגעמאַכטע רעדאַקציעס און פאַרלאַגן, זאָל צו דעם דערגיין. ער קען ווי פאַרט גיט פאַרגלייכן מיט רודאַק לעדערן.

אין ערגעץ, דאכט זיך, ציט זיך אזוי גיט די צייט, ווי אף א יידישן בעסילעס בעשאס א דע-
ווע. ווער ווייטט, וויפל וואלט זיך דא נאך היינט געצויגן אויזערס לעווע, ווען כהנא ווינקאל זאל
ניט געווען אונטערשטייבן מיט זיין ארומטראגן זיך א צעהיטערטער הויז און הער, פונעם קווארעס-שטיבל
צו דער גרוב אין דער געדיכט פארהאקסענער אלייז, ווי דער גיטער וועט געפינען זיין אייביקער רוי,
און פון דארט צוריק אהער, צום קווארעס-שטיבל, אינטיינענדיק איטלעכעס מאל דאס מיט איינעם,
דאס מיט א צווייטן פון אויזערס קרויזים. כאטש זאלמען איז גיט זיכער, צי כהנא איז ביכלאל געווען
נאכאנאט מיט אויזערן. נאך כהנא'ס מאכט עס גיט אים.

פון זינט ס'איז געווארן אים יידישער טעאטער און כהנא ווינקאל אים יידישער אקטיאר, איז,
דאכט זיך, גיט דורכגעגאנגען א שטאט קיין איין יידישע כאסענע און קיין איין יידישע לעווע, ווע-
ן ער זאל דורכלאזן, ס'זיך ער האט זיך דערפון דערוואלט לעאכא-האמיסע. דער רעקווייט דערצו,
די יארמעלקע, איז שטענדיק מיט אים, ער האלט זי אָנגעגרייט אין דער בוזעמקעשענע פונעם רעקל.
אן איר גייט ער פון שטוב גיט ארויס. דאס שטיקל פארהיטע קאל נעניגען איז איבערגענוג, אז ער
זאל פראווען באדאכטעס אף א כאסענע און מאכן אן אייזל מאלע ראכמים אף א לעווע. און אויב
ס'איז גיט, ווער עס זאל זאגן קאדיש באם קיינער, איז נעמט כהנא די דאזיקע מיצוה אויך אף זיך.
און אָפּווייטש פון פאר קאפּטלעך טיילס באם אָרן קען ער אויך.

פון די עטלעכע רובל, האט פאלן אים פון דעם אלעמען אריין, נעמט כהנא פאר זיך בלויז
א קליינעם טייל, דאס איבעריקע גיט ער אפּ אכאשווירערשן, יענער זאל עס צעטיילן צווישן די שוואר-
באדערשטיקע ארבעטלאזע אקטיארן. דאס בינאל בלומען בא אכאשווירערשן אין דער האנט דערמאנט
זאלמענען אין דער פאפירענער קרוין, אין וועלכער ער האט אים געזען בא גאנצען אף דער פוריים
סודע. אכאשווירערשן אליין האט אבער איצט שוין מיט גארניט דערמאנט אין קיין מילדער, ער האט
אים גיכער דערמאנט אינעם אַלד רעב צאליען פון זינער, זאלמענעס, א דראכע, אין אכאשווירערשעס
שעפטשען צו זיך האט זאלמענען זיך געהערט די זעלבע טינעס, וועלכע רעב צאליע האט געהאט
צום באשעפער פון דער וועלט. צו האט לעבט דער מענטש, אין וואס איז דער זין פונעם מענטשנס
לעבן, אויב דער סאך זינער איז אזא.

אין דער דראכע האט זאלמען געפונען פאר צאליען דערוף אן ענטפער. לוי אַמאָס, גיט קיין
טויט, פארן בלויז לעבן. דאס איז אבער א האלבער עמעס. ער גיט בלויז פארן קלאר. פארן יאָכיד
גילט ער גיט. פארן יאָכיד איז עס גיט קיין טרייט. אף פרעמדע קוואַרים וויינט מען זיך די אויגן
גיט אים.

— איר ווייטט גיט, וואס דויערט עס דארט אזוי לאנג? — האט מייער, א הונק טוענדיק אין
דער זינט פונעם קוואַרעס-שטיבל, געפרעגט זאלמענען, — א ראכמאנעס נעכער אף דער מישפאָע.
— כפאָרשטי בעמירערש אליין גיט. ווהיין איז דאס ווינקאל ווידער אנטלאפן? ער דאך ווייט.
— אַלד גייט ער, כהנא — גאָס האט אים א רוי געטאן צו זיך, — פארוואס פאריצט מען?
עס ווערט דאך שוין אַס טונקל.

א טאג געטאן מיט ביידע הענט די יארמעלקע אפן קאפ, ווי שלוימע בענמאכעלע אין קלינג
ליר, צי די קרוין איז נאך אף אים, האט כהנא אף א קאל, ס'זאל דערגיין אויך צו די, וועמען מע
זעט גיט ארויס פון צווישן די בימער אף דער אלייז, זיך אָפּגערויפן:

— אומדעהערט. העפּקירעס. ביז איצט איז גיט גרייט נאך דער קיינער. גאָס באהיט האָבן
צו טאן מיט די פארדאָרבענע לייט פון דער כעווער קאדישע. אלע פּייע מינוט בעטן ווי א גיט
וויסאָע, אונט פארווארפן ווי אינמיטן דער ארבעט די אָפּעטעס אף די פלייצעס און מארש מיטן
רעכטן פוס.

אף דער אלייז האט פון צווישן די בימער זיך באוויזן א הויכער מאנצבל מיט א רויטער לענג
לעכער באַרד און א פאך געטאן מיט די הענט. פארטייטשן עס האט מען כהנא'ס גיט באדארפט.
ער האט אַוועקגעלייגט צום קוואַרעס-שטיבל אַנאָגן, אז מע קען שוין אָנהייבן.

אין א פאך מינוט ארום האט זיך געפונען די טיר פונעם שטיבל, מע האט אַוועקגעלייגט דעם
ארויסגעטראָגענעם פאראמאכטן אָרן אפן וועגעלע מיטן שווארצן באדעקעס.
— צדאָקע טאצי'ל מימאָועס. — און איינציטיק האָבן א קלונג געטאן די מאטבייעס אין דער
בלעכענער פושקע.

— צדאָקע טאצי'ל מימאָועס, — האט זיך ווידער געלאָזט הערן די זעלבע שטייט.
זאלמענען איז שווער געווען דערקענען אינעם אונטער-ווינקעדיקן מענטשן מיט דער בלעכענער
פושקע צעמאך אבעלן.

וואווי קומט צעמאך אהער, האט זאלמענען גיט געוונדערט. צעמאך אבעל איז א קורצע צייט
אויך געווען א שטיקל בייבאָטעקער, און דאס האט אים, פארשייט זיך, באפריינדעט מיט אויזערן.
זען אבער צעמאכן גיין מיט דער פושקע, דאס האט זאלמענען זיך שוין גיט געלייגט אפן סיכל. אים
איז עס געווען שווערער נאך צו באנעמען, ווי צעמאכט ווערן פלוצעם א שאמעס אין שול. אז זאלמען

און די איבעריקע ביהעזונדע איז דער לעזיגע יידישע שרייבער זאלן אים נישט פאנאדערפרעגן וווּ, וואס און ווען, האט צעמאך מיט א הוטל אפגעשטעלט איז דעם אלעם מיט איין און איינציג ווארט: — די צייט.

דאס איבעריקע, וואס צעמאך האט געהאט דערפון צו ענטפערן, האט ער זיי עס ארויסגעזאגט מיט א מינוט שפעטער:

— אין סוף האב איך אפילע סאבעס איך קימאט נישט וואס צו טאן. עס קלייבן זיך קוים אן א צווייטער מינאגיס. פון אינדערהאן איז סטאם נישט סייער צו ריידן, אפילע צו מינע און מירען איז נישט סטענדיק דא א מיניען. בין איך פאן סאמעסטעלסטעווי געווארן א סטיקל סאמעס בא כעווער קאדייט. עפעס פאלט דערפון צו. די גרויסע פארדינסטן, וואס מע האט פון דער סוף. פגע. — און ווידער ווירט איך א קאל געבן א יונג ארויס: — צדאקע טאציל מימאחוס, יונגערמאן — האט ער א רוק געטאן צו זיך מיט א ניגן דעם באכער, וואס האט אראפגעלאזט אין דער פושקע מיטן אומגעהאנגענעם שלעסל עטלעכע מאטכעס. — אילעמאכע, יונגערמאן, קויפט מען זיך אין הייבן טיקע צייטן פאר פאפירענעם געלט, נישט פאר קיין פיטאקלעך און גרוינדיקעס.

דאס וועגלעך מיטן איבערגעדעקטן ארין איז ארין אין דער אלייט פונעם וואלד ביימער און מאציוועס, וואס האבן געפירט צו דעם פרישאנגעגרייטן קייווער.

— א סינעס טאכלעס געמאכט פון אונדז, — האט צעמאך, נאכגייענדיק נאכן וועגעלעך, פאר געזעסן זיך אויסטייען מיט זיך, נישט פארגעסנדיק דערביי פון מאל צו מאל א יונג טאן: „צדאקע טאציל מימאחוס!“ — אין איין קעהערע איין, אן קיין סוף פארווען, אן קיין סוף פארוואס צווייטס געמאכט און אסירעס צוליב דעם, כאווער צעמאך באקל, נישט מאקרוי געווען דאס לעבן, אפגעטון בא מיקאלעקען אכט יאר איך קאטארגען צוליב דעם, צעמאך, האסטו מילכאמע געהאלטן מיט גאט, אז וו אקלעס פארדיינען די זכיע זיין א סאמעס אין סוף און אן אונטערסאמעס בא כעווער קאדייט? צדאקע טאציל מימאחוס א פינעס טאכלעס געמאכט פון אונדז. צוגענומען באם פאלק אוערלעכע קעפ, אוערלעכע ווי האט געזעסן צוליב דעם גענומיכעלע לעזיגע דער גענוערלעך סעקרעטאר פון די רוסישע סריפטסטעלער. אוערלעכע, ווי גענומיכעלע, ווערן געבוירן איין מאל אין הונדערט יאר, אייב נישט זעל סענער. איין מאל אין צוויי, אין דריי הונדערט יאר. נו, און אוערלעכע, ווי פאלאנער, ווי אכרימאוו, ווי מאכטערן ווערן געבוירן יעדן מאנטיק און דאנערשטיק? הא?

— שטייער, רעב צעמאך, איר זינט דא נישט אליין, — און זאלמען האט אים א צי געטאן באם ארבל.

— וואס האב איך דא אוערלעכע געזאגט, וואס? קיין טרייפס האב איך דאך נישט געזאגט. — נאר צעמאך האט זיך אבער באלד ווידער פארגעסן און פונסני גענומען אויסטייען זיך איך א קאל. — אכט יאר אפגעווען איך קאטארגען, מאקרוי געווען דאס לעבן, פרעגט זיך: צוליב וואס, צוליב ווען?

— מיר שיינט, אז ער איז שוין א ביסל נישט מיט אלעמען, — האט מיינער א שפעטשע געטאן זאלמענען.

זאלמענען האט זיך עס אויך שוין אויסגעוויזן. ער האט אבער דערלאזט, אז צעמאך האט געקאנט בעקווען פארפירן דא אזא רייד. איצטיק צייט איז ליכט אין דעם צו גלייבן, ביפראט, אז בא אים, זאלמענען, איז פון לאנג שוין א כשאר, אז די קליינדישע בעראש מיטן ראד זינען אין אלע באטע מעדראשים פון „דארטן“. דער דאזיקער כשאר איז געפאלן אויך איך צעמאכן, ווייל ווי קומט עס, אז א מענטש, ווער ס'איז יארגלאנג געווען אן אפיקורעס שענעאפיקורעס, זאל פלוצעם ווערן א שאמעס אין שול? כאטש צוריקגעווערעט, וואס האט ער בא אזא לעסער געוואלט טאן? גיין איבער די הייזער? איז א גרויסער סאפע, צו וועט עמעצער אים ארויסטראגן א שטיקל ברויט. פון מוירע און שרעק זינען בא די מענטשן פארשטיינערט געווארן די הערצער, אפגעשטארבן דאס געפיל פון ראכ מאנעס און מיטליד. און וואס איז אן דעם, פרעגט זיך, דעמלט דער מענטש?

— סטארב, סטארב, מ׳׳ן געסר׳׳י, — האט צעמאך זיך צעוונגען ווי א באלמוסטיק באם אמעד, — וועסט סיחוי אין ערגעץ נישט ווערן דערהערט.

— נישט סיחוי, נאר בעמילעך, און נישט אין ערגעץ, נאר אין הימלעך: וועסט בעמילעך אין הימלעך נישט ווערן דערהערט, — האט, גייענדיק בא דער זייט, אים אנטערגעזאגט הארל. צו צעמאכן איז הארלס אנהייבן אים איך די דערלאזטע גרייט נישט דערגאנגען. אויסער דאס אייגענע קאל האט ער אין די מינוטן מער גארינט געהערט. מיטן זעלבן ניגן האט ער ארויסגעוונגען אויך דאס הימלעדיקע:

— מ׳׳י גייען אין ספאן און סטארבן פון דינע קוסן. איצטיקס מאל האט אים שוין הארל נישט אנהייבן איך די דערלאזטע גרייט. אז די שווער איז נאר פון אן אנדער ליד און פון אן אנדער דיכטער, וועלכער איז פון א לענגערע צייט אויך שוין „דאָרט“, און ווער ווייסט ווי האלט מיט אים. מע האט אים אוערקעסערט אהינו צו פונעם היפש הייט

לעבן הינטערמאסקווער מאלייזשקער שעפערשן הייז א שווער קראנק. האדלען האט גיט געוואנדערט, וואס דער באיאטער אבעל האט, ווי זי, פארגעדענקט אף אויסחייניק גראדע די דאזיקע לידער און, ווי זי, צוגעטראפן ווען עס פארגלייטענען. זי האט זי אבער מיט עטלעכע טעג צוריק פארגלייטענעט אין שייכעס מיטן אנגעגאנגענעם געשפער צווישן איר גאסענען און זאלמענען, פארגלייטענעט, ווי דיכטונג, און בא אים, צעמאכן, מאכט עס דעם איינדרוק, ווי ער זאל זי מאווער זיין. אין צעמאך אבעלס וויטערדיקן מאווער זיין די ליד האט האדל גיט באדארפט אים גארינט אייבערסערן.

— אַסרײַבן אזעלכס מיט אויפיל יאָר צוריק, — איז צעמאך מאפסיק אינמיטן דעם פארגלייטענען, ווענדנדיק אלץ נאך צו זיך, — האט מען געדארפט זיין א נאָווי. איצט זעט אפילע א בלינדער, צו האט ס'האבן אונדז דערפירט זייערע אלע קוסן. ס'איז דאך דערגאנגען ראכמאנע ליצלאן טוין דערצו, אז מע האט מירע האלטן בא זיך א יידיש ביכל. דער, ווער סע וויסט נאך, ווער איז אוינס צעמאך אבעל, דער ברענגט צו טראגן די יידישע ביכלעך צו מיר אין סוף אריין, אויט פארברענט ער זי, אדער לאזט אראפ אין דער מיטשלייטונג. אף צו וואס מיר האבן דערלעכט צוליב דעם בין איך עס אכט יאָר אָפּגעווען באס קייסער אף קאטארגע און זיך געטלאגן מיט א ביקס אין דער האנט פאר דער ראטנמאכט ביטן בירגערקריג.

ענדלעך איז צו צעמאכן דערגאנגען, אז ער האט איבערגעכאפט די מאס, צו הויך און צו אָפּן זיך צערענט. האט ער אויסגעקויפט די זינד מיט א קלונג עטלעכע מאל גאנאנאנד מיט דער פושקע, צווינגענדיק דערביי: צדאקע טאצי' מימאחעס.

ס'איז גיט אריבער קיין מינוט, ווי צעמאך האט זיך ווידעראמאל פארגעסן. איצט אבער האט ער זיך אויסגעטייטעט שוין גיט מיט זיך, נאך זיך געווענדט צו די דערבייגענדיקע זאלמענען און גאסענען:

— איר מיינט, איך ווייס גיט, אז איר זינט מיך כוויסעד? נו טאקע, ווי קומט עס, וואס מע האט אין מיר, אינעם אלטן רעוואלוציאנער, פארגעסן, מיך ביז איצט נאך גיט אופגעווען אויב צום ווייס האדין, ווי סע זאגט זיך. מע וועט מיך נאך אופרופן. דיגעט נאך, מע וועט אונדז אלעמען אופ רופן, מע וועט נאך פארטיק ווערן מיט רעב ייטראעל, וועט מען זיך א נעם טאן פאר קאל ייטראעל. אויף האט מען איבערגעגעבן פון יענער זינט דורכן קעסטעלעך. גיט אימעטום פארטלאגט מען. פאראן מענצן, וועלכע ערין, גופע בא מיר איז קיין קעסטעלעך נישט, איך בין אבער א מענץ פון דער סוף, אין איין סוף זינען די ווענט אנגעפליקעוועט מיט נייט, כאץ מע וויס זיך איינער פארן אנדערן, מע ציטערט א ווארט ארויסברענגען. איין טיקע האט פאר דעם גיט מירע.

— ווער? יעשע ריוועז?

— נו יא, יעסיע ריוועז. ער קומט צו מיר צומאל אריין, נאך גיט אין סינעל און גיט אין בליוען היטל. ער וויל גיט, מע זאל וויסן, אז ער האט אמאל געדינט דארטן.

— ער קומט דאנווען? — האט האדל א צעטומלטע געפרעגט.

— קיין סידער האט ער בא מיר גיט געבעטן.

— מיטטאמע קען ער דאס דאנווען אף אויסחייניק.

— עפסער. וואס האט ער בא מיר יא געבעטן, צי קען איך אים גיט קריגן דעם. סטראט, וואו ס'איז געווען אָפּגעדרוקט דאָווייז בענאָכעס סיר, מיין גלייכגילט. אייער יעסיע איז פאָסעט פון ווען, גיט אנדערס, נו, ווער וועט האלטן בא זיך א סיר, וואו סע ווערט דערמאָנט און נאך צום גוטן לייעלעך טעם. גיט נאך א קוק ווי וואססריאקאזע איז זיך פאר דער לעצטער צייט צעהאקסן. ס'וועט טוין באלד גיט זיין דאָ וואו מעקאבער צו זיין.

— בא אונדז אין שטאט איז שוין פון א לענגערער צייט גיטא קיין באוונדערער יידישער בע' סאלמען, — איז אריין צעמאכן אין די רייד דער הויכער דארער יי' מיטן שווערן בערדל, אויזערס א גאנצער קאָרע, וואס איז געקומען צו פליען אף דער לעזיגע. — אלעמען אויסגעלייכט, א מאד צייווע מיט א מאָגנאדאָרדי און א מאצייווע מיט א ציילעם שטייען באוואנד.

— פאר אויזערן האט זיך דא נאך דערווייזל געפונען פלאץ און גיט אבריוו, נאך אין דער אליע, וואו ס'איז געבראכט צו קווערע אונדזער ערסטער קארבן, אכנעס, אלעוואסאָלעס.

— פונדאנען האט איר גענומען, — האט מיער, אומקונדיק זיך אף הינטער, געפרעגט אבעל, — אז אכנעס איז געווען א קארבן?

— אן אליין וויסט איר עס נישט דאס איז פאר אייך א סאך? צדאקע טאצי' מימאחעס. — מיט איין האנט האט צעמאך געהאלטן אין איין קלינגען מיט דער פושקע און מיט דער אנדערער צוגעהאלפן אונטערשטופן דאס וועגעלע מיטן אָרן. אנטקעגנבער דעם פריש אויסגעוואָרענעם ליימיק קייזער האט זאלמען דערווען צווישן די מיט שניי פארפאָרשעטע מאצייוועס יעשען. פאר זאלמענען איז דאס געווען אף אויפיל אומדערהארט, אז ער האט זיך אליין גיט געלייבט און א פרעג געטאן גאסענען:

— ווער שטייט עס דארט?

— לעבן שיעור?

— יא, יא, — האט זאלמען זיך פארבאפט, ער זאל נישט אויסזען נאריש אין גאנצן אויגן, — יא, אט דער, ווער סע שטייט לעבן שיעור.

— כ'ווייט, מיטטאמע פון אויזערס באקאנטע, צי עפּשער א קאָרעו, אנטקעגן וואָס פרענסט עס? גלאט אויב. — אין א ווילדע ארומ האָט זאלמען פונטנ'ן זיך אָנגערופן. — זאָגסט, אז א קאָרעו? א קאָרעו וואָלט נישט געשטאנען פונדערווייטנס.

— דיר גייט עס שטארק אָן, וואָס דו קוקסט זיך צו אים אויב צו?

— פארשטייטסט, — האָט זאלמען א רעגזע שפּעטער פארטראכט א זאָג געטאָן, — דער מענטש איז מיר עפעס זייער קענטלעך. כ'וואָלט שווערן, אז כ'האָב אים ערגעץ געזען.
— קאָנטסט דאָך פרעגן שיעור.

זאלמען האָט צוגעלייגט א פינגער צום מויל. דאָס אליין שוין איז געווען פאר גאָטענע איבער-גענוג זיך אָנצושטויסן, אז דער יונגערמאן אינעם מאָנטל מיטן אָפּגעשטעלטן קאָלנער רופט ארויס בא זאלמענען א מער גרעסערן כשאד, ווי דער האלב אויזערבאָטלידקער פלאפלער צעמאך אבעל. זאלמענען איז איצט לאכלען שוין קלאָר, אז דער יונגערמאן איז נישט פון אויזערס קרויזים און אויך נישט פון אויזערס גאָענטע באקאנטע. ער איז אפילו פון העפּלעכקייט העגן נישט צוגעגאנגען צו דער דערשלאָגענער מישפּאָע אויסדריקן איר זיין מיטגעפיל מיטן שווערן טראַגישן פארלוסט. זאלמענען איז שוין איצט אויך לאכלען קלאָר, אז דער יונגערמאן איז געקומען אהער אייניגעם מיט יעשען. ווי שרעקן נישט אָפּ איינער פונעם אנדערן, ריידן זיך דורך מער אפן ווייניג.

באוונדערס צוקוקן זיך אצינד צום יונגמאן האָט זאלמען נישט באדארפט שוין, אז ס'זאָל אָפּפאלן דער מינדסטער סאָפּעק, אז ער האָט אים פאָרט ערגעץ באַגעגנט. ער קען בלויז נישט זאָגן פינקטלעך אהו. אלעמאל נישט אפן פערטן פונעם היסטרוישן וואָקאל באַ באַגעגענען דעם מינסקער צוג מיטן אַמגעבראכטן בענמייכעלעך, כאָטש פון אָנפאנג האָט זאלמענען זיך אויסגעוויזן, אז טאקע דאָרט האָט ער אים געזען. גיכער פון אלץ האָט ער זיך אים אפּאָנעם פארגעדענקט פון זיין ארומדרייען זיך אין דער טונקל-באליכטענער געביידע פונעם טעאטער ביים דער פארוויינטער איילעם איז פאריבערגאנגן גען דעם אָרן, ווען זיך צום לעצטן מאל מיט שלוימע בענמייכעלעך. יא, דאָס האָט ער אים, דעם דאָזיקן יונג, אין דער נאכט פאר דער לעצטער געזען בא טימיריאזעס דעקמאל. ניי, האָט זיך דעמלט נישט אויסגעוויזן, זאלמענען, אז איינער פון די דריי, מיט העמען אָט דער יונג איז געשטאנען, איז געווען יעשע. גאנץ מעגלעך, אז דער יונגערמאן דינט אין דער ביבליאָטעק אָן א שילדל באַם ארייבן גאנץ, וועגן העלכער אויזער שרייבט אין זיין העפּטל, און מיט אים האָט אויזער אין די לעצטע טעג פון זיין לעבן געהאט צו טאָן.

ווען אלץ, וואָס האָבן ארויסבאגלייט אויזער בען אורזאמען אין זיין לעצטן העג, זינען זיך צונויפגעקומען באַם אָרן לעבן דעם אָפּענעם קיחער, האָט דער הויכער מאַנצבל מיט דער לענגלעכער רויטער באָרד געגעבן א צייכן די צוויי קוואַרט-גרעכער, זיי זאלן אראָפּנעמען דאָס דעקל און צולאָזן די קרויזים זיך געווענענען מיטן נופטער.

נאָך איידער די באַגרעכער האָבן זיך צוגערייט צום דעקל, האָט צעמאך אבעל מיט צעשפרייטע הענט זיך אָנגעבויגן איבערן אָרן:

— מע דארף נישט עפענען. פארקלאפט דאָס דעקל.

— דאָס דעקל איז שוין פארקלאפט.

— איז לייגט אונטער די שטרייב און לאָזט אראָפּ דעם אָרן אין קיחער, — האָט באַפֿיילן כ'הקל היינטיקלעך.

כאָנע, אויזערס אלעמאָנע, וואָס איז פאר די טעג, זינט דער גרויסער אומגליק איז געשען, גע-וואָרן אינגאנצן גראָו, איז צוגעפאלן צום פארהאקטן אָרן מיט א יעלאַלע פון יונגען זיך צו ריין:

— פארהאָט לאָזט איר מיר נישט זיך געווענענען מיט מין אויזער, ווען זיך מיט אים צום לעצטן מאָל? נעמט אראָפּ דאָס דעקל... עפנט דעם אָרן!

— מאמע, מע דארף נישט. איך בעס דיר. מע דארף נישט. — דער וואָן, א הויכער שיינער באַכער, מער ענלעך אַי דער מוטער, ווי אפן פאָטער, האָט אָפּגעהויבן באַנען פונעם אָרן און זי אָפּגעפירט אַי א טאָט פון דער גרוב. — לאָמיר אים פארגעדענקען א לעבעדיקן.

— קינד מיינט, — און כאָנע האָט זיך היידער א רייס געטאָן צום אָרן. — עפּשער וויל מען אים נישט ווייזן מיר, וויל דאָ ליגט אן אנדערער, נישט ער...

— ער, מאמע, ער...

זאלמען האָט אָפּגערופן צעמאכן מיט כ'הקלען אָן א ווייט און שטיל געפרעגט:

— לויט העלכען דין לאָזט מען נישט צו די אלעמאָנע זיך געווענענען מיטן מאָל? לויט העלכען יידישן דין לאָזט מען אונז און בעסן באַם נופטער מעכילע?

— לויס וועלכן דין? — האט צעמאך איבערגעפרעגט. — און אליין סטויסט איר זיך נישט אָנעס?
זי וואלט דאך אים נישט דערקענט. און איר וואלט אים נישט דערקענט.

— אזוי שטארק האט ער זיך פאר די פאר טעג געענדערט?
— פארגעסט נישט, — האט כהנא אים דערמאנט, — אז איינער איז ארויסגעפארן נישט אויב
טעג א געוויינלעכן צוג, נאר אונטער אן עלעקטרישן. מע האט שוין, דאכט מיר, אראפגעלאזט דעם
אין קיינער. אייל מאלע אראמים שווייכן באמרוימס, — איז נישטאך זיך פארגאנגען אין א געוויין
און א ווארף געטאן א שטיק קלעפיקע ליים אפן אראפגעלאזט און אין גרוב.

ווען פונעם בערגל ערד אפן פריש פארשאטענעם קיינער האט ארויסגעשטארצט א סטריפיקל
מיט א צוגעקלאפטן צו אים פאגיר-ברעסטעלע, אף וועלכן ס'איז ווערן אפגעשריבן פהליגער איינער
בען אוראגא נארויז, האט אבעל צוגערופן צו זיך איינערס בעניאכד:

זאג קאדיס, דו קענסט נישט נאך, וואס מיר נאך. וואס דאס וועט קאמאדאס...

— רעב צעמאך, — האט איינערס ווייטער קארע, דער ייד מיט דער רויטער בארד אים איבער-
געשלאגן, — איר קענט אים מאכן אומגליקלעך. ליאזען איז דאך א פארשיינער. גיט, איך וועל אפאזגן
פאר אים קאדיש, אף ווייטער דאך מען דינגען א מענטשן.

— מע דארף קיינעם נישט דינגען. איך וועל זאגן נאך אים קאדיס. איינער, אלעוואסאלעס,
האט עס בא מיר פארדינט. מיר וויינען מיט אים געווען באקאנט א היפט ביסל יאר. נעכטן צו מירער
האב איר אָנגעצונדן אין סוף א ליכט.

נישט זאלמען, נישט נאסן און נישט מיינער, וועלכע וויינען בייגעווען אף איינערס לעזען און זיך
געהאלטן די גאנצע צייט צוזאמען, האבן קיין ווארט נישט ארויסגעבראכט אפן העספעד באס פאר-
שאטענעם קיינער, וואס האט זיך אָנגעהויבן, ווי נאך כהנא האט אָפגעוואנדען דעם אייל מאלע ראב-
מיס און איינערס ווייטער קארע האט אָפגעזאגט קאדיש. דערפון, וואס זיי האבן געהאט דא היינט
צו זאגן, האבן זיי נישט געקענט עס ארויסברענגען אף א קאל. איז האט יעדערער איינער פאר זיך
עס ארויסגעבראכט און א שטיק, מיט צווייגעפערעסטע ליפן.

אייבער דעם, ווייל מע איז געווען אריינגעטאן אין זיך, דערצו נאך האט נייטער לאנדן גערעדט
זייער שטיל, וויינען פון דער רעדע, וואס ער האט געהאלטן אפן העספעד, דערגאנגען בלויז די לעצטע
ווערטער: פון אויס ליטעראטור גייען מיר צו גרויסער ליטעראטור, פון אויס יידישער קולטור צו
גרויסער יידישער קולטור... אזא איז די דאלעקטיק, דער אייביקער זאגן פון דער יידישער געשיכטע.
אלע דריי האבן זיך איבערגעקוקט. יעדער פון זיי האט איבערגעזען אין דעם אנדערשן בליק
דאס וועלכע, וואס ער האט געהאט צו פרעגן באס פרומאק: פון וועמען און מיט וועמען וועט זיך
אָנהייבן דער צוריקמארש פון אויס צו גרויס? פון אים און פון זיין מער?

ווען ס'האט זיך דערהערט דאס באקאנטע געזאגן, מיט וועלכן ערשיינט האט א זיין באוונדערן
נוטער, אז זייער וויינען ליידע, גענומען פארזייענען א ליד לעזיקאן איינער, וואס האט זיך אָנגעהויבן
מיט די ווערטער: "מי נאכא", איז זאלמענען באפאלן א פארלאנג ארויסנעמען פון ברויט-קעסענע
דאס בלויז האלבע העפטל און אף א קאל, אין אלעמענס אָנזונדנהייט, נעמען פון דאָרט לייענען...
באס ארויסגאנג פונעם בעסאלמען האט ערשיינט אָנגעזאגט זאלמענען און אים אָפגערויפן און
זיט. זאלמען האט נישטווייניק זיך אומגעקוקט, צי באטייט עס נישט דאס וועלכע, וואס דעמלט, אין
קאמטעט אף דער פלאשטשטאדע, ווען שוין האט מיטן אוועקלייגן די האנט אים אפן אקסל אָנגע-
וויזן דעם, ווער ס'איז געשטאנען אונטן און ארויפגעקוקט צו זיי, אז דאס איז דער, אף וועמען יענער
פרעגט זיך נאך, און אין עטלעכע טעג ארום, ווי וויינען אן אלטן באקאנטן, אָפגעשטעלט אף אַכאטני
ריאד, האט דאס געקוקט. "מאקסוועל". וועמען דארף שוין איצט אָנהייבן אים, זאלמענען?

— נישט איז דאס אָרט און נישט איצט איז די צייט פארפירן א יריד וועגן עלישען. איך ווייס
זייער גוט, זאלמען, וועמענס אופט דאס איז, אז עלישע וואל מיטאמאל זיך אויז דערווייטערן פון
מיר. האט נישט מוירע, כוועל איך דערפאר אף קיין דוועל נישט ארויסרופן.

זאלמען האט, נישט ענטפערנדיק קיין ווארט, געמאכט א ברייטערן טראט פארויס.

יעשיע האט אים פארצאמט דעם וועג:

— עלישע איז בא אייך?

— איר דארפט עס נישטק וויסן?

— איך האב פאר דער לעזענע עטלעכע מאל געקלונגען צו אייך. די שטיינים האבן מיר געענט-
פערט, אז בא אייך איז קיינער נישט. ווי איז עלישע? כ'דארף זי נישטק ווען. כ'ווייס דאך, אז זי איז
בא אייך.

— וויבאלד איר ווייסט, — איז זאלמען שטיין געבליבן, — היינט צו וואס פרעגט איר עס מיר?
— הערט זיך אייך, זאלמען. גיט טייקע איבער עלישען, אז זי וואל נישט גיין היינט צום פאל-
קאזניק פון דער מיליציע. נישט היינט און נישט מאָרגן. אזוי גיט איר וואס גיכער איבער.

עלישע האט זאלמען אין צימער נישט געטראָפן. וואווי האט ער אליין נישט פארשטאנען, אז ער

האָט ניט געקענט זי איצט טרעפן. אז זי איז פון לאנג שוין אדעקגעפארן אהין. וואָס פאר א געפאר
עס זאל זי דאָרט ניט דראָען, קען ער סיחוי איר מיט גארניט העלפן, גארניט ענדערן. געבליבן פאר
אים דאָס איינציקע: זיצן און וואַרטן.
ס'איז שוין געווען נאָענט צו האַלבער נאכט. זאלמען איז נאָך אלץ געזעסן און געוואַרט. עפּשער
אַנקלינגען צו שווער? נאָר ניט פון שטוב. פון שטוב איז ביכלאל א סאָפּאָנע צו אים קלינגען.
ניט היינט פון הייז איז געווען א טעלעפאָן-אדעסאָמאט. זאלמען איז אַרײַן אין דער בודקע, צוגע-
מאכט שטאלע דאָס טירל. נאָר ווי אפּצולאָכעס האָט ער ניט געפונען אין די קעשענעס קיין גילדן.
ס'איז עפּשער גלייכער. ער קלייבט ויך דאָך ניט פארפירן מיט יעשען קיין געשפּרעך אין טעלעפאָן.
ער וויל נאָר דערגיין, צי יעשען איז אינדערהיים. צוליב דעם איז ניט גייטיק קיין מאַטביע.
זאלמען האָט אַראָפּגענומען פונעם הייכער דאָס טרייבל און א דריי געטאָן דעם דיסק מיט די
גייטיקע שטאָלע ציפער. קיינער האָט זיך ניט אָפּגערופּן. ער האָט ווידער אָנגעקלינגען און ווידער האָט
קיינער ניט אַראָפּגענומען דאָרט דאָס טרייבל. איז יעשען, הייסט עס, אויך ניטאָ. און בא וועמען נאָר,
אויסער ווי בא אים, קען ער זיך דערוויסן, וואָס איז געשען מיט עלישען, וווּ איז זי?

29

אינעם פּאָדעריצמער פון דעם פּאָלקאוויקס קאבינעט איז פון די באַזוכער, אויסער עלישען, מער
קיינער ניט פארבליבן. פארוואָס האָט לעוואן רעוואָלוציאָניש מאַרגאני זי ביז איצט נאָך ניט אָפּגע-
נומען, ביים אלע געקומענע א סאך שפּעטער פון איר זינען פון לאנג שוין אדעק, האָט עלישען ניט
אָנגעהויבן פארשטיין. איינס איז איר קלאָר: דאָס, וואָס מע האָט אין איר ווי אינגאנצן פארגעסן,
איז ניט געווענדט פון דעם דעזשורנע באַם טישל, פון דער מיליציי־שטעלע פרוי מיטן שטערנדל
אף די פּאָגאָנעס, אָן וועמענס דערויבעניש די באַזוכער האָבן ניט געקאָנט צורירן זיך צו דער טיר
פון דעם פּאָלקאוויקס קאבינעט.

דערמאָנען וועגן זיך דער פרוי באַם טישל איז געווען איבעריק. זי איז דאָך ניט קיין בלינדע,
כאַטש פאר דער גאנצער צייט, זינט זי זינען פארבליבן אינעם פּאָדעריצמער זאלענצווייט. האָט זי,
דאכט זיך, ניט א קוק געטאָן אין איר זינט. דאָס אליין איז גענוג אף אַנצושטויסן זיך, אז קיין גוטס
האָט זי דאָ ניט, עלישען, צו דערוואַרטן. זי האָט אויך אָן דעם עס פאָרויסגעזען און ווייסט טאקע
אליין ניט, פארוואָס האָט זי נאָגענעבן שיען און איז אינגעגאנגען קומען אדער. לויט דעם, ווי
שיע האָט איר דערציילט וועגן זיין נאָענטער באקאנטשאפט מיט מאַרגאני און פארויכערט, אז זי
וועט ארויס פון דעם פּאָלקאוויקס קאבינעט מיט א דערויבעניש זיך צושרייבן אף שטענדיק אין
מאָסקווע, ווערן א שטענדיקע מאַסקווער אינוואַזירער, וואָלט דאָך לעוואן רעוואָלוציאָניש דאָך גע-
דארפט זי אומפונעם הייכער דער זי ערשטע. צום סוף האָלט ער זי אָפּ ביז איצט נאָך אין פּאָדעריצמער
און איז ניט זיכער, צי וועט ער זי ביכלאל אָפּנעמען. אן אנדערע אף איר אַרט וואָלט זיך געבליבן
אויפֿיל האַרטן, זי וואָלט מיטטאמע פון לאנג אדעק, ניט געלאָזט זיך אויז דערינדריקן...

נאָר ווי קאָן זי אדעקגיין? זי וואָלט דאָך דערמיט אליין ארויסגעטראָגן זיך א פּסאָק, אז זי דאָך
זיך קלייבן אין וועג אַרײַן. און אויז האָט זי נאָך א שטיקל האַפּענונג. עפּשער וועט דער גוירל ניט
זיך צו איר און אַבאָרירעסדיק, זי איז ביז איצט. אלץ איז געווענדט פונעם פּאָלקאוויקס איינאיינציג
וואָרט אף איר מעלדונג: „צושרייבן“.

ווען עפעצער הייסט, ווי ס'וועלט זיך איר ניט אומקערן צוריק קיין אבען, וואָלט ער זיכער
ניט געוואָלט איר אופהארפן, האַלעמ'ל לאָזט זי זיך צוליב דעם אויז דערינדריקן, — זיצן דאָ די
וויפלעטע שטן שוין היינטער דער טיר. שיע האָט אויך צוגעזאָגט דורכירידן זיך מיט זיין באקאנט
פּאָלקאוויקס מאַרגאני, ער זאל איר דערלויבן ארויסנעמען פון אבען די מוטער. ווינען אין מאַסקווע
וועט די מוטער ניט קענען. דערויז דאָך מען א דערויבעניש פון א פיל העכערע פערזאָן, ווי לע-
וואן מאַרגאני. די מאמע וועט אָבער מעגן זיך באַזעצן אין דער אומגענוגט פון א העלכער־ניסאזי
נאָענטער שטאָט פון מאַסקווע און ווי וועלן קענען זיך אָפּט זען.

— בירגערן קרישטאל.

די פרוי מיטן שטערנדל אף די מיליציי־שטעלע פּאָגאָנעס האָט, ניט אופהייבנדיק דעם קאָפּ פון
טישל, אָנגעהויבן עלישען מיט דער אויסגעשטרעקטער האנט. ווי מיט א שווער, אף דער וויכער ארומ-
געקלאפּטער טיר פון מאַרגאניס קאבינעט. עלישען האָט זיך געזוכטס זי פּרעגן, פארוואָס איז זי צו
איר און ביז, ניט א קוק געטאָן אף איר אפּילע באַם אַרומן דעם פאמיליע־נאָמען? עפּשער ווייסט
זי וועגן איר אדעלעס, וואָס דערלאָזט ניט, אז זי זאל אנדערש באניין זיך מיט איר? איינגעלער, ווי

ואל וי געווען זיך אנדערש האלטן מיט איר, אייב דער שטיי האט זיך מיט איר אוי אפגעפירט, געלאזט זי ווארטן אף זיך פיל לענגער, ווי עמעצן אנדערש פון די שוין לאנג אוועקגעגאנגענע באווער.

דער בליק, מיט וועלכן דער פאלקאזניק האט זי באגעגנט, האט צו נישט געמאכט ערלישעס פארדראס אף אים. ווען מארגיאני האט זיך אפגעהויבן פון טיש און צוגעגאנגען צו דער טיר, האט ערלישע דערהארט, אז ער וועט באלד אויסריידן דער דעושוועג זינער, פארוואס האט זי אים גלייך נישט געזאגט, ווער ס'איז געקומען און האט געלאזט זי אויז לאנג ווארטן. נאך דערהערט האט זי, ווי ער זאגט דער פרוי באם טישל, אז זי איז פריי, זי איז אים דא הינט מער נישט גייטיק.

פאר די פאר מינוט, וינט דער פאלקאזניק האט פארלאזט דעם פאטעל און זיך דורכגעגאנגען צו דער טיר און פון דארט צוריק צום טיש מיטן גרינעם געזענעם צוועק, האט ערלישע באהיזן באמערקט, אז דער פארקעמטער אף ארויף געדיכטער קאפ האר, די קליינע אקוראט אונטערגעשויערענע האנצער, די ברעמען, אין נאך מער די קיילעכיקע אייגן זינער פונעם וועלכן גלאנציק שווארצן קאליר, ווי די הויך אנגעצויגענע אויסגעפוצטע שטייכל, גלייך מע וואלט איבער דעם אלעם זיך געווען דורכגעגאנגען מיט א בערשטל, איינגעטונקט אין איינעם און דעם וועלכן פושקעלע שווארצן שוואקס. זיין זיכטער פרוישויענדיקער טראט האט געמאכט דעם איינדרוק פון א רויקן מענטשן, וועלכער איז גרייט יענעם אפמעקרוואם אויסהערן און טאן אלץ, האט איז פון אים געווענדט. און עפשער האט ערלישע אים אפגענומען פאר אוינעם, ווייל שיע האט זי צו דעם צוגעגרייט.

— וועט זיך, ביטע, צו. — ער האט איר אנגעוויזן אפן בענקל אונטערגעלייגט בא זיין טיש. —

אייער פאמיליע-נאמען אוי קרישטאל?

— יא.

— ערלישע מיכילאזאנא קרישטאל?

און האגאם זיין געשפרעך מיט איר האט ער אנגעהויבן מיטן פארגעבן איר די וועלכע פראגעס, ווי געוויינלעך די טוער פון אוועלכע אנשטאלטן, האט זי אבער אין זיין קאל נישט דערפילט קיין בא האלטענעם מיין, כאפן זי בא א ליגן, נאך א הארציקייט פון א מיטפילנדיקן מענטשן. ארויסגענומען פון דער פאפּע א פארשייבן בלעטל פאפּיר און זיך דורכגעגאנגען איבער דעם מיטן בליק פון זינער גלאנציק-שווארצע אייגן האט ער פארגעזעט פארגעבן איר די ווייטערדיקע פראגעס. זיי האבן פאר אים, זעט אים, א שטיכעס צום לייזן איר גיידל.

— שוין לאנג זיך איר זינט באקאנט מיטן קאפיטאן רויזע?

ערלישע האט זיך א וויילע פארקלערט. נאך נישט ווייל זי האט זיך געקליבן אויסבאהאלטן ווייל איז שוין, אז זי האט זיך באקענט מיט שיען. זי האט פאשעט אנגעוויזן דעם פֿינקלעכען כעשובן. און דעריבער געענטפערט:

— נישט איבעריקס לאנג.

דער פאלקאזניק איז איר געקומען צו הייל. פאר אים האט עס, וויכט אים, געהאט א באדיי-

טונג:

— אבער פארט? א יאר, צוויי, דריי?

— בא א יאר אז ערער.

— און נישט כאטענע געהאט פאר אים?

— איר פארשטיי נישט, בירגער פאלקאזניק. — מיטן אנרופן מארגיאני בירגער פאלקאזניק האט זי זיך ארויסגעגעבן. אין אבען און ווי איז מיט איר מוטער ביז דעם געווען האט זי בליזן אויז זיך געווענדט צו א מיליטערישן. זי האט זיך אבער גלייך פארקאפט, באטאנענדיק באוואנדערט דאס הארט, "באווער". — מיט פארשטיי נישט, כאווער פאלקאזניק, פארוואס האב איר געדארפט פאר אים כאטענע האבן?

— ווייל ער איז פאשעט א באכער מיט אלע מילעס. אי א יונגער, אי א שיינער און א פאעס דערצו. ווען איר זאלט געווען פאר אים כאטענע האבן, וואלט איר דאך נישט געדארפט אנקומען צו מיר נאך א דערווייניג זיך צושרייבן. ווי איר ווייט, לעבט רויזען שוין לאנג נישט מיטן ווייב, זיך מיט איר געגעט. — און אינגאנצן אומגעריכט א זאג געגעבן: — איר קאנט מיר, פארשטייט זיך, נישט געדענקען, אבער איר געדענק איר זייער גוט. כ'האב אייך א פאר מאל געזען מיט אייסי רויזענען. כ'קען אייך אפילע זאגן אזוי. אייז מאל אין סטאלעשניקאָרעסל לעבן אייער צוגעמאכטער טעאט ראדער שול, דאס אנדערע מאל, נישט לאנג צוריק, אפן גאנץ-פלאץ, איר פארשטיי נישט, פארוואס האט אייסי נישט געוואלט מיר באקאנען מיט אייך, מוידע געהאט, כ'זאל אייך נישט אפשלאגן בא אים? פאר דעם, דאכט מיר, דאך ער זיך נישט שרעקן. איר בין, ווי איר זעט אליין, נישט דער מאנצבל, פאר וועמען מע דאך דערפאר מוידע האבן.

קענטיק, אז מארגיאני האט דערהארט פון איר הערן, אז ער איז גראדע יא דער מאנצבל, פאר וועמען מע דאך אין אוועלכע פאלן מוידע האבן, און דאס וואלט נישט געווען שטארק איבער-

געשריבן. נאך עלישען איז עס סטאם ניט אנגעגאנגען. און אליין פארשטייט ער דען ניט, אז ניט דאס האט זי דערווארט פון אים הערן און אז ניט צוליב דעם איז זי אהער געקומען. זי האט אבער מיט קיין ווארט ניט דערמאנט וועגן איר מעלדונג, וואס זי האט איבערגעגעבן דורך שיען. ניין, מיט איר אפגעשטערן אזוי גלעבליכטיק דעם פאלקאנאניק וועגן שיען האט זי זיך ניט געמאכט ערגער. עלישע האט עס אפגעכאפט אין דעם פאלקאנאניקס בליק. נאך פון דער מינוט אן האט זי מוירע געהאט, אז ער וועט איר באלד ארויסזאגן דאס זעלבע, וואס איר איז וויפיל מאל אויסגעקומען הערן וועגן איר געיארגשטער פון דער מוסער פארבלענדדיקער שיינקיט.

דערמיט, וואס מארגיאני האט דערפון מיט קיין איינציק ווארט ניט דערמאנט, האט ער בלויז אויסגעשפילט אין אירע אויגן. זי איז אים אפילע מויכל געווען פארן אפהאלטן זי אזא צייט אינעם פאָדערצימער, ניט פארשטייענדיק ביז איצט נאך דעם מיין זינעם דערייב. קלאר איז עס איר געזאָרן נאך דעם, ווי ער האט זי פלוצעם א פרעג געגעבן, צי ווייסט זי, אז בא אים אין גרויזע זינען קיינמאל ניט געווען קיין פאָרגאמען איי יידן.

זאָגן אוועקס אין איינציקער צייט, איז עלישען געווען פארשטענדלעך, האט לעוואן רעוואזאָר ווייטש געקאָנט אונטער מיר אויגן, אן איידעם. דערפאר, ועס אים, האט ער זי ניט בלויז אפגענומען די לעצטע, נאך איר אפגעשיקט די פרוי מיטן שטענדל איי די פאָגאנעס, געזאָגט איר, אז זי איז אים הינט מער ניט גייטיק. אין דער אייגענער רעג, ווי דער פאלקאנאניק האט זי געפרעגט, צי ווייסט זי, אז אין גרויזע זינען קיינמאל ניט געווען קיין פאָרגאמען איי יידן, האט עלישע בעשאמייסע אויך א קלער געטאן, צי האט ער ניט געזאָלט איר דערמיט זאָגן, אז זי זאָל אריבערפארן קיין גרויזע. דאָרט מען זי אן קיין שום רייד גלייך צושרייבן. זי זאָל אפאָנעם ניט מאכן דערפון אויך אזא אויספיר, האט דער פאלקאנאניק ניט געלאָזט איי זיך לאנג ווארטן. אין זיין שטייט האט זיך אבער איצט געהערט מער דאָס שלעכטס, ווי דאָס גוטס אינעם מענטשן, פון וואָס עלישע האט אין איר לעבן אפטרעט געזאָגן.

— ווילט איר, הייסט עס, זיך צושרייבן איי שטענדיק אין מאַסקווע. ווערן א שטענדיקע איינ-וויינערן פון אונדזער הויפטשטאָט. כּוואַלט אייך געקענט געבן אזא דערויבעניש. דאָס איז אין מינע מעגלעכקייטן. ניט יעדערן אָבער קען איך עס דערמיין, דער, ווער עס ווענדט זיך מיט אזא ביטער, דאָרף האָבן דערפון רעכט, ער דאָרף עס פארדינען.

— אנטשולדיקט, איך פארשטייט ניט וועגן וואָס פאר א פארדינסטן רעדט איר?

— דאָס איז נישט אַ פאַרשטייט פאַרשטייט. איר רייד וועגן די פארדינסטן פון יעדן סאָועטישן מענטשן, זיין טריי איבערגעגעבן דעם היימלאנד. און דאָס דאָרף מען דערווייזן. איך קלער, אז איינ-ווייזען האט מיט אייך וועגן דעם געשמעקט?

— וועגן דעם האט קיינער ניט געדארפט מיט מיר שמועסן. איך האב זיך מיט גאָריט פאר-זינדיקט אין מיין לעבן, אז מע זאָל דארפן דערפון שמועסן מיט מיר.

— איז אויב אזוי, האָבן מיר זיך מיט אייך דערעדט. — מארגיאני האט זיך אפגעשטעלט, געשטאנען אזוי א ווילדע, און באלד צוריק זיך צוגעזעצט. — גוט. איך וועל אייך דערווייזן זיך צושרייבן איי שטענדיק אין מאַסקווע. — ער האט ארויסגענומען פונעם בעכער אפן טיש א גראָבן בלייטשיפט. — איר האט ווהיין זיך צושרייבן, ווילט ניט יעדערער וועט איינליין צושרייבן עמעצן צו זיך איי שטענדיק.

— יא, פאראן בא מיר.

לעוואן רעוואזאָוויטש האט זיך אנגעבויגן איבערן טיש איי צו פארשרייבן בא זיך דעם, וועמען זי וועט אַרויפן און דעם אדרעס וויינעם.

— בא עלישען האט זיך שוין ניט ארויסגעכאפט זאלמענס נאָמען. זי האט אָבער צו דער צייט באוויזן ניט ארויסברענגען עס איי א קאל, זיך פארענטפערט דערמיט, אז זי דאָרף זיך מיט יענעם נאך איבערייזן.

— עס גייט עפּשער וועגן אייסינען?

— ניין.

דער פאלקאנאניק מארגיאני האט צוריק אריינגעשטעלט דעם בלייטשיפט אינעם בעכער אפן טיש און פארהאלטן זיין בליק איי עלישען.

— איר זינט מיט אים צעקריגט איך האב אלנפאלס ניט געהערט פון אייסינען קיין קרום וואָרט וועגן אייך. פארקערט, ער האט גערעדט מיט מיר וועגן אייך בלויז צום גוטן.

— ער האט ניט געקענט ריידן וועגן מיר שלעכטס. מיר האָבן זיך קיינמאל ניט געקריגט. — היינט פארוואָס ווילט איר זיך ניט צושרייבן צו אים? אויב איר דערווייזט, קען איך זיך מיט אים דורכריידן.

— א דאנק. מע דאָרף ניט. איך וועל ביכלאל קיינמאל ניט איינליין וויינען בא זיך קיין כא-סענע געהאטן מאנצבל.

דער ווייב האט דער פאלקאזניק נישט אנגעוואלט זאלמענס נאמען. דערפון איז עלישען געווען פארשטענדלעך, אז שוין האט וועגן איר באוועגן זיך בא זאלמענען מיטן פאלקאזניק נישט גערעדט. נאך ווען צו דעם פאלקאזניק זאל עס געווען דערגיין און ער זאל איר געווען דערפון דערמאנען, האלט זי אים דערויף געענטפערט, אז פאר דער צייט, וינט זי האט זיך אריינגעקליבן צו זאלמענען, האט ער קיין איין מאל דארט נישט געענטפערט און וויפל איר זאל נישט אויסקומען בא אים וויינען, וועט ער איר זיך ווייטער און אויף אפירן. זי איז אין דעם מער ווי זיכער.

— און וואס קלייבט איר זיך טאן? מע דארף דאך פון עפעס לעבן.
— כיוצא גיין ארבעטן.

— אייב איך האב נישט קיין טאעס, האט איסר רויזען מיר געזאגט, אז איר קלייבט זיך אונקומען אין א סטאטארער שול, זיין אן אקטיווע. — ער האט א פאר מאל זיך א ווייג געטאן אפן פאטעל און געבליבן אזוי האלב הענגען אנגעשפארט מיטן אנלעז אין דער הינטערזאנע. — איר גלייבט, אז מע וועט אייך צולאזן צו די עקזאמענעס נאך דעם, ווי איר האט זיך געלערנט אין א בורזשואווער נאציאנאליסטישער אוניווערסיטעט, עטאטארלעך שול, וועלכע מע האט פארמאכט פאר אנטיסאטיוועס, ווי מ'מאט א קורצע צייט פריער דעם יידישן סטאטער?

— ס'איז געווען אן אומזין, באוועדערט פאר איר נאך, פארפירן אין אס דעם קאבינעט דערפון א געשפער. זי האט אבער נישט געקענט זיך בייקומען דערויף נישט ענטפערן, אז זי הערט דאס צום ערשטן מאל. ביז איצט האט זי פון קינעם נישט געהערט, אז מע זאל דערמיט געווען דערקלערן דאס צומאכן דעם סטאטער און די שול. אלע אירע באקאנטע האבן איינגעזען אין דעם גאר עפעס אנדערש. אז איז פונקט, אס ווי זי, זיכער, אז ווען דאס אלץ זאל דערגיין צום פאטער, צום גרויסן פריער, האלט געווארן אים מיטן קאסמאפאליסיום און מע וואלט צוריק אפגעשטעלט אי דעם סטאטער, אי די שול.

— דערקלערט מיר, — האט מארגאני זי געפרעגט, — אייב איר זינט דערין אויף איבערצייגט, איז פארוואס זאלט איר אים דערפון נישט אנשרייבן?

— מע האט אים, גלייב איך, שוין דערפון געשריבן, און נישט איינער. נאך ווייטס אים, אז סע דערגיט נישט צו אים.

אויך דאס האט זי מעגלעך נישט געדארפט געווען זאגן. כאטש מוירע האבן דערפאר דארף זי נישט. זי נעמט עס דאך נישט פון עמעצנס רייד. זי אליין האט פון אבער זיך צו אים א פאר מאל גע וועגט וועגן איר פארמאלן געווארענעם סאטן און וועגן דער ארויסגעשיקטער מוטער. קיין ענטפער האט זי נישט געקראגן.

דער פאלקאזניק האט זי נישט איבערגעשלאגן. און ווען עלישען איז אנשווינג געווארן, האט ער, אינטערוואגירט זיך אפן פאטערשטול, ווידער א זאג געטאן, נישט אפפירנדיק דעם בליק פון איר: — בא אינזא אין גרויזע וויינען קיינמאל נישט געווען קיין פאגאמען אין יידן.

אין צוזאמענהאנג מיט וואס האט דער פאלקאזניק איר דאס מאל עס געזאגט? עפשער איז ער אויסן איר דערמיט ענטפערן, אז דאס אלץ, וואס ס'קומט פאר איצט מיט די יידן, האט זיין גרר ווייט פאלק דערצו קיין שייכעס נישט, אז מע טאר נישט לויט איינעם צי לויט צווייען שאצן א גאנץ פאלק, ווי מע קען נישט מישפעטן לויט דעם, ווי דערינדעריקט און געפאלן עס פירט זיך און דער ייד לייזער אין די גאר הויכע פענצטער, דאס גאנצע יידישע פאלק?

— איז אס וואס, מ'האט שוין געזען. כ'חיים נישט, מיט וועמען דארפט איר זיך דאס דורכריידן, איך צווייפל אבער שטארק, צי עמעצער וועט איינגיין צושרייבן אייך צו זיך א שטענדיק. ס'איז מאסקו ווע. — מארגאני האט פארלאזט דעם פאטערשטול און מיט ליכטע פרוזשענדעדיקע טריט צוגעגאנגען נען צו איר. — נאך פאראן אן אויסוועג. איינער מיינער א נאענטער באקאנטער איז איר א לעגענדעריש ציט אונזערגעפארן צוזאמען מיט דער פרוי ווינער. מע האט זי בייזן אונזערגעשיקט ארבעטן אין אן אפריקאניש לאנד אמיניקסטאטן איר א יאָר־אנדערהאלבן. דעם שליסל פון דער דירע האט ער מיר איבערגעלאזט, געגעבן מיר דאס רעכט איינגלאזן און וועמען איר וויל. ציטווייליק, פארשטייט זיך. זי דירע איז אייך קיין גרויסע, צוויי קליינע צימערלעך, ס'איז אבער א באווענדערע דירע, אן שכינים. צושרייבן אייך אויפן אן שטענדיק, וויבאלד די דירע איז נישט איינער, קען איך נישט, נאך איר די אנדערהאלבן יאָר, וואס מ'האט באקאנטער וועט נישט זיין, וועל איך אייך צושרייבן. דערנאך וועלן מיר זען. מעגלעך, אז מ'האט באקאנטער וועט זיך לענגער פארהאלטן דארט, אין אפריקע. קיין דירע געלט וועט אייך קיין גרויסע, דער באלעבאס האט באצאלט אויף פאר צוויי יאָר פארייס. — דער פאלקאזניק האט זיך ליכט אנגעבויגן צו איר. — עפעס זע איך נישט, אז איר זאלט דערפון זיין אנצייט. עפשער גיט עס אייך נישט אונטער?

עלישען האט אפגעקערט פון אים די אויגן.

— איך בין אייך ווידער דאנקבאר. כ'האב זיך דערויף נישט געריכט. כ'חיים נאך נישט, מיט וואס האב איך עס בא אייך פארדינט?

— דעם עמעס געזאגט, ווייס איך אייגנטלעך אליין ניט. דאס האט איר, אפאנעס, צו פאר-
דאנקען איבער שיינקייט. צום ערשטן מאל הערט איר דערפון, וואס איר האט זיך אויף פארשעמט
דאס טו איר, פארשטייט זיך, ניט פאר איבער שיינקייט. איך טו עס, אויב איר ווילט וויסן דעם עמעס,
צוליב איבער איינפירן. ער האט מיך וועגן דעם זייער געבעטן. מיר זינען מיט איר אלטע באקאנטע.
איסט האט מיר געזאגט, אז איר שפילט איר דער פיאנע, א, בא איך זינען ווירקלעך פינגער פון
איר פיאניסטן. לאנגע און שטייפע — ער האט גענומען איר האנט און זי א וועלע פארהאלטן אין
זינער, ניט אפפירנדליך פון עלישען זיין פארשנדיקן בליק. — איך האט אפגעליקט. אין דער דירע
איז איך דא א פיאנע. ניט קיין נייע, אבער נאך א גאנץ נישטאשעדיקע. אנפאלט, שפילן איר
קען מען. איך האב אין דער יוגנט א שטיקל צייט געהאט צו טאן מיט מוזיק, זיך געלערנט אי שפילן,
אי זינגען, אבער ווי נאך כ'האב דערפילט, אז קיין גרויסער פידלער וועט פון מיר ניט זיין און קיין
שאלאפין אונדאדע און אונדאדע, האב איך דאס אלץ פארזארגט. ווען איר וועט זיך ארומלעבן
אין דער דירע, וועט איך קומען, איר וואלט מיך פארהערן. עפשער האב איך געהאט א טאקעס און
פון מיר וואלט געקענט ווערן א זינגער. — ער האט ארויסגעלאזט איר האנט פון זינגער. — ווי איך
ועט, האב איך א שטיקל שוואכקייט צו מענטשן פון קונסט. איך בין שטענדיג גריין קומען זיין צו
הילף. איר קענט עס איבערגעבן איבערע כאוויירס פון דער צוגעמאכטער טעאטראלער שול. זי גיי-
טן זיך דאך איך מיטמאכע אין הילף. קלארט אויס. איך מיי, אז איר באגעגנט זיך נאך דערווייל
מיט זיי.

— דער קאפ איז מיר ניט געווען דערביי.

— איצט איז דאך דער קאפ שוין בא איך פריי. ווי מע דאך פארשטיין, קלעבן זיך איבער
כאוויירס אויך האלטן עקזאמען אין די רוסישע טעאטראלע שולן. איצט וועט איר קענען זיך גרייטן
צוזאמען, אין איבער זייער דירע איז דא גענוג פלאץ פאר דעם. און וועגן ארבעט דארפט איר ניט
זארגן. כ'וועל איך העלפן זיך אפגארדענען. בא איך איז דאך א ווונדערלעכע דיקציע. איר וואלט
געקאנט ארבעטן איר דער ראדן. כ'וועל זיך דאס דורכריידן מיט וועמען מע דאך. זיך זען, איך
וונדערט, פארוואס זארג איך וועגן איך אויף כ'ווייס אליין ניט, עפשער דערפאר, ווילט מירן ערשטע
פרוי אין געזען א יידישקע און כ'האב זי וויער ליב געהאט.

צי דאך זיך דערפון ניט מאכן קיין אויספיר, האט עלישע א קלער געטאן, אז דער פאלקאווניק
מארגאני געהערט אויך צו זי יידישפונט, ווילט קימאט בא אלע גרעסטע יידישפונט, אז איר ניט
אין מאל איינסגעקומען ווערן, צו זי יידישע פרויען. ער האט איר אבער דערן באם סאמע אפאנג
דאך געענטפערט: אין גרויע זינען קינמאל ניט געווען קיין פארגאמען איר יידן.

— נו, און איצט, וויבאלד מיר האבן זיך מיט איך וועגן אלץ דערעדט, וועלן מיר, ווי סע
פירט זיך אין אוינען פאלן בא דיפלאמאט, אויסטרינקען צו קעלישעלעך קאניאק אדער ווין, וואווי
איר וועט באפוילן, און עפעס צוברינגן.

עלישע האט זיך האסטיק אפגעהויבן פון בענקל:

— גיי, גיי, אין קיין שום פאל ניט. איך בין זיך דא אויף איך שוין פארעסן, אפגענומען
בא איך א וועלט מיט צייט.

— וואלט עס איך באמרויקן.

— דער וויגער איז באלד צען. איך קען זיך לענגער ניט פארהאלטן.

— עמעסער הארט איר איך? איסט עפעסער?

— קינער הארט ניט איר מיר. נאך די, בא וועמען איך שטיי דערווייל אין, ווינען זייער ווייט
פונדאנען. מע דאך פארן מיט צוויי טראמחיען.

— וואלט עס איך און אגנין. איך וועט ניט אויסקומען שלעסן זיך מיטן טראמחיע. כ'וועל איך
אפפירן מיט א מאשין. אנטשולדיקט, ביטע, כ'האב איך ביז איצט ניט פארגעליגט אויסטאן דעם
מאנטל. דא איז דאך בא אונדו זייער הארעם, אפילע הייס, וואלט איך געזאגט.

וואווי עלישע האט זיך ניט געווער, איז איר פארט אויסגעקומען אפגעבן אים דעם מאנטל
און ער האט אים אפגעלאנגען אפן הענגער באגאנד מיט זיין שיעלע.
איר דער וואנט, הינטערן פאטערשטול, האט לעזאן מארגאני פאנאדערגעקויט די צוויי אראפ
געהאנגענע ביזן דיל געפאדעוועטע קעממאדע שטאך. הינטער זיי האט זיך אויסבאהאלטן א טיר.
וי. האט געפירט פונדאנען אין ניט קיין גרויסן, שוין מעבלירטן צימער.

— סע טרעפט, אז ס'קומט אויס זיך פארהאלטן איר דער ארבעט ביזן סוף אין דער נאכט,
צומאל אפילע בלעבן געכטיקן, — האט ער זיך פאר איר ווי פארענטפערט, דערווענדיק איר פאר-
כידעשטקייט באם אריינגיין אהער. — איז האט טרינקען מירן קאניאק צי וויין?

— א דאנק, אויסער א גלח'ן מינעוואל וואסער וועל איך מער גאריט טרינקען.

— אנטשולדיקט, עלישע, איר באליידיקט זיך ניט איר מיר, וואס איך רחם איך בלויז באם
נאמען? דא בין איך נאך דערווייל באלעבאט. וואס איך וועל באפוילן, דאס וועט איר טרינקען.

— איר מיינט עס ערנסט? — האט זי האלב דערשראקן געפרעגט.

— איר זיט, זע איר, נאך אינגאנצן א קינד. העלפט מיר בעסער גרייטן צום טיש.

לעוואן רעזאזאזיטש האט ארויסגענומען פונעם פארגלאזטן סערוואנטל טעלערלעך מיט פון פריער צוגעגרייטן פארשיידענעם פארבייטנס, צוויי קעלישעקלעך און פושוערן, אופגעפראפט א פלעשל גרוינער קאניאק און א פלעשל גרוינער וויין. דאס ארויסגענומענע פלעשל מינעראל וואסער. נאר- ואן פונעם אייזקאמער האט ער געלאזט שטיין ניט קיין געצעפטס.

— אט איצט, — האט ער, צורוקגליק זיין בענקל געענטער צו אירס, זיך אנגערופן, — גיב איך דאס רעכט צו באפילן. איך וועל טרינקען קאניאק. און אייך וואס זאל איך אנגיין?

— נארואו.

— נארואו איז אין אויגע פאלן ניט קיין געטראנק. איז וואס פונדעסטוועג וועט איר באפילן איך אנגיין? איר האב דערווייל ניט באגעגנט נאך דעם מענטשן, ווער ס'זאל זיך אפזאגן פון אנדער גרויניש וויין. — ער האט אנגעגאסן א האלבן פושוער מיט דורכניטליכן שפילעווייך וויין, — אנדער גרוינער וויין פונעם ס'האט זיך קיין קעלישעקלעך, בלויז אין פושוערן. ס'וועט איך גארניט העלפן. איר מוזט מיט מיר אויסטרינקען. ס'ידן איר וויילט מיך באליידיקן. ניט בלויז מיר, נאך גרויניש.

וואס האט דער פאלקאוויק איר אנגעגאסן דאס צווייטע מאל, ווידער דערמאנענדיק, אז אויב זי וועט זיך אפזאגן, באליידיקט זי דערמיט ניט בלויז אים איינעם, נאך גאנץ גרויניש, האט עלישע ניט באמערקט. ס'האט זיך איר אבער דערפון מיטאמאל פארדרייט דער קאפ און צוזאמען מיט מאר- גיאניס הייסן אטעם האט זי דערפילט אף איר קני זיין האנט. אין א ווילע ארום האט זי דערפילט זיך פייכע האנט בא איר ברוסט. זי ווייסט אליין ניט, וואווי איז עס געשען, נאר ווען ער האט זי ארויסגענומען און צוגעדריקט צו זיך, האבן זיך בא איר געפונען קויכעס אפצושטופן אים, און, א פארמלאמסט פונעם אויסגעטרוקענעם וויין און פון שאנדע, איז זי ארויסגעלאפן אין קאנינעס און אראפגעכאפט פון הענגער איר מאנטל.

— עלישע, — איז דער פאלקאוויק איר נאכגעלאפן, — אויב כ'האב אייך באליידיקט, בעט איך מיר אנטשולדיקן. גלייבט מיר, כ'האב עס ניט געוואלט. — ער האט גענומען פון טיש א ריין בייגעלע פאפיר, אנגעשריבן אף דעם מיט גרויסע אויסזעס, עלישע מיכילאווה קרישטאל? און אים אריי- געלייגט אין דער גרינער פאפער.

— אהער לייג איך אריין בלויז די פאפירן, אף וועלכע איך דארף ניט פון קיינעם באקומען קיין באניטיקונג. ס'איז ענוג בלויז מיין אונטערשריפט. און אין אט דער רויטער פאפער ליגן די פאפירן, וועמענס גויל איך אליין קען ניט לייזן. אהער האב איך אריינגעלייגט די ביטע וועגן דער- לויבן צושרייבן אין דער מאסקווער געגנט איינער מוסער. קומענדיקע וואך ברענגט מיר אלע נייטיקע פאפירן. כ'וועל זאגן דער דעזשורנע, אז זי זאל אייך גלייך דורכלאזן צו מיר. — ער האט אראפגע- נומען דאס טעלעפאן-טרייבל און קורץ אפגעהאקט באפילן, מע זאל צושיקן די מאשין.

זינדיק שוין אין דער מאשין לעבן דעם שאפער, האט לעוואן מארגיאני א קער געטאן דעם קאפ אף הינטער און טרוקן קאלט פעררענט:

— וואוהן אייך אפפירן? ווו וווינט איר?

ניט פארטראכטנדיק זיך קיין איבעריקע רענע, האט עלישע אנגערופן אן אנדער גאס און אן אנדער נומער פונעם הויז.

ווי נאך זי איז ארויס פון דער מאשין, איז זי גלייך אריינגעלאפן אין דער פאראנדע פונעם אומבאקאנטן מיעד. אויסגעווארט דארט א ווילע און זיך איבערצייגט, אז די מאשין מיטן פאלקאוויק איז פארשוואנדן, האט עלישע פארקערעוועט דורכן נאענטסטן געסל אף דער שטיינעדיקער גאס, ווו ס'האט געווינט זאלמען.

ביידע פענצטער פונעם צימער האבן זיך געלויבט. עלישע איז שטיין געבליבן. זאל זיין, אז זי האט פאין אוועקגיין פארגעסן אויסדרייען די שטיין? צי ס'איז זיך עפער עפעס פארלאפן און זאלמען איז געקומען אהער איבערנעכטיק? דאס אבער קען זי בעשום אויפן ניט דערלאזן. זי ווייסט דאך, אז זי וועט דערויף ניט איינגיין.

אנקלינגען דארף זי ניט. אן דעם שליסל פון דער דרויסן-טיר גייט זי ניט ארויס פון שטוב. און אזוי איז דער שליסל פון צימער? אין איילעניש, זי זאל ניט פארשפערטן צום פאלקאוויק אפן אופגאס, האט זי, קענטיק, ניט נאך פארגעסן אויסדרייען די שטיין, נאך אירך פארשליסן דעם צימער. עלישע האט ניט באוויזן זיך נאך צורירן מיטן שליסל, ווי די טיר האט ווי פון זיך אליין זיך געפענט און זי האט דערווען פאר זיך זאלמענען שטיין שרעקלעך פארלוירן:

— פונדאנען גייסט עס אויף שפעט? — און אין דער זעלבער רענע, איז ער פון איר אפגע- טראטן. — פון דיר שמעקט מיט וויין.

עלישע האט פארשעמט אראפגעלאזט דעם קאפ און שטיל ארויסגעבראכט:
 — איך האב אויסגעטרונקען. וויער א סאך אויסגעטרונקען.
 — ווו? ווען? בא וועמען? — זאלמען האט געשטיקט אין זיך דאס קאל.
 — לאזט מיך אויסטאן דעם מאנטל. כ'חעל אייך אלץ דערציילן. ווי קומט איר אבער אהער?
 איר האט זיך צעקריגט מיט נאדעזשדען?
 — שיע האט מיך אהער געשיקט.
 — כ'פארשטיי נישט.
 — שיע האט מיך געשיקט דיר זאגן, אז דו זאלסט נישט גיין היינט צו זיין פאלקאווינק. מע דארף צו אים, זאגט שיע, ביכלאל נישט גיין.
 — פארוואס? — עלישע האט זיך שוין געשרייען איר דער גאנצער שטוב, — פארוואס האט ער מיר פרייע נישט געזאגט דערפון? פארוואס?
 — דאס גייסטו איצטער פון אים? — האט זאלמען שטיל געפרעגט, מיריע געהאט דערהערן דעם ענטפער.
 עלישע האט אריינגענומען דעם קאפ אין די הענט און א פאל געטאן אפן בענקל:
 — וואס וועט איצטער זיין? ער וועט שוין איצט נישט אפשטיין פון מיר, נישט לאזן מיך צורו.
 ער האט מיר פארגעלייגט... צוגעגרייט צוליב דעם פאר מיר א באוונדער דירעקטע... איך מוז אנטי לויפן. נאך היינט דארף איך זיך צוריקערן אין מיין אבעז. קיין איבעריקט טאג טאג איך זיך דא מער נישט פארמאלטן. פארוואס האט מיר שיע גלייך נישט געזאגט? צי ער האט אליין נאך נישט געוואסט, וואס דערווארט פון מיר דער פאלקאווינק? איא שיע האט דערפון נאך נישט געוואסט?
 זאלמען האט איר דערויף גארייט געענטפערט, בלויז געזאגט:
 — מע דארף אין ערגעץ נישט לויפן, אין ערגעץ נישט פארן. קער זיך אום קיין לאסינאטראווסק צו נאנטס שוואגער און באווייז זיך דא מער נישט, ביזוואנען כ'חעל דיר נישט געבן צו וויסן. מירן מיט נאענטען פאר דער צייט עפעס צוקלערן. לייג זיך דערווייל שלאפן. א גוטע נאכט. — ער האט זי א קוש געטאן אין שטערן און ארויס און צימער.
 עלישע האט אים געוואלט אומקערן, וואווי לאזט מען אים אין אזא שרעקלעך געפערלעכער צייט גיין אזוי שפעט באנאכט. זי האט זיך אבער דערפילט אזוי אפגעשוואכט, אז זי האט זיך נישט געקענט אומהייבן פון בענקל.

30

ווי נאך נאסן איז אריין אין שטוב, האט האַדל זיך באלד אָנגעשטויסן, אז בא דעם מאן אירן איז זיך פארלאפן עפעס שטארק וויכטיקס איר דער ארבעט. צי האט מען אים כאַלילע... נאך וועגן דעם האט זי מיריע אפגעטאן א טראכט טאן. וואס קאן זיין שרעקלעכער ווי בלייבן אין אזא צייט אן ארבעט? ווער וועט וועלן זיך איינשטעלן און נעמען צו זיך איר דער ארבעט א מענטשן, וואס האט געהאט צו טאן מיט א יידישן קאמיטעט, מיט א יידישער צייטונג, מיט יידישע ביכער? ווי וועלן זיי איצטער אויסקומען? ס'איז צו גלייבן, אז אזא מענטשן וועט מען פאר א טרעגער איר א סקלאד אויך נישט וועלן נעמען, און בא זיך זינען דאך צוויי קליינע קינדער. איר פארדינסט פון מאכן קאנווערטן פאר דער טעאטראלער געזעלשאפט, וועטעאָ? איז נישט איר צו גיין אין קלייט. ס'קען קוים קלעקן איר ברויט מיט קארטאפל, און איר נישט צו זאט. און כאַטש נאנטס אויסזען האט אינטערעסאנט, אז זי איז זיך נישט טויע, אז ס'האט געטראפן דאס שרעקלעכסטע, וואס האט געקאנט זי דערווארטן, דאך האט האַדל נעמען, און בא זיך זינען דאך צוויי קליינע קינדער. איר פארדינסט פון מאכן קאנווערטן ער וויל מיט זיין שוויגער זי אפרייער צוגרייטן דערצו. דעם באדייט פון אזא שוויגער האט זי פאר די יארן, זייענדיק זיין פרוי, זיך צוגעוויינט פארשטיין. נאסן זאל נישט באמערקן איר צערווערטיקייט, האט זי, ווי נישט ווענדנדיק זיך צו אים, בלויז צו זיך אליין, א זאג געטאן:

— איר וועל גיין אנהאדערעמען דאס עסן.
 — הארט צו, — האט נאסן זי אפגעשטעלט, — דאס עסן וועט אין ערגעץ נישט אנטלויפן. ווי זינען עס די קינדער?
 — האסט זי דען נישט געזען? זיי שפילן זיך דאך אין הויף. כ'חעל זיי גיין אריינרופן.
 — מע דארף נישט. זאלן זיי זיך שפילן. לייזערקע האט די אוראקן שוין געמאכט?
 — דאכט מיר, אז יא.
 — אלציניס, זאל ער זיך איר נאך שפילן.

— נאמן, — האדל האט נישט געקאנט מער אויסבאהאלטן איר דערשיטערונג. זי האט אבער נישט באוויזן אז וואָרט מער ארויסברענגען, ווי נאָסן האט זי גלייך איבערגעשלאָגן:

— מע דארף מיר איצט גאָרנישט פרעגן. שפעטער... שפעטער... — ער האט קעגן דעם אייגענעם ווילן געזען א שלינדער אָפּ פון זיך דאָס ארויסגערוקטע בענקל און גענומען ארומשפּרייזן איבערן צימער, נישט קענענדיק אַף א רעגל זיך אָפּשטעלן. — ס'איז נישט צו באַגרייפן, נישט צו באַגרייפן... הינטערקע נאכט האט מען פאַרנומען אַהינדער דריי מיטאָרבעטער און קיינער ווייסט נישט פאַרוואָס און פאַרװען, אלע דריי זינען פּראָנטאַחיקעס, קאַמוניסטן, שלאָגלער, שטילע, אָנטלעכע מענטשן. גוואַלד צו שרייען, וואָס קומט פאַר אַף דער וועלט? ס'איז דאָך מערשוגע צו ווערן.

— יידן? — האדל האט א בליק געטאן צו דער טיר, צי זי איז גוט פאַרמאכט.

— אויסער יידן, מינסט, זעצט מען איצט מער קינעם נישט פון די דריי ארעסטירטע זינען צוויי רוסישע און איין ארמענער. פאַרוואָס איז מען פאַרבייגעגאַנגען די עטלעכע יידן, וועלכע אַרבעטן נאָך דאָרט, קוים האט מען זיך גענומען פאַר אַהינדער פאַרדאָג, ס'פּוקולטור און ספּאָרט און דער ספּאָגראַפיע, לאָזט זיך פאַרשטיין, כאַטש זוכן א לאַגיק אין דעם אלעם איז פאַשעט און אומזין. אייב בענעגליע אלעמען ווערט געפירט אן אָפּגעשטעלעט, איז מיט די יידן פיינט מען א באַוואַלטענע שפּיל, מע פירט זי אויך, און מיר זאָלן זיך נישט אַנשטויסן, וואָס אַהינד דערװאַרט. איך שטעל מיר אן ערער עס פאַר. מע וועט מיט אַהינד אָפּטאָן דאָס וועלכע שטיקל אַרבעט ווי מיט די קאלמיקן, באל-קאַרן, שטערקעס און אַנדערע. אין איין שיינעם טאָג וועט מען אַהינד אלעמען ארויסשיקן. א סערעך דערף האט מען שוין דאָרט, פון אויבן, מיטטאמע פון לאנג צוגעטראכט.

— און איך האב געמיינט, ווען כ'האב דיך דערזען...

— אז מע איז שוין געקומען אַהינד ארויסשיקן?

— זאָג מיר דעמלט, — האדל האט שוין נישט געזעטעמט אויף שווער, נישט געקוקט אפן מאן אויף צערדערט. פון זינע רייד האט זי פאַרשטאַנען, אז איר וועט נישט אויסקומען מאַרגן ברעכן זיך דעם מוועד, וואווי דורכלעבן דעם טאָג אַף איר פאַרדינסט פון מאכן קאַנווערסן, — וויבאלד ס'ע האט דערביי, אז מע זאָל אַהינד אלעמען ארויסשיקן, איז דאָך נישט נייטיק געווען אריינזעצן מאַרק פאַלאַר נערן, בינאַמיין בענאַריען, מאַשבערגן און די אלע אַנדערע. ס'וואָלט נישט געקלעקט פאַר זי קיין אַרט אין די עטלעכע?

— און אליין פאַרשטייט עס נישט דאָס איז געמאכט געוואָרן צוליב דעם, אז ס'זאָל נישט זיין, ווער ס'ע זאָל אַהינדערן די וועלט. אייגנטלעך שרעקט עס זי נישט. זיי האָבן פאַר זיך א גאַנץ גוטן ביישפּיל: דייטשלאַנד פאַר דער מילכאַמע. וואָס איז ארויסגעקומען דערפון, וואָס די וועלט האט גע-רוישט? היטלער האט זיך דערשראָקן און אָפּגעהערט מאכן פאַרגאַמען אַף יידן?

— דו האלטסט פונדעסטוועגן, אז אַהינדערער ווייסט דאָס אלץ און דערלאָזט דאָס אלץ?

— עס ווייסט נישט בלויז דער, ווער ס'ע ווילן, און עס זעט נישט דער, ווער ס'ע וויל נישט ווען. וועסט עפּשער פרעגן, צו וואָס איז עס אים נייטיק? דערף איז שווער ענגליטיק צו ענט-פערן. נאָר אז ער איז א רעצייער, א גאליען איינער אין דער וועלט, דאָס איז פאַר מיר קלאַר.

— גיי אָפּ, נאָסן, פון פענצטער. פאַרגעס נישט, אז בא אַהינד זינען קליינע קינדער. די שאַ זאָל נישט זיין, וועסט זיך נאָך צומאָל ארויסכאַפן פאַר עמעצן מיט אן איבעריק וואָרט, זע, איך בעט דיר, זי געהט, וועגט האָבן אייערן.

— דאָרפסט מיר נישט האָרענען. איך בין פון לאנג שוין אי א שטומער, אי א טיבער. איך בין אַבער א לעבעדיקער מענטש, און א לעבעדיקער מענטש קען נישט נישט טראכטן. יא, שיע איז דא שוין היינט געווען?

— שיע? — האדל האט פאַריכידעשט געקוקט אַף נאָסענען. — וואָס האט ער עס פלוצעם גע-דאָרפט דאָ היינט זיין?

— שיע האט זיך געהאט אריינגעכאַפט היינט צו מיר אַף דער אַרבעט, געקומען אַנטלעיען א רייערל.

— אַף א פלעשל בראַנזן?

— כ'האָב אים נישט געפרעגט אַף וואָס און ווען. נאָר א מענטש, אז ער בעט, טאָר מען אים נישט אָפּזאָגן. איז זי אַפּצולאָקעס בא מיר געווען בלויז אין קערבל, האָב איך אים געזאָגט, אז ער זאָל צוגיין צו דיר, וועסט אים אַנטלעיען די איבעריקע צוויי רובל.

— בא מיר וועט ער נישט בעטן. ער ווייסט, אז כ'וועט אים אפילע קיין קאַפּיקע נישט געבן. וויפּל מאָל האט ער שוין בא אַהינד אַנטלעיען און נישט אָפּגעגעבן.

— ער וועט אָפּגעבן.

— אז איך וויל ביכלאל נישט, ער זאָל גיין צו אַהינד. דיר איז ווייניק דאָס, וואָס זאָלמען האט דערציילט?

— זאָלמענען האט זיך עס געקאנט אויסווייזן. שיע איז פונקט אזא געליטענער, ווי מיר אלע.

ניטא קיין שרעקלעכערס פאר א שרייבער ווי ניט האבן ווי זיך צו דרוקן. און אז שיע איז באשאנקען מיט פאנטישן טאלאנט קאן קיינער דאך ניט לייקענען.

און מיטאמאל:

— ווי איז די האק?

האדל האט דערשראקט אים אנגעקוקט. צי האט ער זיך צופעליק ניט דערווייט, אז אים דער-ווארט היינט... און ער קלייבט זיך באגעגענען מיט א האק, די, וועלכע וועלן קומען נאך אים. נאך נאסן האט ווי ניט באמערקט דעם ווייבס דערשראקענעם צעטומלטן בליק און איבערגע-פרעגט:

— די האק איז דא? האסט וי קיינעם ניט אנטלעז?

— ניין, ווי ליגט, ווי שטענדיק, אפן האלץ, אנטקעגן וואס פרעגסט עס מיך?

ער האט צוגערוקט מיטן פוס דאס אפגעווארפענע בענקל און זיך צוגעזעצט.

— הער זיך איין, האדל, אלץ קאן טרעפן. מע דארף צו אלץ זיין גרייט. דו קוק ניט, וואס נאך דעם, ווי מע האט צוגענומען אונדזערע גדיולים, און ניט נאך ווי אלץ, איז צוריק געווארן שטיל. איז די הויכע פעגטער וועט מען זיך אף דעם ניט אפשטעלן, זיי קענען זיך דערויף ניט אפשטעלן. אויב מע וועט אין דער נענטסטער צייט ניט א זאג טאן אונדז דער-לעכא, סטופי סטופי אין פוסטן מיידער, אין דער סיבירער טיבע, וועט מען ביז עפעס-וואס פארנעמען דערווייט די נאך פארבליבענע אף דער פריי יידישע שרייבער. דער סיכל איז דערפון א גאנץ פאשעטער. אט האט מען היינטיקע נאכט צוגענומען בא אונדז אף דער ארבעט דריי מענטשן. הער ווייט דערפון, אויסער ווערע שכי-נים און מיר אין פארלאג און אף דער טיפאגראפיע? אבער אז נעמט אריין א שרייבער, דערווייט מען זיך דערפון אינעם פאלק. דערמיט האלט מען אונטער אין פאלק דעם יעסאד האיעסידעס, דעם פאכער. סע טרעפט אבער, האב איך געהערט זאגן, אז מע נעמט צו א מענטשן און מע שיקט ארויס זיין משפאכע בלויז דערפאר, ווייל ס'איז געפעלן די דירע.

— אף אונדזערע צוויי צימערלעך וועלן זיך בא ווי קיין באלאנים ניט געפינען. וועמען פון זיי קאן געפעלן א ווייניג אין א צווייטשטאקיקן היילצערנעם הויז אן צענטראלער באהייצונג?

— איך קלער אייך אויף. כ'האב אבער געהערט זאגן, אז וואס פאר א דירע ס'זאל ניט זיין, נאך אויב די צימערן זינען אפגעוואנדערט, מעג אפילע זיין צווישן זיי א טיר, איז נעמט מען איין צימער אפ. ווי געפינען, וועמען אויף באוועגן. די טיר פון אונדזערע צוויי שטיינענדיקע צימערן דארף מען טייקען אראפגעמען און פארברענען. טאמער טרעפט עפעס מיט מיר, זאל מען זיך כאטש ניט איבערלאזן מיט די קינדער אין איין צימער. און אויף וועסטו דעם אנדערן צימער קאנען פאר-דינגען, האבן דערפון צושטייער אף דער כאווער.

— זאג מיר, נאסן, דעם עמעס, האסט עפעס באמערקט, קוים דו רעדסט היינט אויף וועגן זיך? אינגאנצן זיכער איז ער ניט, נאסן, צי איז ניט געווען קיין צופעליקעס אט דאס, וואס אין קלייט, וואווי ער איז אריין קויפן א פעקל פאפיראסן, האט ער דערווען דעם זעלבן יונגמאן אין דעם נידעריק אנדערקוטן היטל, וועמען ער האט פאר דעם געווען היינטער זיך אין טראלייבוס. פון האדל האט ער עס אבער אויסבאהאלטן, איר האט ער געזאגט:

— וואס האב מיר געקענט, טייערע מינע, באמערקן? ווי ווייסן דען ניט ווי איך וווי, אז זיי זאלן דארפן מיר נאכגיין, מיך נאכקוקן? און מוירע האבן, אז איך קען ערגעץ אנטלויפן, דארפן זיי אויך ניט. דאָרט ווייסט מען גאנץ גוט, אז קיין אַרײַמיקלאָט, וואו זיך אויסצובאהאלטן פון זיי, איז בא אונדז אין ערגעץ ניטא. האסט דאך געהערט, שיע האט דערפון דערציילט בא דער פורים-טודע, און אויב מען גייט מיר פארט נאך, — דאס האט נאסן שוין געענטפערט ניט האדלען, נאך זיך גופה, — איז עס אפאנגעם בלויז דערפאר, אז איך זאל פילן דעם פאכער, שטענדיק פילן אף זיך די קעלט פון אן אנגעשטעלטער ביקס".

די טיר האט זיך געזעהט, ניט געלאזט זיך לייכט אראפנעמען פון די וואויסעס. אין איר קרעכצן אין יופצן האט זיך נאסענען געהערט: „אייז זיך ניט, ווארט נאך צו", דערמאנענדיק אים דערמיט, וויפל איז ער זיך פאראינאן אנגעלאפן ביסן רעמאנטירן די דירע, ביזוואנען מע האט פארייבט די אלטע צעטריקטע טיר אף אט דער נייער. נאסענען האט דאס ניט אפגעשטעלט, ער איז אפגעגאנגען מיטן ויבעטן שווייט, ביז די טיר האט זיך סאפאקאלטאן אונטערגעגעבן און צוזאמען מיט די נאך האלב בלאנקענדיקע וואויסעס פארזאגט איר אַרט, פריי געמאכט דעם דורכגאנג.

— ברענג מיר אהער די האק, — האט נאסן אין איין, אטעס א זאג געטאן האדלען, — כאפ פאריינס א קוק, ווער פון די שכינים איז איצט אינדערהיים.

שטיי, קימאט אף די שפיץ פינגער, האט האדל אין א וויילע ארום זיך אומגעקערט פון פיר-הויז מיט דער האק אין די הענט.

— פון די שכינים, שיינט מיר, איז בלויז אוואך סאועלעדייטש איצט אין שטוב.

— פון אוואך סאועלעדייטשן דארף מען אוואדע ניט מוירע האבן. אונדז האט אפגעגליקט

מיט די רוסישע שכינים. אויב זיי זאלן זיך אפילע דערוויסן וועגן דער טיר, וועלן זיי אנדו. מעג מען זיין ויכער, ניט ארויסגעבן. גיי דערווייל צו די קינדער. פארהאלט זיי דארט. כחיל ניט, זיי זאלן זען ווי איך פארברען די טיר. א קינד קאן צומאל, און גראדע פונקט דעמלט, ווען מע דארף ניט, זיך ארויסכאפן מיט אן איבעריק ווארט.

א נעם געגעבן די האק אין די הענט, האט נאסן, ווי נאך האדל איז ארויס צו די קינדער אין הויף, זיך פארמאסטן מיט איר אף דער אומגעוואלדערטער טיר. די טיר האט זיך שוין מער ניט גען ווערט, ער איז ווי ליכט ביינעקלעך, מיט עטלעכע זען צעהאקט זי א שייטלעך, זיי זאלן לויט דער לענג אריין אין דער הרובע. די צעהאקטע טיר איז געווען טרוקן, ווי א שוועבעלעך. ער האט נאך אונטערגעטראגן אן אנגעזונדן שטיק פאפיר, האט דאס האלץ זיך גלייך אנגעכאפט, העל זיך צע-פלאקערט. נאסן האט זיך צוגעזעצט אף אן איבערגעקערטן טאבורעט, ווי אף א פוסבעקעלעך, און נאכגעשפירט. ווי דער פלאמפיער איז מיט א הודושען ארומגעשפרינגען אין איינעלעך, באפרייענדיק פלאץ פאר נייע שטיטלעך, וועלכע נאסן האט אים אונטערגעווארפן.

אט אווייג, געדענקט זיך, איז ער אין דער ווייטער קינדהייט געוועסן אין דער דערפארערנער שטוב בא דער הרובע און איינגעקוקט, ווי עס פלאקערט דאס שאלעכץ פון די אויסגעקוקעטע קערלעך אינעם שטעטלדיקן איינזאוארד. דער פלאמפיער פון זיי איז געווען פיל א גרעסערער און אנגעווארפן מיט זיין געוואל.

און נאך געדענקט זיך אים: דער צעבושעוועטער פלאמפיער זאל ניט ארויסשפרינגען פון דער הרובע, האט אנשטאט א טירל פארצאמט אים דעם וועג א בלעכן מאשינלעך, וואס זייער שאכן, דער געלער בלעכער, האט צוגעקלערט און באזארגט מיט זיי אין שטעטלעך די ארעמע הינדער, וואס זינען אפילע ניט איממטאנד געווען קויפן דאס וואלדעלע שאלעכץ פון די אויסגעפרעסטע קערלעך. דער טאטע זינער, אלעוואשאשעלעך, האט שוין דעמלט ניט געלעבט. ס'איז געווען שוין נאכן פאגראם. דער פאכער פאר א נייעם פאגראם האט געוועלטיקט אין שטעטל צוזאמען מיטן הונגער און מיט דער קעלט...

צווייטעכטוב האט דאס פיער אין איינעלעך זיך איינגעשטילט. נאסן איז ארויס אין מירווין נאך דער קאטשער פון אונגערשארן די האלדאוועשקעס.

אומקערנדיק זיך אן צימער, האט ער דערזען ליגן בא לייערקען אפן טישל, ווו ער גרייט די לימודים, דעם גראבן יאפאנישן בוך, וואס ער האט געבראכט מיט זיך פונעם באפרייטן כארביין. דאס האט לייערקע איבערגעקוקט די פארביקע בילדלעך. וויפל מאל האט ער אים אנגעזאגט ניט צורירן זיך אן א דערליבעניש צו די ביכער-פאלקעס. שוין קען ער אויסזען, אויב מע וועט געפינען בא אים אט דעם יאפאנישן בוך. גיי דערווייט, אז ער האט אים געבראכט צו מירן פון כארביין נאכן באפרייטן זיך שטעט פון די סאמוראיען, און אז ניט דארטן און ניט דא האט ער ניט אנגעהאלטן קיין שום פאר-כינדונג מיט די יאפאנער. נאסן האט צוגעטראגן דעם בוך צום אפענעם טירל פונעם איינעלעך, נאך אין דער לעצטער רענע האט די האנט זיך אפגעזאגט אים פאלגן. ער האט אוועקגעשטעלט דעם בוך צוריק אף דער פאלקע צווישן די יידישע ביכער. אויב אים וועט ניט אויסמיידן דער גיירל און מע וועט קומען פון דארטן, וועט אט דער בוך קענען אַנגיין פאר די גרויסע לאמדאנים פון דארטן פאר א יידישן, די קאדראטע יידישע אויסזעס און די יאפאנישע הערנאגליפן האבן צווישן זיך, דאכט זיך, עפעס ענלעכס.

אין קארייאר האבן זיך דערהערט טריט. דאס איז אריין עמעצער פון די שכינים. די טריט האבן זיך דערגעשטערט אדער. אויסבאהאלטן, מיט וואס איז ער געווען באשעפטיקט, וועט ער סיחיו שוין ניט באווייזן. איז האנט נאסן אפן קלאפ אין דער טיר זיך גלייך אפגעווארפן:

— גייט אריין, — און איינציטיק זיך פארזונדערט אף זיך אליין: וואווי האט ער לויטן אַג קלאפן באלד ניט דערקענט, אז ס'איז שיע.

פו. בא דיר איז דאך הייס, ווי אין א באד. אין דרויסן איז לאנג שוין פריילינג און ער הייזט דאס איינעלעך. — שיע האט זיך צוגערייט מיט די דלאניעס צו דער אנגעווייזטער הרובע און זיי טיפקע אפגעכאפט. — ס'איז דאך ניט צו צורירן זיך.

— ווען זיך דערווייל צו, שיע. ס'וועט אריין האדל וועט זי דיר געבן דאס צוגעזאגטע דרייער. גיכער פון אלץ איז עפשער גערעכט טאקע האדל. ער דארף דאס דרייערל אף בראנפן. און פונקט ווי ער האט ניט אומגעקערט די פרייעדיקע כיוועס, וועט ער אויך ניט אומקערן דעם נייעם כיוון.

— מיינסט, איך בין אריין צו דיר בלויז צוליב דעם? נאסן האט דערווארט, אז שיע וועט באלד בעטן דעם אדרעס פון האדלס ברודער אין לאטינג-אסטראוויס, אז שיען האט געקאנט דערגיין, אז עלישע וויינט דארט בא אים. ניט צו באנעמען. פארוואס איז ניט זאלמען, אז שיע זאל היטן וואו איז עלישע? ער אפערט זי שיען, צו וואס? ער

איז דאך שיר נישט אין צוויי מאָל עלטער פון איר. חזן וואלמען זאָל געזען האָבן א חזקע־ניסאָיז אויסזיכטן אַף עלישען, זאָלט ער עס פון אים, נאָסענען, מיטסאמע נישט אויסבאהאלטן.

— זע, און אזוי איז די טיר? האָסט זי פארברענט?

קוים האָט יעשע עס שוין באמערקט, האָט גאָסן נישט געהאלטן פאר נייטיק דאָס אויסבאהאלטן און אים אָפן געזאָגט:

— אנטשולדיק מיר, נאָסן, דאָס איז פון דיין זיט גאָר נאָרש.

פון הויף האָבן זיך אימגעקערט האָדל און די קינדער. שיע האָט נישט געוואָרט ביז האָדל וועט אויסטאָן דעם מאַנטל און זי זוגעפירט פאר דער וואנט צום פרייען אייבערגאנג פון דעם צימער אינעם אנדערן.

— טוט א קוק, וואָס איינער מאַן האָט אָפגעטאָן. ער האָט אַראָפּגעריסן די טיר און זי פארברענט. ווער־ווער, נאָר דו, נאָסן, האָסט דאָך זיכער נישט וואָס מוירע צו האָבן. אין אויסלאנד, אַף וויפל איר ווייס, ביסטו נישט געווען...

— איך בין גראדע יאָ געווען.

— ווער? דו? צום ערשטן מאָל הער איך עס. און וו, אשטייגער?

— אין מאַנדזשוויע.

יעשע האָט זיך צעלאכט:

— איך רייך דאָך ערנסט. און אין געפאנגענשאפט ביסטו אייך נישט געווען.

— מאָדע רייך, — האָט האָדל, צוהעלפנדיק פינגעלען אויסטאָן דאָס מאַנטלעלע, זיך אריינגעמישט, — וואויר האָט א ייד געקאָנט זיין אין געפאנגענשאפט און בלייבן לעבן?

— זאָגט עס נישט. אַף דער מילכאָמע, האָדל, האָט אלץ געקענט פאסירן. אייך אזוינס האָט געקאָנט פאסירן. זאָגט מיר בעסער, האָדל, וואויר האָט איר אים דערקאָנט פארברענען די טיר? — גו וואָס איז דערפון וועגן דעם איצט צו רייזן. איך וועל דאָך די טיר פון דער הויבע צוריק נישט ארויסנעמען.

— האָדל, אנטלע שיען א דרייערל.

— מיינט נאָר נישט, אז איך בין צוליב דעם אריין. איך בין געקומען זיך דערוויסן, צי האָט מען אלעמען פארברענט.

— וואוירן פארברענט? ווער האָט פארברענט?

— דער שרייבער־פארייז. איך זע, אז דו האָסט נאָך נישט באקומען, וועסטו מיטסאמע מאָרגן קריגן. מע דארף פארשטיין, אז מע האָט אַף דער פאראמלונג אין קלוב ארויסגעוואָפן אלע יידישע שרייבער.

— מיקויער...

— כחיים פונקט, וויפל דו. נאָר וויבאלד מע רופט, וועט מען אינזו געוויס זאָגן.

— אף ווען רופט מען?

— איז איבערמאָרגן, פינף אויגער אין אָונט.

— צו פינף אויגער קען איך נישט באווייזן. איך ארבעט דאָך. כ'מיון, טאָמער וועל איך קומען מיט א האלבער שאַ שפּעטער, וועט מען מיר איינגעלאָזן.

— פונדעסטוועגן באמי זיך קומען צו דער צייט, ווי ס'איז אָנגעוויזן אין דעם ארויסרוף.

— איך האָב אים נאָך דערווייטל נישט באקומען.

— וועסט באקומען. אלע וועלן באקומען. און מיט דער טיר, דארף איך דיר זאָגן, האָסטו אָפגעטאָן א גרויסע נאָרשיקע.

לייזערקע מיט פינגעלען זינען פאר דער צייט שוין אמאָל צען אייבערגעלאָפן פון איין צימער אין אנדערן, ארויסגעוויזן דערמיט זייער צופרידנקייט מיטן געשעענעם, גלייך די טיר וואָלט זי געוואָלט ביי אַיצט געשטערט.

פאנאנדערגעקלאפּט מיט דער קאָטשערע די טליענדיקע האַלאָוועשקעס און צווייפגעשארט אין איין זיט די קוילן, פארשאפנדיק מיט דעם גרויס פרייז די קינדער, וואָס האָבן אַף די קאָרטעשקעס זיך זוגעזעצט לעבן דער אָפּגעזער הויבע, האָט גאָסן א פרעג געטאָן מיטאמאָל באם ווייכל, צי איז דאָ אין שטוב קארטאָפּל.

— צו וואָס דארפסטו עס קארטאָפּל?

— מיר האָט זיך פאָשעט פארהאלטן געבאקענע קארטאָפּל. וואָס שטייט, שיע, די גאנצע צייט אין שוועל? טו זיך אים און מירן זיך וועגן צום טיש. כ'האָב זיך גאנץ רעכט אויסגעהוהנערט. האָדלעלע, גיב דאָרט גוט א קוק אין דינע ווינקעלעך, צי איז נישט פארליבן עפעס פון דער פוירם סודע?

ווען די דערהאקסענע זינען ארויס וואשן די הענט, האָבן לייזערקע מיט פינגערען בישטקע אריינגעטראָגן פון פיריהוי צוויי קופּעלעך קארטאָפּל און ארופּגעוואָרפּן אַי די טליענדיקע קוילן אין איינעלע.

שוין באַם טיש זיצנדיק, האָט נאָסן מיטאַמאַל דערפילט דעם באַטאַמטן רייך פון געבאַקענע קארטאָפּל, וואָס דערמאָנט אים שטענדיק מיט עפעס דעם רייך פון וואַלד.

31

פונקט צו דער מינוט — פּיט אַויגער אין אַהנט, ווי ס'איז געווען אָנגעוויזן אין דער צוגע שיקטער מיטילונג, — איז זאַלמען שוין געווען אין קלוב, וואו עס זינען זיך צונויפגעקומען די נאָך איבערגעבליבענע און דער פריי מאַסקווער יידישע שרייבער.

פאַרזאַמלט האָט מען זיך אַי דער גאַלעריע, אינעם זעלבן געראמען גאָסטזימער מיט די טונקל-ברוינע דעמבענע ווענט, דעמבענעם באלקן, מאַסינע דעמבענע שטילן מיט הויכע געשיצטע רוקס, וואו איין מאָל, צוויי מאָל און ביינעס פלעגן זיך צונויפגיין די מיטגלידער פון דער יידישער סעקציע באַם אלאַרגענדישן שרייבער-פאַרטיי און זייערע פאַרזאַמלונגען, פאַרלעווונגען, הויפטזאַכלעך פון נאָך נישט פאַרעפנטלעכטע ווערק, באַהאַנדלונגען פון נידערשינענע ביכער. איבעריקס געראם און אַוועלע אַהנטן אין דאָ קינמאַל נישט געווען. אַייסער די יידישע שרייבער פלעגן זיך אָפּט אַריינבאַפן אַהער אַיך רוסישע שרייפטשטעלער, אָפּשטאַמיקע פון ייִדן, וועלכע האָבן נאָך נישט אינגאַנצן פאַרגעסן די מוטער-שפּראַך פון זייערע טאַטע-מאַמע, פון דער אייגענער קינדהייט און יינגלשע יאָרן.

דערנאָך פאַר זיך הינט אַוויפיל פרייע בענקלעך, האָט זאַלמען זיך נישט געגלייבט, און ס'איז געווען אַ ציט, נישט לאנג נאָך צוריק, ווען ס'האָבן דאָ צומאַל נישט געקלעקט קיין ערטער אפילו וואו צו שטיין, דערביי האָט זיך דאָ געטומלט, און מע האָט געקאַנט, דאַכט זיך, הערן אין די ווייטסטע ווינקלעך פון קלוב. איצט האָט זיך בלוין געהערט, ווי דער גרויסער וואַנטוויגער ציילט די אוועקגייענדיקע ציט.

איינער זאַלמען איז אַרײַן אַהער אין צימער האָט ער זיך פאַרהאַלטן אַי דער אָפּענער גאַלעריע, וואָס הענגט אַראָפּ מיט אַינעם אַרײַנשטען אין באַקאַנדלעך איבער דעם גרויסן דעמבענעם וואַל, וואו די יידישע שרייבער פלעגן פון ציט צו ציט זיך באַגעגענען מיט זייערע ליינער. זאַלמען האָט צוגע האָרט אַי גאַסענען, פאַרהאַט זאַמען ער זיך; צי האָט ער נישט איבערגעטראַכט און וועט ביכאַל נישט קומען היינט וואָרט? אַזאָ געזאַגט, ווי זאַלמען ווייטט, איז געווען באַ גאַסענען, ער האָט עס אים נעכטן אַרויסגעזאָגט. ער וויל נישט בייזין, האָט נאָסן געזאָגט, ווען אליין די אייגענע וועלן פון מירע פאַר זיך שוין פער און שוועבל אַי די, ווער ס'איז שוין דאָרט, ווי דאָס איז געשען יענע וואָר אין אַט דעם דעמבענעם וואַל, אַי דער אַלגעמיינער פאַרטייטשער פאַרזאַמלונג. ער איז נישט וויכער, נאָסן, צי וועט אים קלעקן גענוג מוט אָפּזאָגן זיך אַרויסטרעטן, אויב מע וועט דערצו צווינגען. אין אים לעבט אויך דאָך, ווי באַ אַלעמען, דער זעלבער קנעכט און דער זעלבער פאַכער.

סאַפּקאַלסאַי האָט זאַלמען פונדעסטשטענן זיך פאַרט איינגעגעבן איבערשפאַרן גאַסענען, דער-וויזן, און ער קען מיט זיין גיטקומען מאַכן זיך ערגער. דער, ווער ס'האָט זי אַי היינט אַלעמען צו גיפּערווען, וועט עס אַויסטייטשן, ווי אים איז דאָס נייטיק, און נאָסן האָט ענדלעך צוגעזאָגט אַי-באַדינגט קומען. וואו זשע איז ער? ס'איז דאָך שוין די זעקסטע שט.

א מענטשן פון דער זיט האָט זיך געקענט אַויסווייזן, און די פאַרזאַמלטע זינען ווילד-פּרעמדע צווישן זיך. אַזאָ אַינדרוק האָט עס געמאַכט אויך אַי זאַלמען. וינט ס'האָט אַויסגעבראַכן דער אַמגלייכ, איז גאַנץ אַינער אַ גאַנץ היפשע ציט און זעלטן-ווער פון די צונויפגעקומענע שרייבער האָט פאַר די איבערגעלאָפּענע כאַדאַש'ים זיך באַגעגנט מיט אַ צווייטן. זאַלמען האָט אָבער, אומדרייענדיק זיך איבער דער גאַלעריע, דערווייז נישט באַמערקט, און באַם באַגעגענען זיך זאָל מען געווען זיך דעריינען, כאַטש מע איז געווען גאַנצט באַקאַנט און באַפריינדעט צווישן זיך נישט איין צענדליק יאָר. מע האָט דאָ היינט ווי אַייסגעמיטן איינער דעם צווייטן, אָפּגעקומען באַם באַגרייטן זיך בלוין מיט אַ שטאַק מיטן קאַפּ. אַזאָ אויב עמעצער האָט פאַרפירט מיטן צווייטן אַ רייד, איז נישט וועגן דעם געשענענעם ביו היינט, ווי אויך נישט וועגן דעם פאַרזאַמלען זי היינט אַהער און וואָס דאָרף מען דערפון דערהאַרטן, נאָך גאָר מיקויער עפעס אַנדערשט, לאַכלונג נישט וועגנלעכט. ס'האָט געקאַנט הייסן: פּרעגן מיר וועגן גאַרייט און דערצייל מיר וועגן גאַרייט, ווייל האַנאָם מיר קענען זיך מיט ידן נישט פאַר אַ נעכטן, וויסן אַיך אַלער גאַנץ גוט, און וו טרויסט מיר נישט, און דאָס אייגענע טראַכט ס'וועגן מיר. ער, זאַלמען, וואָלט זיך מיטטאַמע אויך אָפּגעפירט אַווי באַם באַגעגענען זיך מיט

נאסענען, זיך ניט באגרייט מיט אים, קאן זיין, פאר דער האנט, איך פארפירט א לאכאטן זיטליכן געשפרעך. אבער ניט דערפאר, וויל זיי טרויער ניט איבער דעם צווייטן. עפעצער קאן זיך צו זיי צוקוקן, אונטערהערן, און דאס, ווי ס'האט געוואונט בא דער פרויס'סודע דער אמאליקער יעסעק שאמ"י ביניקן, איז שוין געפערלעך.

נאכן לעזטיגן איז אריבערגעקומען אין צימער, ווען זאלמען איז פון א לענגערער צייט שוין גע- ווען דארט. צי נאכן האט אים ניט גלייך באמערקט, צי פון פארווייטליכע וועגן, נאר צוגעוועזענע האט ער זיך געזענען צו דער טיר.

ווען דער וואנטיגער האט הייזעריקלעך שווער אויסגעצייילט זעקס, האט נאכן זיך אפגעהויבן פון ארט און ארויס פון צימער, אין עטלעכע מינוט ארום האט פארלאזט דעם צימער א צווייטער, דערנאך א דריטער. זאלמען איז קימאט ארויס פון די לעצטע, ווען אים איז געווארן קלאר, אז וואו לערנאן אנטאליעוויטש סאפראלאוו, דער ערשטער פארטערטער פונעם גענעראל-סעקרעטאר פונעם שרייבער-פאראיין, אין וועמענס הענט ס'איז אריבער די גאנצע מאכט און ווער ס'האט מיט זיין באגליין זיך מיט די שרייבער אנגעווארפן איז אלעמען א פאכער, וועט צו זיבן אויבער אייך ניט קומען. ער וועט בעקווען לאזן אף זיך נאך לאנג ווארטן. נאר קיינער איז ניט אוועק, ניט געקלערט אוועקגיין. אויב סאפראלאוו האט זיי צונויפגערופן, מוז מען ווארטן, וויפל דאס זאל ניט דויערן. מיט אים שפילט מען זיך ניט, ס'איז ווי שפילן זיך מיטן נאלכאמאדעס. דער אויפגעם איז זיך דערווייל פאשעט צעגאנגען איבער דער גאלעריע, זיך אראפגעלאזט אונטן אין זאל.

ס'איז אריבער נאך א שט, נאר סאפראלאוו איז אלץ נאך ניט געקומען, און וועמען פון די מיט ארבעטער פון קלויב מע פרעגט ניט, הייבט מען ניט אן צו ווייטן, ווען קאן ער קומען און צי וועט ער ביכלאל קומען. בא קיינעם פון זיי קלעקט ניט קיין מוט אנקלינגען אים און אויסקלארן. ווער איינציקער ענטפער איז דאס, וואס מע האט געוואלט אן זיי: קוים האט סאפראלאוו זיי צונויפגערופן, איז דארף מען ווארטן, וויפל ס'זאל ניט אויסקומען.

פארכוישעכט און פארדייגעט, ווי מע איז ביז דעם געזעסן אינעם גאטציימער און געווארט אף סאפראלאוו, איז מען אייך געזעסן אף דער גאלעריע. טומלידיק איז כליוו געווען איין דער לאזשע אנטקעגן דעם אפן-געבליבענער טיר פונעם גאטציימער. זאלמען האט דארט דערזען זיצן כאים יוני- גאטשן מיט פארליבטן באיאראס פארל דעם פרומאק נויטער לאנדינען מיט דער דיכטער מיט.

ארום וואס איז כאים יונגאטש זיך אויז פאנאנדערגעגאנגען, איבערשלאנגנדיק זיך נאכאנאנד די רייד מיט א הייזעריקלעכן געלעכטער, האט זאלמען ניט געזאגט הערן און ווייטן. מיט פיל יארן צוריק האט מען אינעם צווייטן מאסקווער קינסטלערישן טעאטער געשפילט באבעלס פייעסע. אונטער- גאנג. ער האט זי א פאר מאל געזען. אין כאים יונגאטשן איז פאראן ענלעכס מיט בעני קריקן. בא זאלמענען, ווען ער האט זיך באקאנט מיט אים, איז אפילע געווען דער איינציקער, און כאים באים יוני- זיך זיבן ענדלעך אף בעני קריקן אייך אינעם קליידן זיך. בא אים זינען די הויזן אויך פון שאקאלאד- קאליר, דאס רעקל געל ווי ליים און דער אויסבונד פון די העלסטע פארבן.

איבער א סאך טימים האט דער שרייבערישער אוילעם ניט ליב געהאט יונגאטשן. ער איז געווען אלעמען דערווידער מיט זיבן באלבעאטישער צופרידנקייט מיט זיך, מיט זיבן כוואפעדיקן שמייל און ארומלויפנדיקע אויגן, מיט זיבן קלוימערשט פארגעסן זיך, וואס האט ער געזאגט מיט א מינוט צוריק. דארף זיך מאכן, אז מיט א באדאש'ס דריי צוריק זאל זאלמענען פונקט אויסקומען זיבן דא אין קלויב. ער האט אומגעקערט אין דער שרייבערישער ביבליאטעק די גענומענע ביכער.

אראפלאזנדיק זיך מיט די שרייפטער פון דער ביבליאטעק האער אף דער גאלעריע, האט ער אין אט דער זעלבער לאזשע געטראפן כאימען זיך באמערן מיט יעשענען איינען. פונקט ווי בא זיי, מע האט גערופן צווישן זיך דעם באלפיקעס פון די אלטע יידישע קאלאניעס עלעזער ווילענסקי. פאר- בייגיין אימבאמערקט די לאזשע האט ער, זאלמען, ניט געקענט. כאים האט אים אפגעשטעלט, ווי נאך ער האט אים דערזען, און געצוונגען אויסהערן, מיקויער וואס אמפערן זיי זיך דא.

איינגעלעך האט זאלמען אין געהאט א שייכעס צום דאזיקן איינען. פונקט ווי בא זיי, איז אייך בא אים, ביים מע האט צוגעמאכט דעם. עמעס-פאראג, געווען אן אפמאך אף א נייעם בוך. נאכן צומאכן דעם פאראג האט מען אלע קסאזיאן אריבערגעפערט אין אן אנדער געביידע. בא שטאט זיי דארט אין א נאסן פונדעסער קעלער. דעם אדרעס פון אט דעם סקלאד האט מען אין א שטיקל צייט ארום מיטגעשליטן די אויטאן. זאלמען איז גלייך צוגעפארן און אפגענומען דעם מאנוסקריפט. ניט אלע אבער האבן אים נאכגעטאן. דער קאפ איז פאשעט ניט געווען דערביי. אן כוץ דעם, איז בא יעדן געווען א קאפיטל. דער דרייטלינג - כאים, יעשיע, עלעזער - האבן ניט געזיילט גיין אפגעמען די מאנוסקריפטן, וויל לויטן געזען, ווי יונגאטש האט זיך דערוואסט פון זי- כערע קוועלן, דארף מען זיי אויסצאלן דעם האנאראר, וויבאלד א מעלזשישער פאראג האט געשלאסן מיט זיך אפמאך. מאלע וואס מע האט צוגעמאכט דעם פאראג. צום האנאראר קער זיך עס ניט

אן. א געזעץ איז א געזעץ. די פראגע איז נאך, צו וועמען דארף מען זיך וועגן דעם ווענדן: אנגעבן אין געריכט, צי אנשטרייבן אין די הויכע פענצטער?

זאלמען האט זיי אנגעקוקט:

— גאט מינער, וועגן וואס רעדט איר? אין אזא צייט.

— נו איז דעריבער? א געזעץ בלייבט א געזעץ, — האט יעשיע אונטערגעהאלטן כאימען, — נאך איר געריכט, זאג איך, אזוי ניט וואס אנצוגעבן. איך בין געווען מיוקער דעם בא אן אדוואקאט, האט ער מיך אנגעקוקט, ווי א מעשוגענעם, ניט געוואלט דערפון אפילע ריידן. איך מיי, אז די גלייכסטע זאך איז וועגן זיך צום מיניסטער פון קולטור.

— נארישקייטן! — האט כאים אים איבערגעשלאגן, — ס'איז א בראכע לעוואטאָלע.

— איז דעמלט, — האט אונטערגעזאגט עליעזער ווילענסקי, — דארף מען זיך ווענדן צו קלר מענטשן, מע זאגט, אז ער פארנעמט זיך אין די הויכע פענצטער מיט דער קולטור, בעסויכעס איך מיט די פארלאגן.

— צו וועמען, זאגסטו, זאל מען זיך ווענדן? צו וואַרשייאָו?

— נו יא, צו קליימענטי יערעמאָ...

— מאך אים אָן! — האט כאים איבערגעשלאגן נאך איידער ווילענסקי האט ארויסגעבראכט דעם פילן פאטערנאמען פון דעם, ווער ס'איז ביז ניט לאנג צוריק געווען, אויב ניט דער דריטער צי דער פערטער איז דער ריי באם טראן פונעם מאלכוס.

דערהערט אויפנס א כאימען, איז עליעזער ווילענסקי און באלד נאך אים אייך יעשיע רויזען ארויסגעשפרונגען פון דער לאזשע, ווי פון א זיך-טרינקענדיקער שיי און געפאכט אף אהינטער מיט די הענט. עליעזער האט פארשטאָפּט זיך מיט די פינגער די אויערן, ס'קאן הייסן: איך האב גארניט געהערט און ווייס פון גארניט.

— מאך אים אָן! — האט כאים זיי נאכגעשריען.

— ביסטו באם זינען? — איז יעשיע אנגעפאלן אף יונגאטשן, א ווייז געבנדיק בעשאטמסע אף זאלמען, ווי אף אן איבעריקן איידעם.

— צו וואס האט איר עס געזאגט? — האט אין דער אָנזעהניגס פון עליעזער און יעשיע געפרעגט א יונגאטשן זאלמען. — איר שפילט זיך דאך מיט פייער. ווי איז, די שאָ זאל ניט זיין, אייב ס'וועט דערגיין אהינצו וועגט האבן אויערן. — און ניט אומקוקנדיק זיך מער, איז זאלמען אראפגעלאפן פון דער גאלעריע אין זאל.

ווי נאך זאלמען איז געקומען פון קלוב אהיים, האט זיך דערהערט א טעלעפאָנישער קלונג. אין טרייבט האט כוּפּעדיק אַריינגעשריען א היזעריקלעכע שטים:

— דאָס איז דער ליטעראטאר זאלמען נאומאָויטש מאנדעל? עס רעדט כאים יונגאטש. — איך הער, אז דאָס איז כאים יונגאטש. — בא זאלמענען האט זיך שיר ניט ארויסגעכאפט בעני קריק.

— איז אָט. איך דארף אייך וואַרענען: אייב דאָס, וואָס כ'האָב געזאָגט, וועט דערגיין אהינצו, איז וועלן פליען קעפ. איך האב געוואָרט יעשיען, דעם פויערל ווילענסקי און איצט וואָרן איך עס אייך.

קאן זיין, אז ער האט אים ניט געדארפט, זאלמען, אוי ענטפערן, פארויכערן, אז ער מעג זיין לאכלונס רויק, קיין איין וואָרט פון דעם וועט פון זיין מויל ניט ארויס. ער האט ניט געדארפט אים אפילע איבערפרייגן, צי אפערטייט ער, אין וואָס פאר א געפאר ער האט זיך דערמיט אלעמען גע-שטעלט? דערהערנדיק כאימעס קאָל, האט ער געדארפט גלייך אוועקלייגן דאָס מרייבל, ניט פארפירן מיט אים קיין שום רייד. צי ניט וועגן דער דאָזיקער געשיכטע דעציילט עס איצט כאים דעם איינ-געליבטן פאָרל?

אינעם אנדערן עק פון דער גאלעריע, אָפּגעוונדערט פון אלעמען, איז געשטאנען איז שאַט, אָנגעשפּאָרט אן דער וואנט, אלטער העלבערג — א הויכער דארער יונגערמאן, זיין וועמען ס'האָט אף אן אייגנארטיקן אויפן זיך באהעפט דער טאלאנט פון א צארטן ליריקער און א שארפן קריטיקער. זאלמען האט זיך געהאלטן מיט אים פונדערהייטנס. זייענדיק א גרויסער פארערער פון העלבערגס פאָטעטישן טאלאנט, איז זאלמענען אָבער ניט שטענדיק געווען צום הארצן אלטערס צוגאנג באם אָפּשאַצן א מערצנס א ווערק. אים האט זיך אויסגעוויזן, אז די אייבערהאנט איז וועט עסייען געטם צומאָל ניט אזוי די ווערט פונעם ווערק, ווי די פריינטשאפט צי פריינטשאפט זינען צום אויטאָר ביים ער האט וועגן אים געשריבן.

נאך ניט איצט איז די צייט אף פירן כעזשובינעס. מע דארף פארבייגן דאָס ביז און רופן איינער דעם צווייטן ברודער, ווי בענמיכאָלע האט אָנהייב מילכאמע אפן ערשטן אנטפארשיטשן מיר טינג אנגערופן מיטן וואָרט אלע יידן פון דער וועלט. די איצטיקע צייט ווערט מיט יעדן טאג

אלץ מער ענדלעך איי יענער מיט דער געפאר פארן פאלק, וועמענס מעשורערס און באלפיקעסן זיי זינען געווען.

דערנאך העלבערגן שטיין אין שאטן בא דער חאטס אפגעוואנדערט פון אלעמען, ווי א נאזיר, איז זאלמען צוגעגאנגען צו אים:

— וועגן וואס האט איר זיך עס, אלטער, אזוי פארקלערט? צי סאפאלאוו וועט קומען, צי נישט? אלטער העלבערג, גלייך ער זאל האלטן אין רעכטן מיספאלעל זיין און קען איבער דעם נישט מאפסיק זיין, האט א וויילע צוגעהאט און ערשט דערנאך, צוריקגלייך די הענט צום הארצן, זיך אפגעווארפן:

— נאך דער לעצטער פארטייטשער פארזאמלונג בא אונז האב איך א סאך איבערגעקלערט, פונטן אלץ באפראכט.

— און זיך דערמאנט? — האט זאלמען מיט נייגער געפרעגט.

אלטער האט האלב צוגעשלאסן די אויגן און זיך דערביי א שאקל געטאן.

— איך בין זיך מיטהאנדע פאר זיך, ווי א פרומער ייד בא א אפגענום און קיינעם, און בין געצוהנגען זיך זאגן: יא, זיי זינען שולדיק, זיי זאלן נישט געווען זיין שולדיק, וואלט מען זיי נישט אריינגעוועזט. מיך מיט אהרן, אשטייגער, האט מען דאך נישט גענומען?

זאלמען האט אים דערנאך גאנצט געענטפערט, נישט א מאך געטאן דערנאך אפילע מיט דער חאטס. אייב אלטער העלבערג האט עס אים געזאגט, ווייל ער איז דערמיט אויסן, זאלמען זאל עס איבערגעבן, ווערן סאיז געוואונטשן, האט ער באהארפט צוקלייבן פאר דעם אן אנדערן. און אייב העלבערג האט עס געזאגט, ווייל ער טראכט טאקע אזוי... נישט, ער קען נישט, זאלמען, דערין גלייבן. בעשומאייפן קען ער דערינען נישט גלייבן.

— נו פארוואס? — האט זאלמען, אפגיינדיק פון אים, זיך געפרעגט, — פארוואס קען אלטער דערין נישט גלייבן? אט האט ער, זאלמען, צופעליק באגענום די טעג דעם רוסישן איבערזעצער פון זינע לידער. זאלמען קען זיך מיט אים נאך פון פאר דער מילכאמע. ווייל מאל איז דער איבערזעצער געווען בא אים אים שטוב, און פלוצעם האט ער אופגעהערט אים דערקענען. פארבייגעגאנגען און אפילע מיטן קאפ נישט א שאקל געטאן. פון מוידע? צי ער גלייבט אריין, אז וויבאלד מע האט צוגענומען איז מען שולדיק?

כאטש זאלמען איז עטלעכע יאר געווען א מיטגליד פון דער ביורא פון דער יידישער סעקציע באם שרייבער-פארטיי, האט ער אבער פינקטלעך קיינמאל נישט געוואלט, ווייל יידישע שרייבער זינען פאראן אין מאסקווע, ער האט זיי פאשעט קיינמאל נישט געצייט. איבערגעצייט זיי האט ער אן קיין שום צוועק דערביי ערשט היינט, אנהייבנדיק פון זיך און פון גאסענען: נישט איינס, נישט צוויי און אזוי ווייטער און ווייטער, נישט פארשטעלנדיק צוגעבן צו יעדן איינעם דעם, נישט.

איבערגעצייט און זיך ביז גאר פארוואונדערט: ער האט זיך נישט גערייכט, אז נאכן אמגליק זאלן זיך אנקלייבן, קיין אינהארגער, נאך אויפליי יידישע שרייבער. ווייל, אייב אזוי, זינען זיי געווען אין מאסקווע פארן אמגליק און אין קיעוו? אדערס וויינען ריגען און אין אנדערע שטעט?

דער כעזשוב, וועלכן ער מאכט, איז אבער קיין כעזשוב נישט. מע קאן דען צייכן מיט איינער און דער זעלבער צאל גערייט און געוויינלעך באסאדעוואט, מעסטן זיי מיט איינער און דער זעלבער מאס, וועגן נישט איינער און דער זעלבער וואגן אין פארגלייך מיט רעפאלע אכרימאוו, פינגעלעס מאשבערג, מאריק פאלאנערן איז ער דאך, זאלמען, סאפאלאסא אייך נישט מער, ווי א געוויינלעכער באסאדעוואט נישט געקוקט דערנאך, וואס באם אגורפן די גוידים פון דער ליטעראטור האט מען נישט פארגעסן צווישן אנדערע דערמאנען אייך אים, זאלמען מאנדעלן.

ארום האט גייט א רייד צווישן מייערן און גאסענען, וועלכע האבן זיך פארקלייבן אונטן אין זאל בא דעם פון יארגאנא נישט געהייצט קאמין, האט זאלמען זיך אן ערער פארגעשטעלט. וועגן דער מיווער-חאטס. מייער פארשטייט, אז וויבאלד ער איז נאך דא, נישט דאס, וואו מאריק פאלאנער, פינגעלעס מאשבערג, רעפאלע אכרימאוו, לייב בלום און ווייזער גלייכן, איז א סימען, אז מע האלטן אים דאס נישט פאר א מענטש פאר א מיווער-חאטס, אז מיט זיין פון אהער געשאפענעם האט ער נישט פארדינט אט דעם קאווער. זאלמען איז פאר מייערן א שטיקל טרייסט. זאלמען איז אייך געווען צווישן די, ווער ס'האט געהאט א שטאט בא דער מיווער-חאטס און ער איז אייך נאך דא. נישט דאס. אלצינס אבער האט מייער געהאט דערפון גרויס שווערלעך, דאס האט אים איי אויפליי געקערענט, אז ער איז גרייט געווען פרייזויליק אוועקגיין אהין, וואו ער איז ביים דער מילכאמע פרייזויליק אוועק אין דער אפאלטשעניע.

אפאלאנדיק זיך אין זאל מיט די געדרייטע אגענעקסטעלע טרעפ צו גאסענען אין מייערן, איז זאלמענען אגענעקסטעלע אנגעקען דער באשיינדסטער פון די שרייבער הערשט בינשטאק. צו זינען פומפיק יאר, ווען בינשטאק זאל, אשטייגער, געווען ארויסגעבן קאל קיסויי, דאס אגענעשריבענע פאר אלע יארן, אנהייבנדיק פון דער צייט, ווען ער איז נאך געווען אפן שווער-בענקעלע, וואלט זיך

עפֿשער אָנעוואַלט אַף אַ דרײַ, אַמהעכטנס פֿיר ביכלעך. אים האָט עס נישט געאַרט. ער איז געווען פֿרי פֿון קינע, דערפֿאַר אָבער האָט הערשעל גענומען אַז זיך דאָס רעכט זײַן אַ שריפֿטע, אַרױסזאָגן אַ שרײַבער אין די אײַגן אלץ, וואָס ער טראַכט וועגן זײַנס אַ ווערק, אַז וועגן די מילדעס, אַז וועגן די כעסרױגעס. אײַן כײַסאַרן האָט ער געפֿונען באַ אַלעמען: צו אײַכנופֿיק, מע דאַרף גראַבן טיפֿער, טיפֿער. אַפֿילע מאַשבערגן, ווער סײַזי געווען פֿאַר אים מער, ווי אַ גאַנץ, האָט ער נישט פֿאַרפֿעלט עס אָנזײַזן. נאָר קײַנער האָט זיך אים פֿאַר דעם דאָזיקן סאַלאַס זײַנעם נישט באַליידיקט. אַ מענטש קען דאָך נישט זײַן מיט אַלע מילדעס.

— סאַפֿאַרלאָו האָט אָקאַרשט אָנגעקלונגען, אַז מע זאָל זיך נישט פֿאַנאָדערגיין, קעכעקע. — דאָס קלינגעוודיק צוהוטסן באַם רײַזן איז געוואָרן באַ הערשעלען אַ מין געווינהייט. ער האָט נישט געקענט אָן דעם זיך שוין באַגיין, ווי דאָס אָפֿטע באַניצן זיך בײַסן שרײַבן מיט די אָנצאַלעקע פֿיל-פֿונקטן.

— דער זינגער איז דאָך שוין באלד אַכט. דרײַ שטאַ, אַז מיר וואַרטן אַף זײַן עקסעלענץ. ווי דערלויבט מען זיך עס אַזוי באַליידיקן מענטשן? אַזוי דערנידעריקן שרײַבער?

— איר קענט דערצו עפעס העלפֿן, קעכעקע, וואָס איר רעדט אַזוי? האַלדעז? זאָלן מיר בלײַזן דערמיט אָפֿקומען. זאָנט מיר זאַלמען, קעכעקע, איר האָט זיך כאַטש צוגעגרייט?

— צו וואָס זיך צוגעגרייט?

— אַרױסטרעטן דאָ הינט.

— וואָ? — האָט זאַלמען צעטומלט זיך אָפֿגערופן, — אַרױסטרעטן מיט אַ רעדע?

— נ, יע. — הערשעל האָט אַרױפֿגעוואָקסן עטוואָס העכער די בריקן אַף דער גאָז און זיך הילכר-קער צעהוילט. — איר מוזט הינט עפעס זאָגן. אַלע ווייסן, קעכעקע, אַז איר זײַט געווען נאָענט באַ פֿריינדעט מיט בענשאַלעמען.

— איר לייקן עס דען? אַף וויפֿל אָבער איך ווייס, — האָט זאַלמען אים אָפֿגעענטפֿערט, — זײַט איר געווען באַ מאַשבערגן אָן אָפֿטער גאָסט, געגאנגען צו אים, ווי צו אַ גוטן-לייזן. אָן זײַן סמכעס קיין אײַנציק וואָרט נישט געדרוקט.

— וועל איך היינט וועגן דעם טאָקע זאָגן.

פֿאַר זאַלמענען איז פינכעס מאַשבערג איך געווען אַ גאָדל בעדאַר, נישט געלאָזט פֿאַלן אַף אים קיין שלעכטן וואָרט. און ווי האָט מען געקענט לאָזן פֿאַלן אַף דעם, אַף וועמען סײַהאַט גערוט די שניינע, אַ קרום וואָרטען זאַלמענען האָט פֿאַרוואַנדערט נישט אַזוי דאָס דערהערטע דאָ אַיצט, נאָר וואָס דערהערט האָט ער דאָס פֿון בײַנשטאַק, פֿון אַ מענטשן, וועלכער איז אַויסגעשטאַנען אין לעבן אַז פֿאַר דער מילכאַמע, אַז בײַם דער מילכאַמע, אַז איך נאָך דער מילכאַמע אַזעלכע, אַז בלײַז דעם גרעסטן און ערשטן סײַנע קען מען עס ווינטשן, און דאָך נישט געלאָזט זיך אײַנברעכן, אַיטגעוואַלטען די אַלע נײַטײַנעס.

— און וואָס, דעמאַשל, וועט איר זאָגן וועגן פינכעס? — פֿון ראַכמאַנעס צו הערשעלען האָט זאַלמען אָפֿגעפֿירט פֿון אים די אײַגן.

— כײַטס... קעכעקע, — אַיצטיקס מאל האָט דאָס טרוקענע הוטסל אים געשטיקט, נישט געלאָזט קיין וואָרט מער אַרױסברענגען. הערשעל איז אים אָבער בײַגעקומען. — וואָס וועל איך זאָגן? כײַטעל זאָגן, אַז ער איז געווען אין אײַסלאַנד?

— ווען?

— בײַם דער רעוואָלוציע.

— מײַנדע מענטש איר אײַנער. אָן איך, מײַנס איר, ווייסן זיי דאָרט נישט דערפֿון?

— מער האָב איך נישט וועגן פינכעסן צו זאָגן, און איר? וואָס וועט איר זאָגן וועגן בענשאַלעמען?

— איר? — זאַלמען האָט זיך געעבן ווי אַ כאַפֿ אַף פֿון שילף. — אײַב מע וועט צו מיר צושטיין, אַז כײַטעל רײַזן, וועל איך זאָגן וועגן בענשאַלעמען דאָס זעלבע, וואָס איר וועגן פינכעסן, אַז ער איז געווען אין אײַסלאַנד. זײַט זיך מײַדע, כאַווער בײַנשטאַק, עמעצער האָט אײַך געשיקט איבערזיין זיך מיט מיר מיקויער דעם?

— גאָט באַהיט, קעכעקע. וואַזוי קאָנט איר גאָר וועגן מיר אַזוי קלערן? איר מײַן פֿאַשעט אײַער טײַווע. איר קלייב נישט אַז מע זאָל דאָ היינט קענען אָפֿקומען מיט שווייגן. עפעס וועט מען פֿאַרט מוזן זאָגן, באַוואַנדערט נאָך איר. כײַבן דאָך אַ קאַמוניסט.

— איר, ווי איר ווייסט, בײַן אַן אַמפֿאַרטייִשער.

— דאָס מאַכט נישט אײַס. איר ראַט אײַך, ווי אַ פֿריינט. פֿאַר מיר, זאַלמען, זײַנען אַזעלכע פֿאַר-זאַמלונגען, ווי דאָ וועט היינט זײַן, נישט קיין נײַט. איר ווייסט, מיט וואָס דאָס שמעקט. אַנשט, זי זיך מאַטיריזירט, — הערשעל בײַנשטאַק האָט אַ רוף געטאָן דעם קליינזאָקטיקן וואַחוואַן ראַביטשעוואַן, וואָס האָט זיך אַרומגעטראָגן הײַן און הער איבערן קלויב, נישט קענענדיק אײַנשטיין קיין מײַנס אַף אַן אָרט.

אין פארבלייך מיט זיי ביידן, מיט זאלמענען און הערשעלע, האט אנשט איסגעזען נאך אינגאנצן ווי א יונגערמאנשייט, כאטש ער איז געווען אין איינע יארן מיט זיי, עפעסער א ביסל נאך עלטער. אלמאלס, ווען ער איז געווען אין חילונע און אונטערערדישער ארבעט, ביים ס'האבן אנגעטריפן די פריילעכע לעגאנערן, איז דער שיינע לעמאלכט, דער ערשטער פארטערטער פונעם גענעראלסקערע טאר פונעם שרייבער-פאריין וואלעראן אנטאגליעוויטש סאפראלאוו, נאך איז דער וועלט נישט געווען. גופע דאס האט געגעבן אנשטען דאס רעכט נישט איסבאהאלטן זיין אפגעבראכטקייט איז דעם, ווער ס'ע לאזט און ווי אזוי לאנג ווארט.

— ווער בין איך אים, א ינגל? — האט אנשט זיך געקאכט, פארגעסנדיק, אז יעשעל ריווען און רודאקיי דעזער, וועלכע דרייען זיך דא ארום, קענען אונטערהערן, און צו ביידן, איז וויפל פאר מען ווייטט, האט אנשט, פונקט ווי ער, נישט קיין גרויסן צוטריו. דערפאר האט אבער אנשט נישט זאגט געסן, אז זאלבעדריט דאך מען זיך נישט זאמלען, ווייל צו דעם ארטיקל אכט און פופציק קומט צו, אויסער דעם פונקט צען, איך דער פונקט עק.

— הער זיך און אזוי קאכן, — האט הערשעל ביושטאק אים איינגעשטימט, און ווי בא א מענטשן, וואס איז מער באקאנט אין אונזעלע זאכן, כאטש זיי זיינען ביידע נאך פאר דער מילכאמפ אפגעזעסן אין טורמע און אין לאגער אין איין און דער וועלכע ציט פאר שפאליאטש לעטיוועס יאפאן, מאכמעט ביידע האבן אין יענער צייט געלעבט אפן חיסון מיוזער, אין ביראבידזשאן, אים געפרעגט נישט וויפל וועט נאך אויסקומען ווארטן און סאפראלאוו, נאך וואס קאן באטייטן דאס לאזן אזוי לאנג ווארטן און זיך, איסער ווי וועלן דענידעדיקן זיי דערמיט.

— וואס קאן עס באטייטן, פריענסטו? — נישט פארלירנדיק און קיין רעגע די האפערדיקייט, וועלכע האט ארויסגעקוקט פון זיינע שקאציש בלויע אויגן און באלייכט דאס איינגעדארט פנעמל מיט דער לענגלעך אויסגעצויגענער נאז, האט אנשט א שאל געטאן מיט זיין דין קעכל: — דאס קאן באטייטן, האלעוויי זאל איך ליגן זאגן, אז מיר זאלן פונדאנען שוין נישט אומקערן זיך אהיים. מיר זיינען די וואלעך אין לאגער אין איין און דער וועלכע ציט פאר שפאליאטש לעטיוועס יאפאן, נישט גענוג, ליגן אז מיר איז דער שאפע עטלעכע פקלעך פאפיראטן מיט סיגארעטן. א פאר פקלעך סיגארעטן פונעם אפיקווימען האב איך איך יעדן פאל פארכאפט מיט זיך. דא אין בופעט האב איך געזען סיגארעטן. מע דאך צוקויפן עטלעכע פקלעך. איך וואלט אייך געראטן דאס זעלבע. פארגעסט נאך נישט קויפן פאריינוועגן אייך שוועבעלעך. און ווי א מענטש, וועלכער איז באקאנט אין דאס אלע איינאג, נישט, וואלט זיך געצויגען אונטער דעם ביכלאל זיך זאלען זאמלען. דאס, וואו צוויי, מיט אים זיין א דריטער. אים, — אנשט האט אנגעוויזן און הערשעלע, — דאך מען עס נישט דערמאנען. ער איז אין די זאכן נישט קיין קלענערער לאמדן פון מיר. אייך אבער, זאלמען, דאך מען דערפון ווארענען. נאך דעם, ווי זאלמען האט עס אויסגעהערט, איז ער נישט זיכער צוגעגאנגען צו גאסענען און מיינען, ווען זיי האבן אים צוגערופן.

— וועגן וואס האבן זיי עס אזוי איינגעטייגט מיט דיר? — האט גאסן געפרעגט.
— הערשעל ביושטאק זאגט, אז אנדערע עקסעלענען האט אנגעקלונגען און געוויסן איבערגעבן, אז מע זאל זיך נישט פאנגעדרייגן. ער וועט גיך קומען.

— אז דאנק כאטש דערפאר. געגעבן פון זיך צו הערן. איז צו האט מיר האבן דערלעבט... נו, וויבאלד ער וועט גיך קומען, איז דאך מען זיך אפהייבן און דער גאלעריע. ווי האלט איר? — פארשטייט זיך, איז גיט, איך וועל זיך דא נאך א ביסל פארהאלטן. מיט מיר טרעפט צייטן ווייט, ווען עס ווילט זיך פארבלייבן מיט זיך אליין, אזוי א אייג, ווי ס'ע זאגט זיך.

ווי נאך מיינער ארענס איז געבליבן אליין, האט ער זיך אין דימייע דערוען אינעם זעלבן זאל און דערצוטרעט פארשטייטער פארוואמלונג. יענע פארשטייטער פארוואמלונג וועט ער קיינמאל נישט פאר-געסן. נישט בלויז וואו צו זיין, אפילו וואו צו שטיין איז נישט געווען, נישט אנטן, נישט אייבן, אויך די טרעפ זיינען פון אייבן ביז אראפ געווען באלאנערט. די טרעפ האבן געקלעבט, געדראגט זיך אייבן ברעכן. וויפל דער פארוואמלונג פון דער פארוואמלונג האט דערפון נישט דערמאנט, געווארנט, האט עס באצייגט צו גארנישט געבראכט. קיינעם האט זיך נישט געלויבט אריבערגיין אין דעם גאטשטימער, כאטש דאס האט זיך אלץ געהערט. דא איז אבער די לופט געווען גאר אן אנדערע. אן אנגעגליטע. יעדער איינער האט דערווארט פון דער פארוואמלונג, אויסער געוויינלעכע וויזעריי, אייך אזוינס, וואס פאר-בלייבט אין וויקארן אפן גאנצן לעבן.

ווען מיינער איז געקומען און יענער פארוואמלונג, זיינען אין זאל נאך געווען פרייע פלעצער. האט ער אויסגעקליבן פאר זיך אן ארט אין די לעצטע רייען.

די אפגעבן בינע אין זאל איז געווען א נידעריקע, נישט העכער פון א דריי טרעפלעך, אין פון דאס, וואו מיינער איז געווען, האט ער נישט אלע רעדנער געזען אין פאנעם. איינגעלעך איז נישט גע-ווען נייטיק זיין ווען. וויסן ריידן איז ליכט געווען זיך פארשטעלן זייערע פנעמען. גיב זיי א מעסער וועלן זיך גלייך פון זאל אונזעקליין שטען. מיינער האט געוואלט פארשטיין, פונדאנען האט זיך צו זיין,

צו שרייבער, מיטאמאל גענומען אָט די ווילדע רעציקעס? עפשער האָט ער בײַז אהער געלעבט אין טאָקע, זי איז אפגעקומען בא זיי נישט מיטאמאל, זי איז בא זיי שטענדיק געווען? בלויז נישט אזוי אָפן עס אַרױסגעוויזן? און עפשער האָט ער עס בא זיי נישט באמערקט, ווײַל ער האָט זיך פאַשעט נישט צוגעקוקט, נישט געזאָלט עס באמערקן?

באוונדערס שטארק האָט זיך אנטפלעקט די רעציקע אין סאפראלאָוס רעדע. מייערן האָט זיך א פּאַר מאל איינגעקוקט און דאָס האָט זיך אים אַרױס געקוקט, זי האָט זיך געמאכט דעם איינדרוק פון א טאליען. אָמאָס וועט ער פארווארפן די שטריק אָפן האלדז פון זײַנע קאַרבאַנעס און אַרױסשלאָגן פון אונטער זי די בענקלעך.

סײַז זי צו באנעמען, וואויר קאן דער איבערגעפליסער זאל מיט קאמוניסטן אפלאדירן סאפראלאָוו, אים אונטערזאָלטן מיט אויסרופן און דאָנאָנען קעגן די, מיט וועמען מע איז אָפן פראָנט נישט לאנג צוריק נאָך געבאנגען צוזאמען אַרױס און אַרױס לעבן אין א בלוטיקער שלאכט, מיט וועמען מע האָט יאָרגאנג זיך געכאטערט, געווען גאַנצע באפריינדעט, געגאנגען איינער צום אנדערן אין געסט.

דער מעגשעמדיקער יונג סאפראלאָוו, וואָס האָט זיך צעפאַכט ביסן ריידן מיט דער האַנט, ווי מיט א שווער, איז געווען בא מייערן אין דער ראַטע א זאפעהאלע. די שטיין זײַנע האָט פאר דער צײַט נישט פאדירן איר הילפיקע מעכטיקייט, זי האָט אָבער אינגאנצן אָנגעוויזן איר זינגער דיקט. בײַז סאפראלאָוו רעדע האָט מייערן איינגעלעך נישט געוואלט, מיט וואָס האָט זיך אזוי פארשוילן דיקט די יידישע ליטעראטור און דערמיט פאריינט, אז מע זאָל זי מיט אַרױס קלאפ פארטיילן, אין וואָס ווערן באשולדיגט, זי יידישע שרייבער, וועלכע זײַנען שוין דאָס. איצט, אלטפאלס, ווייסט ער כאַטש אן ערער, אין וואָס עס גייט. אָפּטער פון אלץ האָט אַרױסגעשרייען פון דעם גענעראל־סעקרעטאַר ערשטן פארטייטערס ריי און פון די שרייבדיקע אויסרופן אין זאל איינע און די זעלבע ווערטער: דושיינט. אמעריקאנער אנגענט. ברוזשאווע נאציאנאליסטן. פארעסער...

נאָך סאפראלאָוו רעדע האָט זיך זאל זיך אפגעוויזן א טומל טײַב צו ווערן פון די גוואלדן:

— פארוואָס שווייגן די יידן? זיי זײַנען נישט געקומען?

— זיי זײַנען דאָ דאָ?

— איז פארוואָס טרעטן זיי נישט אַרױס?

— איז באהאלטן זיך אַרױס, האָבן מירע אַרױסגיין אַרױס דער טריבונע? פאכדאָנאָס!

אויב עס גייט שוין אין פאכדאָנעס, וואָלט ער א באַלן געווען, מייער, פּרעגאַט אָט דעם מעגשעמדיקן יונג סאפראלאָוו: אזוי איז דער גענסעק, פארוואָס איז ער נישט געקומען היינט אהער? פון וועמען באהאלט ער זיך אויס? פון זיך אליין, צי פון דער זעלבער פאכדאָנעס, וואָס וועלט איינעם טענשטן אלץ איינער? א, זי גערעכט סײַז ווערן מאַרק פאַלאַנער מיט זײַן געבן א זאָג אָפן טויער-סעקציאָנאַר פּינבאַר, וויבאָדען, רוסלאנד האָט עפשער געוואלט פון גרויזאָמער צײַטן. רוסלאנד האָט אָבער קיינמאל נישט געוואלט פון אַוועלכע פאדראָבענע, גידערטעכטיקע צײַטן.

די, וועלכע האָבן נישט אפגעווערט טומלען אין זאל, האָבן מיט זייערע געשרייען געגעבן אָפן אַנצווערן, אז זיי מאכן נישט קיין אונטערשייד צווישן די שרייבער, וואָס שאפן אין יידיש, און די שרייבער, וועלכע שאפן אין רוסיש. פאר די טומלעך אין זאל איז דעיקער דאָס, וואָס סײַ די, סײַ יענע זײַנען יידן.

— אָט זײַט דאָ איינער פון זיי.

דער, ווער האָט אָנגעוויזן אַרױס, האָט דערמאָנט מייערן אין יענע פון די געפאנגענע רויט־אַרמיעס, ווען ווי נאָך די דריטשן האָבן געגעבן א קאמאנדע — יידן און קאמיסאַרן דריי טײַט פאַרזיין, האָבן זיי באַלד אָנגעוויזן ווער צווישן זיי זײַנען יידן און קאמיסאַרן.

פון אלע זײַטן האָט געדונערט:

— באהאלט זיך נישט אַרױס! גיי אַרױס און דערצייל וועגן די פארעסער און שפּאַנען, וואָס האָבן געמאכט פאר זיך א געסט אין דער יידישער שרייבערשער סעקציע!

אין דער ריי, וווּ מייערן אַרענס איז געווען, האָבן רעכטס פון אים זיך אלע אפגעוויזן פון די ערטער — געמאכט א דורכגאנג צו דער בינע, ווהרן ער האָט זיך געלאָזט גיין איידער נאָך דער פאַרזייער פון דער פאראמלונג האָט אָנגערופן זײַן פאמיליע־נאָמען. מייער איז געגאנגען דעם קאַפ אַראָפּגעלאָזט נישט פון שרעק — ער איז פונעם ערשטן בײַזן לעצטן טאָג פון דער מילכאָמע געווען אָפן פראָנט, נאָך פון באַרען. ער האָט אָבער באוויזן באמערקן, אז צווישן די, פארבײַט וועמען ער איז דורך, זײַנען די אויגן אויך געווען אַראָפּגעלאָזט.

— באם אַרױסגאנג אין קלוב הענגט א מעמאָריאַל־טאַול, — האָט מייער מיט אן איבערעגער טריקנט קאַל אָנגעוויזן, זײַנענדיק גרייט דערצו, אז יעדער רעגט קאן מען אים איבערשלאָגן מיט א מייפערט, מיט א טופען פון די פיס, — אָפן טאַול זײַנען אַרױסגעקרייגט די נעמען פון די אַמגע קומענע שרייבער אַרױס דער מילכאָמע...

— דאס וויסן מיר אן דיר?

— לאזט אים ריידן.

— קאן דען זיין, — האט מייער פארגעזעצט, העכערנדיק די שטיין, — אז קיינער פון די, וועלכע שרייען דא היינט אויף, זאל נישט האבן באמערקט, וויפל יידן עס ווערן דערמאנט צווישן די אמגעקומענען וואווי וועט קאן מען אפהארפן די יידן, אז זיי זינען נישט געווען אף דער מילכאמע, אז זיי האבן זיך אויסבאלדעט אין טאשקענט צוזאמען מיט די יידישע שרייבער און מיט די שרייבער, וואס שטאמען פון יידן?

— גייען אונז נישט קיין מארגאן. דערצייל בעסער וועגן אייערע שפאנען און פארעטער.

— איך וועל אייך דערפון ענטפערן.

— ווארט אויס א וויילע. — סאפאלאוו האט זיך אפגעשטעלט, פארהויבן די האנט פאר- קועטשט אין א פויסט. — מייער דאזיגאוישט, איך האב נישט געהערט, אז עמעצער זאל געווען דא זאגן, אז די יידן אף דער מילכאמע האבן שלעכט געקעמפט. איך בין, ביו מע האט מיר פארווענדעט, געווען נישט איין טאג אף די פאדערשטע פאזיציעס וואו געווען ווי העלדיש די יידן האבן זיך געשלאגן. זיי האבן פאשעט נישט געקענט זיך אנדערש שלאגן, ווייל דער דייטש וואלט זיי אלצייט דאך אים געבראכט. נאך דא מוז איך פאר אלעמען איבערכאוען דאס וועלכע, וואס איך, מייער דאזיגאוישט, האט מיטמאכט אייך געהערט פון איינעם אונדזערן אן אוטאריטעטן אנפירער פונעם שרייבער-פארטיי: די יידן האבן נישט געקענט אנדערש זיך שלאגן, ווייל דער דייטש וואלט זיי אלצייט דערשטאן. דער רוסישער סאלדאט אבער האט וועגן דעם נישט געטראכט, כאטש נישט אלעמען, ווער ס'איז אריינגעפאלן אין געפערלעכע, האט דייטש איבערגעבראכט. דער רוסישער סאלדאט האט פריער פאר אלץ זיך געשלאגן פארן היימלאנד. אט אין וואס, מייער דאזיגאוישט, ס'איז דער אנטעשייד.

— ריכטיק, ריכטיק, — האבן פון זאל זיך באלד דערהערט עטלעכע שטימען.

איבערשרייען זיי האט מייער נישט געקענט. ער האט אריסגעווארט ביו ס'איז געווארן א ביסל שטילער, נאך פארוועגן ריידן איז ער נישט געווען שוין בעקווער. פון אפירודעוונג, פון אינערלעכער אנשטרענונג איז דער צייגער-פראטעו אפגעשטאנען פון די יאסלעס און גענומען ארומשפרינגען אין מויל. די עטלעכע מיט שווערליכע אריסגעבראכטע ווערטער האט מייער אליין נישט פארשטאנען און א פארלירענער אראפ פון דער בינע.

און אט ער, מייער, פאר זיך דעם מעגלעכדיקן וואלעריאן סאפאלאוו שוין נישט געדאנקט דער, ווי מיט א מינוט פריער, נאך אף דער וואך, אין דער באגלייטונג פון איינעם פון זינע גע- הילפן, קאלמען איוראלעוויטש קאצמאנעו, וועלכער גרייכט אים קיים ביו די לענדן. ער זאל נישט אפשיין פון זיין באלעבאס, וואס שפרייט מיט ברייטע טריט, קומט קאצמאנעו אים שוין נישט נאך לויפן. פון דעם קאלעבאס'ס מיטגעזעצט אים מיט זיך אף דער פאראמלונג פון דער יידישער שריי- בערשייטער סקעציע קאצמאנעו איבער האבן האצמאנייט. מייערן דוכט זיך מאלע, אז קאצמאנעו פלינקט זיך ביכלאך דערפון, וואלעמ'ס דער טאטע האט אים אנגערופן מיט אן עכט יידישן נאמען קאלמען, איבערגעלאזט אים בעיקרדעש אן עכט יידישן פאטערנאמען און פאמיליע יוסראעל קאצמאנעו, פארגעסנדיק, אז ווען מע זאל אים געווען אנרופן מיט אן עכט רוסישן נאמען וואו פאטערנאמען וואסילי וואסילעוויטש וואו די פאמיליע זאל מען געווען איבערגענומען אף איוואנאוו, אשטייגער, וואלט מען ס'ווי דערקענט אין אים א יידן.

ווייניקער פון אלץ איז מייערן איצט אנגעגאנגען, וואווי איז קאצמאנעו געלונגען זיך איינ- האלטן ביו איצט אף דער שטעלע. אים האט אבער נישט געקאנט נישט ווונדערן, וואווי האט סאפ- ראָלאָו נאך גענוער רעדט אף דער פארטיי-פאראמלונג געקאנט איבערלאזן בא זיך אף דער אריבער א מענטשן מיט אן עכט יידישן נאמען און פאטערנאמען קאלמען איוראלעוויטש וואו מיט אזא עכט יידישן פאמיליע-נאמען ווי קאצמאנעו, סאפאלאוו דאך דאס אפאנגעם צוליבן זעלבן, וואס עס זינען אויסן די נעדאקטארן פון די צייטונגען, וועלכע אנטפלעקן די פסעוואגאנען פון די יידישע פאמיליע- נאמען און גלייכצייטיק דרוקן זיי די לידלעך פון רודאלף דעדרע, אנהייבנדיק, אז ס'איז איבערגע- נעמט פון יידיש. זאל זיך וועלט זען, אז יידן פארנעמען אנגעזעענע שטעלעס און אז יידישע שרייבער קאנען זיך דרוקן. דאס קען צומאל צוויי קומען, ווי א בארעכטיקונג, נישט בלויז פאר זיך איינעם, ווער הייסט, וואס די צייט קאן אונטערטאגן. מייער דערלאזט אזא געדאנק. געזעצן וועט עס אבער, איז ער זיכער, נישט היינט וואו נישט מארגן. מעגלעך, אז אפילע זינען קינדער וועלן דערצו שוין נישט דערלעבן.

מייער ארענס האט נישט געפילט זיך אפהייבן אף דער גאלעריע. ער וועט צווארטן ביו ס'וועט זיך עפענען די פאראמלונג. אלץ קאן טרעפן. דער געזעצונער זאפערואלע בא אים אין דער ראטע קען מאכן אן אויסנאם וואו זיך באגריסן מיט אים פאר דער האנט. ניין, נאך יענער פארטיי-פאראמלונג לונג און וואווי ער האט זיך אפגעפירט ביו און נאך יענער פאראמלונג קען ער, מייער, אזא מענטשן די האנט נישט געבן.

אומיסט האט מײער מירע געהאט דערפאר. ווען סאפראלאח זאל אפילע וועלן מאכן פאר אים אן איסנאם און דערלאנגען די האנט, וואלט ער אלציינס עס נישט געקאנט. ביידע הענט זײנען בא אים געווען פארבאנדאשירט. פון אינטער די בלוטיק-פארפלעקטע באנדאשונן האבן זיך בלויז ארייס געווען די שפיץ פון די פיסע, דיקע פינגער מיט די ברייטע טונקעלע נעגל און געמאכט מיט דעם אלעם דעם איינדרוק פון א קאצעו אף דער בייע. און בענעדיע דער פארזאמלונג איז מײער זיך אייך טויע געווען. וואלעראן אנטאליעוויטש סאפראלאח האט באצייטנס געמאלדן, אז ער קלעבט זיך נישט דורכפירן קיין שום פארזאמלונג. ער איז געקומען פאשעט מיטליך, אז דער סקערעטאריאט פונעם שרייבער-פארזיין האט באשטימט פאנאנדערלאזן די יידישע סעקציע, וועלכע איז געווען א נעסט פון פארעטער, קאמפאפאליסן, בורזשואזע נאציאנאליסטן, פאקיופיסטע אנגענום פון דער אמע-ריקאנער איינשפירדיגסט.

מײער האט אפגעכאפט אף זיך זאלמענס בליק. יא, ער האט אייך באמערקט, אז סאפראלאח האט, ווענדנדיק זיך צו זי, קיין איין מאל נישט ארויסגעבראכט דאס ווארט, באווייזט. דאס איינ-האט געגעבן א סמאך צו קלערן, אז מע האט דערלאזט א גרויסן פעלער, נישט געפאלגט אנשול רא-ביטשעוואן און נישט געקויפט דא אין בופעט כאטש א פאר פעלקער סיגארעטן מיט שוועבער.

— איך האב מיט פיל יארן צוריק גאך געהאט געזאגט, אז זי זײנען נאציאנאליסטן.
— מעריי. — האט דער פרומאק נײער לאנדן מיט זיין שטיי זינגענדיקער שטים זיך געבעטן ראכמים באם ווייב, דער דיכטער, זי זאל שוויגן. — געמינע א צייט ווען צו פירן כעזשבוניעס. גו, מעריי.

איינשטיין מערין איז אבער געווען נישט אזוי ליכט.

— פארוואס האבן זיי אויפיל יאר נישט דערלאזט אפדורקן מיין פאעמע וועגן דער פריינשאפט פון די ציגיינסטן מיט פעטליוועז?
— מעריי.

— איך האט וועגן דעם ערגעץ געמאלדן? — סאפראלאח האט אנגעשטעלט אפן איינגעליכטן פארפאלק זינען גרינגלעך-וואסערדיקע ארגן.

— איך האב נישט איין מאל גערעדט דערפון אף אונדזערע פארזאמלונגען און זיצונגען.
— מעריי...

גאך האט זיך דערהערט כאים יונגאטש הייעריקלעכע נידעריקע שטים:

— ווי וועט זיין מיט די אפמאכן, וועלכע דער מעלוזישער, עמעס-פארלאג האט מיט אונדז געשלאסן? מיר זײנען דאך נישט שולדיק, וואס מע האט צוגעמאכט דעם פארלאג.
— קאלמען איוראלעוויטש...

אידער סאפראלאח האט ארויסגעבראכט דאס אנדערע ווארט, איז קאצמאן שוין געשטאנען קעבן אים מיט א בליפענדע און גאטליכע און דער האנט.
— קלינג ען אין. אגויי פון מיין נאמען און קלאר אים.
— גוט.

אומדערווארט האט זיך געפונען די טיר און דער איינגעקומענער שימען ראגאז, דערווענדיק סאפראלאח, איז שטיין געבליבן אף דער שוועל, נישט געוואלט, צי צומאכן די טיר פון דער זייט אדער פון יענער זייט.

— גייט אריין, — וואלעראן אנטאליעוויטש וואס א מאך געטאן צו אים מיט דער האנט, — אייך האב איך טאקע געוואלט ווען. כײהאב אגויינס געוואלט, אז איך קענט יידיש. דאס האט איר איבערגעזעצט זיך דערציילונג. טאג נאך טאג?

— איר, — האט דערשלאגן שטיי געענטפערט שימען ראגאז, צומאכנדיק פון דער זייט די טיר. סאפראלאח האט ארויסגענומען פון דער בוזעם-קעשענע א פארשריבן בלעטל פאפיר און אדעק-געלייגט עס פאר זיך אפן טיש:

— אט וואס עס שרייבט זיך אין דער דאזיקער אויגערופענער דערציילונג. זי האט צוגעמאלדן די הענט פון דער רעזאליוציע, זיך געשלאגן אף די פראגטן פונעם בירגערקייט און פון דער פאך וויגט פונעם וויינט הין און הער, ווי באם דאוונען... און אדעקלע, מיטשיינסגעזאגט, פערד זעצט איר איבער? איר זייט דאך, דאכט זיך, א קאמוניסט נישט פון נעכטן.

אויסער דעם, וואס שימען ראגאז איז א קאמוניסט נישט פון נעכטן, ער איז אין דער פארטיי גאך פונעם פאר דער רעזאליוציע, זיך געשלאגן אף די פראגטן פונעם בירגערקייט און פון דער פאך טעילענדישער מילכאמע, איז ער געווען איינער פון די אנפירער פון דער פראלעטארישער ליי-טעראטור. זאלמען האט נישט געקענט צווען ווי שימען האט פארבייגן דעם קאפ, הערן ווי ער האט מיט א דערשלאגן קאל געשטאמלט:

— סאיזו מיין שולד. נישט דערווען.

— מיין שולד, נישט דערווען, — האט סאפראלאח אים איבערגעקרימט.

— כ'פארשטיי אלץ ניט, וואווי איז עס געשען. איך אנערקען. ס'איז מין שולד.
צווענדליק, ווי געפאלן שייטס פאר סאפראלאן, וואס לויט די יארן קען סאפראלאן
אין זיין און אייניקל, האט זאלמענען זיך געזאלט א געשריי טאן: „נו, שטעלט זיך שוין פאר אים
אין די קני, קלאפט זיך אין דער ברוסט אשאמנו באגאדנו, גאזאלט, דיבארט דויפ... אי שיען,
שימען“.

— פון פאריין שליסט מען אונדז אויס, צי מע לאזט אונדז נאך איבער?
עמען האט זיך איינגעוויזן, און נאכן האט ניט געדארפט עס פרעגן, ס'האט געקאנט דערמיט
דערצארענען דעם שיינ לעמאלכוס פון די שרייבער. נאך סאפראלאן האט גראדע וויק געענפערט:
— פארשטייט זיך.

נאכן איז פארט ניט אפגעטראסן.
— און ווי איז מיטן דרוק זיך? א שרייבער, אויב ער איז ווירקלעך א שרייבער, דארף זיך
דאך דרוקן.

— פארשטייט זיך.
— וואו מיר האבן דאך אין יידיש ניט וואו צו דרוקן זיך.
— איז שרייבט אן רוסיש. איינער פון אייערע האט זיך דאך אפגעזאגט פון יידיש און אנגע-
פאנגען שרייבן אין רוסיש. טוט אים נאך.

איבער נאך אנדערע טימים האט זאלמען מיט א צייט צוריק געציעט אן ערער דאס זעלבע
יעשען אין עלישען. אים האט זיך דעמלט איינגעוויזן, אז פאר זיי וועט אזוי זיין בעסער. דאס איז
געווען די איינציקע סיבה, אבער ניט דערפאר, ווייל ער האט זיי דערמיט געזאלט, כאטשיג, דערוויי-
טערן פונעם אייגענעם פאלק, ווי דאס איז אויסן סאפראלאן.
— רוסיש קענט איר דאך.

דערף האט אים זאלמען געזאלט ענטפערן: „פארלאנגט איר, הייסט עס, ווי איך פארשטיי,
מיר זאלן זיך אפזאגן פון אונדזער יידישן לאשן? א פאלק אן אן אייגענער שפראך איז אבער קיין
פאלק ניט. איר זאגט איבערגיין אין רוסיש? נאך א יידישער שרייבער, אין וואס פאר א שפראך ער
זאל? ניט שרייבן קען דאך ניט פארבייגיין דאס יידישע לעבן. רופט אן, א וועלכער זשורנאל צי פאר-
לאג וועט איצט דרוקן ווער ער וועגן יידישן לעבן? ס'וועט מיר זאלן פעלשן. שרייבן שטענדיג? דאן הערט
עס אבער אף זיין ליטעראטור“.

און ביז דעם? — האט זאלמען זיך געפרעגט. — ביז דעם האסטו דען ניט געפעלט, געשריבן
בלויז דעם עמעס? — ער האט אבער באלד אפן ארט זיך דערין געענטפערט: — „נא, דעם עמעס
האט, דאכט זיך, קיינער פון אונדז ניט דערציילט. מיר האבן אלע אזוי צי אנדערש, ווער מער, ווער
ווייניקער, געפעלט. מיר האבן דאך דערביי אבער געקלערט, אז מיר שרייבן דעם לויטערן
עמעס. צו אונדזער גרויסן ווייטיק האבן מיר עס באנומען ערשט איצט, ווען מע קען אין דעם שוין
גארייט ענדערן, ווען מע האט אפגענומען בא אונדז דאס לאשן, דאס מאמע-לאשן“.

32

פון קלוב איז נאכן ארויס צוזאמען מיט זאלמענען און מייערן. און אויב אפן ראג פון דער
ווארשאווסקייט און טרובניקא-וועסל האט נאכן זיי איבערגעלאזט זאלמענען, איז ניט דערפאר,
ווייל ס'האט זיך אים פלוצעם דערמאנט אונזל ראביטשעס ווארענג — איינמיטל זיין א דריטער
דאגט, וואו ס'האבן זיך פארזאמלט צוויי. ער האט געדארפט באווייזן, איידער מע האט נאך ניט
צוגעמאכט די אפטיק, אפגעמען די באשטעלטע רעפערט פארן טעכטער. בא פיגלען איז שוין
דער אנדערער טאג א געהעכערטע טעמפעראטור און א שווערער הויסט.

זאלמען מיט מייערן זיינען איבער אף דער פאראלעלער הערצערגאס, וואו מע דארף זיך אזוי
ניט היטן מיט יעדן ווארט, מיט איטלעכן בליק, ווי אף דער איינשטאק-ווייטשטאק פארבייטער
ווארשאווסקייט, וואו שיד ניט אין יעדן מויערל איז אן איינלענדישע אמבאסאדע און וואו פון יעדן
הויך קוקט מען נאך.

געמאכט עטלעכע שפאן וואו זיך ארומגעקוקט, האט זאלמען מיט א טיפן זיפן שטיט א זאג
געטאן:

— גוואלד געשריען, צו וואס מיר האבן דערלעבט! — ער האט איינגעדרייט דעם קאפ צו
מייערן. — צי דען איז עס שוין טאקע דער סאג? מיר האבן דאך מיט דיר א לעבן אפגעגעבן דערין.
צי דען איז שוין אלץ אייז?

— פרענסט מיד?

— און וועמען דען האב איך צו פרעגן? דו ביסט דאך איצט. אויז צו זאגן, אונדזער פאטריארך, אונדזער ראש.

— א פאטריארך, א ראש... אז אַך און ווי איז צו מיר. ווער, מישטיינסגעזאגט, בין איך ביכלאז? מע זאג מיך געווען האלטן, ווי זיי, פאר א שרייבער, וואָלט איך אַיך געדארפט זיין שוין דאָרט. איך גלייב אַך קיין האָר נישט אין דעם, אין וואָס דער קאָנפֿירינג סאָפּראָלאָן מאַכט זיין שוין דיק, די איינציקע שלד זייערע, וואָס זיי זינען יידן, שרייבער, געבענסשטע מיט גרויס טאלאנט. איך בין, ווי צו זען, דערמיט נישט געבענסשטע. נאָך, ריין פון דעם.

אז מײער אַרענס לעבט איבער דערפון, האלעמײער ער איז ביז איצט נאך נישט דאָרט. האָט זאלמען געוואָלט. פאַר מײער האָט זיין אַרומגיין ביז אינאָדן נאָך אַך דער פּרײַט אַכט, און ער איז נישט דער, ווי די קריטיקער האָבן ערען אים בײַ אַהער געשריבן. ערשט איצט האָט ער פאַרשטאַנען, אז ער האָט דאָס גאַנצע לעבן זיך געמאַכט. זיין דיכטונג, זיין פּראָזע, זיין דראַמאַטורגיע, לאָזט זיך אײס, האָט נישט קיין שום ווערט. קײנער האָט עס אײס אָפּ נישט אַרױסגעזאָגט, חוץ אײן צײט איז ער געווען א רעדאַקטאָר פון אַ זשורנאַל, פון אַ צײטונג, פיל יאָרן אַ מיטגליד פון דער ביוראָ פון דער יידישער שרייבערײערע סעקציע, און מיט אַזעלכע האָט מאַשקאַטע קײנער נישט געוואָלט זיך אינאָרײַגן.

זאלמען האָט געהאַט מיט וואָס אים צו טרייסטן, אז ער זאָג זיך נישט פילן אויז געפאַלן באַ זיך, צו נישט מאַכן אַז די אייגענע אײגן זיין גרויסע מיטטערשאפט, זיין שליסן, ווי דימענסן, יעדעס אַנגעשרייבענע וואָרט. דאָרטן זינען דאָך, קען זאלמען דערמאָנען מערער, נישט נאָך די קריהאנים פון דער מיוזיק-האַנט, נאָך אײך די לעווײס און ייִסרעליים פּרעסע פּאַליש. כּוץ דעם, איז זאלמען נישט זיכער, אז די, מיט וועמען זי האָבן זיך היינט געזען אין קלוב, וועלן מיט דער צײט, ווער פּרײַער, ווער שפּעטער, אײך נישט זיין דאָרט. וועגן דעם האָט, דאָס זיך, גאַנץ דיטלעך געגעבן אַנצוהערן דער בײנע-יונג מיט די פאַרבאַנדאזשירטע הענט.

אלנפאלס, ער, זאלמען, איז דערצו לאנג שוין גרייט. אים האָט מיט אַ צײט פּרײַער נאָך געגעבן אַנצוהערן וועגן זעלבליקן דער נישטגוטער פון דאָרטן, מאַרטין קאָנסטאַנטינאָוויטש. נישט צו באַנעמען, וואָס איז געשען. זאָל זיין, אז דער נישטגוטער האָט פאַרגעסן אין אַז דערפאַר קלינגט ער נישט מער? זאלמען האָט זיך דערקן נישט אײן מאָל פאַרטראַכט און סאָפּאָלאַזי געקומען צום אײספיר, אז צווישן די דאָזיקע לײט זינען אײך דאָ פאַרשיידענע. מאַרטין קאָנסטאַנטינאָוויטש געהער, אפּאָנעם, צו די, ווער ס׳האָט נישט אינגאַנצן נאָך פאַרלוירן דאָס מענטשלעכע און זיך אַז דערפאַר געלאָזט אים צוריק, נישט באַשטאַנען, אז ער זאָל ווערן דער, ווער ס׳איז אײס אים יאָרן אין דער אַרבעט זינער. צי עפּשער האָט מאַרטין אַ מאָל געסאָן אַז מיט דער האַנט, חוץ ער האָט צווישן די פאַרבליבענע שרייבער געפונען אַן אַנדערן אַז זיין, זאלמען, אַרט, וועמען ס׳האָט זיך געגעבן אַינברעכן. און עפּשער האָט דער נישטגוטער פון דאָרט פאַרטראַכט שפּילן מיט אים אַ באַזונדער אַרט שפּיל?

— דיר איז פונדעסטוועגן ליכטער ווי מיר.

— לעמאָש? — האָט זאלמען געפרעגט, נישט באַנעמענדיק אין צוזאַמענהאַנג מיט וואָס האָט

מײער עס אים געזאָגט.

— ווי דאָס זאָל נישט זיין, ביסטו פונדעסטוועגן אליין, דארפסט נישט קלערן וועגן דעם שטיקל ברויט, ווי איך. אז מע איז אליין, איז צומאָל יאָ געגעסן, נישט געגעסן, איך דאָרף אָבער אײס-האַלטן אַ מישפּאַכע, אַ פּרױ מיט דײַם קינדער. קיין נאָגיד, ווי דו חײסט, בין איך קיינמאָל נישט געווען. פון דיכטונג אליין, אפּילע אײך פון פּראָזע קאָן אַ ייִדישער שרייבער זיין אַז דורכקען, ער דאָרף דערצו זיך נאָך מיט עפּעס באַשעפּטיקן. פאַר דער מילכאַמע בין איך אין פאַרשיידענע צײטן געווען אַ קאָרעספּאָנדענט, אַן אַרױסלאָזער, אַן איבערזעצער, אַ רעדאַקטאָר. אַן ברויט, אלנפאלס, בין איך מיט דער פאַמיליע נישט געזעסן. וויאָזוי וועלן מיר איצטער אײס-קומען? דײַך ווונדערט עפּשער, ווי קען איך אין אַזאַ שרעקלעכער שאַך נאָך דעם, ווי מיר האָבן אײס-געווערט דעם מײערדיקן גאָר, טראַכטן וועגן גאַשמײטע.

— דארפסט זיך פאַר מיר נישט פאַרענטפערן. איין לעכעם, איין טוירע.

— איין לעכעם, איין טוירע? ס׳איז איצט ביידע זאכן צוזאַמען, אי איין טוירע, אי איין לעכעם. כּהאַב מײדע, אז אפּילע פאַר קיין באַכטענעכטער וועט מען מיך נישט נעמען.

— קיין אַנדער מעלכאַכע, — האָט זאלמען אים איבערגעשלאָגן, — האָסטו פאַר זיך נישט צוגע-קליבן? אַז איך, אַשטײגער, בין איך דער יונגסטער געווען אַ פאַר יאָר אַ לערער פון מאָלן אין אַ קינדער-היים. און אַ נישט וועל איך זיך חידער נעמען פאַר דעם. דערהײל זיך איך נאָך נישט אַן ברויט.

— און איך בין איך דער יונגסטער געווען אַ שטיק צײט אַ פּריקאַטשיק אין אַ קלייט. כּוּזאַל זיך אַ ביסל צולערנען, וואָלט איך געקאָנט ווערן אַ כּעזשנפּרײַער. נאָך ווער וועט זיך אַינשטעלן נעמען אַזעלכע פּאַסעלע, ווי מיר, אַז אַרבעט?

— איב ס'וועט דערצו דערגיין, וועלן מיר בעטן אנדער שיינ לעמאלכס פון פאריין זיך אריינמישן. כמין נישט, אז ער זאל אנדא אפזאגן. עס גייט דאך נישט אין שווער, נאר אין לעבעס. מיט דיר איז דער אינעם פיל ליכטער. האט שיער מיר, דא וועט אפליע סאפאלאז נישט קענען העלפן, ווער וועט וועלן האבן בא זיך און שול א פאסעלן מענטשן? מאלעדי געהערט דאך איר צו אידעאלאגיע. איידער כ'וועל א פרוו טאן, ווי סע האגט זיך, דאס מאגט אינגאדענען זיך ערגעץ פאר א לערער, פון מאלעדי, מוז איר אפ'ווער זען זיך מיט איינער א פרוי. ווי יא נישט ווי, וועט ווייט פונדאנען, ווער ווייט. אהער קען זי נישט קומען. זי טאר נישט. איר איז עס שטערנ פארבאטן. כמין, אז דו שטייט זיך אליין אן פארהאט.

— און איך לאנג קלייבסטו זיך אהין?

— איך ווייט נאך דערוועלט אליין נישט. ביזען דיר בלויז זאגן, אז פאר קיין אריימקלאט וואלט איך דעם דאזיקן פארווארפענעם ייטשען אין דער טונדע הינטער די הארייכוישער נישט אויסגעקליבן. מיער האט זיך פארקלערט און, קענדיק זיך אונטער די פיס, שטייט געפירעגט:

— ביכלאל זינען פאראן אוועלכע ערטער, וווּ מע קען אין א געפערלעכע צייט דאָרט

איבערווייזן?

— ווי מיר דוכט, איז בלויז אף דער לעוואנע. דאס איז דער איינציקער אריימקלאט, וווּ מע קען זיך נאך דערוועלט אויסבאהאלטן פון זי, כאטש כ'ווייט א פאל, אז איינער מינער א באקאנטער איז נעלעס געווארן, קאן מען זאגן, א שוץ פאר דעם, ווי מע איז נאך אים געקומען. דאס איז געווען פאר דער מילכאמע, ביים דער ערשטער מאגייפע. דעם סאך, וווּ איז ער איבערגעווען יענע געפער-לעכע צייט, האט ער מיר ער איבערגעגעבן, און פרגען יענעם איצט איז דאך נישט שיער. זיך האבן אים סיחיו אפגעזוכט. ס'האט נישט געהאלפן, וואס ער איז געווען אף דער מיכאמע און געקומען פון דאָרט מיט אַרדענס און מעדאלן. ווייט אים, אז דאס איינציקע אַרט, דער איינציקער אריימקלאט, וווּ מע קען זיך פון זי אויסבאהאלטן, איז טאקע בלויז די לעוואנע. דאס זינען אבער אלץ פוסטע רייד, פוסטע קאלוימעס, און זיצן צונויפגעלייגט די הענט און האבן אין געוויסן נישט קיין איינסטע. מע דאָרף זיך צו עפעס נעמען. קאלומאן מע לעבט דאָרף מען זאָרגן וועגן דעם שטיקל ברויט. קיין איינער פון קלאפן אף די רעכנינגלעך וועסט, פארשטייט זיך, נישט ווערן, אבער אן ברויט און קארטאפל וועסט מיט דער מיטפאכע נישט זיין. ס'איז פאָרט בעסער ווי גאָרניט.

די מיטגייענדיקע לעוואנע איז באלד'ן מיט זי שטיין געבליבן אפן ראג גאס איבערווארפן ביז דער טראמוויז וועט דורכגיין און זי וועלן קענען איבער אף דער אנטקעגנדיקער זייט. הינטער זי, וווּ זי זינען שטיין געבליבן, האט זיך מיטאמאל צעפאלט די טיר און ס'האט א שפאר געטאן פון דאָרט א טומלידיקער איילעם, אין וועמען ס'איז ליכט געווען דערקענען סטודענטן. צוליב דעם איז נישט גייטיק געווען זיך איינקומן אין זייערע פענעמער, זיך צוהערן צו זייערע רייד. זי טיר, פונדאנען דער איילעם אן ארויס, איז געווען פונעם אוינזערסטענישן סטודענטן קלוב, וואוהן אומזאגן קלוב, אין די יינגערע יארן געווען אן אפסער אריינגייער אף די פארשיידענע דיספוס, קאנצערטן, פאָר-שטעלונגען.

פון יענע אלע פארשטעלונגען האט זיך אים מער פון אנדערע פארגעדענקט. דער פעטער וואו ניע, וועלכע דער מאַסווער קינסטלערישער טעאטער האט געשפילט דא אין קלוב דאן פאר די סטודענטן.

באוונדערס האט זיך אים פארהיט אין וויקאן דאס לעצטע בילד: אף דער בינע איז האלב-טונקל. עס דערטראגט זיך דאס איבערקלינגען פון די גלעקלעך אף דער אפפאָרנידיקער ברייטשע. דאס קלינגער'ט ווערט אלץ שטילער, שטילער. אוועקגעפארן דער טעמפלע באגורנעצטער פראָפּעסאָר מיט זיין יונגער שנייער פרוי, דער דאָסער, וואס טרוינט וועגן א גליקלעך לעבן אף דער ערד אין צווייטער'ט הונדערט יאר ארום. אין דער פאָרעמטער אימעניע זינען בלויז פארבליבן דער פעטער האנער מיט זיין פלימעניצע טאכטער. דער צאטער איידעלער פעטער האנער ויצט אַנגעבוין בא דעם קאָנטראַר-טישל און כעזשונט אף די רעכנינגלעך, וויפל באטרעפט אויפיל און אויפיל פונט קרויט, ציבעלעס, קארטאפל, און מיטאמאל צעוויינט ער זיך מיט א כליפען אף א קאָל. די פארזעטענע דער-צוגעגען און געביידעטע פלימעניצע טאכטער ליגט ארויף די האנט דעם פעטער אפן אקסל און טרייט אים: וואס קען מען טאן? מע דאָרף לעבן, ליידן און לעבן. עפשער וועלן מיר נאך מיט דיר, טייערער פעטער האנער, דערלעך זען דעם הימל אין דימענטן און מאלאכילעך וועלן שוועבן ארום אינזידן... דאס דאָזיקע לעצטע בילד פון טעכאָאָס דראמע. דער פעטער האנער'ט האט נאך, דאכט זיך קיינמאל נישט אפגעזאכט אויף בילדעס אין זאלמענען, ווי איצטער דא, בא דער טיר פונעם סטודענט-טישן קלוב. האלמען האט זיך פאָרגעשטעלט, ווי דער גרויסער וואָרט-מיטטער, דער שעפער פון דער באַמיטער אין דער גאָרער יידישער וועלט פאָמע, קאדיש, מיער ארענס וועט אַנשטאט שאַפן אוועלכע קינסטלערישע ווערטן ויצן איבער די קאָנטראַקטע ביכער און כעזשונען אף די רעכנינגלעך דער דעם דעביט און קרעדיט און קרויט, קארטאפל, הערינג, גרויפן, און עס וועט נישט זיין לעבן אים

קינער, ווער ס'זאל קענען טרייסטן, אז ער וועט נאך דערנען דעם הימל אין דימענטן. זאלמען האָט דערפילט, ווי ס'האָט אים אָנגעהויבן שטיקן אין האלדז...

— כ'חיים ניט, ווי בא דיר, — האָט מײער, איבערגענידן אַז דער אנדערער זיט גאט, ויך אָנגערופן צו זאלמענען, — נאָך בא מיר אין שטוב האָט ויך אָנגעקליבן א היפש ביסל אייטלענדישע יידישע צייטונגען מיט זשורנאלן, ווי ס'זינען אָפגעדרוקט מיט דער און פארצייכענענע, וועלכע דער יידישער אנטפאסיטטישער קאמיטעט פלעגט איבערשיקן מיט דער פאטשט פון סאוינפאָרמביראָ פאר דער אייטלענדישער פרעסע. כ'חיים ניט, ווי עס אהינצושטן. האלטן בא ויך און א סאקאָנע. צעריסן און ארויסווארפן אין דער מיטלטייטונג איז ניט קיין קלענערע סאקאָנע. מיר דוכט, אז מע קוקט דורך דאָס ארויסגעוואָרפענע מיסט. דאָס בעסטע איז, פארשטייט ויך, פארברענען. וועסט דאך אבער ניט פאנאנדערלייגן קיין שניטער אין הויף פאר אלעמען אין די אייגן. ווייט איך טאקע ניט, וואָס טוט מען דערמיט.

— פאראן אן איינע. בא נאָסענען איז די חיוונג אָן א צענטראלער באהייזונג. בא אים איז א געוויינלעכע הרובע. איך וועל זיך מיט אים צונויפריידן און מיין אפּטראָגן אינדזערע אָנגעקליבענע פּעקלעך צייטונגען און זשורנאלן צו אים און זי דאָס פארברענען. איך וועל דיר באצייטנס געבן דערפון צו וויסן.

— נאָך ניט דורכן טעלעפאן.

— דאָס פארשטייט ויך אליין.

באם צעשיידן ויך אַז יענער זיט פון דער קרימער בריק האָט זאלמען, אָפּפירנדיק אין א זיט די אייגן, געפרעגט:

— ווי קוקסטו דערפון... נו, איך מיין, דו וואָלט געגאנגען פאר אַן איידעם אין זאגס פון כאָסנס צאד?

— צי ניט דו אליין ביסט עס דער כאָסן? כ'האַלט ניט געזאָגט, אז די צייט פאר דעם איז וויער צוגעפאַסט. נו און ווער איז וי, די קאלע, הייסט עס?

— פּרעג מיך איצט גאָנץ. אויב ס'וועט האלטן דערביי, וועל איך דיר פארפירער אלץ דער-צייטל. נאָך דערוועגן בעט איך דיר קיינעם דערפון ניט זאָגן. אויסער דיר מיט נאָסענען ווייסט נאָך וועגן דעם קיינער ניט. אפילע די קאלע.

אין עטלעכע טעג ארום איז זאלמען געווען בא נאָסענען אין מיט א פארקלעמט הארץ צוגע-קוקט, ווי דאָס פייער אין אייוועלע נעמט אריין צו זיך די צייטונגען און זשורנאלן, וואָס ער מיט מיערן האָבן געבראכט אהער אַז צו פארברענען. מיער איז ניט געבליבן ווארטן ביז דאָס פייער וועט דאָס אלץ פארהאנדלען אין אש. די ניט, אז מע האָט די נאכט צוגענומען דעם באיאָרסטסן פון די שרייבער, דעם זאָלן דאָויד ענדראָוו, און דעם יינגסטן פון די פאָטען, דעם מיוניק וויסעף ערליכן, האָט אינגאנצן צעבראָכן מיערן.

— נו, גוט, — האָט ער נאָכגעגעבן זאלמענען מיט נאָסענען, — דאָויד ענדראָוו האָט א גע-וויסע צייט געלעבט אין אייטלאנד, אין ענגלאנד, דאכט מיר. ווען איז עס אָבער געווען? א יאָר צען מיטאמע פאר דער ערשטער וועלטמיליטאַרע. נאָך וויסעף ערליך איז דאָך אין די אייטלאנדס ניט געווען. אוועק פרייוויליק אַז דער מיליטאַרע פון ניינטן קלאס, געקומען פון פראַנט א שווער פאר-וונדערטער מיט א דורכגעשטענעם האלדז.

— און מאָטל יאנובורג, ווער ס'איז פון לאנג שוין דאָרטן, איז ניט געקומען פון פראַנט קיין שווער פארוונדערטער? און מיר, מיינט איר, וועט ראטעווען דאָס, וואָס איך בין געקומען פון פראַנט איך א פארוונדערטער?

ניט מיער, ניט זאלמען האָבן נאָסענען דערפון ניט געענטפערט.

דאָס פייער אין אייוועלע האָט געווישט, געוואָלט, דערמאָנט מיט ויך די שניטערס אַז די בערלינער פלעצער, האָט האָבן פארהאנדלט ביכער אין אש.

צוקונדיק עס, האָט זאלמען ויך געפרעגט: וואָס איז איינגעלעד דער אונטערשייד צי די איי-רעס ביכער פון דער יידישער ביבליאָטעק זינען אוועק מיטן פייער, צי אוועק אונטערן מעסער? קיין שום כליעל ניט, — האָט אים, ווי געענטפערט דערפון, דער פלאם פייער אין דער הרובע.

א יעדינעצער ייד אין מאַסקווע

אין „גום“

נאָר הערט אַ מיטע,
אין קיין איין קרעמל
א יידן כ'האָב גיט באַגעגנט,
פונקט ווי אין מאַסקווער קרעמל,
וואָס פונעם „גום“ איז אַנטקעגן.

הונדערטער קרעמלעך
אין קראָם דער גרויסער.
מיין קעשענע די פרייזן ברייזע.
כ'האָב געזוכט א ייד אַ פאַרקויפער,
געמינט, באַ אים
וועל איך קריגן אַ מעציע.

אין מעטראַ

וויפל מאָל אין שטעטל
כ'האָב געהערט —
דאָס מאַל איז ערגעץ
טיף אין דער ערד.

און, ביטע, אַט
פאַר פינף קאַפּיקעס
בין איך אונטער דער ערד,
ווי אַ פערד מיט די קאַפּיטעס.

אַ ראש.
עס טוט זיך כווישער.
מע פאַרט.
מע לויפט.
מע טראָגט.
וואָ וועט זיין דאָס מאַל, מוישע?
ווייטער וואָס.
אַ נעכטיקער טאָג.

שטעלט זיך פאַר, אפילע
אין דער סטאַנציע „אַטראַדנאַיע“¹
ניטאָ פון פאַרגעניגן קיין טימען.
פאַרקערט, דעם געוונט פאַרשאטן וועט,
מיטן שטראָם
אין דער טיף
צו שווימען.

נאָר יעדינעצער כאַבאַמיס
וועלן מיר זאָגן זיכער:
דאָס מאַל איז מיטטאמע העכער,
צו עפּשער טאקע טיפער.

¹ פאַרגעניגניקס (רוס.).

כ'לעטער א יידיש ביכל.
און נעם מיטן ווארט
זיך סיידען,
ווי, לעמאשל, צוויי פרינצלעך,
ווי, אשטייגער, צוויי קרויוויס.

און פונקט ווי אמאל — מיט א ניגן,
כאטש יידיש ליינען
כ'האב ניט געקענט, —
דאס יידישע ביכל,
ווי א קינד פונעם חוגל,
נעם איך אי די הענט.

דעמלס מיט ציטער און צארטקייט
יעדעס זיטל פלעג איך בלעטערן
און ווי סטרונוס בא א הארפע,
די שרעם פון רעכטס אי לינקס
גלעסן.

כ'גיי דורך לעבן לענינס טרונע,
און מיר דאכט —
לענין ארבעט נאך אצינד,
ווי אמאל, טאג און נאכט.

אין עפשער דער מענטשלעכסטער מענטש,
ווי יעדער מענטש,
ווייל אייבער רוען?
און עפשער פאר דעם איז זיין איינציקע טפילע?

כ'גיי דורך לעבן לענינס טרונע
און בעט בא אים מעכילע.

א יידישע מאדאנע

די יידישע מאדאנע פון א קליין שטעטל...
איר קינד, איר אויבער, אי די הענט וי האלט.
ס'נעמען זי ארום די קינדערשע הענטלעך,
מיט גוטסקייט און געטריקטע איר פאנעם שטראלט.

מע זעט אין אירע אויגן אן אומעס און א האפענונג.
זי הייסט דאך, אז א יידן דער וועלט זי פארטרייט.
וואס ווארטן וועט איר אים?
דער וועג איז דער גאלגאפע?
צי א לעבן ווי א לעבן. צי דאס לעבן פונעם טרוים?

און נאך אין אירע מונדלעך, טיפע אויגן זעט מען, —
און דאס איז דאך דער איקער,
מיט דעם זי איז בארימט, —
איב איז דער גאלגאפע אפגיין אים באשערט איז,
זי וועט פארטרייט לויפן, זי וועט דאָרט זיין פאר אים.

דער בוך און דאס לעבן

לייענען אין וואנאן פונעם מעטרא?
ווען ארום דיר מענטשן פארשיידענע,
און יעדערער איז א ביכל,
א בוך

צי מאקע א סיפער.

זוכן דעם סאך פונעם לעבן
צווישן שרעם,

צווישן אפגעדרוקטע הערסער?

ווען דערנעבן

פאכען,

ווארפן זיך

פארליבטע,

פארשטיינענע הערצער.

מין יידישער אדער

קלינג, ווי א סטרונו, מין יידישער אדער!
 זינג א פארגעסענע יידישע ליד.
 זינג וועגן דעם, וואס מין הארץ פון דיר פאדערט,
 וואס מין זיכערן שוין יארגלאנג בייט.

זינג, אז איז יעמחידן קאנט זאל מען הערן,
 ווי ערגעץ פארטן איז כאטש איינער א ייד.
 אפרופן זאל זיך, צוריק זאל זיך קערן
 אן עלעכער קלאנג, וועלכער דרעמלט אין אים.

דער ייד זאל דערשפירן, אין זיך זאל דערהערן
 דעם קלאנג פון געפילן און טיפן געמיט,
 זאל שטילער, באדאכטער א ביסלע ווערן
 און זאל זיך דערמאנען, אז ער איז א ייד.

אין פאריקמאכערסקע

מע וואלט געדארפט אהער אריינגיין.
 אריינגעטאנען.
 אנשטיין ויך איז געווען נישט שווער —
 א גראדער ייד, א שיינער,
 אימפאזאנטער,
 שטייט בא א פאטעל און שערט.

אין אונזער עליע-פאריקמאכער איז ער ענדלעך
 נאך צוגעלעטער.
 אלץ אין אים איז פילן —
 ווי זשע אנדערש?
 ס'איז געווען פארשטענדלעך:
 אין זיין פאנעם שפילט זיך
 די מאסקווער שיין.

און בא עליע,
 אונזער עליע-פאגאניין,
 קנייטש-דינוועלעך שניידן דורך דעם שטערן.
 אן אינגעהויקערטער, אין זיין קליינער בינע,
 אקאמפאנירט ער מיטן סמיטשעק-שעיד.
 אקאמפאנירט א קאפריטש-זאג
 מיטן סמיטשעק-קעמל.

און ווי א האר, א דינעם ניגון
 פלעגן מיר אהיים מיט זיך
 מיטעמען...

א מאסקווער מיידל

מאמע מינען
 זע נאך, ס'איז שיינקייט פון א מיידל.
 אזא מין ווונדער
 קאן זיין דען אין דער וועלט?
 איצט כ'האב פארשטאנען,
 וואס עס הייסט — גאניידן.
 און ויך אייכעט, מאמע,
 דעם גענעם פארגעשטעלט.

און דאס גאנצע לעבן איז זיך
 פילט מין הארץ דאס גליק:
 פון קליינע אויסזעלער די ליכט,
 פון יענע שווערע די מוזיק.

א וויאלאנטשעליסטקע

עס איז א מידל ויך א מיידל.
 א וויאלאנטשעלי, ווי א סעקסא —
 אף אירע דינע פליצעס,
 אין א פוטליאר א ברייטן.
 און איר איז גאך נישט שווער.

דעם מיידלס גאנג איז גרינג...
 איבער איר, אין הימל שוועבט
 א וואלקן —
 פיל מיט מוזיק.

פון די טעלעוויזיע־קאנען,
אין פון די צייטונגען
קוקן אף אונדז פונעמען באזאגטע
פון אנטסעמיטן היינטצייטיקע,
ווי זינען מענטשן באוואוסטע,
אנגעזעענע,
מיט באלייגונגען אפגעמערקטע,
אנטסעמיטיש־שרייבער,
נעלערנטע.
וואס קיצלט ווי
אין קאזס נישט ווען,
די אנט־שאנאלן,
אנט־גראסמאנס,
אנט־בראדסקיס?
אנטי — צום ביסעלע יידן,
אנטי — צום פאלק קליינצאליקס.
ביז ווען
די פארביטערטע אנטסעמיטן
וועלן נאכשלעפן
מיט יוד די היסטאריע?

אייביקס
קאנען באשאפן נאך אייביקע.
אבער די מענטשן, וואס זינען שטערבלעך,
שאפן
שטאפלען,
שאפן
טרעפלעך
פון דעם לייטער, וואס פירט
צו דער מענטשהייטס אייביקייט.
אין
די
לענג
פון
דעם לייטער, כוואף,
וועט האבן אמאל א סוף.
וועט האבן אמאל א סוף.

ליבע־מאטיוו

וועהן לויפטו, מיידעלע?
פארואלט זיך, מיידעלע.
איך די הענט דורך אפטרעגן
דערלויב מיר צום וועג.
אין נישט קיין גריבעלע,
אין נישט קיין שטיינעלע
וועסטו נישט פילן,
נישט וויסן פון שרעק.

...

אירם דעם מיידעלע
וואס פליסט, בינעלע?
טו נאך א טראכט אין ווער מיר אויס.
כהאב אייך געמיינט אמאל —
זי איז א בלימעלע,
כהאב אייך געמיינט ביז איצט —
זי איז א רויז.

זי נישט קיין אקשנסע,
אין פלי דיר, בינעלע.
כאטש דער נישטאין
איז זייער גרויס.
זו וועסט נאך אפזוכן
א פעלדיש בלימעלע,
זו וועסט געפינען נאך
מיט טוי א רויז.

פארטאג

כיצ ארויף איך ויך דעם מאסקווער ראש.
ווי א שווערע הוט,
אין ביז אין אונזן כוואג אים
מיט געדולד אין מוט.

אין ערגעץ, ווי די נעפלען
הייל־בלויז ציטערן,
איך עמעצן מין שטעטל
מיט אן פארטאג א היטעלע.

פאראוואַקסן

פון דער פילאסאפיע

מיר זינען 15.000.000.000
א וועלט מיט מענטשן גיטענלעכע,
סארשידענע.
נאָר אייב, כאַלידע, סאיז באשערט
צו בלייבן אַן איינעם דעם טיערסטן,
דעם ליבסטן,
דעם סאמע אייגענעם, —
ווערט פוסט פאר אונז די ערד.
א פוסטקייט פון 4.999.999.999
מענטשן.

פון דער היסטאריע

די יידן אין רוסלאנד
רופן גאט פאר אן איידעם,
אז פון ייִסראַעל שטאמען
זייערע אדבאָבעס און ארויידעס.

און די ייִסרעײַלים מיסטאמע
שטארק דערווידערן אָבער,
אז פון רוסלאנד שטאמען
זייערע זיידעס און באָבעס.

פון דער ליבע

די פירע פון מין ליבע,
פון די געפילן הייסע —
מין אייזער,
מין פארגעניגן,
דאָס בלוט און פלייש מין אייגנס,
מין קינד —
אין, גחאלד געשריגן,
ענדלעך איי מין שוויגער!

די פראגע וועגן אנטיסעמיטיזם ווערט איצט ברייט באהאנדלט אין סאָוועטישע שטעטלישע קרייזן. ווייזער ארויסצוגעבן וועגן דער דאָזיקער טעמע האָבן אונז איבערגעגעבן צוויי באַזונדערע רויסישע שרייבער: דער ליטעראַטור־פּאַרשער סטאַ ניסלאָו לעסנעווסקי און דער פּאָפּולערער דיכטער בולאַט אַקודזשאַוואָ. דרוקנדיק אָט די קורצע עסייען, וועט פאַר. סאָוועטיש היימלאַנד" די פאַרשונגען אַרום אקטועלע אספּעקטן פון דער נאַציאָנאַלער פראגע, וועלכע געפֿינען פאַר זיך אן אַרס אינעם זשורנאַל אין מעשעך פון פיל יאָרן.

סטאַניסלאָו לעסנעווסקי

א מאַניאַקאַלישע „אידי“

Ведь жизнь уже не жгла — чадила,
И однозвучны стали в ней
Слова: «свобода» и «еврей»...

Александр Блок
(«Возмездие»)

האַרץ נאָך עפּעס ליינענע, דערלענגע, מע דאַרף טראַכטן אין טראַכטן, הערן איינער דעם אנדערן, איבערשניגן... אָבער אייך זאָגט מען אַז אַלץ זייער און זייער פאַשעט: ער איז דאָר א ייד.

איר קאָנט ניט גלייבן, אז עס איז געמונען געוואָרן אַזא פרימיטיווער און ביזווייליקער צוגאַנג, איר סטאַרעט זיך עפּעס־חאָס נאָך זאָגן, דערזינען... אָבער אייך מעלדעט מען נאָך פאַשעטער און צו־טריטלעכער: זיין חייב איז דאָר א ייִדישקע...

אַדער ניט אַזא האַכעדיקס, אויז צו זאָגן, מער עפּישט:

— איר זעט דען ניט, ווער עס רינגלט אים אַרום?

פאַרשטייט זיך, ס'איז גוט, וואָס אַלץ איז, סאָפּ קאַלסאָף, מאַסנעקלאָרס געזאָרן. הייַל יאָרן זינען פאַרביי אין באַהאַנדלונגען, אין קאַמפּראָנאַטאָיעס, העלכע ווערן פאַרביטן מיט קאַנסאַלידאַציעס. ניט אַרמיסט גייט איצט אַן אַלץ מער א געוויינלעך איבערזעטלעך זיך. וואָס חילסלע — אליין זיך איינזעצן אָדער זיי אריינזעצן? אַס אַוועלכע אינוועק טיזן, באַגלייטע מיט גאַנץ קלאָרע אַנדיטשונגען, אז א געוויסע ניט־פאַרמעלע אַראַניאַציע איז שטאַרק, און זי וועט זיין נאָך שטאַרקער.

אין אַלץ איז עפּעס פון זיך אליין געזאָרן פאַר שטעט. דו באַגעגנסט קאַלעג־ליטעראַטן און ווילסט לויט דער אַלטער געווינהייט פאַרפירן א בּע־א־ר כעסידיקן שטעט אַז היימישע טעמעס, אָבער... עפּעס שטעלט זיך אָפּ. א קעלט פון פאַרוויסבאַר שטימטקייט פאַרקלעמט די לאַנגאַניקע רייז. מע הערט זי שוין אַסילע ניט... ווען דו גיט א טראַכט, אז אַלץ איז שוין דערפירט געזאָרן צו אן אַקטועלע אָדער צו א גרופע פון בלוט, אז צו אַלץ האָט מען שוין געמונען א שווער־גוילדיקע דערלענגונג, ווילט זיך וועגן גאַרישט ניט רייזן. דו ווייסט דאָך, אז אַפּטער פון אַלץ וועט מען גאַרישט ניט זאָגן, אָבער אינעם סאָך פון באַליבטע אַרגומענטן אין רייזע־ליינען וועט זיך קאָן פילן די דאָזיקע פאַר־שטאַרעט, אידיי. און דאָס איז א טאָפּיק.

א, מענטשן פון דער זייט איז שווער צו גלייבן אין דעם, וועגן וואָס איך שרייב דאָ. דאָס איז אָבער אויז, און אַלע וויסן וועגן דעם. אָבער ריידן וועגן אַזא טעמע איז ניט אַנגענומען. עס האַנדלט זיך וועגן א ווייט ניט גייעם מעשונאַס, העלכער האָט זיך אַנגעוואַלדערט אַז אייניקע ליטעראַטן און שטעל צווייפֿענעמען א האַמוק, וואָס האַלט און איין וואַקסן.

עס זינען פאַראַן גרויסע פראגן, צו וועלכע די מענטשהייט, דאָס פאָלק קערט זיך אים אין מע שער פון דוירעט.

וואָס אוויינס איז עמעס?

קאַמאָ גראַדעשי?

וואָס טאָן?

ווער איז שוולדיק?

און אָט, פאַרשוואַקענדיק דעם האַריוואָנט פון אינדזערע מאַכשאַפּעס, ווערט אַרויסגערוקט אַז די ליטעראַרישע קרייצגעגן פאַרייט פון אַלע פראגן מערסטנס דאָס, וואָס איז ניט אַנגענומען אַרויסצו־זאָגן. אָבער צומאָל און אַלץ אַפּטער ווערט עס אַרטיקלעזאָגט:

— איר זיט ניט קיין ייִד?

אַלע אנדערע פראגן ווערן דאָ באלד אנטווערן, פאַרשוויגן, שטום. איר האָט געמינט, אז עס האַנדלט זיך אין העלכע־ניט־אויז אַמבאַזונסטע מי מענישן, אַנטשעטקסטן, קאַמפּליקאַציעס, אז מע

ווי מיינט איר, ווער האט געריכטעט די אויסער-פאך
ליטיק פון רוסלאנד ביים ניקאל'ע דעם ערשטן, און
אויך — ווער איז געשטאנען הינטער דאנעסעס...
אלץ, "ווי..." מיט אט דעם פארבארגענעם געדאנק
האט מען אנדא באקאנט גוט לאנג צוריק.
צו האט איר פארשטאנען פון דער טעלעוויזיע
טראנסליאציע, או מארקאטוסיקי איז נישט באגאנגען
וועלטסטאנד, נאר מע האט אים דערהארגעט...
ווער האט אים דערהארגעט? גאנץ פארשטענדלעך...
מע קען הערן וועגן דעם אויך גאנץ באשטימטע
ריידערייען.

איר הייסט נאך נישט, אז יעסעניווע, לאזט זיך
אויס, האט מען אויך דערהארגעט? און מערדער
פונעם פאקס זינען, באשטימט ויר, נאר, "ווי..."
דערהארגעט, אפילו באכדעם אומגעוואונגען דעם
פאקס...

די דאזיקע ווייט נישט גאנצע באכדעםיסעס פאר-
מאגן פלאמיקע אנהענגער.
אבער מען באכדעםייסעס ווערט די, "אדיי" נישט
אויסגעשעפט.

דעריבער — דערווייזן, אז דא און דאס זינען
"ווי", און אין אלץ זינען שוואדען — "ווי", פאר-
שטייט, ווי די ציעניסטן, אריי אפילו זיי זינען
דערבי מארקסיסטן.

דאס הייסט, זאגט מען אנדא, ס'זינען פאראן
גענוג פאקטן, וואס באשטעטיקן, אז עס עקזיסטירט
א פארשווערען, וועלכע דויערט שוין פיל יאר-
צענדליקער, אפילו א פילדויערעסדיקע.

און דאס, וואס די געשיכטע פון א גרויס פאלק,
פון א גרויס לאנד, פון א גרויסער רעוואלוציע
קען נישט דערקלערט ווערן מיט עפעצנס א פאר-
שווערונג, מיט א ביזער קראנען, צוליב פאר-
שטיין דאס פאדערט זיך לאכטן אן אנדער קולטור.
און מיר שטייען זיך אן אין געגעבענעם פאל
נישט מיט א קולטור, נאר מיט עפעס א פארניצ-
טערונג.

אט וואווי א הינסצייטיקער קריטיקער שטעלט
צוגיין, א פאשעטע איבערעכענונג פון פערסא-
נאזשן, וועלכע, פיגורירן אינעם ראמאן: "...דער
גרויסער סטאלין און דער ייד טראצקי, דער לער-
רוואטאק און דער ייד ווענאוו, ווידער דער גרו-
ינער לאמביאדזש און דער ייד קאגאנאוויטש, דער
רוס בודיאנק און דער ייד ראזאנאוו, דער לעט
יאנסאן און דער ייד סטאלען, דער קראנאווער
קריהאוויטשקא און דער ייד סטאלאוויטשקא, דער
עסטאנער ארווא און דער ייד ליפמאן, דער אדער-
בידזשאנער שאמשי און דער ייד ליבעמאן, דער
אימענער אויוואן און דער ייד ליוושיק, די פוילישע
פריי גלינסקא און דער ייד יידישקע סאפעי אלעקסאנ-
דראווא, די טאטעדיקע ווא און דער ייד יידישקע פרי-
דע, דער מענטש מיט אן אמקלארער נאציאנאלי-
טעט טשער און דער מענטש מיט א גאנץ קלארער
נאציאנאליטעט שאפירא, דער ייד סאלץ, וואס איז
ענדלעך אט עמאנואל לאסקערן, איך א ייד אדא.

און עס דערשטאנט זיך א באקאנטער שטיקן
דיקער רייע, פונקט ווי מע וואלט איינגעשלאסן
דעם גאנצן יא, דאס אלץ איז שוין אויסגעפרוהט
געווארן, און אין גראדויעז מאסשטאבן. ס'איז
מאדענע... מענטשן, וועלכע איך האב קעסידער גע-
אכטעט און צו וועמען איך האב זיך צוגעהערט...
גוטע שריפטשטעלער... און אט, באגאד מיט ווי
זע איך אן א ריידנדיקער האטקאמלע מענטשן, וועל-
כע האבן קיינמאל נישט געקאנט זאגן גארנישט, כוין:
— ער איז דאך א ייד...

און כ'הער רעווענדיקע פארזאמלונגען, ביזע אן
אפגעשריפטן האמין, פארזאמלדיקע אפשיפטן,
פארקייפלטע פענעמער. דאס אלץ איז דאך שוין
געווען, און דאס אלץ האט זיך פארענדיקט טרא-
גיש. אלזא, ס'האט זיך נישט פארענדיקט?

וואס זשע קומט ביכלאל פאר? זאגט מיר, גוטע
מענטשן, וואווי רופט זיך דאס אלץ? די פעסט —
אין קאלעריי אנטפלעקונגען — צעפרויעט און פאר-
ברייטערט זיך. איך זע נישט קיין סיכעס פאר פאליק,
אבער דאס ווילד ווערן נאך דער סטאנאציע איז
קיין אייטשען נישט. עס נישטעט זיך פארשטאנד און
וועלטסטאנאציע, און נישט קיין סטראשידע.

און אנדא זאגט מען: דאס הייסט נאציאנאליטעט
וועלטסטאנאציע, וויל דאס פאלק האט פאר-
שטאנען, פונדאנען עס נעמט זיך דאס גאנצע בייז.
מע איז קליינער געווארן, הייסט עס, א פינצערער,
דאך מען זאגט, וועלטסטאנאציע, אויב ער פאר-
בלענדט דאס פאלק, איז אנטשטאט וועלטסטאנא-
ציע קונג פירט ער צו וועלטסטאנאציע.

אויב שוין א פראנצויזער, וואס איז בארימט
מיט זיין רומאנאזשן, שאפט אלס ענטפער איך די
וויקע פאראן פון א ליטעראטור-פאקט א וינאנצן
טעקסט, וואס איז דורכגעזאפט מיט ווילדן אומגע-
דולד, ס'זאגט ווער שוין זאגן וועגן פאשעטע ער-
טוואסטן פון דער, "אדיי"...

בימאל אין פילדע נישט מען אונטער אן אפהער.
אט האבן מיר דורכגעלייגט, וויפיל יידן זינען
אינעם אייבערשטן שטאק? פון דער רעוואלוציע-
נערער מאכט: איך די שרייבערישע פילטראזשע
טיוועט שוין — באטייליגט איז די ראמבען, פליי-
ראליען — וועגן דער, "ידישער רעוואלוציע-
רישקייט", מע האט שוין אונטערגעקליבן אויך בא-
שטימטע פאמיליעס פון שוילדיקע און דער ווילדער-
לעכער קאלעקטיוואציע, אין דער פארניכטונג פון
נעם פרייטשט, ווי איך און דער רוינזונג פון
דענקמלעך, קלייטערס, ארגאניזאציען פון מאסן
רעפרעסענטעס. און אן קיין מיינשטן סאציאל היסט-
טארישן אבאלי, בלויז איין מאניאקאלישע, "אדיי".
צו דען ווייטט איר נישט, און דער רעקאנסטרוק-
ציע-פלאן פון מאסקווע אנטהאלט אין זיין גרונט
דעם מאגדאלייז פון די ציעניסטן? די דאזיקע פא-
ווערע באכדעםייסע קען מען הערן איך פארזאגט
לונגען פון אנדערער רעסטאוראטארן, היטער פון
די דענקמלעך פון דער געשיכטע און קולטור. און

אין צווייפל גיט, אז דער לייענער וועט פאר-
שטין, וועלכער ושורנאל עס ווערט דא ציטירט...
אז איז נאך איין ציטאטע פון דעם זעלבן זשור-
נאל, עס שרייבט פון אנדער אויטאָר: "ווען יאָספי
בראָדסקי וואָלט געשאפן אַז זײַן מעטערשפראך,
וואָס ער מיטאמער געוואָרן אַז ענטער פּאַטע, א
שאַרפּעוועדיקער, א פאַראַלגעמיינערנדיקער און
לעבעדיקער, און ס'וואָלט גיט אַנטשטאַנען קיין
וועלטסווייטערע סיבע בא אים, א יידן, צו געבן אין
אייסלענדישע אויסגאַבעס און ראדיאָסטאַנציעס אינ-
טערווייץ אינעם נאָמע פון א רוס". מיט איין וואָרט,
גיט א ייד, הייס דיין אָרט...

מיר דעמאָסטירן ווערנאָוואָ, און אונז וואָס
מען, אז ווינאָווער און קאמפּענעו זינען נאך שרעק-
לעכער. מיר דען און אַלץ אַלץ גיט און גיט פאַר-
ברעכט פון סטאַלינען און פון דער סטאַלינשטי-
נע, און אונז דוויכעט מען אים, אז סטאַלין האָט
אַלץ זיך אויסגעלערנט און טראָציק. און ווען טראָצ
י וואָלט געוואָלט צו דער מאַכט, דאן וואָלט מיר
ביכאַל אַמגעקומען, סטאַלין, לאָט זיך אים, האָט
גערשטענעט דאָס לאַנד פון טראָציק, אָבער טראָצ
י האָט זיך ווי אַריינגעכאַפּט אין סטאַלינען! און
דא האָט איר נאך לאַזר מאַיטעוויטש קאגאַנעס
וויטשן, וועלכער האָט פאַרלאַנגטערט דעם גרויסן
פירער אין די צייטן טישע געצן... און דאָס ווערט
אויסגעוואָרען ערנסט, מיט זיכערקייט!

פאר זי וואונדער פון אן אינטעלעקטועל און
שפאר געפירט צו פאנאטיקער פון דער "אידן"
טאלידע ציטאטע... זיי פארגעסן אָבער, אז פיל איז
געוואָס געוואָרן ביזן פאַשיזם... די דאָזיקע דער-
טאָרע ענדערט אַנטשטיינדיק אַלץ...

עפער טרייב אין עפעס איבער, מאָל דאָס
בילד מיט צופיל געדיכטע פארבן? הייניק זינען
פאראן אומגעלעמפערטע באַכערמייסטע, זאָבאָנעס,
קלאַנגען... צו אונז אָבער דערגייען מאַמעש חוץ-
דערלעך דעזעס פון שריפטשטעלערישע זיצונגען,
ווי פראַוואַקער און פאַעטן (מענטשן מיט נעמען)
דערלעך שיר גיט וועגן דער אָנזעהניש פון א
"יידן-פראַגע" בא אונז אין דער ליטעראַטור, רעדן
וועגן "בלוט", וועגן רעוועוואַציעס" און דעם
גלייכן. איך פאַראַמג גיט קיין סטעגאַנאָמען קעדי
פונקטלעך ציטירן, אָבער דאָס זינען דאָך פאַסטן
אויסשטעל, וועלכע זינען אָפּגעקעט געוואָרן
אדאנק דער גלאַסנאָס. הייסט עס, אז איך האָב
גאָנגעטראַכט זיך דאָזיקע אָפּגעשוויפּטקייט...
וואָס קאָן מען דאָ זאָגן?

קרידעמאָל, מירן איך, איז הינט בא אונז
אזעק אין דער פאַרגאַנגענהייט ביכאַל די "יידן"
פאַגע, ווער עס וויל, קאָן אַרעפּפּאַרן. די מער-
היט אָבער סאָנעטישע בירגער, יידן, לעבן און
איבעסן אַז דער ערד, וועלכע זיי נעמען אַזוי ווי
ווער אייגענע ערד. זיי האָבן פאַרטיידיקט די דאָ-
וועק ערד פון די פאַשיזם, זיי זינען שפּעטער פון
דער רוסישער קולטור אַזאָמען מיטן רוסישן פאַלע.

דאָס באַטייט גיט, אז עס אַנטשטייען גיט קיין פאַרבן
לעמען, אז ס'זינען גיט פאַראן קיין אָבערגלייבנס
בענגיע זיי און פאַרורטיילן, אָבער דער אלגע-
מיינער פאַלקסווייז אין געדיכטעס צו א האַסקאַמע
און צו קעגנזעטיקער פאַרשטענדעניש. מענטשן
קאָנטאַקטירן צווישן זיך גיט זורבן קארעקט-אָפּ
סיי, נאָר אַז אַז מענטשלעכן אַיפּן. אומ איו, בין
איך איבערזעצט, דער גייסט פון אַנדער געזעל-
שאַפט, פון אַנדער פאַלע.

אָבער די פאַרטיידיקער פון "ראַסןריינקייט"
האַבן אַרויסגעוויקט דעם מערמין. רוסיש-פאַראַדי-
קע ליטעראַטור" — בענגיע, צווישן אנדערס, די
שריפטשטעלער פון יידישן אָפּשטאַם, וועלכע שרייבן
אַז רוסיש. אזוי, אַזשייגער, האָב איך געהערט פון
אינעם אַ מאַדערנעם פאַעטן, אז פאַסטערקאָס, זעט
איר, איז גיט קיין רוסישער פאַעטן, נאָר א, רוסיש
שפראַכיקער". צו וואָס פאַר אַן אַבסורד עס קאָן
דערפירן א פאַרפאַלגנדיקע. "אידן! אַכמאַטאָווא
האַט הויך נעשעצט מאַנדעלשטאַמע פאַעטן גראַד
ווי א דערשיינענע פון דער רוסישער קולטור. ס'איז
באוואוסט איר באַזונדן צו פאַסטערקאָס — אן אייג-
מאַליקע שטייט", האָט געזאָגט וועגן אים אַכמאַטאָ
וואָ י וואָס אויך די ערשטע פאַרויסגעזאָגט יאָספי
בראָדסקי פאַעטישע צוקונפט. אַכמאַטאָווא האָט
געזען אין ווי אַלעמען רוסישע פאַעטן. צי דען ווע
רעדט גיט מיט אַכמאַטאָוועס מויל די רוסישע קול-
טור? צי דען דרייט אים די הינטענטיקע אָפּהיטער
פון "עטנישע אייגנאַרטיקייט" דעם גייסט פון דער
רוסישער קולטור?...

אזא ווייליקייט גייט אריין אין אונדזער לעבן,
אין שטייגער, דאָס, וואָס דו ביסט גיט אונזאַוואָ,
איז אַרויס באוואוסט פון פריער", — ביסט אַרויס
א פאַעטן, און דער זאָל איז אַנציקט. און קיינער
ווערט גיט אָפּגעבראַכט... וועט דען א פּרעמדער
לויטן בלוט אַווינס פאַרשטיין? — שרייט אים א
רוסישער שריפטשטעלער אינעם פּרעפּאָרטן רויסן
זאָל פון דעם צענטראַל ליטעראַטור, רעדנדיק
וועגן די יעסידעס, אַז וועלכע, עס שטייט, לויט
זינען ווערטער, רוסלאַנד". און קיינער פאַרשטעטיט
גיט קעגן דעם ווילן אייטרוק. פרימד לויטן
בלוט, קעגן דעם עפעס צוגאַנג צו אַז דעם אינעם...
אַלע זינען רויט, צוגעווינט געוואָרן, און א סאך
געפּעלט עס. כווייל פאַרגעבן איין פאַרנע:

פאַרהאָט זינען אין דער אָנפירונג פונעם שריי-
כער-פאַרין הינט גיט קיין באוואוסט, אומאַר-
טעטע רוסישע שריפטשטעלער, וועלכע וואָלטן
ארויסגעטראָסן מיט אן ענטפער יענע, וואָס שלעפּן
ארויס אַז דער ליכטיקער שוין די ביורוקראַטיאַ-
נער אָבערגלייבנס, צעצינדן צווישנאַנאַלן און
טאַגאַניזם? אַז וואָס וועט וואָרט איר, כאַוואַיזם?
ראַטעוועט טאַטשבי די אייגענע רעפּוטאַציע!

אַלס מענטש, וואָס האָט ליב פאַעזיע, וויל איך
זאָגן, אז מיר געדענקען "וועגען" יעוושענעקאָס
באַטי, איר, און מיר זינען דאָאָר דעם פאַעטן,

שוין אפגעזעט פון א מעלוכישער...
 די מאניאקאלישע, אידיי, וועגן וועלכער איך
 רעד, איז בלויז איין שטריך אין דער הינטיקער
 מאפע פון די קאמפליצירטע און שארפע צווישנאר
 ציאנאלע פראצעסן, וועלכע קומען פאר אין אונז
 זעך לאנד. אָזער די דאָזיקע, אידיי, וועלכע אנט
 וויקלט זיך באזונדערס אקשאנעסדיק אין דער
 הויפטשטאטישער קינסטלערישער סחיווע, סאמט
 מערקבאר אפ די אטמאספער פון די באצונגען
 צווישן די פעלקער און קולטורן.

די דאָזיקע שטאלקעפליקע, אידיי, איז איינער
 פון די סימאנים, אז עס דעגראדירט די קולטור,
 א שטריך פון שקלאפעריש דענקען, אן איידעם פון
 א מין אינערלעכער מינדערערשטיקייט.

דאס איז נישט קיין גוטס,

ניט קיין שיינקייט,

ניט דער עמעס,

ניט דאס געוויסן. דאס הייסט — נישט קיין ווייט
 דעכע, גייסטיקע, שעפערישע רחסיגנאלן הערן
 זיך, נאָר עפעס א כלישער רח, וועלכער ווערט
 ארויסגעבראכט ווי ווייט מעגלעך ווילד, קעדיי מאכן
 הארט דאס הארץ פונעם האמוין.

אָבער שווער און אמפארגעבעלעך איז די שולד
 פון יענע, וואָס זייען האט.

אין אויב איך וויל עמעסן פארטיידיקן — אין
 דער מאַס פון מיינע קליבעס, זאָל זיין סימבאליש —
 איז עס קוידעמקאל, פארשטייט זיך, די רוסישע
 קולטור, דער רוסישער נאָמען, די רוסישע ווירדע...
 דער שייכעס צו דער רוסישער קולטור ווערט
 באשטימט נישט מיט בלוט, נאָר מיטן גייסטיקן טאָך.
 דאָס הארץ פון רוסלאנד — דאָס זייענע הויכמאָנט
 קייט אין ברידערשאפט, אלוועלטלעכע גוטהארצי-
 קייט.

וועלכער פארטיידיקט אויך היינט אין זיין פובליציס-
 טיק, אין זיינע לידער די הומאניסטישע חירדע פון
 דער רוסישער קולטור. דעם גייסט פון מענטשלעכ-
 קייט, די סאלידארע אַחוועס פון גוטס פארטיידיקט
 אין זיינע לידער און אין זיין פאעטישער פראָזע
 אנדריי וואָזנענסקי (ער האָלט נישט געקאָנט זאָגן
 א.א. מענטש פון אמבאזאדאטע בלוטן, ווי ס'האָט
 אָנגעשריבן איינער א מאָדערנער פאָעט). צווישן די
 רוסישע פאָעטן, אקטיווע אין דער באשעסטיקונג
 פון אינטערנאַציאָנאַלער נאָבלקייט, וויל איך אַנרופן
 מיכאיל דווינעו, וויקטאָר באַקאָו, ניקאָל טריאַפ-
 קינע, וולאדמיר סאָקאלאָוו, אַלעג דמיטריעווי,
 אַלעג טשובאָנעווי, וואַסילי קאזאַנעווי, וולאדמיר
 לעָנאָוויטש, וולאדמיר קאַרנילאָוו, וועלכע זיינען
 טריי די טראַדיציעס פון דער רוסישער קלאסיק מיט
 איר גייסט פון אלמענטשלעכער אייניקייט. עס זיי-
 נען פאראן, אָן שום צווייפל, אויך מיל אנדערע ריי-
 טישע פאָעטן, דראַמאַטיקער, דראַמאַטורגן, קריטיקער,
 אין וועמענס ביכער דער אינטערנאַציאָנאַליזם איז
 נישט קיין פיסטער פארן הארצן קלאנג.

אינטערנאַציאָנאַליזם...

דאָס דאָזיקע וואָרט — איבער פארשיידענע טיי-
 בעס — קלינגט היינט זעלענער, איידער נעכטן.
 היינט קומט פאַר אן אופברויח פון נאַציאָנאַלע לידני-
 שאפטן. ס'איז מיר איינסגעקומען צו הערן, אז
 אינטערנאַציאָנאַליזם, "סאָוועטישער" — דאָס זיי-
 נען גראַדליקע באגריפן, זיי דריקן קלוימערשט
 אויס די עקזיסטירנדיקע אין דער פראַקטיק סענדענץ
 צו ניוועלירן די נאַציאָנאַלע אייגנאָרטיקייט. אייב
 אָבער עס איז אַפילו דאָ אין אַט דעם סקעפטיס אן
 אַנדערס אפן ביטערן לעבנסעמעס, וואָלט דער פאר-
 לוסט פון די ווערטן אין באגריפן, וועלכע פאַרייניקן
 אנדערע פעלקער, באשטימט א גייסטיקע, זיסלעכע
 קאמאטערשאַפֿע.

בולאט אַקודאטאוו

א קוואל פון גוטסקייט און נישט פון האס

שער מוויק און פונעם רוסישן בוך, איך האָב, איז
 איך האָב צוזעענען זיך צו די רוסישע אינטעלי-
 גענטן, צו די רוסישע ליטעראַטור. איך האָב אָבער
 קעטיידער געשמעקט צו זיין איינערסט מאַקשיס
 און נישט אַרייַסזאָגן מינע, קאָן זיין נישט איינזאָצן
 קאַמפּעטענטע, מיינונגען וועגן די סיבעס פון דער
 יערידע פון דער רוסישער קולטור און זיטלעכקייט.
 וועגן וואָס עס טייכעט היינט ארום און ארום מיט
 שומל.

ארייב רעדן וועגן דעם אַזאַר, האָב איך נאָך פון
 די אַניווערסיטעטישע צייטן טאַמביר מיט אינטערעס
 און דערעכערעץ זיך באַצויגן צו דער געוועזענער
 דער-קולטורלעך באַוועגונג פון די סלאַוואַגאָליק
 אין רוסלאַנד, צו באַמיאַקאַוו, קידיעווסקי, אַקסא

איך בין נישט קיין רוס. מײַן טאַטע איז א גרוינער,
 מײַן מאַמע — אן אַרמענער. עמעס, געבוירן גע-
 וואָרן בין איך אין מאַקאָווע, זיך דערצויגן אין א
 רוסישער סחיווע, מײַן מאַטער-שפּראַך איז רוסיש,
 אין אַנדערע שטוב איז געווען א קולט פון רוסי-

קאזן, שטענדיק געטילט זייער חייטיק און זאגן.
 די סלאוואניאנאפילן זינען מיר געווען פארשטענד-
 לעך און נאענט מיט זייער עכטער בירגערלעכקייט,
 מיט דער טיפער געבילדעטקייט און הייבן קולטור
 יונג. איך האב שטענדיק מיט אפשייט זיך באציגן
 צו די זאגן פון די דאזיקע מענטשן און קינמאל
 ווי גיט געפלאגטע מיט די שווארצמייניקעס.
 א: אט איצט זע איך און הער אין די טעלעוויז-
 יע טראנסלאציעס אפגעזע דיבורים פון א געוויסן
 טוער פון דער קענישלאנדישער פארמאט: לעבן אים —
 א יונגע מאן, וואס איז אונטערגעשוירן אונטער דער
 מאדע בינעם רוסישן אימפעראטאר, ער שטעלט
 פאר דעם קאנפראנטירדיקן פילגל פון דער זעלבער
 געזעלשאפט: א מיטגליד-קארעספאנדענט פון דער
 חויטשאפטאקאדעמיע, וועלכער האט זיך אמאל
 פארנומען מיט פארטיידיקן די רעכט פון מענטשן;
 א פאטאגראף, וואס איז געווען א פירער אין דער
 געזעלשאפט פארמאט. איך ליינע די ארויסזאגונגען
 פון אייניקע ליטעראטור אין די זשורנאלן. מאלא-
 דאז גוארדיא, נאש סאדורעמעניק, אין דער
 צייטונג. מאסקאווי ליטעראטור און פון וויערע
 מאכשאפער דערווייט איך זיך, אז ווי אלע זאגן
 וועגן דער היידעוועלעכונג פון דער רוסישער קול-
 טור, זיי זינען רוסיאנער, פארמאטן.

אבער היינטער די באמבאסטשע ריידערייען
 וועגן די טייעס פון די איצטיקע טראגישע פראב-
 לעמען בא דער רוסישער נאציע, היינטער די בריי-
 טע באהאנדלונגען אין שטיכעס מיט די היסטארישע
 גיראלעס פון רוסלאנד, היינטער די וויסן צו רא-
 טעווען רוסלאנד פון א מעגלעכער דעגענעראציע,
 היינטער אס די אלע מער ווי ערנסטע היינטע היינט
 אן צוביסלעכעווייז זיך אויסמאלן דער וויכטיקסטער
 ניט כיטער געדאנק וועגן דעם, אז אין אט די
 אלע צאצאס און קרייזן, אין אט דער קאמאטאטאר
 פאלער סיטואציע זינען שולדיק, נו לאמיר זאגן,
 ניט דער פילדורעסדיקער פערזאן פון ליבראלינג
 טום, ניט די אפזעהנהייט פון רעכטלעכע און דע-
 מאקראטישע געווינהייט, ניט דאס אלץ, וואס איז
 פארטיפערט מיטן דרוק פון דער זיבעציקיאריקער
 פאליטישער סיסטעם, נאר סאכאלע די פארברעכע-
 רישע אינטריגעס פון א געוויסן געהיימיספארדעכ-
 טיקן. קליינעס פאלק, וואס האט דערפירט רוס-
 לאנד צו א קאטאסטראפע. דאס דאזיקע, קליינע
 פאלק האט מען צוגעשטעמטעוויקט דערפון ציע-
 ניסטן מיטן איבערדרייען דעם זין פון אט די אמ-
 הארט, דערנאך, ווען ס'האבן דערלייבט די אמ-
 שטאנדן, איז דאס ווארט אריבער אינעם ראנג פון
 ושידאמאטאנען דעם, לעסאף, שוין אינגאנצן פא-
 שעט — יידן. אט ווי דאס אלץ קאנט זיך אויס-
 אן איז פאשעט און אט איז גרייט א רעצעפט פאר
 ראטעווען רוסלאנד. ס'קאנט זיך אויס, אז מען דארף
 ניט ברעכן דעם קאפ, גריבלעך זיך אין דער גע-
 שיכטע, זיך פארשטעלן מיט פויסטע וועכנישן, ניטא
 צוליב וואס א קיך געבן פילנער אף זיך אליין, —

ס'איז גענוג אנצוהערן און דעמאסטרירן דעם סייען,
 און מיט כארגווייזעס, מיט אנדרייעווער פלאגן זיך
 לאזן צו דערשטיקן אים. ס'האט א קלונג געטאן
 דאס שוין פון לאנג באקאנטע לידל פון די שווארצ-
 מייניקעס אדער דאס ערשט ניט לאנג געווינגענע
 לידל פון די געבעלסטע און ראזענבערגס. אין עס
 זינען אוועק אין גאנג אנצוהערענישן וועגן דער
 סטאלינגראדער שלאכט, וועגן דעם קולקאדער
 פעלד. היינטיק געזען, לאזט זיך אויס, צוזאמענ-
 שטיין, בלוט, שטייער, איינער אינעם אנדערן. און
 איינער א ליטעראט, וועלכער פאדערט מיט רעכט
 צו שאפן א רוסלענדישע חויטשאפטאקאדעמיע אין
 אנדערע גאנץ הענטלעכע רוסלענדישע אינסטיטוט-
 ציעס. האט זיך דערדעם אין זיין. פארמאטירט
 ראש ביו דער פאדערונג צו שאפן א רעפובליקא-
 נישע קגב, דאס הייסט א רוסלענדישע, און טאקע
 באלד!

אט אוועלעכ זינען די פרוהן צו דערקלערן און
 אוועלעכ זינען די מיטלען צו פארמיינן די טרא-
 געדיע פון א גרויסן צוויייהנדערטמיליאניק פאלק,
 וואס האט געגעבן דער וועלט א גרויסע קולטור
 און אנדערע רומפליע מוסטערן פון מענטשלעכער
 מי און גיסט. און דאס קומט פאר ערעו דעם דריטן
 יאָרטייטונג אַרעם רוסלאנד!

צי זינען געווען סאלידיאט צווישן די יידן?
 יא, געווען. צי זינען דען ניט געווען אוינע צווישן
 זיך גרוינע, טאטערן אדער אוקראינער? איך רעד
 שוין ניט וועגן די רוסן. צי גיט די רוסישע סאל-
 דאטן האבן געשאפן אין זייערע מיטבידער אפן
 דחאצאון פלאץ? אף די לענער גאלדגרויבנס? צי
 גיט די רוסישע כעמיקעלעס האבן ארויסגעשליכטעט
 פונעם לאנד א סאלידעניצונג? צי גיט זיי האבן
 פארטייבן אין דער שטאט גאליץ א. סאכאראו?
 אבער צי דען באשטימען זיי דאס פאנעם פון דער
 נאציע? נין, גיט אים דעם דארף מען זיך אריינער-
 אין דער רעטונג. דאס איז אים קיין געווער צו רא-
 טעווען, נאר געווער פאר ביין און נידערשטעכער
 קייט.

ווער זשע זינען די דאזיקע מענטשן, וועלכע
 ווארפן אפ די שווערע מי פון באזיגן דעם עמעס,
 נאר פאשעט, גיט באמיינדיק זיך, האבן אונטער-
 געקליבן א רעספונדענצעס, וואס האט גיט גע-
 בראכט קיין דערפאלגן וועלכער געפיל פארייניקט
 זיי? צי אינדערעסען די לייב צו רוסלאנד?

צי קאן אבער לייב זיין צוגעפראוועט מיט
 סינע? די רוסלענדישע קולטור, וועגן וועמענס גוירל
 זיי זאגן זיך קליימערשט אויף שטארק, איז דאך
 דערמאר געווארן א וועלטסדערשיינונג, ווייל זי
 איז געווען קעסיידער א וואלד פון גוטס, און ווי-
 דערופשטעלן זי טאר מען גיט מיט דער הייל פון
 אמעראצק און פאריבוסקעט.

ניין, גיט די יידן זינען שולדיק אין דער שוין
 גיט וועגן דעם, אז דער ייד ב. פאסטערנאק, אז
 דער ייד ב. מאנדעלשטאם וואסן געגעבן דער

געזעלשאפט זינען שוין ניטא קיין עכטע פארטיי
דיקער, אויטאריטעטע, וואס באשמוצן גיט דעם
הויכן מיטל פון א רוסישן מענטשן. גלייך ווי גיט
אין די בעסטע שאפונגען, גיט אין דער טעטיקייט
פון פיל ווירדיקע פראדאקטן, פאעטן און קאמפא-
זיטארן, קינסטלער און פעדאגאגן, ביבליאטעקער
און גיטלעכע אנטפלעקט ווי די דאזיקע זאגן.
פארשטייט זיך, אז אס די מי איז א לאנדווירט-
דיקע, גיט קיין ליכטע, צומאל א טראנישע, אבער
זי איז באשיצט מיט ליבע, און גיט מיט ביוקייט,
זי טראגט אין ווי גוטס און ליכט, און גיט כווישער
אין סינע.

רוסישער קולטור און א מאס מער, איידער אייניקע
דיכטער, וועלכע רופן ווי בארימערשע רוסישע.
יא, איך בין גיט קיין רוס, אבער איך באנעם
אויסגעצייכנט, אז מע דארף ראטעווען דאס אריי-
געפאלענע אין א צאָרע רוסלאנד, זיין געשיכטע,
זיין אייביקן גיט. יא, דאס ווירערושטעלן די
רוסישע ווערען גייטיקט ווי אין אקטיווער סעט-
רעט. איך נעם גיט אף ווי די דרייטקייט צו אר-
טיילן וועגן אלע גיטאנען און שטיקאזעס פון דער
רוסישער נאציאנאלער קולטור, אבער אין איינס
בין איך איבערצייגט גענוג פאסט: איינגעצייקע און
אמערשאנישע מענטשן האבן גיט קיין רעכט צו פאר-
טיילן די רוסישע קולטור. גלייך ווי אין אונזער

א שמוציקע שפיל

אין ליטע האט דאזיגענאס געשפילט א געוויסע
ראל אין דער אפיציעלער פרעסע, אין די יארן
1940-1941 איז ער געווארן א הייסער אנהענגער
פון דער סאָוועטנאכט און ווי אויסגעצייכנט מיט
ראשישע לויבגעזאגונגען צו סטאלינען. דאזיגענאס
איז געווען א דעלעגאט אינעם פאלקסייט פון
ליטע און שפעטער פארנומען דעם פאסטן פון
שטעלפארטערטער פון דעם פאָרווער פונעם פרי-
זידוים פון איבער-סאָוועט פון דער רעפובליק. אין
אנהייב פון דער פאָטערלענדישער מיליטאריע איז ער
געבליבן אף דער אקאדעמיע טעריטאריע און גלייך
ווי אנגעבאטן צו דינען די היטלעריסטן. גראד צו
יענער צייט געהערט זיין שרייבער, אין וועלכן
ער קיינט פון דער הויט, קעדי געפאלן ווערן די
אקאפאטן. געוויינלעך, ביידליים קעגן יידן זיי
נען בא אים אפן ערשטן ארט. איבער-סאָוועט
היטלערס אנטסעמיטישע רעכטעס, שטעלט ער
פאר דאס יידנטום ווי א פאלק, וואס שטריכט פאר
נאכט צו באהערשן די וועלט. און אין אלע צאָרעס
זינען ווידער פארמישט די יידן...

דאזיגענאס טראכט אים, אז די יידן איז וויי-
ניקוואס אנגענומען די צוקונפט פון ליטע, דער
וויילשטאנד פון אירע בירגער, זיי האבן נאר גע-
וואלט גיכער פארטאן היילע פאסטנס. דאזיגענאס
און זיין שטארק אין ליטע אין 1940. ס'עס גרויז
נער דעקאנאָווא, רופט ער אן גיט אנדערש, ווי די
פאָרטייטשע גרויזער (ס'דערמאנט ווי אין שייכעס
מיט דעם געבעלעכע דעפניציע: "דער האלבוידע
מיקאסא, דער האלבוידע סטאלין, דער האלבוידע
אָרדזשיקידזש"...) און אוי ווייטער.

קעגן די אנטסעמיטישע פובליקאציעס אין דער
וואַנזשער וועגן ארויסגעטראָגן אין אנדערע ציי-
טונגען כאַשעווע פאָרשטייער פון דער ליטווישער
אויסגעלייגען. דער קאנדידאט פון היטלערישע
וויסנשאפטן ליוואס טרוסקא האט דעם 11טן אוי-
גוסט 1989 פארעפנטלעכט אין דער ווילנער ציי-
טונג, קאמאיוניסט סיסטעם ("קאמיוניזם") אן
אריטיקל אנטערן קעפל "צו זינען געווען שולדיק
אין 1940 יאר די ליטווישע יידן", אין וועלכן ער

אף דער כוואליע פון איבערביי און עפנטלעכקייט
האבן א הייב געטאן די קעפ אויך שאַוויניסטישע,
שחאָרצמיידיקע עלעמענטן. ס'האט זיך אנגעהויבן
מיט טרייבן רעכטעס קעגן יידן און "מאסאָנע"
מיצאד דער טרויעריק באוואוסטער פאָרמאָמישער
פאמאראט, וועגן וועלכער עס האט שוין גיט אין
מאָל געשריבן. ס'האט זיך היימלאנד. צום בא-
דויערן, מוזן מיר קאנסטאטירן, אז אנטסעמיטישע
אינסטיטוציעס באווייזן ווי איך אף די זיכט פון
דער ליטווישער פרעסע, אין דער ערשטער ריי,
אין דער וואַנזשער פונעם שרייבער-פאריין פון
דער ליטווישער רעפובליק, ליטעראטור איר מיר
נאם ("ליטעראטור און קונסט"). דעם 27טן מיי
1989 האבן מיר געלייגט אין די פארעפנטלעכע
דערינענע פונעם איצט שוין פארשטארבענעם
פילאָלאָג און איבערזעצער אלעקסאנדער זשירגוליס
אליינדזשיקע שוועס וועגן יידן. אָפּמערקנדיק, אז
דער אַביעקט פון זינען וויכויגעס, דער געוועזענער
ליטווישער דיפלאמאט פ. קלימאס איז געווען מא-
טעריעלע שטעס באַוואָנט, האט דער אַוטאָר אַייס
געלאָזט זיין קאס גאָר אף די יידן: "...און עפעס
אן הערליכע ייד, וועלכער האט אין יענע צייטן
געשפילט אף אלץ, וואס איז ליטוויש, און אף יידיש
געבוירט אין דער באַרד קעגן די גאָס, קריגט
איצט א פערסאָנעלע פערסענלעכע..."

ווערמאָגל זינען אין אלץ שולדיק די יידן...
עס איז דורכגעגאנגן היינט צייט, און די וועלכע
וואַנזשערס האט אנגעהויבן דרוקן איינצוגען פון
די מעמארן פונעם ליטווישן שרייבער אין עמיגרא-
ציע וואָס דאזיגענאס און ליטע און צווישן
דער ליטווישער עמיגראציע איז ער באוואוסט ווי
אן אַדוואָט פערזענלעכקייט, וועלכע האט אָפּט גע-
בויט זיין פאליטישע אַייגענאָציע.
אין די צייטן פון דער פאשיסטישער דיקטאטור

דעמאסטר'ס דאזיגענאטעס אנטיסעמיטישע פאלס-
פיקאציעס און באוויזס מיט קאנטרעס ביישפילן
די מאדאלישע פיוזאגאמיע פון אט דעם שרייבער.
מיט א ברייח דירעקט צו דער רעדאקציע פון
ליטעראטור איר מאנאט" איז ארויסגעטראגן א
מיטגליד פון דער רעדאקציע פון דער וואגן
שריפט, דער פאלקסדעפוטאט פון פסטער ראמאס
גודאטיס, א ליטווישער שרייבער. קריטיקירנדיק
די רעדאקציע, וועלכע האט אנגעהויבן דרוקן דאך
זייענאטעס, נאטיצן" אפילע ניט באראמדיק ויך
מיט די מיטגלידער פון דער רעדאקציע, האט
גודאטיס צווישן אנדערע געשריבן: "מע דאך
נאך באווייזן, וואס אייך, באשענע קאלעגן, האט
אינסעפּעלט ווייטוויכטיקעס און טאקט – אין די
נאטיצן" פון ליטאס דאזיגענאט האבן ויך באר
היון אין די זימן פון דער וואגנשריפט אן די טיט
ווענדיקע קאמענטארן פון דער רעדאקציע. די פאלגן
זינען טרויעריק: פארשטייער פון אונדזער בריי
דערנאך יידיש פאלק, אונדזערע מיטענקער און
מיטעמפער (...) זינען ביזן טיפ הארצן אפגע-
בראכט אין שייכעס מיט אייער נישטאפערנאנטקייט,
און וי זעצן אין דעם אן איסדרוק פון אנטיסעמי-
טיזם, אפילע א שטענדיקע סטראטעגישע ליניע..."
דער שרייבער רופט צו אפהויבן די פרינטשאפט
צווישן ליטווישער יידן. דער ברייח איז פאר-
עפנטלעכע געווארן אין "ליטעראטור איר מאנאט"
פאר 19טן אויגוסט 1989. אין דער וועלכער זיט
איז אפגעדרוקט די געמיינזאמע ווענונג פון דער
יידישער קולטורגעזעלשאפט אין ליטע און פון דער
יידישער געזעלשאפט, סקומא", אין וועלכער עס
ווערט אויסגעדריקט א שארפע פראטעסט קעגן
די אנטיסעמיטישע פובליקאציעס:

אין דער לעצטער צייט האבן ויך אין די זימן
פון דער וואגנשריפט פונעם שרייבערסאצין פון
דער ליטווישער סט, ליטעראטור איר מאנאט"
באווייז איינע נאך דער אנדערער פובליקאציעס,
וואס באליידיקן ווייטקייטן די יידישע נאציאנאלע
ווירדע. וועגן איינער אזא פובליקאציע האט די
יידישע קולטורגעזעלשאפט אין ליטע שוין אויס-

געדרוקט איר פראטעסט, אבער די רעדאקציע האט
אין דעם רעאגירט מיט א פוסטן ענטפער, אבי ויך
אפצושטעפען. נאך מער, די וואגנשריפט האט אג-
געהויבן דרוקן אויסצוגן פון די אפן אנטיסעמיטישע
נאטיצן פון 7. דאזיגענאט, וועלכע ער האט גע-
שריבן אין 1953 יאר, ווען ס'האטן געדויערט 10
זאלן לעבן די גרייכער בא פאגאר אין דעם 10
פארט, איר אין אנדערע ערטער, ווו מע האט
מאנחיו געמארדעט יידן. איבערגענומען די טיט
בונע א כאמעלעצן – דעם געוועזענעם פארשער
טער פונעם פארווייזער פון פרעזידיום פונעם איר-
בער-טאנעז פון דער ליטווישער סט, האט די רעד-
דאקציע, צו אונדזער באוואנדערונג, ניט געפונען
פאר נייטיק ויך אפגענומען פון דאזיגענאטעס
וואגנשריפט אנטיסעמיטיזם. אזא פאזיציע פון דער
רעדאקציע קאן מען אפשאצן נישט אנדערש, ווי ס'איז
ליידיגטעס מיטן אויטאר.

פון פארויס ווארפן מיר קאטעגאריש אפ יעדן
פרוה צו פארענטפערן ויך, שטיצנדיק ויך און קליר-
ערשטיקן פליוראליזם פון מיינונגען. אין דער גאנ-
צער צייוויליזירטער וועלט דערלויבן ויך ניט די
מיטלע פון מאסאיינפארמאציע פארעפנטלעכן פאר-
ליקאציעס, וואס קאנען באליידיקן די נאציאנאלע
געפילן און פארשפרייטן ראסןהאס אדער נאציא-
נאל האס.

די יידישע קולטורגעזעלשאפט אין ליטע און
די געזעלשאפט פון אפולעבן דעם יידישן וועלכסט
באווייזנדיק, סקומא", וועלכע שטעלן פאר די גאנצע
יידישע געמיינדע אין ליטע, דריקן אויס זייער שארפן
פראטעסט קעגן אזעלכע העצערשע פובליקאציעס".
קאמיר האפן, אז אונזערע פראטעסטן וועלן ווערן
א ווארענונג פאר די אלע פאליטישע אואטאמאטישע
און ליטווישן הארץאנט, וועלכע פרוהן ווידער
אויסצוגעבן די אנטיסעמיטישע קארט אין דער שמר-
ציקער שפיל.

יעוועסע יאצאוסקיס,
קאנדידאט פון היסטארישע וויסנשאפטן,
פארדינסטפולעס יוויטס פון דער ליטווישער סט

פון דער רעדאקציע

פראקטיש קאן מען אין יעדן נומער זייערן איבער-
לייענען א נייעם "שטענדער" פון שווייניזם.
גלייכצייטיק הערן מיר דאס קאל פון דער ענטער
רוטישער אינסעליגענץ, פונעם ענטער רוטישן פאלק,
וואס שרייען גיט, פילדערן גיט, מעלדן ויך גיט ווי
"קעמפער קעגן רוסאפאכע". און ס'איז נאטירלעך,
ווייל דאס זינען מענטשן פון גאר אן אנדערן שטיק.
כאך דעם, גייטיקן זיי ויך גיט אין סומאלעריען און
געשרייען – זייער קאל איז ס'וויי הערעוואדיק און
וואגיק.

אנטיסעמיטיזם און ווירוס, וואס פארפירט ויך
אין א שטיקנדיקער לופט. איצט, ווען אין אונדזער
געזעלשאפט זינען צעפאלט סיריאן-פענסעצן און
דארף צו דער דאזיקער אנטשעקונג נעמען א סאף.

דער גלאק, וואס וועקט

די געשפענסטער פון הימלען
און האט

רוסישע קויכעס האבן פארקאפט אונדזער פרעסע, ראינע און סעלעוויזיע. די ווייטע פעלקער טרייבט מען ארויס פון אייראפע. איך האב ניט געגלייבט מייןע אויערן. די דראשעס פון היטלער און אטאחאלד מאַלי האבן געקלונגען אין א מאַסקווער דירע. איר האט בלויע אויגן, — האט ער באמערקט מיט באפרידיקונג. — אין איערע אַדערן פליסט אַנגלאַ סאקסיש בלוט. איין דארטס וויסן, אז מיר זיינען ברידער לויטן בלוט. אויב אייראפע וועט ניט אופֿהערן אימפאָרטיירן ביליקע אַרבעטספראָדוקט פון אויע, וועלן די מוסולמענער באזיגן און פארינטן דאס קריסטנטום. רוסלאנד איז איער לעצטע האַפּענונג, אלעמאַל, ווען ער פלעג זיך אַנבײַגן, האָט זיך געדוכט, אז זײַן ביז אויבן פארשפּאַליעט העמלל מיט די אַרופּענישע פאַרשפּאַליעט צײַכנס וועט אַס באלד פלאַצן אפּן האַלדו און אפּן בויע. קומענדיק אין היסט'לעכעס פון די אייגענע אַרגומענטן, האָט ער זיך אָן אופּהער געצילעמט און געווישט דעם שווייט פון שטערן.

די דאָזיקע מענטשן האלטן זיך פאר די אָפּהיטער פון דער רוסישער יערושע, פאר די ווידערפּרעסע לער פונעם אויסזען און טראַדיציעס פונעם רוסישן דאַרף, רעסטאָרירט און פון דער רוסישער קולטור נאָכן 70 יאָרהייט קאָמוניסטישן ווילקיר. אין דער ווירקלעכקייט איז דאָס אַ גענאַצטעסטישע גרויפירונג, וואָס אָפּהיטערט צו די גינדיקסטע געפילן און איי-בערציגונגען, אויסצוגינגיק די גינע פאליטישע פריי-הייט.

ביים דער פאָרמאליקאמפאניע האָבן וואסיליעו און זיינע פריינט אַקטיוו געטומלט אָף די עפּטלעכע מיטגינגען און פאראמלונגען, זייער סעקסיטעט און געווען אַגעצילט קעגן די ליבעראלע קאנדידאטן און באזונדערס פון יידישן אָפּשטאַם.

אין איינעם פון זייערע פלוגבלעטלעך האבן איך איבערגעלייענט, אז אלע אַרעסט און רוסלאנד קומען פון דער ראַקעמזי, פון דער פּרעוועדיקער סעקס-קולטור און פון דער אלמעכטיקער ציעניסטישער מאַפּע. מיר שטייען פארן אויסוואל. — זאָגט זיך ווייטער, — אונדז שטייט פאַר אַדער ווערן קנעכט בא יענע, אָדער בויען דעם קיניג שליימעס בייס-הא-מידעש, אָדער אַנטשערנענען די קויכעס און אַפּרייטן דעם ציעניסטישן וואפּניר פון אונדזער גאַגלען.

אנדערע פלוגבלעטלעך פון „פאמיאט“ לאָבן אויס די סאָוועטישע סעלעוויזיע, אַנרופּנדיק זי „טעל“ אויפּוויזע, אין ברייט-בײַטאגנע האַלט אַזא מיט פאַרן אַרױסטרעטונג גױעם געווען א געריכט-פּראָצעס פאַר אופּהערן צווישנאַנצאָנאַל האט. אין פּסטר עק-זיסטירט, אַנעו, אויך אַזא געווען — אַרטיקל 74 אינעם קרימינעלן קאָדעקס פון רוססער.

מאָראַרעס סעסער זאָרגט וועגן די יידן, וואָס לײַדן קלױמערשט פון דיסקרימינאַציע אין פּסטר, — זעצט פאַר וואסיליעו. — זאָל זי בעסער זאָרגן פאַר די רוסן די יידן זײַנען גראַד דא אין פּוילן בלי באַ-שעפּטיקן זיך מיט פאליטיק, זשורנאַליסטיק, קונסט, אַרבעט און די געזעצגעבערישע אַרגאַנען. אין דער פאַרגאַנגענהייט האָבן מיר, רוסן, אויסגעפילט אונדזער כּווינו פאַר דער ווייטער ראסע. מיר האָבן אַפּ-געשטעלט די סאַטערן און שערקן, האַגאַם אייראָפּע אין ניט שטענדיק אונדז געווען דאָנקבאַר פאַר דעם—

דאָס דאָזיקע אינדרוקספול קעפל זאָגט איידעם וועגן דעם, וועלכע אויספירן עס האָט געמאַכט דער קאָ-רעטפּאַנדענט פון א ברייטער ברושואַזער ציטונג נאָך דער באַגעגעניש מיט איינעם א לידער פון דער סקאַנדאַליע באַוואוסטער גרופּירונג „פאמיאט“. זײַנט אָפּענט שוואַרצמיידיקע אַרױסדעגונגען האָבן שוין קירט אויך דעם קאַרעטפּאַנדענט פון דעם פראנצויזישן זשורנאַל „נווועל אַבסטרוואַטער“. פאַרשטייט זיך, אז מע קען ניט אינגאַנצן מאַסקירן זײַן מיט די אויספירן פון די אויסלענדישע באַבאַכטער בענעגייט דער ראַקיע, וואָס עס שפּילן הינט אַזעלכע און ענלעכע גרופּעס אין אונדזער געזעלשאַפּט. נאָר זײַנט גערעכט, פּעטשעטעלדיק, אז מע טאָר ניט שווערען מאַכן מיט קײן שום שוואַרצמיידישער אַנט-פּלענונג.

די דאָזיקע מענטשן זײַנען אַנגעטאָן אין שוואַרצע, פון מיליטערישן שטייט, אַנצוגן, אָף די פיס שטיוול, אָף די העמדלעך איז אַנגעמאַלט א גלאַק און אן אויסשליס אַרום אים: „פאמיאט. פאַרשפּאַליעטע פאַרייניקונג“. קורץ אונטערגעשוירענע וואַנצעלעך, זי שטימען הויכע, קמאַט היסטערישע. די אויגן אויסגעלאָשטע, זײַ זײַנען פאַרייניקט אין אן אַרגאַ-ניזאַציע, וואָס איז באַרופן צו ראַטעווען די „ווייטע ראסע פון דער געהיימער פאַרשטערונג מיטאַד די אַזאַטאַ, מאַסאַנען און יידן“. זײ זאָגן, אז עס האַלטן זיי אונטער מיליאָנען און אז זייער נעץ פאַרמאכט אַרום 30 שטעט, דאָס אלץ באַומרזיקט זייער פיל אַנטשענדיקע בירגער, וואָס לעבן לויט די גינע גע-זעצן פון עפּטלעכקייט.

איך בין געווען איינער פון די ערשטע, וועמען ס'האָט זיך איינגעגעבן האָבן א באַגעגעניש מיטן לידער פון „פאמיאט“ דמיטיר וואסיליעו, א דיק לעכן פליכעוואטן מאַנצבל פון א יאָר סופּזיק, און מיטן אווערגערופּענעם „אויבער-סאַוועט“, אין וועלכן עס גייען אַרױס זײַן זון און גאָך פּינף יונגעלייט. די עמבליעמע, פאַנעל, לאָזונגען — די גאַנצע באַפּאָונג פון דער טאַטיקוואַטיר — זײַנען אויסגעוואלטן אין גייסט פון רעכטן עקסטרעמיזם. אונטער דער טעלעליע הענגט א גלאַק, וועלכער דאַרף, לויט וואסיליעו'ס רייד, „וועקן דאָס רוסישע פאָלק פון שלאָף“. אָף דער וואנט א גרייטע האק, וועלכע דאַרף, ווייטן אויס, אַנאַטראָפּן א שרעק אין יענע, וואָס לאָזן זיך ניט וועקן. איך האָב מיט זיי גערעדט באַ צוויי שאַ-און אונדזער באַגעגעניש האָט אַפּן פאַסטגראַפּירט א הידעאָ-פאַראַט פון דער מירע, סאַניי. איך האָב געזעצט פאַרפּלאַנטעטע פראַדעס פונעם טיפּ „אַנטי-“

קע גרופע מענטשן, וועלכע קומען און שטענדיק, ווען אין לאנד קומען פאר גרויסע ענדערונגען קור-דעמקאל באמרוקט די דאזיקע פראגע די סאָווע-טישע יידן. זיי געדענקען נאך די רעזיפּעס און פא-גראַמען, אין וועלכע עס זיינען אומגעקומען זייערע עלטערן. א סאך מיטערזידיקע לידערס האלטן, אז די דאזיקע גרופירונג דארף מען פארבאטן, ווען וועלכס קומט פאר אין א מיטערזידיקע, וואלט מען עס גע-טאן אומגעזאמט. אבער די סאָוועטישע אַפּיזיציעלע פערזאנען אילן זיך ניט דאס צו טאן.

פארלאָנדיק די שטאב־קווארטיר, האָב איך זיך דערמאָנט די ווערטער פונעם הערצאָג וועלינגטאָן פאר דער שלאכט אונטער וואסערלאָא און אין גע-דאנק זיי איבערפראוירט: „איך ווײס ניט, וואָס זיי קאָנען אָפּטאָן מיט דער סאָוועטישער רעגירונג, נאָר אַף מיר וואָרען זיי אַן אַ שרעק.“

ניקאלאס בעסעל,
„מייל אָן סאנדי“, לאַנדאָן

היינט זענען מיר דאָס זעלבע. גרויס־ברייטאניע און פראנקרייך זיינען געוואָרן אַביעקטן פון עקספּאנסי-ע מיצאד אפּריקאנער, אינדוסטון און אראבער. די אַרטי-קע באַפֿעלקערונג ווערט דאָרט געווינדעט, פונקט ווי מיר, די רוסישע, ווערן געווינדעט מיצאד די אַוואַטן. איר האָט ליב ענגלאַנד? אויב יא, דארטס איר אריינסטען אין „פאמיאט“ און אונדז העלפן אַרגאניזירן אן אלגעמיינדאָרפּעשן פאַרומ. איר וויסט אונדזער דעוויז: „פאטריאַטן פון דער גאנצער וועלט, פארייניקט זיך!“ ווען אונדזער אַרגאניזאציע וואלט פונקציאָנירט נאָרמאַל, וואלטן מיר אַינגע-פירט אן אַרדענונג אין דער וועלט און א רוזק לעבן פאר אלע מענטשן.“

היינטצוטאָג קאָן, דוכט זיך, קיינער ניט זאָגן, וואָס פאר אן אַרט עס פארנעמט „פאמיאט“ אין פא-ליטישן לעבן פונעם לאַנד. צי שטעלט זי ווירקלעך פאר א געפאַר פאר דער דעמאָקראטישער אנטוויק-לונג צי איז עמעס, אז עס האלטן זי אונטער מי-ליאַנען צי איז עס פאַשעט א ווילדע קאָסערדיידי

„די קייכעס פון ביין“ אַרדעווען אומעטום

איר קענט דאָך לע פּענענען אים באשולדיקט מען אין פאשיוס, ראסיוס, אנטיסעמיטיזם... דאָס איז ניט עמעס. לע פּען קעמפט פאר דער פארהיטונג פון די פראנצויזישע טראדיציעס. פאר דעם, אז פראנקרייך זאל ניט פארוואנדלט ווערן אין א מיסטקאסטן — שריט אויס דער לידער פון „פאמיאט“ דמיטרי ווא-סיליעוו. „רוסלאנד איז אין געפאַר פונקט ווי פראנק-רייך, — גיט ער צו. — מיר ווערן פארוואנדלט אין א טטאדע קאמפאָזאַליטן.“ פון וועמען זשע קומט ארויס די געפאַר פאר רוסלאנד? אואדע, ווי איר שטייטס זיך אָן, גיט פון די קריסטן און גיט פון די מוסלמענער, „וועלכע מיר אכטן“, באשטעטיקט ווא-סיליעוו, נאָר פון די מאסאָנען און „צעניטסן“. גראַד פון „צעניטסן“ און גיט פון יידן, שטרייכט ער אונ-טער. לויט זינע רייד אַרדעווען די קייכעס פון ביין אומעטום. און דער דאזיקער שווערליכיקער מענטש אין א שוואַרץ העמדל ווייזט א צעטל מיטגלידער פונעם צענטראַליקאָמיטעט — נאָכאַקסיאָרישע פאָלקס־קאָמיסאַרן. „אלע יידן, מיט א קליינעם אויס-נאם, — זאָגט וואסיליעוו, — ס'איז גענוג א קוק טאָן

אף די פאמיליעס. טראַזקי, זינאוועוו, קאנאָאָוויטש. פאסיקריידיק זיך מיט לאָונגען פון קאָמוניזם און רע-וואָלוציע, האָבן די צעניטסן געפּרואווט פארנעמען א הערשנדיקע לאַגע אין דער וועלט און פארכאפן אונדזער פלאַנעט. זיי האָבן אליין געשריבן וועגן דעם. לייצענט איבער די „פראַטאָקאָלן פון די זינקיי-צאָן“.

ווי זשע בינדט זיך דאָס מיט די מאַסן־פארייכ-טונגען פון יידן אין דער צווייטער וועלט־מילכאַמע-דאָס איז גיט אנדערש, ווי א צעניטטישע פארשווע-רונג, מיטן ציל זיך ארויסשטעלן פאר קאַרבאַנעס. יא, אגער, איז אייכמאַן אויך געווען א ייד, — זאָגט וואסיליעוו.

צום אָנהייב איז „פאמיאט“ געווען אן אַסאַזאציע צו פאריידיקן דאָס נאַציאָנאַלע קולטור־פארמעגן, זיינע אקטיוויטעטן האָבן געקעמפט פאר רעסטאורירן קלויסטערס, היסטאָרישע דענקמאָלער, איבערגעבליבן פונעם קאמף פאר דער רעטונג פון רוסישע ווערטן צום קאמף פאר ראטעווען די רוסישע נעשאַמע, האָבן די מיטגלידער פון „פאמיאט“ זיך געשטעלט אפן צאד פון יענע, וואָס האָבן א ציל פארהיטן דאָס היימלאַנד פון „פרעמדע ראטעס“.

פיער בלאנש,
„נווועל אַבסערוואַטער“, פאריזש

אסימילאציע-פראצעסן

בא יידן אין פסטר

דאס שלישן הייראטן גופע אינעם פאלק האט אין דער עטנאגראפיע באקומען דעם נאמען עטנישע ענדאנאמיע. איי דעם וועג צו באשענע האבן מיט פארשטייער פון אנדערע פעלקער שטייען אויפגער-פענע ענדאנאמישע בארייערן. אונטער אטעס סערמין האט מען אין זינען די אונטערשיידן אין דער שפראך, אין די מינהאגים, אין דער רעליגיע, ראסן-אָנגעהערדיקייט, ווירטשאפטלעכער טעטיקייט, סאציאלער לאגע אאז. ביז דער רעוואלוציע האבן די דאזיקע בארייערן געשטערט צו שליסן הייראטן צווישן יידן און אנדערע פעלקער. אבוז דעם, עק וויסירט אויך דירעקטע געזעצעבערישע פארבאטן פון אזעלכע הייראטן.

אין 1917 זינען אלע דיסקרימינאציע-געזעצן אָפגעשלאפן געווארן. אינעם ווייטערדיקן לעבן פון די יידן, ווי פון אנדערע פעלקער אין פסטר, זינען פארגעקומען קאמפליקטע ענדערונגען. אויך, דער מאַש, האבן פיל יידן אָנגעוואוינן די יידישע שפראך, זינען אייבער אף די שפראכן פון דער ארומיקער באפעלקערונג, וויפשוואכערט אף דער רוסישער. דאסראו פון דער יידישער באפעלקערונג איז אָפ געגאנגען פון רעליגיע. פילשטענדיק זינען פאר-לויפן געגאנגען די פאליקסימינהאגים. עס זינען פארשוואנדן די פרינציפיעלע אונטערשיידן צווישן דער סאציאל-פראפעסיאנעלער סטרוקטור און דעם ביזנעס-ניווא און די יידן און רוסן, בא די אויך ראנער, וויססן, טיילוועג, וועלכע זינען גע-בירן און אינסטאנטאקסן געווארן אין שטעטן. מאן סימאל האבן זיך פארגעסערט די קאנטאקטן פון די יידן מיט פארשטייער פון דער ארומיקער באפעלקערונג און אלע לעבנס-ספערן. דאס אלץ האט נישט געקאנט נישט ברענגען צום שליסן נאציאנאל-געמישטע הייראטן.

די פראצעסן פון פארלירן די יידישע שפראך און מינהאגים ווירט אויך היינטצוטאג. אפן כעזשן פון די מיגראציעס און פון דער נידעריקער געבורטקייט פאלט דער כילדע פון די יידן אינעם באשטאנד פון דער באפעלקערונג. דאס פירט אן אפשוואכונג פון די נאך פאראנענע פארבינדונג-גען אינווייניק אינעם פאלק. ארויסגענייענע פונעם אייבלגעזאגט, קאן מען זיך מעשארן זיין, אז די אסימילאציע-פראצעסן סטאביליזירן זיך נישט אומאסע-נייטאט ניווא, נאר וועלן ווירען. קעדי באשטעטיקן אזא האשארע, קאן מען ברענגען א סטאטיסטישן מאטעריאל וועגן די נא-ציאנאל-געמישטע הייראטן בא יידן אין דער שטאט וויניצע (טאבעלע 1).

ווייט די מאטעריאלן פון די נאכמילכאמערדיקע פאלקסצייטונגען אין פסטר, האט די צאל יידן אין אונדער לאנד באהיטנדיק זיך פארקלענערט. בא ווילנדיק זיך אף די אָנטאן איבער דער אוקראינער שער סטר, ווייזט אָן מ. קופאוועצקי אף דריי הויפט סיכעס פון דער פארקלענערונג פון דער יידישער באפעלקערונג: (1) דירעקטע דעפאפולאציע (אין רעזולטאט פון א נידעריקער געבורטקייט); (2) אסי-מילאציע; (3) מיגראציע-פראצעסן.

די נאטירלעכע באוועגונג (געבורטקייט און שטערבעלעכקייט) אין די מיגראציע האבן א סיכעס צו די דעמאגראפישע פראצעסן. דירעקט רירן זיי נישט אף די עטנישע אָנגעהערדיקייט פון מענטשן. אן אנדער זאך איז די אסימילאציע, וועלכע פירט צום איבערגאנג פון באוואונדערע מענטשן און גאנצע גרופעס פון דער באפעלקערונג פון איין פאלק אין באשטאנד פון אנדערן און קאן אפילו דערפון צו דעם, אז עס וועט פארשווינדן א גאנץ פאלק. אין צוואמנהאנג דערמיט שטעלט פאר מיט זיך אן אינטערעס צו באטראכטן די פראגע וועגן דער ווירקונג פון די אסימילאציע-פראצעסן אף דער צאל יידן אין פסטר.

ווי עס שרייבט ראכטיק מ. קופאוועצקי, איז דער הויפטוועג פון דער אסימילאציע פון די יידן: די נאציאנאל-געמישטע הייראטן. מ. קופאוועצקי האלט, אז ביזן סוף פונעם היינטיקן יארהונדערט וועט פאקאנען אף אוקראינע א געוויסע סטאביליזאציע פון די אסימילאציע-פראצעסן. דאס הייסט אז דער כילדע יידן, וועלכע טרעטן אריין אין נאציאנאל-געמישטע הייראטן, וועט בלייבן א ערע אף איין ניווא און וועט זיך נישט העכערן.

צי קאן מען מאכטן זיין מיט אס דעם פראג-נאך מירן פרווה באטראכטן, האטווי עס גייט די אסימילאציע דורך הייראטקאנטאקטן.

¹ מארק קופאוועצקי. די הויפט-טעאפן פון דער עט-נישער שטיכטע פון די יידן אף דער היינטיגער קער פערטיטאריע פון אוקראינע. סאָוועטיש היימ-לאנד, נומ. 7, 1989.

² דא און ווייטער ווערן אונטער יידן געמיינט בלויז אשכענאזים. בא אנדערע יידישע גרופעס אין פסטר זינען מגליקלך אנדערע עטנישע פראצעסן. דאס נייטיקט זיך אין א געזאגלעכער דערקלערונג.

סיאיו באחווסט, אז די מערה'ס קינדער, וועלכע ווערן געבוירן פון די הייראטן צווישן יידן און פאר- שטייער פון אנדערע פעלקער, האלטן זיך נישט פאר יידן. די מאקסימאלע צאל פון אזעלכע, וועלכע גיבן אן, אז זיי זיינען יידן, איז פארשיסערס אין עסטלאנד. דא האבן זיך פאר יידן געהאלטן אין די 1960ער יארן 10 פראצענט מינדערעירעקע פון די הייראטן צווישן יידן און רוסן.

פיל מענטשן האלטן, אז די הויפט סיבע, פאר- וואס מינדערעירעקע פון נאציאנאל-געמישטע היי- ראטן קלייבן איים נישט קיין יידישע נאציאנאליטעט, באשטייט אינעם אנטיסעמיטיזם, וועלכער שטייגערט צווישן א טייל פון דער ארומיקער באפעלקערונג. נישט אפלייקענענדיק די האשפאט פון אס דער נע- גאטיווער דערשיינונג אף דער עטנישער זעלבסט- באשטימונג פון די מינדערעירעקע, דאך מען אפן דערקלערן, אז די דאזיקע סיבע איז נישט קיין פירנ- דיקע.

צווישן די פאקטאָרן, וועלכע ווירקן אפן צורע- כענען זיך צו דעם אדער יענעם פאלק, זיינען די אמערסטן וויכטיקע די נאציאנאליטעט פון די על- טערן, די מוסער-שפראך, דאס וויסן די קולטור און געשיכטע פון זייערע וואַס און די קולטור און געשיכטע פון יענעם ארט, וואו דער מענטש לעבט, די רעליגיעזע אָנהענגעריקייט, די רעפּליק, וואו ער

אויסארט, איז אין דער ערשטער העלפט פון די 1980ער יארן געווען בא די יידן פון וויניצע דער כילעק פערזאנען, וועלכע האבן געשלאסן נאציא- נאל-געמישטע הייראטן, העכער 20 פראצענט אין דער גינגראד אין דער דאזיקער פראצעס אדוקע נאך היינטער (טאבעלע 2).

צום באווייזן, פארמאגן מיר נישט קיין אָנגאבן וועגן יענע שטעט, וואו די אסימילאציע-פראצעסן זיינען אדוקע נאך היינטער, איידער אין לענינגראד (וויבט אייט, אז צו זיי ווערן געהערן א סאך געגנט צענטערס אייסער די גרענעצן פונעם געוועזענעם טשעכאסלאוואקיי. מע קאן אבער זיך אויך באגיצן מיט די יידישע וועגן אנדערע פעלקער. אשטייגער, דער אויסער פארמאגט מאטעריאלן איבער דער שטאט נארווא, וואו עס קומט פאר אן אינטענסיבע אסימילאציע פון דער עסטאנישער באפעלקערונג. שוין אין 1950ער יארן האבן דא געשלאסן נאציא- נאל-געמישטע הייראטן 34—56 פראצענט עסטא- נער און אין די יארן 1981—1987 איז די דאזי- קע ציפער געשטיגן ביז 69—90 פראצענט. ווי מיר ווען, קומט נישט פאר די סטאטיסטיקע פונעם וואס פון די נאציאנאל-געמישטע הייראטן אויך בא אזא הויכן כילעק צווישן אלע הייראטן, וועלכע עס שליסן פארשיידענע פון דער עסטאנישער עטנישער גרופע אין נארווא. נישט געקוקט אף א ריי וועגנט לעכע באוונדערקייטן פון דער לאגע פון די עסטא- נער אין דער דאזיקער שטאט, קאן מען, מיטסטאמע, פראיעצירן אס די סיטואציע אויך אין דער יידישער באפעלקערונג פונעם סאָוועטנאריאנד.

¹ Терентьева Л. Н. Определение своей национальной принадлежности подростками в смешанных семьях. — Советская этнография, 1969, № 3, с. 26.

טאבעלע 1

יאר	די צאל הייראטן צווישן די יידן	נאציאנאל-געמישטע הייראטן בא מאנאבלען		נאציאנאל-געמישטע הייראטן בא פרויען		דער פראצענט פער- זאנען, וועלכע האבן געשלאסן נא- ציאנאל-געמישטע הייראטן (ביידע געשלעכטן)
		צאל	%	צאל	%	
1923—1928	227—315	4—11	1,3—3,5	9—18	2,9—5,8	2,6—4,6
1980—1984	85—106	28—48	22,2—34,3	16—21	14,8—18,3	20,0—25,8

טאבעלע 2

נאציאנאל-געמישטע הייראטן בא די יידן אין דער שטאט לענינגראד

יאר	די צאל הייראטן צווישן די יידן	נאציאנאל-געמישטע הייראטן בא מאנאבלען		נאציאנאל-געמישטע הייראטן בא פרויען		דער פראצענט פערזאנען, וועלכע האבן געשלאסן נאציאנאל-געמישטע הייראטן (ביידע געשלעכטן)
		צאל	%	צאל	%	
1955	1043	1665	61,5	1383	57,0	59,4
1985	362	1046	74,3	692	65,7	70,6

פארשטייער פון קריסטלעכע פעלקער. אין רעוול-טאט קומט פאר דער איסחאל פון ניס'דיגער נא-צאגאלטעט נאך דעם, ווי עס פארשווינדן די גע-זעצנעכערישע פארבאטן און מאכמעס דעם מאסד אפגאנג פון דער רעליגיע אין די באנינגונגען, ווען עס איז ניט אייגענארבעט די טראדיציע פון שליסן נאציאנאלגעמישטע היראטן ביים דער ווירטוג פון אדעלע פאקטארן, ווי די דיספערטיע באזעצונג, דאס ניט קענען קיין יידיש, ניט וויסן די מילאגאס און א ריי אנדערע סיבעס.

די פארקלענעטע פונעם כילעק פון די היי-ראטן צווישן יידן האט געבראכט צו דעם, אז דער כילעק פרויען, וועלכע האבן באשעפטיגט, איז קלענער, איידער דער כילעק מאנצבלען. זעט אויס, אז פרויען זיינען מער געניגט צו שליסן ענדגאמישע היראטן, באקומט זיך, אז מאנצבלען, איז וועמען די דאזיקע טראדיציע פירטס ווייניקער, האבן א סענע מיט פארשטייער ווערן אנדערע פעלקער אפ-טער, איידער פרויען. און איבער דעם בלייבן יידיש קעט ניט פארהייאטעט, אדער עס קומט זי אויס איינערקענען אין היראטן מיט גענעטע אדער מיט אלמעט. לעמאש, אין 1985 האבן יידן אנגעבליבן אין לענינגראד באשעפטיגט געהאט אין אנדערע האלבן נאך מער, ווי פרויען.

איידער דער אסימילאציע דורך היראטן זינען באוויסט אייך אנדערע וועגן פון אסימילאציע. דאנקט דעם ביים פון דער רעליגיע, דעם איבער-גאנג אין אן אנדער ריידישפארן, אין אן אנדער טאציאלער גרופע, דער אדאפטאציע אהא. אפט האלטן זיך מענטשן, בא וועלכע זיך ענטפערן זינען יידן, פאר רוסן, אוקראינער, וויסרוסן, פארשטייער פון אנדערע פעלקער. אייניקל פון זי איז ביכלאך שווער צו פעסטשטעלן זייער נאציאנאלע אגענעזע-ריקט. דער דאזיקער פראצעס ווערט אין א געווי-סער מאס טראמאירט מיט דעם, וואס אין פאס פארט דאך פארשריבן ווערן די נאציאנאליטעט. היינצוטאגן ווערט עס געטאן בלויז אפן סמאל פון די יעדיגע וועג דעם נאציאנאליטעט פון די על-טערן. מיטן אפשאפן אזא פארשריבונג וועט דער פראצעס פון אסימילאציע בא די יידן זיך פאר-שטארקן.

וואס פאר א טערמין קאן עקזיסטירן אין די באנינגונגען פון די דיספערטיע באזעצונג א פאלק, וואס שייטס און ניט אונטער לויט דער שפארך, לויט די מנהגים, לויט דער רעליגיע, לויט פארן פון דער ארומיקער באפעלקערונג?

קינדער פון ענגלענדער, וועלכע האבן איבער-געוואנדעלט אין פשא, אוסטריאליע, ניי-זעלאנד, האלטן זיך אנשטערעכיק פאר אמעריקאנער, אויס-טראליער, ניי-זעלאנדער. דאס הייסט, אז עס קומט פאר אן אסימילאציע אינעם צווייטן דאך. אבער מיט די אלע פעלקער רייזן איז ענגליש, וואס דער רעליגיע זינען זיי הויפטזאכלעך פראטעסטאנטן, פארמאגן א ריי ענדלעכע מנהגים, פיל געמיינאמט אין און אן אלע סאציאל-פראפעסאנעלער סטרוקטור און אין דעם בילדונגסניוואך.

וואשינגטאנער, אז פאר ארונדן וואלט געווען איי-טערעמאנט א קוט טאן אין די אסימילאציע-פראג צעסן בא דער דיספערטיע באזעצונגס-גרופע, וועל-

חונט, די נאציאנאליטעט פון דער מערהייט איר-מיקער באפעלקערונג. מע קאן אנטרופן איר אנדערע פאקטארן. די קינדער פון די היראטן צווישן יידן און פארשטייער פון אנדערע פעלקער קענען ניט די יידישע שפארך און מנהגים, לעבן אין דער ארומ-רינגלונג פון רוסן, אוקראינער, וויסרוסן, מאדא-וואנער, ליטווינער און אנדערע נאציאנאליטעטן. דאס אלץ באשיינט זייער איסחאל.

איר פארשטייער פון אנדערע פעלקער אין פסטר אסימילירן זיך דורך נאציאנאלגעמישטע היראטן. אויך, לעמאש, האבן אין טשעכאסלא-וואקיי דער גרענעץ פון 60' עד 70' דער יארן ווען 97 פראג. קינדער צווישן די היראטן פון טשע-וואקיי מיט רוסן זיך גערעכנט פאר רוסן. אין די שטעט אין יישובים פון דער מאדאוושישער אסטר-האבן אין די יארן 1973-1974 דאסרא מידער-יעריקע פון היראטן צווישן מאדאוושינע און רוסן איר אייגענעלעבן די רוסישע נאציאנאליטעט. קעגן טיק, אז די נאציאנאלגעמישטע היראטן האבן אין א באדייטנדיקע מאס מיטגעהאלפן דעצו, אז פיר נעם 1959 ביזן 1979 האט די צאל מאדאוושינע זיך פאלקענעט אין 400 טויזנט געמאשעט.

וועגן די אנטשטאנדענע, אנטשטאנדענע, שטימנונגען, פונקט ווי וועגן אנטשטעמיסן, איז ניטא וואס צו ריידן. הייסט עס, אז מע קאן ניט דערקלערן בלויז מיט אנטשעמיסן דעם פאקט, וואס מידערייערע פון נאציאנאלגעמישטע היי-ראטן קלייבן אויס די ניס'דישע נאציאנאליטעט. מע דאך מיינען, אז ניט דאס לעצטע ארט פארנעמט אין דעם באשלוס, וואס מידערייערע שליסן זיך אן צו אנדערע נאציאנאליטעטן, די אפ-ווענונגס בא די יידן פון פעסטע נאציאנאליטעט צו שליסן היראטן איבער זייער סחיוו, ווי עס פירט זיך בא אנדערע פעלקער. אשטייער, איז קאדאקא קלייבן אויס די קינדער פון נאציאנאלגעמישטע היראטן די נאציאנאליטעט פונעם פאטער, בא די יוקאגירער - פון דער מוטער. לויט דעם יודאישן גלויבן, קענען זיך טאמיר פאר יידן די קינדער פון א מוטער א יידישקע, אין קינדער פון די פא-טערס יידן און מוטערס פון אנדערע נאציאנאליטעטן רעכענען זיך ניט פאר קיין יידן. אבער אין דער רוסלענדישער אימפעריע, ווי מיר האבן שוין אויבן דערמאנט, זינען דערלויבט געווארן היראטן צווישן פראוואלאנע און קאטאליקע מיט יידן בלויז נאך דעם, ווי די יידן האבן אנגענומען דאס קריסטנטום, און די קינדער פון די היראטן צווישן פראטעס-טאנטן אין יידן האט מען אייך דערלויבט צו דער-ציען בלויז אין קריסטלעכן גלויבן. אויאוורס, האט מען צו יידן געקאנט צורעכענען בלויז די אומגע-זעצלעך געבוירענע קינדער פון יידישקעס מיט

¹ Сусоколов А. А. Межнациональные браки в СССР. — М., 1987, с. 126; Балашов В. А., Савинов В. А. Облик современной семьи. — Саранск, 1987, с. 28-29; Козлов В. И. Национальности СССР: этнодемографический обзор. — М., 1982, с. 283.

² Свод законов Российской империи. 1857, т. 10, ч. 1, с. 17-18.

דענע עטנישע גרופעס אין די לענדער פון צאפן אמעריקע, אנהייבדיק פון די 1880-ער—1890-ער יארן.

ביים דער צווייטער וועלטמיליטאריזאציע האבן די היסטאריאגערן און יידישע באהעלפער איינגעזאגט מיליאנען יידן, וועלכע האבן געלעבט אין די ערטער פון וויער קאמפארטער באזעצונג. נאך דער מיליאנע מע ווינע פארבליבן בלויז באזונדערע יישובים מיט א באדייטנדיקער צאל יידישע באפעלקערונגן. זיינע היסטאריאגער קאנצענטרירט אין מאדאדאזיע און אין יענע ראיאנען פון אוקראינע, וועלכע ס'האבן אקופירט די רומנישע מיליטעריקייטעס, פאר דעם אנהייב פון די אסימילאציע-פראצעסן פון די סאטעמישע יידן קאן מען, וויבאלד אים, האלטן דאס 1917 יאר. דעמלט אבער האט די אסימילאציע אנגעהויבן בלויז פארעלטניסמעסיק גיט קיין גרויסע צאל פון דער יידישער באפעלקערונג, ווייל דאסרא יידן האט נאך אלץ געלעבט אין ערטער פון דער טראדיציאנעלער קאמפארטער באזעצונג. מיטן אנהייב פון דער גרויסער פאטערלעכער יידישער מיליאנע האבן די אסימילאציע-פראצעסן שארף זיך פארגרעסערט מאכענדיק דעם, וואס הויז דערטער סיינער יידן האבן זיך עוואקוירט אין די מיוזערדיקע ראיאנען פון פוסט. אנהייבנדיק אין ערע פון די 1960-ער—1970-ער יארן, ווי ס'איז צו זען אפ ביישפיל פון ווייניצע, האט דער כילעק פון די פערזאנען, וועלכע האבן געלעבט באצאג נארגעמישטע ראיאנען, דעגרייכט אין די ערטער פון דער טראדיציאנעלער באזעצונג 15—20 פראצענט פון דער צאל יידן, וועלכע האבן באסעצט געהאט אין דעם אדער יענעם יאר. דאס איינער זיין איז דער ענדאגאמיע אין אונזערע גרענעצן מיט פון צו א פארקלענערונג פון דער צאל עטנאס אפילו ווען די געבורטיקע שטייגט איבער די שטערבלעכקייט.

לויט דער פאלקסצייטונג אין 1979, האבן בלויז 14,2 פראצענט יידן אין פוסט אנגערופן יידיש. דאס ווייזט מוטעריאל, איבערהויפט זיינע דאס מענטשן פונעם עלטערן דאך. זייער דער יוגנט אין דעם מיטעלן דאך זיינע פאראן ווייניק, וועלכע באהערשן יידיש.

איבי נעמען פאר א יעסאד, ווי אין פאל מיט דער עטנישער גרופע אוקראינער אין קאנאדע, ווי בא די יארשים פון די אימיגראנטן אין דריטן און פערטן דאך קומט פאר אן אומבליק פון דער עטנישער אנגעזעהרטיקט, או די אסימילאציע-פראצעסן וועלן אייך פאנעמען דעם דריטן און פערטן דאך, וועט אומגעפער אין די יארן 2010—2040 די מער היינט מענטשן פון יידישן אפשטאם אין פוסט זיך רעכענען פאר אנגעזעהרטיקע צו אנדערע פלעקען (איבערהויפט צום רויסן פאלסט). דאס וועט זיין באים באדינג, איבי וועט ווען גיט פארקייט קיין שום שארעם ענדערונגען אין די רייכטומען פון דער עטנישער אנטוויקלונג פון די סאטעמישע יידן.

אבער מאכענדיק וועלכעניסאזיא נאך גיט גענוי מענע אין אכט סיבעס ביים דער עקוויטירנדיקער איצט בא די יידן אין פוסט מענדענען צו אסימילאציע וועט, מאלעך, אט דער פראצעס זיך פארציען נאך אין איין אדער צוויי דוריער מער. זייער

כע שייטס זיך וועזנטלעך אונטער פון דער אומי-קער באפעלקערונג. אט דעם באדינג אנטשפרינגט אייניקע אימיגראציע גרופעס. גיט שלעכט, לעמאל, איז דערלערנט געווארן די אוקראינע עטנישע גרופע אין קאנאדע.

די מאסאביעוואנדערונג פון אוקראינער אין קאנאדע האט זיך אנגעהויבן אין די 1890-ער יארן אין איין דורגעגאנגען מיט עלטלעכע כוואליעס. גיט געקוקט אין דער אנהייבונגס פון א ברייטער נעץ אוקראינע קולטור-געוועלשאפט, לעדאנאשטאלט, פרעסע און אוקראינע ענגליש, פון אוקראינער קולטוראלן אין אייניקע שטעט, זיינען אין רעוולטאט פון די אסימילאציע-פראצעסן די ענדאגאמישע באציערן אין א באדייטנדיקער מאס צעשוידען געווארן. אנהייבנדיק אין 1931 ביזן 1971 האט דער כילעק פון די טאציאנאלע הייראטן בא דער דאזיקער גרופע זיך פארקלענערט פון 90 ביז 38,7 פראצענט. צווישן די פארשיידענע פונעם דריטן דאך פון דער אוקראינע עטנישער גרופע אין קאנאדע באהערשן פריי די אוקראינע שפראך בלויז 0,7 פראצענט. בעשטאן דער פארשונג, וואס איז דורכגעפירט געווארן 1973, האבן בלויז 1/3 קינדער זיך צוגערעכנט צו דער נאציאנאליטעט פון די עלטערן — אוקראינער לויט דער נאציאנאליטעט.

קענישט, אז גרוע די אסימילאציע פירט היינט צוטאג צו א פארקלענערונג פון דער צאל מענטשן, וועלכע האלטן זיך אין קאנאדע פאר אוקראינער. אין דער עטנישער אייגנאט פון ס. א. ברוקס האנטבוך איז אנגעהויבן, און אין קאנאדע וויינע 580 טויזנט אוקראינער, אבער שוין אין דער צווייטער אייגנאט ווערט געמארקט די ציפער 530 טויזנט. אייב האלטן, אז די אסימילאציע-פראצעסן פון די אוקראינער אין קאנאדע האבן זיך אנגעהויבן אין די 1890-ער יארן, זיינען די דאזיקע פראצעסן באוואנדערט מערקבאר געווארן אין 90 יאר. ארום וועגן דעם זאגן איידעם די מאטעריאלן פון דער פאלקסצייטונג אין 1981.

לויט דער אטלאגעי מיט דער עטנישער גרופע פון אוקראינער אין קאנאדע וועלן מיר פרוהן אכטשייב אומגעפער פעסטשטעלן די טעמען פון אסימילאציע בא די יידן אין פוסט. דערביי דארף מען האבן אן זינען, אז די אוקראינע עטנישע גרופע אין קאנאדע פארמאגט נעצן פון א קאמפאקטער באזעצונג (קירעמעקאל) זיינען דאס באפעלקערטע פונקטן אין די דערפער אין אן אקלינגע שטעטלעך) און פארעלטניסמעסיק ווייזט אז דער ניגא פון רעגירונג.

נאך 1917 יאר, פון באזונדערס נאך דעם אג-הייב פון דער גרויסער פאטערלעכער מיליאנע, האט זיך יידישע באפעלקערונג אין פוסט אנגעהויבן ברייט זיך באזעצן אויסער די גרענעצן פון טכום האמאישע. דער דאזיקער מיגראציע-פראצעס האט פיל געמינאמט מיט דער אימיגראציע פון פארשיידענע

¹ Найдук В. И. Украинская группа Канады. — Расы и народы. М., 1984, вып. 14, с. 121, 126.

² Брукс С. И. Население мира: этнодемографический справочник. М., 1981, с. 749; то же, 2-е изд., М., 1986, с. 636.

פראגנאז אין א מער דויערדיקן פערזאן איז פאר-
שווערדיק, ווייל עס ענדערט זיך אין פסטר און אין
דער גארער העלט די סיטואציע אין דער עקאנא-
מיק, פאליטיק און אין אנדערע ספערן פונעם גע-
זעלשאפטלעכן לעבן.

מע קאן דערווייטערן, אז אייניקע עטנישע גר-
פעס, ניט געקוקט אין זייער נאענטקייט לויט דער
שפראך און קולטור צו דער ארומיקער באפעלקער-
ונג, עקזיסטירן אין א דיספערסיע צושטאנד הונד-
דערטער יארן און פארשווינדן ניט. צו אוועקער גרו-
פעס געהערן, לעמאשע, די פרוילן אין הענעציע
און אין אנדערע איטאליענישע שטעט, די רוסן אין
קיעוו, בארעקאז, די אוקראינער אין פעסטערבורג -
לעגנאראד אאז. אבער די דאזיקע גרופעס ווערן
קעטיקענע פארפולט מיט איבערזאנדערער פונעם
היימלאנד. און יידן קומען ניט אין פסטר פון אייט-
לאנד.

אויב באטראכטן די דאזיקע פראצעסן בלויז
אפן ניווא פון עטנאלאגיע, קאן די פארלאנגזאמע
רונג פון די אסימילאציע פראצעסן דערפירן צו א
העכערונג פון דער צאל נאציאנאלע הייראטן און
צו א וויסס פונעם יידישן וועלטסטאנדארט און
דער יוגנט, באוונדערס בא יענע יוגנטלעכע, וועל-
כע זינען דערציגן געווארן אין נאציאנאלגעמיש-
טע משפאכעס.

די העכערונג אדער די פארקלענערונג פון דער
צאל נאציאנאלגעמישטע הייראטן איז אין א בא-
דעמנדיקע מאס אפהענגיק פון די אפסטערע קאנ-
טאקטן אינווייניק פון דער עטנישער גרופע. די

אפטקייט פון אוועקלע קאנטאקטן אין באדינגונגען
פון דער דיספערסיע באנוצונג ווערט אין א גרוי-
סער מאס באשטימט מיט דער אנהענגיקייט בא דער
געגענקער גרופע פון אייגענע קולטוראיינטיט-
ציעס, ווי פארשיידענע געזעלשאפטן, קלובן, קורסן
אאז. מע דארף אויך באמערקן, אז די רופן צו גיט
שליסן נאציאנאלגעמישטע הייראטן וועלן גיט פירן
צו א וויסס פון נאציאנאלע הייראטן (דער דאזיקער
אויספיר ווערט באשעטיקט, לעמאשע, מיט דעם,
וואס אין ווייניגע האט אין אנהייב פון די 1950'ער
יארן ביים דער צעוועהענעטקייט פון דער אנטסיע-
מיטישער קאמפאניע ווי גיט פארקלענערט די צאל
נאציאנאלגעמישטע הייראטן בא די יידן).

דעם וויסס פונעם עטנישן וועלטסטאנדארט
העלפט מיט דעם קענען די שפראך, די געשיכטע,
די קולטור פונעם אייגענעם פאלק, אלס קאנאן
פאר פארשפרייטן די דאזיקע קענטענישן טרעטן
געוויינלעך ארויס די נאציאנאלע שול און די פרע-
סע, איינער דעם, העלפט דער עצעס פאלק פון א
פרייער פארשפרייטונג פון אלא פריעסע איז די גא-
ציאנאלע שפראכן און איז דער שפראך פון דער
מערהייט פון דער ארומיקער באפעלקערונג ליקווי-
דירן די נעאטישע עטנישע סטערעאטיפן, די
פאררויסיקן בענקענישע די פארשטייער פון אנדערע
עטנישע גרופעס פון דער באפעלקערונג.

קעדיי מער געניי אנאליזירן דעם מעכאניזם
פון דעם ווידערגעבורט פונעם עטנישן וועלטסטא-
נדארט אין באדינגונגען פון אסימילאציע, פא-
דערט זיך א ספעציעלע פארשונג.

איגאר קרופניק, קאנדידאט פון היסטארישע וויסנשאפטן

וואס דארפן מיר טאן מיט דער אסימילאציע אדער דרי- ענטפערס באַרײַט ווײַנער

מיר ווייסן אויך (און נאך מ. קופאנעצקיס
ארטיקל - אפילע מיט פינקטלעכע ציפערן אין
דער האנט), אז די פארקלענערונג שאפט זיך אפן
כעושבן פון דריי פאלקטאגן: א נידעריקע געבור-
טיקייט, עמיגראציע און אסימילאציע. זיי אלע
פארדינען א באוונדערן אנאליז, דעריבער וועלן
מיר באלד נאכן אויסזאגן באטראכטן בלויז דאס,
וואס ער רופט אן "אסימילאציע", אדער "אסימי-
לאציע פראצעס". און דא זינען גייטיק, לויט
מיין מיינונג, עטליכע קאמענטארן.

ערשטנס, דארף מען געדענקען, אז עס איז
פאראן א בילעק צווישן, באדינגלעך געזאגט, דער
פאספארט וועקזשער אסימילאציע, דה. אין דעם,
וואווי מענטשן פארשרייבן זיך און וויערע קינדער
אין די אפיציעלע דאקומענטן, און דער רעאלער
עטנישער אסימילאציע, ווען עס קומט פאר, -
ווי עס שרייבט ב. וויינער, - אן איבערגאנג פון
באוונדערע מענטשן און נאנצע גרופעס פון דער
באפעלקערונג פון איין פאלק אין באשטאנד פון
אן אנדער פאלק. דער ערשטער פראצעס איז א
באנץ פאשעטער און איז אלעמען באוואוסט דער
צווייטער, פארקערט, איז וויער א קאמפליצירטער
און ווייט גיט אהינאויס. פעלקער - דאס זינען
גיט קיין צימערן און גיט קיין דירעקט, וואוהי מע

באָרײַט ווײַנערס ארטיקל רופט ארויס טרויער
ריקע געדאנקען. פארשייט דך, אינזא אלעמען
איז באוואוסט, אז די צאל פון דער יידישער בא-
פעלקערונג אין פסטר ווערט פון איין פאלקס
צייילנג ביז דער אנדערער פארקלענערט: 2 מיליא-
ן 288 טויזנט מענטשן אין 1959, 2 מיליאן -
151 טויזנט - אין 1970, 1 מיליאן 811 טויזנט -
אין 1979 און קעגטיק קארעז 1 מיליאן 500
טויזנט - אין 1989. די טענענען איז א חזאר-
שטיגלעכע און איז דער גענומענער צייט בעפרי-
רעש אן אומפארענדלעכע.

קאן איבערשפראך, איבערשטעלערדיק די זאכן, אפ' סער פון אלץ קומט פאר ביים געמישטע הייראטן און ביפראטן נאך ביים דעם ביט פון דער געזאגט נאליקעט אדער ביים דער פאלקסצייגונג, ווי אויך אים בייפון די בירגערשאפט מיטצו די עמיגראנטן, בלויז א טיילזיידע אסימילאציע. אויך פארקוקט דערן מענטשן מיט א געמישטן, איבערמאגן ועלכטבאדווסטויטן, וועלכע האנדלען אי פארשיידענע אריינפארן אין פארשיידענע סיטואציעס, און צומאל פארזיין זיי וויער אנגעוועיקעט צו צוויי (אדער מער) פעלקער און קולטורן.

אזעלכע מענטשן זינגען פארן ארום אונזן צונויפער, הונדערטער טויזנטער. נאך מער, גראד צו אזעלכע פערזאנען מיט א געמישטן, קאמפליר צווישן דעלכטבאדווסטויטן געווערן מיליאנען מענטשן אין דער וועלט, דערנענטער אין פשא, קאנאדע, מירער-איראקע, צווישן זיי — פיל אמעריקאנער און איראקעזשע יידן. נאך מער, פאר ווי אזא קאמפליצירטע אנגעוועיקעט צו עט דעכע קולטור-טראדיציעס א נאטירלעכע צו שטאנד, א געוועזענע סיקער רעוולוצאנע פון דער אנטוויקלונג פון דער מירדעדיקער געוועלשאפט מיט אויך קולטור-פילאזאפיע, מיט דער מיינעם פון איינצווינדלעך אינעמיניקאציע, מיט אויך אנטוויקלעכער טראדיציע פון רעליגיעזע, קולטורעלע, געוועלשאפטלעך-פאליטישע פארזיינלעכע.

פאר א הינטעצייטן מירדעדיק אינטעליגענט נאטירלעך צו זיין א פולקס איינגעשלאסענער נער אין זיין קאנטעקטען דעם מענטש פון א דענישער (ענגלישער, פראנצויזישער, האלענדישער) קולטור, פארטוישנדיק איינצייטיק זיין אנגעוועיקעט פון דער יידישער געמיינדע און פילע דיק איינצייטיק זינגע האנדלען אין א האטער-ניט איינטיקער טראדיציע, אזוי, דעמאלש, דערמאן נען זיך טייקען די אמעריקאנער יידן, וועלכע קומען צו פארן אין האטערנאפארבאד, וועגן זייער רע ווידעס און באבעס פון פארזאליקע, לעסאנדע אדער פילן, מיט פארגעטנדיק דערביי, אז זיי זינגען אמעריקאנער. פאר זיי איז עס א באטירלעכער צושטאנד: נאך מער וועגן אזעלכע איבער-געשטאנענע פאר מענטשן פון א געמישטן אפשאפט, פארשטעלענדיק דעם, צי פארמאגן זיי א העלפט' אדער א פערטל' יידיש בלוט. דערביי קומט, פארשייט זיך, פאר א אסימילאציע, אבער זי פארשייט זיך אפ' פיל דורעס און ווערט פארמאנדלט אין א גאס, מיט א צווייטער קער באוועגונג, איבער וועלכער יעדער איינער קאן זיך באוועגן מיט אן דער, מיט אן אן אנדער וועג, לויט זיין אנטווען.

אס די קאמפליקאציע אין דער הינטעצייטקער יידישער וועלט געפינען מיר נישט אין א היינערס טייל, אין וועלכן עס פערזאליטעט דער, פאס פאליטישע-שטער צונוגאנג האט זיך פארשריבן אלס געטריי — הייסט עס, גיי אפ אין דער אנדער רער זיטן צי איז אבער בייבאל מעגלעך אן איר דער צונוגאנג אין אנדערע פארשטעלונגען, ווי די גאנצע עטנישע סטאטיסטיק איז געבויט לויט אונזער שטעטישן פרינציפ, ווי ס'איז פאשעט נישט פאר רוינגעווען קיין אים פאר קיין שום, איבערגעגעלעך

ער, צווישנדיק צושטאנדן ווי קעני צו זיין, א ייד אין פיל וויכטיקער צו, פארשריבן' ווי ווי א ייד, איידער וויסן די טראדיציע, גיין אין סיטא גאנצע אדער אין א קולטורגעוועלשאפט, דערנען די שפראכן אדער ליינען יידישע אריסטאקעס, — האט אין אן פרינציפ צוטיילעך פאר מענטשן פון אלע געזאגטעס?

אן דא גיי איך איבער צו מינע ווענטלעכע דערווייטגען ב ווינערן אין זיין דערקלערן די פאקטאן פון אסימילאציע, און אויך פונקטלעכער — פארוואס גיבן אפ סאטוועטע מענטשן די ברייטע נישט צו, פארשריבן' זיך אלס יידן, מיר ביידע פארמאגן נישט קיין שום וויכערע מאסן אנטאן, דאס הייסט אנפארעטע און דער יידישער באפעלקערונג, איז העל אבער רייזיקן אריינאנגן די האטאר, אז א רעאלע סיכע פון אזא ברייטער פאספארט-אסימילאציע איז לאבליכן נישט דאס נייטווייז'ן די יידישע שפראך, קולטור, געשעפטעס און ביפראט נאך נישט די אפגעוועקטע בא די יידן פון די טראדיציעס פון געזאגטע-געמישטע טע הייראטן (ווי ב. ווינער האלט), נאך א פולקס פון באוועגונג איסחאל, א פולקסער קלאר רער וויסן.

אין סאציאלאגישע וועגן פארן באגריפן, סאציאלע פארויסבאוועגונג, דאס הייסט באקומען א גוטע בילדונג, איבער, אמטלעכן וויסן און, אן סאציאלע פרעטישקייט, דאס הייסט ווערטיקלע קייט אין די אייגן פון דער געוועלשאפט פון דעם אדער וועלט צושטאנד, סימפלע, לאנגע די גאנצע געוועלשאפטלעכע דערפארונג פון די לעצטע יאר-צענדליקער האט אונז געלערנט, אז דאס פארשריבן זיך אין פאספארט אלס א העלפט' נישט מיט ס' דער סאציאלער פארויסבאוועגונג, ס' דער סאציאלער פרעטישקייט. פארויסווענדליק פארמירער דעם שטאט פון דערווייטגען און פערוועלעכע ביישפילן, וועל איז בלויז האבן, אז די מאסן שטימען פאר אזא איסיפיר מיט וויערע פאספארטן. 90-95 און ערגעצווייטער פראצענט מענטשן מיט א געמישטן אפשאפט, וועלכע האבן אויס באם באקומען דעם פאספארט נישט קיין אנגע-וועיקעט צו זיין, שפינדעלן אפ נישט קיין צופעליקע פאנאדעריילונג (ווי ס'איז געווען באם נישטוויסן), נאך א פולקס קלארע טענדענץ, א רעאקציע פון קאלעקטיווע דערפארונג, אנגע, בי דער לעצטער צייט איז דאס אקטיווע נישטוויסן געווען אין א געוועלכע מאס איר א רעאקציע פון קאלעקטיווע דערפארונג, ווייל דאס וויסן די יידישע טראדיציע, קולטור, שפראך איז מיט דער סאציאלער פארויסבאוועגונג אן סאציאלער פרעטישקייט אין אונז ווער געוועלשאפט לאבליכן נישט צונויפגעפאלן.

מיין צווייטע קאמפערענט צו ב. ווינערס אר-טיקל איז פארבונדן מיט דער מעלעקעקייט אויס צונויפן פאר אן אנאליז פון די פערספעקטיוו פון דער יידישער אסימילאציע ביישפילן פון אנדערע פעלקער, און דא גייט נישט אין דעם, וואס די יידן זינגען אין א סאך היינטיקן (ווערנטער) אין דער אסימילאציע נישט שטענדיק ענדלעך אן אנדערע פעלקער.

אין געגעבענע פאל איז פאשעט וויער גע-

פערלעך אויסצוגיין צופעליק אדער פארנאנטע
אונטער דער האנט ביישפילן.

צו קאן מען, ברענגענדיק אנטאן וועגן גע-
מישטע הייראטן פון עסטאנער אין באוואוסט, רעדן
וועגן דעם, אז איידא בא דער יידישער באפעלקער-
ונג אין פוסט (דערביי פון דער גאנצער באפעלק-
ערונג) וועלן געמישטע הייראטן זיין און היינט
וואסן און וועלן אין דער פערספעקטיוו וועלן
דערנענטערן צו 90-100 פראצענט! אט די
גאנצע לאגיק איז מער ווי א צווייפלהאפט.
ערשטנס, שטייט ווי די נישט איז קיין שום אנטאן
פאר די יידן, אויסער די ציפערן פארן 1985 יאר
וועגן לעבנסדאז. צווייטנס, נעמט די לאבלעך נישט
אין אכט דעם איינציקן אפשטייג פונעם נאציאנ-
אלן וועלטסבאדאמטן צווישן די יידן, פונעם
ווי בא די עסטאנער, וועלכער וועט וויר, קענטליק,
אפשפילען אין דער דינאמיק פון די געמישטע
הייראטן. דריטנס, האבן א גאנצע ריי סטאטיסטי-
שע פארשונגען שוין באוויזן א געזונטערע ארט
דערוויילעכעס פאר נאציאנאלע הייראטן צווישן יידן
פראגראפאנעל דער טעאריעס מעלדעכער, נישט
מעדיע אין אכט איידא די צאל פון דער יידישער
באפעלקערונג אין אייניקל גרויסע שטעט פון פוסט.

היינט עס, אז דאס פאלק לעבט, אין ביזנאנצן
עס לעבט, ביט עס וויר, פאסט וויר צו צו די
ניינע בארינגונגען פון וויר קענסענז, איז געגע-
בענעם פאל, פאר די סאטעטישע יידן - אלס
צווישן אן אנדערע נאציאנאלער אומרינגלונג. די
סיטאציע איז לאבלעך נישט קיין ניינע, אבער איידא
נישט די אכט פריידיק אפן פאן פון דער גאנ-
צער יידישער געשיכטע, און דער פליצנדיקער
פאר פיל מענטשן וואס פון דער צאל יידישע
קולטורגעוועלשאפט, קליבן, צענטערט אין גרוי-
סע שטעט שפילט אפ גראד די דאזיקע גע-
הערטע באערפעיגיש אין צוגאבלעכע נאציא-
נאלע קאנטאקטן. היינט עס, אז מענטשן באווייזן
די נישט-סאטעטישע פון וויר ערשטער עק-
וויסטע, פילן א גרויסענדיקע צו שאפן א קאמ-
פליצירטע, פילגאנדיקע סיסטעם איבעם נאציא-
נאלן וועלטסבאדאמטן, ענדער צו יענער, אין
וועלכער עס לעבן די אמעריקאנער און מירער
איראפעישע יידן.

דאס וועלכע קאן מען איידא וועגן וועגן דער
רעכטמאטיקעס פון פארגלייבן די סאטעטישע
יידן מיט די קאמאדישע אקראנער. דער איינער-
דיקער אנטערשייד איז אין דעם, וואס די יידן
פארמאגן א צווייטונגאריקע טראדיציע פון עק-
וויסטע אין נישט קיין גרויסע לויט דער צאל גר-
פעס אין דינאמיק, און די קאמאדישע אקרא-
נער וועגן א טייל פון א ווינער, אימיגראנטישע
נאציאנאל, וואס וועלן אין ביז דער לעצטער צייט גע-
ווען געדיכטעט אפ א שנעלער באהערשונג פון
דער פרעסטיזשפולער ענגלישקאמאדישער קולטור.
אבער, איז איידא מיט די קאמאדישע אקראנער
אלץ נישט אויף טרערדיק; אבער דעמאלט וועט שוין
זיין ריכטיקער צו פארגלייבן די סאטעטישע יידן
מיט די קאמאדישע אקראנער יידן. מיט א
פליגלעכער איינפארמאציע וועלן וויר לעבן וואס

מען אט די אלע יארן דעם סאטעטישן ליינער
לאבלעך נישט געבאלדעטעט. און אויב די פארנאנט-
נע ציפערן ריידן וועגן א סטאטיסטישע צער-
אפילע וועגן א געוויסער פארקלענערונג פון דער
צאל יידישע געמישטע פראגנאצן וועלן דער דויער-
(נישט געמערקט אין אכט די אימיגראציע), וועט
אבער קיינער נישט רויקירן אפ דעם סטאט צו
מאכן וועלכע-ניסאט פראגנאצן וועלן דער דויער-
האפטיקייט פון וויר קלינטיקן קעסן. וויר, אבער,
איידא פאר די קאמאדישע אקראנער.

דערפון דרינגט דער נאטירלעכער איבער-
גאנג צו מיר דריטער דערוויילונג ב. ווינער -
אין שייכעס מיט זיין מעטאדיק צו פראגנאצירן די
טעמפן און ענדליכקע טערמינען פון דער ארט
מיליאנע פון ווער יידישער באפעלקערונג אין
פוסט. די דאזיקע מעטאדיק איז נישט איבערציי-
גטוויק, וויבאלד א באווייזן זיך הערליך אפן
פאסטולאט פון אומבאגרינגענע וואס פון
דער צאל געמישטע הייראטן צווישן די יידן (אפן
בישפיל פון די עסטאנער אין פארנאנט), און די
אויסרעכענונגען פון דער שנעלקייט פון דער ארט
מיליאנע אין דריטן און פערטן דאס לאפן ביי-
שפיל פון די קאמאדישע אקראנער) און אפן דער
האפער, אז קיין שום שארפע ענדערונגען אין
דער ערשטער אומבאוויליג פון די סאטעטישע יידן
וועלן פאר דער דאזיקער צייט נישט פארקומען. אין
פאל פון נישט-פאריינגענע ענדערונגען האט
מען אדורכגעגעבן נאך איידא דריטע. דער
סאטאנאל אבער איז, לויט ב. ווינער, אלצייט
איינער: דאס איז מענטשן פון יידישן אפשטאם
וועט זיך צוועקענען צו אנדערע פעלקער (איבער-
הויפט צום רוסישן פאלק).

פיל מענטשן האבן נישט איידא מאל געפרוהט
אויסרעכענען פון פארשידענע זימן, ווען וועט
וועלן מיר, אסאכעלעכע, זיך פארמאנענען אין א
נישט קיין באריינגענדיקע מיטגעהויבט אדער מיר
וועלן איינמאנען פארשיידענע. אין אייניקל לענדער
וואס טאקע אויף פאסירט, לעמאלע, אין פירל, און
טשעכאסלאוואקיע, יוגאסלאוויע, באלאוויע ווינער
געבליבן אפן ארט פון די אפאל בלינעדיק גע-
מינדעט ווייניק סווינער הויפטאנאלער לעטערע
מענטשן. אבער געשען אין עס לאבלעך נישט אין
רעוואלוצאן פון אן אומגעוויינטער אוממיליאנע,
נאר אין רעוואלוצאן פון א דירעקטער איינפאר-
אכט אין די יארן פון דער צווייטער וועלטמיליאנע
דער היינטעריקער עמיגראציע פון דער מערהייט
לענגעלעכענע, פון דער יידן לעצטע יארגענדיק
קער - אין גרונט פון דער ווינער, פאליטיש
עקאנאמיש אקטיווע באפעלקערונג. די היינטצייטי-
קע געשיכטע הייסט נישט פון אומ סצענאר, וועלכע
עס האט איינגעפאלן ב. ווינער, ווען די אסימ-
ליאציע וואל איינפארמאציע א גרויסע יידישע גע-
מינדע.

מיר ווילט זיך לאבלעך נישט איבערשניגן אין
מיין אפטימזם צווייטער דער צוקונפט פון דער
יידישער באפעלקערונג אין פוסט. ביזנאנט אבער
געזאגט אז סאך מער באריינגענעט איינפארמאציע
גען און מער קאמפליצירטע וויסנשאפטלעכע פראג-
נאצן. לאמיר צושייט א פרוה וואס אפצוהאט

מער קינדער. דאס זינען פראבלעמען פון און אינ-
דיווידעלן אויסהאל, וועלכע שפיגלען אפ אין א
פריער געזעלשאפט זינען הינטערקע ווערען.
ווינער באזען מיר איבער איינער דעם אנדערן
אייביקע ארגומענטן. ווידער קערן מיר זיך אום
צו דער דיסקוסיע, וועלכע ס'האט אויפ'ל מאל
זיך געפירט אין דער "ידישער געשיכטע" זינט די
צייטן פון מעגליכעסטער ביז די שטייט פון די
"ידישע אינטעליגענטן, מאסקילים" אין XIX י"ה.
און די הינטערקע דעבאטן אין די ליבעראלע "ידישע
קרייזן" אין די אייראפעישע לענדער און פארא-
מיד זעצן פאר דעם שטריט וועגן אסימילאציע,
וועלכער דויערט יאָרטייזשער, און דאס באטייט,
אן אנדערע פאלק לעבט...

אך דער שטילע פון XXI י"ה, לעבנדיק אין
דיאספאָרע, וועלן אלץ מער מענטשן איבערגיין
פון אן אלטערנאטיווער, פאספאָרעזשענישער
מענטשליכקייט (י"ד - גיט"ד) צו א מער קאמפ-
ליצירטן זעלבסטבאוואוסטן פון בירגער אפ אן
אנטיקלעטער געזעלשאפט, וואָס זינען פאראן
א סאך פאשיסטישע מעגלעכקייטן צו זיין און
פילן זיך אלס י"ד, און דער איינער קאן אים
וויילן פאר זיך און פאר די קינדער א פאָרם פון
אַנטייל אינעם נאציאָנאַלן לעבן; וואָס זינען
פאראן אנערקענטע וועגן צו פארהיטן און איבער-
געבן די נאציאָנאַלע טראדיציעס - שולן און קורסן
פאר קינדער און דערהאקסענע, קולטור-געזעל-
שאפטן, טוריסטישע ריזעס און ענטפלעכע לעק-
ציעס, פולע פרייהייט פונעם רעליגיעזן לעבן,
מאסן-פארייזלונגן און נאציאָנאַלע יאָמטוויזן; וואָס
דער, וואָס איז אדער, קאן זיך אומקערן, ווייל
די טירן זינען גיט פארהאטן און ס'איז דא א
ביישפיל פון יענע, וואָס לעבן מיט א פולווערטיק
נאציאָנאַל לעבן; וואָס לעסאָן, די טאגזעל געזעל-
שאפט אנערקענט די ווערטלעכקייט פון די קולטורן
פון די נאציאָנאַלע מינדערהייטן און די אומער-
לאָמאָרטיקט פון וועלכע-גיסטאז שטערנענע און
וועג פון ווייזר אנטהאלטונג און סאציאלער פאָרויס-
באוועגונג פון אירע בירגער היינט נאציאָנאַלן
סימלען...

דאס וועט זיין א לאזסונג גייע, גיט באקאנטע
אונז אים געזעלשאפט אין איר שטייט אונז
פאר צו געפירען אונדזער פאָרם, קעגן פאָרזעצן די
שטרייטן וועגן אונדזער צוקונפט אין XXI י"ה
המדינה ווייל ביז מיר שטייטן דערווייט, לעבט
אונדזער פאלק!

אפן סמאך פון א זיכערער סאציאליסטישער אינ-
פאָרשאפט, וועלכער טייל פון דער "ידישער בא-
פעלקערונג פארבינדט איר צוקונפט מיט עמינאר-
ציע, און וועלכער - מיטן לעבן און פסטר אלס
נאציאָנאַלע מינדערהייט. לאמיר באקומען יעדעס
וועגן דער איצטיקער פאנאדעריטינג פון גרע-
מישטע הייראטן און וועגן דער דינאמיק פונעם
אייסהאל פון דער נאציאָנאַליסטישע אין געמישטע
מישפאכעס. לאמיר אטאליזירן, וואָס וואָס צו
באקומען די "ידישע באפעלקערונג אין פסטר פון
די גרע נאציאָנאַלע סטרוקטורן - "ידישע קולטור-
געזעלשאפטן, קלובן, צענטערס אדא. לאמיר זיך
פאָרשטעלן, וואָסוי קאָנען זיך אָפּשפילען אין דער
פארשטאָרונג פונעם זעלבסטבאוואוסטן די זיך
געשאפנע מעגלעכקייטן צו מער ענגע פארביי-
וועגן מיט "ישראל, מיט די ידישע געמיינדעס
אין פאראן און אין די לענדער פון מדינת-איראקע,
וועלכע זינען אומי צוצויערטיק פאר דער וועלט,
וואָס קלעבט אים" נאציאָנאַלן זעלבסטבאוואוסט
זיין. לאמיר זיך אויך צוהערן צום טאנצן קרייז
נאציאָנאַלע דעבאטן אין אונדזער לאנד און פרווון
דערווייטן זיך די מיינונג פון מענטשן וועגן דער
מעגלעכקייט פון א ווערטפול לעבן אלס עמינאר-
און קולטורעלע מינדערהייט אין די קומענדיקע
באזינגונגן פון א דעמאקראטישער מערב.

אָס דעמאלט, אפן סמאך פון א ברייטן קרייז
אָנאבן, וועלן מיר טאקע פרווון פארשטעלן זיך
מאָדעל פון אונדזער קולטורעלע עקזיסטענץ.
דאָס מערסט וועט זיין - עטלעכע מאָדעלן מיט
פאשיסטישע טעמען פון עמינארציע, אסימילאציע,
מיט ציגערס פון שטערבלעכקייט און געבורט
קריס. דאָס הייסט, מיר אַרבעטן ווי פראַנסעסיע
נעלע פראַנגואַיסטן אין א טוטן היסטאָריעלעכע
נייאָ. און מיר וועלן גלייך זיין גרייט צו דעם, אז
אונדזערע מאָדעלן וועלן זיך גיט באַרעכטיקן אין
דער אָדער אונדזער זיט, ווייל וואָס לעבן אין
טאָדי קאָמפליצירטער פון א באליבטער מאָדעל-
וועג.

וואָס וועט אָבער זאָלן מיר דערווייט פאָרן מיט
דער אסימילאציע - פּרעגט זיך. דער ענטפער
איז - אומפונעם זי ווי אן אַבערטיילונג פראַצעס,
וואָס קומט פאָר אין א באליבטער אנטהאלטער
געזעלשאפט און גיט אַריינפאלן אין א פאָרם, מיט
קין שום רופן אָדער טויעריקע פראַגמאַנטן וועלן
מיר גיט אָפּשטעלן געמישטע הייראטן, פונקט ווי
מיר וועלן גיט צווינגען די "יידן, ווי זאָלן געבוירן

עטלעכע אפיקאָרסישע געדאנקען

ס'איז שוין גיט די שפראך, וואָס וואנדערט
פון כיסלאוויטש קיין ליבאוויטש...
איציק פפער. „ידיש“

טכניש-האמייסן — דאָס וואָרט איז לעצטנס געוואָרן טיפיש פאר די פובליקאציעס, געווייזט
מעט דעם יידישן קולטור־לעבן אין פסט. צי איז דאָס א פאסיקע דעפיניציע פאר דעם, וואָס עס
קומט פאר אינדערעמעסן אין די יידישע קולטור־געזעלשאפטן, קלובן אדג? צום באווייזן — יא,
לעבן־האפאכעס אין א געוויסער מאָס. איך האָב, צום באווייזן, ווייל די נייטיקע שפערען אר
בעט צו באווייזן די פראגע: וואָס איז אזוינס יידישע קולטור אין ראט? ס'פארבאנד
מיט פרוהן ווידער אומצושטעלן דעם ביזנעס־מאדעל.

מע קאן היינט קאנסטאטירן, אז קיין איין ריכטונג — גיט די „ידישקייט“ גיט די „אזווייז“
סיסטעם, גיט די „רוסיסטעם“, גיט אבערע שטענדיגע פונעם היינטיקן יידישן קולטור־געזעלשאפט
לעבן ספעקטער — האָבן נאך גיט פארגעלייגט קיין רעאלע, קאנסטרוקטיווע פראגראם (אדער קאן
צעפצט, וואווי צו פארהיטן און אנטוויקלען די טאציאנאלע קולטור אין דעם צווייטן גייט דער
גרייס יידישן ייִשען אויסער „ישראל, ס'מאכט ויך איבער איחואן קיינאָס פאבליקאציעס: די
„רוסיסטעם“ ציען צו אן אומבאגרייפלעכן ציל פון עפעס א רוסיש-פאראייקער יידישער קולטור; די
„אזווייזסטעם“ האלטן פאר מעגלעך קולטור־ווייזן אין ראטנפארבאנד די „ידישקייט“ קולטור־טראדי
ציע, גיט געקוקט אף דעם, וואָס אזא עקספערימענט האָט, דאכט ויך, קיינמאל גיט געגעבן קיין
פאזיטיווע רעזולטאטן אין אבערע, „גאָלדעס־לענדע“, און, לעצטנס, די „ידישקייט“ — דאָס הייסט,
מיר — בוקסעווען אין דער דערמאנטער, טכניש-האמייסן־קייט, שטענדיק אָפּטמאל רעקולטיר
ווייזן די האנטעס, וועלכע ווערן פארמולירט געווארן אין די 20ער — 30ער יארן און האָבן גיט
באווייזן צו ארויסווייזן ווי ס'הער צו ווין א ווידענדיקע לעבנס־פערקייט.

צי דאָרף אונדז כידעשן אזא קאנצען איך מיינ, אז גיט די קאנצעפציעס דאָרף דאך עמ"ע
צער פאנאדער־ארבעט. עמ"ע צער מוז דאך, לעמאל, אויסקלארן די גייע פונקציעס פון
די יידישע שפראך, שאפן א גייע מאָדעל פון יידישער ביזנעס, פארגלייגן אָפּטימאלע פארמען פאר
דער אופקלערענישע און מאסדארבעט. אבער פונדאנען וועלן ויך נעמען אס די, עמעצערס, אויב
ס'אונדז עקזיסטירט גיט פראקטיש אזא באגריף ווי „יידישע היסטאריע“: די געצייגטע יענדישן
עטוואַלסטן פארנעמען ויך מיט אועלכע פראבלעמען, אלס קלאל, אף געוועלשעפולעכע יעטיוועס.
ל'מיר אָבער ויך פארשטעלן, אז איך סטארע ויך פארקאמפליצירן די אומפאנגע, באוונדערס,
ווען יעדערער זעט אין פילע דעם צושטאנד פון דער עקאָנאָמיק אין אונדזער לאנד, גיט געקוקט
אף דער שטעק פון געלערנטע קייכעס. איך עפערע טאקע גענוג צו האָבן עטלעכע יעטיוועס קעגן
צווישן די קלאס־טערע, און וי וועלן, הייסט עס, ווערן דעם ריכטיקן וועג צו דער יידישער קולטור־
פראַספעריט.

וואָ ווין אזוי. וואָ די לאנד דערווארטע קולטור־פראַגראם קומען צו אונדז, ווי א קאלמעווא
סער, דאָנגאן אן אינגעלעכעלעכער פארשטאנדענונג. אָבער אפילע אויב אזוי, דאָרף דאך עמ"ע
צער אויספילן די דאָזיקע פארבאטשטומענע? און אויספילן טאקע פראַפּעסיאָנעל, קעדי גיט אָפּ

שטיסן פון זיך, ניט דיסקרדיטירן די עצעס אידי"ן פון שאפן א סטאבלע קולטור-טראדיציע אינעם טוהו-וואוהו פון די איצטיקע, קולטורעלע האנטשלאכטן. הייסט עס, אז אן די פראפעסיאנעלע קייכעס וועלן מיר זיך אויך אדער אנדערש ניט באגיין.

איטלעכס קינד מוז דאך א נאמען האבן.
ידיש שפריכווארט

מייקער פארייניקן פראפעסיאנעלע קייכעס, וועלכע ארבעטן (אדער זיין ארבעטן) אין דער יידישער קולטור, רעדט מען שוין פון לאנג. א סאך אועלכע אומפון אן אפילע פאדערונגען האט באקומען אויך די רעדאקציע פון „סאָוועטיש היימלאנד“ — דער פראקטיש איינציקער גאזיס פון דער יידישער פראפעסיאנעלער קולטור, אין די ברענער פון וועלכן ס'האבן זיך אפגעשניגלט אלע דערגרייכונגען און סטירעס פון די 60ער — 80ער יארן. וועגן דער איצטיקער מאנאטעטיקער ראליע פון „סאָוועטיש היימלאנד“ וואָן איידעם פאָלגנדיקע אַביעקטיווע פאקטן: (א) ניט געקוקט אָף דער אַפּעלעבונג פון דער יידישער קולטור-טעטיקייט, איז אינעם האַנד ניט געשאפן געוואָרן קיין אנדערער פּולווערטיקער פראַפּעסיאָנעלער צענטער, פארקערט — (ב) פראקטיש ארבעטן אלע פרישע קייכעס, וועלכע זינען לעצטנס געקומען אין דער יידישער קולטור, אויך אדער אנדערש צוזאמען מיטן זשורנאַל.

אזויארום, קאן די סוויזע פון „סאָוועטיש היימלאנד“ מיט רעכט זינען אלס צענטער, אירם וועלכן ס'איז קעדי פארייניקן די שעפערשע קייכעס פון דער יידישער קולטור. אזאדע, ס'איז קעדי, אייב אַנזאמלען עטלעכע פרינציפיעלע באדינונגען.

ערשטנס, דארף די פארייניקונג פון פראפעסיאנעלע קייכעס זיין געשאפן אף שטרענג דעמאָ-קראטישע יעסודים. דאס הייסט, אָן די מידעס פון דער „רעאלער“ דעמאָקראטיע — דער קאפּירייט נער איידלגעפּיטשקעטער דאמע, וועלכע איז פאר צענדליקער יארן צוגעוויזן געווארן אנערקענען בלויז א פארפלאנירטע איינמוטיקייט און אַפּשאַצן א באליביקע קעגנזיכריקונג אלס עפעס צווישן טיפּשעס און קאָנטריבוציאַניזע.

צווייטנס, טאָר ניט אאז פארייניקונג זיין געגרינדעט אָן א דעלעגירטער פארשטייערשאפט פון די יידישע רעפּובליקאנישע און שטאַטאַרגאניזאציעס. אנדערש קאן אזא פארייניקונג גלייך בלייבן אינאָלירט און פון אירע ערשטע טריט ניט ארויסגיין פון די אייגענע דאלעאמעס.

Победа, победа! «Фауста» царь
пропустил, кроме двух стихов...

Александр Пушкин¹

אין אַקטאַבער פאַריקס יאָר איז געשאפן געוואָרן אַן אלמאראנדישע געזעלשאפט פון יידישער קולטור און ליטעראטור, אלס גרינדער פון וועלכער ס'זינען אָפּיציעל אַריסגעטראָטן די רעדאקציעס פון „סאָוועטיש היימלאנד“ און פונעם „בייאידזשאנער טען“, צוזאמען מיט זעקס אַרטיקלע קולטור-ארגאניזאציעס, דעם שרייבערפאריין פון פּסט און דעם קולטור-פאנג פון פּסט. אייניקע מיינע באווייזן און קאָלעגן האָבן ערשט דער דאָזיקער געשעעניש מיר געזאָגט מיט זאָג און מיט האָפענונג: דער איקער — מיר האָבן סאָפּאָלאַאי געשאפן דאָס, וואָס מע דארף. גיב נאָר א קוק, וואָס עס טוט זיך אין די שוין פונקציאָנירנדיקע אַרטיקלע יידישע געזעלשאפטן... יא, מיר האָבן ניט ווייניק מוסטערן (און ניט בלויז אין דער יידישער קולטור-טעטיקייט), ווען עפעס א צופעליקער פארשוין ווערט פלוצעם א קלאסטער, אדער אפילע א קולטור-לידער. און די עצעס טוען פון דער קולטור בלייבן, ווי מיט צען צוזאנציק יאָר צוריק, „קיין“-דיסידענט, דערשענענדיק דיק איצט ניט מאו וועגן די אנטפלעקונגען פונעם אָפּיצאַן, ווי וועגן דער שווינדלעריי פון די נייע לידערס. אלץ אָבער — שטילערהיים, אריבערדרייט אין אירע ארין. איז עפּשען טאקע איבער אַט דער „באַשיינדקייט“ זינען די פראַפּעסיאָנעלע קייכעס אַפּטמאַל געבליבן אין א ויס פון די אקטיווע באמונונגען?

¹ גיצאכא, גיצאכא! „פאוסט“ האָט דער קייסער דורכגעלאָזט. אכּוץ צוויי פערוין... (אלעקסאנדער פּושקין. פון זיין ברוי צו מ. פאָגאָדינען פארן 31 אויגוסט 1827).

כאראקטעריש, אז אין די אויסלענדישע יידישע צייטונגען און ווערן די געשעענישן אין ראטנפארבאנד אָפגעשפּיגלט נישט בלויז דורך געוויינלעכע כראָניקאלע מיטטיילונגען. די אויסגאבעס זיינען אָנגעפאקעוועט מיט מיינונגען און איינדרוקן פון אמעריקאנער, ייִסראָעלידיקע און אייראָפּעיִשע ייִדישע פּער־מענטשן. אין דער וועלכער צייט האָט דער ייִד (איך דערמאָן שוין נישט דעם רוסיש־שפּראַכיקן ליינער) גאָר פּראַקטיש נישט געהערט דאָס קאל פון דער איינלענדישער ייִדישער שפּערישער סחייוע. ס'פארגאנגענע ויך א כּשאר, אז דאָס לעבן האָט, קעגן אנטאן טשעכאָוס איינציע, אויסגעקוועטשט פון אונדזער קולטור־סחייוע נישט בלויז די שקלאפּערי, נאָר אויך א היפּשן טראָפּן קעמפּערישקייט. און קעזי צעשטערן די פּילצאליקע באַרען ארום דער ייִדישער קולטור, דאָרף מען דאָר קעמפּן!

דעריבער האלט איך, אז די צייט פאר, היימישע גאָנקור־קריזלעך פון מיטדענקער אין, צום באַדויערן, נאָך נישט אָנגעקומען. איצט איז די צייט פאר רעפּרעזענטאטיווע געוועזענעלעכע אינסטיטוציעס, אין וועלכע סיחעט ויך אלס רעזולטאט פון פּילצאליקע, רונדע טישן, מאָפּאָלעסאָן אויס־שפּרייטן דער איינציקער ריכטיקער וועג איבערן אָפּגרינגט צווישן דעם „שטיין“ עקסטרעם דאָר און דער נײַער „קאפּיריווער“, נאָפּאָטיש־אמפּשטאָרעדיקער גענעראציע.

און אויב דעם אָפּגרינגט האָבן די קולטור־צעשמעטענדיקע קריכעס געשאפּן גיך, מיטן מענטש פון אפּרייטן, פאָדערט די רעקולטוראציע גאָר אן אנדער צוואַנג. געלייגט אין גאָס — טיילחין! אין דער באַדן צוגעגרייט געוואָרן דאָנאט דער סחייוע פון „סאָדעטיש היימלאנד“. אנדערש וואָלט שוין עפּפער גרינגער געווען אפּמאָקן די לעוואָנע.

יעזשעגאָדניק—1989, נומ. 5

ס'איז דערשינען דער מינמסטער באַנד פונעם יאָרבוך „Год за годом“ אין וועלכן עס דרוקן זיך, ווי געוויינלעך, די בעסטע מאטעריאלן פון „סאָדעטיש היימלאנד“ אין דער רוסישער איבערזעצונג.

דאָס מאָל וועט דער ליינער ויך באקאנען מיט צוויי ראָמאנען: שאַ לעם אליינעם „דער בלוטיקער שפּאס“ און דעם סאָוועטישן ייִדישן שרײַטער בער יוסיטש ראבינס. אין יענעם יאָר, וועגן דער געשיכטע פון שאַלעם אליינעם ראָמאן דערציילט כאַים בייִדער.

די אויסלענדישע ייִדישע ליטעראטור ווערט פאָרגעשטעלט מיט דער ציילונגען פונעם לארעאט פון דער גאָבעל־פּרעמיע ייִצחקאָ באשעוויס־זינגער (פּשאַ).

מיכאָל פעלזענבאָומס און גענאדי עסטרייכס דערציילונגען באקאנען דעם ליינער מיט דער שאפּונג פונעם יוגן דאָר ייִדישע סאָוועטישע שרײַבער.

ייִדישע מאָטייון — אויז הייסט דער אָפּטייל, אין וועלכן עס זינגען צונויפּגעקליבן לידער אף ייִדישער טעמאטיק פון די רוסישע דיכטער יעזר געני יעושווענקאָ און באָריס סלוצקי און פונעם אוקראַינישן פּאָעט דמיט ראָ פאָויליטשקאָ.

ייִסראָעל קאָוועלמאנס ארטיקל דערציילט וועגן דעם קינסטלער לעאָניד פאסטערנאק, וועמענס שאפּונג איז געווען פארבונדן מיט דער ייִדישער טעמאטיק.

אין ווערגעליס טרעט ארויס מיט זיין עסיי „פּראָגנאָז אפּן XXI יאָר הונדערט“, געוויינעט די הינטענטיקע פּראָבלעמען פון דער ייִדישער ליטעראטור און קולטור.

דעם זאמלבוך שליסט א פראגמענט וועגן אנטיסעמיטיזם — פון וואסילי גראַסמאנס ראָמאן „דאָס לעבן און דער גוירל“.

יאנקעו שטערנבערג

זי רעדן היינט צו אונדז

דער קינסטלער:

פארשטויסענער, צי עלנטער,
וואס ביסט פון מענטשן נאָענטע באפֿליקט,
זי מויכל מיר, פארגיב,
וואס כ'בין מיט פריינט אומצאָליקע געבונדן און געקניפט,
און ויס מין נאָמען איז אַז זייער ליפּ.
זי מויכל מיר, איך בעס זיך, נאָר אויך ווייס:
קימאט אין אלע טעג
איז דאָ אַ שאַ, ווען איך בא מיר, דעם ליבלינג, פרעג:
צי קענען זיך — נישט זי, די נישט פארגינעדישע פיינט,
נאָר דינע גאָר-נאָר גוטע, טרייע פריינט
אפילע? און ענטפערן איך ענטפער: נין!
וויי, אייגנטלעך, דער שפּיגל פונעם מענטשן —
דאָס איז ער אליין,
ווען אויג אַז אויג ער איז מיט זיך.
אַט פרוז דערמאָן זיך, טו אַ קלער,
זי זיך קומט אויס צו ווייזן יעדן, יעדן,
נאָר אַס דאָס געזיכט,
וואס אים פארשטענדלעכער איז מער,
צי גינציקער.
דאָס איבעריקע בלייבט פארוויקן, בלייבט אַ סאָד, ווי אפֿן האַרץ אַ שטיין,
וואס לעבט און שטארבט מיט אונדז אין אייגענעם געביין.

פארשטויסענער, אַ, ברודער עלנטער,
וואס ביסט פון מענטשן נאָענטע באפֿליקט.

זי מויכל מיר, פארגיב!
וואס כ'בין מיט פריינט אומצאָליקע געבונדן דאָך, געקניפט.

פונעם העפט „נישט געדווקטע לידער“

דער טראוומירטער:

אזאדע און אזאדע איז עס טראומ,
 וויל פון פאכדאנעס בין איך פרי.
 די צייט ראסיסטישע,

די הינטיקע,

די בלוטיקע —

איך בין מעקאזן.

מע דארף גיט ציילן זיך אין מיר מיט בליי.

יעדן קלאנג און שפּאַך

איך האָר

און ווער פון אים געטראָפן טיף אין הארצן באלד.

פון יעדן אַיך אין העלן טאָג אַקעגנממענדיקן בליי,

אין וועלכן ס'הייבט אפילו לויטער גליי,

מיד קאן באפאלן טויט־שרעק, ווי אין וואלד.

כאַטש, כאטש באַלידע, איך געפֿין זיך גיט אין א טאקאנע־אַרט,
 עס פילט מין בלוט, אז איך קאן ווערן דער אַביעקט פון מאַרד.

אזאדע און אזאדע איז עס טראומ,

וויל פון פאכדאנעס בין איך פרי.

די צייט ראסיסטישע,

די הינטיקע,

די בלוטיקע —

איך בין מעקאזן.

מע דארף גיט ציילן זיך אין מיר מיט בליי.

מע קאן מיר אויכעט טייטן מיט א וואָרט.

די באליידיקטע פרוי:

...און צום סוף כ'חיל זאָגן דיר, מין. 'וויסע' שיינער',

האַט ביז איצט געזאָגט דיר נאָך האָט קיינער —

זאָגן אלץ און גלייך דיר אין געזיכט:

כ'וועל מין פונצטערניש ביטן אף דיין ליכט.

אויך גיט מ'לעב שווערע זינד אף דינע טאטן פרומע,

גיט דיין צאדיק־שליאך אף מ'לעב וועגן קרומע.

גין און גין איך וועל גיט ביטן מ'לעב לידן אף דיין פרייד,

גיט דאָס וילכער פון מין שוויגן אפן גאָלד פון דינע רייד.

ווי אויך, גאט באהיט, אף זיך אליין מין אַפּטן צאָרן —

אף דיין גיחוץ מיט די האַפּערדיקע שפּאַרן.

ס'קומט מיר אויך גיט קיינמאל אפן זין צו טוישן

דינע מיט האַנאַע שמיכלענדיקע כאַכמע — בלומען — פילע קוישן -

אפן ווילדן גראָו פון מ'לעב טריבע באַרישקייטן,

און איך טו זיך אויך גיט, ווי מיר, גרייטן

איבערפארבן מין אומחיסן — דאָרן אף דיין בוים פון וויסן.

און דער איקער: גיט פאַרגלייכן מין פאַראט מיט דיין געוויסן

קעגן האָט זשע אַט דער גאַנצער מאַגאַלאַג? —

איך וועל דיר זאָגן:

הונדערט מאל מיר שווערער נאָך

דעם ציילעם פון דיין ליבע טראָגן.

דער אויסגווארצלטער:

אף וואס וועל איך אָנשפארן מיר
(אכזב אף די שטאלצן פון זיך ביטער עלטערן),
ווען וויסן כ'וועל, ווא איך פארזאמל זיך
צו מינע עלטערן?
קין פיצל גלויבן ניט און ניט אומגלויבן.
(אזוי אָן ליכט באנאכט עס גלעזן שויבן).
ניט מיט'ס ראַם, ניט קיין מיט'ס סיוויים,
ניט קינדער, ניט קיין פריינט, ניט קרויוויים.
ניט פאלק און ניט אפילע איך קיין איידע,
נאר עפשער איז אָס דאָס גראַד מיין אקיידיע.
אין הינטיקן יאָרהונדערט — פראַסטיקאלטן, פראַסטיק-הארבן —
אל אדמאס נייכער... טאקעס לעבן, נאקעס שטארבן.

דער כעלעמער כאקרען:

צי בין איך דען א צאדיק?
אזאדע און אזאדע ניט.
צי בין איך דען א ראשע?
דערקף עס ענטפערט מיין געמיט.
ווי יענער גוטער-ייד:
מיטמאס. מיטמאס. מיטמאס.
איז ווי ווע מעגן מיר, די זינדיקע,
מיט אונדזער רישע-סלאם
אין הארץ און אין די אויגן
גאטס שיינע וועלט פאסמאקעווען און וויגן?
דערקף עס ענטפערט מיין געמיט,
ווי יענער גוטער-ייד:
אזוי נאך — האבן מיר א רעכט צו קלערן —
קאן יעדער נאך פון אונז
א ריש לאַקיש: עפשער ווערן...

דער ניהיליסט:

און, מעגלעך, קעדיי מע וואָל עפעס פארשטיין,
איז דאָרף מען ניט וויסן אפילע
ווי "א" מיט א קאמפּעץ ווערט "א",
גלייך קיינמאל מע האָט ניט געזען גאר קיין אָס.
זיין נידעריקער דאָרף מען פון נידעריק גראַד,
אי זיין, אי ניט זיין —
באגלייך מיטן צוימעס דעם זעענדיק-בלינדן —
און צוגעגרייט — נאָכן פארשווינדן —
צו פאלן אין שוים פונעם געטלעכן "ניין",
וואָס ניט נאָר ניט ווייניקער,
נייכערס איך שטראליקער איז פונעם מענטשלעכן "א"...

¹ אקיידיע [עקדה] — בינדונג, שניטער, צו וועלכן אורזאָהאָם האָט געפירט ייִצחאָק.

² אל אדמאס נייכער [על אדמת נכר] — אין דער פרעמד.

³ לויט א לעגענדע איז דער דערמאָנטער אינעם סאלמוד בעלערנשטער ריש לאַקיש געווען א גאזעלן
אין דער יוגנט.

דער מארשאליק:

מין כאוואס דאאס: פרעגסט בא מיר, מין האר?
עס הערט אונדז קינער ניט גיטא קיין לאך אין דאך?
כריין איך שפאס, מין חוילגעבירענער, איך לאך.
מין אוודע, מאיעסטעט, אלץ זאגן גלייך דיר אין געזיכט.
אט דאס איז דאך מין ביטערדיגער פאך,
מין ברויט און טויט, מין קונסט און קונץ.
טא הער און קינעם גיט דערצייל:
יעדער טאג שפילט אפ מיט אונדז
די אלטע מעכיראס-יויסעף-שפיל, נאך בלויז דעם ערשטן טייל.
מע ווארפט אונדז אייך אין גרוב אי אומגעריכט,
אי אומגעריכט,
מע מיט אונדז טאן פארקויפן אייך פאר קנעכט,
און —
אויסלייזן לייזט מען אונדז גיט אויס.
פאר אונדזער פויסער כאלעם זיין —
אונדז מאכט מען שוין גיט גרויס.
דאס האט געטראפן בלויז
מיט יויסעפן, און אויס

¹ כאוואס דאאס — [חות-ידעת] — א מיינונג.

² מעכיראס-יויסעף [מכירת-יוסף] — לויט דער ביבלישער לעגענדע, האבן די ברידער [דעם אורפאטער יאנקעווס זיין] פארקויפט יויסעפן [יויסעף-האצאדיק] פאר א קנעכט: דער סיושעט פון דער דאזיקער לעגענדע איז באארבעט געווארן אין א פאלקס-פיעסע „מעכיראס-יויסעף“.

קראַניק

יידישע קולטור-געזעלשאפט אין בערסאָן

טור, — האָט געזאָגט אין זײַן אַרױסטרעטונג דער
דיכטער אַווראַם קאַצעוו.
דער אָונט האָט זיך פאַרענדיקט מיט א קאַנצערט
פונעם אַרטיקן יודישן פּאָלקלאָר-קאַלעקטיוו, וועלכער
טראָגט דער נאָמען „לאַמיר אלע אינגינעס“.

ס ע מ י אָן נ י ש ט א ד ס

די גרינדונגס-קאָנסערענץ איז דורכגעגאָן אין זאל
פונעם כערסאָנער ליאלקע-סעאַטער, וווּ עס האָבן זיך
פאַרזאַמלט צוויי הונדערט ליבהאַבער פון יידישער
קולטור. „די נמע געזעלשאפט שטעלט פאַר זיך אן
אופגאַבע צו שאַפן אין דער שטאָט נייטיקע באדינג-
ונגען פאַר אַנטוויקלען די יידישע נאַציאָנאַלע קול-“

לימודים פון יידיש

לעכע מיטארבעטער פון געגנטלעכן און ראיאנישן בילדונג־אפטיילונגען, לערער, סארוואלטונג־מיטגלידער פון דער יידישער קולטור־געזעלשאפט, סאָר־שטייער פון דער פרעסע.

עס זײַנען אויך געפֿענט געוואָרן קלאַסן פֿון דער־לערנען ייִדיש פֿאַר שילער פֿון די אַרטיקע מיטלשולן, אין וועלכע עס האָבן זיך פֿאַרשײַבן פֿיל קינדער. כּוֹך דעם, זײַנען אַרגאַניזירט געוואָרן באַם קול־טור־הויז פֿאַר עסעטישער דערצײַונג רעגולערע אָונטלעכע קורסן פֿון דערלערנען ייִדיש פֿאַר דער־וואַקסענע מענטשן.

אין טשערנאוויץ אין לויט דער אינצזאטיוו פון דער אַרטיקער געזעלשאפט פֿאַר ייִדישער קולטור אפֿן גאַמען פֿון עלײַזער שטיינבאַרג געפֿענט געוואָרן אַ פֿאַקולטאַטיוו אָף צו דערלערנען די ייִדישע שפּראַך. דער געגנטלעכער בילדונגס־אַפֿטייל האָט באַ־זאָרגט דעם פֿאַקולטאַטיוו מיט 80 בײַכער — „זעלבסט־לערער פֿון ייִדיש“, דער ערשטער לימעד אין פֿאַר־געקומען אין איינער פֿון די אָנגעזעענסטע שולן אין שטאָט, אין דער מיטלשול נומער 1. אים האָט דורכ־געפֿירט יוסעף בורג.

אפֿן ערשטן לימעד זײַנען בייגעווען פֿאַראַנטוואָרט־

קאָנצערטן פֿון דער דײַטשישער זינגערן קריסטא מיהם

אַ טייל לידער האָבן די צוהערער געזונגען צוזאַ־מען מיט איר.

דער אוילעם האָט באַלוינט די זינגערן מיט פֿיל לעבעדיקע בלומען און אפֿלאַדיסמענטן. אַ באַזונדערן דערפֿאַלג האָבן געהאַט די לידער „לילינעק, מין פֿייגעלע“, „אַפֿן פֿריפֿעטשעק ברענט אַ פֿיפֿערל“, „ס׳האַט דער חײַנט געפֿאַטשט, געשמײַט“, ווי אויך צוויי לידער פֿון זעליק בערדיטשעווער.

סימבאסטורע האָט די ייִדישע קולטור־געזעלשאפט אַרגאַניזירט אַן אָונט אין קולטור־הויז „אוטאָגראַף“. באַשיינט דעם יאָמטעו האָט ווידער קריסטא מיהם.

כ א ם ר א ז ע נ ט א ל

לויט דער אינלאדונג פון דער טשערנאוויצער געזעלשאפט פֿאַר ייִדישער קולטור האָט די באַרימטע זינגערן פֿון דער דײַטשישער דעמאָקראַטישער רע־פּובליק קריסטא מיהם געגעבן צוויי קאָנצערטן אין היגן קולטור־הויז פֿאַר עסעטישער פּראָפּאַגאַנדע. איר רייכער רעפֿערטואַר אין באַשטאַנען פֿון פֿיל אוי־טאָרישע שאַפֿונגען, ווי אויך פֿאַלקסלידער אָף ייִדיש און איוריט.

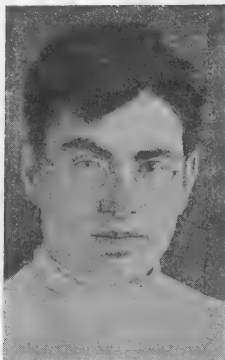
אין זמן אַרייַנפֿיר־וואָרט האָט דער שרטיבער יוסעף בורג דערצײַלט שטריכן פֿון דער פֿאַגראַפֿיע און שעפֿערישער טעטיקייט פֿון דער זינגערן.

קריסטא מיהם האָט אויסגעפֿילט די לידער אָף אַ הויכן קינסטלערישן ניוואָ. עכט פּראָפּעסאַנעל, מיט אַ מעכטידיקער שטייט און אַרטיסטיזם. זי איז אין סאָועטנפֿאַרבאַנד דאָס ערשטע מאָל.

דאס לעבן און שאפונג פון די יידישע סאָוועטישע שריפטשטעלער- קארבאָנעס פונעם סאָאלין-טעדאָר

ארן וואָלאָברניסקי

(1937 — 1900)

י' מעשער פון זיין לעבן האָט ארן וואָלאָברניסקי באוויזן ארויסצוגעבן בלויז איין ביכל — „די היסטאָרישע לערע פון קארל מאַרקס“ — א פאָפולערן עטיוד, וועלכן ס'האָט אין 1934 ארויסגעלאָזט דער אינסטיטוט פאר יידישער פראַלעטאָרישער קולטור בא דער וויסרוסישער וויסנשאַפֿט־אקאדעמיע. נאָך אונטער איין בוך איז געשטאנען וואָלאָברניסקים באַמען — „יידן אין רוסיא“ (1929), אַבער שוין אלס רעדאקטאָר (צוזאמען מיט היילעל אלעקסאנדראָוו). דאָס באַטייט אַבער נישט, אז א. וואָלאָברניסקי איז נישט געווען שפּעצערש אַקטיוו. אין דער צווייטער העלפט פון די דרייסיקער יאָרן איז ער געווען אַן אויסגערעכט אין דער יידישער ליטעראַטור אין קולטור־סווייזע, צו זיין האַרסט פלעג מען זיך צוהערן, זיין מיינונג איז געווען באַ אַלעמען וואָגן. אָנהייבנדיק פונעם 1928 איז ער צוזאמען מיט אייזיק באַריק, שמועל אַנדרסקין, עליע אַשע ראַזיטש, באַצקל דובעצאָן און אנדערע אָנגעזעענע יידישע וואַרט־מאַכערס געווען אַ מיטגליד פון דער רעדאַקציע פונעם מינסקער ליטעראַריש־קריטיק־רייזש און פאַליטיש־וויסנשאַפֿטלעכן זשורנאַל „שטערן“. כּוץ דעם, האָט ער מיטגעאַרבעט

אין אינסטיטוט פאר יידישער פראַלעטאָרישער קולטור בא דער וויסרוסישער וויסנשאַפֿט־אקאדעמיע. אין 1934, ווען עס האָט זיך געגרייט אַן אַלוקראַנישע יידישע שפראַך־באַראַטונג, איז וועלכער ס'האָבן זיך באַטייליקט די אָנגעזעענסטע לינגוויסטן פונעם לאַנד, איז א. וואָלאָברניסקי אַרויסגעטראָסן צוערשט אין דער מינסקער ציטונג „אַקטאַבער“, דערנאָך אין דער „לינגוויסטישער זאַמלונג“ (נומ. 2 פארן 1934), אַפּוואַרפנדיק די טרויעריק באוויסטע אין יענער צייט פאַסטלאַטען וועגן דער פארשטאַרקונג פונעם קלאַסן־קאָמף אין

אז ער איז געבוירן געווארן אין מינסק אין אן אריבער-מישפאכע, א שטיקל צום געזעץ א הער ברעזשער פרייהאנדלערער, דערנאך א דערער און 'ידישע שולן און אין דעם מינסקער פעדעראל גיטל שטעכעליס. זינע אריטקלעך האבן גאנץ אפט ווילן געדורכט אין די מאסקווער אריסנאבעס, דער 'מעס', 'יונגוואלד', אין דער מינסקער ציטונג 'קאסיאבער' און אינעם ווערואלד, שטערן. ער האט איבערגעזעצט אן אריסנאבעצן געגרייט זיין נאכריכט, וועלכע שטעכט פון דער רוסלענדישער קאמוניסטישער פארטיי, וואס אין דערשינען אין מינסק אין 1924. צוואנצן מיט ה. מיזל האט ער איבערגעזעצט ס. איינזאפטס, די וואסנאשטישע און אפאליטישע באצוגענגען (דערשינען אין 1936), אויך אפאנאגאלינענע וועגן. אן אפאליטיסטיש אריבערן זינען פאראן זייער ווייניק, וואס זינען געווארן איבער בילדאגראפישע אויסנאבעס פון דער ריכטיקער יארן און גיבן גאר א קנאפע פארשטעלונג וועגן זיין צושטייער אין דער 'ידישער שטערן'.

דעם מעמאר? אל-אפטייל פירט כא?ם ביידער

אונדזערע לייענער פארפינקטלעכן

„קאמיטעט פון מעלוכע-זיכערהייט פון כאבאראוו-
סקער קאנט.

דאָס אָרט, וווּ גריגאָרי סאוועליעוויטש איז מעקא-
בער געוואָרן, איז אומעגלעך צו באשטימען.

די מיליטערישע קאלעגיע פונעם אייבער-גרייטס פון פוסער האט דעם 15 אפריל 1958 אָפּגעשאפן דעם אורטייל פונעם 26 מיי 1938 און דער אייניקל בענע-גייע ברייל ג. ס. איז אָפּגעשטעלט איבער דער אָפּ-וועזנהייט פונעם באשטאנדן פון דעם פארברעכן. ברייל ג. ס. איז רעאביליטירט נאכן טויט...

אזויארומ, קאָן מען שוין פארפֿינקסלעכען: הירש
בריל איז געבוירן געוואָרן אין 1901 און איז אומגע-
קומען דעם 26 מ׳ 1938.

בריל ג. ס. איז ארעסטירט געווארן דעם 27 אפ-

טרויער-מישינג אפן אז פארש

סער אקציע: דמיטרי געלפערן, איינער פון די אנפירער פון דער אונטערערדישער אנטפאשיסטי שער אקאמפס-ארגאניזאציע פון קאוונער געטא און פארויצער פון דער הינטיקער ארגאניזאציע „גער-טא-אסיריס און קעמפער“, ווער א זעלענזאק — מיטגליד פון דער קאוונער פארוואלטונג פון דער יידישער קולטור-געזעלשאפט, און איך. ס'זינען ארויסגעטראטן עמאנעל זינגערס — פארויצער פון דער יידישער קולטור-געזעלשאפט אין ליטע, יא סוף טראווינסקי — א גאסט פון ייטראעל, לעך סאך פונעם סעלאוויווער אוניווערסיטעט, יאדוויגע ליעפניטשינע — א קינדער-רעטערן, וועלכע האט אין דער אקאפאציע ציט געארבעט אין קינדער-יאסלעס, ווו זי האט, צוזאמען מיט אנדערע מיטאר-בעטער, אויסגעוועלטעלעכע צענדליק יידישע אייפע לעך פון דער געטא, גוטמאן שמערקאוויטש — א פארדינסטפולער זשורנאליסט, יועזא באנינע — א ליטווינער, איינע פון די טעטיקסטע אקטיוויסטן פון דער קולטור-געזעלשאפט, זיגמאנטאס קאזאקע וויטשוס — דער סעקרעטאר פונעם טעאטישן פאר-טייקאמיטעט, דער פאקט מארק זינגער און אנדערע.

נאך א מינוט שטילשוויגן האבן אלע אנווענ-דע מארשירט צום ערשטאול פאר די דערמאר-דעטע און דארט געלייגט קרענץ און בלומען. דער פארשטייער פון דער קאוונער סינאגאגע אהראם קרום האט געזאגט קאדיש. דער גאנצער אהמין איז אין איין שערענגע דורכגעגאנגען דעם גאנצן שטענעך פונעם צעשיסונגס-פעלד, פון די ברידער-קווארים, אפגעבנדיק מיט דעם קאווער אונדזערע אומגעבראכטע און פארפרייטע ברידער און שווע-סטער, טאטעס און מאמעס.

דער טרויער-מישינג איז געווען ראדיאפירט און פילמירט. וועגן דעם מישינג זינען דעם 31-סטן אקטיאבער פארעפנטליכט געווארן רעפארטאזשן אין אלע רעפובליקאנישע צייטונגען.

עלעזער זילבער,

נעו. פארטיא, היסטאריקער, פארדינער פון דער קאוונער פארוואלטונג פון דער יידישער קולטור-געזעלשאפט אין ליטע.

דעם 28-טן אקטיאבער איז געווארן 48 יאר זינט די דייטשישע פאשיסטן צוזאמען מיט די ליט-ווישע בורשוואז נאציאנאליסטן האבן אין קאוונער געטא דורכגעפירט די „גריווע אקציע“, ביים וועלכער זיי האבן אפגעקליבן 12 טויזנט מענער, פרויען און קינדער, זיי צוגעפגעטריבן אפן IX פארט און דעם 29-טן אקטיאבער 1941 מערדערלעך אומ-געבראכט.

יעדן יאר קלייבן זיך צווייף אין אט די טעג יידן פון גאנץ ליטע און מערן אפ די טרויעריקע דאסע. אין די צייטן פונעם סטאלינרעזשים און פון דער סטאנאציע פלעגט מען אפן פארט ארום הענגען מידאעס, אז ס'קומט פאר א „סאניטארישע רייניקונג“. אדער פאשעט פארשטעלן די וועגן מיט מיליציע און מיטארבעטער פון דער זיכערהייטס-דינסט. אבער אף צעפיקעניש אונדזערע שטאטישע באלעכטיגס האט נאך נישט פאסירט קיין איין יאר, אז די יידן זאלן נישט דורכפירן א מישינג און דאפאקע דא, אפן IX פארט.

האזיאר, אין אינקלאנג מיט דער פערעטראקע און גלאסנאטס, האט דער קאמיטעט פון ראדיא און טעלעוויזיע איינגעארדנט דעם 28-טן אקטיא-בער א טראנסליאציע אף ליטוויש און יידיש וועגן דער פאלקס-טראגעדיע. די טעלעוויזיע האט אינ-פארמירט וועגן דער צוגרייטונג פון דער קאוונער יידישער קולטור-געזעלשאפט צום טרויער-מישינג. אויך אין דער קאוונער צייטונג „קאנא טיעסא“ איז וועגן דעם געווען אנגעדרוקט אן אינטערוויו מיט מיר.

12 אויגער באסאג, דעם 29-טן אקטיאבער, האבן זיך אפן XI פארט צוגעפגעקליבן מער פון אנדערהאלבן טויזנט יידן (ווי אויך ליטווינער) פון קאוונע, ווילנע, שאוול, פאנעוועזש, קלימעדע, אויך פון וויטרוסלאנד און אוקראינע. צו באערן דעם אנדענע פון די פארפרייטע געטא-יידן זינען גע-קומען דעפוטאטן פון אויבער-טאזשעס פון פוסט, דער פארויצער פונעם קאוונער אויסטירקע „סעק-רעטאר פון דעם שטאטישן פארטייקאמיטעט, אג-פירנדיקע פערזאנען פון פארשיידענע ליטווישע גע-זעלשאפטלעכע ארגאניזאציעס, פארטייען און פאר-באנדן.

אין דער ליטווישער און יידישער שפראך האבן גערעדט דריי לעבעדיקע איידעס פון דער „גרוי-

אונזער אייביקער איצער

אינעם אַנבליק פון די בלוטיקע געשעענישן, וועלכע זינען בא אונז פאַרגעקומען, וואלט מען גע-
דארפט אַנשטאָט „קומען“ אַנשריבן „אָוועק“. וויל צו
די, וואָס זינען אָוועק צו דער ציט. אונדזערע בא-
רימטע דרע קלאַסיקער, זיי וואָלטן געוויס געהאט
דעם זעלבן גורל, וואָס עס האָבן געהאט דאָויר
בערגעלסאָן. פערעץ מאַרקיש און די פיל אנדערע
אומשולדיק־אומגעבראכטע שרייבער.

די וועלגארע סאַצאלאָגישע קריטיק האָט גאָנץ
פֿיין געצופט שאַלעם־אַלייכעמען און דעריקער פֿע-
רעצן שוין נאָך זייער טויט. אָף דעם איז אַפילע
געשטרויכלט געוואָרן אזא סאַלאַנטפולער, איינער
פֿון די בעסטע אונדזערע קריטיקער, דער וואָרטי-
זאָגער אין דער נאַיאָפּאָקעקומענער נאָך־אַקטאַבעריר-
שער שער אַטאָעטישער ליטעראַטור מוישע ליטוואַקאָוו.
אין זײַן בוך „אין אומרױ“ (באַנד 2, 1926) האָט
ער געשריבן, אז פערעץ „איז פאַרבליבן אין דער
ליטעראַטור ווי א בליץ־ערגינערונג, וועלכע רעגט
און אינטריגירט סײַ דעם נײַעם שרייבער, סײַ דעם
נײַעם לעזער, אָבער נאָר אלס א זײַכער פֿון דעם,
אז „אַמאָל איז געווען א מילעך...“ דער נײַער לע-
זער האָט באַקומען בעיערושע פֿונעם פֿאַריקן לע-
זער־דאָר א טיפֿן דערעכערעץ צו פערעצן און אן
אומקלאָרן באַווסטזײַן, אז אָן פערעצן דאַרף מען
זיך נישט באַגײן, אָבער אין דער זעלבער ציט
פילט ער, אז אָן פערעצן קאָן ער זיך באַגײן.

אומגעריכט, ווי צו א יאָמטעו, וואָס איז נישט
אין קאַלענדאַר, האָבן מיר אין פֿאַריקן יאָר גע-
קראָגן י.ל. פערעצעס א ביכל דערציילונגען און
נאָוועלען. אינעם ביכל זינען אַרמין זיבן קליינע
דערציילונגען, זיבן שעדעווערס, וועלכע זינען אַנ-
געשריבן געוואָרן מיט הונדערט יאָר צוריק און
וועלכע קאָנען אָן א גוטע אַריינגערעכנט ווערן
צווישן די מוסטערן פֿון נאָוועליסטיק אין דער
וועלט־ליטעראַטור, דערבײַ זינען זיי אָבער נאָר א
טראָפֿן פֿונעם איצער, וואָס דער גענאַלער שרײַ-
בער האָט איבערגעלאָזט אָף דאָר־דוירעס. סײַז
א קוואַל, פֿון וועלכן וואָס מער מע שפּעט, אלץ מער
באַגרייפֿט מען זײַן טיפֿקייט, זײַן דויעראַפּטיקייט,
זײַן לײַטערקייט.

דריי אָונעס האָט דאָס ייִדישע פֿאַלך — אַוואָם,
ייִצקאָס און יאַנקעו. דריי אָונעס פאַרמאָגט אונדזער
ייִדישע ליטעראַטור — מענדעלע, פערעץ און שאַר
לעמאַלייכעס. מענדעלע איז דער זידע, י.ל. פֿע-
רעץ — דער פֿאַטער, שאַלעם־אַלייכעס — דאָס איי-
ניקל, צוזאַמען מיטן פֿאַלך האָבן זיי זיך געבאַדן
אינעם יאָם פֿון ייִדישע צאָרעס, גויערעס, קליינע
פֿריידן און גרויסע אומגליקן, עס טוט א שפּיל
דער פּיידל אָף א ייִדישער כאַסענע, אָבער אַפּטער
פֿאַרטיטלעכער הערס מען דעם אויסגעשרי „אײל
מאָלע ראַכמיאָוו“. די גדוילעס אונדזערע האָבן אלץ
געהערט, אלץ געזען און אלץ גענוי פאַרציכנט
מיט געוויינלעכע שעדערס, פֿון אונטער וועלכע עס
זינען אַרױס גאַלדענע ווערק.

ווער האָט פֿון זיי מער אַנפּגעטאָן, ווער האָט
איבערגעלאָזט א טיפֿער אַנדענק, א בעסערע
יערושע, ווער איז מער באַליבט, מער פֿאַפּולער?
אָף דער צונג ליגט שוין דער ענטפֿער: שאַלעם־
אַלייכעס, אָבער, דוכט זיך, אליין שאַלעם־אַלייכעס
וואָלט זיך א קנייטש געטאָן פֿון אַזעלכע פּוסטע
קאַשעס, און ער וואָלט מיטאַמע געזאָגט דערוף:
קינדערלעך, פאַרנעמט זיך נישט מיט קיין נאָריש-
קייטן...

און קושניראָוו האָט אַמאָל אַנגעשריבן אין איי-
נער פֿון זײַנע בעסטע לידער:

וויל צו די, וואָס קומען צו דער ציט,
וויל צו די, וואָס האָבן נישט פאַרשפּעטיקט...

י.ל. פערעץ, דערציילונגען און נאָוועלען. ביבליאָ-
טעק פֿון „סאָוועטיש הימלאַנד“ נומ. 1 (89), 1988.

אט אוי האט מ'ישע ליטוואקאוו. א פארשטער פון א פאלשער טעאָרעטישער אינשטעלונג, גרינג אויסגעשטראָכן פערעצן „אלס פאקטאָר פון לעבע-דיקער שאפונג. וועלכע פליסט איצט.“ אָבער מיט וואָס איז בעסער די יידישע ליטעראַטור פון דער רומישער און אנדערע ליטעראַטורן, מע האָט דען דעמלט ניט געשריבן, אז מע קאָן זיך באַניין אָן טשעכאָוו, וועלכער „פּירט אַן ערנען ניט“, אָן בלאָקן מיט זינע אינווינגנדיקע אליטעראַטישע אַויב אין ליטוואַקאָוו אַרטיקל פילט מען דאָך גרויס ייראַסאַקאָווער צו פערעצן, העכסטע אַנער-קענונג, ווי צו אַ צווייגנדיקער פערזענלעכקייט, אַ דיכטער, וואָס האָט „געהערשט איבער אַ גאַנצן דאָר לעזער און שרייבער“, הערן מיר שוין גאָר אנדערע דיבורים באַ אַ ליטעראַטור-קענער פון אַ טאָך אַ נידעריקערן גראַד.

ווען מע ליינעט א. אַרזענצווייטס ביכל „דער ראדיקאַלער פּערזאָן פון פערעצעט שאפן“, וואָס איז דערשינען אין 1934, דוכט זיך, אַז פערעצן שטייט פאַר אַן אומבעראַכטאָנדיקן פּראָקוראַר, אַ מין וויסניק, וועלכער פאַרדערט די האַרסטע שטראָף, פּוירע פון אלץ מאַכט ער צו נישט פערעצעט „אד-וואַקאַסן“ — שאַכנע עפּשיטינען, ייִצכאַק נויטאַוון, גאַכעס אויסלענדערן און אויך טאַקע מ'ישע ליטוואַקאָוו, וועלכע וזנען ניט גענוג שוואַך אינעם אָפּ-שאַצן פערעצן, זיי געפינען אין זינע ווערק אייניקע מילילע.

„אָבער „כסידיש“ איז דאָך באַ פערעצן אַ פאַקט, — רעכנט איבער דער פּראָקוראַר פונקט גאָר פונקט פערעצעט פאַרברעכעס. — די גאַלדענע קייט“ איז דאָך באַ פערעצן אַ פאַקט, איז וואָס טוט מען מיט זיי?”

ס'איז צו באוואונדערן, וואווי אפילע די בעסערע קריטיקער פון יענער צייט פארגעסן ניט אדאפצן שטעלן א וואנט, א שטרענגע מעכיצע צווישן פערעצן דעם „ראדיקאל“ און פערעצן דעם אפטרער טער פונעם מאגיסטראל וועג. פערעצן פון די „אָמ-טעוירלעטלעך“ און פערעצן פון „פאקטישעלעכע געשיכטע“ און „כסידיש“, מע צעטיילט פערעצן גראַדליניק אָפּ צוויי פּערזאָנן: א פּערזאָן (א גאַנץ קורצער, שפּיטעכט מען אונטער), ווען דער שריי-בער איז געווען אויסגעלעזערט און פאַרגרעטיוו, און א פּערזאָן פון פאַרטונקלעניש, רעגרעס. אין די שפּעטערדיקע יאָרן האָבן מיינע ווינער, ריווער רובין ריכטיק אָנגעוויזן אָפּ דער פּרימיטיווקייט פון אַזאַ „פּערזאָנאַליטעט“.

צווישן צוויי בערג, „א גילגל פון א גיגל“, אויב נישט גאָר העכער“ פון די „כסידישע“ דער-צילונגען, „באַם גורעס צוקאַפּנס“, „דריט מאַטאָ נעס“, „דער ארענדאָר“, „דריט קיכלעך“ פון די „אָפּגעשטיכטע“ און אלע אנדערע דערייזונגען, וועלכע גייען אַרײַן אין די צוויי בערגער „כסידיש“ און „פאַקטישעלעכע“, זינען, ווי די געזאַמלטע ווערק פון י.ל. פערעצן אין אלע זיינע אנדערע בענדער, געקאָפּט פון איין טייג, דערוואַרעמט און פאַסילגלט מיט איין גרויסער ליבע צום פאַלק, צום פאַקטישענשט, דאָס הייסט ניט, אַז דער שרייבער האָט שטענדיק זיך געהאַלטן באַ איין טעמאַטיק, נײַן, אפילו ניט באַ איין זשאַנער. אַנדערע קלאַסיקער

זינען אָבער שטענדיק געווען דער פילבארער קאַפּטאָס פון יינער צייט, אָפּגעוואָרן זיך אָפּ די וויכ-טיקסטע געשעענישן אינעם לעבן. ווער פון די יידישע ליינער פונעם עלטערן דאָר האָבן ניט געליינט „באַנען שוויג“ די דער-צילונג, וועלכע פאַרנעמט צען זיכטעלעך פון קליי-נעם פאַרמאָט, האָבן מיר גאָר געליינעט אין דער זיכטער גרופע (דאן זינען קיין קלאסן ניט גע-ווען, גאָר גרופעס), און דוכט זיך, דער זעלבער פאַרטערט, וואָס איז איצט אָפּ דער היילע פונעם „סאָוועטיש היימלאַנד“-ביכעלע, איז געווען אויך דעמלט אין דער סולכרעסטפאַטיש, און ווידער, ווי אינעם ערשטן פערטל פון אונדזער יאַרהונדערט, זעען מיר זיין שיינעם קאַפּ מיט די געדיכטע האָר, זיין הויכן שטערן, די בליצנדיקע אויגן, קיין באַרד ווי באַ מענדעלען טראָגט ער ניט, אַ בערדל ווי באַ שאַלעס-אלייכעמען אויך ניט, גאָר יינער פינעג וואַנצעט, ווי באַ מאַפאָאנען.

„באַנען שוויג“, „קלאַר-געשיכטן“, „א קאַס פון א יידענע“, „די פרומע קאַץ“, „דער מעשר-לעך“, „שאַלעס-באַס“, „דאָס שריימל“ — אזא איז דער פּויליש איהנאלט פונעם ביכל, וועגן וועלכן מיר ריידן דאָ. אַנאַטאַמיע, אַנאַליז און ביכלאַל אָן אומעטיקע ארבעט, און מע ליינעט אַ גוטע זאַך, האָט מען האַנגען און ס'פאַלט גאָריס איין צו נעמען און צעגלידערן דאָס ווערק, אריינקוקן אין די אטאָ-מען און מאַלעקולן, וועלכע האָבן עס אויז פּעסט און האַרמאָניש צווייפּגעשמידט, אָן איין דעפּעקט, אָן איין דורכגעלאָזטן שפּעלל. די שרייבער אליין האָבן אויך ניט ליב צו אַנאַליזירן, זאָלן דאָס טאָן ספּעציאַליסטן, ליטעראַטור-קענער, אוואַדע האָט דאָס אויך ניט געטאָן. י.ל. פערעצן, ביכלאַל האָט ער, ווי מע דערציילט, געשריבן אָפּ קליינע שטיקלעך פאַר פיר, אָפּמאַטל באַם זעלבן טיט אין דער וואַרשע ווער גמינע, י.ל. פערעצן, צווישן אַ גענעלעך יאָרן, ביזן טויט, געווען אַ פאַשטער אָנגעשטעלטער.

אלאז, לאָמיר טאַקע פּרוּוון זיך אַ גריבל טאָן אין די אינגעוויידן, אינעם מעכאניזם, אַ קוק געבן, וואווי זיי זינען געמאַכט די דאָזיקע בלייזנדיקע, אָנגעשריבענע מיט גרויסער עקספּרעסיע גאָוועלן, מע קאָן זיך פאַרשטעלן, אַז אַזאַ גאָוועלע, לעמאַשל, ווי „א קאַס פון א יידענע“ האָט באַ פערעצן פאַר נומען אָנצושריבן פונקט אויפיל צייט, וויפּיל ס'האָט געדויערט, אַז די האַנט מיט דער פּעדער זאָל באַ-וויזן אריבערשטראָגן אפּן פאַפיר די אימפּולסן, וועלכע עס שיקט דער שאַרפּער מויער און דאָס מיטפילנדיקע האַרץ. דאָ איז יינער צוגעפאַסט צו זאָגן, אַ „ס'האָט זיך אויסגעגאָן אין איין אטעם“, פּערעצן האָט ניט געשליפּט יעדע שווער, ווי מען דעלע, די שפּראַך שיינט זיך אונטער פונעם „וויינט“ שפּראַך, דער דיאַלעקט איז אויך אַן אַנ-דערער. דער מענדעלען, וועלכער שטאַמט פון אַ פּויליש אין וויסרוסלאַנד, איז דער יידיש-וויסרוס-שער דיאַלעקט, באַ פערעצן, וואָס איז אויסגעוואָקסן אין דער אַלטער פּוילישער שטאַט זאַמאַשץ, איז דער יידיש-פּוילישער דיאַלעקט, ס'טענען זיך ווער-טער, וועלכע מע דאַרף פאַרטייטשן, אָבער דאָס לאָשן באַ פערעצן, אויז ווי באַ מענדעלען, איז אויך אַ געלייטעטער, אַ קלאָרער, עס שטעט די

זאפטן אָפּטמאַל פון צוויי לעשינעס—ידיש און העברעיש. סיזינגן פארשטענדלעך פארן ליענער גיט בלויז די אויסזעס. נאָר אויך די פינטלעך, מיט וועלכע דער גרויסער שרייבער האָט גאנץ אָפּט פארביטן די ווערטער, און די פינטלעך האָבן אויך קלאָר גערעדט.

די דערציילונג „א קאס פון א יידענע“ פארר נעמט אינעם ביכל זעקס מיט א האלבן זימטלעך. אין שאַלעס-אלייזעמס דערציילונג „א טעפל“ גיט אויס א יידענע איר ביטער הארץ אין ניין מאָס רייד, דערבט אין איר דער דערציילונג ניטאָ קיין איין איבעריק וואָרט. פערעץ דערגרייכט דעם עפעסט פונעם פארקערטן. זיין יידענע רעדט קימאט גיט, איר ווייטיק, איר צאָרן דריקט זי אויס אין אָפּגעהאקטע ווערטער, אויסגעשרייען צום מאן, וואָס דאוונט, צום קינד אין וויגל, וואָס וויינט, צום ריבוי-געשעלעכעס אין וויטן הימל, צו זיך אליין, צו דער גרויסער אָרעמקייט.

צוויי סטילן, פארשיידענע אויסדרוק-מיטלען פון צוויי גרויסע שרייבער אונדזערע, בא אינעם—גער לעכטער דורך טרערן, באם אנדערן—פערדיקער גרימאצן, פניגלעכער פארטיבנדיקער אריינדונער, ווי א הילכיקער שאָט. אין אויער אריין: „נא, צי, ביטו“

זי ערשטע שורע איז שוין גענוג אף אריינצור פירן דעם ליענער אין דער אטמאספערע, אין וועל-כער די האנדלונג קומט פאר:

„דאָס קליינע שטיבל איז פארקוושעט, ווי אין אים דער דאלעס, אף וועלכן עס וויינען אלע פיר ווענט.“

די פארפולקומטקייט, די מיסטערשאפט פון א קינסטלעריש ווערק ווערט געשאצט לויט דעם, ווי אזוי עס זינגען דאָרט אויסגעווערמט מענטשלעכע כאראקטערס אין זייער אנטוויקלונג. וונדערלעך-קורץ און וונדערלעך-בילדעריש איז אין „א קאס פון א יידענע“ געשילדערט דער „ער“ און די „זי“. „זי—א יידענע אין די מיטלע יארן—זיצט אפן קאסטן, וואָס פילט אויס דאָס אָרט צווישן הימלבעט און דער וויג.

זי האָט אין דער רעכטער האנט דאָס איינציקע, קליינע פארגרינגעטע פענצטער, לינקס דעם טיש, זי ארבעט א זאָק, שאָקלט צו דאָס וויגל מיטן פוס און הערט זיך איין, ווי ער לערנט באם טיש. און ער לערנט מיט א זינגענדיק-אויסצוויינגענדיק קאָל! דאָס קינד וועקט זיך ניט! עס איז געוויינט צו דער מוויק!

און זי דאָס יונגעהייט איינגעשרומפנע ווייב, זיצט און שעפט נאכעם פונעם מאן... ער זאָל אוי, — טראַנס, זי, — טויגן צו דער-וועלט, ווי צו יענער, וואָלט איר דאָ אזוי ווייל א זיכטיק גע-ווען... דאָ אויך...“

גענואל איז געגעבן דער בעהאדראַגעדיקער אריי-בערגאנע פון נאכערטרויער, פון צוואַרדינקייט מיטן מאן דעם לאמדין ביו צו טיפסער אופגעבראכטקייט און פארצווייפלונג. זי הערט זיך איין... איר אייג-געשרומפן פאָנעם ענדערס זיך... זי חאָפּט אן אויג אפן קינד, עס שלאָפט שוין אומרוק, עס וועט זיך באלד אופכאפן, עס איז פארן קראנקן קינד קיין

טראַפן מילך ניטאָ—און פון שאָטן איז שוין א וואָלקן געוואָרן...

ער לערנט און טיטשט זיך אויס בענימעס: „איז דאָך פונדאנען געדונגען...“ אויסער זיך איז זי צור געשרונגען צום מאן מיט פינגע אין מויל, מיט געגל אין פאָנעם אריין.

— געדונגען, זאָגסטו, געדונגען? פאר פיי-סעך... דאָנערשטיק... ס'קינד קראנק... קיין טראַפן מילך האָט!

דער שטורעם האָט אויסגעבראָכן, ווי גרויס דארף זיין די פייך, די אויסוועגלייכטיקט, אז די פרומע שטילע יידישע מאמע, וואָס האָט א זינג-קינד, זאָל זיך אנטשליסן צו באגיין זעלבסטמאָרד... „נאָר פון דער הייך דערוועט זי, אז דאָס דער-שראָקענע, פארקאלטעטע קינד בייגט זיך איבערן וויגל, אָט-אָט פאלט עס ארויס...“

וויפל עקספרעסיע, וויפל ענערגיע ליגט אין יעדן וואָרט! א דערשיטענדיקן איינדרוק מאכט די קליינע דערציילונג און אונדז ביו איצט, וועלן טיפס מענטשלעכע איבערלעבונג און עמעסט קונסט ווערן קיינמאל גיט פארעלטעט אדער אָפּגעוועלט.

עס וואקסן איצט בא אונדז עטלעכע יונגע שרייבער, דאָס איז אונדזער גרעסטע פרייד אין די לעצטע יארן. אלעס ליגט האָבן ליב צו געבן איי-צעס די יונגע, איר וויל אויך האָבן די האנצע צו אייגענען די שרייבער-אָנפאנגער: ליינעט דורך איין מאָל, א צווייט מאָל די דערציילונגען, וואָס זינגען אריין אינעם פערעץ-ביכל. לערנט זיי אויס אויסווייניק, זיי זינגען דורכזיכטיק-קלאָר לויט דער אידיי, האַרמאָניש איז דער געדאנק און געפיל, דער ביי זעלטענע לאקאָנישקייט, די קורצע שורעס זי-נען פול אָנגעלאָדן, אילן, וועגן וואָס עס ווערט דערציילט, שטייט פונעם אָנהייב ביזן סוף, ווי א פרעכטיק אָנגעמאלט בילד פאר די אויגן.

די העכסטע מאַדרייגע און דער גרעסטער דער-פאָלג בא א שרייבער איז דאן, ווען אים גיט זיך איין צו שאפן א געשטאלט, וואָס ווערט א שטעם-דאָוואַר, א סיפ, און אז מע טוט א טיטל אף עמעצן— „אן אָבלאָמאָח“ אדער „א מענאכעס מענדיל“, ווייטן מיר שוין, מיט וועמען מע האָט צו טאן. אינעם פערעץ-ביכעלע האָבן מיר צוויי אויס-געשראָכענע ליטעראַטורע טיפן: „באַנציע-שווינג“ און „די פרומע קאץ“.

„באַנציע-שווינג“ איז די פארקערפערונג פון האַכ-נאָע, געפאלנקייט, שטומקייט, ווען א מענטש דער-שטיקט אלע זיינע ווייטיקן אין זיך, ער וואנט גיט האָבן צו קיינעם עפעס א טינגע, אָפּגערעדט שוין פון געבן אַמאל א געשריי. אין מעשעך גיט שוין איין דאָר האָט זיך געקאָנט אויספערמען אזא פייגער, ווי באַנציע-שווינג, און אפילע אין אונדזער צייט, איז שוין אַנדערע באַדינגונגען, אנדערע לעבנס-פארהעלטענישן, קאָן מען נאָך טרעפן אזעלכע פאר-שטייטענע שטומע געשאַמעס. „שטיל געלעבט און איז שטיל געשטארבן“ ווי א שאָטן איז ער דורך— דורך אונדזער וועלט.

אין דער יידישער ליטעראַטור זינגען קיין שריי-בערס-פאנטאסטן גיט געווען. די ליטעראַרישע גע-שטאלטן האָבן זייער אָפט מיט געבעט און מיט האַ

פסונג אופגעהויבן און אויגן צום הימל, אבער אפן הימל גופע האבן מאלאכים זיי ניט ארופגעטראגן. דער לעצטער וועג איז געווען אפן בעסולעס. פערעץ טראגט אריבער באנציען אפן הימל, צום בעסדן של מלילע. דער מיטשעס — מיט א קאטיי גער (פראקטורא) און א מיליגייזשער, אן אדוואַ קאט, איז דאָרטן, ווי מע קאָן זיך פאַרשטעלן, א מער גערעכטער, ווי אף דער ערד. אויב רידן מיט אונדזער אינטיקן לאָשן, ווערט דאָס באַנציע פּוֹל־ שטענדיק עראַביליטיט. דער פּראַקטוראַ נאָגט זיך אָפּ פון זיין באַשולדיקונגס־רעדע: „ראַבויט־י — מעלדעט ער — ער האָט גע־ שוויגן, וועל איך אויך שוויגן“.

איך געדענק, ווען מיר האָבן אין שול גע־ לערנט פערעצן, האָט דער לערער פון ליטעראטור באַזונדערס באַטאָנט באַנציעס קליינע האַסאַגע, וואָס ווען מע זאָגט אים:

..... אלץ איך דינט, אלץ אין הימל געהער צו דיר! וויל אלץ, וואָס דאָ בלאַנקט און בליצט, איז נאָר אן אַפּשין פון דיין פאַרטייגונגע־גוטסקייט; אן אַפּגלאַנץ פון דיין געשאַמע, דו נעמסט נאָר באַ די אַיינן!

— נו, אויב אוי, — שמיכלס באַנציע, — וויל איך טאקע אלע טאָג אינדערפרי א הייסע בולקע מיט פרישער פוטער!

איצט טראכט איך, אז די האַסאַגע איז נאָר אזא קליינע, ס׳וואָלט אים אין אונדזער צייט ניט אויסגעקומען צו שטיין נאָכן שטיקל פוטער אין א לאנגע אַטשערע.

די פרומע קאץ... מענטשן, וועלכע האָבן ניט געלייגענט פערעצן, ווייטן אויך וועגן דער „פרומער קאץ“, וויפל „פרומע קעץ“, מאַנבלען און פרויען גייען ארום צווישן אונדז, „עמעס, עמעס, פרומע נעשאַמעס...“ וואָס דערווערן, איין קארבן זייערן נאָכן צווייטן.

און מיט ראַכמאַנעס איז זי צוגעגאנגען צום דריטן קאנאריק!

שרעק דיר ניט, — מאכט זי מיט דער ווייכסטער שטייט, וואָס איז אמאָל אַרויס פון א קאציטן האלדז — זינדק ביטער, נאָר איך וועל דיר קיין שלעכטס ניט טאָן, וויל איך האָב ראַכמאַנעס אף דיר!

...און די קאץ פילט ערשט, ווי גוט עס איז צו מויכל זיין, ווי א פרייד עס איז אין יענעם אריינ־ צובלאָזן מיטן הויך פרומקייט און ערלעכקייט.

און עס וואקסט דאָס פרומסטע הארץ אין דער פרומסטער וויסער קאץ — עס האט אים דער־ שטיקט!

י.ל. פערעץ איז ניט געווען קיין סאטיריקער, ווי מענדעלע מייכער־ספאָרים, אבער אין א סאך, אויב ניט אין דער מערהייט דערציילונגען נאָוועלען, זינען באַ אים צעוואָרפן אויפיל שארפע שפיין, אָנגעצילטע אין יעטווינדן מין פאלשקייט, צוועט, אומרעכט, אז זיי וואָלט גענוג געווען פאַר א גאנצן צעך „סאטיריקאָן“.

ס׳איז איבעריק צו רידן, אז כּוּך „באַנציע־ שוויגן“, די פרומע קאץ, „א קאס פון א יידענע“, ווען וועלכע מיר האָבן דאָ שוין עטוואָס אָנגעוויזן.

זינען אויך די אנדערע פיר דערציילונגען — „קלאָץ געשיכטן“, „דער מעשולעך“, „שאַלעס־באַס“, און „דאָס שטרימל“ — אינעם ביכל פראטסולע מוס־

טערן פון הויכער לאסיק.

י.ל. פערעץ, ווי אויך מענדעלע און שאַלעס־ אלייכעם, זינען געווען גאנץ קאָר אף נאטור־באַ שרייבונגען, מאָלן פיינאָשן איז ניט געווען אין וייער טעווע, ס׳זינען, וויזט אַרױס, גערעכט יענע קריטיקער, וועלכע דערקלערן עס דערמיט, וואָס די יידישע באַסעלקערונג, פאַרשפאַרט אין ענגשאפט אין טוכים האַמוישע, באַ פאַרנומפיקע גייל־אַפּיאַ טעוועס, אָפּגעשיידט פון וואָלד און לאָנקע, פון אַזעלכע „פּריציזשע“ ציטטאַרטריבערענע, ווי, לער מאַשל, פישפאַנג און יאָג, פאַרטאָן און פאַרדיגעט: וואָ עמעס מען אַ דרייעל אף שאַפּעס, איז דער קאַפּ אַוואַדע ניט געלעגן און דער אויער איז ניט געווען אָנגעשפּיצט צו הערן דאָס געזאָגט פון מיי געלעך, וואָס זינען דורכגעפליגן דורך קאסרילעווער קע און קאַפּאַנאָס, פאַרהאַלטן האָבן זיי זיך דאָרט ניט, געפליגן וויסער, וואָ זיי איז ניט פאַרבאַטן „פאַראַוואַזשע־סאָוואָ“, קיין וואַנדער ניט, אז אַזעל פייגל, כּוּך עפּשער דער אַפּלאַויי און די קוקאַווע קע, ווערן פאַשעט אָנגערופן „פייגל“, שוין פיל שפּעטער, אין די דרייטקער יאָרן, האָט הענער קאַזאַקעוויטש פאַרעפנטלעכט אַ ווייזשן נאָמען־צעטל פון א געוויסער צאָל פייגל, אָבער די מערהייט גע־ מען האָבן זיך גיטש איינגעבירגערט ניט אין אומ־ גאַנגס־לאָשן, ניט אין דער ליטעראטור... מיינס פון געוויסן זינען קימאט אויך ניט קלאסיפיקירט, פאַ שטעט — ביימער, גראַז, באַ מענדעלען שאַקלען זיך די צווייטן אף די ביימער און דאָוונען, די פייגל זינגען שירע.

אין פערעצעס דערציילונג „דער מעשולעך“ קומט פאַר די סיפּער־האַמיסע אין וועג, „ער גייט, און דער ווייט צעיאָגט די פאַלעס און די וויסע באַרד“, דער לאַנגער וועג איז באַוויזן אָן אַ וועלכער־ניט איז גענויערער נאטור־שילדערונג.

„ער קוקט זיך אום — ארום און ארום שניי; אויבן — א גרויסע הימל מיט שווארצע שטאטעס געלאטעט.“

עס פעלט דעסאלייוורונג, אָבער צי דאָרף מען זיין פילן אים, דעם וועג, און צוזאמען מיטן אכציק יאָרקן שמאירען נעמט אונז אַוואַד און וויסע קעלט אין אלע איווריים, די לעבנס־געשיכטע, וואָס דער אלטער מעשולעך דערציילט זיך אליין, גייענ־ דיק אין זיין לעצטן וועג, איז אויז פּינלעך גע־ פרעסט, אויז דערשטערנדיק קלאָר איז דער טראַ גישער סאטקל פון א לאנג לעבן, אז פאַר קיין שום אנדערע דעטאלן איז נישט קיין אַרט. ביכלאל, די גרויסע מילע פון לאקאליטיט דאָרף מען זיך לערנען באַ פערעצן.

איינע פון די שטעטע און בעסטע דערציילונג־ גען פערעצעס איז די דערציילונג „דריט מאַטאַסע“. אינעם ביכל און זיין אַרױס, זי געהערט צו אן אנדער סעדרע, צו די „פּאָלקס־מילעכע געשיכטן“, און מיר דערמאָנען זיך, וויל ס׳ווערט אין איר דערציילט וועגן א נעשאַמע, וועלכע אונדערט אום איבער דער ערד, זי וועט דריי מאַטאַסע אַרויסצו־

ער האָט געזוכט און געפונען און אריינגעבראכט אין אנדער ליטעראטור זייער שינע מאטאָנעס, וואָס וועלן לעבן אייביק.

ט ע ו י ע ג ע ן

ברענגען אפן הימל, קעדי צו פארדינען איר אָרט אין גאנצן ייִדן.
און זי געפינט זי — „עמעס שינע מאטאָנעס, אויסטערליש שינע...“
א וונדערקע געשאַמע איז געווען י.ל. פערעץ,

דער גירל פון אן עכטן מענטשן

ווען מע טוט א גיי מיטן אויג איבער די ווערק פונעם פרוכטבארן ראָמאניסט הערשל פאָליאנקער, אנהייבנדיק פון „שויעל דער זיפמאכער“, שמעט גאנצן „דער בעקער פון קאלאמיי“ און פיל אנדערע ביו דעם „לערער פון מעדושיבאָז“, ווערן קלאָר די אָנגעשטרענגטע וואונגען פונעם שרייבער און זיין שטענדיקער שטרעבונג צום אידעאל, צו דעם אידעאלן העלד, וואָס טיילט זיך אויס מיט זיין הויכער וועלטעכקייט, אקטיווער טעטיקייט, מענטשן, וואָס קאָנען קיין אוועק גיט למדן און וועלכע פארלירן נישט זייער מוט אין די סאמע קריטישע סיטואציעס. פארקערט, זיי קאָנען דער-מונטערן גיט בלויז זיך, נאָר אלע ארומיקע מיט א פריילעכן הויך, מיט א כאָממעלע, דער פאָלקס-הומאָר אין א שטענדיקער באגלייטער פון פאָליאנער קערס ווערק, דער הומאָר, וואָס שטאמט, זעט אויס, פונעם שרייבערס כאראקטער, פון זיין אייגענעם וועלט-באנעם.

דערצו זינען זינע פערסאָנאַזשן גיט פונעם הימל אראָפּגעפאלן, זיי זינען מענטשן פון א קאָנקרעטער סאציאלער און נאציאָנאלער אָדער אינטערנאציאָנאלער סיוויזע, אריינגעוואקסן און זיך פארמירט אין באשטימטע היסטאָרישע און געזעלשאפטלעכע אומ-שטאנדן, זיי זינען אלע דערקענבארע, און דערפון נעמט זיך די וואָרהאפטקייט פונעם געשילדערטן, ווי אויסטערליש עס זאל זיך גיט דוכטן, פון דעם מין זינען אויך די העלדן פונעם ראָמאַן „דער גירל פון א קינסטלער“.

פון דעם מין, אָבער פון אן אנדער מאדרייגע, דער הופּט-העלד אליין, סימאָן מארקוס, און זיין אומגעוויינלעכער גירל האָט געצוואנגען דעם שריי-בער אָפּטערען פון זיין געוויינלעכן נוסעך, זוכן נישט פארבן, נישט שילדערונגס-מיטלען, וועל דער גאנצער סיפּעריהאמפּעס, די גיראַלעס פון די העלדן זינען פול און איבערפול מיט טראגדיעס.

עמעס, פאר אייניקע פערסאָנאַזשן פונעם ראָמאַן, פארן באלעבאָס פון דער בארימטער פירמע, מיטשיינס-געזאַגט, „פירמע-יונגער“, לייבעש רודניצקי פונעם שטעטלעך גלושאָוו, וואָס האָט זיך טאָר-נומען מיט פאריכטן נישטאשינען, פאר ליווען, וועל-כע האָט כאטענע געמאכט פאר זיך דעם יונגן

הערשל פאָליאנקער, דער גירל פון א קינסטלער, ראָמאַן, פארלאג „סאָוועטסקי פּיסאַטעל“, 1985.

קינסטלער, און פאר זיין שוויגער אגנעטע, וואָס האָט פארקישעפט מאַסקווער מאָדניצעס מיט אירע קונציקע פרויזון, געפינט דער שרייבער גיט ווייניק הומאָריסטיש. אמילע פארן פאָטער פונעם קינסטלער, וועמען מע האָט פון כוונע א נאָמען געגעבן דאָוויד האמעלעך. אָבער דער אלגעמיינער נוסעך פונעם ראָמאַן שידט זיך אויס פון פיל זינע פאָריי-קע ווערק.

עס וואָלט זיך וואוּדע געוואָלט ברייטער דער-ציילן וועגן קינסטלערס פאָטער דאָוויד מארקוס, וועמען דער שליימאָל איז נאָכגעאנגען פוסטריט. זיך אומגעקערט פון דער יאפּאנישער מילכאָמע אף איין פוס און דאפּקע גליקלעך כאטענע געזאט פאר זיין געליבטער און געטרעטער וועלדען, ווערט ער לויט א בילבל אין באלשעוויסטישער אגיסאציע פארמישעט אף דריי יאָר קאטאָרגע, און ווען ער קערט זיך אום אהיים, וויל אים קיינער גיט נעמען אף דער ארבעט, כאָטש ער איז אן ערשטקלאַסיקער שלאָסער. ער מוז פארלאָזן זיין שטעטל, און אייני-נעם מיט דער פרוי און מיטן קינד זיך לאָזן אין א ווייטן וועג אויף קיין קיעוו צו זינעם א פריינט פון דער קאטאָרגע, דעם פריינט האָט ער גיט גע-

פונעם, נאך אין איינער פון די קעזער פאָרשטעט, אפן פאָרעל, האָט זי אריינגענומען צו זיך איינע א פוילישע פרוי, וואנדע טוראָוסקאָיא, אויך א געליטענע פון די אַרטישע פארפאָנגונגען.

עס וואלט זיך יוצר געוואלט ברייטע אַנאַלן דאָס געשטאַלט פון דער נאָבעלער פרוי וואנדע — א לערער און אליין א מאָלער, וועלכע האָט די ערשטע דערפילט און אָפגעשאַט דעם טאלאנט פון נעם קומענדיקן קינסטלער און אָפגעשפילט אן אנט שיינדיקע ראָל אין זיין וויסנשאַפטיקן וועקס.

און די מאמע זינע, זעלדע, די גענוצטע און ארבעטסאמע פרוי, וועלכע איז פון באַרעס און איי ביקער גויס פרי אלס און גרוי געוואָרן, האָט אויך פארדינעט, עס זאָל זי דערמאָנען, אָן ווי און אָן פיל אנדערע פאָלקס-מענטשן, אָן די רעוואָליוציאָר גערע געשעענישן אין קעזע, מיט די דעמאָנסטראַציעס און מאניפעסטאציעס, אלץ, צו וואָס ס'איז געווען אָפן דאָס האַרץ פון דעם נאָך גאָר יונגן באַכערל, אָן די אונטערענדישע קריזלעך פון יונגע ארבעטער און אָן דער טורמע, אין וועלכער סימאָן איז אָפגעוועסן עטלעכע באַדאָשים, ווען קעזע האָבן אָקופירט די דימטש, וואָלט געבליבן גיט קלאָר, פארוואָס איז דער קינסטלער סימאָן מאַרקוס גע- וואָרן אזא און גיט קיין אנדערער, צו אלס קינסט- לער און ס'ט אלס מענטש.

און אוואדע ווילט זיך דערמאָנען דאָס מיידל אינעם בלויען קליידל, אין א ליכט רעקעלע און אין א רויטער קאָסטיקלע אפן קורץ געשוירענעם קאָפּ — זינע, מיט וועמען סימאָן האָט זיך באַקאנט אָף איינער אן אונטערענדישער באַגעגעניש, זינע, וואָס איז געווען זיין ערשטע און איינציקע ליבע, און ערשער מער פון אלץ די טיפאָאליער טראַגעדיע, ווען צווישן פיל קאָמוניסטן, וועלכע זינען אומגעקומען אין שלאַט מיט זעליאָיס באַנדעס, איז אומגעקומען אויך זיין געליבע, דאָן פארלאָזט ער זיין נאָך גיט ריטשע מאָלעריי און נעמט א ביקס אין דער האנט, קעדיי קעמפן פון סאַנים פון דער ראַטמאכט, אזוי וועט ער טאן אויך אין פיל יאָרן ארום, ווען עס וועט זיך אָנהייבן די גרויסע פאָסערלענדישע מאַכטאָמע, נאָך דאן וועט זיין א ביסל אנדערש, ער וועט קעמפן מיטן פאשיוס מיט דער ביקס און מיטן פענדל איינצוטייט.

ווען אין נעם איצט באַטראַכטן, אין וואָס באַ- שטייט די באַזונדערקייט פונעם אָנגעמאַלען העלד, מיט וואָס איז ער ליב, אינטערעסאנט און באלע רעוודיק ס'ט פאָרן עלטערן, ס'ט פאָרן יונגען לייע- גער, מיט וואָס רופט ער ארויס צו זיך סיפּע אכ- טונג און רעוודיקע מיטגעפיל, ווילט זיך זאָגן, און דאָס איקערדיקע באַשטייט אין דעם, וואָס דער שרייבער האָט בוילעט אנטפלעקט זיין מענטשלעכע מעהוט, זיין געפיל פון הויכער פאראנטוואָרטלעכ- קייט פאר זיין טאלאנט און פאר זיין באַרן, זיין טיפן באַגעמען די ראָליע פון א קינסטלער אינעם לעבן פון דער געזעלשאַפט.

גיס גרינג איז געווען זיין וועג צום רום. גיט ווייניק מאַטעריעלע גויס און מאַראַלישע דערנדיק- געווענען. און דער ערשטער קאָנפליקט זינער איז געווען מיטן אייגענעם טאָטן, וועלכער האָט גיט געקאָנט אים פארשטיין און געפאָדערט, ער זאָל

זיך אויסלערנען עפעס א מעלאַנע, קעדיי לינדערן א ביסל די גויס. דעם גיסאָנען פון גרינגע פאָר דינסטן אין סימאָן ביגעשטאנען אויך אין מאַסקווע, שוין א באַרימטער קינסטלער, ווען ער לאָזט איבער האַקליבאַקל, אפילע דאָס אייגענע ווייב, און הייבט אָן וואַנדערן איבער די שטעטלעך, מאָלן פאַשעטע, ערלעכע האַרעפאַשינעס, גוטע מענטשן, וועלכע זינען געבליבן אין זיכאָרן פון זיין שווערער קינד- הייט. און ביסטיקעס אין דעם טאָטן, די מאַמע, די גוטע לערערן וואַנדע און, פארשטייט זיך, דאָס מיידל אין דער רויטער קאָסטיקע, די איינציקע ליי- בע זינע, וועמען ער שטייט ער האָט פארקערפערט אין פיל פרויען-געשטאַלטן.

און גראַד אָס די בילדער האָבן מיט זייער פאַשטעט, מיט זייער וואַרשאַפטיקייט געזאָט א ראַשיקן דערפאַלג אָף זיין אויסשטעלונג אין קעזע, אָף וועלכער ס'איז אפילע געקומען צו פלען זיין פרוי. נאָך נאָך אלעמען, ווען מע לייגט אים אין קעזע פאַר א באַזונדערע דירע און א גוטע באַכט, מע זאָגט אים צו גאָלדענע כער, ווי עס רעדט זיך, לאָזט ער ווידער איבער אלץ. זיין לויזע גייט איבער דעם אַוועק פון אים אָף שטענדיק, און ער לאָזט זיך אַוועק אין די קאַפּאַטן, צו דער סאַמע גרע- נעץ. עס האָט אָנגעהויבן שמעקן מיט א מילכאָכ, און ער האָט פאַרשאַטעט, דערפילט, און זיין כווי- איז — רוסן צו פעסטיקן די לאַנדשן און מאָלן דאָס לעבן פון די לעלישע גרענעצלעך. ער לעבט אייניגעם מיט זיי, גייט אָף זייערע געפערלעכע אָפּעראַציעס, ער זאָל זען אלץ מיט די אייגענע אויגן און דערפילן אלץ מיט זיין אָנגעווייסיקט האַרץ.

די ערשטע דייטשישע באַכעט פאלן אָף דער זעמליאָנע, אין וועלכער עס האָבן זיך געפונען זינע בילדער, און אלץ ווערט פאַרברענט. א סימאָן כאַטש גלייך א ביקס, ווערט א שלאַכטמאַן, אייניגעם מיט די רויטאַרמייער שלאָגט ער אָפּ עט- לעכע אַטאַקעס, דערנאָך מאַכט ער דורך אייניגעם מיט זיי דעם שווערסטן און בלוטיקסטן מאַרש אין מיווערן, ווערט שווער פאַרווונדעט, און עס הייבט זיך אָן א סעדרע פון האַספּיטאַלן און אָפּעראַציעס, איינע געפערלעכע פון דער אנדערער, און די דאָקטוירים הערן גיט אָפּ וואַנדערן זיך, ווי קאָן עס א מענטש אויפיל אויסהאַלטן.

און ווי נאָך ער קומט א ביסל צוריק, בעט ער אים פאַר זיך א שטיל ווינקעלע בא א פּענצנע און נעמט ווידער מאָלן, און גאָר אינגיכן ווערט אין דער שטאָט, גיט ווייט פונעם פּראָג, איינצואַרדנט אן אויסשטעלונג פון זינע נייע בילדער, און די אויסגעווערטע שטאַטליכע, אינוואַלידן פון די האַספּיטאַל באַקוקן פאַרגאַסע, מיט פאַטערנדיקע הערצער דאָס, וואָס יעדערער פון זיי האָט אליין איבערגעלעבט.

וויסל מאל האָט ער ארויסגעוויזן א בייזע, עפ- שער אפילע א זינלאָזע אַקשאָנעס, האַנדלענדיק אפ- צולאָזעט זיך אליין, אָפּט אפילע ריוויקירנדיק מיטן לעבן, אזוי איז געווען אויך דאן, ווען די מערציני- שע קאָמפּיטע האָט באַשלאָסן, אז לויט זיין אינזיטקן געוונט-צושטאנד, נאָך די צוויי שווערע אָפּעראַציעס אָף די לונגען, איז אים קאַטאַגאָריש פאַרווערט זיך

אן אויסשטעלונג פון סימאנס בילדער, דערנאך, ווען גאנץ פוילן איז באפרימט געווארן, האט זיין אויס- שטעלונג ארומגעוואנדערט איבער ווארשע, לאדז, קראקע און פיל אנדערע פוילישע שטעט. הערשל פאליאנקערס ווערק איז נישט בלויז וועגן דעם גירל פון א קינסטלער, נאר וועגן דעם גירל פון א מענטשן, וואס איז שטענדיק ערלעך מיט זיך אליין, זוכט קיינמאל נישט קיין גרינגע וועגן און קאן נישט גיין אף קיין מינדסטער פאשרע מיטן איי- גענעם געוויסן.

מע קאן זיכער זאגן, אז דעם שרייבערס הויפט העלד האט נישט וואס זיך צו שעמען פאר זיינע פארגייער: פאר שטייט גאולען, פארן בעקער פון קאלאמיי, פארן לערער פון מעדזשיבאזש און פיל אנדערע. ער פארנעמט א בעקאוועדיק קאט אין דער גאלעריי פון די קאלאריספולע געשטאלטן פון עכטע מענטשן, וואס הערשל פאליאנקער האט גע- שאפן.

כא"ם מע לא מוד

אומקערן אפן פראנט. נאר ווי האט ער געקאנט בלייבן אין הינטערלאנד? ער האט דאך א בא- זונדערן כעזשען מיטן פאשיונ! און טראץ דעם קאר טעגארישן פארווער גייט ער אוועק אפן פראנט. באטייליקט זיך אין פיל שלאכטן, און יעדע פרייע מינוט לייגט ער אוועק די ביקס און נעמט אין דער האנט דאס פענדל.

סימאנס טייל האט אנגעהויבן באפרימען פוילן, און אט איז ער אף דער טעריטאריע פון אייגענע א טויט-לאגער.

פאר די מילכאמע-יארן האט דער סאלדאט און קינסטלער זיך אנגעזען מיט גענוג שוידער, נאר דאס, וואס ער האט געזען איצט, איז געווען אומ- באגרייפליך. דאס האט ער זיך געגעבן א שווע, אז ער וועט גאנצע לעבן ווידעמענען אף בא- ווייזן דער גאנצער וועלט דאס טוהלאנגשישע וויי- קעלע אין די אלטע פוילישע וועלדער.

און ער איז געבליבן טריי דער שווע. שוין אין דער ערשטער באפרימטער פוילישער שטאט האט דער פאליט-אפטייל פון דער ארמיי איינגעארדנט

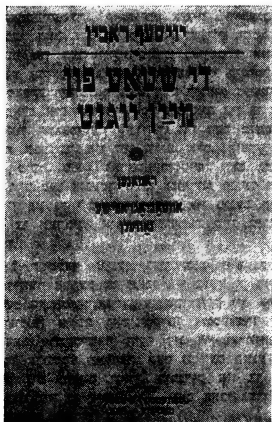
א באינגער פון ווילנע

ווילנע, די פרעכטיקע אוראלטע שטאט. נישט ווייניק באמיסטערטע וויסלעך האבן איר געוויימטע ווארט- קינסטלער פון מארשיידענע נאציאנאלע ליטערא- טורן. ווילנע איז אין טאך די גרונט-טעמע אין דער ליטערארישער שאמונג פונעם אנגעזענעם יידישן סאָוועטישן פראָוואַקער ייִסעף ראַבין. ווילנע איז בא אים נישט נאר א טעמאטישער אָביעקט, נישט נאר א פאן פון דער סאָוואַלער ווירקלעכקייט. זי איז אין זינע ווערק אויך א קינסטלעריש געשטאלט. וואס מאכט פולער און בילעסער דעם געשילדערטן טיפאזש. אין י. ראבינס בוך „די שטאט פון מיין יוגנט“ זינען איינגעשלאסן דריי ראמאנען און אוטאביוגראפישע גאָולעס. דער קליינער ראמאן „כאוועלע געפערן“, מיט וועלכן דער בוך עפנט זיך, טראָגט אונדז ארייבער אין 1918 יאר, ווען אין ווילנע האט זיך איינגעשטעלט די ראטנמאכט. נאר זי האט זיך נאך נישט פארמעסטיקט. גאָרוואַס האָבן זיך אָפּגעטראָגן די דייטשישע אָפּוואַנטן. און נאך איידער די טיילן פון דער רויטער ארמיי זיינען אריינגעטראָטן אין שטאט, האָבן אין איר געוואל- דעוועט ציעוועטע פוילישע לעגאָנערן.

„כאוועלע געפערן“ איז אנגעוועסטיקט מיט רעווא- ליוזאָנערן פאטאס. מע שפירט די אטמאָספער פון דער גאס. דעם אָטעם פון די העראישע שטורעם- טעג. דער שרייבער דעקט אהן די סאָוואַלע פאָר-

ייִסעף ראַבין. די שטאט פון מיין יוגנט. ראמאנען. אוטאביוגראפישע גאָולען. פארלאג „סאָוועטסקי פּיסאטעל“, מאסקווע, 1985.

באדינגען, וועלכע האבן פארברידערט מענטשן פון פארשיידענע נאציאנאליטעטן אין אן אלגעמיינעם קאמף פאר א נייער, פרייער וועלט. פארן ליינער דערשינען שטענדיג אינדיווידואליזירטע פארשוינען, מאמעש אריינגעכאפטע פונעם לעבעדיקן לעבן. באזונדערס פארנעמענען זיך דער שטילער באשיי- דענער שניידער זיאמע ראמסע מיט זיין אָפּענער פאָעטישער געשאַמע, די איידלמוטיקע באַלשעוויקע- גערשן דער שטעפער און זיין פריינט ניקאָלעי לאַ-

פאסין. די סאמע קאלאריספולע סיגור איז דאס צואנציקאריקע הארעפאטע מיידל כאוועלע גע- פון א פלאמיקע באלשעוויטשעק. איינע פון יענע העלדישע פריוועטישן. וועלכע היטאט ארויסגער- הויבן די רעוואלוציע. כאוועלע איז א מענטש מיט א פילבאר הארץ און אן אומרויפן גייסט. אומע- סום זעט מען זיך אט טרעטן זיך ארויס מיט א רעדע אף א מאסןמיטגליד. אגטיינדיק פאר דער ראטני מאכט. און אזוי זיך אף א יצונג פונעם ראס פון ארבעטער־דעפוטאטן. כאוועלע איז אי שטרענג. ערנסט. אי מילד. צוגעלאזט. עפעס א מין קינדערשע אומטיכבארקייט שפארט פאר איר גאנצן וועגן. זי איז אומריכטיק אין ליבע. דאס אינטימ־פערזענלעכע און דער פאליטישער באוועגונג זינען בא- איר איר הארמאנישער גאנצקייט. סעסער גלייבן אין זיג פון גערעכטיקייט און גוטס — אזא איז דער ליטמאסווי פונעם ווערק.

איר זע זיך. ווילנע. דער דאזיקער ראמאן איז אריגינעל געבויט. יעדעס קאפיטל ווערט באגלייט מיט א לירישער אפזענדונג. דאס טראגט אריין א פאעטישן שטראם אין סוועשטישן געווענע פונעם ווערק. פון זיין קוק־ווינקל איז אן מאסקווע זעט דער שריפטשטעלער די אלטע ווילנע. די שטאט פון זיין יוגנט. רעוואלוציאנערע טעטיקייט. ער זעט זי אין פארשיידענע פערזאנן און איר העראישער געשיכטע. אין די לירישע אפזיכונגען קלינגט דעם אויסאויס שטייט. א פייערלעך דערהויבענע. ווען ער זעט זיך מיט א בארייטע. א יאמסטעוודיקע אין דער סאָוועטישער סקופע, אן אפגערגעסע פון צאר און צארן. ווען ער זעט זי א פארמערטע אונטערן קינדל פון די היטלעריסטן.

די צענטראלע צעמט פונעם ראמאן איז דער טראגישער גיורל פון צענדליקער טויזנטער יידן ווי ווילנער געשט און דער מעסירענעפערשדיקער איידעםמאד פון אירע קעמפער. אין אפדערגונט פון די ענטוואסטיקעמער איז דער שטאלצער, פארמארגעטעטער קאמניסט איציק וויטענבערג. וועלכער האט איינגעשטירבן א העלדיש זיטל אין פינקעס פון דער ווידעשטאנד־העוועגונג אין די יידישע געזעסן ראבין האט געזען די קינסטלעריי שווע פארקערפערונג פון אט דעם ליכטיק געשטאלט. ער מאכט אים אלזייטיק. ער זעט אים אין די יארן פון זיין הונגעריקער קינדהייט אין דער מיטשפאכע פון א שוויגער. אין זיין יוגנט, אלס געשלאפאט לעבן טוער. ס'איז באראקסעריטיש, וואס גראדע אים האט מען אנגעטרויט די אַנפירונג פונעם פרא- פארטין פון די לעדעראריבעטער און פונעם קאמי- טעט און ווערברין איבערהאנדלערע קיין ביראביי דזשאן.

פיל זיטלעך זינען געווידעמט וויסענבערגס טייטאנאישער איבעט צו שאפן אן אפגעט א פארטיי- זאגנעס קאמפאָזיציאנאזיע. שטיינדיק זיך אף די אַנציווינגונג פונעם קאמניסטישן אונטערערד און אף דער פראקטישער הילף פון די פארטיאדאט אין די ארומיקע וועלדער, האט זי דעם טויזנט אַנ- געשטן גיט ווייניק שוין. רירנדיק איז די בא- שרייבונג פון די אומשטאנדן. וואס האָבן געבראכט צו איציקס טראגישן טויט.

באזאגן מיט וויסענבערג זינען אריסגעפירט

אויך אנדערע רעאלע פערזענלעכקייטן: דער דיכ- סער הירש גליק, דער אויטאָר פון דער באוועגונג ליד „זאָג גיט קיינמאל, אז דו גייסט דעם לעצטן וועג“, די שרעקלאַזע קאָמוניסטקע סאַניע מאַדניס- קער אא.

די געשעענישן אינעם ראמאן „מין טייערער צעדייטער“ קומען פאר ערעווער צווייטער וועלט־מילכאמפ און איז דער ערשטע באדאשט פון דער פאשיסטישער אָקאפאציע. דאָ האָבן מיר צאפֿליר- קע שטיקער פונעם יידישן ארט לעבן אין דער בור- וואווער ווילנע און אין יענעם קורצן צייט־פאַ- שניט, ווען ליטע האט זיך אָנגעשלאָסן אין פאַר- באַנד פון די סאָוועטישע רעפּובליקן. אין גרויסע באוועגונג זיך די האַנדלונג ארום דער שטוב פונעם צושניידער רעפּאַל קאַרבלאט. זי שניידט זיך ארויס ווי א סימבאל פונעם יידישן פאָלקסלעבן מיט אלע זינע אַסירובונג פון יענער צייט. דאָ קומען זיך אָפּ צונויף די מַכטאַנים. קרויוויס פון די גאסטפריינדלעכע באלעבאסיס און גלאס באקאנטע, נייגערקע זיך צו דערוויסן עפעס גיט. אין דעם צוואנענהאנדל ווערן געגעבן טרעפלעכע פאַרטערסן פון די אָנווענדע. עס ווילט זיך פאַרנאָדערן איבערמלעכט פון מענטשלעכע גיראַלעס. נאָר אַט ריטס זיך אריין אין שטאָט די ברוינע בעסטיס, און צו דעם אלעם קומט א סאָף. עס הייבט זיך אָן די גרויסע טראגדיע פון מאָרד און רויזנינג.

אין דער געשטאַלטן־סיסטעם פונעם ראמאן פאַר- נעמט א באזונדער אָרט דער סטודענט פונעם וויל- נע אַניווערסיטעט כאמקע מילגרום, וועלכער איז פאַרליבט אין רייזלעך, רעפּעלס טאַכטער, און ווע- טן די פאַרליבטע אין אים דווריעלע האָט גוט- מיטיק געקרוינט מיטן נאָמען „טייערער צעדייטער“. ער איז איינגעטלעך דער הויפט־העלד. מיר דערוויסן זיך אייניקע פאַרטיי וועגן זיין אָפּשטאַמונג — אַ וואו פון א שטעפער און א נייטערן פון א לייטווי- שטעטל. כאמקע איז לויט דער נאַטור א שוויגער, א שטעמוודיקער. דער מעכאבער קאַנצענטרירט די אפּמערקזאַמקייט מער אפּן גייסטיקן צושטאַנד די זיין העלד און ווייניקער אף די אויסערלעכע אומ- שטאַנדן פון זיין לעבן. פון טיילעס לעבט ער מער אין בלוזימעס איידער אף דער וואָר. ער פאַסט אף די ארומיקע וויקליכקייט דורך דער פריימע פון זינע וועגונג. די סימבאליק פון זינע וויזעס באקומט אפּס א סאציאליפּאליטישן זין. מיטשטריי- שילדערט ראבין די אָנגעשטערענעקייט פון כאַמ- קעס געדאַנקענגונג. די באוועגונג פון זינע גע- פילן, זינע שווערע אינערלעכע פּיניקונגען, ס'איז אים גיט גרינג צו באנעמען, וואס קומט פאַר ארום אים. ער וויל זיך פאַנאנדערקלייבן, אַלץ באזיניקן, זיך דערגרונטעווען צום זין פונעם מענטשלעכן זין. די יעדעס וועגן די שטיצעס פון די נאַציסטישע באַדאַרן און שטייענדיקן פוילן און יידישע בילד- טיקע אקציעס דעבאָך. שוין אין דער אקאפּוירטער ווילנע, האָבן אפּגעקילט זיין אָנגעגלייטן קויער־ האַדמיטען, האָבן אויסגעטרייבט פון זיין פאַר- כאַלעמקייט. ער זוכט שוין איצט וועגן זיך אַנצור- שליסן אין דעם אומביליכן געראנגל מיטן אָקאפּאט. די מעטאַפּאָפּאזע אין כאַמס פּסיכיק איז אוואַרום סאַציאַל דעטערמינירט.

די קאמפאזיצאנעלע סטרוקטור פונעם ראמאן איז אונטערגעגאנגען דער געשייט פונעם אונטער צו פסיכאלאגישער פארטיטונג, דער שטרעבונג ארויס צוברענגען די איינערלעכע איבערלעבונגען פונעם מענטש, די אפמאכטונג פון אפטיילע האנדלונגען, דאס איז באזונדערס קענטיק גיט בלויז אין דער קאמפאזיצאנעלער, נאך אויך פונעם גאנצן שטימונגען, געדאנקען פארשטייט מען, אז איר וועג ליגט צו די קעמפער פון דער רעזיסטאנץ.

ראבין שטעלט אמאל זינע העלדן אין עקסטרע-מאלע סטעטישע, און וועלכע סווערס אויסגע-פרוועט זייער מענטשלעכע ווערט, זייער גיטטיקע גרויסקייט. אין א קריטישן מאמענט, ווען דעם ראס פון ארבעטער-דעפוטאטן האט געדראגט א גרויסע געפאר מיטאד די פוילישע לעגיאנערן, האט באוועלט געשען זיך אנטשלאסן אף א רייקאלער אקציע, וואס האט זי דערווארן צו די העכסטע הייכן פון מוט און העלדישקייט. זי האט אפגעגעבן איר יונג לעבן פאר דער הייליקער אידי, וועלכער זי האט געטרייבט געדינט.

די געסטאפא געט געווארנט, אז זי וועט אומ-ברענגען אין געטא 20 טויזנט יידן, אויב איציק וועטנבערג וועט זיך דערמיטלייך גיט אפגעבן אין אירע הענט. ער האט טיפ באפריידעט, כאטש ער האט געוואלט, אז די 20 טויזנט וועט מען סיי וויסן פארטיליקן אין פאגאר.

כאום מלגוריס האט גענומען אף זיך מיט א מעסער אפראמען דעם מענווהל מיקאלע טעלעשקא, וועלכער האט געוואלט פארנווארטלייך זיינע ידישע מיידלעך, און ביידע, רייזל און ליביל, דערנעבן אין דער רעדע, און פאר זי שטייט גאר אן אנדער כאים-קע. שוין גיט דער גוטער, גיט דער שטערער צעדייטער, נאך א געפרווערע מענטש, מיט אויגן פול מיט צאן, אסאך דעם כאמקען, דעם פאר-ביסענעם שוויגער, קאן מען זיך פארלאזן (1. 419).

אין אלע ראמאנען פון דער זאמלונג זינען קיי-מאט גיט פאראן קיין שארפע, קאמפליצירטע קא-ליוועס. די האנדלונג פליסט לאנגזאם, וויק, דער אווארט איז קלוימפערע אין א זיט אום אבסערווא-טאר. דאס האט אבער גיט קיין שום געמינגזאמט מיט ניטראלער, אָנטיקסווייטשער באַזאכטערש-קייט. אינעם אונטערטעקסט פילט מען שטענדיק דעם שרייבערס אפצויע, זיין באצונג צו די אר-מיקע געשענישן.

באם ליענען דעם בוך ווארפן זיך אין די אויגן פארביקע נאטורגעמעלן. זיי האבן א צילגעווענדטע פונקציע: גיוואטירן די שטימונג, געפילן, מאכט-וועט פון א פערסאנאזש. ס'איז שווער צו פארנעסן דעם שרייבערן קאנטראסט פון דעם ווידערלעכן באנאכטיקן נאטור-היילד צו דער שווערלעכער הא-פענונגסלאזער לאגע, פון טויזנטער פארורטיילטע פלייטיש, וועלכע פריוון זיך ראטעווען פונעם דיטש, לויפנדיק פון חילונג און מינסק, א גרויסע און שטילע לעוואנע, א ליכטיקע און ריינע, שווימט ארום איבערן האלד און ווארטט דורך די ביימער-צווייגן זילבערנע ליכט-פאסאן אף דער אפגעקילטער ערד... די סאטעס מיט די באליכטענע וויסלעכע

שטאמען און מיט א סאך געלע און גרינע גאָלדעל אף דער ערד ארום זיך קוקן דער לעוואנע אין פאנעם אריין און שאַלען קויס-קויס מיט די אפגע-און אפגעהאציקע קרינען, ווי זיי וואלטן באגלייט אלק, וואס זי שטראלט ארויס... און אין פארטוימטן בערעזע-וועלדל שפילן די ביימער מיט לעוואנע-שיין, גארטלעך זיך ארום מיט זילבער-פדעס, און ס'איז מיטעדיק-שטיל און ליכטיק פון זייערע אייגענע העלע שטאמען און פון דער לעוואנעם גוטארא-קייט, געמישט מיט הימל-בליקייט... די ווילנער שוויגן, זיי זינען פארנומען מיט איבערטראכטן און איבערשאצן זייער לעבן, און נאך אייניקל פון זיי, וואס ווילן זיך אפרייסן פון די געדאנקען, וועל-כע מאטערן זיי, ווילן וויסן, וואס, לעמאל, טראכטן היינט צו אוראלטע לעוואנע וועגן אזא מענטשן אַנגעלאף אין באנאכטיקן וואלד. זי וויל געוויס וויסן און פארשטיין, ווער זינען זיי? זיי גייען בא-פרייטע פון מצרעם, זיי פירט זי מיט גוואלד קיין באָוול, מע טרייבט זיי פון שפאניע, זיי לויפן קיין פאָגראַמען — ווער זינען זיי? (1. 375-376).

ראבינס קינסטלערישע מיטלען זינען גיט איינ-אריטיק, אן ארגאנישער עלעמענט פון זיין קינסטלע-רישן סטיל איז די איראנישע אינטאגאנציע, א ליכטע, ווען ס'גיט א רייד וועגן מענטשלעכע שוואכקייטן, וואס מע קאן מייכל זיין, זי ווערט סאקאסטיש, גאליק, וואקסט אריבער אין בייטי-קער סאטירע, ווען ס'אנדאלט זיך וועגן נידערטער-טיקע מייסס פון געמאשעס, געפערלעכע פאר דער געוועלשאפט. סאטיריש-אפארטיסעריש איז געווען די פאכדאנישע, פארטערישע ראל פון געסן, דעם פארזייער פונעם יודאנט, און די שוועלעכע אג-סאציע פונעם צופאלטער שמועליאשע אייסקע, וואס רופט די געטא צו האנעט די באצווינגער (איך זע זיך, ווילנע). קאריקאטוריש, קאמיש, לעכער-לעך זען און דער סאטיריש-געמאלטער מעטורף מיטשעלע צאדיק און זיין מעקאָרעו, דער פלויר-דעראק שטעלע דריידל — געהייער פארטערע (מין טיערער צעדייטער), די און אנדערע פארדארבענע אויסווארפן זינען קעגנגעשטעלט פא-שטעט, ערלעכע ארבעטער, באלמלאכעס, אַהנטלע-כע מענטשן פון דער פאליטיש-איינעליגענץ, אפילע אין אן איינצאנער, אין די אומגאראמאלטע בא-דינגונגען פארהיטן זיי זייער מענטשלעכקייט, סארא פאשטעס, פאליטיקאכע, הארציקייט, גוטסקייט שטראלט ארויס פון אורזאם דעם שווער (איך זע זיך, ווילנע). ער האט האנאָע, ווען ער האלט אין דער האנט א שטיוול, וואס איז אויסגעגאנגען א וועלט צוליב יידישע, און אויך פון דעם, וואס די רויטארמייער זאגן אים, באטיא.

און אס איז אן אנדער אכאָ — איציק שישעל-גיט, אן איינציגער, א מענטש א שטילער, א בא-דאכטער, אַס קלאפט ער איבערן בוך, וואס די בינדס איין, און זאגט: אַס אַדאָ. און אין דעם אַס אַדאָ איז פאבראָגן א טיפער מין (מין טיערער צעדייטער).

ראבינס שפראך איז פאליטיש-מאקסימאל געפרעסט. זי איז דורכגעוויקט מיט דער ריכטיקייט פון דער יידישער סיגנאליק, מיט די דינסטע סיי-ליסטישע שאטירונגען. ס'זינען אים גענוג עטלעכע

כע ווערטער צו באטאָנען א שטריך אינעם אויסער-
לעכן אויסזען אָדער אין דער פּסיכיק פון א גר
שטאלט. ער פארלירט אָבער אמאָל די מאָס פון
שפּאַרעוודיקייט אין דער אויסזעכונג פונעם סיפער-
האמטעס. אויב אין „כאוועלע געפערן“ און „אייך זע
דיך, ווילנע“ איז די אנטוויקלונג פונעם שוועט
גרעללינג, קאָנצענטרירט און יעדער פערסאָנאָש,
אפילו אן עפּוואָדזשער, איז צום אָרט, איז דער
ראָמאַן „מין שטערער צעדרייטער“ צעצויגן, שוין
צו באַפּעלקערט. א שלאל מיט פארשוונען, אייגן-
קע ווערן אָפט פארטושיט דורך אנדערע און פאר-
לירן זיך אין יוקאַרן. ערשטווייזן ריטן זיך איבער
די פּעדעס, וועלכע פארבינדן די שוועט-ליינינס,
און דאָס ברענגט צו א באַשטימטער געבראָכקייט
פון דער פאבליאָרער קאנווע. צו וואָס זינען,
אשטיגער, נייטיק ציפּע און גוטע אָדער דער באַ-
רייטעוודיקער טאלאנטלאָזער שרייבער שאַלעמקע
גאָלובטשיק?

אן און פאר זיך איז יעדער פון זיי א כאַראַק-
טער, געציכנט געניט, פאכמענערש. פונדעסטוועגן
וואָלט מען זיי, ווי מיר שיינט, געקאָנט ליכט באַ-
זיטיקן א שאָדן פאר דער איינהייטלעכקייט פון
דער קאָמפּאָזיציע.

ראַבין האָט אַף זינע לאנגע לעבנסטועגן פיל
געזען און דורכגעלעבט. ניט ווייניק זיך אָנגעליטן
אין די באדינגונגען פון דער קאפיטאליסטישער
ליטע, וווּ ער האָט א לענגערע צייט אקטיוו אַנ-
טיילגענומען אין דער אומלעגאלער רעוואָלוציאָנער
רעוואַלוציאָנ, געהאט ארעסטענישן מיט אינטערע-
סאנטע פערזענלעכקייטן, וועגן דעם איז די מער-
הייט פון זינע אויטאָביאָגראַפישע גאָזעלעס. לייט-
גענדיק דעם בוך „די שטאַט פון מין יוגנט“, פילט
מען בעכוש, ווי טריט ס'איז דער אויטאָר דעם

קינסטלערשין עמעס, ווי געוויסנהאפטק און מיט
אריינעם באַזיט ער זיך צו זיין שרייבערשין באַ-
רוף. אין דער גאָזעלע „ווילנע“ דערציילט ער וועגן
אן אויסטערלישן עפּוואָר אין זיין באַגראַפיע.
אינער א פארשוין, שטארק באהערשט פונעם פאר-
לאנג צו ווערן א שרייבער, ניט פארמאָגנדיק קיין
ברעקל טאלאנט, האָט צוגעשריבן זיך דעם מאָנאָס-
קריפט פון ראַבינס א קינדער-מיסעלע, וואָס איז
אין אדאָן א צופאל געקומען אין זיין דער האַנט. דאָס
מיסעלע (ס'איז נאָך ניט געווען פארעפנטלעכט)
האָט מען טראַנסלירט דורך ראַדיאָ. די אומוודיקע
האנדלונג פונעם ערעגניציקן געפערש האָט דעם מע-
כאבער דערשיטערט. מיט א געפיל פון ביטל רעדט
ער וועגן אַזעלכע ליטע, וועלכע ריטן זיך דאָס גאָנ-
צע לעבן באַ פרעמדע טישן, אין שיינעם דערמט
אין וויער באלערעוודיק זיין ריטע וועגן דעם קויער
פון שרייבן: „ער איז גרויס און שטארק, ער איז
פול מיט גלויבן, מיט סעפערמאָנעס, מיט אקשע-
נעס. ער איז גרויס מיטן פארלאנג צו מאַכן זענען
דיק אנדערע מיט זיין זענען, צו לאָזן דערפילן
אנדערע זינע געפילן און איבערלעבונגען, איבער
צוגעבן א צווייטן זינע געדאנקען, אָס זענט זיך
אויס א מענטש ארבעטן אָף א יאָר, צוויי און
דריי — ער שרייבט א בוך, צי וועט זיך אָבער באַ-
קומען א ווערק? ער ווייסט ניט. גארנאָטירן קאָן
קיינער ניט. דאָ ליגט א העלדישקייט. דאָ ליגט דער
קויער פון טאלאנט, וואָס פירט און וועט ארויס-
פירן“ (1. 501).

ראַבינס ווערק האָבן באַשעפטיקט, אז ער האָט
זיך פּעסט געהאלטן באַ דעם דאָזיקן פּרינציפּ.

ע ל י ע ק ר י ס

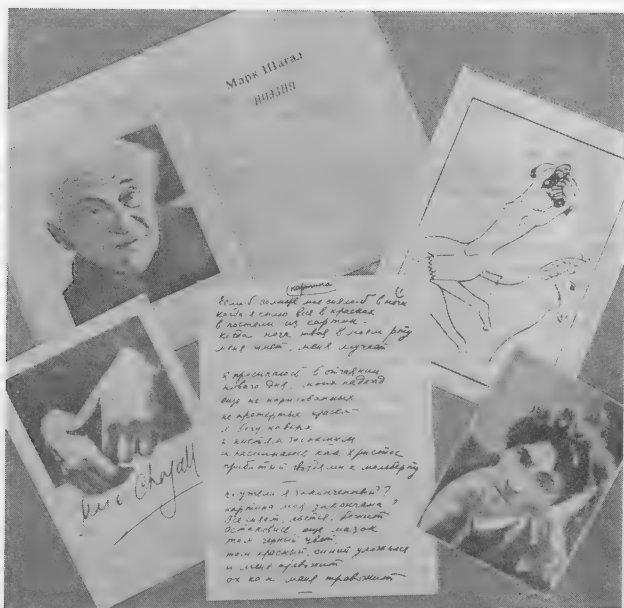
מאַרק שאַגאַלס לידער אין א מינאָטיז-פאַרמאט

לאַנדסמאַן האָט באַשלאָסן באַקאָנען די ליינער דער
וויסרוסישער פארלאַג „מאַסטאַקאַיאַ ליטעראַטוראַ“,
וועלכער האָט אויסגעלאָזט א מינאָטיז-וואַסאַנאַב
פון מאַרק שאַגאַלס לידער אונטערן טיטל „פּאַע-
זיע“.

אין אָט דער מינאָטיז-וואַסאַנאַב זינען אינגע-
שלאָסן 26 לידער, וועלכע באַזינגען די שטאַט ווי-
טעבסק, די טייערע פארן קינסטלער מענטשן, „נעצ
וויטע שטאַט“, „דאָס אלטע הויז“, „היימלאַנד“,
„די מוטער“, „דער פאַטער“, „דאָס ווייב“ (וועגן
בעלע ראָזענפעלד), „דער ערשטער לערער“ (וועגן
דעם קינסטלער יו. מ. פּען), „דער מאלער איבער
די דעכער“, „מין פּאַלע“, „דער ווילנער בעסמער-
רעש“, „יאַנקעווס לייטער“, „דער אַנדעק פון די
קינסטלער — קאַרבאַנעס פונעם האַלאָקאָסט“, „בע-
לע“, „די אָונט-טאַלע“ — אַזעלכע זינען די נעמען
פון שאַגאַלס אייניקע לידער. אינעם בוך איז אויך
אינגעשלאָסן די איבערזעצונג פון זיין אַרטיקל
„מין ליבליכען וויטעבסק“ (פארעפנטלעכט דאָס
ערשטע מאל אין גיי-ראַק דעם 15 פעברואַר 1944).

דער טאלאנט פון דעם פּילסאָפּ מאַרק שאַגאַל
(1887 — 1985) איז בעמערקט נישטאָפּיק, באַגלייט
מיט די אומשטערבליכע ליטוונען, וויטראַווש, קע-
ראַמיק און בייער-גראַפיק שטען מיר הויך די ליטע-
ראַרישע שאַפונג פונעם גענאָלן מאַלער פּילאָ-
ליקע אַרטיקלען אָף קונסטקענערשע טעמעס, די
אויטאָביאָגראַפישע גרעסערע דערציילונג „מין
לעבן“, פאַעטישע ווערק.

ווי באַווסט, איז שאַגאַלס באַזעט אַפּאָרט דורכ-
געזאָפט מיט די געשטאַלטן פון וויטעבסק, דער
שטאַט פון זינע קינדערייַאָרן, די זעלבע געשטאַלטן
זענען מיר אויך אין זינע לידער און פאַעמעס. מיט
אָס דעם אַספּעקט פון דער שאַפונג פון אַונדזער

פון זיין קימאט גאנצער שאפונג... שאגאלס לידער זאגן איידעם וועגן דער סימפטיס פון זינע מענטש לעכע איבערלעבונגען, וועגן זיין קלונג לעבנס- באנעם און זיין ליבע צום למבלעכן וויטעבסק.

אין איינעם פון דעם קינסטלערס לעצטע ברייו קיין רוסלאנד האט ער אויך געשריבן: „איך דערמאן טאמיר מין שטאט, און זי איז קימאט קעסיידער געשילדערט אין מינע בילדער“. צו די דאזיקע ווערטער שאגאלס וועלן מיר פון זיך צוגעבן: „און קימאט אין אלע לידער“.

צום שלום ווילט זיך אפמערקן, אז דאס דאזיקע פון מינאטיר-ביכעלע מיט א פארמאט פון 93x70 מ.מ. האט מיט געשמאק און ליבע אויס- געפרעמט דער קינסטלער ל. יא. פראגין און עס איז אפגעדריקט געווארן אינעם פאליגראפישן קאמ- בינאט אף יא. קאלאסעס נאמען מיט א טיראזש פון 5 000 עקזעמפלארן.

דאָזיג פּרײַז שטאַט,
מיטגליד פונעם מאַסקווער ליבהאַבער-
קלוב פון מינאטיר-ביכער

דער זאמלבוך איז דערשינען אין צוויי שפראכן: אף וויסרוסיש און רוסיש. די לידער האט איבער- געזעצט פון יידיש אף וויסרוסיש ריגאר בארא- דולין, און אף רוסיש לעוו בערינסקי. דער בוך איז איילוסטרירט מיט זיבן קאלירטע רעפראדוק- ציעס פון שאגאלס בילדער, צווישן ווי: „דער פארט- רעס פון מיין קאלע“ (בעלע ראזענפעלד, 1909), „וויטעבסק, דאס בלאזע הייז“ (1920), „א נאקעטע איבער וויטעבסק“ (1933), „וואוועס פארטערט“ (ווא- לענטניע בראדסקאיא) אא: אף דעם סאדערשטן דעקלאַמאנט איז אפגעדריקט מיט גאלד דאס בילד „די ריטער“ (1929). אויסער דעם, זינען גע- געבן דריי שווארץ-ווייסע פאטאגראפיעס: מארק שא- גאל אין די יונגס-יאָרן; מארק שאגאל אף דער על- טער; מארק שאגאלס הענט.

אין זיין ארומטיר-ווארט צום זאמלבוך ברענגט ריגאר באראדולין האטיל ביקאחס ארויסצוגאנג וועגן שאגאלס שאפונג: „ס'וואלט זיך געדאכט, גו, וואס קאן באטייטן דער פראזינצעלער וויטעבסק פאר אזא בארימטן קינסטלער, ווי מארק שאגאל! אבער גראד וויטעבסק איז געווארן אן אומויספעלעכער קוואל פאר זיין גרויסער ליבע צו מענטשן, דער אינהאלט

באשטעלט ביכער אין 1990

אייביקע מאס" לויטן ראמאן, וואס גייט אריין אין אים אלס באשטאנדטייל. דער בוך דערשיינט אין דער איבערזעצונג אף רוסיש. כוץ דעם ראמאן, זיין נען איינצעלשאסן עטלעכע גרעסערע דערציילונגען. ווי סאמדי אין ש. גאָרדאָנאָו, ווערק. שטעלט דער קינסטלער מאַראַליש-עטישע פּראָבלעמען. די גוראָ-לעס פון זיינע עפּרסאָנאַלע זיינען ניט קיין פּאָשע סע. יעדערע פון זיי האָט געהאט אַן זיך שווערע אויספרוון ביים דער פּאָטערעלישער מילכאמע און אין די נאָכמילכאמע-יאָרן. שמועל גאָרדאָנאָו בוך איז העכסט קינסטלערישע פּראָזע.

דער גענעראַל-פּאָלאָניק דאָויד דראָגאָנסקי האָט זייערע צייטן אַרויסגעלאָזט אַ בוך דערניערונגען "מענטשן אף דער מילכאמע". דאָס איז אַ דאָקומענטאַלע דערציילונג וועגן די קעמפער קעגן פּאָלישן. דער מעכאבער איז אין אַנפאַנג פונעם קריג געווען אַ לייענענדיק. פּאָרענדיקס האָט ער די מילכאמע אלס קאָמאָנדר פון אַ סאָנקע-בריקאָדע. אַ צווייטע העלד פונעם סאָנקע-פּאָרבריקאָדע. דער לייענער וועט איצט באקומען די צווייטע אומלעגע פונעם בוך. אַוואָרס קאַהאַנס ראָמאַן, "פּאַרברעכן און געוויסן", וועגן דעם בייליס-פּאַרצעם, וואָס מיט אים האָט ער ראָשט די וועלט. דערשיינט אין דער איבערזעצונג אף רוסיש. דער מעכאבער פּאַרדאָנאָו שאַרף אין זיין ווערק דעם אַנטיסעמיטיזם. דער בוך איז אַקסועל אויך היינט.

גרינאָר קאַנאָוויטש, וועלכער שאַפט זיינע ראָ-מאַנען אין דער רויטער שפּראַך, גיט אַרויס אַ בוך לויפּנדיקן יאַר אַ בוך. נישטאָ קיין גאַנציק פאַר קעכט". דאָס איז אַ ראָמאַן וועגן ליטווישע יידישע שטעט און שטעטלעך אינעם ניינצנטן יאָרהונדערט. עס דערשיינט אין אַ בוך-פּאַרס הערשעל פּאַרלאָנ קערט ראָמאַן. "געווען אַמאָל אַ שטעטל". דער מאַכ-בער דערציילט וועגן דעם לעבן פון אַ יידישער מיטפּאַסע. אַנטייבנדיק פונעם בירגערקריג אין זיין היינצנצונג. אַ סאך איז אויסגעקומען איבערלעבן די העלדן פון הערשעל פּאַרלאָנעס ווערק — די היטלע-רישע אַקאָנאָיע. די סטאַלינישע רעפּרעסיעס. אַבער זיי, די העלדן, האָבן ניט אָנגעוויזן דעם גלויבן, די מענטשליכקייט. זיי זיינען געבליבן איבערגעבליבן בענע בירגער פון דעם היימלאַנד. דער ראָמאַן האָט שוין צוגעצויגן צו זיך די אומפּערקומליכע פונעם לייענער אין דער זשורנאַל-פּובליקאַציע פון "סאָווע-טיש היימלאַנד".

אין 1990 וועט דער לייענער באקומען צוויי ליי-דעראַמאַלונגען. שיקע דריזס. "ווייטער פלאם" אין דער איבערזעצונג אף רוסיש. און דאָרע כליקוונט "צווייגס-קראַפט" אף יידיש.

אלע אָנעוועזענע ביכער קאָן מען באשטעלן אין יעדער ביכער-קראַם. וואָס האָט דעם טעמאַטישן פלאַן פונעם פּאַרלאָ. סאָוועטסקי פּיאַסאַטעל".

"סאָוועטש היימלאַנד" רעצענזירט רעגולער די ווערק. וואָס גייען אַרויס אין פּאַרלאָ. סאָוועטסקי פּיאַסאַטעל". אָבער ווען די דאָזיקע אַפּרופּן באווייזן זיך אף די שפּאַלטן פונעם ווערנאָל, זיינען די פאַר-ווער פונעם יידישן וואָרט ניט אימערשט צו קויפּן די ביכער מאכענעם דעם קנאַפּן טיראַש. ווייזט אויס טאַקע. און גערעכט זיינען די לייענער, וועלכע פאַר-לאַנגען באקומען אַ געהעריקע אינפּאַרמאַציע וועגן די ווערק, וואָס גרייט זיך צום אַרויסגעבן, אור-טיילנדיק לויטן טעמאַטישן פלאַן פונעם פּאַרלאָ. מיר טיילן מיט אונדזערע לייענער, און אין 1990 פלאַנירט "סאָוועטסקי פּיאַסאַטעל" אַרויסגעבן 11 ביכער פון יידישע מעכאברים און דעם זעקסטן באַנד פונעם יאַרבוך "יאָר נאָך יאַר".

כאַנס ביינער. די וועגן, וואָס מיר אַנטדעקן. א פּאַרשערישע ארבעט, וועלכע אַנטהאַלט אין זיך פאַר-צייכענענע און עסייען וועגן דער שאַפונג פון די קלאַסיקער פון דער יידישער ליטעראַטור און וועגן מערקווירדיקע סאָוועטישע שרייבער. די אייגנאַרטי-קייט פון כאַנס ביינערס בוך באַשטייט קירעמעקאַל אין דעם, וואָס ער איז געבויט אפּן סמאך פון מאַטע-ריאַלן, אָפּגעוואַכעט אין פאַרשיידענע אַרבייטן. דער ערווייטער ליטעראַטוריקענער איז אליין א פּראָ-זאָיקער און פּאָשע. און דאָס פילט זיך באַשטעמפּער-לעך אין דעם נייעם בוך זיינעם.

יוסטעף בורגס זאַמלונג. פאַרשפּעטיקטע עכאַ"דערציילט, וואָזוי עס לעבן צוזאַמען יידן און גר-צולן, פאַשעטע און באַשיידענע מענטשן. די געשעע-נישן וויקלען זיך פאַנאָנדער הייפּטנאָלעך אין בוקאַ-ווינע. דאָסראָו דערציילונגען, וואָס זיינען איינגע-שלאָסן אין דער זאַמלונג. האָבן אַ ליידישן קא-לאָרעט, דעם מעכאבערס שפּראַך אין אַ לייענער, זאפּטיקע, פּאָליטימלעכע. יוסטעף בורג ווייטט גוט די גייסטיקע וועלט פון זיינע העלדן און שפּיגלט זי אָפּ מיט אַ היפּשער קינסטלערישער קראַפט.

דער סאָוועטישער לייענער האָט אָנגענומען מיט אינטערעס אַרן ווערגעליטעס ריזע-גאַנציק. זעכצן לענדער, איינגעשלאסן גאַנאַקאַ. אין דאָזיקן בוך דערציילט דער מעכאבער וועגן זיינע פילצאָליקע ריזעס איבער דער וועלט. וועגן באַגעגענישן מיט געזעלשאַפטלעכע און ליטעראַטור-טער, מיט פּאַלי-טיקער און פאַשעטע מענטשן. די באַהאנדלונגען פון לעבנסווייטטיקע פּראָגן אינעם בוך זיינען אָפט דרא-מאַטישע, די באַשרייבונגען — הויכקינסטלערישע, די געדאַנקען — שאַרפע. איבערגעמישטע מיט הומאָר, יעדעס וואָרט איז אף זיין אָרט. דער בוך איז אַ קעמפּערישער און האָט שוין אויסגעהאַלטן פינף אויס-באַטע אף רוסיש. די אויסגאַבע, וואָס דערשיינט איצט, איז די צווייטע אף יידיש.

דער אָרדנעלעכער בוך, מיט וועלכן עס טרעט אַרויס שמועל גאָרדאָנאָו, איז אָנגערופן געוואָרן. די

אמאל און היינט

בערשאד, דאס שטעטלעך איז דער אוקראינע, וואו ביזן געבוירן געווארן, גייט מיר נאך דאס גאנצע לעבן, כאטש די קינדהייט, וועלכע איז דורכגעגאנגען אין בערשאד, איז בא מיר געווען זייער א שווערע, כ'האב געליטן הונגער און קעלט. אין מייער האט זיך מיר באוונדערס אפגעלייגט די צייט, ווען מ'האט טאטע איז געשטארבן פון הונגער. געווען איז דאס אין די דרייסיקער יארן. פון הונגער זיינען געשטארבן איין ברודער נאכן אנדערן, שווער איז אלט געווען 24 יאר און מייער — 21. וויאזוי האט עס אלצדינג אויסגעהאלטן די מאמע? זעט אויס, אז דער מענטש איז אמאל טאקע שטארקער פון אייך, אמאל שוואכער פון א פליג.

פון בערשאד בין איך אנטלאפן צוזאמען מיט דער מאמע קיין מאסקווע, מאמעש אנטלאפן פונעם טויט. און אט איז שוין פינף און מופציק יאר ווי איך לעב אין אונדזער הייפטשטאט. יענע צייטן שטייען אבער נאך אלץ פאר די אויגן, דאס גאנצע לעבן גייען מיר נאך די דערינערונגען וועגן די געשעענישן פונעם ניט צווייטן וואלט, באוונדערס דער גרויסער הונגער איז אוקראינע אין 1933.

אין בערשאד איז אין די דרייסיקער יארן געווען א קאמפאקטע יידישע באפעלקערונג. ארום דעם שטעטל — פילצאליקע דערפער, וואו עס האט געלעבט די אוקראינישע באפעלקערונג. אבער זייער וועלטן פלעג איך הערן, מע זאל רעדן אין שטעטל אף רוסיש צו אוקראיניש. אלע האבן מיר גערעדט נאך אף יידיש.

נאך דער צווייטער וועלטמיליטארישע האט זיך אין בערשאד פארהיט א טייל יידן, וועל דארט זיינען איינגעשטאנען די רומענער. אין שטעטל איז געווען א געטא. אלע מינען אייגענע זיינען אומגעקומען.

די גאנצע צייט נאנט מיר א בענקשאפט, מיטן הארצן בין איך טאמיר אין שטעטל. עטלעכע מאל בין איך אהין געפארן. כ'האב אבער געזען דארט שוין אן אנדער שטעטל, ס'איז געווארן, קאן מען זאגן, א שטאט, ניט קיין גרויסע דערנחיל נאך.

ניט לאנג צוריק בין איך געפארן אהין אף קייזער-אדעס. כ'האב דארט א היפשן כילדע אפן הייליקן ארט — מ'האט טאטע, די ברודער, די באבע מיטן זיידן, כאווערעס פון דער שול, כאוויירס פון אונדזער גאט. ביים איך גיי ארויף אפן בעסוילעס, דערמאנט זיך מיר יעדערער פון זיי, כ'האב ניט פארגעסן זייערע פאמיליעס און וויאזוי זיי האבן אויסגעווען.

דאס הייליקע פעלד אין בערשאד האט זיך פארהיט. אט איז די מאצייווע פון מינער א בא ווערטע, מיט וועלכע כ'האב זיך געלערנט אין דריטן קלאס. אט איז אן אנגעבויגן קניעלע, זייער א קליינס, וואס איז איר שוועסטער. דאס שטיינערנע קניעלע איז פון גרויען שטיין. די עטערן האבן באוויזן שטעלן מאצייוועס, אין א שטיקל צייט ארום זיינען זיי אליין געשטארבן פון הונגער. זייער קייזער האב איך שוין ניט געפונען, די גאנצע מיטפאכע איז אויסגעשטארבן.

מ'האט טאטע ליגט אונטער א פאשעטן שטיין, אן אן אויפשיפט. מיר האבן געבעטן אונדזערן א שאכן, ער זאל אויסקריצן די אויסזעס, דאס יאר, מע זאל חיים, ווער עס ליגט אונטערן שטיין, איז אבער דער שאכן אויך זייער גיך געשטארבן...

פונעם בעסוילעס בין איך אוועק אין שטאט דורך דער בריק, וואס פירט צו דער מארק-גאס. די באס איז דערמלט, אין די דרייסיקער יארן, געווען איינע פון די שענסטע. אט דא איז געשטאנען א היין, וואס האט געווען שטיינע. עס הייבן זיך מיר אן דערמאנען פאסירונגען פון גאנגאר, ווייט, ווען איך בין נאך געווען א קינד פון דריי יאר. די מאמע פלעגט מיר שיקן קיפן אקערע,

געזאטענע וואסער אין א בלעכן טשײַניקל. איך פלעג פארגעסן, וויאזוי איך דארף אויסריידן די ווערטער, וועלכע די מאמע האט מיר אנגעזאגט: קויפן פאר א קאפיקע אָרעפּע. אלץ פלעג איך איבערפלאַנטערן. אפן אַרט פון דער „קאפיקע“ פלעג איך זאגן א „טאָפּקע“ און אַי „אָרעפּע“ — „אַפּרעק“. אַט אזוי פלעג איך לויפן, אונטערטאנדיק, פרייער און שווערער, גיט מיר פאר א טאָפּקע אָרעפּע, טרייַל-לילי, ביז איך האב געבראכט איהם דעם אָרעפּע, פלעג בלייבן אין טשײַ-ניקל א ביסל וואסער אפן דעק.

דאָרט, וווּ ס׳איז געווען די טשײַנע, שטייט איצט א קאפערעסטאָראַן, די פענצטער פארהאנגען מיט שינע טיילענע פארהאנגען, אַרנײַטש צו דערקענען. היינטער בין איך צוגעטאנגען צו מײַן שול, צו דעם ציגלענע מויערל, וווּ כּוּנאַב זיך געלערנט א פאַר יאָר. איך שטיי לעבן אים, און פאר די אויגן גייען מיר דורך יענע ווייטע טעג. אַט ערשט ניט לאַנג, אזויווי דאָס וואַלט פאַרנעקומען נעכטן, האָט מיך געבראכט אהער אין שול מינע א קרויזע ווענעטשקע זאַטלאַסאָסקאַיאַ זי האָט מיר געזאָגט: „שעס זיך ניט, האָט מע וועט דיר פרעגן, זאָלסטו ענטפערן. אָבער ערלער, קיין ליגן זאָלסטו ניט זאָגן. דאָס איז א שול, וווּ דו וועסט זיך אויסלערנען שרייבן, ליינענען, אַט אזוי ווי איך. אייב מע וועט דיר פרעגן, צי דו גלויבסט אין גאט, זאָג, און ניט. דו גלויבסט ניט...“ — פארוואס טאָר איך ניט זאָגן דעם עמעס? איך גלויב דאָך יא אין גאט... דו האָסט מיר ערשט געזאָגט, און קיין ליגן טאָר מען דאָ ניט זאָגן.

— יא, — ענטפערט זי מיר, — א ליגן טויג ניט, אָבער און דו גלויבסט אין גאט טויג אייך ניט. דאָס איז א סאָוועטשע שול, דו וועסט ווערן אן אַקטאָבערל, דערנאָך א פּיאָנערקע, און דאָ טויג ניט גאט...

איצט איז ווענעטשקע זאַטלאַסאָסקאַיאַ, אזוי ווי איך, שוין א פענסיאָנערקע, זי איז א באַ-וואַסערע דאָקטער, לעבט אין יענעפאטאָריע. איר מאן איז אויך א דאָקטער, א כירורג. בא די זא סלאַוואַקס ווענען אלץ קינדער געוואָרן דאָקטוירים. וועגן הענען — אזוי האָט געענדיגט זי מיר סער — און בעניען — דעם פאָטער — פלעג מען זאָגן: הענען-בעניען האָבן געגעבן אלע זייערע קינדער הויכע בילדונג...

א גרויס גיט מיר דורך איבערן ליב, אויפיל מענטשן זײַנען אומגעקומען אין דער שרעק-לעכער מילכאַמע, אויב ניט געוואָרן דערמאָרדעט, איז געשטאַרבן פֿון הונגער און קעלט. אָבער אַט דאָס מויערל, וווּ ס׳איז געווען די ערשטע ייִדישע שול אין בערשאַד און צו וועלכן איך בין צוגעקומען, שטייט ביז איצט, שטייט ווי אן אַלדער, מיט שינע אויסגעפּונצטע ציגל, — רויטע, פונקט ווי דעמלט, ווען מע האָט עס ערשט אויסגעבויט. לעבן דעם מויערל געפינט זיך דער קלויסטער, ער האָט זיך אויך פארהיט. און ווידעראמאָל דערמאָן איך זיך: ווען כּילעג אַרײַנסגיין פֿון דער שטוב און זיך אוועקלאָזן אין שול, פלעג די מאמע מיך טאַמדי דערמאָנען, און אייב איך וועל זען א גאָלדן אַרײַנסגיין פונעם קלויסטער, זאָל איך א וואָרף טאָן איבער זיך אן אַשרי, און וועט עס זיך רעכענען, און איך האָב אים ניט געזען.

פאראיאָרן האָב איך באקומען א ברייח פון מיין שוועסטערקינד, וועלכע בעט, כּוּנאַל קומען צום אייניקל אין דער כאסענע. די איינלאָדונג איז פון אַדעס, אליקס כאסענע מיט מאשען וועט פאַרקומען אין א שיינעם רעסטאָראַן.

צווישן אַדעס און בערשאַד איז א היפּשער מעהאלער, אָבער איצט גייט אהין אן אונטאַבוב מיט ווייכע שטויבן — זעקס שאַ אין וועג. וועל איך זיין אַיך דער כאסענע און באלד אפן צווייטן טאָג פאַרן קיין בערשאַד. אמאָליקע יאָרן איז דער וועג געווען זייער א שווערער. מע האָט גע-דאַרפט פאַרן זיך רודניצע און דאָרט לאנגליאנג ווארטן, קעדיי זיך איבערנעמען אַיך אן אַנדער באן. פון רודניצע ביז בערשאַד איז געטאן (און ביז היינט גייט) א שמאַלע ליניע מיט קלייניקע וואגנאַ-טשעקלען, די אויפערופענע. אוואַקאָאָליקע.

אין אַדעס האָב איך דעם ערשטן דערנען אַיך דער באַדפלאַטפאַרמע מיין ברודערס זון דאָ הייזן מיט זיין פרוי ליבע. די קינדער זײַנען געקומען אויף פון קרויזע אָרעפּע, א קליין שטע-טעלע צווישן אַדעס און בערשאַד. אַרײַנסגעגאן פונעם וואגנאַ, בין איך אַרײַנגעפאלן אין די אַרעמס פון מינע שוועסטערקינדער, מיט וועלכע איך האָב זיך ניט געזען א לאנגע צייט. וועמען יאָ דער קענט, וועמען ניט — ס׳איז אוועק אויפיל צייט, און מענטשן ענדערן זיך. נאָר מיין שוועסטערקינד ביילען האָב איך באלד דערקענט. עפּשער דערפאַר, ווייל זי האָט געלעבט בא אַנדערז אין שטוב אין בערשאַד א לאנגע צייט. אירע קינדער-יאָרן זײַנען געווען זייער ביטערע — אַן א טאטן, אן א מאמע, געבליבן זײַנען זיי פיר קינדער יעטימים.

די קאלע מיטן כאָסן זײַנען מיר אויך געקומען באגעגענען. דער כאָסן האָט געליען בא זיין כאווער א מאשין, קעדיי בעסער באגעגענען די געסט, וועלכע וועלן קומען אַיך דער כאסענע פון אנדערע שטעט, און ביכלע אַיך דער צייט, ווען מע וועט דארפן פאַרן איין זאגן און ביז עס וועט זיך ענדיקן דער יאָמטעו פון דער כאסענע.

בייך פונעם וואָקאל האָט מיך צוגענומען צו זיך ביידע.
— גלייכניץ, — גיב איך א זאָג צו מיין שוועסטערקינד, — איז וויאזוי לעבט זיך דיר?
— הי גאט אין אַדעס. — און זי האָט צוגעגעבן: — איין אַדעס לעב איך שוין ועכציק יאָר.

מין מאן איז בא מיר דער צווייטער. דער ערשטער איז אומגעקומען אף דער מילכאמע, זיין לעצט ברייטעלע האב איך באקומען אין אפריל 1945. גיט דערלעכט צו זען דאס כעס, וואס איך האב פון די קינדער...

צום פריישיק איז געקומען ביידעניס ברודער — א נייציקאריקער. כיהאב אינגאנצן גיט דערקענט אים. האט ער זיך צוגעזעצט צו מיר געענטער און פריידער אָנגעהויבן רעדן, דערבי האבן זינע ליכטיקע, לויטערע אויגן געשיינט:

— מאניקלע, ווי געפעלט דיר, איך האב איבערגעביטן די נאכט אפן טאג, באנאכט שלאג איך נישט און באטאג וויל איך שלאפן, גאר ווי א קליין קינד. כיוועל אבער פון דיר גיט אפגיין אף קיין אים מינוט. אפילו זיך גיט צושפארן נאכן מיטע...

דאס ערשטע, וואס ער האט מיר דערציילט, איז וועגן זיין טאטן, וועגן דעם פעטער, מין מאמעס ברודער ארן, וועגן דעם, אז זיין טאטע האט זייער פרי כאסענע געהאט און איז זייער פרי געשטארבן. ער האט געוואלט און איין דערציילן, אין איין דערמאנען זיך. א שיינענדיקער פון אונדז זער באגעגעניש, זאגט ער מיר:

— איך דענעקע זייער גוט, וויאזוי דו ביסט געבוירן געווארן. ווען עס איז אין בערשאד געווען די לעצטע באנדע, האבן זיך באהאלטן בא א דרייסיק מענטשן אין קעלער אונטער אונדזער שטוב. דער קעלער איז אין דרויסן געווען פארשאטן מיט ערד, ס'איז אים געוואקסן גראז, אינמיטן אין שטוב זינען געווען אזוי קונציק צוגעשטעלט און צוגערוקט די טרעפ, אז די באנד דיטן, וועלכע זינען ארומגעלאפן איבערן שטעטל, האבן פארזען דעם קעלער און גיט געפונען די מענטשן. אט טאקע איז דעם קעלער איז אריינגעלאפן די באנד עטע, פרייער אפגערוקט די טרעפ און אריין א מידע, א פארשוויצטע און איינגעשרויען צו מין טאטן, וועלכער איז געווען צווישן די דרייסיק אויסגעהאלטענע מאנצבלען: מאולטאד דיר, איציק, עס איז בא דיר געבוירן געווארן א מידעלען...

— און דיר, — זאגט ער מיר היינטער, — האט מען גערופן דאס מאלדיקע קינד. ביסט גע' בוירן געווארן, ווען עס האבן אפגעבושעוועט די באנדעס פון די פעטליראזעס און נאך פון אונדז דערע שלעק. די באנדע עטע איז ווידער געקומען אָנגאנגן די כסורע. גיט ארויס פונעם קעלער, די רויטע זינען געקומען, קיין באנדעס זינען שוין גיטא...

מין שוועסטערקינד האט מיר דערציילט וועגן זיך. קיין זאגט איז זי געקומען נאך זייער יונג. א שטיק צייט איז זי געווען אין א קינדער' הויז, פון דארט איז זי אוועק לערנען זיך פאר א שניידערקע. דערנאך כאסענע געהאט, געהאט צוויי מידעלעך. ס'זאגט זיך אָנגעהויבן די מילכאמע, דער מאן איז אוועק אפן פראגן, זי מיט זי קינדער האבן זיך עוואקירט. נאך ווער מילכאמע האט זי זיך אומגעקערט צוריק קיין זאגט. די דערציילונג עס מיר אלץ, ווישט ביידע אים די אייגן מיטן טיכעלע און טוט טרויעריק א דאך, איבער וועלכן ס'איז גיט צו פארשטיין צי זי שמייכלט, צי זי וויינט. ביים זי האט ווידער אָנגעהויבן דערציילן זינען אין אירע רייד נאך אלץ געווען איינגעמישט טרויער און פרייד.

— איך האב זייער א סאך געליטן, נאך איך בין דען געווען די אייניקלעך אבער איצט איז מיר גוט, קיין אינהארגע. די קינדער זינען כאשעווע מענטשן. דער עלטערער איידעם איז א באר וואסערע פראוועלשטיקע, דאס הייסט א בלעכער, ווי מע פלעגט זאגן אז אונדז אין בערשאד. אבער איצט זינען די בלעכערס גאר אנדערע. ער מאכט ווענטיליאטארס פון בלעך בא די נייע הייזער. א בריגאדיר איז ער, ס'אמעלע, מיר זאל זיין פאר אים, כיהאב אים ליב בעסער פון דער טאכטער. קיין זיין האב איך דאך גיט געהאט, איז ער בא מיר ווי אן אייגענער זון. וואס זאל איך דיר זאגן, מיטע אייניקלעך זינען ברייאנטיקלעך. איינע איז א רעזשיסער אין א טעאטער, די צווייטע א טעאטער. מענער בא די אייניקלעך זינען גאר גרויסע ליט. דער עלטערערס מאן איז א מאלער. זיין האבן זיך באקאנט אין טעאטער, דארט ארבעטן זיין אהיימעס. מיר האבן זייער גיט געוואלט דעם מאלער, וויל מיר זינען דאך פאשעטע מענטשן, פלוצעם א מאלער זאל אריין אין דער שפיטאל. דו מעגסט זען, וואס פאר א פארטעט וועט מען זיך גיט נעמען, ביז דו וועסט גיט ווייטער האט זי אָנגעהויבן דערציילן וועגן די אורייניקלעך, נאך איך האב איר איבערגע' שלאגן:

— מע דארף גיין אף דער כאסענע. מירן נאך באווייזן רעדן און רעדן... — גוט, — ענטפערט זי מיר, — נאך לאמיר אריינפארן צו דער קלענערער טאכטער. מאמעש אף איין שטח וועגן מיר אריינפארן. דו דארפט דאך זען מין אייניקל, זי האט גיט לאנג צוריק כאסענע געהאט. איר מאן איז א הויפט אינזשעניער, א פעיקער באכער, זי ארבעט אינמיטן צוריק אים אין אירן. פראוואודסטווע. איצט איז זי איר דעקערע, נאך דריי באדאשיס דארף זי זיין איין דעהיים מיטן קינד, איך העק איך אונטער, וויפל ס'איז אין מינע קייכעס. דו מעגסט הערן ווי זי רעדט צו דעם אייפעלע, אט ווי צו א גרויסן. גיי שוין גיכער, שפאן איבער די שוועל, הייב אן לויפן, איך דארף שוין גיין ארבעטן, אין יאסלע וועט מען זיך גיט נעמען, ביז דו וועסט גיט שפאנען מיט די אייגענע פיסעלעך.

ביים ביידעניו רעדט צו מיר און האלט אין איין לויבן אירע קינדער און אייניקלעך, כאפט זיך אף דער אלטישעקער פון שלאג, גיט אפגיין א גיי צו צו דער שוועל, פרוווס זי אייבערטרעטן און גיט דערבי זייער א הויכן געשריי:

— איך קאן ניט עפענען די טיר, וווּ איז די קליאמקע? אזא פינצטערניש כא איך אין קא רידרא, איך זע גארניט. מאכט וועלכע ליכטיק, איך חיל ארויסגיין א קוק טאן אף אדעס... וייער פיל האט פאר די פארגאנגענע יארענדליכער ויך געענדערט אין אדעס. די גאסן אבער, די הויפן זינען געבליבן ווי געווען. דעמלט האט מיין שוועסטערקינד געלעבט אין א צי מערל פון מיר מעטער, וווּ קיין בעט האט מען ניט געקאנט אוועקשטעלן. מע האט געמוזט אפזעצן א האלבן מעטער, ווייל אנדערש האט זיך די בעט ניט געשטעלט. און א פנצטער איז געווען אין דער סטעליע. אט אויב האבן דעמלט געלעבט א סאך יונגע מענטשן, איצט איז גאר אנדערש: מאדערנע מעבל, סטענקעס, ווי עס רופט די גארניטורן. נישט קיין דריבעס, אז עס פעלט אף ברויט, צי מע האט קיין ארבעטעניש. עס דערמאנט זיך מיר דאס גיין אף דער ארבעטסבריווע אין יענע יארן. אלע טאג פלעג מען קומען אויס מיט גארניט. אייניקע דיגעס זינען איצט אויך דא, אבער שוין גאר אנדערע, ניט צו פארגלייכן מיט די אמאליקע. מע דארף גיכער מאכן פון דער מילך קעז, די מילך וועט איבערשטיין, וועט דער קעז זיין ניט געזאמלע, מע דארף מאכן זאפט פאר דעם קינד, און ענדלעכע דיגעס.

עס דערדערט זיך א קלונג אין טעלעפאן. מיין ברודערס זון מיט זיין פרוי איינל מיר אונ' טער. מע דארף קויפן קלייטן צו דער כאסענע. וויאזוי וועל איך עס אלצדינג אויף גיך באהינדן? די פלימעניצע זאגט מיר אונטער, אז באלד וועלן זיי קומען מיט דער. גאלובקע! (אויז רופט זי די מאשין וייערע, וועלכע האט א בלויען קאליר), און מירן אפטאן אלצדינג צו דער ציט.

אויז איז טאקע געווען. אזעלכע בלומען ווי מיר האבן געקויפט, זינען פאראן בלויז אין אדעס: גרויסע, רויטע, ווייסע, שינע, יאמטעוויקע, פרעכטיקע.

די כאסענע איז דורכגעגאנגען וייער פריידער. כ'האב זיך געזענגט מיט דעם נייעם פארל, צוגעווינטשענע א גליקלעך לעבן און ויך אריינגעזעצט אינעם אוטאבוס, וועלכער גייט פון אדעס קיין בערשא.

פארגיט מיטן אוטאבוס, דערמאן איך זיך, ווי שווער עס איז אין בערשאד געווען דער וועג פון דער סטאנציע ביז דער שטאט. פארן פלעג מען אף פאטעטאנען און וואגנס, די באלעגאלעס האבן זיך פארשלאגן דאס געביין. מידע, מיט שוים ארום דעם מילד האבן די פערד געשליפעט דעם פאטעטאן מיט די מענטשן, און יעדעס מאל איז מען אראפגעגאן, קעדיי ארויסשלאפען דאס פערד פון דער בלאטע. גרויסע גרייבער זינען געווען אפן וועג, פארגאסענע מיט וואסער, די רעדער פלעגן איינגעווענדען ווערן. אפט פלעגט מען זיך אבערקערן אייניגעם מיטן וועלכער. און איצט איז דער וועג א גלייכער און ריינער. דער אויסגעפונצטער אוטאבוס טראגט זיך געשווינד גלייך פון אדעס. קיין באלעגאלעס זעט מען ניט.

ווי איך זיך מיר אויז פארמאכט, גייט צו מיר צו אן עלטערער מענטש, קוקט זיך אין מיר איין און זאגט:

— איך האט מיר גיט דערקענט? — און באלד גייט ער איבער אף. דו' — ווען זיין מיר שעלע זאגט לעבן, ווען עס געווען א קאפמענטש... איך האב די גאנצע ציט געארבעט ביז דער פונטיק, איצט ווילט זיך מיר זען א ביסל די וועלט. איך וועל אבער ארבעטן ביז די פיס וועלן מיר טראגן, און דעם קאן איך ניט לעבן. איצט בין איך א קאסיר אין די אוטאבוסן. איך גיי אריין אין אוטאבוס, עגיב די בילעט, דערגאך טו איך עס איך אנדערע, ניט גאר וועלכע גייען קיין בערשאד, אויך — פון בערשאד קיין ווייניצע, קיין בלאטע, קיינמאל אדער. פון כאטשעוואטע אויז שוין אפגערעדט, דארט בין איך דרייפיר מאל אין טאג. כיין וייער צופרידן מיט מיין ארבעט. א גאלדענע עלטער בא מיר...

דער קאסיר, וואס האט מיר ארויסגעגעבן דעם בילעט, האט מיר דערמאנט אין מיין ברודער. ווי זינען געווען, געדענק איך, סאחיריים, ביידע אין איין עלטער. בא מיר אינדערהיים איז דא א קלייניקע, גאר א פייעלע פאטאגראפיע, וווּ זיי שטייען אינצווישן פאטאגראפירט. ער האט מיר דערמאנט נאך און אייניקע זאכן, געפרעגט, צי איך ווייס עפעס פון מיין ברודער מיישעלע. זיך האב אים געענטפערט, אז מיין ברודער איז אין די ערשטע טעג אדוק אף דער מילכאמע, גע' שטאנען הינטער פלאצק און דארט אומגעקומען.

דער קאסיר האט צעגעבן אלעמען די בילעט, נאכאמאל צוגעגאן צו מיר און די גאנצע ציט געדאטן אין איין דערמאנען מיר: דו געדענקסט, ווען מיישעלע האט זיך צעבראכן א האנט... אכט טעג איז מיין ברודער געלעגן מיט וייער הויכער הייט, עס מאמע האט נאכאמאל גע' טונקט דעם האנטער אין א שייסל קאלטער וואסער, אויסגעדרייט, עס זאל פונעם האנטער ניט אפגען, און צוגעלייגט מיישעלען צום הייסן קאפ. יעדעס טאג וי זיך א ביגל און צו אים מיט די ליפן, פרווהט די בעקעלעך, דאס נעזעלע, און גיט א ויפן. מע האט געשיקט נאכן דאקטער ראשקאוויטשיק. דער טאג ציט זיך און ציט זיך, און דער דאקטער איז נאך אלץ נישט. ראשקאוויטשיק איז געווען אן אייגנעם דאקטער, גאר פערשער. אז די גרויסע דאקטוריים גאפ' עלטערע מענטשן פלעגן אים רופן ניט דאקטער, נאך פערשער. צו די גרויסע דאקטוריים גאפ'

מאן און ברייטמאן קען ער נישט גרייכן. לויטן אויסזען זינען אָט די צוויי ווי לעבליכע ברידער, איינער אפן אנדערן וויער ענדער. ביידע טראָגן פענסטע, באַ ביידו שפּיעקלעך בערדעלעך, אפּילע די שעוועלירעס זינען אלציניג. אָנגעטאָן זינען זיי אויך אלציניס. קיינמאל האָב איך נישט געקאָנט פאנאנדערקלייבן, ווער פון זיי עס איז גאָפּמאן און ווער ברייטמאן, מאמעל א צווייג: אינדער-עמעס זינען זיי פרעמדע צווישן זיך. ווייזט אויס, די מאָדע האָט זיי געמאכט אזוי ענדער איינער אפן צווייטן. געקומען זינען די דאקטוירים גאָפּמאן און ברייטמאן קיין בערשטאן אין סאָן פון די צוואנציקער יאָרן, איינער פון לענינגראד, דער צווייטער פון אָדעס. געפירט האָבן זיי זיך ווי גרויסע לייט, געפאָרן צו די קראנקע אָף פאטענאנדלעך און צו אונדז קיינמאל נישט פארפאָרן. ווען איינער פון זיי האָלט אַ קוק געטאָן אין מיין זיט, האָלט איך צוגעלאָפּן צו אים און געבעטן, ער זאָל באַ טראכטן מיין ברודערלע האנט. מיישעלע ברענט פון היץ. אָבער האָט פאטענאנדלעך לויפט, דאָס פערד פליט, דער געזאָגלעך שטייבט עס אונטער מיט דער בייטש ביים ער קומט אָף אנדווער גאט. און נאך דער גאט, ווי מיר לעבן, זינען, כּוּן מיישעלעך, קראנק גאט צוויי יינגעלעך — פאטענאנדלעך, דער איינציקער קאסיר, וועלכער גיט ארויס די בילעטן אפן אויטאָבוס, און מיינערלע דעם פּעלצנמאכערס. דער דאקטער ראשקאווסקי פאָרט נישט אָף קיין פאטענאנדלעך, ער טראָגט מיט זיך אַ גרויסן סאקוואַזש, אין וועלכן עס ליגן אינסטרומענטן און אַ קליימער. זיך גלעזערנע קאלער מיט דער קישקע זינען אינגעוויקלט אין אַ ווייט טאָרבעלע. דאָרף מען אַ רעפּע, נעמט ער אַרויס פונעם סאקוואַזש אַ בלעכן קעסעלע פון מאָפּאסיע, דאָרט ליגט אַ פלעשעלע מיט פילן, אָדער אַ פראַשקע. קיין געלט נעמט ער נישט, אפּילע פאר דער רעפּע אויך. היינט פארמאָלט ער זיך עפעס וויער לאנג. עס ווערט שוין טונקל אין דריסן, און ער איז נאָך אלץ נישט. די מאמע שיקט מיך איטלעכעווייז אַרויס אין דריסן, אַ קוק טאָן, צי ראשקאווסקי גייט.

דאָס ברודערלע מיטס ליגט אַ פארטומלעך — איין הענטעלע אונטער דער קאָלדער, דאָס צווייטע זעט מען נישט. ס'ווייזט זיך מיר אויס, אז ער האָט גאָר קיין האנט נישט. אין שטוב האָט מען גערעדט, אז דאָס ביינדעלע באַם עלנבוין איז אינגאנצן איבערגעדייט, שטייט נישט דאָרט, ווי מע דאָרף, גאָר פונקט אין דער פארקערטער זיט. מע דאָרף עס אַ גוטן דריי טאָן און אַוועקלייגן אָף אַן אַרט...

...דאָס קאל פונעם שאַפּער האָט מיר איבערגעשלאָגן די געדאנקען. פערקורן — דאָס הייסט, אַן אַפּשטעל אָף אייטצורייכערן אַ סיגארעט.

איך בין געבליבן זיצן אין אויטאָבוס. לעבן מיר — אַ יונגלעך פרוי מיט אַ קליין קינד, האָט האָט געוויגן פונעם פלעשעלעך מילך. דער שטיי, ווי מע האָט גערופן דעם שאַפּער, האָט אונדז געפרעגט, צי ער זאָל פארמאכן די טירן פונעם אויטאָבוס, ווייל מיר זינען געבליבן די היטער פון אלע קוויטלעך, פּעלעקלעך און שטעלמאָדאנען, האָט די פאסאזשירן האָבן איבערגעלאָזט.

דער שאַפּער, אַ שיינעקער, וויער אַ באזעגלעכער, ער דאָרף אלס זיין אַ יאָר זיבןאכט און דרייסיק, עפּשער אלע פּערזענלעך, רעדט אָף יידיש, אָף רוסיש, מערסטנס אָף אוקראיניש. ווי זעט האָב איך אין געזען וויער אַ באקאנט קאל. עפעס דערמאָנט ער מיר אַן אַרמאָנעאָנען, נאָ, יא. אָבער זאלמען דאָרף זיין אין מייןע יאָרן, עפּשער עלטער מיט אַ יאָר פינציגקס. אפּאָגעס, אז דאָס איז דער וון זינער...

אָפּגעפאָרן אַ שטיק וועג, האָט דער שאַפּער היידער אָפּגעשטעלט דעם אויטאָבוס און געזאָגט אָף יידיש: "היינט זיך אויס די ביינער. ווער עס וויל, קאן אַרויסגיין, אָיך וועל זיצן דאָ, אלציניג לאָזט איבער, זיט רוהיק."

איך האָב אויסגעניצט די געלעגנהייט, בין צוגעגאָן צום יונגמאן און געזאָגט, אז ער איז מיר וויער קענטלעך. ענטפערט ער מיר:

— איך בין אַ בערשאדער, אַ נאָכמילכאָמעדיקער.

— איר זיט ענדער אָף ביינעש באַנדערס וון.

יא, ער איז טאקע פון די באַנדערס. זאלמען באַנדערס אַ וון. ביינעש באַנדערס אַן אייניקל. מיטן שאָכן אנדווער, ביינעש באַנדער, האָבן מיר געווינט אַ חאנט באַ חאנט. פון אינדווער פּענצטער האָב איך געקאָנט זען, וואָס עס טוט זיך באַ זיי אין שטוב, אויב נאָר די פארהענגלעך זינען געווען צערוקט. אלע אינדערפרי פלעג די ביינעשקע אָפּרויפן די פארהענגלעך, סע זאָל זיך טיקער ווערן אין שטוב. וויער וון זאלמען איז געווען אַ הויכניקער, מיט אַ קאָפּ שוואַרצע קוטשע ראדע האָר. די האָר זיי אינגעוויקלט אין פלעשעלעך, זינען אַראָפּגעהאנגען באַ אים אָף דער פלייצע, אפן שטערן, דערצו האָט ער פארמאָנט קייל-שוואַרצע אויגן. אין דער מישפּאָכע זינען געווען פינף קינדער, געלעבט האָט מען וויער אַרעם.

ביינעש באַנדער פלעגט אַרבעטן מיט זינע דריי זין לעבן דער שטוב, געמאכט פּעסער. אייניקע פּעסער זינען געווען גרויס, ווי אַ האלבע שטוב. אייניקע קליין, ווי אַ שפּעלעך אין באָך. אַרום דער שטוב זינען געלעגן ריפּן, פאָרטיקע פּעסער, גרויסע און קליינע דייטשקעלעך, קלעפּקעס און גע-ציג — גרויסע האַמערס, דאָלעטעס, אלערלייזיקע זעגן און וויער אַ גרויסער קלאַץ. די ריפּן פלעגן זיך אָפט פאָרייקלעךן אויף אַן אנדערע גאסן.

ביינעש באַנדער האָט געהאט צוויי טעכטער. ביידע שיינע, שוואַרציינעוויקע, באַוונדערס די

קלענערע, פערעלע, זייער מאמע, בינעשעס חיב, איז געווען א הויכע יידענע, מע פלעג זי רופן בינעשעק די לאנגע, ביכלאל איז זי געווען זייער א גוטע פרוי, נאך אף מיר פלעגט זי זיך טאמיר קאעסן, ווייל כ'פלעג לויפן צו זאלמענקען. זאלמען האט געהאלטן טיבעלעך. צוליב די טיבעלעך פלעג איך לויפן צו אים. ער האט דערמיט, כ'זאל זי א גלעט טאן, ארויסלאזן פון די הענט א טיבעלע, סע וואל זיך פלעזן ווהן עס וויל. איך האב געהאט גרויס אנאגע פון האר דעווען זיי, ארויסגעמען פון מיין מרל א חיך, צעקייט שטיקעלע בריוט און ארינגלייגן עס אין א שנאבלעל; געבן א ביסעלע וואסער צו טרינקען. איינמאל האט געטראפן, אז אלע טיבעלעך זיינען אוועקגעפליגן. כ'האב זיך דערשראקן, אז מער וועלן זיי נישט קומען, זיך שטארק צוויינגט, אנגעהויבן שרייען. קיינער האט נישט געוואלט, וואס איך וויל דערמיט זאגן. כ'האב לאנג געוויכט, ביז איך האב אויסגעהיכט: טיבעלעך, זאלמען; זאלמען, טיבעלעך. זאלמעןס מאמע האט אף מיר אנגעשריגן און געזאגט: אויב דו וועסט וויינען און כליפען, איז גיי צו אונדז מער נישט און אויס מיט די טיבעלעך".

דאס איז געווען דעם איצטיקן שאפערס באבע. דער זיידע זיינער, בינעש, איז געווען א בינער ייד, נישט ליב געוואלט, אויב מיר, קינדער, דרייען זיך ארום, ווען ער ארבעט, — קלאפט אן די רייפן פון דער פערסע. טאמיר פלעג ער שרייען: „איך וועל דיר באלד געבן מיט א קלעפּקע, וועסטו פארגעסן ווי דו הייסט".

איינמאל האט ער מיר געמאכט א קלייניקע דייזשעלע, א מין בארייכעל. איך האב עס אָנגעשאטן מיט ווינשעלעך און פלעג אליין קאנען זיי ארויסנעמען פון דאָרט.

א סאך וואסערן זיינען שוין אוועקגעשוואמען פאר דער צייט. איז מעשער פון די לעצטע יארן בין איך דאס צווייטע מאל אין בערשאר. דאס ערשטע מאל בין איך געווען באלד נאך דער מילכקאמע. אוועקגעפארן בין איך פון דאָרט אין מיין ניו ווינגאָרט צוריק מיט מיין און פופציג יאר. מין שוועסטערקינד שיינקעלע זיצערמאן, וועלכע האט אונדז, מיך מיט דער מאמען, ארויסבאלאזט קיין מאַסקווע, האט מיר דעמלט איינגערוימט א סאך. „וואלט נישט פאריירן דאס שטיקל בריוט, וואס איך גיב דיר, ווייל איר וועט אויסגיין פאר היינער, ביז איר וועט דערפארן. וו, מע וואל עס בא דיר נישט צוגאנומען אין וועג. טוילע עס צו צו זיך, פארייר עס נישט..."

מין היינטיקס קומען אהער איז א באגעניש מיט דער קינדהייט. אָס בין איך שוין אף דער בריק. זי פירט מיך אין שטאט. און אָס איז דער פארק, דער בערשארער פארק מיט דעם שיינעם סיך, איר וועלכן איך פלעג זיך שיפן און באָדן. אין אָס דעם פארק בין איך אמאל געגאן שפאצירן מיט מיין באווערסטע. צוזאמען מיט אונדז איז געווען א יינגעלע, איציקל האט ער געהייסן. מיר פלעגן אים רופן נאך מיט א צונאָמען סאַבאַל, ווייל זיין פאמיליע איז געווען סויבעלמאן. עס איז געווארן פינצטער, און די פינצטערניש פון יענער נאכט איז געווען אויף שטארק, אז מיר האָבן זיך דערשראקן, ווען מיר האָבן דערזען פונדערהייט אן וויסן פלעק. דער הייסער פלעק איז געגאן גלייך אף אונדז, מיר גייען, און ער גייט אונדז אנטקעגן. איין מיידעלע האט געזאגט, אז דאס איז א הייסער בער, דאס צווייטע — אז ס'איז א מענטש, אָנגעטאן אין וויסן. די וויסטיקס גייט גלייך אף אונדז, דערנענטערט זיך. צום סוף האט זיך איציקל סאַבאַל דערמאנט, אז דאס דאָרף זיין די מאמע זינע — זי טראַגט געוויינלעך א הייסע שאל. וויסן אויס, אז זי וואלט אים. ער האט איר נישט געזאגט, אז ער גייט מיט אונדז אין פארק. מיר האָבן נישט אפגעהערט צו ציטערן, מוירע האָבנדיק ס'פאר דעם וויסן פלעק, וועלכער האט זיך דערנענטערט צו אונדז, ס'ס פאר דער פינצטערניש, וואס איז ארום אונדז. איינליך האט איציקל סאַבאַל צוגעפירט צו אונדז זיין מאמע, און מיר זיינען אלע אין דער געדיכטער פינצטערניש אוועק יעדערער צו זיך אהיים...

דער אוואטאָס איז אָנגעקומען באנאכט, אָבער די ליכטיקייט פון די גרויסע עלעקטרישע לעמפ, וועלכע הענגען אף די סלופעס, איז גענוג די גאס, די שטוב, צו וועמען יעדער פאסאזשיר איז געקומען.

פארטאָג גיי איך איבער די גאסן, וואו איך האב געלעבט קיינמאל צען יאר, און פארטאָג זעט מיר דא אויס אלצדינג גאָר עפעס אנדערש. די אנטקעגנדיקע שטוב, ער עס האט געלעבט בינעש כ'נאָדער, ווייזט זיך מיר אויס ווי צוגעקלעפט צום גאנצען פון אונדזער שטוב. פריער איז די גאס, דאכט זיך, געווען א ברייטערע. פאר די יארן, וואס איך בין דא נישט געווען, איז אלצדינג ווי צווייפגעוואקסן געווארן. ווען איך האב זיך אָפגעשטעלט דעם אונדזער שטוב, זיינען עטלעכע על-טערע מענטשן, וועלכע געדענקען עטוואס, איך שטיין געבליבן, אָס איז שלימעשליימעס. זי האט געלעבט פון אונדז די דריטע שטוב, איר מאן איז שוין אוועק אין דער אייביקייט. שלימע בעט מיך אריינגיין צו איר. זי האט היינט א גאסט — דעם זון.

— דו דארפט אים געדענקען. מיינעל.

ווייל מאל בין איך מיט מיינערען געלאפן צום סייד זיך באָדן, געלאפן באַוועסן איבער די שטייביקע גאסן. איצט איז מיינערל א פראַקוואַר, ער לעבט אין טאשקענט, האט א מישפאכע, איך

שטיי, און עס גלייבט זיך מיר נישט, אז איך בין אין בערשאד, אף מין גאס. אונדזער גאס איז געווען צווישן די געטא־גאסן, אָפּגעצאמטע פון דעם אנדערן טייל שטאָט.

עס האָט אָנגעהויבן דווערן און בליצן און ס'איז אוועק גיט קיין גרויסער רעגן. געוועגנט זיך מיט די ווייטערע עלטערע מענטשן, האָב איך פארקערעוועט צו דער איליוואַגאס, דער צענטראַלער גאס אין בערשאד. אפן וועג האָב איך דערווען אין א קאנאדע ארומגיין א יונגעלעך, ער האָט געטאן דאָס אייגענע, האָט מיר, קינדער, האָבן געטאן אמאָליקע יאָרן בעשאַס א רעגן. וווּ נאָר א לוישע, א קאנאדע, א ריטשעק, דאָרט זינען מיר געווען פיל, אלציינס, צי דאָס האַסער איז וואָר רעם, צי קאלט. מיר האָבן געהאַט האַנאַע פון פליוסקען זיך מיט די באַרוועסע פיסלעך אינעם רעגנוואסער. צוגעגאנגען אָבער גענעטער, האָב איך זיך אפּאנעמעסן דערשראָקן. דאָס איז גיט קיין קינד געשטאנען מיט פארקאשערטע הייזלעך ביז די קני, נאָר אן עלטערער מענטש מיט א ציגן בערדל. מע האָט מיר נאָכדעם דערציילט וועגן אים. ער איז געווען אין געטא. ביים ער האָט גע- פרוּוּט זיך אַרויסכאַפּן פון דאָרט, איז מען אים נאָכגעלאָפּן. ער איז אריין אין א קעלער. דאָרט איז געווען זייער פינטער. פאר שרעק איז ער מעשוּגע געוואָרן.

אף דער איליוואַגאס שטייט א גרויסער קינאָטעאַטער, לעבן אים — א קיאָס פון „סאַוויד פּעטשאַט“.

איך בין צוגעגאן צום קיאָס און געפרעגט, צי איז פאראן דער ושוּרנאַל, סאַוועטיש היימ לאַנד“. די פארקויפערן, האָט זיך אַרויסגעוויזן, איז מינע א געוועזענע שכינע. זאָגט זי צו מיר: — אייב דו דארפסט דע פלעצטן נומער, סאַוועטיש היימלאַנד“, וועל איך דיר אים געבן, איך לייג אָפּ די נומערן פאר אוועלעכע מענטשן, וועלעכע קענען גוט יידיש. כחיים שוין, ווער באַ אונז איז בערשאד קען לייענען און ווער עס קוקט נאָר אף די אויסעס און אף די געמעלן. איך אליין קאָן אויך נישט לייענען, אָבער די מענטשן, וואָס קויפן דעם ושוּרנאַל, דערציילן מיר יעדע רעדע צווישענלעך, וועגן וואָס עס שרייבט זיך דאָרט. דינען זיכרונגעס פון א מאַשיניסטעק האָט מען מיר אפּילע געליענט. איך בעט דיר זייער, וויבאלד דו דרוקסט זיך, איז שרייב עפעס אָן וועגן אונדזער בערשאד. וואָל די וועלט חיסן...

— איך פארשטיי נישט, — זאָג איך צו איר, — פארהאָט קאָנסט נישט לייענען אף יידיש, דו האָסט זיך דאָך אויך געלערנט אין א יידישער שול, נישט אין אונדזער ויבאָיאַקער, נאָר אין דער דיבאָיאַקער.

אין דער שול האָט זי זיך טאקע געלערנט, אָבער די בענק מיט די טישן זינען געווען זייער הויכע, די פיס האָבן אַרפּעגעהאַנגען, נישט דערגרייכט ביזן דיל, און די הענט פלעגט זי מוין אופֿ הייבן זייער הויך, ביים זי האָט זיך געדארפט באַניצן מיט א הענטלעך. דאָס איז געווען דערפאר, אַז זי די שול איז געווען צוגעפאַסט פאר עלטערע מענטשן, אַנאַלפאַכעס...

איך האָב אָנגעהויבן אָס די נאָמינע מינע מיט א דערמאָנונג, וואווי מין קרויזע וועניעשט קע זאָסלאַזקאָיא האָט מיר געלערנט, וואָס איך דארף ענטפערן אף דער פראַגע, צי איך גלייב אין גאָס צי נישט... און אָס שטייט איך לעבן דער שטוב פון די זאָסלאַזקאָיס. איצט איז די שטוב פאַרמאַכט, קיינער איז דאָ נישט. נאָר זי וועט אויס פונקט ווי אין מינע קינדער־יאָרן, בלויז די טרעפּלעך זינען איינגעהאַקטן אין דער ערד. ארום און ארום — ווילד גראָס. וועניעשטעק זאָס לאַזקאָיא לעבט אין יעוּפּאַטאַרע, דאָרטן לעבן אויך אירע שוועסטערלעך. זייער מוטער העניע איז שוין אַרייַנגעבן די מינציק. בעניע זאָסלאַזקאָי, דער פאָטער פון זי ווער געאַסענע קינדער, א שטילער, אָרנטלעכער מענטש, זייער א בענימעסדיקער, איז ביים דער מילכאַמע אומגעקומען אין געטא.

בעניע איז געווען א שניידער — פלעגט ער נייען פאר די פארטיאָנע. אין בערשאד האָט פונקט־אָינר אן אונטערערדישע פארטיאָנישע אָרגאַניזאַציע. די רומענער האָבן געפאַסט בעניע דעם שניידער כאַ דער אַרבעט און אים אַפּגעוואַנגען.

צו מיר איז צוגעקומען די קיאָסקערשע און פאַרבעטן מיך צו זיך אהיים. זי האָט מיר צו דערציילן און דערציילן. אָבער מיטאַפּאַל זינען צו אונדז צוגעפאַרן מין פלימעניק מיט דער פלי- מעניצע, מיך אַרייַנגעוועזען אין דער „גאַלובאַ“ און אַדעקעפּירט צו זיך קיין קרויאָווע אָדער — א קליין שטעטל צווישן בערשאד און אָדעס.

איך געוואָרן זיך מיט דיר נישט, מין טייער היימשטעטל, איך האָף נאָר ווידער זיין אף דיין ערד, זיך ווען מיט מינע האַרציק־נאָענטע בערשאדער...

דער קאזיאנע ראבינער

(בעלשטעט פון מיין לעבנס-קאלענדאר)

ווי אין אלע אמאליקע יידישע שטעטלעך, האט איך אין מיין היימסטעטל סעקוראן די אקטן פון געבורט און א טויט, פון אסאנענע האבן און ויך געטן געפירט בא ויך אינדערהיים דער קאזיאנע ראבינער. ער האט בא אונדז געהייסן איכיל מוויס. א הויכוואקסער, ווי אן אויסגעצויגענע סטרווע, מיט אויסגעראוירטע באקן און מיט א צעקעמט אף צוויי העלפטן קורצגעשוירן ווייס בערדל, האט ער דערמאנט אין מענדעלע מיכער-ספארימס פארטרעט.

זייענדיק שוין אלט און צעשטרייט, האט איכיל מוויס גוט געפילט קיין אכרייטס פאר זיין אר-בעט און אויך גוט שטארק געציטערט פארן ראבינער-אמט, האט ער האט, ווי א כאזאקע-דאך, שוין געהאלטן א סאך יארן. אפטמאל פלעג ער אפלייגן אף שפעטער דאס פארנאטירן געשעעניש אין פינקעס, דערלאזן דערביי פלעקען, אומפינקטלעכקייטן, פארבייטן די דאטעס, פארדרייען די נעמען, אדער אינגאנצן עפעס דורכלאזן. מיט אזעלכע פארשרייעכעצן זינען מענטשן דערנאך דורכגעגאנגען גרויסע גרימענישן.

איך אליין האב אין מעשער פון יארן גוט געוויסט די גענויע דאטע פון מיין געבוירן. אין פינקעס איז געווען פארשריבן, אז איך בין געבוירן געווארן אין יאר 1910, אכט טאג אין כוידעש שוואט. גיי ווייט, וואס פאר א דאטע דאס איז געווען? ערשט אין א צייט ארום, ווען, אכט טאג אין שוואט איז גראד אויסגעפאלן דעם 4 פעוואל, האב איך די דאזיקע דאטע באשטימט אלס דעם טאג פון מיין געבוירן.

מיין געבורטס-מעטריקע האט מיר אין מיין קינדהייט פארשאפט גוט ווייניק קלאפאט. דער טאטע האט מיך פארשריבן אין דער גאר-וואס געגרינדעטער פריוואטער גימנאזיע אין ערשטן קלאס. איך בין מיט פרייד געלאפן אהין אפטרעגן די נייטיקע דאקומענטן. דער דירעקטאר, א גוטער צוגעלאזטער מענטש און דער אויסזאג פון א לערנבוך וועגן דער גאנצער, האט מיך אופגענומען ליבליך. אבער נאכן איבערלייענען דורך די פענסטער-גלעזער מיין מעטריקע האט ער געביטן די מויל, און פון צווישן זינע געזיכטע, שווארצע וואנצעס האב איך דערהערט:

— אזא מעטריקע טויג גיט ס'איז גוט אָנגעוויזן די געבורטס-דאטע, און פון די עלטערן איז דערמאנט נאר די טאמער דיינען נ, און דער טאטע? —
— ס'האט מיך באשלאגן א שווייט. כ'האב געכאפט די מעטריקע און מיט א געוויין ארויס פונעם קאבינעט.

אפן הויף האבן ויך געשפילט כעווער. מע האט געראשט, ויך געפרייט, געלאכט. איך בין געווען ווי פרישעמעלעט. ס'האט זיך מיר געדוכט, אז זיי לאבן און כויעקען פון מיר, פון מיין מעטריקע. כ'בין אנטלאפן אהיים און ערשט דא ויך גוט צעיאמערט.

דער טאטע איז מיט מיר אוועק צום קאזיאנע ראבינער. מיר האבן אים געטראפן זיצן אף א געפלאכטענעם שטול באם פענצטער און שריינען טיי.

— רעב איכיל, — האט דער טאטע, אייבערטרעטנדיק די שוועל, און ווייז געטאן די מעטריקע, — ס'טוט נאך א קוק, וואס איז האט דאס אָנגעשריבן.

איכיל מוויס האט רויק אוועקגעשטעלט און א זיט די גלאז טיי, אָנגעטאן די בריקל, גענומען ליינען די מעטריקע און ויך צעשמיכלט:

— ס'איז אָנגעשריבן אזוי ווי מע דאזי!
— ס'טויט, רעב איכיל, — איז דער טאטע צוגעשטאנען, — פארוואס האט איר אָנגעוויזן נאך

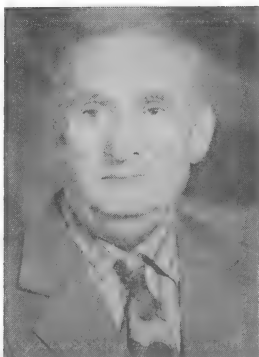
די מאמע פונעם קינד, און איך ווי בין, דער טאטע?
דער ראבינער האט זיך א ביסל געקווענעלט:

— באלד, באלד, — האט ער געזאגט און ארויסגענומען פונעם ביכער-שראנק א גרויסן פינקעס, גענומען בלעטערן און מיט א פעסט קאץ דערקלערט:

— איז פארשייט, אייער נאמען קאן אינעם קינדס מעטריקע גוט פיגורירן, ווייל די טאטענע אייערע איז אין פינקעס גיטא.

— וואס הייסט גיטא?
— גאנץ פאשעט, גיטא, און שוין! — האט דער ראבינער קאלטבליזק געענטפערט און, פאריי-כערנדיק א ציגאר, פארגעזעט:

— ס'הייסט, אייער טאטענע איז יא געווען, כ'געדענקט אפילע דעם טאג, ווען איך האב וי אהער פארשריבן, נאך יענן בעלשטעט איז אין פינקעס גיטא.

די רעדאקציע און די רעדאקאלע
גיע פון „סאָוועטיש היימלאנד“
באגריסן הארציק דעם אוואַר
פונעם זשורנאל מאַטל פּאַליאַנ
סקי מיט זיין 80'טן געבורטסטאָג
און ווינטשן אים געזונט, אריי-
כאט'יאַמיס און שעפּערשע
דערפאַלגן.

אף מ'פון טאטנס פארווונדערונג האט דער ראבינער זיך ווי פארענטפערט און דערציילט, אז דאס דערמאנטע בלעטל איז פארברענט געווארן פון א טליענדיקן ציגאר, מיט וועלכן ער, דער ראבינער אליין, האט אמאל איינגעדערמלט איבערן אפענעם בוך. קיין שום טינעס האבן שוין נישט געקאנט העלפן. די איינציקע איינצע דעם ראבינערס איז גע- ווען, אז מ'זאגט מאמע וואָלן גיין אין דער רומענישער פרימאריע זיך פארעניסטרירן, דאס הייסט, נאכאמאל באשענע האָבן. וואָס טוען דען נישט טאטע-מאמע, אז זייער קינד וואָל האָבן א ריינע, אן „אנשטענדיקע“ גע- בורטסמערטריקע?

געווינט האט אייכיל מוויס אין א גרויסאטיק הויז אף דער פריזישער „וואלאסט-גאס“ און געפירט א ריכטע אריסטאקראטישע שטוב, וואו אלע בנייבאס האָבן צווישן זיך גערעדט נאָר אף ריר טיש, כאַטש מע האט גוט געקענט יידיש. פון טראדיציאנעלע יידישע מינהאגים און יאָמטוויים איז בא אייכיל מוויס אין שטוב אפילע קיין זיכער נישט געווען, כּוּך נאָר, וואָס איין מאָל אין יאָר, אין טאָג פון יאָמקופער, האט זיך אין אים, ווי מע האט אין שטעטל געזאָגט, דערוועקט דער ייד. ארום מיטיק צייט, ווען אין די קלויזן זינען יידן שוין געווען אויסגעמאטערט פונעם טאָנעס, פון די יעדלעסדיקע טפילעס, פארשטאנדעט פון די גרויסע ברענענדיקע ליכט און אלטע ליכט האָבן זיך קוים געהאלטן אף די פיס, פלעג ער, אן אויסגערוטער, א זאטער, א פריש געראוירטער, אָנגעטאן אין א שווארצן פראק, מיט א הויכן ציילנדער אפן קאָפּ און מיט א פארטפּעל אין דער האנט, זיך אראפלאָזן אין דער שוויגאס, וואו יונגער אידלעם, יאָמטעוויק פארפּוצט, האט צווישן די טפילעס זיך גערעדט אין דרויסן פאר די קלויזן אדער שאפצירט הין און צוריק. מיט אָנגעצויגענער ערנסטקייט, נישט ליגנדיק קיין אכט אף קיינעם, גלייך ווי ער זעט קיין מענטשן נישט פאר זיך, פלעג ער אויף אריינשפאנען אין „וועלחולס קלויז“, וואו ער האט געהאט זיין שטענדיקע רעזערווירטע „שטאָט“ אין דער מורער-וואנט, כאטש מאמע אַרטידיקע. אַנטענדיק אף זיך דאס פונעם פארטפּעל אַרטיסטאקומענע אכטקאנ-טיקע שווארץ-פלושענע יארמלעקעלע און דאס מיט זילבער באנייטע שטאַלע שארפע-טאלעס, פלעג ער שטייט שווייגנדיק אָפּוועגן אויף א פאַר שאַ און דערנאָך פונקט אזוי אָנגעצויגן-ערנסט אוועק גיין אליהם.

מיר, קליינזארג, האָבן זיך געבויערט די קעפלעך, נישט געקאנט פארשטיין, וואווי ער באווייזט אריינשטעלן אינעם קליינעם שטענדיקער-שאפּקעלע אוא, „הויכן קרימען“, ווי מיר האָבן גערופן זיין ציילנדער, נישט אנדערש, האָבן מיר געטראכט, אז דאָ איז פאראן עפעס א פאָקוס, א מין קישעף. אָבער ווען מיר האָבן זיך גוט אונטערגעקוקט, האָבן מיר דערזען, אז קיין שום קישעף איז דאָ נישט. אין ציילנדער איז פאראן א פּרוזשינע, וואָס קוועטשט אים צונגיין ווי א פלעצל, נאָר סימיו האט דער ציילנדער בא וואנד אַרטיסטערפון כידעש און אָפּשט. מיר פלעגן דעם ראבינער נאָכגיין א שטיק גאס, פארייסן ארום די קעפלעך און נישט קאָנען זיך גענוג אָנקוקן אף דעם כאריפעס, וואָס האט געבליאט-קעט און געלאצט. אין שטעטל איז אוא ציילנדער מער בא קיינעם נישט געווען.

ווענדיק א גרויסער באגליטווע און א ליבהאָבער פון קאווער, האט אייכיל מוויס, מיטעס, מער-כישער שטיינאוויק, זיך געפירט גרויסהאלטערש און אף מענטשן געקוקט פון אויבן אראפ, קימאט

קיינעם ניט געצירט. צום פראקטן האָרעפאשנעם אויפֿעם, און באַזונדערס צום באַלמעלאַכישן שוַכט, געהאַט אַ ביטל־באַצויג, וועגן דעם, וואָויר ער איז צום שטעטלעשן פּאַסטאָליאָן דערגאַנגען די יאָרן, זיינען אַרומגעגאַנגן לעגענדעס. יענער איז גראַד געווען אַ ווילדער, שטילער רוּם, אַ געהאַרְכּוואַמער מענטש, וואָס האָט זיין אַרבעט געטאַן ערלעך. אין שטעטל האָט מען אים געהאַלטן פאַר אַ טאַמער, וואָסן און עמעץ האָט אים צוגעשטעפּעט אַ צונאַמען. „באַלאַמיש“, — „באַלאַמיש לעמייני מאַם“. איכיל מוּזיס איז ויך מיט אים באַגאַנגען ווי מיט אַ מעשאַרעסל, געטשעפּעט זיך צו אים און פירגער האָרפּן, און ער ברענגט אים צו שפּעט די קאַרעספּאַנדענץ, פאַרשלידערט ערגעץ זיינע בריוו און נאָך אַזעלכע אַמוזיסטיקע טיפּעס. איינמאַל האָט ער זיך צו אים געווענדט אַזוי:

— הער מיך אַיט, באַלאַמיש, אַזויב דאָס לעבן איז דיר טייער, זאָסטו טאָן ווי איך הייס דיר: און דו צעטראַגסט די פּאַסטשט, איז ווי פרי ס'זאָג ניט זיין, אפּילע אין בלויען קאַיאָר, זאָסטו מיר אַנקלאַפּן אין לאַדן און מיך אַפּוועקן.

אַפּן צווייטן טאָג, נאָכן קאַיאָר, האָט דער פּאַסטאָליאָן שטאַרק געקלאַפּט באַם ראַבינער אין אלע לאַדנס, ווען יענער איז אַראָפּ אין היילן העמד, אַפּגעמאַכט די טיר און אַייסגעשטערקט די האַנט אָפּצוועמען די פּרישע קאַרעספּאַנדענץ, האָט באַלאַמיש זיך אַ ניג געטאַן און אַייסגעשטאַמלט: — וואָס נישטוואָג ניטע (ניטאָ פאַר אייך גאַרניט).

— דוראַן — האָט דער ראַבינער מיט קאַס פאַרקלאַפּט הינטער זיך די טיר. אַייניקע אין שטעטל האָבן דערנאָך געברייטעט, און דער פּאַסטאָליאָן האָט בעקווען מיט אַזא שפּיצל אָפּגעשטערקט דעם ראַבינער פאַר זיין רישעם. נאָך ווי ס'זאָג ניט זיין, איז דער טאַמעוואַסער קלוגער זאָג, וואָס נישטוואָג ניטע פאַרבליבן אָף אלע יאָרן אין שטעטל אלס אומגאַנגווערסל, מיט וועלכן מענטשן האָבן זיך באַניצט באַ יעדער פּאַסיקער געלעגנהייט.

ווען שוין גאָר אין טיפּן עלטער איז איכיל מוּזיס געבליבן ליגן אין בעס פראַנק און מע האָט געזען, און דאָס זיינען זיינע לעצטע טעג, זיינען די אָנגעווענע באַלעבאַטיס, די פּגיי פונעם שטעטל, געקומען אים מעוואַקער־כילע זיין, באַזויקן אים, טרייסטן און ווינטשן אַ רעפּיע שטיימע. ער האָט דאָס אלץ אַייסגעהערט, און שוין אַן קייכעס, נאָך מיט אַ גרינגן שמייכל אָף די ליפּן זיך אָנגערופּן: — איר מיינט כּהאַב מירע פאַרן שטאַרבן? אַייסער, כּיבּן פּאַשעט צו דעם ניט געוויינטן צוליב נאָך דעם אַיינעם זאָג אלעס האָט, מיין איר, געלויבט זיך דערמאַנען אין דעם סעקוראַנער קאָוואַנער ראַבינער.

כראַניק

א געזעלשאפט פון יידישער קולטור איז געגרינדעט אין בערדיטשעוו

מיר האָבן אָרגאַניזירט קורסן אָף צו דערלערנען יידיש און איוריס. לויט דער באַקאַנע פון דער געזעלשאפט איז אין דער מיטלשול גומ. 9 געפּענט געוואָרן אַ פאַקולטאַטיוו פון יידיש פאַר קינדער פון אלע שטאַט־שולן.

מיר שטעלן די ערשטע טריט. עס וואַרט אָף אונזן אַ יאָר מיט אַרבעט. ס'באַגלייטערט אָבער די אָנהייב־רעזולטאַטן: צווישן דער יידישער באַפעלקערונג פון דער שטאַט הערשט אַיז אַ אופּעלבונג. אַ גלויבן אין דעם. אז די יידישע קולטור לעבט אַיז אַ איבער־בעמעס אַ ווידערגעבורט.

ניקאָלי ב. א. ל. ב. ר.

פאַרזיצער פון דער בערדיטשעווער

יידישער קולטור־געזעלשאפט

דער הויפט־צייל פון דער נייער געזעלשאפט איז — אַקטיוויזירן אין שטאַט די יידישע קולטור־סעטיקייט. שוין פון די ערשטע טעג האָט זי געמאַלדן וועגן זיך מיט קאַנקרעטע אופּטוען.

קידעמקאַל זיינען געבראַכט געוואָרן אין אַרדע־נונג די ברידערי־קוואַריס פון 38 טויזנט יידן, וועלכע די היטלעראַדזשעס האָבן אַכאָרזעסדיק אומגעבראַכט אין סענטיאַבער 1941.

די מיטגלידער פון דער געזעלשאפט, צוזאַמען מיט צענדליקער אנדערע שטאַט־איינוווינער, האָבן דורכגעלייגט אַ וועג צום קיווער פון דעם באַרימטן כּסידישן צאדיק און פּאַלעסטינעסער לייחזיינצבאָק בערדיטשעווער. דער טראַדיציאָנעלער יידישער יאָמ־טעג סימכעסטוריע איז אָפּגעמערקט געוואָרן מיט אַ קאַנצערט — פאַר די אַנדסלייט האָט געשפּילט אונדזער קריזל פון קינסטלערישער זעלבסטעטיקייט.

מינאטיוון וועגן דער איבערבוינג

...

סאיז גיט גענוג, אז די אידי
האל ערלעך זיין און פֿיין.
מע דארף, דער באַדן צום פֿארוי
צעאקערס גוט זאל זיין.

...

אויב קיילעטש פעלט, די קיכעלעך, פֿארבייטן בולבעס זיי,
אך, האלעוויז וואָלט נאָך געווען צו זיי א שטיקל פֿוטער.
ווען דער עמעס פעלט, איז טאקע אַך און ווי,
דאן זינען זעמעלעך אפֿילע ביטער.

...

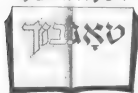
מע פרעגט מיך אין א ברייח,
וועמען דארף מען אָפֿגעבן די כבוירע:
א פֿערזענדלעכקייט, צי א קאלעקטיוו?
האָב איך טאקע מוירע,
אז דער, וואָס פרעגט, איז אַדער שטארק גאיוו,
אַדער זיין קאָפּ איז אים פֿארדרייט.
פֿארשטייט זיך, נאָר דעם קאלעקטיוו,
אויב פֿון פֿערזענדלעכקייטן ער באשטייט.

די סיבע פֿונעם דעפיציט

פֿון אלע זיטן הערט זיך, אז עס פעלט,
וואָס א מענטש אין לעבן נאָך באדארף:
פֿלייש און אייך א בעדע צו דער קעלט,
פֿוטער און א גאָלמעסער א שארפֿס,
א קוואַטיר, אן אַרט אינעם שפּיטאַל,
אין האַטעל א בעס כאַטש אַי איין גאכט,
אין טעאָטער ווען ווי סִקלינגט די ראָל,
וואָס דער רעזשיסער האָט גוט פֿארטראכט.
וואָס זשע ליגט אין טאָך פֿון אלץ, וואָס פעלט
און געשאַמעס ערלעכע עס ברייט,
וואָס פֿארלאָרן איז אין אונזער וועלט —
פֿון געוויסן איז דער דעפיציט.

...

די פֿרייהייט צו באשיידן איז מיטטאמע,
ווען די כעסריינעס אירע אויס
בא דעם, וואָס ווייסט גיט אירע טאמען,
שרעקלעך גרויס.

אונזער אָשער

פֿיערונגען אין ראָוונע און אין דער געגנט, געווידמעט
דעם 100'טן געבורטסטאָג פֿון אָשער שוואַרצמאַנען

יִאָהֲנָדָעֶרס קלינגט דאָ דעם דיכטערס ליד אין
ייִדיש.

מע דארף זאָגן, אז דער יויחל האָט זיך פֿאַר-
וואַנדלט אין אַ מערקווירדיקער פֿיערונג ניט בלויז
פֿאַר די מיטגלידער פֿונעם ייִדישן קולטור־צענטער,
וואָס טראָגט זיין נאָמען, נאָר פֿאַר דער גאַנצער
היגער געזעלשאַפֿטלעכקייט. אַ היפּשע אַרבעט האָט
דורכגעפֿירט די ראָוונער אָפּטיילונג פֿונעם אוקראַי-
נישן שרייבער־פֿאַרבאנד בעראַש מיטן פֿאַראַנט-
וואָרטלעכן סעקרעטאַר יעוהנען שמאַרגן. צו אָשער
שוואַרצמאַנס געבורטסטאָג האָט די געגנטלעכע ציי-
טונג, "טשערוואַני פֿראַפּאַר" פֿאַרעפֿנטלעכט אַן
איספּירלעך אַרטיקל וועגן זיין לעבן און שאַפּונג.
די היגע צייטונגען האָבן פֿאַרעפֿנטלעכט ברייטע
באריכטן וועגן די פֿיערונגען אין ראָוונע און אין
דעם דאָרף ראַפּאלאָווקע, וווּ עס געפֿינט זיך
שוואַרצמאַנס קייווער. דער אוקראַינישער פּאָעט

זיי שטייען אָף דער בינע — אַ צענדליק מייד-
לעך און יאטן, סטודענטן פֿון דעם ראָוונער פּעדא-
גאָגישן אינסטיטוט. יעדערער פֿון זיי דעקלאַמירט
אַ ליד פֿונעם גרויסן ייִדישן דיכטער. די קינפטיקע
אוקראַינישע פּעדאָגאָגן לייענען שוואַרצמאַנען,
פֿאַרשטענדלעך, אָף אוקראַיניש אין די פרעכטיקע
איבערזעצונגען פֿון פּאָוילאָ טיטשינא, מאַקסיים ריז-
סקי, פּאָוילאָ אויסענקאָ און פֿון אנדערע מיכטערס.
דער זאָל ענטפּערט מיט הייסע אַפּלאַדיסמענטן.
שטורמיש נעמען אָף די ביהווענדע דעם מיטגליד
פֿון דער פּאַרוואַלטונג פֿון דער היגער ייִדישער
קולטור־געזעלשאַפֿט כּייע פישמאַן, אַ געוועזענע
לעצערן, וועלכע דעקלאַמירט אָשער שוואַרצמאַנס
ליד, "ביִדאַרף איצט ניט קיינעם, איך דארף איצט
מיין מאמען..."

דער זאָל הערט פֿאַרגאַפּט — ער איז באַגייט
טערט דערפֿון, וואָס נאָך אַן איבערייט פֿון אַ האַלבן

פרעזידיום פֿון דעם אָונט אין ראָוונע

אָשער שווארצמאַנס קייווער
אפן ראפאלאָוקער בעסילעם

אלעקסאנדער באַנאטשוק האָט געווינדעט דעם
יודישן ריכטער א ריד און וי פאַרגעלייגט אָף די
אָונטן.

לעמיר זיך אומקערן אין פילגעפאקטן זאל פון
דעם לעקטאָריום פון דער געזעלשאפט „קענטעניש“.
באנאנד מיט די מיטגלידער פונעם יודישן קולטור-
צענטער זיצן פאַרשטייער פון דער אוקראינישער
געזעלשאפט „ביקאר“, אַרטיקע שרייבער, געזעל-
שאפטלעכע טוער, לעקטאָרן, סטודענטן פון די ראו-
נער הויכשולן, אקטיוויסטן פונעם אוקראינישן קול-
טור-פאַנג. צוגאסט זינען געקומען דער שטעלפא-
רעטער פונעם הויפט-רעדאקטאָר פון „סאָוועטיש
היימלאנד“ כאַם בייזער, דער אוקראינישער שריי-
בער פון קיעוו, מיטגליד פון דער פארוואלטונג פון
דער קיעווער יודישער קולטור-געזעלשאפט אלעק-
סאנדער דעקא און אנדערע. די בינע איז דעקא
רייט מיט א גרויסן פאַרטרעט פון אָשער שווארצ-
מאַנען, מיט בלומען-קרענץ.

מיט א קורצן אריינפיר-וואָרט טרעט ארויס יענ-
ער שטאַמפּרן. ער שטרייכט אונטער, אז אזא ליטע-
ראַריש-קינסטלערישער אָונט איז מעגלעך געוואָרן
אדאנק די פרישע חוינטן פון דער פערעסטראַקע.
א רעפּערטאָר וועגן דעם יוביליאַר האלט דער קאב-
דייאט פון פילאָלאָגישע וויסנשאפטן, דאַצענט פון
נעם היינן פערזאנאליש אינסטיטוט מאַסיי גאַל,
וועלכער רעדט וועגן דעם בונד פון דער יודישער
און אוקראינישער ליטעראטור און דערמאָנט, אז
אָשער שווארצמאַן האָט זינען ערשטע לידער גע-
שריבן אָף אוקראיניש.

— אַזעלכע אָונטן, ווי דער הינטיקער, —
זאָגט ער, — וועלן געוויס ווערן טראַדיציאָנעלע,
ווייל גרויס איז דער אינטערעס צו דער יודישער
קולטור און ליטעראטור.

דער דיכטער כאַם בייזער דערציילט וועגן דער
אופלעבונג פון דער יודישער קולטור אין לאַנד,
וועגן דעם סטאבילן אַפטייל אין „סאָוועטיש היימ-
לאַנד“, געווינדעט דער מאַטריאָלאָגיש פון די יידי-
שע שרייבער, וועלכע זינען אומגעקומען ביים דעם
וויילן סטאלינישן טעראָר.

דער שטעלפארטער פונעם פאַרויצער פון
דעם אוקראינישן יוביליי-קאָמיטעט, וועלכער איז
געשאַפן געוואָרן צוליב אָפּמערקן דעם 100טן גע-
בורטסטאָג פון אָשער שווארצמאַנען, אלעקסאנדער
דעקא טיילט מיט וועגן די פלענער פון דורכפירן
די מיטראַנגען אין אַקראַנע. ווי וועלן זיך פאַר-
ענדיקן פון א גרויסן ליטעראַריש-קינסטלערישן
אָונט אין קיעוו. מיט וואַרעמע ווערטער פון אַפּ-
ריכטיקער ליבע און אַפּשוי רעדן וועגן אָשער
שווארצמאַנען די אַרטיקע אוקראינישע דיכטער
אלעקסאנדער באַנאטשוק, מיקאַלא פּשעניטשני,
סטעפאַן באַבי.

מיט א שלוסוואָרט איז אַרויסגעטראָגן דער
פאַרויצער פונעם ראָונדע יודישן קולטור-פאַרבאנד
דאָויד פיישטער. ער דעמאָנסטרירט פאַר די צו-
שויער א בלעטלעך מיט א יידישן טעקסט פון אכט
שורעם — דאָס האָט געשריבן איינער פון די שריי-
בער פון די היגע יידיש-קורסן — א רעוולוטאָר פון

די דערפאַלגן פון דער גרופע פונעם יידישן לימעד,
וועלכע עס באווען רעגולער 20—25 מענטשן פון
פאַרשיידענעם עלטער.

— מיר טראָגן מיט שטאַלץ אָשער שווארצמאַנס
נאָמען, — זאָגט ער, — און דער הינטיקער אָונט
איז א בייזעטער באַווען, וואָווי עס קערט זיך צו
אונדז אום דאָס יידישע וואָרט, דער איינער פון
אנדער נאַציאָנאַלער קולטור.

אפן אנדערן טאָג זינען די אַנטיסעמע פונעם
ראָונדע אָונט אַרויסגעפאַרן אין דאָרף ראפאלאָ-
קע, ווו עס ליגט אָשער שווארצמאַנס געביין צווא-
מען מיטן געביין פון נאָך 11 שלאכטעט פון דער
באַגן-דייוויז.

אין ראפאלאָוקע איז איצט קיין איין יידיש
פאַראן, נאָר דער קייווער פונעם גרויסן יידישן דיכ-
טער ווערט אפּגעוואַלטן אין א מוסטערהאפּטער
אַנדענונג. די שילדער פון דער אַרטיקער שול אין
א הויפּשער איילעם דאַרפסטן באַגעגענען די
געסט פון ראָונע, מאַסקווע און קיעוו מיט ברייט
און וואָלץ. אפן בעסילעם קומט פאַר אן אנדענק
מיטינג. א גרופע שילדער שטעלט זיך אין ער-קא-
ראַל. בא דער מאַצייווע ווערן אַוועקגעלייגט לע-
בעדיקע בלומען.

דערנאָך זאמלט זיך צוגוף דער איילעם אינעם
דאַרפישן קולטור-הויז. ווידער קלינגען אָשער
שווארצמאַנס לידער אָף אוקראיניש און יידיש.
איצטער לייענען זיי פאַר ניט בלויז די סטודענטן

די פֿיערונגען אין ראוווע אין אין ראפאלאָוקע
זינען געווען א דעמאָנסטראציע פון עכטן אינטער-
נאציאנאליזם, פון אפריכטיקער ברידערעכקייט
פון דער יידישער און אקראנישער קולטור.

דאָהיד פֿישטער,
פאָרווערט פונעם ראוווער
יידישן קולטור־צענטער אפן
נאָמען פון אַשער שווארצמאן

פונעם ראוווער פּעדאגאָגישן אינסטיטוט, נאָר אייך
די שילדער פון דער ראפאלאָוקער שול.
אין די פֿיערונגען האָבן זיך באטייליקט א
פאָרשטייער פונעם געגנטעכען פארטייקאמיטעט
מ. ריאבטשוק, דער פארוואלטער פונעם אידעאלאָ-
גישן אפטייל פון דעם ראקאם פון דער פארטיי
ח. זשאק, דער פאָרווערט פונעם ראפאלאָוקער
יישעוויסאָועס ב. יארעמא אין אנד.

אלעקסאנדער ליזעו

און איך אליין בין ווי א קלאנגלאָוער געשריי...

(א באגעגעניש מיט יעוועגני יעווטושענקא)

גריסונג געמאלדן, אז מיר האָבן אים אנגענומען
אין אונזער געזעלשאפט אלס ערמיטגליד אין
דערלאנגט אים א מיטגליד־בידעט.

— א שייך ביכעלע! — האָט דער דיכטער איס-
גערופן, דאנקענדיק פארן קאָועד. מיר האָבן זיך
איבערצייגט, אז יעווטושענקא, וואָס איז גיט נאָר
א דיכטער, נאָר אייך א פאָלקס־דעפוטאט, אינטער-
רעסירט זיך פראקטיש מיט דער סעטיקייט פון
אונזער געזעלשאפט און אלס פּרעזידיענט פון דעם
זינען אנטשטאנען צוויי זאכעכע בריוו.

אין מעשער פון די צוויי טעג, וואָס יעוועגני
יעווטושענקא איז געווען אין לואאָ, האָט ער גע-
געבן דריי קאנצערטן, ארויסגעטראָטן אַ מיטלינג
פון דער לואאָוער באוועגונג פאר דער פּערסעטראַר-
קע. אין דאָר האָט ער געפונען צייט זיך באַגעגע-
נען מיט דער יידישער קולטור־געזעלשאפט.
מיר האָבן באַגעגנט דעם רוסישן פּאָעט מיט א
קופלעט פון דער יידישער פאָלקס־ליד: „לאָמיר אלע
איניינעם, איניינעם יעוועגני אלעקסאנדראָוויטשן
מעקאבל פאָנעם זיין..." — און באלד נאָך דער בא-

יעוועגני יעווטושענקא צווישן די אקטיוויסטן פון דער לואאָוער
יידישער קולטור־געזעלשאפט

אלו, דער ערשטער ברוי.

דער דעפוטאט פרעגט:

— וויאזוי און צוליב וואס איז אנטשטאנען איינע געזעלשאפט?

האב איך געזענטערט אזוי:

— בעשאס דער מילכאמע איז מין טייל דורכגעגאנגען עפעס א שטעטל, און איז די רוינע פון אן אגעברענגטער שול האב איך באמערקט צעפליקטע שיימעס פון „שיר האשירים". און האב יא אפגעווייבן, פאמאנדערגעלעט. אין דער שווערעלעכער מילכאמע, צווישן פאשיסטישע מערדער'דיגע האבן זיך אנטפלעקט פאר מיר די ליבע פרידלעכע ווער-סער: קושן זאל ער מיך מיט די קושן פון זיין מויל. ווארעם בעסער פון וויין איז זיין ליבשאפט...

איר האב צוגעפלייגט די שיימעס, פארבא האלטן זיי אין דער קעשענע פון דער גימנאסטיא-קע, און שוין מער פון פיר צענדליק יאָר היט איך די, פארטירן האט איינגעזען אין מינע איהן, ווי עפעס א צייכן, א סימבאלישער צייכן. צי האט זיך אייביק איבערגעניסן דער פאדעם פון שיר האשירים, דער פאדעם פון אן אראלטער פירטווינגט יאריקער קולטור? און עפשער זינען די דאזיקע צעפליקטע, צעקנישטע בלעטלעך עפעס א מין סע, וואס ברענט און ווערט נישט פארברענט, און קיינמאל וועט ער נישט פארברענט ווערן? אלס א פראקטישער ענטפער איז דער דאזיקער פראגע איז טאקע געווען דאס שאפן אונדזער גע-זעלשאפט, וועלכע האלט אונטער אין לאזאווער קאנט די אופלעבונג פון דער אוראלטער געסטלעכער יידישער קולטור...

— צי האט איר פראבלעמען? שוועריקייטן?

— ווארעם. פאראן פראבלעמען. פאראן שוועריקייטן. און די שווערסטע שוועריקייט איז — די אפזעהעניש פון עפעס א לאקאל, קעדי צו פאר-וויקלעכן אונדזער פראגראם, נייטיקן מיר זיך אין אן עכטן יידישן קולטורציענטער, וואס זאלן פונק-צאגירן א יידישער טאטער, א מזוי, ביבליאטעק, אינסטיטוציונאל...

— פאראן א פאסיקער אביעקט?

— יא. פאראן, די געוועזענע סינאגאגע.

יעוהעני אלעקסאנדראוויטש האט גענומען א בייגעפירן פאר אן אנטוויקלונג פון ברוי דעם סעק-רעטאר פונעם לאזאווער פארטייקאמיטעט און דעם פארזיצער פון שטאטאויספירקאם. ס'איז טשיקאווע, וויאזוי שרייבט א דיכטער זאכלעכע ברוי.

טייערע פריינד!

איך ווענד זיך צו איך מיט א ביטע וועגן פאר-זען דעם גוטן אפסט, וואס איז געמאכט געווארן אין לאזא — דאס שאפן א יידישע געזעלשאפט פון ליבאבער פון דער יידישער שפראך און קולטור איז שאלעם-אלייכעמס נאמען. די געזעלשאפט עק-וויסירט שוין א יאָר ציט, א סאך איז שוין אָפ-געטאן געווארן. אָבער די הויפט-שטערונג איז דער ארבעט פון דער געזעלשאפט איז די אפזעהעניש פון א לאקאל פאר דעם יידישן קולטורציענטער אין לאזא. אלס אזא מין לאקאל וואלט געקאנט זיין דער געביידע פון דער געוועזענער סינאגאגע איז דער ארגאליזאטא, 3, וועלכע מע ניצט איצטער אויס אלס א סאָרט-באזע פון דעם פאליגראפישן איב-

סיסטעם. ווי כ'האב זיך דערוואוסט, פאָדערט דער אינסטיטוט א גרויסן אָפצאל פאר אומקערן די דא-זיקע געביידע דער געזעלשאפט פון יידישער קול-טור. וויאזוי דאָרף מען דאס פארשטיין? נעמען אים קערן פאר געלט? דאס איז אומווייניקסטן אפמאך-ליש.

איך גלייב, אז איר וועט מאכן אן אָרדענונג אין דאזיקן איינע, און דער גוטער אפסט, און וועלכן איר האט איר גענומען אן אָנטייל, וועט באקומען זיין העמערט — די געביידע פון דער סינאגאגע וועלן באקומען אירע עלטע באזעכטאמען... צווישן דעם ערשטן און צווישן ברוי איז גע-ווען א פאָטענטישע פאזיצ, ס'איז ארויסגעטראָטן דער פראָפעסאָר רודאָלף מירסקי. א ווידערלעכע גיטס טיקע קראפט פארמאגט אָס דער מענטשן א בריי-דער, ווייזט ער ארויס אויפיל אקטיוויקייט, לעבנס-פאָטענטיקייט, וואס עס וואלטן געקאנט פארדינען זיך פיל ווענדערדיק. זינערצייט האט ער דערפאָלגרייך פארטיידיקט די קאנדידאטשע דיסערטאציע, נישט לאנג צוריק — די דאָסמאָלישע, פאראירן איז דער שינען פון פארלאג, מיטל זיין בוך. ער איז געווען פון די ערשטע, וועלכע זינען אריינגעטראָטן אין דער יידישער קולטור-געזעלשאפט, נאך דעמלט, ווען ס'איז געווען בלויז אן איניציאטיוו-גרופע און אייניקע פראָפעסאָר האבן נאך מוירע געהאט צו האבן מיט אונדז צו טאן.

דער פראָפעסאָר מירסקי האט, פארשטייט זיך, נישט געקאנט זיך דעם דיכטער. ער האט אָבער גע-וואלט אים אומווייניק אייניקע זינען לידער. פאָרפונ-דיק זיך איז, באַני יאר, האט ער געפרעגט:

— אנטיסעמיטיזם? בא אונדז? אין א פריינד-שאפט בונד פון מעקלעך און נאציס?

א רעפליק פון וואל:

— פארוואס ציערמאנעס מען זיך מיט דער אנטיסעמיטישער, פאמאליט?

יעוהעניקאס אומדערוואסער ענטפער:

— נישט קיין ברייער, דעמאָקראטיע... פליי-ראליזם... אַיב פארמאכן די, פאמאליט, וועלן זיין גלייך אנהייבן פאָדערן פארמאכן דעם, אַנאָנאָליט...

דער פראָפעסאָר מירסקי, ווידער, האט נאך אלץ געהאלטן אין איין צעפירן מיט די הענט אין שטענ-דיק פינצטערן רוים, דער שוין רינגלט אים ארום:

— וויפיל איז דער שוין וויפיל איז דער שוין פאָרענדיקט האט ער אָבער איז גאָר א פריי-דער נאָט:

— ווי נאָט עס איז, וואס איז דער וועלט זינען פאראן אונזעלכע ווידערלעך-וויילע מענטשן ווי אנדריי סאבאראו, ווי דמיטרי ליכטשאַווא, ווי...

...און ווי איר, יעוהעני אלעקסאנדראו-וויטש, — האט שווארץ אונטערגעשאפט ראָזע קא-שאראַזקע, איינע פון די אקטיווסטע אַנטיילנע-מער אין דער באַנעגעניש.

זי האט זיך אפגעווייבן פונעם אָרט און פאָר-געלייגט איינדרילקעך:

Мне говорят: ты смелый человек.
Нет, никогда я не был смелым.
Считал я просто недостойным делом
Учитаться до трусов коллег.

(מע זאגט מיר: ביסט א דרייטער מענטש.
ניין, כ'מין קיינמאל גיט געווען קיין דרייטער.
כ'האב פאשעט געזאמלט פאר גיט אונטער
צו זיין א פאכדן ווי די קאלעגן מיינע.)

די לואווער געטא איז אין טאך א לואווער
באני יאר. אבער אין קיעז איז שוין פאראן א
דענקמאל אפן באני יאר, און אין לואווער איז נאך
ניטא. ס'איז גוט, האט עס איז אָנגענומען א בא
שלוס וועגן אפשטעלן אזא מעמאריאל. מיר איז
ווער געפֿעלן דער פראיעקט פון דעם קאמפלעקס,
וועלכן ס'האבן פאראנדער-גאראנטעט. שטערנשטיין,
י. שמוקלער, ו. פלעכיווסקי. מע האט געמאלדן א
זאמלונג פון געלט.

איר ווענדע ויך צו אייך, טייערע פריינט, מיט
א באקאנטע, איר זאלט איבערנעמען אירע וואניקן
ביטראג איר דער קאנטע 70201 אין לואווער
זשילעס-באנק איר דענקמאל פאר די קאמפאניע
פון געטא.

איר האט און פארלאזן ויך איר דעם געפֿיל פון
סאלידאריטיקעס, אפן מיטגעפֿיל צו מענטשעלעכע
ליידן, וועלכע זינען שטענדיק געווען אייגנטימלעך
דעם אקראינישן פאלק...

איר פארלידן פון דעם שמועס איז אפגעקומען
א נאטירלעכע פראגע צום דיכטער וועגן זינען שוין
פערשידענע פלענער. ער האט אנדו דערציילט וועגן
פילם, האט ער גרייט אלס א סצענאריסט וועגן
רעזשיסער. דער פילם הייסט — די באנדיקונג
פון סטאלין. ווי ס'איז באוואוסט, זינען בעשאס
סטאלינס לעזייע אומגעקומען א סאך מענטשן מאכ
מעט דער גרויזיקער שטיקעניש. דער נייגאנארי
קער יעוהעני יעוהשענקא האט דאס געווען מיט
די אייגענע אויגן, און ער נעמט ויך איצט צו שאפן
א פילם, קעדי באפרייזן ויך פון דעם הייטיקן,
האט פלינקט אים שוין פיל יארן.

אין צענטער פונעם פילם איז אונזערגעשטעלט
די פריינטשאפט פון צוויי יינגלעך, א רוס און א
יידי. דער פראטאטיפ פון דעם רויטשן איז דער אוי-
טאך אליין. ער איז אלס פופצן יאר, הייסט עס —
איר פיר יאר יינגער פון דעם עמעסן יעוהעני יעו-
השענקא. וועגן דעם פראטאטיפ פון דעם יידישן
יינגל דערציילט דער דיכטער אפריכטיק, אפילע
אין נוסעך פון א באשטאנדע, און די מיסטע איז
אזא. ווען אלע ציטונגען, די ראדיא און טעלעווי-
זיע האבן געטומלט איבער דעם גאנצן לאנד וועגן
די גרויסערעכטיקע פארברעכען, יידישע דאך
מירן, האט דער יינגער נאזער יעוהעני אויך
אָנגעשייבן א ליד — די פארשטאנדען אין הייסט
כאלאסן. די מוטער פון דעם יידישן יינגל האט
אים אָפּגעזעט צו דרוקן די ליד. ער איז איר גע-
בליבן דאנקבאר דאס גאנצע לעבן, ווייל זי האט
אים געראטעוועט פון בארפע און געוויסנדיקן.
ווען יעוהשענקא האט ויך גענומען אָפּגעזע-
געבען, זינען מיר אלע ארויס איר דער גאס און ויך
פאסטאגראפירט מיט אים.

ס'איז געווארן אומעטיק אפן הארצן, ווען פאנזע
גארן, שוין אן עלטערע פרוי, וועלכע איז דורכגע-
גאן די שווער מעדורעס פון א פאשיסטישן לאגער
אין דעם דאך פֿעטשטרא, ווינצער געגנט, האט
גענומען דערציילן וועגן די ליידן און איבערלעבונג
גען פון די קאצעטניקעס. אומעטיק אפן הארצן?
י. עפערע גיט צום אָרט? ס'קאן זיין. ס'איז אָבער
אנדער הייליקער כוון בענעדיקט די אומגעקומענע
טאמיר געדענקען!

נאך מער — עס האט ויך איינגעוויזן, אה, דער-
ציילנדיק וועגן די גרויזן, האט פאנזע אומעטיקענע
א קאפּעלע צוגעשטימלט. זי פלעג מיטטאמע צו
שטימלען אפילע אין לאגער. אים וואלט זי גיט
איינגעהאלטן, גיט געבליבן לעבן. זי איז אן עכטע
טאכטער פון איר פאלק, האט אלעמאל שטייט עס
אפן טכניס-האמיסן.

יעוהשענקא האט געפרעגט:

- און ווי איז געווען ביים דער היטלערישער
אָפּטאציאָן בא אייך אין לואווער?
- אין לואווער געטא האט מען פארנוכטעט
הונדערט וועקס און דרייסיק טויזנט יידן.
- א דענקמאל אין פאראן?
- ניין, דערווייז גיט. מיר זאמלען געלט.
- שוין א סאך צונויפגעזאמלט?
- דעמאלט נאך ווינציק.

יעוהעני אלעקסאנדראוויטש נעמט ויך גלייך
וידער פאר דער פֿען און אין פינג מיטן ארום
ווערט געבוירן א גיטער אָפּענער ברוי צו די אָר-
פירער און ארבעטס-קאלעקטיון פון די גרעסטע
אונטערנומענע אין לואווער.
טייערע פריינט!

מיר וועלן גיט קאנען העכערן די קולטור פון
אונדזער לאנד, אויב מיר וועלן ויך פארלאזן בחייו
איר מעלכע-דאטאציעס און סובסידיעס. אין דעם
דאזיקן וויכטיקן איניען קאנען מיר ויך גיט באגליין
אן סאטעטישע מעצענאטן. מיר האבן גיט קיין מע-
צענאטן — מיליאנערן-קאפיטאליסטן. דעם דאזיקן
גוריל הארפן נעמען ויך די אונטערנומענע
פון אונדזער לאנד, די ארבעטס-קאלעקטיון.

דער באגריף, "קולטור" איז פאר מיר צום אלעם
ערשטן — קולטור פונעם היסטארישן ויקארן. אין
1941—1943 האט עקזיסטירט די לואווער געטא,
ווי די פאשיסטן האבן פארפלייגט, לויט אָפּציעלע
אָנגאבן, 136 טויזנט מענטשן. די, וועמען ס'איז
געלונגען צו ראטעווען ויך, האבן געקעמפט וואנט
בא האנט צוואמקן מיט די אקראינער און פאליאקן
קעגן די פאשיסטן.

פאָעזיע, לידער, ספּעקטאַקלען...

אמערסטן עמאַציאָנעלע און אינטערנאַציאָנאַלע, ווארפט אָפּ די שפּראַך-באַרייַערן.

ס'האָבן זיך פאַרגעקענט די שאַרפּווינקע, גראַ ציעזע און אַייגנעלע לייט די אומדערוואַסער אַפּ-בלעז פונעם געדאַנק לידער פון אַ יאָראַ מאַכט-לעווא, דעם אויטאָר פון אַן ערש 20 פּאַעזיעס זאַמלביכער און פון פיל לידער פאַר קינדער. אים געהערן איבערזעצונגען און איירוים פון פאַרשיידענע שפּראַכן, דערוואַסער פון רוסיש.

ביכלאל, איז די רוסישע טעמע קעסיידער גע-הען ביהעזונד אַף דעם דאָזיקן אָונט. זי האָט גע-קלונגען אין אמאָס עטינגערס אַרויסטערטונג העגן דער האַשפּאַע און ייִסראָעל פון דער רוסישער קויל-טור, וועלכע ס'האָבן אַריבערבאַכט אַהן נאָך די ערשטע איבערהאנדעלער פון רוסלאַנד אין אָנהייב פונעם הונטריקן יאָרהונדערט. דער זאַל האָט מיט שפּאַנונג אַפּגענומען עטינגערס דערציילונג העגן דעם אָפּשטאַמפּן פון מאָלדאַווע יעשענאַווא (שי-קט) דאן, וועלכן מע האָט אין די יאָרן פון דער צווייטער וועלט-מיליטאַרע אַראָפּגעוואָרפן מיט אַ פאַר-ראַשט אַף דער טעריטאָריע פון דער פאַרשיסער-רומעניע און אַדאָק זיין קענען די רומענישע שפּראַך, זיין מוטיקעס און דערפֿינדערישקייט פון מעגלעך געוואָרן ראַטונגן הונדערטער מענטשן און די גאָדאָמערן אין אַשחענעטיש און טערעבלינקע. פאַרקישעפּודיק האָט גאָבי בערלין געוואָנען. דאָס בליע טיכעלע" — («Синий платочек») די ליד פון די ציטן פון דער פאַרשטעלענדישער מיליטאַרע...

מע דאַרף האָפּן, אז די קינסטלער פון ייִסראָעל האָבן דערפֿילט ס'זי באַטפֿייעריכקייט פון דער געוועלשאַפט פון ייִדישער קולטור פון דער מאָלדאַ-ווישער רעפּובליק, אונטער וועמענס געזיכע עס וואָר נען פאַרגעקומען די צוואַנציגער-ס'זי די וואָר רעמע אַטמאָספֿערע פונעם צווייטער-וואָל. עס ווילט זיך גלייבן, אז דער ערשטער וויזשן פון ייִסראָעל-דיקע שפּעציעלע טורע איז אַן אָנהייב פון שטענ-דיקע קולטור-קאָנטאַקטן.

אין די וועלכע טעג האָט אַינעם זאַל. אַקטאַמ-בריע" גאָסטראַלייט דער מאָסקווער טעאָטער. זייער דאָס. און דאָס איז אַינע פון די טעג פון דער צייט — צוויי בעסטע דאָקאָלן פון דער מאָלדאַווי-שער הויפּטשטאָט זינען אָפּגעגעבן געוואָרן דעם ייִדישן צווישער, וואָס האָט זי פאַרפֿילט ביי לעצט אין פאַרליזן פון אלע אָונטן פון די גאָסטראַלייט. אַיך בין זיך מוידע, אז דער ספּעקטאַקל. דער צוג נאָך גליק" (בילדער פונעם ייִדישן לעבן) האָט געמאַכט אַ מיר אַ צווייגנדיקן איינדרוק. פון אַיין זייט, איז ער פּעסט געבליבן פּראָפּעטיאָנעל. ס'זי די פּלאַסטיק פון די מיוזאָנענעס (רעזש — א. ד. ע. הענבליק), ס'זי די סענזאַציאָנעלע פּאַר-שאַקל-וועלכע האָבן געשאַפן אַן איינדרוקלעך געשטאַלט פון אַ צייט-צוג, וואָס פאַר'ט דורך ייִדישע שטעטלעך פונעם אלטן רוסלאַנד און דערנאָך דורך אַנדווער-הינענטייטעך געשייטע. די געפֿענענע פּאַרס פֿאַר-

ניט לאַנג צוריק האָבן אַיך זיך דערמאָנט אין דעם ניט אויף זייטן 1982 יאָר, ווען מיר האָבן מיטן איינעם שוין פאַרשטאַרבענעם אָפּערעיונגער, פּאַלסקאַרטיסט פון דער מאָלדאַווישער רעפּובליק באַייט ראַטאָון צוגעגרייט אַ פּראָגראַם פון ייִדי-שער מוזיק. די אידי פון אַט דער פּראָגראַם איז אומגעקומען נאָך דעם, זיין מיר זינען דערפֿאַגרייך אַרויסגעטראָפּן אַן ענטראַלן ליטעראַטור-וויזשן אין מאָסקווע בייס דער פּיערונג פונעם צוואַנציגיאָריקן יוביליי פון סאָוועטיש היימלאַנד.

דעם איינציקן קאָנצערט אין קעשענעו (מער האָט מען אָונדו ניט דערלייבט אַרויסטערטן) האָט פאַרשריבן די מאָלדאַווישער טעלעוויזיע, אָבער, ווי ס'איז ניט שווער זיך אָנשמוסן, איז די טראַנסליי-רונג אין עפֿיר ניט פאַרגעקומען, מע האָט עס אָונדו דערקלערט אַף אזא אָויפּן: ס'איז ניט באַקוועם צו געבן ייִדישע מוזיק, ווען ייִסראָעל פירט אַ מיליטאַרע מיט ליוואַן. אַן איינזענע לאַגיק, ניט עמעס?

די דאָזיקע, לאַגיק, לייט וועלכער מע האָט געשטיקט די שטרעבונג צו אָנטוויקלען די ייִדישע קולטור (ביישפּילן זינען בלויז בא אָונדו אין מאָל-דאָוויש פאַראַן אַ גרויסע צאָל), האָט געבראַכט דעם סאָוועט-לאַנד אַן אומגעווענען שאַדן, אַרויספּודיק דעם הויקס פון די עמיגראַציע-שטימלונגן צווישן דער ייִדישער באַפֿעלקערונג.

אַס אַוועקע דערמאָנגען און געדאַנקע זינען מיר אַפּגעקומען איינעם קעשענעווער זאַל, דרוווש בא" (פּרינטישאַפּט) אַף דער באַנעגעניש מיט די געסט פון ייִסראָעל, דעם זינגער גאָבי בערלין, דעם דיכטער יאָראַ טאָכאַר-לעווא און דעם פּראָדאָקטער און סענאַריאָסט אמאָס עטינגער. צי האָט מען גע-קענט זיך פאַרשטעלן אַוועקס נאָך מיט אַ וועלכע-ניט איז דריי יאָר צוריק?

ווי ס'איז צו זען, שטאַנט זיך דורך אַ וועג דאָס נייע דענקען, אַס איז אַף דעם לעצטן פאַרטייל-לע-נום איבער דער נאַציאָנאַלער פּראָגע געבאַנגען אַ רייד וועגן אינזוויקלען די קאָנטאַקטן צווישן די נאַציאָנאַלע מינדערהייטן, צווישן זיי מיט בירגער פון אַנדערע מלכותס, מיט וועלכע עס פאַרייניקט זי אַלגעמיינער עטנישער אָפּשטאַם אָדער אַ קולטור-יערוועש. דער וויזשן פון די ייִסרעליים אין קעשענעו איז דאָס ערשטע שוועלכעלע אינעם אייב-שטעלן אַוועקע קאָנטאַקטן.

לויטן וואַנער איז די אַרויסטערטונג פון די ייִסראָעליקע געסט גיכער פון אלץ אַ שפּעציערער אָונט. זיי האָבן דערציילט וועגן זיך, וועגן זייער מעדינע מיט דער שפּראַך פון מוזיק, פּאַעזיע, קינסטלערישער פּראָע, פאַרשייטן זיך, און דעם רעקסטן דערפֿאַלג האָט געהאַט זיין זינגער-באַר-גאָבי בערלין, ניט בלויז אַדאָקטן זיין שיינעם זאַפּ-טיקן באַריטאָן, זיין אייגענע צייכענע שפּיל אַף דער גיטאַרע, דער סענעזיער כּיין, וואָס האָט דער-מעלעכט באַלד אַצוקניפּן אַ קאָנטאַקט מיט דער אַאָרויסטאַר גופע פון שפּראַך פון דער מוזיק, אַן

נעו, א שטאט, וואו פיל יידן קענען דאס מאמע-
לאשן, וואלט דער ספעקטאקל געמעגט גיין און
יידן. ווען מע שפילט אים און רויש, וועט אים
די אנטרעסע פארזיידונג פון די יידישע אינטענא-
ציעס אין דער רוסישער שפראך לעבאלהאפאקעס
טאקטלאז. אין אס דעם אספעקט קאן דינען אלס
בישפיל דער מעכטיקער טאקטלאז פון מיכאיל
אליאנאוו, וועלכער האט געשאפן אן קיין שום
נאכקרימעניש אן עכט נאציאנאלן כאראקטער פון
טעווער דעם מיליטן.

דאס אייבענזעצטע האט א שייכעס צום
ערשטן אקט פונעם ספעקטאקל, וואו ס'איז געשי-
דערט די וועלט פון די ביורעאוקראטיאנערע יידי-
שע שטעטלעך. וואס איז שיער דעם צווייטן אקט,
וואס כאפט ארום לויט דער צייט די רעאליזאציע,
דעם בירגערליך, דעם נעץ אדער, הארט ביי אונז
ווערע טעג, איז ער א פארצינדערע און עפעס א
מין אפערעאציער. אין אים איז אבסאליט פאר-
שוונדן דער נאציאנאלער קאלאריט, און ס'ווערט
אומפארשטענדלעך, וואס פאר א שייכעס דאס אלץ
האט צום יידישן נאציאנאלן טעאטער.

עס ווילט ויך גלייבן, אז די באצונג, וועלכע
קומט פאר אין אונדזער לאנד, אייננעשלאסן מאל
דאזיק (באזונדערס דער אגענעמענער געזעץ וועגן
דער אנטוויקלונג, באגלייך מיט אנדערע שפראכן,
פון יידיש), וועט מיטוירקן דעם וויקס פונעם נא-
ציאנאלן וועבסטאמוסטיאן פון די יידן, דאס ווי-
דערפושטעלן אנדערע אראלטע קולטור, וועלכע
וועט פארנעמען א היידיק ארט אין דער פילמאכרי-
קער פאליטער פון די קולטור פון די פעלקער פון
אונדזער לאנד.

סערנא בענגעלסדארף,
פאליסט און מוזיקאלער קריטיקער,
מיטגליד פון דער פארוואלטונג
פון דער געזעלשאפט פון יידישער
קולטור אין מאדאוויע

נעם ספעקטאקל גיט א מעגלעכקייט צו פארטיי-
פארשיידענע לויטן כאראקטער טעאטראלע מינא-
טורן אין איין גאנצעם. איין אראדי כאטש מע-
דערע מינאטורן, וועלכע דער באקאנטער סצענא-
ריסט און דראמאטורג האט געבויט לויטן פרינציפ
פון א קאנטראסטקעגנשטעלונג, פון שוין און שאטן,
שע, וועלכע דערציילן וועגן דעם קעלענערע פאר-
גאס אין 1903, וועגן דער טראגעדיע פון די יידן
אין די יארן פונעם פאשיזם, וועגן דעם סטאלינישן
אנטיסעמיטישן טעראר, וואס איז פארבונדן מיט
דער קאמפאניע קעגן די, קאמסאפאליטן, מיט דעם
איניציע פון די דאקטאריס...

מע וואלט איין געקאנט אפמערקן די אינטערע-
סאנטע מוזיקאלע קאמפאזיציע פון ס. בורד מיט
דער ויך-פארגעדענענדיקער אריגינעלער ליד וועגן
דעם ארעמען, אומגלעכען, ווונדערלעכן, קייני-
מאל גיט פארומערטן פאלק, ווען דער קאמפאזי-
טאר וואלט גיט ווילגנאריזירט דעם סאנציפאל ס'פ
אינעם ערשטן, ס'פ אין דעם צווייטן אקט (כארעא-
גראף ו. - וויטאלס) מיט דער אפגעניצטער און
אפגערייבענער מעלאדיע, וויבן מיט פערציק. איין
קאן גיט פארשטיין, פאר וואס עס וועגן ויך קעס-
דער ס'פ דער יידישער מוזיקאלער קאמער-טעאטער,
ס'פ דער טעאטער, שאלאס, צו רעסטאראטאליא-
גערס און גיט צום ריכטן יידישן פאלקלאר, וואס גיט
עפעס מער פרישע, אריגינעלעס, נאר שווימען אין
דער אייבערפלאך

דער טעאטער, שאלאס, ציט צו ויך צו מיט
זיין אקטיארישן אנטאמבל, וואו עס באהעפטן ויך גע-
וונגען פארשייטקייטן, האסטיקער טעמפ, ברענענדי-
קער טעמפעראמענט פון דער יוגנט מיט דער מיט-
טעשאפט, טעאטראלער דערפארונג פון די עלטערע
קאלענן לויט דער קונסט. עס רופט אבער ארויס
א פראפעסאנט די שפראך פון די אקטיארן. ווי עס
ווערט אפגעמערקט אין דער פראגראמקע, איז דער
ספעקטאקל צוגעקרייט אין צוויי שפראכן - אין
יידיש און רוסיש. מע דארף מיינען, אז אין קעסע-

יידישע קולטור-טעטיקייט אין טארושיקסטאן

סאדוועטש היימלאנד. א גרויסע אפמערקזאמקייט
שענקט דער ראט די פראגן פון אינטעריקטן יידיש
און איוויס. די לימדיס פון דער יידישער שפראך
פירט דער לעצער שיעור דייטש. וועגן די לימדיס
האט דעצענט דערציילט א רעפארטאזש אין דער
רעפובליקאנישער יוגנטצייטונג. קאמסאמאקעץ
טארושיקסטאן.

אין דוואנבע איז באם טארושיקישן קולטור-
פאנד געשאפן געווארן א געזעלשאפטלעכער ראט
פון דער יידישער סעקציע. דער ראט באשטייט פון
פארשיידענע פון דער יידישער אינטעליגענץ, וועל-
כע לעבן אין דער הויפט שטאט פון טארושיקסטאן.
לויט דער פראגראם, וועט דער ראט ויך פאר-
נעמען מיט שאפן באדינגונגען פאר דערלערנען די
יידישע געשיכטע, בייט אינפארמירן די באפעל-
קערונג וועגן די נישט פונעם יידישן קולטור-לעבן
בא אונז אין לאנד, פראפאגאנדירן דעם ווערטא-
ל

ראול וואלענבערג —

עס איז איינגעפאלן די וואנט
פון שווייגן

פון דער סאָוועטישער פרעסע פאר אַקטיאָבער 1989:

גוט איצט א ברייטע אינפֿארמאציע מיקוועד די באַ-
מונגען צו אויסקלאָרן ר. וואלענבערגס גירל, זאָגן
אידעס וועגן דער ניער אָפּענער פּאָליטיק פונעם
ראַטנפֿאַרבאנד.

(אַיזוועסטיאַ)

• • •

ראול וואלענבערג איז געווען א שוועדישער דיפּ-
לאָמאַט, וועלכער איז שפּורלאָז פארשווינדן געוואָרן
אין די לעצטע כאדאַשים פון דער מילכאַמע. ער האָט
געארבעט אין בודאַפּעשט אלס אַנפירער פון דער
מיסיע, וועלכע איז געווען באַפֿטרעגט צו ראַטעווען
די יידישע באַפֿעלקערונג אין דער אונגאַרישער
הויפּטשטאָט. אין צוויי יאָר ארום נאָך דער מילכאַ-
מע — כאָטש וועגן דעם איז מיטגעטילט געוואָרן א
סאך שפּעטער — איז ער, ווי מע רעכנט, געשטאַרבן
אין דער לוביאַנקאַספיסע. די נישט־גענוגנדיקע און
ווידערשפּרעכיקע אָפּזינעלע ענטפּערס פון מאַסקווע
אף די אָנפֿראַגעס פון סטאַקהאָלם האָבן ניט אויסגע-
קלאָרט דעם סאך פון זיין גירל. א סאך פון דעם,
וואָס מע האָט געשריבן מיקוועד דעם איינעם אין די
מירער־וועלדער, ווערט ערשט איצט אן אנטפֿעלקונג
פאר די סאָוועטישע מיטלען פון מאַסן־אינפֿארמאציע.

(מאָסקוואַ ניוט)

• • •

דער אויסערן־מיניסטער פון שוועדן סטען אנדער-
סאָן איז אַרויסגעטראָטן מיט א דערקלערונג בענע-
נייע דער פֿאַרשטייעדיקער ריזע קיין פּסער פון
ראול וואלענבערגס קרויוויים און גאַנעטע.

אין שוועדן, האָט אָנגעוויזן ס. אנדערסאָן, אין
מיט באַפֿרידיקונג אופֿגענומען געוואָרן די יעדע, אן
די אָוועטישע מאַכט־אָרגאַנען האָבן אַיינגעלאָרן די
פֿאַרשטייער פון ראול וואלענבערגס קאָמיטעט, קעדי
שמועסן מיט זיי אין מאַסקווע. די דאָזיקע אינלאַ-
דונג, ווי אויך דער פּאַסט, אז די סאָוועטישע פרעסע

ווי א טראַגישן פעלער שאַטט מען אָפּ אין פּסער
דעם ארעסט אין 1945 אין בודאַפּעשט פונעם שווע-
דישן דיפּלאָמאַט ראול וואלענבערג מיצאד דעם סאָ-
וועטישן מיליטער. פאריכטן דעם פעלער האָט זיך
ניט אַיינגעגעבן: אין 1947 איז ר. וואלענבערג גע-
שטאַרבן אין דער לוביאַנקאַספיסע, זיין טויט איז
אן אומבאַשטריטבאַרער פאַקט. וועגן דעם האָט דעם
16 אַקטיאָבער, בעשאַס א ברייפֿינג אין פרעסע־צענ-
טער פונעם אויסערן־מיניסטעריום פון פּסער, מיטגע-
טילט דער שפּע פון דער אינפֿארמאציע־פאַרוואלטונג
פונעם אויסערן־מיניסטעריום ג. אי. געראסימאָוו.

אין מאַסקווע, ווי ס'איז איבערגעגעבן געוואָרן
בעשאַסן ברייפֿינג, איז פֿאַרגעקומען א באַגעגעניש
פונעם פּאַרטעטער פונעם אויסערן־מיניסטער פון
פּסער ז. מ. ניקפֿאָראָוו און פונעם פּאַרטעטער פון
דעם פֿאַרווערט פון קבֿו ז. פ. פֿיראַזשקאָוו מיט דער
אַנפֿירונג פון דער שוועדישער „ראול וואלענבערג“
געזעלשאַפֿט און מיט וואלענבערגס קרויוויים. ס'איז
אָפּגעמערקט געוואָרן, אז אין פּסער האלט מען טייער
דעם אָנדענק פונעם הומאַניסט, וועלכער האָט גערא-
טעוועט אין אונגאַרן, אין די יאָרן פון דער צווייטער
וועלט־מילכאַמע, טיונטער מענטשן, אף וועלכע עס
האָט געוואַרט א טויט אין די פאַשיסטישע קאַטאַ-
ניעס.

(פֿראוואַדאַ)

באטירונגען פון מיאסניקאוו שמועסן מיטן שוועדישן פראפעסאר נ. שווארץ און מיט דעם שוועדישן אמי באסאדאר אין מאסקווע ג. יארינג. די פארגאטירונגען פון די שמועסן, וועלכע געפינען זיך אינעם ארכיוו פון דעם איסטערן-מיניסטעריום, זיינען דעמאנסטרירט געווארן פאר וואלענבערגס קרוויזש.

"איבאלד פיל "איידעם" דערמאנען אויף אדער אנ- דערש די וואלדמירער-פאסיע, איז פאר וואלענבערגס קרוויזש פארגעלייגט געווארן אן אפיציעלע מעל- דונג פון דער פענסאנערקע בוטאוו יעלעא ניקא- ליטוואנא, וועלכע האט אין די יארן 1946-1978 גע- ארבעט אלס שף פונעם סאניטארן-טייל פון דער טורמע. אין איר מעלדונג ווייזט זי אן, אז וואלענ- בערגס פאמיליע'נאמען האט זי צום ערשטן מאל דערהערט אין 1988 און אז אזא כילע האט זי צו איר קיינמאל נישט געווענדט. ס'איז געווען פארגע- לייענט א מעלדונג פון אן אנדערע דאקטער פון דער זעלבער טורמע - סוכאשאוו ל. ק., וועלכע האט געארבעט דארט אין 1953-1962. - אז זי האט זיך קיינמאל נישט געהערט וועגן וואלענבערג. עס זיינען באוויזן געווארן אנאלאגישע מעלדונגען פון אייניקע אנדערע. "איידעם", וועלכע זיינען דערמאנט געווארן אין דער ליסטע.

פון דער סאנעטישער זיס איז געווען ווידער אונטערגעשטראכן, אז ראל וואלענבערגס טויט אין 1947 בלייבט אן אומבאשרייטלעכער פאקט, און מע דארף, ווי ס'איז נישט טרויעריק, קוקן דעם עמעס אין די אויגן. די שוועדישע פארשייטער האבן גענומען צו קענטענישן דערקלערונגען, אבער זיי האבן מיטגעטיילט וועגן זייער קאזאנע פארווערן די זוכני- גען פון וואלענבערג. פארשייט זיך, אז זיי האבן אף דעם רעכט.

("אויזוועסטא")

• • •

אף דער פרעסע-קאנטערענץ אין דער שוועדישער אמבאסאדע אין מאסקווע האט נישט לאנגגרינג (ר. וואלענבערגס שוועסטער) אפגעדאנקט די סאווע- טישע מאכט פארשייטער פאר דער הילף, ווי האט אונטערגעשטראכן, אז די פארגעקומענע אין מאסק- ווע באגעגענישן שאפט זי אפ אלס מאולדיקער אג- הייב פון א דיאלאג. זי איז איבערגעגאנגען, אז ראל לעבט נאך אדהיימס.

("עכא 79 לאנטע")

• • •

לויט דער באקאנטע פון דער רעדאקציע פון "סא- וועטיש היימלאנד" האט די זשורנאליסטקע נישט ברומבערג זיך באנומען מיט די פארגעשיידטע פון ראל וואלענבערגס פאמיליע. מיר ברענגען דא די נאטען פון דער זשורנאליסטקע וועגן דעם איינע. יא, ראל וואלענבערג האט אליין, קימאט אן קיין שום שטיצע. געראטעוועט געווארען אונגארישע יידן

די באגעגעניש האט געדויערט בא צוויי שט. דער אמסניווא פון אונדער פארשייטערשאפט זאגט אי- דעם וועגן דער הויכער אפשאצונג, וועלכע מיר גיבן ר. וואלענבערגס איידלמוטיקער טעטיקייט און אין דער זעלבער צייט שפיגלט ער אפ די באדייטונג פאר אונז פון אט דער פראגע, וועלכע ורדערט אויף שוין אויף לאנג די געוועלשאפטלעכע מיינונג אין פיל לענדער, בעסויכעס אין ראטנפארבאנד.

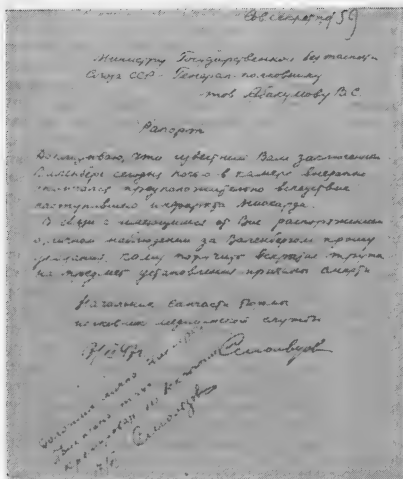
איצט וועגן דער באגעגעניש גופע, צו אונדער גרויסן באווערן, האבן מיר נישט געקאנט מיטילן קיין שום ניס בענעניע די אומשאטנד פון ראל וואלענבערגס ארעסט אין בודאפעשט אין 1945 און פון זיין שפעטערדיקן אופהאלט אין פסטר. ס'איז באשטעטיקט געווארן, אז דער איינציקער דאקומענט אין אונדערע ארכיוו, וועלכער האט א שניקעס צו דעם איינע, איז דער באוויסער ראפארט פון א ספאלאטאן, דעם שף פון דער סאניטארן-דינסט פון דער לוביאנאקאספיעס, ווי ס'איז קאנטסטאטירט גע- ווארן וואלענבערגס טויט אין יולי 1947. לויט דער באקאנטע פון די מיטגלידער פון דער פאמיליע און פון דער אגפירונג פון דער געוועלשאפט, איז פאר ווי ערשטן מאל - דאס איז קענען אונטער- שטרייכן באוונדער - דעמאנסטרירט געווארן דער ארייניגאל פונעם ראפארט, און זיי האבן באקומען א קאפע. אכז, דעם, זיינען אינעם ארכיוו פון קגב אנשדעקט געווארן אייניקע דאקומענטן, דערין דער דיפלאמאטישער פאספאט און די שאפטער-זייגאניש, ווי אויך פערזענלעכע כפיציעס, וועלכע האבן געהערט ראל וואלענבערג.

("אויזוועסטא")

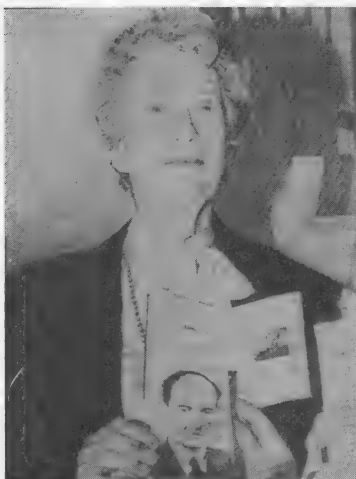
• • •

בעשאס דער באגעגעניש איז געגאנגען א רייד וועגן די אויגערופענע איידעם, וועלכע, לויט דער באהאפטונג פון די קרוויזש, האבן קליימערשט געזען א לעבעדיקן ראל וואלענבערג אין א היפער צייט ארום נאך 1947. דה. נאך דעם, ווי די סאנעטישע מאכט פארשייטער האבן באשטעטיקט זיין טויט אין דער לוביאנאקאספיעס.

...די באוויזן פון די "איידעם" (א סאך פון וועל- כע זיינען שוין געשטארבן) האט מען אומפערקאם דורכגעקאנטראלירט. אלע באוויזן פון די פערזאנען, וועלכע האבן קליימערשט געזען וואלענבערגן אדער געהערט וועגן זיין אופהאלט אין פארשיידענע סא- וועטישע טורמעס, זיינען אויך אומדירעקט, געפליק און ווידערשפרייכט, אז זיי קאנען נישט דינען אלס יעסאך פאר כאטש וויפיל-נייט'אן ערנסטע אויספירן. אשטייגער, איינער פון די הויפט "איידעם", דער סאנעטישער פראפעסאר מיאסניקאוו, האט זיך נאך אין 1965 קאטעגאריש אפגעזאגט צו באשטעטיקן די צוגעשיינענע אים ווערטער וועגן דעם, אז וואלענ- בערג האט מען קליימערשט געטאלט אין אנהייב פון די 60'ער יארן אין א סאנעטישער פסיכאטרי- שער קליניק. מיאסניקאוו האט דערקלערט, אז ער הערט ביכלאל צום ערשטן מאל דעם פאמיליע-נא- מען פון וואלענבערג. וועגן דעם זיינען פאראן פאר-

א. סמאלצאווס ראפארט.
 וועלכער קאנסטאטירט
 ר. וואלענבערגס טויט

ר. וואלענבערגס שוועסטער
 נינע לאנדערגרען בעשאס
 דער פרעסע-קאנפערענץ

פון דער אויסראטונג. אלס ערשטער סעקרעטאר פון דער שוועדישער מיטע אין בודאפעשט פלעגט ער ארויסגעבן די יידן אויגערופענע „שויכ-פאספארטן“— דאקומענטן, וואס האבן באשטעטיקט, אז די דאזיקע מענטשן געפינען זיך אונטערן פליגל פון דער שוועדישער מאכט. דערנאך פלעג מען די יידן ארויספירן מיט דער איינזאגן אין דער נייטראלער שווייץ. אלס „איבערפירפונקטן“ האבן געדינט די הייזער, וועלכע וואלענבערג האט ספעציעל געקויפט אין פעשט. לויט פארשיידענע אפשאצונגען האט זיך אים איינגעגעבן ראטעווען פון 20 ביז 100 טויזנט געפאשעט.

ווער איז געווען ראל וואלענבערג? ער איז גע- בירן געווארן אין 1912 אין סטאקהאלם אין איינער פון די באוועגטע אדלשטאממיקע און רייכע מישפא- כעס. געווען א ליבלינג פונעם געזינד און פון די אריסטאקראטישע קרייזן. אין 1938 קומט ער צום ערשטן מאל קיין בודאפעשט צוליב די איינאגים פון וואלענבערגס באנקירדט. אין 1941 איז ער ווידער אין בודאפעשט, ווו ער באזוכט די פסיכאטרישע שפיטאלן, אין וועלכע ס'פלעגן זיך אויסבאהאלטן אייניקע פון די פארווייטלטע. און לעצטנס— דאס יאר 1944, די אקציע פאר אויסראטעווען די יידן. דעם 17 יאנואר 1945 פארט ער אוועק אינעם שטאב פון דעם מארשאל מאליוואוסקי, וועגן וואס

מע האט זיך פריער צונויפגעזעט דורך די דיפלא- מאטישע קאנאלן, און נאך דעם איז ער געלעבט גע- ווארן. דעם 28 מארט שיקן אפ די קרויוויס זייער ערשטע אנפראגע, אדערסירט צו אלעקסאנדרא קא- לאנטני, דעם סאוועטישן אמבאסאדאר אין שוועדן, ווייניגס וועט ענטפערט: אונדז איז גארנישט גיט בא- וועסט. אין 1953, נאך פילצאליקע אנפראגעס מיטצו- דער שוועדישער רעגירונג און ר. וואלענבערגס מיט- פאכע, קומט אן אן אפיציעלער ענטפער: ער איז געשטארבן אין 1947 אין דער לוביאנקא-טפיסע פון אן אינפארקט.

די קרויוויס געטרייען גיט דער אפיציעלער ווער- סיע וועגן זיין טויט אין 1947. איצט געפינען זיך אין מאסקווע מיטארבעטער פון דער שוועדישער פירמע „קארלבעק איטאטאלא“, וועלכע שטעלן פאר די אינטערעסן פון דער פאמיליע וואלענבערג. זיי קלייבן צונויף אלעמגעלכע יעדינס וועגן ר. וואלענבערגס גיירל. אויב עמעצער ווייסט עפעס אזוינס, וואס האט א שייכעס צו דעם איינען, ווערט ער געבעטן אנקליי- גען לויטן מאסקווער טעלעפאן: 238-49-28, העלען קארלבעק.

ניינט ברומבערג

קולטור־נייט

א נייער פילם אין דער מיזערעוו- דימטשישער טעלעוויזיע

די טעלעוויזשורנאליסטיקע פון מיזערעוו־דימטשלאנד רענאטע עריק איז באוועסט מיט אירע ארבעטן וועגן דעם קולטור־לעבן און דער געשיכטע פון פארשיידענע פעלקער.

דאס מאל פילמירט ר. עריק א לענטע וועגן דעם יידישן אַוואַר אין די אמאליקע פּאָדאָליער און וואַלינער גובערניעס— איצטיקע כמעטליצקער, ווייניצער און זשיטאָמירער געגנטן פון אוקראינע.

אין דער גרופע פון דער מיזערעוו־דימטשישער טעלעוויזיע גייען אריין אויך צוויי יוגאָסלאַווישע קינא־דאָקומענטאליסטן— דער אַפּעראַטאָר פּרעד־ ראַג פּאַפּאוויטש און דער טאָנ־רעזשיסער דראַגאַן איאַוואָנאוויטש.

טעמילאָ בענציאָנאָוו

וועגן שאגאל'ן פאר די יאפאנער

נישע קינעמאטאגראפֿיסטן האָבן באַזוכט דעם קי-ווער פון מאַרק שאַגאַלס ערשטן לערער יעוהודע פֿען.

אין דעם פֿילם דארפֿן באַוווּן ווערן די גע-שטאַלטן פון מענטשן, נאָענטע צום קינסטלער. אַז צו שפּילן די ראל פון בעלא שאַגאַל, זיין ערשטער פֿרוי, האָט מען אַינגעלאָזן אַיגע פון די פֿינאַליסט קעס פֿונעם „וויטעבסקער שיינזיגט-89“ ליודמילע קאַרענעווסקאַיאַ; דאָס באַרימטע געשטאַלט פֿונעם ייִדישן פֿידלער וועט שאַפֿן אינעם פֿילם דער חר-טעבסקער פֿידלער לעאַניד באַגאַראַד.

— מיט וואָס איז אַרױסגערופֿן געוואָרן דער אינטערעס פון די יאפּאַנער צו מאַרק שאַגאַל? — פרעגן מיר באַם רעזשיסער פֿונעם פֿילם ק. קאוואַטי. — מאַרק שאַגאַלס נאָמען געהער דער וועלט קולטור. אין יאפּאַן ווערן אָפּגעהיט אין פריוואַטע קאַלעקציעס און אין בילדער-גאַלעריען אַייניקע אַרבעטן פון אַבער לאַנדסמאַן. די יאפּאַנישע צײַט טונגען „אַמאַבי סימבון“ און „טאַקאָ סימבון“ אַר-דענען אַינן אין סוף 1989 — אָנהייב 1990 צוויי גרויסע אַייסשטעלונגען פון מאַרק שאַגאַלס ווערק, וועלכע געפינען זיך אין די מוזיען פון פראנקרײַך, פּשא און סאַועטנפּאַריבאַנד. אינדזער אַנדער האַלבער-שאַיקער פֿילם וועט זײַן געווידמעט די דאָזיקע אײס-שטעלונגען.

...

שאַגאַל און וויטעבסק — היינט קלינגען די דאָזיקע ווערטער ווי סינאָנימען. דעם קינסטלער האָט זיך אַינגעגעבן צו שאַפֿן זײַן אַייגענע „אל-וועלט“, אין צענטער פון וועלכער עס איז געשטאַ-נען די היימשטאַט וויטעבסק.

צום באַדויערן, דערמאָנען איצט ניט קיין סאך ערטער אין דער שטאָט יענע צײַט, ווען עס האָט דאָרט געלעבט און געשאפֿן דער גרויסער מיסטער. און דאָך האָט מיט וויטעבסק זיך פאַרינטערעטירט די יאפּאַנישע טעלעקאָמפּאַניע „טעלעקאָם דוּשאַ-פאַן“, וועלכע האָט אין סענטיאבער פֿילמירט אַ דאָקומענטאַל-קינסטלערישע לענטע וועגן מאַרק שאַגאַל. די פֿילמירונגען זײַנען געפֿירט געוואָרן אינעם שטיבל אין דער דזערושינסקי-גאַס, געווען זענען געפֿירט פּאַקראָזוסקע, וואו מאַרק שאַגאַל האָט געלעבט אין דער יוגנט. אַצינד ווײַנט אינעם שטיבל דאָס פּאַפּראָלק מיטן, וועלכע הייסן אָפּ אלץ, וואָס דערמאָנט זיי וועגן זייער לאַנדסמאַן. די פֿילמירונג גען זײַנען דורכגעגאן אויך אין דעם מויער אין דער פראדודא-גאַס, 5, געוועזענע בוכאַרינסקע, 10, וואו עס האָט געאַרבעט די קינסטלערישע שול, וועמענס גרינדער עס איז געווען מאַרק שאַגאַל. די יאפּאַ-

קאדדען פונעם
קינפטיקן פילם

דעמאָביליזירטער יינגערער סערשאנס מייטן האָט באַשלאָסן אויפֿשטעלן איינע פון די אלפֿי נעס גאנץ געבליבענע היזער ניט ווייט פונעם אָרט, וווּ ער האָט געלעבט ביז דער מילכאָמע און פֿונדאָנען ער איז אוועק אפֿן פּראָנט.

ס'האָבן אויפֿגעלעבט די אלטע ציגלנע ווענט. אפֿן באַשיידענעם כאַנקאָס-האָבאָס, ווען ס'האָבן זיך פֿאַרזאָמלט די קרויזים, וועלכע זיינען געבליבן לעבן נאָך דער שוידערלעכער טראַגעדיע, האָט מייסטנס מאַמע דערציילט, אז מיט פֿיל יאָרן צוריק האָט אין אַט דעם הויז געלעבט א באַזונדער מאַדער. זי האָט פֿאַרגעדענקט אים אלעין און זיין יונגע פֿרוי. די צייט איז אָבער געווען אזא, אז מע האָט זיך אָפֿגעקויפֿט אַרױסצוברענגען זיין נאָמען: ער איז אוועקגעפֿאַרן קיין אויסלאַנד, און וווּ ער געפֿינט זיך, וואָס ער טוט האָט קיינער ניט געוואָסט...

ס'זיינען פֿאַרביי יאָרן. א סאך האָט זיך געעבֿן דערס אין דער וועלט. אומעטנס האָט אָנגעהויבן קלינגען דעם קינסטלערס נאָמען. צו זיין הונדערט יאָריקן געבורטסטאָג האָט אין מאַסקווע זיך געפֿענט אַן אויסשטעלונג פֿון זיינע בילדער. ערעז דער דאָ ויקער געשעעניש האָט די יינגערע שוועסטער פֿיר נעם קינסטלער מאַריע זאכאַראָווע אָנגעשריבן אַי אַ פּאַטאַגראַפֿיע פֿון דעם אלטן הויז: דאָ האָט גע־לעבט מאַריע זאכאַראָו.

ווען עס זיינען געקומען צו פֿלעזן די יאפּאַנישע קינעמאַטאָגראַפֿיסטן און זיי זיינען אַריבערגעטראָסן די שווער פֿון זאנאלס הויז, האָט די איצטיקע באַלעבאַסטע, ראַסע גרינגאַרעווע מייטן, זיי מע באַבער געווען מיט ייִדישע מיכאַלים. אפֿן טיש זיינען געווען געפֿילטע פֿיש, א צימעס, טיגלעך. ס'האָבן געקלונגען אין פֿטוב ייִדישע פּאַלעסטידער.

איינער פֿון די געסט האָט א זאָג געטאָן:

— נו, יא. מאַריע זאכאַראָו איז דאָר געווען איינגעוואַרעלט אין ייִדישן פּאַלעס-באָדן...

פֿון וויטעבסק זיינען די יאפּאַנישע קינעמאַטאָגראַפֿיסטן אָפֿגעפֿאַרן קיין לענינגראַד, וווּ זיי וועלן זיין באַ מאַרק זאנאלס שוועסטער מאַריע זאכאַראָווע, און דערנאָך קיין פֿאַרוויש.

איך האָב געשמעקט מיטן יאפּאַנישן רעזשיסער און דערביי געטראכט, פֿאַרוואָס עס נעמען אראָפֿ א פֿילם וועגן אינדזער לאַנדסמאן די יאפּאַנער, און ניט מיר. פֿאַרוואָס האָט מען פֿאַרן קומען פֿון די יאפּאַנער דרינגענדיק אָנגעהויבן אונטערפֿארבן די בוכשטאָבן, פֿאַרועצן בלומען אַי יעהודע פֿענס קיין ווער? פֿאַרוואָס איז נאָך ביז איצט אַי מאַרק שאַ גאלס הויז ניטאָ קיין מעמאָריאַל-טאַג? פֿאַרוואָס דערס די פֿראַגע וועגן שאַפֿן א מעמאָריאַל מוזי אָפֿגעלייגט אַי אן אומבאַשטימטער צייט? פֿאַרוואָס ווייסן הינט ביכלאָ ניט פֿיל וויטעבסקער טוישנים וועגן זייער לאַנדסמאָן? פֿאַרשטייט זיך, אז ניט זיי זיינען שולדיק דערין. שולדיק זיינען יענע, ווער עס האָט אונטער פֿאַרשיידענע טערוציום פֿאַרשלאָסן פֿאַר זיי דעם קינסטלערס ווערק אונטער צען שלעך סער. און נאָך האָב איך געטראכט: צי וועלן מיר ניט זיין קיין איידעם פֿון אזא קאַמישן פֿענאָמען, אז די יאפּאַנער וועלן וויסן וועגן מאַרק זאכאַראָו מער, איידער זיינע לאַנדסלייט?

אַרקאַדי שולמאַן

...

דאָס אַפֿפֿאַלק מייטן לעבט אין אַט דעם הויז שוין פֿיל יאָרן. באלד נאָך דער מילכאָמע, זיינענדיק פֿאַרוואַנדעט אפֿן ציטן אוקראַינישן פּראָנט, האָט זיאַמע מענדעלעוויטש זיך אומגעקערט אין זיין היימסטאָט וויטעבסק, און ער האָט זי ניט דער־קענט: אלץ, וואָס עס האָט זיך אים פֿאַרגעדענקט פֿון דער קינדהייט, איז געלעגן אין ברויזעס. דער

דאָויד סימאָנאוויטש

שימען דובנאוו

די רוימישע מעמשאלע און דער אונטערגאנג פון דער יידישער מעלוכע

3.1. די אומרוען אין פילאטוסעס צייטן

פאגטום פילאטוס, וואס איז באשטימט געווארן פאר א פראקוראטאר נאך גראטוסן (26—36), האט דורך זיין כוצפעדיקן אפייר ארויסגעזוכטן אומרוען צווישן פאלק, דאס איז געווען א מענטש מיט אן אומבאגראממען סטראקטער און א שרעקלעכער אבוער, וויס ווי עס שידערט אים פילאן פון אלעקסאנדריע, וואס האט געלעבט אין זיין צייט. שויכעד, גוילדעס, גוואלדמאטן, באליידיקונגען קעגן מענטשן, ווילדוויקן, שייטשטראפן און א מישפעט — אט דאס זינען די באראקטעריסטישע שטריכן פון פילאטוסעס סטראחאלטונג. ער האט געוואלט האנדלען דערפון, וואס ער פלעגט בויען מאכן פון די מינהאגים, וואס זינען הייליק פאר יידן, און אריינרופן זיך אין ווער אינזיניקסטן לעבן. ער האט ביכלאל געהאלטן, אז מען מוז אין די באזיגטע אריינגאן א שרעק פאר דער קראפט פון די וועגער. די פריערדיקע פראקוראטארן, מאכמעס זיי האבן זיך גערעכנט מיט די מינהאגים פון די יידן, פלעגן אכטונג געבן, אז בעשאס די רוימישע זעלנער גייען דורך איבער די גאסן פון ירושאלאם, זאל מען נישט טראגן פאר ווי די פאגנען מיטן קייסערס בילד. עפענטלעך טראגן אזעלכע פאגנען וואלט איינגעווען, ווי רייען צו בילדער, וואס לויט דעם יידישן געזעץ איז דאס שטערנע פארבאטן. פארן אבסאלוטן קילט פון גאט האט נישט געפאסט אפילדע, אז עס זאלן זיך געפיען אין דער הייליקער שטאט אזעלכע בילדער, וואס זינען א סימבאל פונעם קילט פונעם קייסער. נאר פילאטוס האט נישט געוואלט די דאזיקע שוואכקייט — צו שויען דעם רעליגיעזן געפיל פון פאלק, און איינמאל האט ער געשיקט פון קייסאריא קיין ירושאלאם א מיניסטערישע אפטיילונג מיטן בילד פונעם קייסער אף די פאגנען. געטאן האט מען דאס באשאפט, ביכדי ארויסצומיידן דעמאנסטראציעס. אז די איינוווינער האבן זיך דערוואסט וועגן דעם, האט זיי אָנגעדענישן האבן נישט געהאלטן, און די מאסע איז אלץ באשטארט טוישוים זינען אוועק קיין קייסאריא, און אין מעשער פון פינף טעג האבן זיי זיך געבעטן בא פילאטוס, ער זאל צונעמען דעם קייסערס בילדער פון דער הייליקער שטאט. פילאטוס האט דערפון נישט מאסקים געווען און ער האט געטייגט, אז ארויסנעמען די בילדער פון ירושאלאם וואלט געהייסן באליידיקן דעם קייסער. הערעוים ווי די צורידענישן האבן נישט געהאלטן, און די מאסע איז אלץ באשטארט געווארן, אז ער וועט זיי אויסקלייען, אייב זיי וועלן זיך נישט אונטערגעבן זיין באשלוס. שטורמישע פראטעסטן מיט צו זיין זינען געווען אן ענטפער אף דעם דאזיקן סטראשונק. בעשאס די רוימישע סאלדאטן זינען שוין געווען גרייט זיך א ווארף צו טאן אף די אומבאוואונטע יידן, האבן די לעצטע זיך אנדערעגעלייגט אף דער ערד, איינגעשטרעקט ווערע העלדזער און דערקלערט, אז זיי זינען גרייט בעסער צו שטארבן, איידער צו דערלאזן, אז מען זאל מעסאמע זיין די הייליקע שטאט.

פאררעצונג. אנהייב זע. סאָוועטיש היימלאנד" נומ. 1. 1990.

פילאטוס איז נישטווימעם געווארן איבער דער שטאנדאפטיקייט פון די יידן און איז געווען געצווינגן גען נאכגעבן, ער האט געהייסן ארויסנעמען דעם קייסערס בילדער פון ירושאלאם און אריבער פירן זיי צוריק קיין קיסאריא.

אין א געוויסער צייט ארום האט פילאטוס זיידער געפרוהט איינצופירן דעם קולט פון קייסער אין ירושאלאם. אין הירודיוסעס געוועזענעם פאלאץ, וואו די פראקוראטארן פלעגן וווינען באשאט זיי פלעגן קומען פון פארן קיין ירושאלאם, האט ער איינגעשטעלט גארדנען שילדן, וואס זיי איז געווען ארויסגעקריצט דעם קייסערס נאמען. געטא האט ער עס, ווי עס שרייבט דער בראגיקער פון זיין צייט, גוט אויף צוליב דעם, ביכדיי אנטווערן קאנזעלען טיבעריוסן, ווי צוליב פארשאפן אג-געמענעפיש דעם פאלץ. די פארשיידענע פון דער העכערער ירושאלאמישער געוועלשאפט האבן גיין בעסן פילאטוס, ער זאל דערווייטערן די שילדן. און ער האט זיי דערויפגעזאגט, וואס זיי זיך געקענט צו טיבעריוסן. טיבעריוס האט גוט געוואלט איינרייזן די יידן; און דעריבער האט ער גע-הייסן פילאטוס צונעמען די שילדן פון הירודיוסעס פאלאץ און אריינשטעלן אין געצונדיגערשן טעמפל פון אהוגוסטוסעס נאמען וועגן אין קיסאריא.

טרויעריקער רעזולטאט האט געהאט אן אנדער צוזאמענשטויס צווישן די יידן און דעם אומ-רוימן פראקוראטאר. פילאטוס האט געמאכט א פלאן דורכצופירן וואסער קיין ירושאלאם פון קרענצעס, וואס האבן זיך געפונען אין א מעהאלער פון העכער דרייסיק ווערסט פון שטאט. געלט איז דעם דאזיקן טייערן בינערן האט ער גענומען פון דער קאסע פון ביסיהאמיקדעס. דורך דעם האט ער זיך אריינגעריסן אין דער געוועלשאפטלעכער זעלבסטפארהאלטונג פון די יידן, און די לעצטע האבן טאקע זינען פראטעסטירט קעגן דעם. א פילאטוס איז איינגאל קעקמען אין ירושאלאם אין דער צייט, וואס מע האט געארבעט ארום דער וואסערלייטונג, האט מען אים באגעגנט מיט פאדערוונגען, ער זאל אפשוטעלן די ארבעטן, דעריב האבן זיך פון האמיון געלאזט הערן זיידערישען קעגן פילאטוס. פילאטוס, וואס האט זיך שוין פון פריער געהאט צוגעגרייט צו דעם דאזיקן פראטעסט, האט געהייסן זינען שטילערהייט איבערשטן זיך אין ציווילע קליידער, צונוימישן זיך מיטן טומלדיקן האמיון פון די יידן און שלאגן זיי מיט שטעקס, וואס זיי האבן געהאט באהאלטן אונטער זייערע מאנטלעך. פילאטוס האט געגעבן דעם אפגעמאכטן צייטן — און די סאלדאטן האבן זיך א וואך געטאן אין די אומבאוואונטעטן יידן. א סאך האבן באקומען קלעפן און א סאך זינען אפגילד דערמארגעט געווארן. דער היידערשטאנד פון פאלק איז געווארן געבראכן, נאך די טינג צום רוימישן פראקוראטאר מיכאד די יידן איז אלץ שטארקער געווארן.

זעלענס האט פילאטוס באקומען דעם לויז פאר זינען אומגעזעצלעכע מינים בא א צוזאמער-שטויס מיט די שאמרוינים (שעמריטן) און די געגנט פון שעכעס זינען געווען א טייל פון צענטראלן לאנד יעדעס און האבן זיך געפונען אונטער דער מעהשאלע פון די פראקוראטארן. איינער א פאל-שער גאזי האט איינגעקריגט די לייכטגלייביקע שאמרוינים, און אפן בארג גרויסן, וואס זיי האבן אים געקענט פאר הייליק, זינען פארגראבן זינט מישע ראבייטס צייטן די קיילס פונעם אלטן אייהעל מידע. א באוואוסטער האמיון שאמרוינים האבן זיך צונויפגעקליבן אין א דאך באס פון פון בארג גרויסן, ביכדיי ארומשטעלן אפן בארג און צו זען די הייליקע קיילס. פילאטוס, וואס האט מישע געווען די שאמרוינים, און זיי גרייטן דא צו א מערידע, האט אריינגעשיקט קעגן זיי א מאכנע זעלנער, וואס האבן א סאך דערמארגעט און די איבעריקע צעמייטן אדער גענומען געפאנן גען. פון די געפאנגענע האט פילאטוס געהייסן טייען די באשעוועטע. וועגן דער דאזיקער מיסט אכאזיעס האבן די שאמרוינים געגעבן צו הייסן דעם הויפטפארהאלטער פון טייער, וויטעליוס. ווי טעליוס האט באשילן פילאטוס אפפארן קיין רום, ביכדיי צו פארנעמען זיך פארן קייסער בענע גייע צו די באשילונגען, וואס מע האט אפגעוויבן קעגן אים (36). מער איז שוין פילאטוס קיין מאלכעסיעווער גיט געקומען.

אויף זינען די יידן פאטער געווארן פונעם פארהאטן פראקוראטאר. וויטעליוס האט געוואלט בארויפן די אפגעקענטע באפעלקערונג, און דעריבער איז ער זיך באגאנגען מיט די יידן זייער פריינטלעך. פייסער צייט איז ער אריין געקומען קיין ירושאלאם און האט געשאנקען די איינזונער געוויסע האנגעכעס. צווישן אנדערע האט ער מעהאלט געווען איין פריווילעגיע פון די פראקוראטארן, וואס איז געווען באוואנדערס באליידיקנדיק פאר די יידן. אין הירודיוס דעם ערשטנס צייטן פלעגן די יאמטעוויקע ביגדייקעוועג ליגן באהאלטן אין איינעם פון די טורעמס פון דער פעסטונג אנטאגנוס, וואס האט זיך געגרינגעט מיטן פרייגענעפיש. די ערשטע פראקוראטארן, נאכדעם ווי זיי האבן אוועקגעשטעלט אין דער פעסטונג א רוימישע וואך, האבן געלאזט אונטער איר וואשנאכע איין די ביגדייקעוועג. די לעצטע פלעגן ליגן באהאלטן אין טורעם אין א באוואנדער כיידע, וואס פאר אים האט שטענדיק געברענט א גייר טאמדי, און ערשט ערעז די גרויסע יאמטווייזן פלעגט מען זיי ארויסנעמען דעם קוידען-גאדל. איז אזא אויפן האט די רוימישע רעגירונג געהאלטן אין מאשקן די הייליקע כפיצים פון די יידן. וויטעליוס האט איינגעזען אין דעם דאזיקן מינועצן אן אגפאל איז דער

גיסטיקער אוטאגאמיע פון די יידן, און דעריבער האט ער געהייסן אפגעבן די קויהאנים ווערען הייליקע קליידער און היטן זיי אפן פאסיקן ארט אין ביסדאמיקדעש. וויסעלעס — ס'קאן זיין, מיינט פארלאנג פון פאלק, — האט אראפגעזעצט דעם קויהען גאדל יויסעף קיפא, וואס האט געדינט אין פילאטוסעס צייט, און איז זיין שטעל האט ער באשטימט יאנאסאנען, פון דער פאפולערער מישפאכע קויהאנים ביסדאנאן.

בעשאס זיין קריגצוג קעגן די אראבער (אין יאר 37) האט וויסעלעס מיט זיין ארמיי באדארפט דורכגיין דורכן לאנד יעדודע. לויט דער באקאנטער פון די יידן האט ער געשיקט זיין כאלף און אמוועגן פאנע דער גרענעץ, ביכדיי גיט צו באליידיקן די געפילן פון דער באפעלקערונג דורכן אנבליק פון די קייסערלעכע פאנען. נאך די דאזיקע פאליטיק פון שאלעס און בארויקונג האט געדויערט גיט לאנג, און דעם לאנד זינען נאך פארגעשטאנען שווערע ניסיונעס.

4.1. די טעטרארכיעס פון פיליפוס און הירודיס-אנטיפס

אין דער צייט, וואס אין דער צענטראלער מאלכעסיעהודע, וואס איז מ'זעט געשטאנען אנטער ארכילוסעס רעשוס, האבן געבאלעבאטעוועט די רוימישע פראקראטארן, — האבן אין די גרענעץ לענדער פארוואלטעט איבער ווערע באלאקס הירודיס דעם ערשטע זון, הירודיס-אנטיפס און פיליפוס. ווי ס'איז באוואוסט, האבן זיי ביידע באקומען פון אוגוסטוסן די טיטלעך, סעטארן: איינער איבער גאליע און פערעא, און דער אנדערער איבער די געגנטן און אייבערשטן טייל פון יארדן. די סעטרארכיעס פון הירודיס-אנטיפס און פון פיליפוס האבן זיך אויך געפונען אנטער דער אייבערהערשאפט פון רויים, נאך די האבן געהאט מער אומטאגאמיע, איידער די צענטראלע מאלכעסיעהודע, וואס איבער איר האבן דירעקט פארוואלטעט די רוימישע פארוואלטער. נאך די פארוואלטער, הירודיס סעט זיין, האבן ווער ווינציק איינגעזעצט די דאזיקע אומטאגאמיע צוליב די נאצוראנאלע אינטערעסן פון דער יידישער באפעלקערונג פון ווערע מעדינעס.

פיליפוסעס טעטרארכיע איז, איבעריקנס, געווען בלויז טיילווייז א יידישע פראווינק, הען לויט איר געאגראפישער לאגע, הען לויט איר באפעלקערונג. זי איז באשטאנען פון פאלגנדע געגנטן אין אייזער-האדארדן: באסאן, גאלאן, סארכיניא, כאראן און פאנעס (הארט נעבן די קוואלן פון יארדן). אלע די דאזיקע לענדער האבן פארנומען א גרויסן שטעטער צווישן דעם יאמקינערעט, די בערג לע האבאן, דאמקעסע און די לענדער פון די אראבער פונעם שוועטע ביינעוועטעס, מיט מאלכעסיעהודע זינען די דאזיקע לענדער פארייניקט געווארן ערשט איידער די דער צייט פון די צענטראלע באפעלקערונג זינען זיי געווען מער פון גריכן און סיריער, איידער די יידן. איר דער רעגירער פון דער דאזיקער סעטרארכיע איז געווען מער אן אייטלענדער, איידער א ייד. אפגעהאנדעלטעט אין רויים און אפגעפריימדט פון יידישקייט, איז פיליפוס געווען ווינציק ענדער און א גאנצאנאן יידישן מוישל. וועגן זיין רוימישן פאטריאטיזם זינען איידעם די נעמען, וועלכע ער האט געגעבן די שטעט, וואס ער האט איינגעבויט. די אלטע שטאט פאנעס (אדער פאנייאן), נעבן די קוואלן פון יארדן, האט ער איבערגעבויט אין פארייניקטעט און געגעבן איר א נאמען קיסרין. ביכדיי זי אפצושידן פון קיסרין נעבן יאם, וואס איז געווען די רעזידענץ פון די פראקראטארן, איז די שטאט באם יארדן אנגענומען געווארן קיסרין פיליפ. דער שטאט ביטאסידע, וואס איז געלעבן אפן ארט, וואו דער יארדן פאלט איז איין יאמקינערעט, האט ער אומגעבויט דעם נאמען און יוליאדא, לעקאדער דער טאכטער פון קיסער אוגוסטוס.

פיליפוס האט רעגירט אין זיין טעטרארכיע פריידלעך און שטיל אין מעשער פון 37 יאר. ער האט גיט געהאט זיין פאטערס קריגערישע געטעס און איז קינאט גיט אריינגעפארן פון די גרענעצן פון זיין מלוכה. בעשאס פיליפוס פלעגט אריימפארן איבערן לאנד אין דער באגלייטונג פון זינע מעקוראזשן, פלעגט מען אומקערט (ווי יויסעף פלאוויוס דערציילט) נאכפירן נאך אים זיין ריכטער-שוואר. און בעשאס מע פלעגט אונטערזעצן וועגן זיך צו אים מיט פארשיידענע פראצעסן, פלעגט ער דאס גופע וועגן זיך אפן שטיל, אריינזעהן די צאדאס און אריינזאגן דעם פאקאדיין. פיליפוס איז געשטארבן אין יאר 37 נאך דער קר. ציטערקענעג. אווייז ער האט נאך איר קיין קינדער גיט געלאזן, האט דער קייסער טיבעריוס געגעבן א באפעל, מע זאל צוגעבן זיין פראווינק צו די איבעריקע רוימישע מעדינעס אין סיריע.

נעענטער צום יידישן מוטערלאנד איז געווען הירודיס-אנטיפס טעטרארכיע, וואס איז באשטאנען נען פון גאליע און פערעא. איר און פערעא (דער מיטלסטער טייל פון אייזער-האדארדן) האט געווינט א געמישטע יידישע און סיריעשע באפעלקערונג, איז די פריכטבארע און מאלערישע געגנט

פון גאליל געווען געדיכט באזעצט פון יידן. פון גאליל פלעגן זיך אנהייבן יענע פארמאגטישע פאלקס-
באוועגונגען, וואס האבן אזוי אפט באמרוקט ס'די רוימער, ס'די רעגירער פון היירודיסעס מיש-
פאכע, וואס די רוימער האבן זיי געשטעלט.

היירודיסאנטיפס (וואס אין דער ליטעראטור פון דער ברייטהאנדאטש' ווערט ער אנגערופן
פאשעס היירודוס) איז געווען זייער חז"ט פון די נאציאנאל-פאליטישע אידעאלן פון יידישן פאלק.
אין זינען פערזענלעכע באציונגען מיטן מוסר-לאנד האט ער זיך באנוגנט, אפגרייכט, דערמיט, וואס
ער פלעגט אלע יאר באזוכן דעם בייסהאמיקדעש אין די גרויסע יאמסוויזש. אין זיין פארוואלטונג
האט ער זיך געהאלטן פאר דער פאליטיק פון א באשיידענעם רוימישן וואסאל, וואס האט אפילו
ניט געכאלעמט וועגן אומפאגעניגקייט. די הויפט-שטאט פון גאליל ציפארי, וואס הארט האט זי
צעשטערט בעשאם דער מערדער נאך היירודיסעס טויט, איז פונדאסט אפגעבויט געווארן אין באר-
פוסטקט אין היירודיסאנטיפסעס צייטן. ניט חז"ט פון איר, אפן מירערעדיקן ברעג פונעם יאסקינע-
רעט, האט ער אויסגעבויט א נייע שטאט, וואס ער האט איר א נאמען געגעבן פון דעם קייסערס
קאנדידעט וועגן טעוועריא (שפעטער-צו האט די אדערע איר באקומען איר נאמען פון דער שטאט —
יאם-טעוועריא). היירודיסאנטיפס האט געוואלט די דאזיקע שטאט מאכן פאר א נייער הויפט-שטאט,
און דעריבער האט ער זיך באמייט צו באזעצן דארט וואס מער מענטשן. נאך פרומע יידן האבן זיך
ניט גערן באזעצט אין דער נייער שטאט, מאכמעס דעם ארט, און וועלכן זי איז געווען געבויט, איז
פריער געווען א בעסאלמען, און אזא ארט רעכנט זיך פאר טאמע. דעריבער האט דער טעטראך
באזעצט אין טעוועריא אויסלענדער, בעטלערס און אלערליי שלעפערס, אזוי אן די ערשטע צייט
האט זי דאזיקע שטאט געהאט א שלעכטן נאמען. היירודיסאנטיפס האט זיך דא אויסגעבויט
קיניגלעכן פאלאץ, וואס איז געווען באצירט מיט פיגורן פון כמעט, וואס איז אויך געווען ניט
אנגענומען פאר רעליגיעזן געפיל פון די יידן.

באוונדערס האט ארויסגערופן טאדל דעם טעטרארכס פאמיליע-דעבן. אלס ערשטע פרוי האט
היירודיסאנטיפס געהאט א טאכטער פונעם אראבישן קיניג ארעמאס. איין מאל האט ער, אינסער-
וועס קיין רוים, באזוכט זיין ברודער היירודוס (היירודוס דעם ערשטעס א זון פון מיריאם וו, דער טאכ-
טער פון קויהע-גאדל ביטוס) און האט זיך פארליבט אין יענעם פרוי העראדיאס, זיין געטייטן שטיי-
ברודערס אריסטאבאטס א טאכטער. אים האט זיך איינגעגעבן צוצורעדן העראדיאס, זי וואל פאר-
לאזן איר מאן און איבערגיין צו אים. און היירודיסאנטיפס האט פארשמויסן זיין ערשטע פרוי און
האט כאטשען געהאט מיט העראדיאס, האט איר אלע פונעם ליט זינען דערף שטארק אין קאס
געווען. די טראדיציע פון ברייטהאנדאטש' דערציילט, אז פאר דעם דאזיקן אינערלעכן שידוך האט
דעם טעטראך געוואלט פאר קאל אס וועייע דער שטרענגער אסקעט יויכענען האמאטביל (דער
טייפער), וואס איז אין יענער צייט געקומען קיין גאליל און וואס האט גערופן אלעמען שטווען צו
טאן, מאכמעס עס דערנענטערט זיך. דאס קינגרייך פון הימל' דער דערציילטער טעטראך האט
אריינגעזעצט דעם דריטען דארשן אין דער פוסטונג מאכאר, און באלד דערף האט ער געהייסן
אראפזאגן אים דעם קאפ, ביכדי צוליב צו טאן העראדיאס.

די ערשטע פרוי, וואס אנטפס האט פארשמויסן, איז אנטלאפן געווארן צו איר פאטער ארעמאס,
און דער פוילע-יויעז דערפון איז געווען דאס, וואס עס זינען אויפגעבראכן שטייטן צווישן דעם
אראבישן קיניג און דעם טעטראך פון גאליל, וואס האבן געדויערט א לאנגע צייט. די פילונגעכע
מיסס צווישן די ביידע שטייטן האבן זיך אנגעוויזן פון קליינע געשלעגן געבן גרענעץ, נאך
געדינקט האבן זיי זיך מיט א גרויסער מילכאמע, וואס אין איר האט אנטפס באקומען א מאפאלע
(36). דעמאלט האט ער זיך געזענדט נאך הייף צו זיין אויבערהאר, דעם קייסער טיבערוס. דער
קייסער האט געשיקט א באפעל דעם סירישן פארוואלטער, דעם דערמאנטן היסטעריאס, ארויסצושטעלן
קעגן די אראבער. נאך קום איז וויסענדיג ארויס מילכאמע האלטן, האט זיך שוין באקומען א יעדע
וועגן טיבערוסעס טויט (37). דאס האט באוויזן דעם סירישן פארוואלטער זיך אפצוהאנגן פון דער
שליכטע, וואס איז אים ארויפגעלייגט געווארן, און אומצוקערן זיך אין אנטוויכא. און אזא אויפן
האט היירודיסאנטיפס ניט געקעמט גענומען, זי ער האט דאס געוואלט זיין פאליטישע לאגע איז
שוואכער געווארן, און אינגיכן איז געקומען א סאך צו זיין מעמשהאלע, אדאנק דעם, וואס זיין פלימע-
ניס אגריפס איז ניד דערווייזן געווארן.

5.1. די דערהייבונג פון אגריפסן

דאס, וואס טיבערוס איז געשטארבן און אפן טראן איז ווארף קאיוס קאליגאלא (37—41), האט
געגעבן די מעגלעכקייט זיך ארויסצורופן איינעם פון היירודיסעס מישפאכע, וואס אים איז געווען

געווען איז א קורצער צייט צו פארענדערן די פאליטישע לאגע פון מאלכעס יעדוועד. דער דאזיקער פרינץ איז געווען אגריפס, הירידים דעם ערשטנס אייניקל.

דער וון פון הירידים און פון דער כאשמיאנאסטאכטער מיראם, דער אומגליקלעכער פרינץ אריסטאבאָל, האט איבערגעלאזט נאך זיך צוויי זין, אגריפס און הירידים (וואס האט באקומען דעם צונאמען קאלקידישער), און איין טאכטער, די אויבדערמאנטע העראדיאס. אגריפס איז אלט געווען דריי יאָר, פלעגט זיין פאטער איז געווען געוואָרן (אין יאָר 7 פאר קר.). אלס זעקסציקן יונגל האט מען אים אוועקגעשיקט קיין רוים און האָדעווען אים דאָרט. יונגערדייט איז ער אריינגעפאלן צווישן דער העכסטער רומישער געזעלשאפט און איז געווען באפרינדעט מיט דעם קייסער טיבע-ריוסעס וון, דרום דעם יונגערן, די הירקונג פון די הויפישע קריזן האט זיך שלעכט אָפגערוּפן און אגריפסעס באראטערט. דא האט זיך אנגעלייגט אלע שלעכטע געווינהעטן פון די רומישע פרוי-צין, באוונדערס די נעמע צו פארשוועדערן. אייניכן האט ער געפאטערט זינע אייגענע געלט מיטלעך, האט אנגעהויבן מאכן האלואעס און איז אריין אין כיוועס ביז איבערן קאפ. נאכן טויט פון זיין פריינט דרום (23) האט אגריפס אויף ווייט פארפאנגעט זיך אין זינע כיוועס, אז ער איז געווען געצוונגען צו פארלאזן רוים און אומצוקערן זיך קיין פאלעסטינע. דא האט איבערן פארלאזעמטן פרינץ ראמבאנעס געקראָגן דער גאליצער טעטראַך הירידויסאנטיפס, וואס האט כאטש געהאט מיט זיין שוועסטער העראדיאס, און האט אים געגעבן די שטעל פון אן. אנאָראנאָמיס, דעם הייסט, אן אומזעכער פון מאַרק אין טעוועריא. אגריפס האט זיך נישט לאנג איינגעוואלטן איז דער דאזיקער באשיידענער שטעלע. באלד האט ער זיך צעקריגט מיט זיין שוואַגער און האט געמוזט פארלאזן טעוועריא.

ס'האט זיך אנגעהויבן א ריי וואָנלענישן איבער טיריע און עגיפטן. אגריפס פלעגט איבערפארן פון איין אָרט אפן אנדערן און האט אלץ ווייטער געמאכט כיוועס און באוואלטן זיך פאר זינע אלטע מאלחעס. טאפאָלאָסאיז איז ער א יאָר פאר טיבערוסעס טויט חידער געקומען קיין איטאליע און האט באוויזן זינע פארבינדונגען מיט די רוימער כאַשעווע ליט. אין דער זעלביקער צייט איז ער געוואָרן באפרינדעט מיטן קרוינירדעש, אוגוסטוס אייניקל, קאיוס קאליגולא. פארפאנגעטערס און זינע כיוועס, האט אגריפס אלע זינע האַפנונגען ארופגעלייגט און דער צוקונפט, און דער צייט, ווען זיין גוטער פריינט קאליגולא וועט ווערן קייסער. איינמאל איז ער געווען גענוג אומפארווייטיק אריינצוגאָן זיין הייסטן פארלאנג — צו זען וואס גיכער קאליגולא אפן טאָג. וועגן דעם האט מען געמאכטע טיבערוסן. דער קייסער האט געהייסן שידן געהייסן אין קייטן און אריינצוגאן אין טיפוס. אגריפס איז געווען אין טיפוס נאך א האלב יאָר, וואָרעם אייניכן איז טיבערוס גע-שטארבן — און דער טענאט האט פראָטאָמירט פאר א קייסער קאליגולא.

זינע יענעס מאַמענט הייבט אן אגריפס אוילע לעמלע זיין. נאך דעם, ווי קאליגולא איז געקור-מען צו דער מאַכט, האט ער באפרייט פון טיפוס דעם יידישן פרינץ, וואס האט געלייגט מאַכענע זיין איבערגעגעבנקייט צו אים, און האט אים געשאַנקען א גאָלדענע קייט, צו אנדעקען אן דער אייזער-נער קייט, וואס דער טאָפּעס האט געטראָגן אין טיפוס. אין דער זעלביקער צייט האט דער נייער קייסער אָפגעגעבן אגריפסן די געוועזענע טעטראַרכיע פיליפוסעס און מיטן טיטל קיינא און נישט טעטראַך (37).

אז אזא ארופן האט דער אַרעמער פרינץ מיטאבאָל באקומען אין פאלעסטינע אזא לאַגע, וואס האט אים אוועקגעשטעלט העכער פון זיין שוואַגער און פעטער הירידויסאנטיפס, וואס האט געהאט נאך דעם טיטל טעטראַך. דאס האט נישט געקאנט אריבערפארן העראדיאס, דעם טעטראַרכס פרוי און אגריפסעס שוועסטער; זי האט זיך נישט געקאנט באַווייזן מיט דעם געדאנק, וואס זי וועט נישט זיין קיין „קיניגין, און דער צייט, וואס איר ברודער טראָגט דעם טיטל קיינא. איר קינע איז נאך שטארקער געוואָרן געשאט אגריפס איז געקומען צו פארן קיין פאלעסטינע, און זי האט אים דערוען בעכוש, אָנגעטאָן אין גלעזנעדיג ביגדי-מאלכעס. געטריבן פון איר קינע-געפיל, האט זי געפאָרעט פון איר טאָג, אז ער זאל זען צו באקומען פון קייסער דעם טיטל קיינא, זאל קאָסטן וואס עס קאָסט. זייער נישט געוין האט ער נאך נאכגעבדיק די טייגעס פון זיין פרוי, און הירידויסאנטיפס מיט איר אייניגעם אוועקגעפארן קיין איטאליע, ביכדי זיך מישטאדל צו זיין וועגן העכערן זיין טיטל. נאך קוים האט ער זיך פאָרגעשטעלט פארן קייסער אין זיין ווילע אין בא, איז אויף געקומען א שאַלידער מיט א ברוי פון אגריפסן. דער לעצטער האט געמאכט קאליגולא, אז הירידויסאנטיפס פאריינט נישט דעם גנאָד, וואס ער בעט, מאכעמ ער זאל האבן נישט לאנג געפירט שטענדיג אונטערדאנלונגען וועגן א בלייבערשן בונט מיטן ארטישן קיינא ארטאבאָעס. ביכדי זי באשעטיקן זיין באשול-דיקונג בענעגייט צו דער אלמגעטרישאפט פונעם גאליצער טעטראַך, האט אגריפס אָנגעוויזן איז די גרויסע באוואַפנונגען, וואס אגריפס האט געמאכט די לעצטע צייט. אז קאליגולא האט איבערגע-ליינט דעם ברוי, האט ער געפרעגט בא אנטפוסן, צי עס איז עמעס דאס, וואס ווערט דערציילט וועגן זיין פארשטאָרקער באוואַפנונג; און אז אגריפס האט דאס באשעטיקט, האט דער קייסער

שוין געגלייבט די אנדערע באשולדיקונגען, וואָס ווערן אַרױסגעזאָגט אין בריוו. אלס שטראַף דער פאר, האָט דער קייסער אָפּגעזעצט באַ הירדױס־אַנטיפּסן זײַן טעטראַרביע און האָט אים פאַרשיקט אין דער שטאַט להגדוּטם, אין באַליען (39). וועלנדיק טאָן צוליב זײַן פּרינץ אַגריפּסן, האָט קאַליר גילא באַשלאָסן לאָזן זײַן שוועסטער העראַדיאַס פּרייַ און אָפּגעבן איר איר אײַגנט; נאָך די שטאַלצע פּרייַ, זיך מױדע זײַנענדיק, אז זי איז אליין שולדיק אינעם אומגליק, וואָס האָט געטראָפּן מיט איר מאן, האָט זיך אָפּגעזאָגט פון דעם דאָזיקן גנאָד און איז אועק מיטן מאן אין געפאַנגענשאפט. הירדױס־אַנטיפּסעס טעטראַרביע האָט דער קייסער אָפּגעגעבן אַגריפּסן, און אַזי אַזא אײַפן איז דער לעצטער געוואָרן פאַרוואלטער אײַבערן גרעסטן טײל פון פאַלעסטינע, כּוּך דער געגנט, וואָס האָט זיך געשען אונטער דער מעגשאַלע פונעם רױמישן פּאַרקיוראַטאָר. ער האָט נאָך באַהאַפּט באקומען אײַך די דאָזיקע צענטראַלע געגנט. נאָך אײדער סײַז פאַרגעקומען די פאַרײניקונג פון דער צענטראַלער ייִדישער טעריטאָריע, האָבן זיך א שטאַט געטאָן אין די קעפּ פון די ייִדן גרויסע צאָרעס. זי זעלביקע האנט, וואָס האָט געטאָן כּעסער מיט אַגריפּסן, האָט געוואלט אָנפאַלן אַף די מױנהאַגנים, וואָס זײַנען הייליק באַם ייִדישן פּאַלק, אין דאָס האָט שײַר נײַט געבראַכט צו אַ בלוטיקער אײַבערקערעניש.

(פאַרזעצונג קומט)

דער היסטאָריאָסאָפּישער אַני-מאאמין פון שימען דובנאָוו

בא היינטיקן טאָג קאָן אזא מין וועלט־געשיכטע פונעם ייִדישן פּאַלק זײַן בלוין א קאַלעקטיוו ווערק. שימען דובנאָוו האָט געהאַט דאָס גליק צו קומען אין דער ייִדישער היסטאָריאָגראַפיע אין אַ מאָמענט, ווען זײַנט דעם ווערק פון זײַן גרויסן פאַרגייער הייַנ ריך גרעץ (דערשינען צווישן 1853 און 1876) האָט זיך אָנגעקליבן אן אומגעהער גרויסער מאַגנאַטאָר פישער מאטעריאַל, וואָס האָט דערלויבט זיך צו פאַר מעסטן אַף אַ נייעם סײַנסטעישן פּרוווי. דער דאָזיקער מאַגנאַטאָרישער מאטעריאַל איז אויסגעוואקסן אין די פאַרשיידנסטע לענדער, וווּ עס זײַנען אַנטשטאַנען היסטאָרישע געזעלשאפטן, וועלכע האָבן געפירט אַ ברייט־פאַרצווייגטע רעגולערע ארבעט. אַס די פאַר שונגס־אַרבעט האָט זיך באַזונדערס אַנטוויקלט אין מירער־אײראָפּע, וועמענס ייִדישע ייִשוויים האָבן פאַרגומען אויז ווייניק פלאַץ אינעם ווערק פון הייַנ ריך גרעץ.

עס איז גוט באקאנט, אז דובנאָוו איז צוגעטראָסן צו זײַן לעבנס־ווערק, צו דער אלגעמיינער געשיכטע פון דעם ייִדישן פּאַלק, ערשט נאָך דעם. ווי ער האָט אָנגעשריבן זײַנע ארבעטן אײַבער דער געשיכטע פון די ייִדן אין פוילן און אין ליטע. אויז האָט ער דער זען געוויסע פאַרמען פון ייִדישער אַוּטאָנאָמיע אין די פאַרשיידנסטע צײַטן און לענדער: אין גאַלעס באָוּל (עס זײַנען שוין דאן געווען „לאַנדסמאַן־שאפטן“), אין די לענדער אַרום מיטלענדישן יאַם אין די גריכיש־רומישע צײַטן (די קעזילעס, וואָס האָבן אַף גריכיש געהייסן „סינאָנאַסע“), שפּעטער אין אײראָפּע — אין שפּאַניע, פּראַגריטן און דײַטש־לאַנד.

שימען דובנאָוו וועט אַף שפּענדיק פאַרבלײַבן אלס דער ערשטער מעכאַבער פון אַ בעזעמס אלגע־מיינער געשיכטע פונעם ייִדישן פּאַלק. אויב פאַר אים האָט הייַנריך גרעץ אײַך געהאַט געמאַכט אן ענלעכן פאַרמעסט, איז דאָך גוט באקאנט, אז סײַ צוליב זײַן היסטאָריאָפּישן קוקווינקל און סײַ צוליב א ריי אָביעקטיווע סיבעס, וואָס האָבן פאַשעט געהאַט א שײַכעס צום צושטאַנד פון דער ייִדישער היסטאָריאָ־גראַפיע, האָט זײַן ווערק נײַט אַרומגענומען אלע אַס־פעקטן פונעם ייִדישן גירל, און רײַנגעאַגראַפיש — אלע ייִשוויים.

עס איז מינאַסטאם אײַך שטאַרק וואַרשיינלעך, אז דובנאָוו ווערק וועט פאַרבלײַבן אלס אײַנציקס פון אַס דעם מין. ווײַל פונקט ווי עס איז צוליב דער ווייטגענדיקער ספּעציאַליזאַציע מער נײַט מעגלעך באַהינטיקן טאָג, אז איין מענטש זאָל זײַן בעקויפּן אָנשרײַבן א וועלט־געשיכטע, אויז איז שוין אײַך מער נײַט דענקבאַר, אז איין היסטאָריקער זאָל זיך פאַרמעסטן אַף דער געשיכטע פון א פּאַלק און דער צו נאָך אַף דער געשיכטע פונעם ייִדישן פּאַלק. זעלטן־ווען האָט זיך די געשיכטע פון א פּאַלק אויז ברייט אויסגעשפּרייט אין צײַט און רױם: מער ווי דריי טויזנט יאָר (די ארכעאָלאָגישע אויסגראַבונגען אין ייִסראַעל שטײַסן קעסיידער אַף צוריק דעם אָנ־הייב פון אונדזער געשיכטע) אײַבער די פאַרשיידנ־סעס קאָנטײַנער און לענדער, צווישן די פאַר־שיידנסטע ציוויליזאַציעס און מעלקער.

אײַבערגעדרוקט פון „פאַרזעצער צײַטשריפט“ נומ. 1961, 27—26.

אין אַט דער הינזיכט האָט אונדזער היסטאָריקער איבערגעריסן מיט זיין גרויסן פאַרגייער, היינריך גרעץ, פאַר וועמען די יידישע געשיכטע איז אין דער אונטערשטער שורה געווען א געשיכטע פון קידעש-האַשעם און פון רעליגיעזער ליטעראטור.

דאָקעטן האָט דובנאָו, באַטראַכטנדיק די געשיכטע פון די באַזונדערע יידישע ייִשוּוים פונעם שטאַנד-פונקט פון דער אַנטוויקלונג פון זייערע אויטאָנאָמיע, שווע אינסטיטוציעס, אַרומגעברעט א פערזאָנליכע, וועמענס קריטערי איז געווען די הענגעמאַניע פון די באַזונדערע צענטערס.

אויב אָבער די אויטאָנאָמיע איז בעמעסט געווען א שטאַרק באַראַקטעריסטישער שטריך פון דער איי-נערלעכער אָרגאַניזאַציע פון די יידן אין פּוילן און אין ליטע, איז דאָקעטן געווען שטאַרק טענדענציעז און בעמילע וויסנשאַפטלעך גיט אויסגעהאַלטן צו וועלן באַטראַכטן פון אַט דעם קוקווינקל די גאַנצע יידישע געשיכטע אין די פאַרשיידנסטע צייטן און אין די פאַרשיידנסטע ייִשוּוים. דובנאָו האָט גיט גענומען אין אַכט די ספּעציפישע עקאָנאָמיש-וויסנשאַפטלעכע פאַרהעלטענישן אין אַמאַליקן פּוילן און ליטע, וואָס האָבן דערמעגלעכט, אַז די יידן זאָלן דאָרט געניסן פון א געוויסער אינערלעכער אויטאָנאָ-מיע. די יידן האָבן אין די פּוילישע און ליטווישע שטעטלעך און שטעט, צוליב מאַנגל פון אויטאָנאָ-מישן בירגערטום, וואָס האָט זיך דאָרט אַנטוויקלט א סאך לאַנגזאַמער ווי אין מפרעזאָריאַפּע, גע-שפילט ווירטשאַפטלעך און סאָציאַל א ברייטערע ראַל ווי זייערע ברידער אין אַט די לענדער.

דערביי איז אויך גיט ריכטיק געווען איבערצו-טרייבן דעם פאַרנעם פון אַט דער אויטאָנאָמיע, וואָס האָט אין לעצטן כּעזשן טיף געשטעקט אין איר פּעאַדאַלן שווערש און איז מער ענלעך געווען צו אן עלעמענט פון דער מיטלאַטערלעכער קאַרפּאָראַ-טיווער צעקאָניסטעס ווי צו אן אַטריבוט פון א גאָ-צאָנאַלן אינדיוידוּם, אדער ווער אדער אַר-בע האַרצוט איז אָפּגעשאַפן געוואָרן אין 1764 מיטן מאַמענט, וואָס ער האָט אומגעהערט צו שפילן זיין אייגענטלעכע ראַל אין דער פּוילישער שטעיַער-קאָסיס-טעם.

די מאָדערנע היסטאָריאָגראַפיע, דעריקער אין מיווער-איייראָפּע, איז א טרייב קינד פון די גרויסע גאַנצאַנאַלע באַוועגונגען, זי איז בא געוויסע פעל-קער, ווי די פּאָליאָק, שטעכן און אוקראַינער, גע-ווען א באַגלייט-דערשיינונג פון גאַנצאַנאַלן באַ-פרייטקייטסאָפּ, אויך שימען דובנאָוס ווערק זינען אן אויסרעד פון די מאָדערנע יידישע גאַנצאַנאַלע באַוועגונגען.

נאָך א קורצן יוגנט-פּלירט מיט די מאַסקילי-ש-אסימילאַטאָרישע שטרעמונגען איז דובנאָו געוואָרן דער אידעאָלאָג פון א וועלטלעכער בירגערלעך-דע-מאָקראַטישער יידישקייט, וואָס ער האָט אָנגעהויבן צו פאַרמילירן אין זינע גרייט וועגן אלטער און גאָנצער יידישקייט, שוין אין יאָר 1897. אַט די אידעאָ-לאָגיע א שטעטער פאַרטריטטן געוואָרן דורך דער פּאָליטיש-יידישער דעמאָקראַטישער באַוועגונג.

דערביי איז קעני צו דערמאָנען, אַז אין זעלבן יאָר 1897 האָט זיך געגרינדעט דער „בונד“ און אין

באזעל איז אנטשטאנען די אָרגאַניזאַציע פונעם פאַ-ליטישן צענטרום.

פון איין זייט, האָט דובנאָו, צווישן אנדערס, פאַרייניקט מיטן „בונד“ די קאָנצעפציע וועגן דער גאַנצאַנאַל-קולטורעלער אויטאָנאָמיע, וואָס איז, אָבער, גיט געווען קיין רייז-יידישער פאַסטולאַט. ער איז אויסגעארבעט געוואָרן מיטאַד די עסטרייכישע סאָ-ציאליסטישע אידעאָלאָג אַלס אויסוועג פאַר דער לאַגע פון די גאַנצאַנאַלע מינדערהייטן אין דער עט-רייכיש-אונגאַרישער אימפּעריע, פון דער אנדערער זייט, סאך מען גיט פאַרגעסן, אַז טראָץ א ריי כילוי קעדייעס, האָט דובנאָו, וואָס איז קיינמאַל גיט געווען קיין צעניס, פאַרבונדן מיט אַכאַד האָמען דער געדאַנק וועגן די יידן אַלס גייסטיקע גאַנציע. דער אויטאָנאָמיעס און לויט דובנאָו גנוע געווען עפעס אזוינס, וואָס האָט געדאַרמט פאַרטרעטן די מעלוכעשאפט, וועלכע איז אן אומבאדינגטער אטריי-בוט פון יעדער גאַנצאַנאַלער עקזיסטענץ.

אָבער אַט די אידיי וועגן יידן אַלס גייסטיקע גאָ-ציע, וועמענס אָנשפאַר עס איז די אויטאָנאָמיע—דער אייגנטלעכער היסטאָריאָגראַפישער אַנימאַמין פון שימען דובנאָו—האַט, ווי יעדע אויסערלעכע סענדענץ, פאַרקריפלט אין א געוויסער מאָס בא אים דעם וויסנשאַפטלעכן גאַנצאָג צו דער געשיכטע. אַט די אידיי האָט אים אין לעצטן סאַכאַקל דערנעבן טערט צו זיין פאַרגייער גרעץ, פאַר וועמען די גע-שיכטע פונעם יידישן פּאָל און די געשיכטע פון אן עטישער מיסיע, וואָס דובנאָו ווערט די טרייבקראַפט פון דער יידישער געשיכטע דער גאַנצאַנאַלער ווילן פון אומפאַלטן און אַנטוויקלען די גייסטיקע און עטי-שע ווערטן פונעם יידישן פּאָל.

דובנאוו איז פאליטיש ווייט געווען פון די רע-וואלוציאנאָרע אידיען פון זיין צייט. פילאָסאָפֿיש האָט ער קיינמאל נישט געהאט קיין געמיינזאמע מיטן היסטאָרישן מאַטעריאליזם. אַבער ערענדיק מער ווי זינע פאָרגייער דעם ווירטשאַפֿטליכן פאקטאָר אין דער געשיכטע, האָט ער אים פראקטיש ווייט נישט געוויימט דעם געהעריקן פלאץ, שוין אָפּגערעדט פון אזא מין איקער שטויטקראַפֿט אין דער געזעל-שאַפֿטלעכער אַנטוויקלונג ווי דער קלאַסן־קאָמף. אלס אָנהענגער פון די אלטע סאָציאַלאָגישע טעאָריעס פון דוּשָׁן סטיוואַרט מיל, לויט וועלכע דער מאַטאָר פון דער געשיכטע איז דער געראַנגל פונעם יאָכיד מיטן קלאַל, איז דובנאָוו נישט געווען בעיקר צו באַנעמען דעם טיפערן סאָציאַלן יין פון אַזעלכע רע-ליגיאָנע באַוועגונגען באַ יידן, ווי דאָס פּרימיטיווע קריסטנטום, די קאראַמער, די קאַבאַלע, די מאַשיכֿי שׁע באַוועגונגען און אַפֿילע דעם כאַסידים, ווייל ער האָט נישט געקאָנט טויפֿען זיין זייער אויסגעשפּראַכט כענעם סאָציאַלן כאַראַקטער.

אַבער די גרויסע פארדינסטן פון שימען דוב-נאָוו — דאָס באַלויבטן די יידישע געשיכטע פון א וועלטלעכן און נאַציאָנאַלן שטאַנדפּונקט, זינע טיף אַריגינעלע אַרבעטן איבער דער געשיכטע פון די יידן אין פּוילן און אין ליטע, זיין קאַלאַסאַלע פּראָס-פּעקציע פונעם אָנגעהויפֿטן מאַנאַראַפֿישן מאַטער-ריאַל — וועלן אים פאַרוויכערן אַ דויערנדיקע בעקאַ-וועדיקע פּאָזיציע אין דער יידישער היסטאָריאָגראַ-פיע.

שימען דובנאָוו איז עפּשער בעסטעווע געווען אַ באַניגעט־מענטש, דעריקער זינט ער איז פּאַסער געוואָרן פון דער פּובליציסטיק אלס אויסשליסלעכן קוואַל פון כאַיווע. אַבער אין דעזיירנדיקע פאַרן גוירל פון זיין פּאָלק מאַמענטן האָט ער מוטיק גע-לאָזט הערן זיין שטים, וואָס האָט מאַמעש געווייט געקלונגען, אזוי האָט ער האַרט פאַרן ווייטן וועלט קריג געשריבן אין אַ בריוו צום היסטאָריקער א. טשעריקאָווער, אז דער איינציקער אָנשפּאַר פאַרן יידישן פּאָלק זינען די פּראָגרעסינע קיכעס פון

דער מענטשהייט. ער האָט גערופן צו ווערירן פריי-ווייליקע אין די אַנטיהיסטאָרישע אַרמיען, ווייל „מיר וועלן אונטערגיין, אָדער עקזיסטירן צוזאַמען מיט דער מענטשהייט“.

שוין פריער האָט ער אין אַן אַרטיקל אין דער „צוקונפֿט“ גערופן די יידן צו שאַפֿן פּאָליטיש־פּראָטן צום קאָמף קעגן אַנטיסעמיטיזם און רעאַקציע. זומער 1939 האָט ער אין צווייטן באַנד פון דעם פאַרישער זאַמלבוך „אַפֿן שיידוועג“ פאַרעפנטלעכט אַן אָפּהאַנדלונג: „וואָס דאַרף מען טאָן אין האַמאַנס צייטן?“ אלס ענטפער אפן ערשטן באַנד, וווּ די מע-כאַרים מיט א. טשעריקאָווער און י. פּעריקין בע-ראַש האָבן גערופן צו „טאָן שטווע“, צוריקגיין אין דער גייסטיקער געטאָ, וואַרפֿענדיק די גאַנצע שולד נישט, כאַסוועכאַלילע, אפן פאַשיזם, אפן היטלעריזם, גאָר... אף דער פּאָליטישער עמאַנסיפאַציע, אף דער האַסקאַלע־באַוועגונג.

דער אלטער היסטאָריקער האָט מוטיק געענטפערט די פאַרישער באַלטשוועניקעס, פאַרטיידיגנדיק די עמאַנסיפאַציע און אָפּוואַרפֿנדיק דעם רוף „צוריק אין געטאָ, צו גאָט, צו דער אלטער פרומער יידיש-קייט“.

אַס דער ענטפער פונעם גרויסן געלערנטן איז נאָך אויך היינט כאַל, וויבאַלד די רעפּעס פון „אַפֿן שיידוועג“ האָבן נאָכן כורבן־הילטער געפונען. דעריקער איז אַמעריקע — אויפֿיל הייסע ביסידים, פונקט אזוי איז נאָך היינט כאַל דובנאָווס רוף: „מענטשן, פאַרגעסט נישט!“ וואָס ער האָט געוואָרפֿן, גייענדיק אָנהייב דעקאַבער 1941 זיין לעצטן וועג היינטער רינגע. דעם דאָזיקן רוף האָט געמאַכט נישט בלויז דער געלערנטער, דער היסטאָריקער, וואָס האָט געטראַכט וועגן דער קומענדיקער היסטאָריאָגראַפיע פון אונדזער כורבן, נאָר אויך דער נאַציאָנאַלער מאַנהייט, וואָס האָט געטראַכט וועגן יידישן קיעם. דער דאָזיקער רוף: „מענטשן, פאַרגעסט נישט!“ וועט טיף פאַרלייבן איינגעקריצט אינעם פּאָליטיק־יאָרן.

זשאק קוריציקי

טיקן-טאַעס

אונדזער ייִטראַעליקער פריינט פּראָפּעטאָר מאָרדעכט אלטשולער האָט אין זיין בריוו צו דער רעדאַקציע געמאַכט אַפּמערקואַם, אז אין די מאַ-טעריאַלן, געוויימטע 100־טן געבורטסטאָג פון דאָזיגן אַפּשטיין (סאָוועטיש היימלאַנד“ נומ. 10, 1989) איז אַרויסגעפאַלן די באַמערקונג, אז אַפּשטיינס בריוו צו דאַנעל טשאַרני זינען איבערגעדרוקט פונעם בוך „בריוו פון יידישע סאָוועטישע שרייבער“, וועלכן עס האָבן צונויפּגע-שטעלט און רעדאַגירט י. ליפשיץ און מ. אלטשולער.

די געפאלענע מאלאכים און די ריון

אז די וועלט איז געזארגן זייער זינדליך, איז גאט געוועסן טרויעריק איז זיין שטיל און זיך באראטן מיט די מאלאכים, וויאזוי צו באשטראפן די זינדיקע מענטשן.

שטייען אפן צוויי מאלאכים, שאמאזאי און אחאזיל, און זאגן:

— ריבוינעשעליכעם! אז דו האסט נאך פארטראכט צו באשאפן דעם מענטשן, האבן מיר דיר נאך דעמלט געזאגט, אז ס'איז נישט קעדיג — איצט נעם און פארטייליק אלע מענטשן, עס זאל פון זיי קיין זיכער נישט בלייבן.

— און וואס וועט זיין מיט דער וועלט?

— גענוג פאר דיר די היידיקע מאלאכים אין הימל.

— ווען איר, מאלאכים, וווינט איר דער ערד, וואלט איר אויך נישט געקענט דעם יעצעהארגע ביישטיין, און נאך עפשער געווען זינדיקער פון מענטשן.

— פרוו אונדז, וועסטו זען.

האט גאט זיי ביידע אראפגעווארפן איר דער ערד, און זיי האבן אנגעהויבן צו זינדיקן.

אינמיטל דערוועגט שאמאזאי די שיינע יונגפרוי עסטער, איר ער באלד צו איר צוגעקאכט געווארן און הייבט זי אן איינערדן, זי זאל זינדיקן.

זאגט זי אים: איך וועל דיר נישט פאלגן, סידן דו זאלסט מיר פרייער איינערנען דעם שיים האמפירעשן, מיט וועלכן דו הייבסט זיך אפן איר הימל.

ווי ער האט איר איינגעזאגט דעם סאד, האט זי געזאגט דעם שפירן און א ריינע ארומ אפן הימל.

דערפאר האט זי גאט אריינגעזעצט אין מאזאל קימאח: און זי פארוואנדלט אין א ליכטיקן שטערן.

¹ „גאטס נאמען“, אז מע רעדט אים אויס ווי געהערק, קען מען טאן די גרעסטע וונדער. דער נאָמען איז א גרויסער סאָד, וואָס נאָר מאלאכים און גרויסע צאדיקים ווייסן עס.

² אזא שטערן-בילד, א גרופע שטערן.

די צוויי מאלאכים האבן נאכדעם באסענע געהאט מיט מענטשן-טעכטער, און די פרייע האבן געבוירן קינדער-ריון. יעדער ריון פלעגט אפפערן פאר א מאל טויזנט אקסן מיט טויזנט פערד און טויזנט קעמלען.

שאמכאזאי האט געהאט צוויי אזעלכע ריון-קינדער, איינער האט געהייסן הוואה, דער אנדער רער — הייא.

איינמאל באנאכט כאלעמט זיך ווי ביידן: הוואה זעט אין טרוים א שטיין, דורכויס פארשריבן מיט שורעס איסגעקריצטע אויסזען, קומט א מאלער מיט א מעסער און קראצט אפ אלע שורעס און לאזט איבער נאר פיר ווערסער. און הייא האט געזען אין כאלעם א גארטן באפלאנצט מיט אלערליי ביימער, קומען מאלאכים מיט העק און האקן אויס דעם גאנצן גארטן, נאר פיר ביימער האבן זיי איבערגעלאזן.

אז מ'האט פרי קומען זיי צום פאטער און דערציילן די כאליומעס. זאגט ער זיי, זאגט די כאליומעס באטייטן:

— א מאבל וועט קומען און אלע מענטשן אומברענגען. עס וועט בלייבן לעבן נישט מער ווי נויט מיט זינע דריי זין.

הייבן זיי אן צו קלאגן: אזוי וויי, אנדערע נעמען וועלן אויך איסגעמקט ווערן פון דער וועלט.

טרייט זיי שאמכאזאי:

— האט קיין יעסורים נישט, איינערע נעמען וועלן אייביק בלייבן. און אלע צייטן, ווען דער מענטש וועט פיל קיינעם אונזערן, זייער קלעצער האקן, שווערע שטיינער הייבן, אָנגעלאדענע פלאטן שלעפן, — וועט ער אלץ אייך דערמאנען און שרייען הוואה הייא!

נויער און דער מאבל

הונדערט און צוואנציק יאר האט גאט געזאגט דעם דאזיגן מאבל, זיי זאלן טשווער טאן, און זיי האבן נישט געזאגט הערן, האט ער געזיכט גרייכען, ער זאל זיך אנהייבן בויען א קאסטן. האט נויט גענומען פלאנצן טאנענביימער, קומען מענטשן צו אים און פרעגן: וואס טוסטו? — ענטפערט ער זיי: — א מאבל וועט קומען און אייך פארפלייצן, און איר וועל מיר פון די ביימער אייסרייזן א קאסטן און געראטעווען ווערן. לאבן זיי און שפעטן פון אים. שפעטער ווען זיי, ווי ער באגייסט די ביימער און פרעגן ווייטער: — צו וואס? — ענטפערט ער זיי ווי פריער. שפעטן זיי ווידער פון אים. און א צייט ארום ווען זיי, ווי ער האקט אויס די ביימער און ארבעט זיי ארום. פרעגן זיי ווייטער: — צו וואס דארפסטו עס? ענטפערט ער זיי אלץ דאס אייגענע, און זיי גלייבן אלץ נישט. און אז דער מאבל איז אָנגעקומען און זיי האבן געזען, אז זיי האלטן באס אונטערגיין, זינען זיי געקומען און געזאגט איבערקערן דעם קאסטן. וואס טוט גאט? שיקט ער צו לייבן מיט לעמל פערטן און זיי ריינגלען ארום דעם קאסטן פון אלע זייטן און לאזן נישט צוטרעטן.

פון אלע ריון איז געבליבן נאר איינער — אויג מעלער האבאשן. ער האט זיך אינגעבעטן בא גרייכען, ער זאל אים לאזן זיין רימבדיק אפן קאסטן און דעראנגען אים עסן דורכן דאך-פענצטער. דערפאר האט ער נויטן געשוויקן, און ער וועט בלייבן אן אייביקער קנעכט אים און זינע קינדער. אז דאס האסער איז אָפגעפאלן, האט נויט דאס ארויסגעשיקט דעם זאגן ראב, ער זאל זען, צי איז שוין דא טויזן לאנד און קומען צוריק מיט אן ענטפער. איז דער ראב אוועקגעפליגן און צוריק זיך שוין נישט אומגעקערט. א נעוויילע האט ער געפונען אפן שפיץ בארג, און פון גרויס סימכע פארגעסן אין זיין שלעכטע.

האט נויט דאס ארויסגעשיקט די טובי, און זיי האט זיך אומגעקערט צוריק מיט אן אייבערטרבלאט און מיל, ווי איינער זאגט:

ליבער א ביטערע בלאט פון גאטס גאב,
איינער זיסע שפיץ פון מענטשנס גאב.

שפעטער האט סיים בען נויט דערציילט, ווי זיי האבן געלעבט אין קאסטן:

— זייער פיל האבן מיר זיך דארט אָנגעליטן, גאר נישט אויסצושטיין. קיין רו באטאג און באנאכט. יעדן וואסגעפערש באוונדער גיב צו דער צייט זיין שפיץ, וואס אים פאסט. דער עסט פאר-טאג, ווען דער האט קיינעם, דער באטאג און דער — גאר האלבע נאכט. דעם קעמל גיב שטוי, זייער פיל האבן מיר זיך דארט אָנגעליטן, גאר נישט אויסצושטיין. קיין רו באטאג און באנאכט. יעדן וואסגעפערש באוונדער גיב צו דער צייט זיין שפיץ, וואס אים פאסט. דער עסט פאר-טאג, ווען דער האט קיינעם, דער באטאג און דער — גאר האלבע נאכט. דעם קעמל גיב שטוי,

דעם העלפאנד טרױבן צווייגן, דעם אייזל גערשטן, דעם הירש עידיהי, דעם שטרויס גלאן. איינמאל האט מײן פאטער אזוי גיך דעם לייב נישט צופרידןגעשטעלט, האט ער אים א שטארקן קלאפ געטאן, אז מײן פאטער האט דערנאך א צייט צוגעהונקען. מיט כלום האט ער פון זיי געשפּיגן. פון כאמערלעך האבן מיר געהאט אנגעסנעפעש, מיר האבן נישט געוואלט, וואס ער עסט. איינמאל שניידט מײן פאטער א מילגרויס, און עס פאלט ארויס א ווערעמל פון אינווייניק, כאפט דער כאמערלעך און שלענגט עס איין. פון דעמלט אן האבן מיר דעם כאמערלעך אנגעהויבן שפּיזן מיט ווערעמדיקע קראפער.

איינמאל טרעפט מײן פאטער דעם פעניקס דרעמלענדיק אין א ווינקלעך, פרעגט ער אים: וואס בעסטו נישט צו עסן? ענטפערט אים דער פעניקס: איך זע, דו ביסט אזוי פארטאן, וויל איך דיר נישט באמערן. דערפאר האט אים מײן פאטער געבענטשט מיט אייביק לעבן און די בראכע אין מקדשים געווארן.

נימראך און דער האלפאנג¹

די העמדלעך, וואס גאט האט געמאכט פאר אדאמען מיט כאדען אין גאנצן, האט גויער מיט גענומען אין טיילע, און נאך זיין טיט האט זיי נימראך געארשנט. ווי ער האט זיי נאך אנגעטאן, און אלע בעהימעס, כהעס און אויפס האבן דערזען אים די פרעכטיקע קליידער און דערשפּירט דעם גאנצן ווייזער, וואס שמעקט פון זיי, זינען זיי געפאלן צו דער ערד פאר נימראך. און די מענטשן האבן געמיינט, אז ער איז אזוי שטארק, דאס אלע כהעס ציטערן פאר אים, האבן זיי אים געמאכט פאר א קניג.

שטארק איז וויער קניג דעם העלד מיט זיין גחורע, האבן די לייט פון זיין דאך פארטראכט אן אומשטאנד קעגן הימל.

— איינמאל אין טיוונע זעקס הונדערט זעקס און פופציק יאר, — האבן אייניקע פון זיי געזאגט, — בייגט זיך דאס געוועלד פון הימל און דאס אייבערשטע האסער רינט דורך און עס ווערט א מאבל. דעריבער דארף מען אויסבויען הויכע טורעמס, זיי האלן אונטערשפּאַרן דעם הימל פון אלע פיר זינען ווי פעסטע זיילן.

אנדערע האבן גענומען טינען: מיט וואס פאר א רעכט האט ער פאר זיך מיט זיין פאמאליע: גאר דעם אייבערשטן הויכן הימלשטאק אפגענומען, און פאר אונדז די נידעריקע ערד געלאזט? א הויכן טורעם לאמיר אויסבויען, איז זיין שפיץ אונדזערן א געמאכטן גאט אדעקשטעלן און אים א שווערד אין דער האנט געבן: עס וועט הייסן, מיר מאכן מיט אים א שטרייט!

האבן זיי גענומען בויען א טורעם אין טאל פון באהל, זיבן טרעפ האט ער געהאט אין מירערן זיבן און זיבן — אין מירערדרייט. פון איין זייט האט מען די ציגל ארופגעטראגן, און פון דער אנדערער זייט איז מען אראפגעגאנגען. ווען א מענטש איז פון געבוי אראפגעפאלן, האט עס קיינעם נישט געארט: איז אבער א ציגל געפאלן, פלעגן זיי היינען און קלאגן: ווען וועט מען אן אנדערן ארופברענגען אזוי הויך.

איינמאל איז אוראָהאָם פארבייגעגאנגען און געזען זייערע שלעכטע מייסטן, האט ער זיי פארשאלטן, זייער שפּראך זאל ווערן צעמישט.

און אזוי איז געשען: זיי זינען פארפרעמדט געווארן צווישן זיך, און איינער האט נישט פארשטאנען, וואס דער צווייטער רעדט: הייסט דער געבן וואסער — דערלאנגט יענער אים א ציגל; זאגט ער: א האק — גיט ער אים א לאפעסט. ווערט יענער אין קאס און צעזעט אים דעם קאפ.

(פארזעצונג קומט)

¹ אזוי הייסט דער דאך, וואס האט געבויעט דעם הויכן טורעם אין באָויל.
² אויפֿיל יאר האט געדויערט פון זינט די וועלט איז באשאפן ביזן מאבל.
³ טווייטע.

„ווערטער און מוזיק פון מארק ווארשאווסקי...“

אף פארשיידענע אונטן, יאמטוויווים, און אזוי ווי פאלקסלידער זינען ברייט פארשפרייט געווארן זינען אפן פרינציפ „דער זיידע מיט דער באגער“, „טערע מאלע“, „א בריוו פון אמעריקע“, „די שיף“, „א גוט מארגן, יאנעלע“, „די מייניקע אויס- געגעבן“ און א סאך אנדערע.

ביים דער באקאנטשאפט מיט שאלעס-אלייכעמען האט מ. ווארשאווסקי פארגענוגען זינען לידער, שאלעס-אלייכעם, א באגייסטערטער, דערמאנט זיך: „איך האב אים פאשעס ארומגעקאפט קושן; — גאלדענע פראקס לאזט איר גיט אפדורקן די

דאזיקע לידער ווען איך זאל גיט וויסן, אז דאס זינען אייערע אייגענע, וואלט איך געמעגט שווערן, אז איך האב זיי אמאל געהערט זינגען פון מיין מא- מען“

אדאנק די באמיינונג פון שאלעס-אלייכעמען אין קיצה אין 1900 יאר צום ערשטן מאל ארויסגע- געבן געווארן א בוך פון מ. ווארשאווסקי שאפני גען „ידישע פאלקסלידער“, וואו זינען געווען איינ- געשלאסן 25 לידער, און דער בוך עמט זיך מיט א באגייסטערטן פארווארט פון שאלעס-אלייכעמען.

דער באוועסער פאלקלאר-זאמלער ניווע פרי- לוצקי (וועמענס ערשטער באנד „ידישע פאלקסלי- דער“ איז דערשינען אין 1911 יאר) האט דאג גע- שריבן, אז „ווארשאווסקי ליידער זינען גיט קיין געקניצלעט, נאר א הארציקע פארקערטונג פון מאטיוון פון דער ידישער פאלקסליד, וועמענס גיטס האט זיך דעם אויסאר איינגעגעבן עפעסדיק אפצוכאפן. די אלגעמינע מאטיוון פון ווארשאווס- סקיט עפערישיקט זינען אומגעזיכערטע אראבונדן מיטן פאלקסלידער, מיט זינען לידן און פרייד... אין ווארשאווסקי לידער איז דער ייד אן אפטיי- מיסט. די לידן זינען גיט איימטאג צו דערשיקן אין אים דעם טיפן גלייבן אין א בעסערער צוקונפט צו מארטירן דעם פריידיקן לעבנס-געפיל... וואר- שאווסקי לידער זינען דערווארעמט מיט דער ריינ- יקער ליבע צו דער ידישער גאס, צום באשיידענעם פאלקס-לעבנסגייכער.“

שאלעס-אלייכעם און מ. ווארשאווסקי פרווון אונטערגענעם א טרונע, טרעפן ארויס אין אייניקע שטעט, יעדערעם מיט זינען שאפונגען, טראכטן וועגן א ריזע קיין אמעריקע, נאר אומדערזארטער ווערט מ. ווארשאווסקי קראנק, ער איז געשטארבן אין קיצה אין 1907 יאר.

מע איז דאן צוגעטראגן צו ארויסגעבן א נייע אויסגאבע פון מ. ווארשאווסקי ווערק, דעם 20-טן פעווראל 1914 האט שאלעס-אלייכעם צו דעם דעם ווידער אנטשרייבן א הארציקן אפיוו וועגן לעבן און שאפן פון זיין פרינט, צווישן אנדערס, האט ער אויך אויסגעדרוקט זיין הייטליכע פאר- דראס: „אף אלע ידישע קאנצערטן טרעטן ארויס קינסטלער, וואס זינגען אויסגעצייכנט ווארשאווסקי לידער, נאר דער אנטיק דערביי איז, וואס בא די לידער און אף די אפישן ווערט זייער זעלטן (קימאט) קיינמאל (גיט) דערמאנט דער נאמען ווארשאווסקי...“

ווי באוועסט, איז אין די לעצטע יארן, אדאנק דער רעוואלוציאנערער איבערבונונג און דעמאקראטיזא- ציע פונעם געוועזענעם לעבן אין לאנד, דער מעגלעכט געווארן דער ווידערגעבורט פונעם „ידישן קולטורליעבן, דער אומגעוואנטער אינסערעס צו דער ידישער שפראך, טעאטער, מוזיק, בעזייכטע, וועגן דעם זאגט איידעם דער פאקט, וואס, דוכט זיך, ס'איז שוין גיט פאראן א באדאנקט מיט א באדאנקטער ידישער באפעלקערונג, וואו ס'זאלן גיט טעטיק זיין ידישע קולטור-געוועזענעם אדער קלייבן, עס זיין גען אנטשטאנען פיל ידישע פראפעסאנאלע און זעלבסטעטיקע מוזיקאלישע אנטאמבלען, וואקאליסטן- גרופעס, וועלכע פראפאגאנדירן די פאלקס-שאפונג, וואס לעבט אין זיכערן פונעם פאלק.

ווימל מאל הערט מען אף קאנצערטן ווי דער קאנצערטאניסט טיילט מיט דעם אוילעם, או, לעמאש, ס'וועט אויסגעפילט ווערן די פאפולערע ליד, „אפן פרייטעשטעק ברענג א פערל“, אדער „די מייניקע אויסגעגעבן“, און דערביי גיט ער צו, דאס איז „א ידישע פאלקסליד“...

ס'איז דער העכסטער אידעאל און אן אומגעזעה- רער נאכטערונג פאר אן אויסאר, ווען זיין ווערק ווערט אזוי שטארק פאפולער, אז מענטשן נעמען דאס און ווי א פאלקס-שאפונג, פון דער אנדער זיט, דאכט זיך, אין א גרויסע אוילע געזאגט דעם סא- לאנספולן דיכטער אדער קאמפאזיטאר, וועלכער האט מיט זינען שאפונגען בילדעריש ארויסגעבראכט די איבערלעבונגען פון זיין פאלק, זיין באנער און זינען האפענונגען, און אס דער אויסאר ווערט אפילע גיט דערמאנט, אזא איז דער גוריל פון איינעם, וועלכן מ'האט מיט קימאט הונדערט יאר צוריק געקרינט ווי א פאלקס-דיכטער.

מארק ווארשאווסקי איז געבוירן געווארן אין 1845 (1) יאר אין זשיטאמיר, וואו ער האט זיך גע- לערנט אין דער ראבינער-שול, שפעטער איז ער איבערגעפארן קיין קיצה, פארענדיקט דעם דא- רטן אוניווערסיטעט און געארבעט אלס אדוואקאט. שאלעס-אלייכעם, וועלכער איז געווען מיט אים בא- פריינדעט, שרייבט: „קאל יאמאוו האט זיך וואר- שאווסקי געבען געוואונגל מיטן דאלעס, איז אן עמעסער העלד, קאלילע גיט ארויסגעצייכנט, וואס או ער און זיין פאמיליע (א ווייב און א טאכטער) ליידן גויט.“

גיט געקוקט אף די מאטערעלע שוועריקייטן, איז מארק ווארשאווסקי לויט דער נאטור געווען א לעבנסלעסטיקער, הומאן-פולער מענטש און האט בא- זיכט א שיינע, הארציקע שטים, עס האט זיך איך אים אנטפלעקט דער טאלאנט צו פארשטאן לידער פונעם פאלקסליעבן — ס'זי די ווערטער, ס'זי די מו- זיק, און עס זיך לידער האבן געקלונגען פאלקסטימ- לער, אינעם, ליכט, קלינגעווייז, צו געזעבנדיק קיין באוועגערע באדייטונג דער אייגענער, ווי מ'וואלט עס היינט אָנגערופן — זעלבסטעטיקער ש- פערשיקט, האט ער זיך לידער לעכאטכילע אפילע גיט געשריבן, אלץ געהאלטן אין זיכערן, געוונגען

לעמאן האַעמעס דארף פאריכט ווערן די דאָזיקע אוולע. ס'איז אן ער־כיוו פאר די יידישע קולטור־געזעלשאַפֿט אין קיעז ארויסצוברענגען פון דער פארנעסנקייט זייער קאָשעוון לאנדסמאן. צי האָט זיך פארהיט זמן קיינערז דאָס הויז. אין וועלכן ער האָט געלעבט? ס'וואָלט יושער־ריק געווען, אז אין אונזערע יידישע אויסגאבעס זאָלן פון צייט צו צייט פארעפנטלעכט ווערן מיט גאָסן ווארשאווסקיס לידער. אף די קאָנצערטן, כאָטש אויספירן „אפן פריפעטשעק ברענט א פיערל“. די מיינונקע אויסגעגעבן און אנדערע לידער זאָל מיט דאנקבארקייט מיטגעטיילט ווערן דעם אוילעם:

— ווערסער און מוזיק פון מארק ווארשאווסקי...

זאלמען יא קוב

איך האָב ניט געוואוסט, אז מיין געזעס וועט גרייכן אוי ווייט, אז די דאָזיקע לידער וועלן ווערן אוי פאָלקס־טילמלך, אז עס וועלן זיי טאקע קענען אלע לאנג־לאנג, קאָלמאן עס וועט געזונגען ווערן א יידישע ליד. גאר דעם פראָפּעסאר וועלן ניט אלע קענען, און דער נאָמען ווארשאווסקי וועט פארבעסן ווערן, בלויז ווי ס'איז גאר קיינמאָל אף דער וועלט קיין ווארשאווסקי ניט געווען...

ווי אַטוועל עס קלינגען די דאָזיקע ווערסער איך היינטצוטאָג

צווישן אונזערע פילצאָליקע יידישע מוזיקאלישע קאָלעקטיוון, אַנסאַמבלען, סאָליסטן, וועט איר, דוכט זיך, ניט געפינען אזא, וואָס זמן פראַגראַם זאָל ניט באשיינט ווערן מיט די שאפונגען פון מארק ווארשאווסקי, אָבער דער אויטאָר ווערט ניט פאַרגעשטעלט.

העכער! בעסער!

טעקסט און מוזיק פון מארק ווארשאווסקי

Vivo

He- xer! Be- ser! Di rod, di rod maxt gre-ser!

Grojs hot mir dot ge-maxt, glik hot er mir ge-brant,

Hu- liet, kin- der, a gan- oe next! Di mi-

-kin-ke ojs-ge-ge-bn, di mi- kin-ke ojs-ge-ge-bn.

צי שפילן זיי, צי שלאָפן זיי,
רייסט די סטרונגס אלע איי צוויי!
די מיינונקע אויסגעגעבן! (2 מאָל)

אייציק, מאַזיק,
די באַבע גייט א קאָועקו
אַן איינהאַרע, זעט נאָר, זעט,
ווי זי טרעט, ווי זי טרעט,
אוי, א סימבע, אוי, א פרייד!
די מיינונקע אויסגעגעבן! (2 מאָל)

מאָטל, שימען,
די אַרעמע לייט זינען געקומען!
שטעלט פאר זיי דעם שענסטן טיש,
טייערסטע חובנע, טייערסטע פיש,
אוי, מיין טאכטער, גיב מיר א קוש!
די מיינונקע אויסגעגעבן! (2 מאָל)

העכער! בעסער!

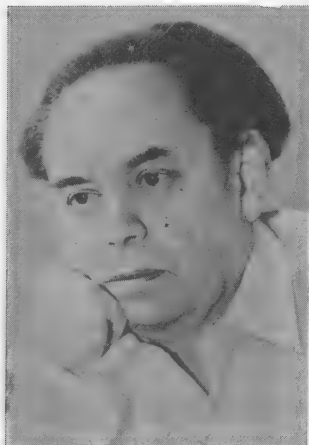
די ראָד, די ראָד מאכט גרעסער!
גרויס האָט מיר גאָס געמאַכט,
גליק האָט ער מיר געבראַכט,
הילדעס, קינדער, א גאנצע טאכט!
די מיינונקע אויסגעגעבן! (2 מאָל)

שטאַרקער! פריידער!

דו, די מאַלדע, איר, דער מייידער!
אוי, אוי, איר אליין
האָב מיט מינע אייגן געזען,
ווי גאָס האָט מיר מאַלדער געווען!
די מיינונקע אויסגעגעבן! (2 מאָל)

אייציק, שפייציק,

וואָס שוויגסטו מיין סמיטשעק?
אף די קלעזמער גיב א געשריי,

נואזי קאבריאנסקי

(1911 — 1989)

די ליענער און די קריטיק, וועלכע נעמען און מיט גרויס אינטערעס מ. קאבריאנסקי דערציילונג נען, מערקן אפ זיין אייגנארטיקן קינסטלערישן סטיל, די ווארהאפטקייט פון זיינע געשטאלטן. אין צענטער פון קאבריאנסקי'ס שאפונג שטייען פאשטע אר- בעטס-מענטשן, זייער לעבן און מל, און געמאלט זיי נען זיי מיט ריזיקעס פון דעטאלן און בוילעטער בילדערישקייט. דער שרייבער ווענדט אן זייער גע- לונגען די מאנאלאגישע פארם, וועלכע גיט צו זיינע ווערק א באזונדערע אייגנארטיקע און אריגינעל- קייט, א פאלקסטימלעכן קאלאריס. עס האבן זיך פארגעדענקט קאבריאנסקי'ס פרויען-געשטאלטן.

אין 1975 האט דער קריטיקער הערש רעמעניק געשריבן אין „סאָוועטיש היימלאנד“:

„קאבריאנסקי העלדן זיינען מענטשלעך, נאטיר- לעך, און דעם מינדסטן שפור פון ויסלעכער אידייליש- קייט. די קאמפליקטן און די קאליזיעס פון קאבריאנ- סקי ווערק זיינען רעאליסטיש און הינטעניטיק. די פראבלעמען פון זיין שאפונג זיינען אקטועל, קאנק- רעט און גאנצאנאל.“

אזא איז אויך געווען די אפשאצונג פון די ליע- נער.

אין 1977 איז מאזי קאבריאנסקי אריבערגעפארן קיין יישראל. די לעצטע יארן האט ער דארט גע- ארבעט איבער א ראמאן פון דער „ישראלדיקער ווירקלעכקייט, אבער דאס נימט ווערק ניט באוויזן צו פארענדיקן.

קאוועד זיין אנדענק!

פון יישראל איז אנגעקומען א טרויעריקע יעדוע, אז דעם 23 נאָיאבער 1989 איז געשטארבן דער יידי- שער פראָזאיקער מאזי קאבריאנסקי.

מ. קאבריאנסקי איז געבוירן דעם 10 מארט 1911 אין שטעטל כאָסאָווע, קיעווער געגנט, פארענדיקט אין רוסישטשעו א יידישע מיטלשול און אין 1931 — דעם קיעווער יידישן מעטאליטעכניקום. אין מעשער פון פיל יארן האט ער געארבעט אלס שלאסער, אין אנהייב פון דער מילכאמע זיך עוואקוירט אף אוראל און ווידער זיך אומגעקערט אין זיין היימטשטאט קיעו. אין דער ליטעראטור האט מאזי קאבריאנסקי דע- ביטירט מיט א דערציילונג אין כארקאווער ושוונאל „פראליט“, פון דעמלט אן באוויזן זיך זיינע ווערק אין די ליטעראריש-קינסטלערישע ושוונאלן „פאר- מעסט“, „סאָוועטישע ליטעראטור“, אין פארשיידענע אלמאנאכן, אין דער קיעווער צייטונג „דער שטערן“. אין 1940 גיט ער ארויס א בוך דערציילונגען און נאָוועלעס, „דעם קאוועלס טאכטער“, וואס באווייזט, אז אין דער יידישער ליטעראטור איז צוגעקומען א נייער קרעפטיקער שטערן.

באוונדערט ברייט האט מ. קאבריאנסקי טאלאנט זיך צעבליט אין די 60'ער—70'ער יארן. איינס נאכן אנדערן פארעפנטלעכט ער אינעם ושוונאל „סאָווע- טיש היימלאנד“ די גרעסערע דערציילונגען „א פאר- דארבעטער קערן“, „א גוטע נאכט, גוטע-ברודער“, „אין שטעטלע ליובאווע“, „די נאווערוכעס“, „א גר- טער מענטש“, די פינעס „וועלועלע גאווריעלס“ און אנדערע ווערק.

ישראל קאוועלמאן

(1904 — 1989)

האָט ער זיך געטיילט מיט זײַנע געפֿינסן אַף די זיטלעך פֿון „סאָוועטיש היימלאַנד“. פֿון זײַנע אַרײַ טיקלען האָבן די לײַענער זיך דערוואַסט וועגן אַ סאך אומבאַקאַנטע בלעטלעך אין דער רוסישער העברעיִס־טיק, וועגן דעם גרויסן אינסערעס פֿון די רוסישע און נײַט בלוזי רוסישע קינסטלער צו דער ביבלישער טעמאַטיק, וועגן דער ייִדישער סצענאַגראַפֿיע און וועגן דעם, וואַזוי עס איז אין דער קונסט אָפֿענע שפּײַגלט געוואָרן אין מעשעך פֿון יאָרהונדערטער די שטעטלעכעמאַטיק.

דער דזאַפּאָזאַן פֿון י. קאוועלמאַנס אינסערעסן איז געווען זייער ברייט. נײַט וויסט אלץ, וואָס ער האָט אָנגעשריבן, איז פֿאַרעפֿנטלעכט, אַ סאך ווערט פֿולע מאטעריאַלן וואַרטן אַף פֿובליקאַציע. ער איז אַף אַ טראַגישן אויפֿן אוועק פֿונעם לעבן, איבער־לאַזנדיק אונדז אַ צאוואַך: ליב האָבן די נאַצאָנאַלע קולטור, מיט דער גרעסטער איבערגעגעבנקייט דינען דעם פֿאַלק.

ער וועט אונדז אויספֿעלן אין אונדזער לעבן, אין אונדזער אַרבעט.

ערע זיין אָנדענק!

אַלעקסאַנדער קאַנצערדיק

אין מעשעך פֿון צענדליקער יאָרן איז ייִסראַעל קאוועלמאַן געווען באַוווסט אלס בוראינושעניער, איינער פֿון די בעסטע ספּעציאַליסטן אין זײַן גע־ביט. נאָכן אוועקגיין אַף פענסיע הייבט ער זיך אָן צו פֿאַרטיפֿערן אין גאָר אַן אנדער טעמאַטיק — אין דערלענען די ייִדישע קולטור, באַזונדערס די ייִדי־שע קונסט. העכער צוויי צענדליק יאָר איז ער גע־ווען דער איינציקער בעלערנטער באַ אונדז אין לאַנד, וועלכער האָט נײַט לויטן אַמטלעכן כּוויז, גאָר לויט דעם רוף פֿון דער נעשאַמע געקליבן, באַשריבן, אַנאַליזירט מאטעריאַלן פֿון דער געשיכטע פֿון דער ייִדישער קולטור אין רוסלאַנד.

דאָס איז געווען נײַט קיין ליכטע אַרבעט, און נײַט דערפֿאַר, וואָס אין זײַן עלטער איז געווען שווער אויסצווייזן כאַדאַשימלאַנג אין די לײַענזאָלן און מווייִפֿאַנדן, גאָר ווייל אליין דער באַגריף „ייִדישע קולטור“ איז אין מעשעך פֿון פֿיל יאָר געווען וויסט נײַט קיין לײַנבאַרער פֿאַר פֿאַרשער. קאוועלמאַנען איז נײַט איין מאל אויסגעקומען זיך באַגעגענען מיט אַ קרומען בליק, מיט קאַלטע קאַנצעליאַרישע שטרייכ־לינגען...

ייִסראַעל קאוועלמאַן האָט געזאַמלט, באַאַרבעט, אַנאַליזירט די ייִדישע קונסט־ווערטן נײַט לעשעם פֿערזענלעכער נײַגעריקייט. אין מעשעך פֿון פֿיל יאָרן

В народе говорили:

— Через каждые тысячу шестьсот пятьдесят шесть лет устои небесные расшатываются. Сделаем небу подпоры со всех четырех сторон света.

И еще про Бога говорили:

— По какому праву Он избрал для себя небесные высоты, а для нас юдоль земную оставил? Пойдем, построим башню и на вершине ее поставим идол, грозящий простертым к небу мечом и как бы вызывающий Бога на бой.

* * *

С каждым днем башня росла все выше и выше и, наконец, достигла такой высоты, что добраться доверху для доставки строительного материала требовалось не менее года времени.

Семь подъемов было у башни с восточной стороны и семь сходен с западной. Если падал человек и убивался насмерть, никто на это не обращал внимания, а потеря одного кирпича вызывала вопли отчаяния:

— Горе нам! Сколько придется ждать изготовления другой плитки, когда каждая минута дорога!

* * *

Смешал Господь язык их, так что один не понимал речи другого. Один скажет другому: «принеси воды», а тот несет песку; «подай топор», — подает лопату. Рассвирепеет тот и раскроет ему череп.

(Продолжение следует)

принимают корм в час дня, другие — в два часа, третьи — в три и четыре; эти — в первую ночную смену, те — в полночь, еще другие — на рассвете. Верблюду давалась солома, слону — древесная листва, оленю — трава и мох, а прожорливому страусу — всякая всячина.

Были и такие животные, которых Ной и вовсе не знал чем кормить. С хамелеоном был такой случай. Однажды Ной разрезал гранатовое яблоко; оно оказалось червивым. Находившийся близко хамелеон стал жадно подбирать выпавших из яблока червячков. С тех пор ему начали давать овощи с червоточиной.

Из всех обитателей ковчега только феникс лежал, скромно прикорнув в уголке, и на вопрос Ноя: «Отчего ты не требуешь себе пищи?» — отвечал:

— Я видел, как много у тебя хлопот с другими, и не решился беспокоить тебя.

Тронутый этими словами, Ной сказал:

— Ты пожалел моего труда, соболезнуя моим огорчениям. Да пошлет тебе Всевышний жизнь вечную.

* * *

Притча р. Леви:

— Узнав о повелении Ноем ввести в ковчег и представителей «всякой плоти», пришла и Ложь, стараясь прокрасться туда же. Но Ной заметил ее и сказал:

— В ковчег принимается и всякая нечистая тварь, но только «по паре». Иди же, сперва найди себе своего суженого.

Пошла Ложь искать себе суженого, а навстречу — Проклятие.

— Откуда, — спрашивает, — идешь ты?

— Ходила я, — отвечает Ложь, — к Ною, а он говорит: «Найди себе сперва свою пару». Не согласишься ли ты сочетаться со мною?

— Чем же ты меня вознаградишь за это?

— А вот чем. Составим договор, чтобы все приобретаемое мною, принадлежало тебе.

На том и покончили. И с той поры все, что приобретается Ложью, становится достоянием Проклятия и гибели.

НИМРОД И СТОЛПОТВОРЕНИЕ

Кожаные одежды, которые сделаны были Всевышним для Адама и Евы, перешли через Ноя к Нимроду. Одежды эти обладали свойством — одним видом своим укрощать самых лютых зверей. И когда облаченный в эти одежды Нимрод выходил на ловлю, птицы, животные и звери покорно склонялись перед ним. Отсюда пошла слава его как замечательного зверолова, и этой славе он обязан избранием его на царство.

* * *

«И сказали они: построим себе город и башню, высотой до небес».

Держали совет приближенные Нимрода — Фут, Мицраим, Хуш, Ха-наан и другие родоначальники того поколения:

— Город, — говорили они, — с грозной крепостной башней небывалой донны высоты — это даст нам возможность сосредоточить свои силы в одном месте, прославит нас по всей земле и даст нам господство и власть над всеми недругами.

АГАДА

*сказания, притчи, изречения
Талмуда и Мидрашей*

НОИ

Рав Гуно со слов раби Иосэ учил:

— В продолжении ста двадцати лет до потопа Господь предостерегал род человеческий и, не видя ни в ком раскаяния, повелел Ною приступить к сооружению ковчега.

Стал Ной сажать кедровые деревья.

— Для чего тебе эти деревья? — спрашивали его люди.

Ной отвечал:

— Господь решил послать потоп на землю и повелел мне построить ковчег, чтобы спастись от потопа мне и семье моей.

Смеялись над Ноем люди, издевались над ним. Смеялись и шутили люди, видя, как усердно он поливает свои кедры, заботясь об успешном росте их; не переставали смеяться и тогда, когда он, срубив деревья, принялся распиливать их на доски. Все предупреждения были напрасны — и настал потоп.

Видя неизбежную гибель свою, озлобленные, обезумевшие люди пытались опрокинуть ковчег, но ковчег, по мановению перста Господня, оказался окруженным львами.

* * *

Из всех исполинов от потопа спасся один только Ог, царь Васанский. Он был взят Ноем в ковчег после того как поклялся быть вечным слугой Ною и потомкам его. Ной и прокармливал его, просовывая пищу в особое отверстие, проделанное им для этого в ковчеге.

* * *

Выпущенный Ноем голубь вернулся со свежим масляным листом в клюве. И взмолился голубь к Господу, говоря:

— Господи! Лучше корм, горький как лист масляный, от Твоей руки, нежели сладкий, как мед — от рук человеческих.

* * *

Двенадцать месяцев пробыл Ной в ковчеге и за все это время не знал покоя ни днем, ни ночью. Один прокорм разнообразнейших обитателей ковчега требовал неимоверного труда и терпения. Одни животные

Jewish poetry is represented in the February issue by the new poems of Aron Vergelis (Moscow), Misha Lemster (Kishinev) and Elya Beider (Gorky), as well as by a selection from the poetical heritage of Yakov Shternberg (1890-1973).

The magazine continues the publication of S. Gordon's (Moscow) novel "Iz-kor" ("Remembrance") (See Nos 9-11, 1989 and No 1, 1990), and the conclusion of the story "Birds over the Cemetery" by Grigori Kanovich (Vilnius).

The article by Eliezer Zilber, chairman of the Kaunas Branch of Lithuania's Society of Jewish Culture, describes the memorial meeting held in Kaunas in October 1989, to commemorate the victims of the Nazi genocide.

"Our Memorial" section centres on the fate of Aron Volobrinsky (1900-1937), famous worker in Jewish culture, member of the editorial board of the magazine "Shtern" published in Minsk, researcher of the Institute of Jewish Proletarian Culture, Byelorussian Academy of Sciences, author of a number of articles on the Yiddish language and history.

In his article "Assimilation Processes among the Soviet Jews" the young demographer Boris Viner (Leningrad) discusses the demographic situation in the USSR, comparing it with similar processes in other countries, to arrive at the conclusion that at the present rate of assimilation, most people of Jewish extraction will, in another three-four generations, in 2010-2040, consider themselves non-Jews.

In answer to this article Igor Krupnik, Kandidat Sc. (History) of Moscow, states that the ethnic processes unfolding in the USSR are too complex to be analyzed by a formal approach. With the democratic development of the society, new possibilities will offer themselves for the people's participation in their cultural life and the establishment of their national identity.

The "Criticism and Bibliography" section features the notes by Teyve Gen (Moscow), Chaim Melamud (Chernovtsy), Elya Kris (Odessa), David Fraishtat (Moscow), on the books published by Jewish authors.

In their articles Many Landman (Moscow) and Motl Polyansky (Kiev) reminisce about the former Jewish shtetls.

The "Literary Diary" section carries information by David Feishter (Rovno) about the solemn meetings dedicated to the centenary of the founder of Jewish Soviet poetry Osher Shvartsman, held in Rovno and at the station Rafalovka where the poet was killed, and by Alexander Lizen (Lvov) about the meeting of the Russian poet Yevgeni Yevtushenko with the members of the Lvov Society of Jewish Culture.

Composer Sergo Bengelsdorf (Kishinev) discusses the urgent problems confronting the modern Jewish theatre and variety.

A group of public figures of Sweden visited Moscow in October 1989, to learn about the destiny of the Swedish diplomatist Raoul Wallenberg, who saved, at the end of the Second World War, many Hungarian Jews. Shortly after the liberation of Budapest by the Soviet Army, Wallenberg was arrested and, by official data, died in the Lubyanka prison, in 1947. "Sovietish Heimland" covers the stay of the Swedish group in Moscow and their meetings with Soviet officials.

The magazine continues the publication of the famous "History of the Jewish People" by S. M. Dubnov (see No 1, 1990), accompanied by an essay on the famous Jewish historian, as well as "Jewish Legends" by Ch. N. Byalik and I. Ch. Rovnitsky (see No 1, 1990).

The "Anthology of Jewish Songs" contains the wedding song by the famous people's poet and composer Mark Varshavsky whose life and work is described by Zalman Yakub (Daugavpils).

The colour inset thematically linked with the story by G. Kanovich, included in the current issue, features the illustrations by the young painter Matvei Vaisberg (Kiev).

**Supplement to "Sovietish Heimland" February issue:
"Yungvald" ("Young Growth"), Young People's Magazine, No 4.**

RÉSUMÉ

"Sovietish Heimland" ("Soviet Homeland") No 2, February 1990

The current "Sovietish Heimland" issue opens with the speech writer Chinghiz Aitmatov, USSR People's Deputy, delivered during the discussion of the Bill on Languages of the USSR, at the second session of the Supreme Soviet of the USSR. He stated among other things: "The USSR Law on Languages must guarantee the basic principles including such fundamental rights as:

- equal rights of all peoples to the past of their languages, including literature, folklore, toponyms and anthroponyms;

- equal rights to their language future irrespective of the number of speakers of the language;

- equal rights to unhampered development of their native tongue and their written language to be used in all spheres of the social and cultural life;

- the right of instruction in the native tongue and education of children in the native tongue in pre-school institutions;

- the right of "diaspora" citizens to comprehensive language development in places of compact settlement;

- the right to proficient mastery of the language and its use not only as a means of everyday communication but as a means of creative development of culture, in the absence of which man is doomed to "half-language" and "half-culture";

- and, finally, the right to their state language within their state autonomy;

- and, in addition, the right to free public associations inspired by language interests including free instruction, propaganda and scientific investigation of foreign languages, independent discussion of alternative prognoses for the immediate and distant language future of the USSR and mankind as a whole".

The constituent meeting of the all-Union Society of Soviet Jewish Culture (VOSEK) held in Moscow, on October 25-26, was attended by representatives of the USSR Writers Union, Culture Fund of the USSR, "Sovietish Heimland" magazine, "Birobidzhaner Shtern" newspaper, and societies of a number of cities and republics. Aron Vergelis, "Sovietish Heimland" editor-in chief, (Moscow), was elected chairman of the new society. Elected to the board were: L. Bernshtein (Kiev), Ch. Beider (Moscow), Ch. Bregman (Riga), S. Bengelsdorf (Kishinev), S. Verkhovsky (Moscow), A. Vishnevetsky (Tashkent), L. Galinsky (Kiev), S. Gordon (Moscow), M. Kul (Birobidzan), Y. Lakhman (Moscow), V. Lenzon (Moscow), M. Lemster (Kishinev), A. Lizen (Lvov), G. Lyampe (Moscow), B. Mogilner (Moscow), G. Polyanker (Kiev), A. Rozin (Odessa), G. Reles (Minsk), S. Sandler (Tiraspol), A. Tverskoy (Moscow), V. Terletsky (Moscow), I. Shraibman (Kishinev), Y. Shuster (Moscow), M. Shulman (Moscow), Ye. Yatsovsky (Vilnius). "Sovietish Heimland" imparts information on the society's aims and purposes.

The articles contributed by Bulat Okudzava (Moscow) and Stanislav Lesnevsky (Moscow) deal with the fight against anti-semitism extensively covered by certain Soviet publications. Included in the issue are materials about the infamous association "Pamyat", borrowed from the foreign press. Inter-ethnic relations are also dealt with in the article by Yevsei Yatsovsky (Vilnius).

Валленберга, спасшего в конце Второй мировой войны многих венгерских евреев. Валленберг был арестован вскоре после освобождения Будапешта Советской Армией и, по официальной версии, умер на Лубянке в 1947 году. «Советиш геймланд» рассказывает о пребывании шведской группы в Москве и встречах с советскими официальными лицами.

Журнал продолжает публикацию глав из знаменитой «Истории еврейского народа» С. М. Дубнова (начало см. № 1 за 1990). Публикация сопровождается очерком, рассказывающим о выдающемся еврейском историке. Читатель сможет также ознакомиться с продолжением книги Х.-Н. Бялика и И.-Х. Равницкого «Еврейские легенды» (начало см. № 1 за 1990 г.).

Под рубрикой «Антология еврейской песни» публикуется свадебная песня знаменитого народного поэта и композитора Марка Варшавского. Об авторе рассказывает Залман Якуб (Даугавпилс).

Цветная вклейка тематически связана с публикуемой в номере повестью Г. Кановича. На ней представлены иллюстрации молодого художника Матвея Вайсберга (Киев).

Приложение к февральскому номеру «Советиш геймланд»
— четвёртый выпуск молодёжного журнала «Юнгвалд».

**ВНИМАНИЮ ЧИТАТЕЛЕЙ
ЖУРНАЛА «СОВЕТИШ ГЕЙМЛАНД»!**

Напоминаем, что вместе с майским — августовским выпусками
журнала подписчики получат второе издание
«Кратного идиш-русского словаря».

(Вильнюс). Журнал публикует информацию о целях и задачах общества.

Борьбе с идеологией антисемитизма, получающей в последнее время всё большее распространение на страницах некоторых советских изданий, посвящены статьи Булата Окуджавы (Москва) и Станислава Лесневского (Москва). Журнал знакомит читателей также с материалами о скандально известном объединении «Память», появившимися в зарубежной печати. Тему межнациональных отношений затрагивает в своей статье Евсей Яновскис (Вильнюс).

Еврейская поэзия представлена в февральском номере журнала новыми циклами стихотворений Арона Вергелеса (Москва), Миши Лемстера (Кишинёв) и Эли Бейдера (Горький). Печатается также поэтическая подборка из творческого наследия Якова Штернберга (1890—1973).

Журнал продолжает публикацию нового романа С. Гордона (Москва) «Изкер» (начало см. в № 9—11 за 1989 и в № 1 за 1990 год), также печатается окончание повести Григория Кановича (Вильнюс) «Птицы над кладбищем».

В октябре 1989 года в Каунасе состоялся траурный митинг, посвященный памяти жертв фашистского геноцида. О митинге пишет Элизер Зильбер — председатель каунасского отделения Общества еврейской культуры Литвы.

Продолжается публикация под рубрикой «Наш мемориал». В этом номере читатели узнают о судьбе Арона Волобринского (1900—1937) — известного в своё время деятеля еврейской культуры. Он был членом редколлегии минского журнала «Штерн», сотрудником Института еврейской пролетарской культуры при АН БССР, автором ряда статей по вопросам еврейского языка и истории.

Молодой демограф Борис Винер (Ленинград) в статье «Ассимиляционные процессы у евреев СССР» рассматривает складывающуюся демографическую ситуацию, сравнивая её развитие с аналогичными процессами в других странах, и приходит к выводу, что при сохранении имеющихся темпов, ассимиляционные процессы охватят ещё три-четыре поколения, и в 2010—2040 гг. в СССР большинство людей еврейского происхождения будут относить себя к другим народам.

Б. Винеру отвечает кандидат исторических наук Игорь Крупник (Москва). Он указывает, что происходящие в СССР этнические процессы отличаются большой сложностью и их анализ не может строиться на формальном подходе. С демократическим развитием общества, считает И. Крупник, будут возникать новые возможности участия в культурной жизни своего народа и проявления национального самосознания.

Отдел критики и библиографии включает заметки Тевье Гена (Москва), Хаима Меламуда (Черновцы), Эли Криса (Одесса), Давида Фрайштата (Москва) о вышедших книгах еврейских авторов.

О бывших еврейских местечках вспоминают Маня Ландман (Москва) и Мотя Полянский (Киев).

Под рубрикой «Литературный дневник» печатаются сообщения Давида Фейштера (Ровно) о торжественных собраниях, посвященных столетию со дня рождения основоположника еврейской советской поэзии Ошера Шварцмана, прошедших в Ровно и на станции Рафаловка — месте гибели поэта, и Александра Лизена (Львов) о встрече русского поэта Евгения Евтушенко с членами Львовского общества еврейской культуры.

Композитор Серго Бенгельсдорф (Кишинёв) размышляет об актуальных проблемах, стоящих перед современным еврейским театром и эстрадой.

В октябре 1989 года Москву посетила общественная группа из Швеции, занимающаяся выяснением судьбы шведского дипломата Рауля

РЕЗЮМЕ

«Советиш геймланд» («Советская родина»)

№ 2, февраль, 1990

Второй номер журнала «Советиш геймланд» за 1990 год открывается выступлением на второй сессии Верховного совета СССР народного депутата СССР, писателя Чингиза Айтматова, посвящённым обсуждению Закона о языках в СССР. В выступлении, в частности, подчёркивается: «Законом СССР о языках должны гарантироваться главные основы, в том числе такие права и общеправовые основы, как:

- равенство прав всех народов на своё языковое прошлое, включая литературу, фольклор, топонимы и антропонимы;

- равенство прав на языковое будущее независимо от количества говорящих на том или ином языке;

- равенство прав на беспрепятственное развитие родного языка, на письменность и её применение во всех сферах общественной и культурной жизни;

- право обучения на родном языке и воспитания детей на родном языке в дошкольных учреждениях;

- право граждан некоренной национальности («диаспоры») в местах компактного проживания на всестороннее языковое развитие;

- право на полноязычие, то есть на полноценное владение языком и его пользование как средства не только бытового общения, но и творческого развития культуры, без чего человек обрекается на «полужычие» и «полукультуру»;

- и, наконец, право на свой государственный язык в пределах государственной автономии;

- а также ко всему этому — право на свободу общественных объединений по языковым интересам, в том числе на свободное изучение, пропаганду и научное исследование иностранных языков, на независимое обсуждение альтернативных прогнозов ближайшего и отдалённого языкового будущего Союза ССР и всего человечества».

25—26 октября 1989 года в Москве состоялось учредительное собрание Всесоюзного общества советской еврейской культуры (ВОСЕК). В нем приняли участие представители Союза писателей СССР. Фонда культуры СССР, журнала «Советиш геймланд», газеты «Биробиджанер штерн» и обществ еврейской культуры ряда городов и республик. Председателем нового общества избран главный редактор журнала «Советиш геймланд» Арон Вергелис (Москва). В правление вошли Л. Бернштейн (Киев), Х. Бейдер (Москва), Х. Брегман (Рига), С. Бенгельсдорф (Кишинёв), С. Верховский (Москва), А. Вишневецкий (Ташкент), Л. Галинский (Киев), С. Гордон (Москва), М. Куль (Биробиджан), И. Лахман (Москва), В. Лензон (Москва), М. Лемстер (Кишинёв), А. Лизен (Львов), Г. Лямпе (Москва), Б. Могильнер (Москва), Г. Полянкер (Киев), А. Ройзин (Одесса), Г. Релес (Минск), С. Сандлер (Тирасполь), А. Тверской (Москва), В. Терлецкий (Москва), И. Шрайбман (Кишинёв), И. Шустер (Москва), М. Шульман (Москва), Е. Яцовскис

СОВЕТИШ ГЕЙМЛАНД

(Советская родина)

**Ежемесячный
литературно-художественный журнал**

На еврейском языке

Орган Союза писателей СССР

Издается с 1961 г.

Издательство «Советский писатель»

Главный редактор А. ВЕРГЕЛИС

РЕДКОЛЛЕГИЯ:

Х. Бейдер (зам. главного редактора),
Т. Ген, С. Гордон, Х. Меламуд,
Б. Могильнер, Г. Полянкер, Б. Сандлер,
А. Тверской, И. Шрайбман,
И. Шустер, Г. Эстрайх
(ответственный секретарь)

Адрес редакции журнала:

101000, Москва, Центр, ул. Кирова, 17.

Т е л е ф о н ы :

главный редактор — 928-27-91

ответственный секретарь — 923-96-07

Художественно-технический редактор

С. Т и т о в а

Корректор **Б. Гершман**

Сдано в набор 30.11.89. Подписано к печати
15.01.90. Формат 70X108¹/₁₆. Бумага типо-
графская № 1. Печ. л. 11+0,25 вкл. (Усл. печ.
л. 15,75). Бум. л. 5,5+0,125. Цена 70 коп. Зак. 1898.

Ордена Трудового Красного Знамени
Московская типография № 7 «Искра революции»
В/О «Совэкспорткино» Государственного
Комитета СССР по печати.
121019, Москва, пер. Аксакова, 13.

© Журнал «Советиш геймланд», 1990

СОВЕТИШ ГЕЙМЛАНД

Цена 70 коп.

70821

issn 0134—4315

СОВЕТСКАЯ РОДИНА

В НОМЕРЕ:

- Ч. Айтматов. К закону о языках народов СССР.
Создание Всесоюзного общества советской еврейской культуры.
Г. Канович. Птицы над кладбищем (роман, окончание).
Ш. Гордон. Изкер (роман, продолжение).
Стихи А. Вергелеса, М. Лемстера, Я. Штернберга.
Об антисемитизме. С. Лесневский. Маниакальная «идея». Б. Окуджава. Источник добра, а не ненависти. Е. Яцовский. Грязная игра.
Пolemика. Б. Винер. Ассимиляционные процессы у евреев СССР. И. Крупник. Что нам делать с ассимиляцией или три ответа Борису Винеру.
Дискуссионный клуб. Г. Эстрайх. Несколько еретических мыслей.
К нашему мемориалу. А. Волобровский (1900—1937).
Короткие рецензии. Т. Ген. Сокровище на все времена. Х. Меламуд. Судьба настоящего человека. Э. Крис. Певец Вильно. Д. Фрайштат. Миниатюрное издание стихов Марка Шагала.
Родные места. М. Ландман. Прошлое и настоящее. М. Полянский. Казенный равнин.
Литературный дневник. Заметки Д. Фейштера, А. Лизена, С. Бенгельсдорфа.
Еврейская история. С. Дубнов. Римское владычество и закат еврейского государства.
Х.-Н. Бялик, И.-Х. Равницкий. Агада.
Хрестоматия еврейской песни. Новости еврейской культуры.
Хроника.
Резюме на русском и английском языках.

1990

№ 2

This material was made publicly available by the

Heritage Projects Foundation

info@yiddish-culture.com

<https://yiddish-culture.com>

© The Heritage Projects Foundation